

Översyn av rättshjälpslagen

- ett regeringsuppdrag

ISSN: 0281-0484

Diarienummer 1072-2007

Omslagsfoto Patrik Bergenstav

Tryckt på AB Danagårds Grafiska, Ödeshög, mars 2009

Förord

Regeringen gav den 20 juni 2007 Domstolsverket i uppdrag att utvärdera rätts-
hjälpslagen, Ju2007/5942/DOM. Regeringen bestämde den 3 april 2008,
JU2008/2422/DOM, slutligt att uppdraget ska redovisas senast den 2 mars 2009.

I Domstolsverkets arbete med uppdraget har deltagit de personer som i det föl-
jande redovisas under avsnitt 1.3. Deltagarna är eniga om de bedömningar och
förslag som redovisas.

Domstolsverket får här överlämna sin redovisning av uppdraget.

Jönköping den 2 mars 2009

Barbro Thorblad

Ulla Pålsson

Innehåll

Förord	2
Sammanfattning	6
Författningsförslag	11
1 Uppdraget	13
1.1 Bakgrund	13
1.2 Närmare om uppdraget	14
1.3 Organisation	14
1.4 Arbetssätt	15
1.5 Avgränsning av uppdraget	15
2 Utgångspunkter	16
2.1 Historisk bakgrund	16
2.1.1 1972 års rättshjälpslag	16
2.1.2 1996 års rättshjälpsreform	18
2.2 Gällande rätt	20
2.2.1 Rättshjälpslagen	20
2.2.2 Internationella konventioner	23
2.3 Rättspraxis	23
2.4 Närmare om 2001 års utvärdering	24
2.4.1 Uppdraget	24
2.4.2 Domstolsverkets redovisning	24
2.4.3 Remissutfallet	25
2.4.4 Regeringens bedömning	26
3 Kartlägningsarbetet	27
3.1 Metoder	27
3.2 Mål- och kostnadsutveckling	28
3.2.1 Målutvecklingen	28
3.2.2 Kostnadsutvecklingen	32
3.3 Enskilda rättssökande	33
3.4 Förekomsten av hemförsäkring och företagarförsäkring	34
3.4.1 Benägenheten att teckna hemförsäkring	34
3.4.2 Benägenheten att teckna företagarförsäkring	34
3.5 Försäkringsbolagen	34
3.6 Advokaterna	35
3.7 Konsumentvägledarna	35
3.8 Familjerättsassocionomerna	35
3.9 Underrättelser till Justitiekanslern	36
3.10 Några synpunkter från den dömande verksamheten	37
4 Överväganden och slutsatser	38
4.1 Målet med reformen	38
4.1.1 Kostnadsutvecklingen	38
4.1.2 Behovet av statlig rättshjälp	41
4.1.3 Ökat kostnadsmedvetande hos rättshjälpslagarna	42
4.1.4 Förenklad lagstiftning och större överskådlighet	43
4.2 Rättshjälp i förhållande till rättsskydd	44
4.2.1 Inledning	44
4.2.2 Utvecklingen av rättsskyddsmomentet i marknadens försäkringar m.m.	45
4.2.3 Ändamålsenligt system	50
4.2.4 Behovet av ventil	52
4.2.5 Konsekvenserna för barn som är part	54
4.3 100-timmarsregeln	55
4.3.1 Inledning	55
4.3.2 Mål i vilka rättshjälpen upphört eller utökats	56

4.3.3	Den danska modellen.....	57
4.3.4	Behovet av förändringar	58
4.4	Näringsidkare.....	61
4.4.1	Inledning	61
4.4.2	Marknadens försäkringslösningar	62
4.4.3	Rättspraxis.....	65
4.4.4	Behovet av förändringar	66
4.4.5	Förslag till ändring	68
4.5	Familjemål.....	72
4.5.1	Inledning	72
4.5.2	Mål i vilka rättshjälp beviljats	72
4.5.3	Omfattningen av rättshjälp	73
4.5.4	Effekterna av särskilda skäl.....	74
4.5.5	Behovet av förändringar	76
4.6	Rättshjälp i angelägenheter som ska behandlas utomlands	79
4.6.1	Inledning	79
4.6.2	Effekterna av regelsystemet.....	80
4.6.3	Effekterna av kravet på utredning om utländsk rättshjälpslagstiftning.....	83
4.6.4	Behovet av förändringar	83
4.7	Förhållandet till internationella konventioner	87
4.7.1	Inledning	87
4.7.2	Behovet av förändringar	88
4.8	Utländsk lagstiftning	89
4.8.1	Inledning.....	89
4.8.2	Finland	89
4.8.3	Danmark	90
4.8.4	Norge	90
4.8.5	Tyskland	91
4.8.6	England och Wales	92
4.8.7	Frankrike	94
4.8.8	Intryck av den utländska rättshjälpslagstiftningen.....	95
5	Ekonomiska konsekvenser.....	96
5.1	Ventil i de högsta instanserna	96
5.2	Underhållsbidrag till barn	96
5.3	Näringsidkare.....	96
5.4	Utlandsärenden	96
5.5	Nya arbetsuppgifter för Försäkringskassan	97
5.6	En funktion för information om utländsk rättshjälpslagstiftning	97
5.7	Sammanfattning	97
6	Ikraftträdande m.m.	98
7	Författningskommentar.....	99

Bilagor

Bilaga 1	Regeringsuppdraget.....	101
Bilaga 2	Praxissammanställning	109
Bilaga 3	Verksamhetsstatistik för allmän domstol.....	152
Bilaga 4	Statens kostnader för rättshjälp exkl. rådgivning åren 1997-2008	155
Bilaga 5	Statens kostnader för rådgivning enligt rättshjälpslagen åren 1997-2008.....	155
Bilaga 6	Antalet av Rättshjälpsmyndigheten utbetalda ersättningar för rådgivning enligt rättshjälpslagen åren 1997-2008	157
Bilaga 7	Antalet ansökningar om rättshjälp i Rättshjälpsmyndigheten åren 1997-2008	157
Bilaga 8	Beviljade rättshjälpsansökningar fördelade på angelägenheter åren 1997-2008	158
Bilaga 9	Avslag på ansökningar i Rättshjälpsmyndigheten.....	160
Bilaga 10	Antalet avräknade rättshjälpsärenden 1997-2008	163
Bilaga 11	Avräknade rättshjälpsärenden	164
Bilaga 12	Ärenden som överskrider 100 timmar 1998-2008	166
Bilaga 13	Antalet utlandsärenden hos Rättshjälpsmyndigheten åren 1998-2008 - Beviljade ansökningar	169
Bilaga 14	Antalet utlandsärenden hos Rättshjälpsmyndigheten åren 1997-2008 - Ej beviljade ansökningar	169
Bilaga 15	Teknisk rapport från SCB	171
Bilaga 16	Resultatrapport från SCB	207
Bilaga 17	ULF - innehav av hemförsäkring	327
Bilaga 18	Enkät angående företagarförsäkring	330
Bilaga 19	Enkät till försäkringsbolag	331
Bilaga 20	Försäkringsbolagens kostnader för bl.a. rättsskyddsförsäkring	337
Bilaga 21	Jämförelse mellan villkor i hem- och villaförsäkring .	339
Bilaga 22	Jämförelse mellan villkor i företagarförsäkring	344
Bilaga 23	Enkät till advokater	350
Bilaga 24	Enkät till konsumentvägledare	424
Bilaga 25	Enkät till familjerättssoionomer	435
Bilaga 26	Utlåtande av professor Ian Cameron avseende Europakonventionens betydelse i förhållande till rättshjälpslagen.....	445

Sammanfattning

Uppdraget

Domstolsverket har fått i uppdrag att göra en allmän översyn av rättshjälpslagen (1996:1619) och lämna de förslag som översynen föranleder. Särskilt avseende ska fästas vid de effekter som regelverket har för de rättssökande. Inom ramen för översynen ska undersökningar och analyser genomföras särskilt i fråga om rättshjälp i förhållande till rättsskyddsförsäkringar, den s.k. 100-timmarsregeln, näringsidkare, familjemål, rättshjälp i angelägenhet som ska behandlas utomlands, förhållandet till internationella konventioner och utländska erfarenheter. Verket får även överväga andra frågor på rättshjälpens område.

Bakgrund

Den 1 december 1997 trädde den nu gällande rättshjälpslagen i kraft. Den viktigaste förändringen i förhållande till 1972 års rättshjälpslag var att den statliga rättshjälpen gjordes subsidiär till rättsskyddet i hem- och villaförsäkringar och andra privata rättsskyddsförsäkringar. Det innebär att den rättssökande i en tvist i första hand ska få hjälp med kostnaderna genom en försäkring. Dessutom infördes krav på särskilda skäl för rättshjälp i angelägenheter som rör äktenskapskillnad och därmed sammanhängande frågor, underhåll till barn, näringsidkare i angelägenheter som rör näringsverksamheten och angelägenheter som handläggs utomlands. Förmånen av biträdesersättning begränsades till högst 100 timmar med mycket begränsad möjlighet till utökning.

Domstolsverket fick år 2000 i uppdrag att göra en översyn av lagen. I rapporten Utvärdering av rättshjälpslagen (1996:1619) – redovisning av ett regeringsuppdrag (DV-rapport 2001:6), konstaterade verket att rättshjälpsreformen i allt väsentligt fallit väl ut. Reformen hade lett till minskade rättshjälpskostnader för staten, ett ökat kostnadsmedvetande och en mer överskådlig rättshjälpslag. Mot denna bakgrund föreslogs inga ändringar i lagen. Flera remissinstanser och regeringen ansåg att översynen gjorts för kort tid efter reformens genomförande för att kunna ge svar på samtliga frågor som ställdes i uppdraget. För att ge en fullständig bild av utfallet borde lagstiftningen enligt regeringen utvärderas på nytt.

Bedömningar och förslag

Målet med reformen

Ett av målen med rättshjälpsreformen var att uppnå stora kostnadsbesparingar, ca 200 miljoner kr årligen. De begränsade resurser som stod till buds skulle sättas in på de områden där de bäst behövdes och komma de människor till del som var i störst behov av rättsligt bistånd. Rättshjälpens karaktär av social skyddslagstiftning skulle renodlas. Med hänsyn till mål- och ärendeutvecklingen under de senaste tio åren kan besparingsmålen anses ha uppfyllts.

I några fall kan rättssökande hamna i en situation som borde uppfylla förutsättningarna för att enligt gällande lagstiftning omfattas av det sociala skyddet, men så är inte fallet. I första hand gäller detta barns rätt till bistånd för rättmätigt underhållsbidrag, brottsoffers möjlighet till rättsligt bistånd i utlandet och ett ändamålsenligt regelsystem i fråga om återförande till Sverige av olovligt bortförda barn. Regelverket är inte heller helt ändamålsenligt när en rättsskyddsförsäk-

ring utnyttjats helt. Det är också av vikt att inkomsttaket ses över med hänsyn tagen till den ekonomiska utveckling som skett.

En annan utgångspunkt för reformen var att regelsystemet borde struktureras och utformas på ett sätt som gjorde det mera överskådligt och begripligt. Särskilt reglerna om rättshjälp i utlandet är svåröverskådliga. Medvetenheten hos rättssökande om rättigheter och skyldigheter är låg i dag. Samhällsinformationen om möjligheterna till försäkringskydd och rättshjälp bör därför intensifieras.

Rättshjälp i förhållande till rättsskydd

Eftersom rättshjälp är subsidiär i förhållande till rättsskyddet är det viktigt att det finns möjlighet på försäkringsmarknaden att teckna rättsskyddsförsäkringar i lämplig omfattning. Vid en jämförelse av försäkringsbolagens rättsskyddsvillkor kan konstateras att villkoren inte har förändrats i en utsträckning som innebär att systemet inte längre är ändamålsenligt utformat. Vissa försäkringsbolag med en mindre marknadsandel har helt undantagit familjerätt från tillämpningsområdet. Eftersom de personer med låg inkomst som inte kan utnyttja sina försäkringar i familjerättsliga mål i stället kan få rättshjälp, innebär denna utveckling inte att de rättssökande står utan möjlighet till rättsligt biträde. Detta gäller dock under förutsättning att inkomstgränsen inte utesluter rättshjälp. Också mot denna bakgrund finns anledning att påtala behovet av att se över inkomstgränsen.

Eftersom utformningen av rättshjälpslagstiftningen förutsätter att det stora flertalet rättssökande har en rättsskyddsförsäkring är det av stor vikt att följa upp hur teckningsgraden är hos enskilda. Vidare är betydelsefullt att försäkringsbolagen inte separerar rättsskyddsförsäkringen från hem- och villaförsäkringen. Våra undersökningar visar att teckningsgraden till och med förbättrats sedan 1998/1999 och att rättsskyddet inte skiljts från övriga försäkringar.

Bedömningen har gjorts i tidigare lagstiftningsarbete att biträdesbehovet i ärenden på det förvaltningsrättsliga området, på grund av förvaltningsdomstolarnas materiella processledning och utredningsansvar, inte är detsamma som för tvister i allmän domstol. Enskilda personer, Sveriges Advokatsamfund och Rättshjälpsmyndigheten har emellertid uppmärksammat att frågor om rättshjälp inom det förvaltningsrättsliga området förekommer ofta. Ärendetypen är undantagen från rättsskyddsförsäkringarna. Det kan därför finnas anledning att på nytt se över behovet av rättshjälp på det förvaltningsrättsliga området.

Förmånen av biträdesinsats är i fråga om rättshjälp begränsad till 100 timmar. Har denna tid utnyttjats finns en viss begränsad möjlighet till utökad antal timmar för att kunna slutföra en process. Motsvarande möjlighet saknas när rättsskyddet i försäkring uttömts. För att undvika dessa olikheter i systemen föreslås en möjlighet för Högsta domstolen och Regeringsrätten att bevilja rättshjälp vid nämnda förhållande. Staten betalar i dessa fall kostnaderna för rättsligt biträde och rätten bestämmer det antal timmar som förmånen av biträde får omfatta.

Kravet på att i första hand utnyttja rättsskyddsförsäkring gäller även i mål om fastställande av faderskap där barnet är part och omfattas av förälders försäkring. I olika sammanhang har framförts att detta krav kan leda till att barnet inte får sin sak prövad om föräldern väljer att inte utnyttja försäkringen. Emellertid har framkommit att domstolarna i dessa fall har ansett att särskilda skäl förelegat för att bevilja barnet rättshjälp trots att förälders försäkring har omfattat tvisten. Risker att barn av nämnda skäl inte får sin sak prövad bedöms därför som liten och någon lagändring föreslås inte i det avseendet.

100-timmarsregeln

Den genomsnittliga tidsåtgången i ett rättshjälpsärende kan för år 2008 beräknas till 19,4 timmar. I mycket få ärenden uppkommer frågan om rättshjälpen ska upphöra eller fortsätta på grund av att 100-timmarstaket uppnåtts. Möjligheten för domstolarna och Rättshjälpsmyndigheten att utöka antalet timmar för biträdesinsats utnyttjas i den omfattning och i de fall som har varit avsikten med lagstiftningen. I uppdraget har ingått att överväga om utgången i underinstans och frågan om vilken part som överklagar underinstansens beslut bör påverka omfattningen av beviljad rättshjälp. I det sammanhanget skulle särskilt utformningen av den danska lagstiftningen beaktas. Utformningen av den danska lagstiftningen skiljer sig i stor utsträckning från den svenska. Bland annat innehåller den ett rådgivningsinstitut i tre steg. Prövning av rättshjälpen sker i varje rättslig instans. Vid de senare prövningarna ska bland annat hänsyn tas till möjligheten till framgång med rättssökandens talan. Systemet ger inte anledning till förändring av den svenska rättshjälpslagstiftningen. Inte heller i övrigt har några övervägande skäl framkommit som ger anledning till förändring i fråga om rättshjälpens omfattning.

Näringsidkare

I januari 2008 fanns nästan 950 000 företag i Sverige enligt Statistiska centralbyråns företagsregister. Av dessa var nästan 540 000 enskilda näringsidkare. Enligt en uppskattning av ett antal försäkringsbolag tecknar den övervägande delen företag en kombinerad företagsförsäkring, KOFF, där bland annat ansvars- och sakförsäkring ingår. En stor del av dessa försäkringar innehåller ett rättskyddsmoment. I det fall momentet inte ingår, tecknas i de flesta fall sådan försäkring separat. Således innehar de flesta företagare som tecknar försäkring också rättskydd. Det saknas statistik på hur många av företagarna som överhuvudtaget tecknar försäkring.

Villkoren i rättskyddsförsäkringar för företagare liknar de som gäller i hem- och villaförsäkringarna. Självrisk utgår med en viss procentandel av kostnaderna, ersättningsbeloppen för biträdesinsats m.m. är begränsade och det görs generella undantag från försäkringarnas tillämpningsområde. Arbetsrätt, konkurs och immaterialrätt är områden som i de allra flesta fall undantas.

För fysiska personer som driver näring uppställs, liksom för privatpersoner, krav att försäkring som omfattar angelägenheten ska utnyttjas i första hand. När det gäller angelägenhet som uppkommit i näringsverksamhet krävs därutöver särskilda skäl med hänsyn till ett antal faktorer för att rättshjälp ska beviljas. Tillämpningen har varit mycket restriktiv vilket också har varit avsikten med regleringen. Riksdagen har tillkännagivit att småföretagare i något större omfattning än vad som är fallet i dag ska ha rätt till rättshjälp under samma förutsättning som privatpersoner. För att uppnå en sådan utökning föreslås att kravet på *särskilda* skäl tas bort.

Familjemål

Familjerätt är det vanligast förekommande området inom vilket rättshjälp beviljas. För äktenskapsskillnader och därmed sammanhängande frågor krävs särskilda skäl för rättshjälp. Flera av försäkringsbolagen tillämpar en karenstid för att få utnyttja rättsskyddet i familjemål och några har helt undantagit måltypen. Domstolarna och Rättshjälpsmyndigheten har emellertid ansett att särskilda skäl föreligger i dessa fall och har beviljat rättshjälp. Kravet på särskilda skäl har således i dessa fall inte inneburit att rättssökande riskerar att stå utan hjälp.

I angelägenhet som rör underhåll till barn krävs också särskilda skäl för rättshjälp. I praxis har kravet tillämpats mycket restriktivt. Det finns i dagsläget ingen myndighet som har ansvaret för att lämna separerade föräldrar personlig hjälp med beräkning av underhållsbidrag. Den restriktiva tillämpningen av bestämmelsen i rättshjälpslagen i kombination med avsaknaden av hjälp från annat håll har lett till en överhängande risk att barn inte får det underhållsbidrag de är berättigade till. Försäkringskassan bör därför ges i uppdrag att lämna föräldrar hjälp med beräkning av underhållsbidrag. För att också de barn vars föräldrar inte samverkar ska kunna få hjälp att erhålla rätt underhållsbidrag bör rättshjälp kunna lämnas i större utsträckning än vad som är fallet i dag. För att uppnå en sådan utökad möjlighet föreslås att kravet på särskilda skäl i angelägenhet som rör underhåll till barn tas bort.

Rättshjälp i angelägenheter som ska behandlas utomlands

För att rättshjälp ska beviljas i angelägenhet som ska behandlas utomlands krävs särskilda skäl utom i de fall rättssökanden utsatts för brott som motsvaras av brott i 6 kap. brottsbalken. I sistnämnda fall är kraven inte lika höga för att rättshjälp ska beviljas, rättshjälpen är mer förmånlig än annars och först i samband med att kostnader uppkommer behöver ställning tas till om ekonomisk hjälp kan erhållas från annat håll i stället för av den statliga rättshjälpen. Exempelvis kan ersättning utgå ur försäkring eller betalas av myndighet i den andra staten.

Särregleringen avseende sexualbrottsoffer skapades som ett led i arbetet med att stärka brottsoffers ställning. Avsikten var att de som utsatts för de mest integritetskränkande och allvarliga brotten skulle få en utvidgad möjlighet till rättshjälp. En effekt av regleringen är emellertid att en person som utsatts för ett allvarligt mordförsök behandlas annorlunda i rättshjälpsmanhang än vad en person som utsatts för ett våldtäktsförsök gör. För att undvika effekten av att särskilda brott pekats ut föreslås att rättshjälp enligt den mer förmånliga regleringen beviljas rättssökande som utsatts för ett särskilt allvarligt brott mot person.

När det gäller huvudregeln om rättshjälp i angelägenhet som ska handläggas utomlands har frågor uppkommit i anledning av att den rättssökande behöver inkomma med utredning om utländsk rättshjälpslagstiftning. Kravet på utredning grundar sig på bestämmelsen om att behovet av rättsligt biträde inte ska kunna tillgodoses på annat sätt än genom rättshjälp. Det händer att rättssökande nekas rättshjälp eftersom inte tillräcklig utredning presenteras. För att undvika detta föreslås att en databas upprättas innehållande andra staters rättshjälpslagstiftning. Ett sådant arbete bör också kunna ske i samverkan med andra medlemsstater inom EU.

En annan effekt av att krav ställs på rättssökanden att presentera innehållet i utländsk rätt är att svårigheter kan uppkomma att hålla de tidsgränser som uppställs i internationella konventioner såsom Haagkonventionen. Konventionen tillämpas bland annat när Utrikesdepartementet hjälper till med återförande av olovligt bortförda barn. I stället för nuvarande regler om rättshjälp bör prövningen i dessa fall göras mer lika den som sker enligt regeln om brottsoffer utomlands. En regel som i aktuella fall undantar kravet på att utredning ska presenteras innan rättshjälp beviljas bör därför införas.

Förhållandet till internationella konventioner och utländsk rättshjälpslagstiftning

Internationella konventioner som i någon omfattning ställer krav på möjlighet till rättshjälp är till exempel Europakonventionen. Innehållet i dessa konventioner ger inte anledning till förändring av den svenska rättshjälpslagstiftningen. Vad som framkommit om innehållet i finsk, dansk, norsk, tysk, engelsk/walesisk och fransk lagstiftning på rättshjälpsområdet har inte föranlett några förslag. Emellertid kan vara av intresse att ytterligare undersöka det danska rådgivningsinstitutet. Om ett mer omfattande rådgivningsinstitut skulle leda till att tvister kan lösas i ett tidigare skede än vad som sker i dag, kan det vara intressant att överväga sådana förändringar.

Konsekvensbedömning m.m.

Den ökade kostnaden för staten i anledning av lämnade förslag kan beräknas till ungefär 7 000 tkr. Till detta kommer det som kan vara nödvändigt för att Försäkringskassan ska kunna ta på sig nya arbetsuppgifter.

Bestämmelserna bör kunna träda i kraft den 1 januari 2010. För ansökan om rättshjälp enligt 21 § rättshjälpslagen som gjorts före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelse.

Författningsförslag

Förslag till lag (2010:000) om ändring i rättshjälpslagen (1996:1619)

Härigenom föreskrivs att 9 §, 11 §, 13 § och 21 § rättshjälpslagen ska ha följande lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §

Rättshjälp får inte beviljas, om den rättssökande har en rättsskyddsförsäkring eller något annat liknande rättsskydd som omfattar angelägenheten.

Om den rättssökande saknar rättsskydd enligt första stycket men med hänsyn till sitt försäkringsskydd i övrigt eller sina ekonomiska och personliga förhållanden borde ha haft ett sådant skydd, får rättshjälp beviljas endast om det finns särskilda skäl med hänsyn till angelägenhetens art och betydelse för den rättssökande.

I det fall rättsskyddet uttömts och prövningstillstånd meddelas av Högsta domstolen eller Regeringsrätten, får rätten bestämma att rättshjälp ska beviljas för rättshjälpsbiträde. Rätten bestämmer också det antal timmar som förmånen av rättshjälpsbiträde får omfatta.

11 §

Rättshjälp får beviljas endast när det finns särskilda skäl i en angelägenhet som

1. rör äktenskapsskillnad och därmed sammanhängande frågor,
2. rör underhåll till barn,
3. rör skatter, tullar, avgifter eller betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter,
4. i tingsrätt *skall* avgöras av en lagfaren domare enligt 1 kap. 3 d § rättegångsbalken,
5. *skall* behandlas utomlands, utom i fall som avses i 21 §.

Rättshjälp får beviljas endast när det finns särskilda skäl i en angelägenhet som

1. rör äktenskapsskillnad och därmed sammanhängande frågor,
2. rör skatter, tullar, avgifter eller betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter,
3. i tingsrätt *ska* avgöras av en lagfaren domare enligt 1 kap. 3 d § rättegångsbalken,
4. *ska* behandlas utomlands, utom i fall som avses i 21 §.

I de fall särskilda skäl föreligger enligt första stycket 4 och fråga är om en angelägenhet som rör återförande av barn enligt internationellt åtagande, gäller inte det som föreskrivs i 7 § första stycket om att behovet av juridiskt biträde utöver rådgivning inte kan tillgodoses på annat sätt. Staten betalar i en sådan angelägenhet kostnader för vilka ersättning utgår enligt denna lag, dock endast om kostnaderna inte ersätts av domstol eller annan myndighet i den främmande staten.

13 §

Rättshjälp får inte beviljas den som är eller har varit näringsidkare i en angelägenhet som har uppkommit i näringsverksamheten, om det inte finns *särskilda* skäl med hänsyn till verksamhetens art och begränsade omfattning, hans eller hennes ekonomiska och personliga förhållanden och omständigheterna i övrigt.

Rättshjälp får inte beviljas den som är eller har varit näringsidkare i en angelägenhet som har uppkommit i näringsverksamheten, om det inte finns skäl med hänsyn till verksamhetens art och begränsade omfattning, hans eller hennes ekonomiska och personliga förhållanden och omständigheterna i övrigt.

Med näringsidkare avses en fysisk person som driver verksamhet av ekonomisk natur som kan betecknas som yrkesmässig eller har ett bestämmande inflytande över en juridisk person som bedriver sådan verksamhet.

21 §

I en angelägenhet som *skall* behandlas utomlands får rättshjälp beviljas om *saken gäller ett brott mot den rättssökande som motsvarar brott enligt 6 kap. brottbalken* och den rättssökande har behov av någon av de förmåner som anges i 22 §.

I en angelägenhet som *ska* behandlas utomlands får rättshjälp beviljas om *rättssökanden utsatts för ett särskilt allvarligt brott mot person* och den rättssökande har behov av någon av de förmåner som anges i 22 §.

I fråga om en angelägenhet som avses i första stycket gäller inte 2 § andra stycket och 9 §.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2010.
 2. För ansökan som har gjorts med stöd av 21 § före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelse.

1 Uppdraget

1.1 Bakgrund

I juni 1993 beslutade regeringen att tillkalla en särskild utredare för att se över den då gällande rättshjälpslagen (1972:429). Utgångspunkten för utredningsarbetet var att de begränsade resurser som i den samhällsekonomiska situationen stod till buds skulle sättas in på de områden där de bäst behövdes och komma de människor till del som var i bäst behov av rättsligt bistånd. De åtgärder som föreslogs skulle vara sådana att de kunde leda till ökad effektivitet och kostnadsbesparingar men fick inte medföra att rättshjälpslagens grundläggande syfte gick förlorat. Rättshjälpen skulle fungera som ett yttersta skyddsnät som fångade upp dem som inte kunde få rättsligt bistånd på annat sätt.

Utredningen, som antog namnet 1993 års rättshjälpsutredning, inriktade sitt arbete framför allt på den allmänna rättshjälpen. Ett huvudämne var att undersöka om rättsskyddsförsäkringarna kunde utnyttjas i stället för den allmänna rättshjälpen. Även den allmänna rättshjälpens omfattning i övrigt, avgiftssystemet, bestämmelser om ersättningar till rättsliga biträden och offentliga försvarare samt organisatoriska frågor sågs över. Rättshjälpsutredningen redovisade sitt arbete i betänkandet Ny rättshjälpslag och andra bestämmelser om rättsligt bistånd (SOU 1995:81). Utredningen föreslog en ny rättshjälpslag.

Regeringen lade i september 1996 fram en proposition för riksdagen med förslag till en ny rättshjälpslag (prop. 1996/97:9). I propositionen, som i huvudsak följde rättshjälpsutredningens förslag, framhöll regeringen att den nya lagen skulle innebära förenklingar och en ökad överskådlighet. Den skulle också medföra stora besparingar – 200 miljoner kr per år – samtidigt som rättshjälpslagens grundläggande syfte behölls. De viktigaste nyheterna var att den allmänna rättshjälpen skulle bli subsidiär i förhållande till rättsskydd i försäkring och att rådgivning skulle bli inledning till rättshjälp.

Riksdagen godtog regeringens förslag (bet. 1996/97:JuU03 och rskr. 1996/97:55) och en ny rättshjälpslag (1996:1619) trädde i kraft den 1 december 1997. Samtidigt trädde en ny rättshjälpsförordning (1997:404) i kraft.

Redan i samband med att den nya rättshjälpslagen infördes utlovade regeringen att reformen skulle följas upp och att en utvärdering av bestämmelserna skulle göras när de varit i kraft en tid. I april 2000 gav regeringen Domstolsverket i uppdrag att göra en utvärdering och en allmän översyn av lagen.

Utvärderingen visade enligt Domstolsverket (DV-rapport 2001:6) att reformen i allt väsentligt hade fallit väl ut. Reformen hade enligt verket inneburit minskade rättshjälpskostnader för staten, statlig hjälp bara när den behövs, ökat kostnadsmedvetande och en mer överskådlig rättshjälpslag. Mot denna bakgrund lämnades inga förslag till ändringar av rättshjälpslagen.

Det övervägande antalet av de remissinstanser som yttrade sig över rapporten hade inte någon invändning mot innehållet. Flera remissinstanser ansåg dock att utvärderingen hade gjorts för tidigt och att den inte gett svar på samtliga frågor som ställdes i uppdraget.

I en proposition till riksdagen i oktober 2004 (prop. 2004/05:41) redovisade regeringen Domstolsverkets rapport och konstaterade bl.a. att det för att ge en fullgod bild av rättshjälpslagstiftningen borde ske en ny utvärdering inom några år.

I juni 2007 lämnade regeringen på nytt ett uppdrag till Domstolsverket att göra en allmän översyn av rättshjälpslagen. I denna rapport redovisar verket detta uppdrag.

1.2 Närmare om uppdraget

Uppdragets syfte är att skapa ett underlag för ställningstagande till eventuella förändringar av rättshjälpsystemet för att detta ska vara rättvist och ändamålsenligt utformat. Särskilt avseende ska fästas vid de effekter som regelverket har för de rättssökande.

Översynen ska inriktas på områden enligt följande.

- Rättshjälp i förhållande till rättsskyddsförsäkringar.
- Effekterna av att förmånen av rättshjälpsbiträde som huvudregel omfattar ersättning för arbete i högst 100 timmar.
- Näringsidkares möjlighet att få rättshjälp.
- Effekter av rättshjälpslagens bestämmelser i angelägenheter av familjerättslig natur, bl.a. de särskilda problemställningar som rör mål om fastställande av faderskap.
- Rättshjälp i angelägenheter som ska behandlas utomlands.
- Förhållandet mellan rättshjälpslagen och de internationella konventioner som Sverige har anslutit sig till.
- Utländsk rättshjälpslagstiftning av intresse för det svenska regelsystemet.

Domstolsverket har getts mandat att även överväga andra frågor på rättshjälpens område.

Regeringsuppdraget i dess helhet återges i *bilaga 1*.

Genom regeringsbeslut den 3 april 2008 bestämdes slutligt att Domstolsverket ska redovisa sitt uppdrag senast den 2 mars 2009.

1.3 Organisation

Utredningsarbetet har bedrivits i en projektorganisation som har bestått av en styrgrupp, en arbetsgrupp och en referensgrupp.

Styrgruppen har övervakat planering och genomförandet av arbetet. Frågor av principiell betydelse, förslag till övergripande beslut och slutrapporten till regeringen har underställts styrgruppen.

Styrgruppen har bestått av Thomas Rolén, generaldirektör, och chefsjuristen Jörgen Nilsson, båda Domstolsverket. Thomas Rolén ersattes sedermera av t.f. generaldirektören Monica Dahlbom och i juni 2008 av generaldirektören Barbro Thorblad.

Arbetsgruppen har utfört det egentliga utredningsarbetet och rapporterat till styrgruppen. I arbetsgruppen har ingått Ulla Pålsson, projektledare, Eva Fernqvist, hovrättsassessor, Owe Liljegren, controller, och Pierre Szöke, controller, samtliga Domstolsverket.

Vid möten med *referensgruppen*, som har varit sju till antalet, har underlag för diskussioner och ställningstaganden redovisats av arbetsgruppen. Även ledamöter i referensgruppen har bidragit aktivt med att ta fram utredningsmaterial och det har varit många underhandskontakter med ledamöterna för att nyttja kunskaper inom deras respektive specialistområde.

Referensgruppen har bestått av byråchefen Britt-Mari Lundberg, Justitiekanslern, chefsjuristen Ylva Boström, Rättshjälpsmyndigheten, advokaten Britt Louise Marteleur-Agrell, Sveriges Advokatsamfund, juristen Ola Svensson, Konsumentverket, juristen Anna Schölin, Socialstyrelsen, förbundsjuristen Staffan Moberg, Sveriges Försäkringsförbund, chefen Gunnar Olsson, Konsumenternas Försäkringsbyrå, lagmannen Karl-Axel Bladh, Gävle tingsrätt och hovrättslagmannen Jan Öhman, Svea hovrätt. Anna Schölin ersattes sedermera av juristen Bitte Fritzon och Gunnar Olsson av juristen Gustav Jonsson.

1.4 Arbetsätt

På ett tidigt stadium konstaterade Domstolverket att ett framgångsrikt utredningsarbete krävde ett omfattande kartläggningsarbete. Arbetet planerades därför i tre faser, nämligen kartläggningsfasen som pågick till december 2008 samt analysfasen och ställningstagandefasen.

Kartläggningsarbetet har bestått i att vi har samlat in ett omfattande statistiskt material inom Sveriges Domstolar samt från Rättshjälpsmyndigheten, försäkringsbranschen och Statistiska Centralbyrån (SCB). Vi har också gått ut med enkäter till enskilda rättssökande, försäkringsbolag, advokater, konsumentvägledare och familjerättsassocionomer. Därutöver har vi haft möten och kontakter med Utrikesdepartementet, enheten för konsulära och civilrättsliga frågor, Justitiedepartementet, enheten för brottmålsärenden och internationellt rättsligt arbete, Svenskt Näringsliv, Företagarna och Miljöpartiet.

En närmare redogörelse för kartläggningsarbetet finns i det följande under avsnitt 3.

1.5 Avgränsning av uppdraget

Enligt uppdraget ska översynen inte omfatta den s.k. inkomstgränsen i rättshjälplagen, rättshjälplagens avgiftssystem och frågor med anknytning till timkostnadsnormen. Regeringen har uppgett att den har för avsikt att återkomma till dessa frågor i annat sammanhang.

I den mån det i vår utredning har framkommit synpunkter på dessa frågor har vi ändå valt att redovisa dem, så att underlaget kan användas i det sammanhang som regeringen finner lämpligt.

Vi har också valt att i huvudsak koncentrera oss till frågor om rättshjälp i allmän domstol. Vi kommer dock att beröra frågan om möjlighet att få rättshjälp i allmän förvaltningsdomstol.

I fråga om utlandsärenden kommer vi att göra en generell redovisning av de mest frekventa ärendena och särskilt beröra målsägandes möjlighet till rättsligt bistånd. Vi berör också särskilt vårdnadshavares möjlighet till rättsligt bistånd i fråga om återförande av olovligt bortfört barn.

2 Utgångspunkter

2.1 Historisk bakgrund

2.1.1 1972 års rättshjälpslag

Den genom 1996 års rättshjälpslag upphävda rättshjälpslagen (1972:429) trädde i kraft den 1 juli 1973. Dessförinnan lämnades statlig processuell rättshjälp i form av fri rättegång i mål och ärenden vid domstol samt genom offentlig försvarare i brottmål enligt rättegångsbalken. Fri rättegång kunde beviljas den som inte hade ekonomiska förutsättningar att betala de kostnader som kunde uppkomma i rättegång vid domstol. Dessutom kunde rättshjälp lämnas i huvudsakligen två former. Dels fanns av landsting eller kommun anordnade rättshjälpsanstalter samt en statlig rättshjälpsanstalt, dels fanns rättshjälp enligt den s.k. Jämtlandsmodellen. Jämtlandsmodellen innebar att rättshjälp lämnades inom vissa landstingsområden enligt avtal mellan landstinget och Sveriges advokatsamfund. Visst statsbidrag utgick för verksamheten.

Rättshjälp enligt 1972 års rättshjälpslag lämnades i fyra olika former: allmän rättshjälp, rättshjälp åt misstänkt i brottmål, rättshjälp genom offentligt biträde samt rådgivning. Dessutom betalades kostnader för offentlig försvarare och målsägandebiträde från rättshjälpsanslaget. Statens kostnader för rättshjälp uppgick under budgetåret 1994/95 till sammanlagt ca 870 miljoner kronor netto, dvs. när rättshjälpsavgifter, mervärdesskatt och återbetalade medel avräknats. Till kostnaderna ska läggas uteblivna intäkter för bl.a. ansökningsavgifter. Några exakta uppgifter om den sammanlagda storleken av de uteblivna intäkterna finns inte. De största utgiftsposterna utgjordes av rättshjälp åt misstänkt i brottmål (ca 364 miljoner kronor) och allmän rättshjälp (ca 342 miljoner kronor).

Allmän rättshjälp kunde lämnas till fysisk person samt dödsbon i en rättslig angelägenhet där det fanns behov av sådant bistånd. Från denna huvudregel fanns flera undantag, t.ex. gavs inte rättshjälp för att upprätta äktenskapsförord eller i fastighetstvister då den rättssökande hade eller borde ha haft en rättsskyddsförsäkring. Vidare skulle rättshjälp inte beviljas den som inte hade ett befogat intresse av att få sin sak behandlad. En ytterligare begränsning var inkomstgränsen. Den som har en beräknad årsinkomst som översteg sju basbelopp (motsvarar i 2008 års prisbasbelopp 287 000 kronor) kunde inte få rättshjälp. Gränsbeloppet kunde höjas med hänsyn till den rättssökandes försörjningsbörda.

Vid allmän rättshjälp betalade staten kostnaderna för framför allt juridiskt biträde men även för andra kostnader som t.ex. bevisning. Däremot omfattades inte ersättning för motparts rättegångskostnader som den rättssökande kunde tvingas betala om han eller hon förlorade en process. Sådana kostnader fick den rättssökande alltså själv betala. Däremot kunde sådana kostnader betalas från en rättsskyddsförsäkring. Den rättssökande var skyldig att betala en rättshjälpsavgift. Denna bestod av en grundavgift vars storlek var beroende av den rättssökandes ekonomiska förhållanden samt av en tilläggsavgift vars storlek beror dels på de ekonomiska förhållandena, dels på kostnaderna för rättshjälpen.

Rättshjälp genom rådgivning omfattade rådgivning eller därmed jämförlig åtgärd i nästan alla slags rättsliga angelägenheter under högst en timme. Rådgivning var öppen för alla oavsett inkomst och skedde mot en fastställd avgift. Avgiften kunde i vissa fall sättas ned.

Rättshjälp åt misstänkt i brottmål utgick dels i form av offentlig försvarare enligt bestämmelserna i 21 kap. rättegångsbalken, dels som annan rättshjälp åt misstänkt i brottmål enligt rättshjälpslagen.

Rätten till offentlig försvarare var inte beroende av den misstänktes ekonomi. Däremot kunde annan rättshjälp åt misstänkt i brottmål komma i fråga bara för tilltalade som hörde till de ekonomiskt sämst ställda grupperna. Denna form av rättshjälp ersatte den tilltalades kostnader för bl.a. bevisning och inställelse i domstol. Någon rättshjälpsavgift utgick inte. Däremot kunde en tilltalad som fälldes till ansvar förpliktas att betala tillbaka kostnader för offentlig försvarare och annan rättshjälp, bevisning och målsägandebiträde. Återbetalningsskyldigheten fick dock inte överstiga vad den dömde skulle ha fått betala i rättshjälpsavgift om han eller hon hade haft allmän rättshjälp.

Rättshjälp genom offentligt biträde lämnades i vissa särskilt angivna typer av mål och ärenden som rörde den personliga rörelsefriheten eller den kroppsliga integriteten. I huvudsak rörde det sig om mål och ärenden på de psykiatriska och sociala vårdlagstiftningarnas samt utlänningslagens område. Den enskildes ekonomi saknade betydelse för frågan om offentligt biträde och någon avgift eller återbetalningsskyldighet förekom inte.

Målsägandebiträde enligt lagen (1988:609) om målsägandebiträde kunde förordnas för en målsägande som hade varit utsatt för vissa angivna brott samt i fall då målsäganden hade ett särskilt starkt behov av biträde. Målsägandens ekonomiska situation saknade betydelse och någon avgift utgick inte.

Rättshjälpslagen från år 1972 ändrades många gånger efter sin tillkomst. En större reform genomfördes år 1980 (prop. 1978/79:90) då domstolar och vissa andra myndigheter fick vidgade befogenheter att besluta i rättshjälpsfrågor samtidigt som de rättshjälpsnämnder som hade inrättats vid lagens tillkomst minskades från sex till fyra. Åren 1981 och 1982 höjdes rättshjälps- och rådgivningsavgifterna (prop. 1980/81:20 och 1981/82:28). År 1982 slopades möjligheterna till rättshjälp i vissa typer av ärenden, bl.a. för upprättande av äktenskapsförord och testamente. Samtidigt begränsades möjligheterna att i vissa fall få rättshjälp innan ett annat likartat mål, s.k. pilotfall, hade avgjorts (prop. 1981/82:28). År 1983 gjordes rätten till allmän rättshjälp i vissa fastighetstvister subsidiär till rättsskyddsförsäkring och möjligheten till biträde i bodelningsärenden begränsades. Vidare infördes en ny avgift, tilläggsavgift, som beräknas med utgångspunkt i kostnaderna för rättshjälpen (prop. 1982/83:61).

År 1988 inskränktes möjligheterna att få allmän rättshjälp i ytterligare typer av tvister där den rättssökande kunde få ersättning genom försäkringar av olika slag (prop. 1987/88:73). Samtidigt sänktes rättshjälpsavgifterna och den övre inkomstgränsen för rätt till rättshjälp höjdes. Rättshjälpsavgifternas anknytning till basbeloppet, som tagits bort år 1983, återinfördes samtidigt.

Lagen om målsägandebiträde trädde i kraft den 1 juli 1988 (prop. 1987/88:107). Rätten till målsägandebiträde utvidgades år 1991 (prop. 1989/90:158) och år 1994 (prop. 1993/94:26). Vid det senare tillfället utvidgades, genom ändringar i rättshjälpslagen, även det rättsliga biståndet till dem som utsatts för brott utomlands.

Den 1 juli 1989 ändrades reglerna för allmän rättshjälp i fastighetstvister och patientskadeärenden. I mars 1993 ändrades avgiftssystemet och de avgifter som den rättssökande skulle betala höjdes (prop. 1992/93:109).

Den 1 augusti 1995 infördes nya regler för bestämmande av ersättning till biträden enligt rättshjälpslagen och offentliga försvarare (prop. 1994/95:150, bilaga 3).

Den nuvarande organisationen för rättshjälpen infördes den 1 januari 1991. Rättshjälpsmyndigheten ersatte då de fyra tidigare rättshjälpsnämnderna. Samtidigt upphörde Besvärnämnden för rättshjälpen och dess uppgift att pröva överklaganden enligt rättshjälpslagen övertogs av en ny myndighet, Rättshjälpsnämnden. Rättshjälpsmyndigheten tog genom reformen över en del ekonomiska administrativa uppgifter i rättshjälpsärenden från domstolarna.

Domstolsverket är förvaltningsmyndighet för bl.a. Rättshjälpsmyndigheten och ska således i administrativt hänseende leda och samordna Rättshjälpsmyndighetens verksamhet. Verket har vidare det samlade ansvaret för rättshjälpsmedlens användning. Verket hade vid denna tidpunkt också rätt att föra talan mot beslut om rättshjälp och att begära att beslut om att rättshjälp skall upphöra.

2.1.2 1996 års rättshjälpsreform

I juni 1993 gav dåvarande chefen för Justitiedepartementet efter regeringens bemyndigande en särskild utredare i uppdrag att se över rättshjälpslagen (dir. 1993:77). Utredningen antog namnet 1993 års rättshjälpsutredning. Genom tilläggsdirektiv i augusti 1994 fick utredningen även i uppdrag att särskilt se över ordningen för utseende av offentliga biträden (dir. 1994:81).

Utredningen lade i augusti 1995 fram betänkandet Ny rättshjälpslag och andra bestämmelser om rättsligt bistånd (SOU 1995:81).

I en proposition till riksdagen föreslogs en ny rättshjälpslag (prop.1996/97:9). Det nya systemet skulle innebära förenklingar och en ökad överskådlighet. Det skulle också medföra stora besparingar - 200 miljoner kronor per år - samtidigt som rättshjälpens grundläggande syfte bibehölls, dvs. att rättshjälpen ska utgöra ett yttersta skyddsnät för dem som inte kan få rättsligt bistånd på annat sätt.

De viktigaste nyheterna var följande.

- Rättshjälpen skulle bli generellt subsidiär till rättsskyddet. Den som hade en rättsskyddsförsäkring som täckte den aktuella angelägenheten skulle inte få rättshjälp. Inte heller skulle den som med hänsyn till sitt försäkringsskydd i övrigt eller sina ekonomiska och personliga förhållanden borde ha haft en rättsskyddsförsäkring kunna få rättshjälp. Om det fanns särskilda skäl skulle dock den som borde ha haft en rättsskyddsförsäkring kunna få rättshjälp.
- Rådgivning skulle bli en inledning till rättshjälp. Rådgivningen skulle kunna pågå i upp till två timmar.
- Inkomstgränsen för rätt till rättshjälp skulle sänkas till 210 000 kr per år.
- Avgörande för om rättshjälp skulle beviljas var om den rättssökande hade behov av biträde.
- En ny regel skulle införas som innebar att en prövning alltid skulle göras av om det var rimligt att staten bidrog till en del av kostnaderna i det enskilda fallet.
- För att näringsidkare skulle beviljas rättshjälp i angelägenhet som rörde näringsverksamheten skulle det krävas att det fanns särskilda skäl.

- En ny form av bistånd – ersättningsgaranti – skulle införas vid bodelning. Biståndet innebar att staten bidrog till kostnaderna för bodelningsförrättare.
- För att rättshjälp skulle beviljas i angelägenheter som rörde underhållsbidrag skulle det krävas att det fanns särskilda skäl.
- Genom bättre information och utökade möjligheter till rådgivning skulle behovet av rättshjälp i angelägenheter som rörde äktenskapsskillnad minska. Rätten till rättshjälp skulle därför begränsas för mindre komplicerade äktenskapsskillnader där någon egentlig tvist inte förelåg.
- Förmånen av biträde skulle begränsas till att avse högst 100 arbetstimmar. Under vissa förutsättningar skulle taket kunna överskridas.
- Bestämmelserna om utredning skulle förenklas och göras enhetliga. Utredningskostnader skulle i fortsättningen ersättas med sammanlagt högst 10 000 kr. I jämförelse med tidigare förhållanden innebar det en utvidgning i vissa fall och en begränsning i andra.
- Avgiftssystemet skulle förenklas. Rättshjälpsavgiften utgjorde en viss procentuell andel av ersättningen till rättshjälpsbiträdet. Systemet föreslogs innehålla sex avgiftsnivåer. Den rättssökandes ekonomiska förhållanden skulle vara avgörande för vilken procentuell andel som skulle betalas och avgiften betalas till biträdet allt eftersom kostnaderna uppstod.
- Den som dömdes för ett brott skulle endast återbetala kostnaderna för offentlig försvarare och målsägandebiträde. Den dömda skulle dock inte vara skyldig att betala mer än vad han eller hon skulle ha fått betala i rättshjälpsavgift, dvs. som regel en viss procentuell andel av kostnaderna för den offentliga försvararen.
- För den som hade små ekonomiska resurser skulle staten betala kostnaderna för bevisning och för inställelse till förhandling i allmän domstol eller Arbetsdomstolen. Detta slags bistånd skulle kunna lämnas oberoende av om rättshjälp beviljades eller inte och föll således utanför rättshjälpsystemet. Den rättssökande skulle inte behöva betala någon avgift för biståndet. Bistånd skulle kunna ges i allmän domstol i tvistemål, brottmål och ärenden samt i Arbetsdomstolen.
- Rätten till offentligt biträde reglerades direkt i respektive materiell lagstiftning. Vissa gemensamma bestämmelser föreslogs bli intagna i en särskild lag om offentligt biträde.

Riksdagen antog den nya lagstiftningen (bet. 1996/97 JuU3, rskr.1996/97:55), som trädde i kraft den 1 december 1997.

Rättshjälpslagen har härefter varit föremål för ändringar enligt följande.

Den 1 april 1999 ändrades inkomstgränsen för rätt till rättshjälp från 210 000 kr till 260 000 kr per år. Vidare infördes bestämmelser om att en underårigs avgifter skulle grundas på den underåriges egna ekonomiska förhållanden samt att underåriga skulle kunna befrias helt från rättshjälpsavgift och rådgivningsavgift. Även Domstolsverkets talerätt i frågor som rör målsägandebiträde, ersättningsgaranti och återbetalningsskyldighet för försvararkostnader utvidgades (prop1998/99:10, bet. 1998/99:JuU6, rskr. 1998/99:132).

Den 1 juli 2000 ändrades systemet för beräkning av rättshjälpsavgift så att det blev förmånligare för dem som beviljades rättshjälp. Detta gjordes genom en justering av de gränsvärden som gällde för beräkning av rättshjälpsavgiften. Ändringen innebar att fler personer skulle hamna i ett lägre intervall och därmed få en lägre rättshjälpsavgift. Vidare gjordes en mindre justering som innebar att den som hade lämnat rådgivning fick rätt till ersättning från staten i samtliga fall där nedsättning av rådgivningsavgiften hade skett (prop.1999/2000:59, bet. 1999/2000:JuU14, rskr. 1999/2000:187).

Den 1 november 2004 genomfördes förändringar som syftade till att genomföra rådets direktiv 2003/8/EG av den 27 januari 2003 om förbättring av möjligheterna till rättslig prövning i gränsöverskridande tvister genom fastställande av gemensamma minimiregler för rättshjälp i sådana tvister (rättshjälpsdirektivet). I rättshjälpslagen togs in särskilda bestämmelser om rättshjälp i gränsöverskridande rättsliga angelägenheter på privaträttens område. Bestämmelserna gäller i angelägenheter där den rättssökande har sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort i en annan medlemsstat inom Europeiska unionen än Sverige. Det infördes också en bestämmelse i rättshjälpslagen att beslut om avslag på ansökningar om rättshjälp skulle motiveras. Utöver ändringarna som syftade till att genomföra rättshjälpsdirektivet infördes även regler om att Regeringskansliet skulle besluta i frågor om offentligt biträde i ärenden hos regeringen enligt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom. Dessa regler trädde i kraft den 1 juli 2004 (prop. 2003/04:87, bet. 2003/04:JuU:27, rskr 2003/04:247, EGTL026/2003 s 41, EGTL032/2003 s 15).

Den 1 april 2005 flyttades rätten att överklaga beslut som fattas av domstolar och andra myndigheter angående bl.a. ersättning av allmänna medel till rättsliga biträden från Domstolsverket till Justitiekanslern. Justitiekanslern gavs också rätt att överklaga beslut om ersättning m.m. i större utsträckning än Domstolsverket hade haft. Samtidigt infördes ändrade regler om kostnadsansvaret för den tilltalades offentliga försvar i vissa mål där en målsägande väckt enskilt åtal (prop. 2004/05:41, bet. 2004/05: JuU10, rskr. 2004/05:159). I den aktuella propositionen behandlade regeringen även den utvärdering av rättshjälpslagen som Domstolsverket hade gjort. En närmare redogörelse i den delen återfinns i det följande under avsnitt 2.4.

Den 1 juli 2006 gjordes en redaktionell ändring i rättshjälpslagen i anledning av införandet av en rikstäckande kronofogdemyndighet (prop. 2005/06:200, bet. 2005/06:SkU35, rskr. 2005/06:356).

Detsamma gäller den ändring i rättshjälpslagen som gjordes den 1 januari 2007 i anledning av en reform om skuldsanering (prop. 2005/06:124, bet. 2005/06:LU35, rskr. 2005/06:286).

2.2 Gällande rätt

2.2.1 Rättshjälpslagen

Allmänna förutsättningar för rättshjälp

Som framgått i det föregående är en förutsättning för att rättshjälp ska beviljas att sökanden varken har eller borde ha haft en rättsskyddsförsäkring som täcker den rättsliga angelägenheten. Finns det en försäkring eller borde sökanden ha skaffat sig en sådan, ska rättshjälp inte beviljas utan en tvist får betalas av försäk-

ringen eller av den enskilde själv. Om det finns särskilda skäl med hänsyn till angelägenhetens art och betydelse för den rättssökande ska dock den som borde ha haft en rättsskyddsförsäkring kunna få rättshjälp.

För att resurserna ska koncentreras till de områden där de bäst behövs är det avgörande att den rättssökande har behov av hjälp från ett biträde och att det är rimligt att staten bidrar för kostnaderna.

Rådgivning är inledningen till rättshjälp. Rådgivning kan pågå upp till två timmar. Som en allmän förutsättning för att rättshjälp ska beviljas gäller att den ska ha föregåtts av en timmas rådgivning. Undantag kan göras om det är uppenbart att sådan rådgivning är obehövlig eller om det finns något annat sådant särskilt skäl.

Rättshjälp får endast beviljas fysisk person vars ekonomiska underlag enligt i författning reglerad beräkningsmetod inte överstiger 260 000 kr.

Begränsningar i rätten till rättshjälp

Rättshjälp får inte beviljas för upprättande av självdeklaration, äktenskapsförord, testamente eller gåvohandling, för förrättande av bouppteckning enligt 20 kap. ärvdabalken, i en angelägenhet som rör skuldsanering, i inskrivningsärenden enligt jordabalken, i ärenden om fastighetsdeklaration, i mål eller ärende angående fastighetstaxering, i registerärenden enligt sjölagen (1994:1009) eller lagen (1979:377) om registrering av båtar för yrkesmässig sjöfart m.m., i en angelägenhet som rör bodelning i annat fall än vid klander av bodelning, om frågan om rättshjälp kan vänta till dess en annan rättslig angelägenhet där anspråket stöder sig på väsentligen likartad grund har avgjorts, i en angelägenhet som rör trafikskadeersättning enligt trafikskadelagen (1975:1410) eller som rör skadestånd som ska betalas från en ansvarsförsäkring. Rättshjälp får dock beviljas i sistnämnda angelägenhet om ett mål eller ärende har inletts vid domstol eller enbart rör annan skada än personskada.

Rättshjälp får inte heller beviljas i fråga om anspråk som har överlåtit till den rättssökande, om överlåtelsen kan antas ha skett för att åstadkomma en fördel vid prövning av ansökan om rättshjälp.

Rättshjälp får beviljas endast när det finns särskilda skäl i en angelägenhet som rör äktenskapsskillnad och därmed sammanhängande frågor, rör underhåll till barn, rör skatter, tullar, avgifter eller betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter, i tingsrätt skall avgöras av en lagfaren domare enligt 1 kap. 3 d § rättegångsbalken eller i en angelägenhet som ska behandlas utomlands, utom i fall där målsägande blivit utsatt för brott enligt 6 kap. brottsbalken.

Den som inte är svensk medborgare och som varken är eller tidigare har varit bosatt i Sverige får beviljas rättshjälp endast om angelägenheten ska behandlas i Sverige och det finns särskilda skäl. I en angelägenhet som ska behandlas utomlands får rättshjälp beviljas endast om den rättssökande är bosatt i Sverige.

Under förutsättning av ömsesidighet kan dock regeringen förordna att medborgare i en viss främmande stat och den som, utan att vara medborgare i den staten, är bosatt där skall vara likställd med svensk medborgare i fråga om rättshjälp.

Särskilt om rättshjälp till näringsidkare

Rättshjälp får inte beviljas den som är eller har varit näringsidkare i en angelägenhet som har uppkommit i näringsverksamheten, om det inte finns särskilda

skäl med hänsyn till verksamhetens art och begränsade omfattning, hans eller hennes ekonomiska och personliga förhållanden och omständigheterna i övrigt.

Med näringsidkare avses en fysisk person som driver verksamhet av ekonomisk natur som kan betecknas som yrkesmässig eller har ett bestämmande inflytande över en juridisk person som bedriver sådan verksamhet.

Några av de förmåner som ingår vid rättshjälp

När rättshjälp har beviljats betalar staten kostnaderna för rättshjälpsbiträde. Förmånen av rättshjälpsbiträde omfattar ersättning för arbete i högst 100 timmar, om inte annat beslutas av rätten. Det åligger rättshjälpsbiträdet att anmäla till rätten när det arbete som biträdet har lagt ned på uppdraget uppgår till eller närmar sig den nämnda nivån. Om rättshjälpen ska fortsätta, bestämmer rätten det antal timmar som förmånen av rättshjälpsbiträde därefter får omfatta.

När rättshjälp har beviljats, betalar staten kostnaderna för bevisning vid allmän domstol, Arbetsdomstolen och Marknadsdomstolen. Om annat inte följer av lag eller föreskrifter som lämnats med stöd av lag lämnas ersättning för bevisning med skäligt belopp.

Staten betalar också kostnaderna för utredning, som är skäligen påkallad för att ta tillvara den rättssökandes rätt, till en kostnad om högst 10 000 kr. Utredning i en angelägenhet som ska prövas av förvaltningsdomstol eller förvaltningsmyndighet betalas dock inte om den kan erhållas genom den domstol eller myndighet som ska pröva angelägenheten.

Särskilt om rättshjälp till offer för sexualbrott utomlands

I en angelägenhet som ska behandlas utomlands får rättshjälp beviljas om saken gäller ett brott mot den rättssökande som motsvarar brott enligt 6 kap. brottsbalken och den rättssökande har behov av någon av förmånerna enligt rättshjälpslagen. I fråga om en sådan angelägenhet är rättshjälpen inte subsidiär till försäkring och det ställs inte heller något krav på föregående rådgivning.

När rättshjälp har beviljats betalar staten kostnaderna för biträde och sådan bevisning och utredning som varit nödvändig för att ta till vara den rättssökandes rätt samt kostnaderna för resa och uppehälle för den rättssökande eller hans eller hennes ställföreträdare och för vårdare eller annan som måste anlitas i samband med inställelse inför domstol eller annan myndighet i den främmande staten. Detta gäller dock endast i den mån kostnaderna inte täcks genom någon försäkring eller ersätts av domstol eller annan myndighet i den främmande staten.

Särskilt om rättshjälp i vissa gränsöverskridande tvister

En angelägenhet är gränsöverskridande, om den ska behandlas i Sverige och den rättssökande när ansökan om rättshjälp görs har sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort i en annan medlemsstat inom Europeiska unionen.

En sådan rättssökande vars ekonomiska underlag överstiger 260 000 kr beviljas rättshjälp, om den rättssökande visar att han eller hon, helt eller delvis, saknar förmåga att bära sina egna rättegångskostnader och att den bristande förmågan beror på skillnader i levnadskostnader mellan Sverige och den medlemsstat inom Europeiska unionen där den rättssökande har sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort. I dessa fall ställs inget krav på att sökanden borde ha haft försäkring.

2.2.2 Internationella konventioner

Bestämmelser om rättshjälp finns reglerat i följande instrument:

- Rådets direktiv 2003/8/EG av den 27 januari 2003 om förbättring av möjligheterna till rättslig prövning i gränsöverskridande tvister genom fastställande av gemensamma minimiregler för rättshjälp i sådana tvister
- Europeiska överenskommelsen om översändande av ansökningar om rättshjälp (Strasbourg den 27 januari 1977)
- Haagkonventionen om internationell rättshjälp (Haag den 25 oktober 1980) (prop. 1985/86:161, JuU 1986/87:2, rskr 1986/87:18)

En centralmyndighet i varje stat är förmedlande organ för ansökningar om rättshjälp enligt Rådets direktiv 2003/8/EG av den 27 januari 2003 om förbättring av möjligheterna till rättslig prövning i gränsöverskridande tvister genom fastställande av gemensamma minimiregler för rättshjälp i sådana tvister, 1977 års Strasbourgöverenskommelse och 1980 års Haagkonvention om internationell rättshjälp. I Sverige är det Justitiedepartementets enhet för brottmålsärenden och internationellt rättsligt samarbete (BIRS) som är centralmyndighet.

Direktivet gäller i alla Europeiska unionens medlemsstater utom Danmark. Mellan Danmark och vissa medlemsstater gäller istället Strasbourgöverenskommelsen. En person som bor inom fördragsslutande stats område och som vill ansöka om rättshjälp avseende ärenden av civil, kommersiell eller administrativ natur inom en fördragsslutande stats område, kan lämna in en ansökan om detta i den egna staten.

När sådan rättshjälp söks för en rättslig angelägenhet i ett annat land ska ansökan skickas in till Centralmyndigheten för vidarebefordran till den andra statens centralmyndighet. När rättshjälp söks för en rättslig angelägenhet i Sverige översänds ansökan till den svenska Centralmyndigheten, som vidarebefordrar ansökan till Rättshjälpsmyndigheten eller, om ett mål pågår vid en domstol, till domstolen.

Europarådet är en mellanstatlig organisation. En av rådets första uppgifter var att utarbeta en konvention rörande vissa av de rättigheter som tagits upp i Förenta Nationernas allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Konventionen trädde i kraft den 3 september 1953. Genom den europeiska konventionen och dess tilläggsprotokoll åtar sig de anslutna staterna vissa förpliktelser. De är skyldiga att se till att de i konventionen upptagna fri- och rättigheterna respekteras. Det innebär att statens lagstiftning och rättstillämpning måste överstämja med konventionens krav. Genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna har konventionen blivit gällande som lag i Sverige. En av rättigheterna i konventionen är rätten till rättvis rättegång.

2.3 Rättspraxis

Vi har gjort en sammanställning av rättspraxis vid tillämpning av rättshjälpslagen. Den omfattar Högsta domstolens och Regeringsrättens praxis samt refererade avgörande av hovrätt och kammarrätt. I sammanställningen ingår även avgöranden av bl.a. Rättshjälpsnämnden och vissa beslut som har fattats av Rättshjälpsmyndigheten.

Sammanställningen bifogas denna rapport som *bilaga 2*.

2.4 Närmare om 2001 års utvärdering

2.4.1 Uppdraget

Redan i samband med införandet av den nya rättshjälpslagen utlovade regeringen en uppföljning och utvärdering av den nya lagen när den varit i kraft ett par år. Som angetts i avsnitt 1 gav regeringen i april 2000 Domstolsverket i uppdrag att göra en allmän översyn av rättshjälpslagen och föreslå de författningsändringar eller annat som borde göras. I uppdraget ingick att analysera effekterna av att rättshjälpen gjorts subsidiär i förhållande till rättsskyddsförsäkringar, att undersöka om rådgivningsinstitutet fungerat på det sätt som var avsett, att göra en heltäckande översyn av det nya avgiftssystemet, att utreda hur bestämmelsen om rimlighetsbedömning fallit ut, att undersöka effekterna av att förmånen av rättshjälpsbiträde som huvudregel omfattar ersättning för arbete i högst 100 timmar, att utreda hur bestämmelserna om ersättning för utredningskostnader och förordnande av medlare fallit ut, att analysera hur de nya reglerna rörande näringsidkare tillämpats, att utreda vilka effekter den nya rättshjälpslagen haft i mål och ärenden av familjerättslig natur samt att analysera förhållandet mellan rättshjälpslagen och de internationella konventioner som Sverige anslutit sig till.

2.4.2 Domstolsverkets redovisning

Allmänt

Utvärderingen av rättshjälpslagen visade enligt Domstolsverkets rapport år 2001 att rättshjälpsreformen i allt väsentligt hade fallit väl ut; reformen hade inneburit minskade rättshjälpskostnader för staten, statlig hjälp bara när den behövs, ökat kostnadsmedvetande och en mer överskådlig rättshjälpslag. Mot denna bakgrund föreslog verket inga ändringar i rättshjälpslagen. Även om rättshjälpsreformen bedöms ha fallit väl ut, pekade verket på vissa förhållanden som borde uppmärksammas.

Rättshjälp i förhållande till rättsskyddsförsäkringar

Domstolsverket konstaterade bl.a. att det inte är någon nyhet att beräkningssätten för rättshjälp och rättsskydd är olika, men att det vore önskvärt att rättsskyddet närmades rättshjälpen genom en utveckling av rättsskyddsmomentet i hem- och villaförsäkringarna, särskilt avseende det s.k. taket som i försäkringarna oftast då låg mellan 75 000 kr och 100 000 kr.

Familjemål

Domstolsverket konstaterade att praxis är restriktiv när det gäller att bevilja rättshjälp för ”rena” äktenskapsskillnader och att detta har acceptans bland allmänheten. Gäller tvisten även vårdnad eller andra frågor som rör barn är praxis generös och särskilda skäl för rättshjälp anses normalt finnas. Verket pekade också på att modern i vissa fall inte vill utnyttja sitt rättsskydd i mål om fastställande av faderskap. Tänkbara lösningar kunde enligt verket vara att låta socialnämnden stå för barnets rättegångskostnad, att införa en möjlighet att förordna en särskild ställföreträdare för barnet eller att göra rättshjälpen primär. Verket ansåg dock att frågan borde övervägas närmare i ett annat sammanhang.

100-timmarsregeln

Domstolsverket konstaterade att det är ovanligt att arbetsinsatsen i en och samma angelägenhet uppgår till 100 timmar samt att den s.k. ventilregeln i 34 § rättshjälpslagen tillämpas restriktivt av domstolarna och Rättshjälpsmyndigheten.

Enligt bestämmelsen kan rättshjälp beviljas ytterligare ett bestämt antal timmar. Även om denna möjlighet är tänkt att användas endast i undantagsfall, menade verket att det finns ett visst utrymme för en generösare hållning i vissa frågor, t.ex. när det gäller angelägenheter som behandlas utomlands och som rör barn.

Informationsfrågor

Det finns mycket information om rättshjälp och rättsskydd i både skriftlig och elektronisk form, men det var enligt Domstolsverket inte tillräckligt; informationen måste göras mer lättillgänglig och nå ut till medborgarna. Särskilda informationsinsatser borde enligt verket riktas mot vissa grupper i samhället, bl.a. ungdomar och invandrare. Verket tog på sig att utveckla det skriftliga informationsmaterialet beträffande rådgivning och rättshjälp. Vidare ansåg verket att advokater behöver bli bättre på att informera om innebörden av rådgivningen och om kostnaderna i olika typer av mål samt att muntlig information alltid bör kompletteras med skriftlig information.

Internationella konventioner

Domstolsverket konstaterade att rättshjälpslagen inte medför några problem i förhållande till Sveriges konventionsåtaganden.

2.4.3 Remissutfallet

Som ett led i arbetet med att förbättra och effektivisera det statliga ersättnings-systemet och dess kontrollmekanismer samt för att bedöma vilka åtgärder som borde vidtas med anledning av den reformerade rättshjälpslagstiftningen, utarbetades inom Justitiedepartementet departementspromemorian Rättshjälp och ersättning till rättsliga biträden (Ds 2003:55). Utfallet av verkets utvärdering inarbetades i promemorian och den remissbehandlades.

Som framgått i det föregående hade det övervägande antalet av de remissinstanser som yttrade sig över rapporten inga invändningar mot utvärderingens slutsatser.

Flertalet av remissinstanserna ansåg att villkoren i de olika systemen måste vara likvärdiga och delade också uppfattningen att det är rättsskyddet som bör utvecklas. Malmö tingsrätt, Rättshjälpsmyndigheten, Rättshjälpsnämnden och Konsumentverket ansåg att det i ömmande fall, särskilt i fall rörande barn som befinner sig utomlands, bör finnas någon form av ventil i den statliga rättshjälpen när rättsskyddet är uttömt.

Hovrätten för Övre Norrland, Malmö tingsrätt, Rättshjälpsmyndigheten, Rättshjälpsnämnden, Socialstyrelsen, Svenska Kommunförbundet och Sveriges Advokatsamfund var av uppfattningen att staten bör stå för kostnaden när socialnämnden för barnets talan i faderskapsmål. Vidare ansåg Advokatsamfundet och Jusek, fackförbundet för jurister, civilekonomer, systemvetare, personalvetare och samhällsvetare, att kravet på särskilda skäl för att få rättshjälp vid äktenskapskillnader bör tas bort.

Rättshjälpsmyndigheten menade att 100 timmar sällan räcker vid processer utomlands. Enligt Rättshjälpsnämnden borde det övervägas om rättshjälp skulle kunna beviljas till dess målet är slutligt avgjort. Jusek menade att 100-timmarsregeln bör slopas.

Remissinstanserna instämde i Domstolsverkets slutsatser beträffande behovet av information och pekade på att det finns ett stort behov av insatser.

2.4.4 Regeringens bedömning

Domstolsverkets utvärdering redovisades i en proposition till riksdagen, prop. 2004/05:41 Förbättrad kontroll av rättsliga biträdens ersättningsanspråk, m.m.

I propositionen konstaterade regeringen – såvitt nu är av intresse – bl.a. att det informationsmaterial som fanns om rättshjälp behövde förbättras och göras mer tillgängligt för allmänheten. Regeringen hade därför för avsikt att ge Domstolsverket i uppdrag att, i samråd med berörda myndigheter och organisationer, vidta åtgärder för att så skulle bli fallet.

Regeringen konstaterade vidare att det borde göras en ny utvärdering av rättshjälpslagen i syfte att skapa ett fylligare underlag för att ge svar på vilka effekter rättshjälpslagen har haft för enskilda och för att säkerställa att de som bäst behöver rättshjälp får den och att en sådan utvärdering borde påbörjas inom några år. I den delen uttalade regeringen följande.

Det är naturligtvis av största vikt att effekterna av lagen utreds på ett fullgott sätt. För att ge en fullständig bild av utfallet av lagstiftningen bör en ny utvärdering ske inom några år. En ny utvärdering bör kunna ge en mera tillförlitlig bild av vilka effekter rättshjälpslagen har haft för enskilda. Därefter kan en säkrare bedömning göras om det finns skäl att göra några lagändringar. En förnyad översyn av rättshjälpslagen kan också vara av betydelse för att klarlägga förhållanden där Domstolsverket varit av en annan uppfattning än flera av ledamöterna i den särskilda arbetsgrupp som utredningsarbetet skedde tillsammans med. Även frågan om utvecklingen av rättsskyddet och andra verkningar av lagstiftningen kan lämpligen belysas inom ramen för en ny utvärdering. Mot bakgrund av att rättshjälpslagen är en social skyddslagstiftning bör en utgångspunkt för utvärderingen vara att bedöma de effekter som rättshjälpslagstiftningen, utifrån ett socialt perspektiv, haft för dem som inte kan få rättsligt bistånd på något annat sätt.

3 Kartlägningsarbetet

3.1 Metoder

Vi har på olika sätt försökt bilda oss en uppfattning om huruvida målet med rättshjälpsreformen har uppfyllts, dvs. om de kostnadsbesparingar som var förutsedda fortfarande består, om statlig rättshjälp utgår i de fall den bäst behövs, om reformen har inneburit ett ökat kostnadsmedvetande hos rättshjälpslagarna samt om reformen har inneburit förenklad lagstiftning och större överskådlighet.

Vi har vidare undersökt om rättshjälpslagen i dess nuvarande utformning ur framförallt de rättssökandes perspektiv är tillfredsställande. I den delen har vi huvudsakligen samlat in underlag för att kunna belysa de frågeställningar som uttryckligen ingår i uppdraget. Vi har i samband med den insamlingen kunnat notera även andra frågeställningar som vi har funnit väsentliga att belysa och att vi i några av dessa fall bör lämna förslag till författningsändringar.

Arbetet har till stor del inriktats på statistiska insamlingar och enkäter. Insamlingarna av statistik har gjorts inom Sveriges Domstolar samt från Rättshjälpsmyndigheten och Statistiska centralbyrån (SCB). Uppgifter och åsikter har huvudsakligen genom enkäter hämtats in från enskilda rättssökande, advokater, försäkringsbolag, konsumentvägledare och familjerättssociologer.

Enkäten till de rättssökande har administrerats i samarbete med SCB. Domstolsverket gav SCB i uppdrag att, med utgångspunkt i målgrupper och frågeställningar som verket hade tagit fram, genomföra en undersökning. Resultatet av undersökningen redovisades därefter av SCB i en rapport till verket.

Övriga enkäter har administrerats av Domstolsverket i samarbete med delar av referensgruppen, nämligen Advokatsamfundet, Sveriges Försäkringsförbund, Konsumenternas Försäkringsbyrå, Konsumentverket och Socialstyrelsen. Utformningen av enkätformulären har förankrats i referensgruppen.

Vi har dessutom, förutom återkommande referensgruppsmöten, haft möten med andra intressenter inom rättshjälpens och rättsskyddets områden. Bland dessa finns Utrikesdepartementet, Företagarna och delar av riksdagsgruppen i Miljöpartiet. Den senare organisationen i dess egenskap av motionsställare i fråga om näringsidkares möjlighet att få rättshjälp. Denna motion vann majoritet i riksdagen och föranledde riksdagen att till regeringen ge till känna att en översyn av rättshjälpslagen borde ske.

Vi har också haft underhandskontakter med Svenskt Näringsliv och Justitiedepartementets enhet för brottmålsärenden och internationellt rättsligt samarbete (BIRS).

Med hjälp av Internet har vi gjort ett kartlägningsarbete av försäkringsutbudet till näringsidkare och därefter haft vissa underhandskontakter med berörda försäkringsbolag.

Domstolarnas synpunkter har – förutom genom domstolarnas företrädare i referensgruppen – hämtats in på så sätt att domstolsrepresentanterna inom sin domstol respektive avdelning med medarbetarna inom den dömande verksamheten ventilerat de frågor som är aktuella för detta uppdrag.

Till att börja med kommer vi att under detta avsnitt summariskt redovisa vår kartläggning och att därefter under respektive sakavsnitt (avsnitt under 4) mer i detalj återkomma till resultaten av kartläggningen och vilka slutsatser vi drar av dessa.

3.2 Mål- och kostnadsutveckling

3.2.1 Målutvecklingen

Kostnaden för rättshjälpen påverkas givetvis av antalet mål, framförallt tvistemål, som kommer in till domstolarna och hur många mål som domstolarna avgör. Vi redovisar därför inledningsvis utvecklingen av inkomna och avgjorda mål under de senaste åren.

För de allmänna domstolarnas del kan konstateras att inflödet av tvistemål, exklusive gemensam ansökan om äktenskapsskillnad och förenklade tvistemål, till tingsrätterna under en åttaårsperiod har ökat med nästan 4 000 mål. Av denna ökning bestod nästan 3 000 av familjemål. Även antalet avgjorda tvistemål ökade under denna period. Ökningen bestod i ungefär 8 500 mål. Inflödet av tvistemål i överinstanserna, liksom antalet avgjorda sådana mål där har däremot minskat.

Tingsrätterna, antal inkomna tvistemål

Inkomna									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
<i>Tvistemål</i>									
gemensam ansökan	22 553	22 150	21 745	21 134	20 636	20 095	19 889	20 088	21 059
övr familjemål	9 975	10 103	10 375	10 808	10 870	11 205	11 812	11 937	12 886
övr tvistemål	20 023	19 925	19 818	19 370	20 384	18 940	18 021	19 089	21 013
FT:Övr tvistemål	12 001	12 345	13 135	15 037	15 233	14 749	14 416	15 002	17 487
Summa	64 552	64 523	65 073	66 349	67 123	64 989	64 138	66 116	72 445

Under samma period har antalet avgjorda stämnda familjemål och ordinära tvistemål legat på ungefär samma nivå som antalet inkomna.

Tingsrätterna, antal avgjorda tvistemål

Avgjorda									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
<i>Tvistemål</i>									
Gemensam ansökan	23 187	22 436	22 301	21 621	20 869	20 536	20 234	20 149	20 948
Övr familjemål	10 079	10 073	10 257	10 630	10 921	10 727	11 341	11 895	12 875
Övr tvistemål	20 432	20 116	19 855	19 534	19 192	19 410	18 753	18 891	21 023
FT:Övr tvistemål	11 836	12 435	12 769	14 146	15 209	14 559	15 029	14 998	16 988
Summa	65 534	65 060	65 182	65 931	66 191	65 232	65 357	65 933	71 834

I de högre instanserna har inga drastiska förändringar skett under perioden. Inflödet av tvistemål har varit tämligen konstant. Detsamma gäller antalet avgjorda sådana mål. Antalet inkomna och avgjorda tvistemål har snarast gått ned något. Anmärkas ska att statistiksystemet först från och med år 2007 medger en specifiering av tvistemålen i kategorin familjemål i hovrätt och att motsvarande gäller för Högsta domstolen först från och med år 2005. För hovrätternas del kan antalet avgjorda familjemål inte tekniskt redovisas för år 2007.

Hovrätterna, antal inkomna och avgjorda tvistemål

Inkomna									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
Tvistemål	3 114	2 913	2 883	2 831	2 847	2 506	2 600	2 515	2 754
- varav familjemål								678	751
- varav FT-mål	336	354	378	398	386	364	405	323	368

Avgjorda									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
Tvistemål	3 302	3 024	2 928	3 008	3 003	2 750	2 606	2 505	2 812
- varav familjemål									769
- varav FT-mål	354	346	338	469	375	394	386	331	376

Högsta domstolen, antal inkomna och avgjorda tvistemål

Inkomna									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
Tvistemål	709	631	589	590	613	569	558	509	588
- varav familjemål						95	99	107	99

Avgjorda									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
Tvistemål	805	730	561	620	573	579	581	509	566
- varav familjemål						86	104	110	88

I *bilaga 3* finns en mer specifierad sammanställning över inkomna, avgjorda och balanserade mål i de allmänna domstolarna.

Det kan också vara av intresse att belysa målutvecklingen inom de allmänna förvaltningsdomstolarna. Visserligen är förekomsten av rättshjälp i dessa domstolar ytterst begränsad. Rättshjälp förekommer huvudsakligen i mål enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och till viss del i mål enligt annan sociallagstiftning. Något enstaka skattemål kan också återfinnas inom denna grupp. Det bör dock samtidigt noteras att rättsligt bistånd genom offentliga biträden förekommer i en del av de måltyper som handläggs av allmän förvaltningsdomstol, framför allt i de mål som sedan år 2006 handläggs av migrationsdomstolarna.

Om man bortser från den nya måltypen utlännings- och medborgarskapsmål, har inflödet i länsrätterna minskat något och antalet avgjorda mål ökat. De helt dominerande måltyperna är socialtjänstmål, skattemål, socialförsäkringsmål och psykiatrimål.

Länsrätterna, antal inkomna och avgjorda mål

Inkomna									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
Skatt	16 115	14 992	15 156	14 831	14 861	15 856	15 827	15 546	16 380
Trängselskatt	0	0	0	0	0	12	925	70	129
SocF	15 567	14 737	15 554	16 183	20 402	21 449	23 043	22 792	14 453
SoL	13 782	11 977	17 179	17 992	21 162	22 200	20 268	21 468	21 636
Psyk. mål	12 234	12 374	12 481	12 428	13 246	13 127	13 415	13 475	13 642
LVU	2 447	2 374	2 512	2 423	2 577	2 663	2 955	3 005	3 217
LVM	1 141	1 153	1 153	1 030	931	1 120	1 211	1 215	1 187
LOU	113	153	343	875	1 125	1 280	1 539	1 129	1 428
Mängdmål 1	9 107	10 724	11 188	12 286	13 134	11 631	10 559	9 860	9 448
Utlännings- och medborgarskap	0	0	0	0	0	0	6 661	15 967	22 786
Övriga mål	16 338	16 318	14 661	16 076	17 242	16 929	14 507	14 802	15 348
Summa	86 844	84 802	90 227	94 124	104 680	106 267	110 910	119 329	119 654

1 Mängdmål omfattar fastighetstaxering, folkbokföring, kriminalvård, körkort och studiestöd

Avgjorda									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
Skatt	18 709	17 290	15 703	15 041	14 536	14 626	15 687	17 021	18 447
Trängselskatt	0	0	0	0	0	5	896	68	153
SocF	15 882	13 673	14 649	15 939	16 185	20 183	21 837	23 454	21 880
SoL	14 155	11 902	15 592	17 162	20 099	22 130	20 901	21 216	22 100
Psyk. mål	12 182	12 327	12 536	12 456	13 230	13 100	13 397	13 441	13 641
LVU	2 453	2 387	2 511	2 436	2 563	2 655	2 898	2 983	3 257
LVM	1 144	1 149	1 166	1 041	932	1 098	1 215	1 214	1 195
LOU	108	150	299	841	1 142	1 215	1 547	1 123	1 360
Mängdmål 1	8 982	9 706	12 075	11 053	13 168	12 193	10 132	11 037	9 921
Utlännings- och medborgarskap	0	0	0	0	0	0	5 926	13 761	19 280
Övriga mål	16 268	16 323	14 344	16 025	16 283	16 358	14 540	14 847	16 031
Summa	89 883	84 907	88 875	91 994	98 138	103 563	108 976	120 165	127 265

1 Mängdmål omfattar fastighetstaxering, folkbokföring, kriminalvård, körkort och studiestöd

Inflödet i kammarrätterna har, om man bortser från inkommande mål i Migrationsöverdomstolen, minskat något under perioden och antalet avgjorda mål under det senaste året ökat. De dominerande måltyperna är desamma som i länsrätt.

Kammarrätterna, antal inkomna och avgjorda mål

Inkomna									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
Skatt	7 666	6 890	6 872	6 330	5 932	5 823	6 120	6 174	6 978
Trängselskatt	0	0	0	0	0	0	91	29	18
SocF	5 009	4 368	4 623	4 602	4 941	5 482	6 095	6 388	6 487
SoL	1 709	1 366	1 957	2 025	2 316	2 258	2 128	2 196	2 341
Psyk. mål	1 059	944	937	934	946	967	994	1 113	1 058
LVU	706	654	684	605	691	689	762	758	884
LVM	226	226	199	166	185	193	218	222	185
LOU	39	52	101	210	319	345	382	334	371
Mängdmål ¹	1 951	1 713	1 824	2 135	1 948	2 277	1 764	1 795	1 743
Utlännings- och medborgarskap	0	0	0	0	0	0	1 366	4 831	8 622
Övriga mål	6 052	5 770	5 325	6 156	6 090	6 023	5 549	5 604	6 128
Summa	24 417	21 983	22 522	23 163	23 368	24 057	25 469	29 444	34 815

1 Mängdmål omfattar fastighetstaxering, folkbokföring, kriminalvård, körkort och studiestöd

Avgjorda									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
Skatt	7 972	8 267	8 033	7 510	6 572	6 452	6 655	6 953	7 170
Trängselskatt	0	0	0	0	0	0	46	67	23
SocF	6 039	4 945	4 144	4 622	4 849	5 815	6 072	6 231	6 800
SoL	1 827	1 365	1 604	2 149	2 251	2 315	2 249	2 107	2 275
Psyk. mål	1 034	957	931	915	958	937	1 008	1 104	1 055
LVU	684	680	667	623	646	705	745	775	843
LVM	227	230	187	182	181	187	210	225	191
LOU	42	53	91	208	315	331	386	330	360
Mängdmål ¹	2 197	1 823	1 891	1 731	2 241	2 323	1 968	1 834	1 819
Utlännings- och medborgarskap	0	0	0	0	0	0	825	4 399	8 258
Övriga mål	6 537	6 003	5 262	5 928	6 076	6 496	5 849	5 473	6 258
Summa	26 559	24 323	22 810	23 868	24 089	25 561	26 013	29 498	35 052

1 Mängdmål omfattar fastighetstaxering, folkbokföring, kriminalvård, körkort och studiestöd

I Regeringsrätten ligger antalet inkomna mål på ungefär samma nivå som vid mätperiodens ingång. Antalet avgjorda mål har dock ökat markant under det senaste året. De dominerande måltyperna i domstolen är skattemål och socialförsäkringsmål.

Regeringsrätten, antal inkomna och avgjorda mål

Inkomna									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
Skatt	2 577	2 431	2 539	2 319	2 146	1 948	2 305	2 061	2 268
Trängselskatt	0	0	0	0	0	0	24	19	7
SocF	2 091	1 909	1 550	1 433	1 626	1 796	1 980	2 055	2 262
SoL	470	425	367	481	551	523	564	483	586
Psyk. mål	133	92	106	114	118	109	116	123	125
LVU	138	128	133	125	128	133	152	146	169
LVM	20	14	11	10	13	14	12	17	11
LOU	15	19	20	51	77	85	158	100	123
Mängdmål ¹	537	422	431	389	467	555	499	480	460
Övriga mål	2 452	2 267	2 084	2 131	2 533	2 330	2 267	2 393	2 678
Summa	8 433	7 707	7 241	7 053	7 659	7 493	8 077	7 877	8 689

1 Mängdmål omfattar fastighetstaxering, folkbokföring, kriminalvård, körkort och studiestöd

Avgjorda									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
Skatt	2 538	2 549	2 817	2 450	2 759	1 683	1 746	2 807	2 874
Trängselskatt	0	0	0	0	0	0	12	29	7
SocF	2 167	2 319	1 912	1 630	1 527	1 579	1 721	2 305	2 692
SoL	541	574	346	389	479	552	531	621	561
Psyk. mål	139	102	112	110	118	112	106	122	125
LVU	145	125	137	126	120	143	136	149	152
LVM	23	14	10	8	15	14	12	18	10
LOU	6	25	24	45	67	87	155	98	128
Mängdmål ¹	743	496	396	359	462	523	498	585	532
Övriga mål	2 656	2 357	2 308	1 983	2 399	2 118	2 062	2 467	3 272
Summa	8 958	8 561	8 062	7 100	7 946	6 811	6 979	9 201	10 353

1 Mängdmål omfattar fastighetstaxering, folkbokföring, kriminalvård, körkort och studiestöd

3.2.2 Kostnadsutvecklingen

Från anslaget 4.12 (numera 1.12) Rättsliga biträden m.m. ska betalas de utgifter som enligt 21 kap. 10 § rättegångsbalken, lagen (1988:609) om målsägandebiträde och rättshjälpslagen (1996:1619) ska betalas av allmänna medel. Därutöver ska betalas de utgifter som enligt lagen (1996:1620) om offentligt biträde ska betalas av allmänna medel, dock inte sådana utgifter som avser offentligt biträde enligt utlänningslagen (2005:716) och lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll. Anslaget finansierar också utgifter för särskilda företrädare för barn enligt 12 § lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn samt utgifter för bevisning, parter tolk och god man, förvaltararvoden m.m. i konkurser, ersättning till likvidatorer och ersättningsgarantier för bodelningsförrättare. Vidare betalas från anslaget utgifter som hänför sig till internationellt straff- och civilrättsligt samarbete och som inte ska bäras av annan myndighet.

Utgifterna på anslaget är regelstyrda. De faktorer som styr utgifterna är framförallt antalet mål och ärenden, målens och ärendenas svårighetsgrad, ersättningsnivån till rättsliga biträden samt den andel av rättshjälpskostnaderna som betalas av den rättssökande. Under år 2008 uppgick utgifterna för rättshjälp till 175 mnkr.

Vi har gjort en kartläggning av kostnadsutvecklingen för rättshjälpen åren 1998-2008. Resultatet av kartläggningen redovisas under avsnitt 4.1.1.

3.3 Enskilda rättssökande

Som nämnts i det föregående har Domstolsverket i samarbete med SCB gått ut med en enkät till enskilda rättssökande. Enkätundersökningen genomfördes i två steg. Under perioden april – juni 2008 gjordes en urvalsundersökning och under perioden september – oktober samma år en annan.

Huvudfrågan i uppdraget till SCB var att utreda privatpersoners och småföretagares möjligheter att få ekonomisk hjälp till att anlita rättsligt biträde i en uppkommen tvist.

Den första undersökningen riktade sig till personer som enligt Rättshjälpsmyndighetens verksamhetsstöd Råven under år 2007 hade fått avslag på en ansökan om rättshjälp av myndigheten eller efter ett tidigare bifall till en ansökan – antingen av Rättshjälpsmyndigheten eller av domstol – var föremål för s.k. avräkning enligt rättshjälpslagen. Avräkning innebär att staten slutligt bestämmer hur rättegångskostnaderna ska fördelas mellan staten och den enskilde. Ärendet om rättshjälp är därmed avslutat.

Datainsamlingen genomfördes med hjälp av postenkäter. Enkäternas utformning framgår av *bilaga 15* till denna rapport. Totalt var det 774 personer som besvarade enkäten, vilket innebär en svarsandel på 39 procent.

Den andra undersökningen riktade sig till personer som enligt domstolarnas verksamhetsstöd VERA hade i tingsrätt fått avslag på en ansökan om rättshjälp i ett mål som avslutats under år 2007. Målgruppen togs fram genom en samkörning mellan Råven och VERA. I denna undersökning användes samma formulär för postenkäter som i den förra. Totalt var det 92 personer som besvarade denna enkät, vilket innebär en svarsfrekvens på 46,2 procent. Det efterföljande arbetet hos SCB var identiskt med den förra undersökningen.

De angivna målpopulationerna begränsades till personer i åldern 18 år och däröver och som vid mättillfället var folkbokförda i Sverige.

Med hjälp av data från de svarande och vikter har SCB skattat storheter för de sammanlagda målpopulationerna. Skattningarna är enligt SCB behäftade med vissa fel beroende på att de baserar sig på ett urval, att bortfall förekommer och att målpopulation och rampopulation inte helt överensstämmer. Detta är enligt SCB viktigt att beakta när slutsatser ska dras av de skattningar som görs utifrån enkätundersökningarna. En redogörelse för skattningarna finns i *bilaga 15*.

Domstolsverket och SCB analyserade tillsammans syftet med undersökningen och vilken statistik den krävde. Verkets önskemål om precision i skattningar för olika redovisningsgrupper ledde till ett urval av storleken 2 000 individer.

Rampopulationen grupperades efter vid vilken myndighet ärendet hade handlagts, dvs. vid domstol eller Rättshjälpsmyndigheten, och om ansökningsen hade avslagits eller beviljats. Därefter bestämdes storleken på urvalet inom varje grupp.

Syftet var att få tillräcklig precision i skattningarna för olika redovisningsgrupper. Storlekarna på grupperna, hur urvalet fördelas inom grupperna och resultatet av undersökningen redovisas närmare i bilagda rapport, *bilaga 16*.

Trots den låga svarsfrekvensen på enkäten har Domstolsverket ändå sett sig oförhindrad att dra vissa slutsatser av resultatet. Vi återkommer under respektive sakavsnitt (avsnitt 4) i den delen och vill redan här tillägga att vi i de avsnitten utgår från det faktiska antalet som har besvarat enkäten, nämligen 866 personer.

Värt att notera vad gäller detta kartlägningsarbete är också att vi i samband med att enkäterna skickades ut fick stort antal samtal från mottagarna av enkäterna. Dessa samtal har gett oss värdefull information om vad enskilda rättssökande uppfattar som såväl orättvisor som rättvisor avseende rättsligt bistånd.

3.4 Förekomsten av hemförsäkring och företagarförsäkring

3.4.1 Benägenheten att teckna hemförsäkring

SCB genomför årligen en undersökning angående allmänhetens levnadsförhållanden (ULF). I denna undersökning ingår en fråga angående förekomsten av hemförsäkringar.

Vid den förra utvärderingen (DV-rapport 2001:6 del B, bilaga 3) av rättshjälpslagen redovisades resultatet av ULF för år 1999. Vi har kompletterat det resultatet genom att ta in uppgifter från SCB avseende hela perioden 1998 t.o.m. 2006. För åren 2007 och 2008 finns ännu inga framtagna resultat från SCB. En sammanställning av resultaten i övrigt redovisas i *bilaga 17*.

Vi återkommer i avsnitt 4.2.2 till benägenheten att teckna hemförsäkring, inklusive rättsskyddsförsäkring.

3.4.2 Benägenheten att teckna företagarförsäkring

Beträffande näringsidkares, och i synnerhet småföretagares benägenhet att teckna företagarförsäkring som innefattar rättsskydd har vi gjort en kartläggning genom att med hjälp av Sveriges Försäkringsförbund tillskriva de största aktörerna på försäkringsmarknaden. Vi har också haft kontakter med näringslivsorganisationer. Resultatet av vår undersökning betraktar vi som osäkert. Under avsnitt 4.4.2 redovisar vi det som har framkommit genom kartläggningen och vilka slutsatser som vi ändå anser oss kunna dra av denna. En sammanställning av försäkringsbolagens uppgifter finns i *bilaga 18*.

3.5 Försäkringsbolagen

I fråga om utbudet av försäkringar har vi med hjälp av Sveriges Försäkringsförbund och Konsumenternas Försäkringsbyrå gått ut med en enkät för att kunna göra kartläggningar bland representativa försäkringsbolag. Detta samarbete har i första hand handlat om hem- och villaförsäkringar och avsett utvecklingen i dessa försäkringar, beteendet hos aktörerna på försäkringsmarknaden, förekomsten av separat rättsskydd, försäkringsvillkoren och försäkringspremierna. Under avsnitten 4.2.2 och 4.2.3 redovisar vi resultatet av enkäten. En sammanställning av försäkringsbolagens uppgifter finns i *bilaga 19*.

Försäkringsförbundet har också lämnat en redovisning av skadekostnaderna för hem- och villaförsäkring samt rättsskyddsförsäkring. Redovisningen finns i *bilaga 20*.

Konsumenternas Försäkringsbyrå har gjort en jämförelse mellan försäkringsvillkoren i hem- och villaförsäkringar avseende rättsskydd. Jämförelsen redovisas ovan nämnda avsnitt och finns i sin helhet som *bilaga 21*.

Beträffande utbudet av företagarförsäkringar, villkoren i dessa och förekomsten av rättsskydd har Domstolsverket gjort en egen kartläggning. Som nämnts har arbetet skett genom granskning av utbudet på försäkringsbolagens hemsidor och genom underhandskontakt med enskilda försäkringsbolag. Även i denna del återkommer vi till resultatet under avsnitt 4.4.2 och en sammanställning av resultatet återges i *bilaga 22*.

3.6 Advokaterna

I samarbete med Advokatsamfundet har vi gått ut med en enkät till 335 advokater. Målgruppen togs fram av samfundet med utgångspunkt i en geografisk spridning inom landet och en verksamhetsspridning som innebär att gruppen kunde antas ha frekventa uppdrag som rättshjälpsbiträde. Enkätundersökningen gjordes på elektronisk väg med direktrapportering till Domstolsverket.

Av målgruppen svarade 51 procent på enkäten, dvs. 171 personer. En sammanställning av frågorna och advokaternas svar finns i *bilaga 23*. Deras synpunkter redovisas i allt väsentligt under våra överväganden.

3.7 Konsumentvägledarna

Genom Konsumentverket har vi gått ut med en enkät till de kommuner i landet som hade konsumentvägledning vid tidpunkten för undersökningen, dvs. 268 kommuner av 290. Eftersom några av kommunerna har samverkansavtal med andra kommuner gällande konsumentvägledning skickades enkäten till 226 kommuner/personer. 139 personer svarade på enkäten och resultatet återfinns i *bilaga 24*. Resultatet har framförallt gett oss kunskap om svårigheten att nå ut med information om vilka möjligheter till rättsligt bistånd som samhället har att erbjuda. Vi återkommer även till denna fråga under våra överväganden.

3.8 Familjerättssocionomerna

Vi har även undersökt vilka synpunkter kommunernas familjerättssocionomer har på frågor om rättsligt bistånd. Ett urval av mottagare av en enkät gjordes med hjälp av Familjerättssocionomernas Riksförening. Efter samråd med Sveriges kommuner och landsting om att hämta in uppgifter, skickade vi en enkät till 68 personer. Av dessa fick vi svar av 52 personer. Enkätens utformning och resultatet av undersökningen framgår av *bilaga 25*. Resultatet kommenteras närmare under avsnitt 4.

3.9 Underrättelser till Justitiekanslern

Justitiekanslern har enligt 45 och 46 §§ rättshjälpslagen talerätt i frågor om rättshjälp. Till följd av detta har Domstolsverket efter regeringens bemyndiganden utfärdat föreskrifter och allmänna råd för domstol, Kriminalvården, Migrationsverket, Rättshjälpsmyndigheten och Åklagarmyndigheten att lämna uppgift om beslut rörande rättshjälp m.m. (DVFS 2005:1). Enligt dessa föreskrifter ska domstolarna och Rättshjälpsmyndigheten underrätta Justitiekanslern om bl.a. följande beslut.

* Beslut där rättshjälp har beviljats och där det har kommit ifråga att tillämpa

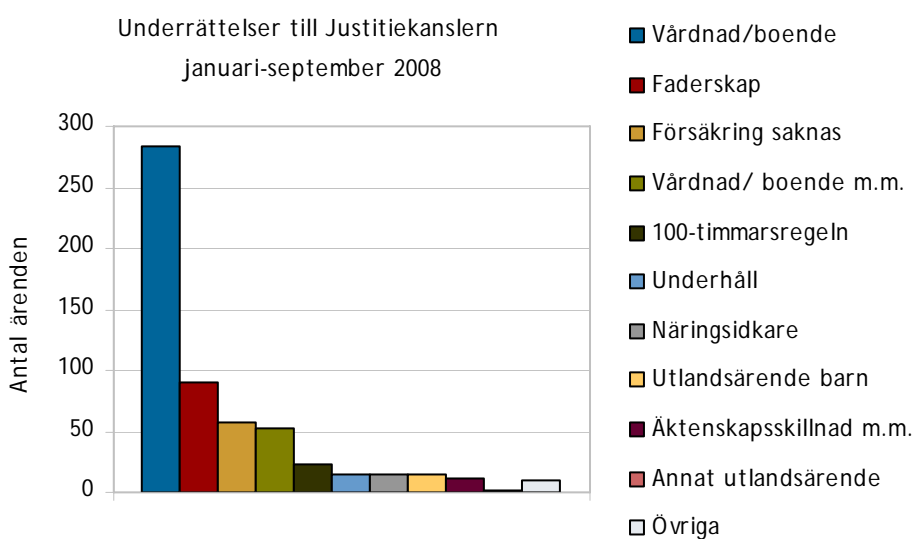
- 9 § andra stycket rättshjälpslagen
- 11 § 2-5 rättshjälpslagen
- 13 § rättshjälpslagen.

* Beslut enligt 34 § rättshjälpslagen om att rättshjälpen ska fortsätta.

* Beslut där underårige har beviljats rättshjälp.

* Beslut av domstol eller Rättshjälpsmyndigheten som enligt domstolens respektive myndighetens uppfattning är av principiellt intresse.

Under perioden den 1 januari – 30 september 2008 kom det till Justitiekanslern in 574 underrättelser inom de angivna kategorierna från domstolarna och Rättshjälpsmyndigheten. Vi har gått igenom dessa underrättelser och på så sätt skaffat oss en inblick beträffande rättshjälp i framförallt mål angående underhållsbidrag och faderskap samt mål i vilka näringsidkare har beviljats rättshjälp och mål i vilka beslut om rättshjälp över den s.k. 100-timmarsregeln har tillåtits. I nedanstående tabell redovisas fördelningen av kategorier inom underrättelserna. Som framgår av tabellen är de familjerättsliga målen helt dominerande och däribland vårdnad om barn, barns boende och därmed sammanhängande frågor.

Av genomgången av underrättelserna anser vi oss framförallt kunna dra vissa slutsatser angående rättshjälpsfrågor i familjerättsliga mål och mål i vilka rättskyddsförsäkring saknas.

3.10 Några synpunkter från den dömande verksamheten

Genom domstolarnas företrädare i referensgruppen har vi fått följande synpunkter från deras medarbetare i den dömande verksamheten.

Domarna i Gävle tingsrätt har inga synpunkter på de förslag vi har berett. De har också framfört att de anser att inkomsttaket och avgiftssystemet för rätts hjälp inte har följt samhällsutvecklingen.

Inte heller domarna på en avdelning i Svea hovrätt har några synpunkter på våra förslag. De har vidare inte funnit att begränsningen av biträdesersättning till 100 timmar innebär några problem. Det är endast i ett fåtal mål i vilka de har erfarenhet av att taket uppnåtts. Slutligen har de pekat på att det är nödvändigt med en lagändring för att rättshjälp ska kunna beviljas i fler mål angående underhållsbidrag till barn.

4 Överväganden och slutsatser

4.1 Målet med reformen

Vid en utvärdering av ny lagstiftning förefaller det naturligt att ta ställning till om de tilltänkta målen med lagstiftningen har uppnåtts. Vi väljer därför att inledningsvis att övergripande redovisa målen med reformen och våra slutsatser i fråga om målen har uppnåtts.

I direktiven till 1993 års rättshjälpsutredning (dir. 1993:77) betonade den dåvarande chefen för Justitiedepartementet att det statsfinansiella läget och de besparingskrav som ställs på rättshjälpsområdet innebär att det är nödvändigt att överväga olika ändringar för att rättshjälpen ska kunna hålla en så hög kvalitet som möjligt till en försvarbar kostnad. De begränsade resurser som i den ekonomiska samhällssituationen stod till buds skulle sättas in på de områden där de bäst behövdes och komma de människor till del som var i bäst behov av rättsligt bistånd. Statsrådet anförde vidare att de åtgärder som kunde komma att föreslås skulle vara sådana att det de kunde leda till ökad effektivitet och kostnadsbesparingar men att de inte fick medföra att rättshjälpens grundläggande syfte gick förlorat.

Som en följd av direktiven formulerade utredningen i sitt betänkande (SOU 1995:81) följande utgångspunkter för reformen.

- Den skulle leda till kostnadsbesparingar för staten.
- Den skulle innebära att statlig rättshjälp skulle komma i fråga bara när det behövdes.
- Den skulle öka kostnadsmedvetandet hos rättshjälpstagarna.
- Den skulle innebära förenklad lagstiftning och större överskådlighet.

Motsvarande utgångspunkter redovisade därefter regeringen i propositionen 1996/97:9 Ny rättshjälpslag. I Domstolsverkets förra utvärdering tog verket ställning till om målen med reformen var uppfyllda. I de närmast följande avsnitten redovisar vi regeringens utgångspunkter tillsammans med de ställningstaganden som verket gjorde vid den förra utvärderingen. Därefter återkommer vi till en förnyad bedömning.

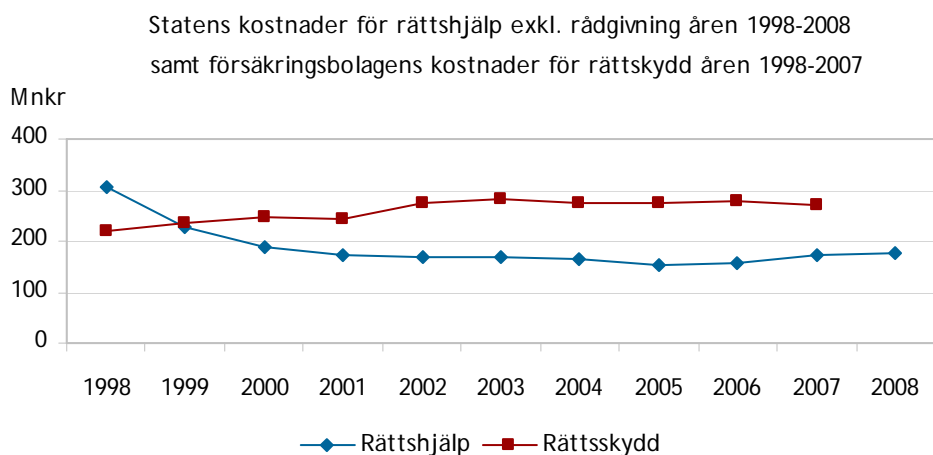
4.1.1 Kostnadsutvecklingen

I propositionen framhöll regeringen att reformen skulle ge stora kostnadsbesparingar. Regeringen räknade med att den nya regeln om rättsskyddsförsäkring skulle leda till en besparing för staten på ca 170 mnkr årligen. Till detta kom att regeringen räknade med att det nya kravet på särskilda skäl för att få rättshjälp i fråga om bl.a. äktenskapsskillnad och underhåll till barn skulle leda till en besparing om ca 33 mnkr. Den årliga besparingen skulle alltså bli ungefär 200 mnkr. Utgångspunkten var budgetåret 1994/95.

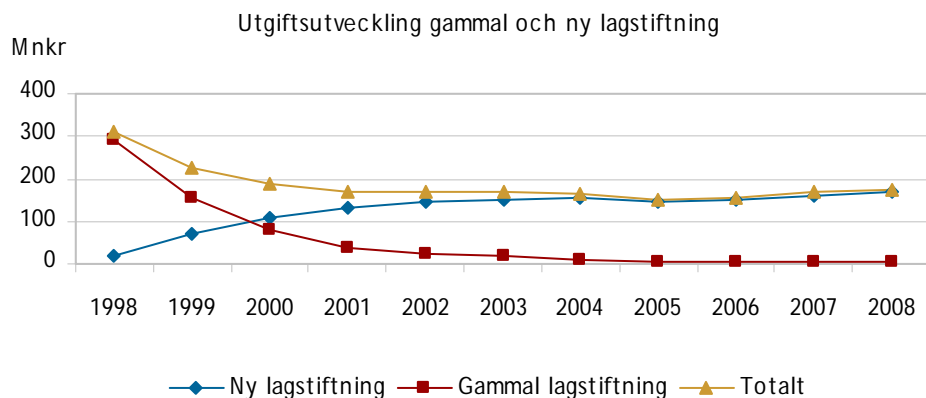
Domstolsverket konstaterade i sin förra utvärdering att kostnaden för rättshjälpen år 2000 hade minskat med 173 mnkr. Verket ansåg dock att sparmålen ändå var uppnådda. Förklaringen var att timkostnadsnormen för rättshjälpsbiträden hade ökat, inkomstgränsen för rättshjälp och avgiftsnivåerna hade ändrats samt att det fanns ärenden enligt de mer generösa bestämmelserna enligt den äldre rättshjälpslagen som hade slutreglerats.

Utgifterna för rättshjälp enligt rättshjälpslagen uppgick under 2008 till 175 mnkr, vilket är en ökning med ca 2 mnkr eller 1,3 procent jämfört med föregående år. Trots de senaste årens utgiftsökningar kan emellertid konstateras att utgifterna sammantaget har minskat med ca 130 mnkr eller 43 procent sedan 1998 då nivån låg på 305 mnkr. Nedgången är huvudsakligen orsakad av den reform som genomfördes 1997 då ett antal sakområden upphörde att vara generell grund för att bevilja rättshjälp och rättshjälpen gjordes subsidiär till rättsskydd i försäkring. Av tabellen nedan kan man utläsa hur kostnadsutvecklingen har avtagit fram till 2005. Att utgifterna därefter ökar kan ha sin förklaring i att antalet ärenden inte minskat i samma utsträckning som tidigare samtidigt som timkostnadsnormens utveckling bidragit till ökade kostnader. En annan förklaring kan vara att Rättshjälpsmyndigheten i allt större utsträckning än tidigare följer upp och avslutar äldre ärenden.

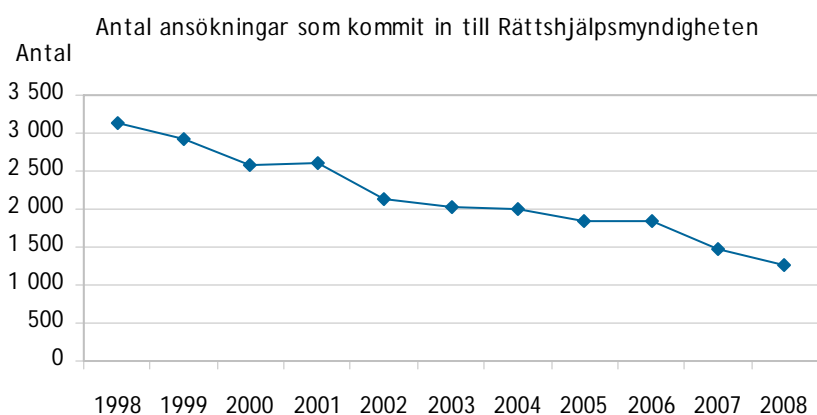
I tabellen nedan redovisas statens bruttokostnad. Detta innebär att inbetalningar för rättshjälpsavgift inte har beaktats. Åren 2006-2008 återbetalades 38 488 tkr, 46 321 tkr respektive 44 907 tkr till staten, däribland ingick återvunna fordringar. Som jämförelse redovisas också försäkringsbolagens skadekostnader för rättsskydd under motsvarande period.

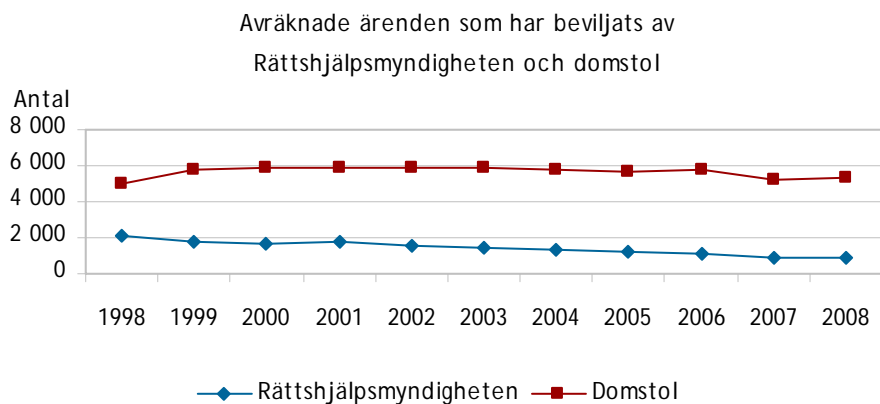
Vid en närmare uppdelning av utgifterna kan noteras att kostnaderna för rättshjälp, enligt den nya lagstiftningen, steg under år 2008 med drygt 5 mnkr jämfört med föregående år, vilket motsvarar en ökning på 3 procent. Utgifterna beträffande rättshjälp, enligt äldre lagstiftning, minskade däremot under 2008 med ca 3 mnkr, vilket motsvarar en nedgång på ca 44 procent i förhållande till 2007.

Antalet ansökningar om rättshjälp som kom in till Rättshjälpsmyndigheten minskade kraftigt under 2008. Minskningen uppgick till ca 14 procent jämfört med 2007. En stor del av minskningen har sin förklaring i ett massärende (183 ansökningar) som kom in 2006. Minskningen är också relaterad till att inkomsttaket för rättshjälp har varit oförändrad sedan år 1999. Sammantaget för hela perioden 1998-2008 har ansökningarna om rättshjälp till Rättshjälpsmyndigheten minskat med 57 procent. Domstolsverket har ingen teknisk möjlighet att ta fram uppgift om antalet inkomna ansökningar till domstolarna för aktuell period. Av tabellen nedan kan man därför enbart följa förändringen av antalet ansökningar om rättshjälp som kom in till Rättshjälpsmyndigheten mellan åren 1998-2008.

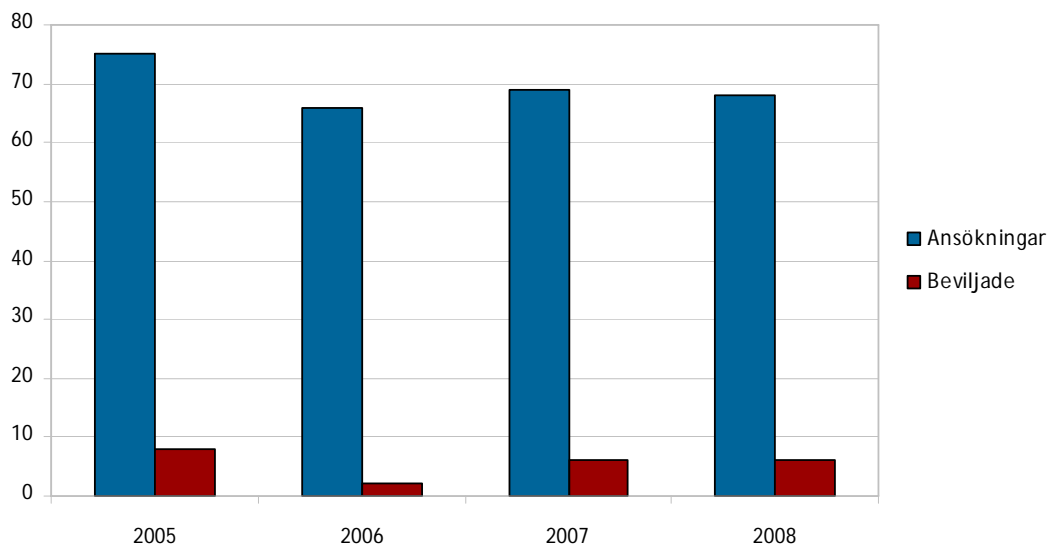

Avräknade ärenden i vilka rättshjälp har beviljats i domstol har ökat med omkring 2,3 procent under 2008 jämfört med föregående år. En trolig förklaring till ökningen är att domstolarna har avgjort fler mål än tidigare. Avräknade ärenden som har beviljats av Rättshjälpsmyndigheten har emellertid minskat med 4,5 procent. Minskningen har delvis sin förklaring i ett antal ingivna massärenden under 2006. En annan förklaring kan vara att färre har beviljats rättshjälp på grund av det sedan 1999 oförändrade inkomsttaket. Antal avräknade ärenden i vilka rättshjälp har beviljats av Rättshjälpsmyndigheten och domstolarna mellan 1997-2008 framgår av följande tabell.

I nedanstående tabell redovisas antalet ansökningar om rättshjälp hos Rättshjälpsmyndigheten i förvaltningsrättsliga ärenden under åren 2005-2008 och antalet beviljade sådana ansökningar under samma period. Som framgår av tabellen har ansökningarna varit få och de beviljade än färre.

Förvaltningsrättsliga ärenden hos Rättshjälpsmyndigheten

Med reducering av verkställighetsmålen enligt 21 kap. föräldrabalken, som numera handläggs i allmän domstol, uppgick antalet avräkningar under 2005 -2008 till mellan 75 och 101. Förklaringen till att antalet avräknade ärenden är fler än de som har beviljats av Rättshjälpsmyndigheten är att bland de avräknade ingår även beslut om rättshjälp som har fattats av allmän förvaltningsdomstol.

Domstolsverket bedömer, att det totala antalet avräknade rättshjälpsärenden, enligt nuvarande lagstiftning kommer att ligga kvar på samma nivå under 2009 som föregående år. För de kvarvarande ärendena där rättshjälp har beviljats enligt äldre lagstiftning är förhållandena mera osäkra. En lika stor ärendeminskning som under 2006-2007 är dock inte sannolik.

Med hänsyn tagen till dessa förutsättningar beräknar Domstolsverket att utgifterna för rättshjälp, inklusive en ökning av timkostnadsnormen, ger ett utfall på 179 mnkr under år 2009. För perioden 2010-2012 beräknar verket att volymen är oförändrad, vilket medför att förbrukningen skulle ligga kvar på ungefär samma nivå, exklusive en framtida ökning av timkostnadsnormen. En förutsättning för ställningstagandet är dock att inte den rådande finansiella situationen i samhället genererar påtagligt fler mål i domstolarna och att den målökningen i sin tur medför att fler personer beviljas rättshjälp.

Vi anser således att, med de förutsättningar för kostnadsbesparingar som gällde när rättshjälpsreformen genomfördes, att besparingsmålen har uppfyllts.

4.1.2 Behovet av statlig rättshjälp

En annan utgångspunkt för den nya rättshjälpslagen var enligt propositionen att den som har möjlighet att skaffa sig en rättsskyddsförsäkring eller på annat sätt kan klara sig utan stöd från samhället inte ska kunna nyttja det statliga rättshjälpsystemet. Regeringen framhöll att det var högst rimligt att den som genom försäkring redan hade ett skydd som täckte den aktuella angelägenheten inte dessutom skulle beviljas rättshjälp. Samtidigt betonade regeringen att det nya sy-

stemet måste ges en sådan utformning att den som behöver rättsligt stöd också får det och att man då får låta rättshjälpen träda in. På detta sätt skulle rättshjälpens karaktär av social skyddslagstiftning renodlas.

Genom vår kartläggning har vi kunnat notera att rättssökande kan hamna i en situation som borde uppfylla förutsättningarna för att enligt gällande lagstiftning omfattas av det sociala skyddet, men att så inte blivit fallet. Vi vill i första hand peka på barns rätt till rättsligt bistånd för att kunna få ett rättmätigt underhållsbidrag, brottsoffers möjlighet till rättsligt bistånd i utlandet och ett ändamålsenligt regelsystem i fråga om återförande av barn. I dessa delar återkommer vi i kommande avsnitt. Vi tar också upp frågan om regelsystemets ändamålsenlighet när rättsskydds försäkringen är helt tagen i anspråk.

4.1.3 Ökat kostnadsmedvetande hos rättshjälpstagar

Den tredje utgångspunkten för den nya rättshjälpslagen var att det nya systemet skulle utformas så att den enskilde fick ett ökat kostnadsmedvetande och ett eget intresse av att hålla kostnaderna nere.

I propositionen till 1996 års rättshjälpslag framhöll regeringen bl.a. följande när det gällde den tidigare ordningen för rättslig hjälp m.m. (prop. s. 93 f.).

Rättshjälps- och rättsskyddssystemen var sammanvävda på ett sätt som inte var helt logiskt och som motverkade de syften som ligger bakom rättegångsbalkens regler om ansvar för rättegångskostnader. De två systemen var t.ex. ofta parallellt tillämpliga i ett och samma ärende. Det innebar att rättshjälpen kunde utnyttjas för att täcka de egna rättegångskostnaderna medan rättsskyddet täckte grundavgiften och eventuell ersättningsskyldighet för motpartens rättegångskostnader. De som hade såväl rättshjälps- som rättsskydd hade därmed ett mindre incitament för att försöka begränsa kostnaderna i ärendet. Om förhållandet mellan rättshjälpen och rättsskyddet blev det omvända försvann denna möjlighet till dubbelt skydd vilket i sin tur kunde medverka till att den rättssökande blev mer kostnadsmedveten.

Rättshjälpen gjordes därför subsidiär till rättsskyddet och därmed skulle kostnadsmedvetandet öka.

Regeringen framhöll också att avgiftssystemet borde utformas så att den rättssökande blir medveten om vilka kostnader som uppstår i hans ärende och gör honom intresserad av att hålla dessa nere på samma sätt som den som själv betalar sina kostnader. Rättshjälpsavgiften skulle därför vara rörlig och beräknas i förhållande till kostnaderna för rättshjälpsbiträdet och betalas regelbundet till biträdet under handläggningstiden (prop. s. 159 ff.).

Domstolsverket konstaterade sammanfattningsvis att en person mycket sällan har anledning att inleda eller involveras i en tvist. Verket menade därför att det är acceptabelt att han eller hon tvingas prioritera utgifterna under en period för att kunna betala rättshjälpsavgiften oavsett om avgiften är 2 eller 40 procent av biträdeskostnaden.

Det var dessutom så, menade Domstolsverket, att några större nackdelar med avgiftssystemet inte hade visats föreligga. Effekterna av systemet var därför inte sådana att det fanns anledning att föreslå justeringar. Verket betonade dock att löne- och prisutvecklingen behöver följas så att inte försämringar sker för de rättssökande.

I det uppdrag som nu har lämnats till Domstolsverket ingår visserligen inte att ta ställning till avgiftsfrågor. Vi ser oss ändå oförhindrade att med utgångspunkt från vår kartläggning understryka vikten av att inkomsttaket ses över med hänsyn tagen till den utveckling som har skett. I annat fall kan regelsystemet knappast betraktas som en sociallagstiftning. Vi återkommer till denna fråga under avsnitt 4.2.3.

4.1.4 Förenklad lagstiftning och större överskådlighet

Den sista utgångspunkten för reformen var att regelsystemet borde struktureras och utformas på ett sätt som gjorde systemet mera överskådligt och begripligt, som begränsade behovet av en invecklad administrativ apparat och som i möjligaste mån undvek tillämpningssvårigheter. För att åstadkomma detta valde regeringen att införa en ny rättshjälpslag som reglerade rättshjälp och rådgivning. En särskild lag om offentligt biträde med gemensamma bestämmelser och ett angivande i respektive materiell lagstiftning i vilka fall offentligt biträde skall förordnas möjliggjorde detta. Kostnader för inställelse och bevisning när rättshjälp inte beviljades skulle inte längre ersättas som en rättshjälpskostnad utan bestämmelser om sådant bistånd fördes in i rättegångsbalken.

Domstolsverket konstaterade vid den förra utvärderingen att Rättshjälpsmyndigheten och domstolar som verket hade varit i kontakt med ansåg att det nya regelsystemet var enkelt att tillämpa och att det fungerade bra. Advokaterna hade inte framfört några synpunkter som behandlar strukturen och utformningen av regelsystemet sett utifrån utgångspunkten med reformen. När det gäller utveckling av praxis var uppfattningarna bland de advokater som svarat varierande. Önskemålet om att göra den nya rättshjälpslagen enklare och mer överskådlig ansåg verket vara uppfyllt.

I den nu aktuella utvärderingen har vi inte funnit anledning att särskilt undersöka i vilken mån det nya rättshjälpsystemet har inneburit förenklad lagstiftning och större överskådlighet. Vi har ändå genom vår kartläggning kunnat konstatera att möjligheterna till rättshjälp i utlandet är oöverskådliga och att den svenska rättshjälpslagen i detta avseende, även om den inte står i strid med några internationella konventioner, har tillkommit med utgångspunkt från svenska förhållanden. I den delen återkommer vi under avsnitt 4.6.

Rättshjälpsystemets överskådlighet handlar enligt vår mening inte enbart om att rätten och rättens aktörer på ett enkelt sätt ska kunna tillgodogöra sig systemets innehåll. Än viktigare är att medborgarna är medvetna om sina rättigheter och skyldigheter. I vårt kartlägningsarbete har vi kunnat konstatera att denna medvetenhet är låg. Vi vågar påstå att flertalet inte kan göra åtskillnad mellan rättshjälp och rättsskydd i försäkring och att flertalet inte kan känna till i vad mån de har en sådan försäkring. Av detta förhållande drar vi slutsatsen att samhällsinformationen i fråga om möjligheterna till rättsligt bistånd måste intensifieras. Under avsnitt 4.2.3 återkommer vi till den frågan.

4.2 Rättshjälp i förhållande till rättsskydd

4.2.1 Inledning

Den största förändringen i samband med 1996 års rättshjälpsreform var att rättshjälpen gjordes subsidiär till rättsskyddet i försäkring. Som huvudregel ska således den enskilde täcka sitt behov av rättsligt bistånd genom att teckna försäkring i lämplig omfattning.

Huvudregeln framgår av 9 § första stycket rättshjälpslagen enligt vilken rättshjälp får inte beviljas, om den rättssökande har en rättsskyddsförsäkring eller något annat liknande rättsskydd som omfattar angelägenheten. För att undvika att enskilda helt enkelt låter bli att försäkra sig och i stället utnyttjar rättshjälpen uppställs ett krav i bestämmelsens andra stycke, den s.k. borde-regeln. Om den rättssökande saknar rättsskydd enligt första stycket men med hänsyn till sitt försäkringsskydd i övrigt eller sina ekonomiska och personliga förhållanden borde ha haft ett sådant skydd, får rättshjälp beviljas endast om det finns särskilda skäl med hänsyn till angelägenhetens art och betydelse för den rättssökande.

Ansvar för möjligheten att få ekonomiskt bistånd till kostnaderna för att driva en tvist har således lagts på den enskilde i första hand. Det är därför förstås av största vikt att det finns möjlighet på försäkringsmarknaden att teckna rättsskydds-försäkringar i lämplig omfattning. I följande avsnitt behandlas utvecklingen av rättsskyddsmomentet i de försäkringar som marknaden erbjuder för privatpersoner. I det sammanhanget redovisas om villkoren har ändrats, om försäkringsbolagen separerat rättsskydds-försäkringarna från andra försäkringar och om benägenheten att teckna försäkring har förändrats. Försäkringslösningarna skiljer sig åt beroende på om försäkringstagaren är en privatperson eller en näringsidkare. Försäkringar för den senare kategorin har stark anknytning till den del av vårt uppdrag som avser rättshjälp åt näringsidkare. Mot den bakgrunden redovisas dessa villkor i avsnitt 4.4.2.

I avsnittet därefter diskuteras om rättshjälpssystemet är ändamålsenligt utformat mot bakgrund av vad som redovisats i föregående avsnitt. Vidare berörs frågan om beteendet hos aktörerna på försäkringsmarknaden har förändrats sedan reformen.

I de sista avsnitten behandlas två specifika frågeställningar gällande rättsskyddet.

Den ena gäller en skillnad mellan rättsskyddet och rättshjälpen. Om den enskilde har utnyttjat rättsskyddet i försäkring finns inte någon möjlighet att få rättshjälp utöver vad som utgår enligt rättsskyddsvillkoren. Har den enskilde däremot rättshjälp finns en möjlighet att få antalet timmar för vilka ersättning för juridiskt biträde utgår utökat, om 100 timmar utnyttjats.

Den andra frågeställningen gäller det fall när en förälder har en rättsskydds-försäkring som omfattar barnet och föräldern väljer att inte utnyttja försäkringen. Det kan inträffa i mål om fastställande av faderskap. Frågan är om barnet i en sådan situation kan få sitt behov av rättsligt bistånd tillgodosett på annat sätt.

4.2.2 Utvecklingen av rättsskyddsmomentet i marknads försäkringar m.m.

Allmänna utgångspunkter

Grundtanken med det nuvarande rättshjälpsystemet är enligt förarbetena att behovet av ekonomiskt bistånd till rättsligt biträde vid tvist i första hand ska tillgodoses på annat sätt än genom statlig rättshjälp. Statens hjälp bör bara ges när det verkligen behövs. Om behovet tillgodoses genom rättsskydd i försäkring ska allmän rättshjälp inte utgå. Sedan 1960-talet har hemförsäkringarna innehållit rättsskyddsmoment. Före 1996 års reform kunde således rättssökande erhålla både rättsskydd och rättshjälp i samma angelägenhet. Genom att undvika att ”dubbel” ersättning utgick skulle en besparing av statens medel åstadkommas.

Tanken var inte att införa någon allmän förpliktelse att vara försäkrad. Bland annat därför infördes den s.k. borde-regeln som nämnts ovan. Genom den regeln skulle man täcka in dels de som är försäkrade i övrigt men som valt bort rättsskyddsmomentet och dels de som lever under så ordnade och goda förhållanden att de har möjlighet att försäkra sig. Kravet att teckna rättsskyddsförsäkring skulle inte ställas på personer som hörde till de mer ekonomiskt svaga och utsatta grupperna och som av ekonomiska eller andra orsaker inte hade haft möjlighet att försäkra sig. Man kunde enligt regeringen inte anse att dessa grupper borde försäkra sig.¹

Ännu högre krav på innehav av rättsskyddsförsäkring eller annat ekonomiskt skydd ställde regeringen på näringsidkare. I motiven angavs att det normalt sett inte var rimligt att staten bidrog till kostnader i angelägenheter som uppkommit i näringsverksamhet. Det var i stället enligt regeringen rimligt att den näringsidkare som valde att inte betala för en försäkring i stället själv fick stå för kostnaderna för en rättslig process på samma sätt som han fick betala för andra oväntade kostnader som han inte hade försäkrat sig emot.²

Den grundläggande idén med försäkringar är kortfattat att erbjuda skydd mot vissa ekonomiska förluster på grund av oväntade och plötsliga händelser. Förutsättningarna för att en risk ska vara försäkringsbar är att ett stort antal personer är utsatta för samma risk, endast ett mindre antal drabbas samtidigt eller under en viss tidsperiod och att skadan medför väsentliga ekonomiska följder. Hur stor risken är för att en person ska drabbas av en skada beräknas av försäkringsbolagen. Med dessa beräkningar som grund sätts den premie som försäkringstagaren ska betala. På detta sätt utjämnas risker mellan försäkringstagare vilket kan bidra till ekonomisk och social trygghet i samhället. Den riskutjämning som försäkringar kan innebära att såväl privatpersoner som företag vågar satsa på projekt som de annars sannolikt skulle finna alltför riskabla. Därmed stimuleras både privata investeringar och privat företagsamhet.³

Utbudet av försäkringslösningar styrs av den privata försäkringsmarknaden. En annan faktor än riskspridning som avgör utformningen av försäkringarna är därför att försäkringsverksamheten ska vara vinstdrivande. Staten har inte någon möjlighet att direkt påverka försäkringsbolagen att utforma försäkringarna på visst sätt. Dagens rättshjälpslagstiftning bygger på att marknaden tillhandahåller lämpliga försäkringar och att enskilda faktiskt tecknar dem. En oönskad konsekvens av systemets utformning skulle uppkomma om försäkringsbolagen ändrar

¹ Prop. 1996/97:9 s. 100

² Prop. 1996/97:9 s. 127

³ Information hämtad från Försäkringsförbundets webbplats.

villkoren innebärande att en mängd enskilda saknar möjlighet att teckna rättsskyddsförsäkring inom visst område. En sådan ändring skulle exempelvis kunna leda till att enskilda med en inkomst något överstigande inkomstgränsen i rättshjälpslagen helt saknar möjlighet att få ekonomiskt bistånd för rättsligt biträde. Mot denna bakgrund är det förstås viktigt att med jämna mellanrum göra en uppföljning av försäkringsutbudet och i vilken omfattning försäkringarna tecknas.

Försäkringsverksamheten i Sverige regleras i försäkringsrörelselagen (1982:713), försäkringsavtalslagen (2005:104) och lagen (1993:1303) om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkring. Tillsynsmyndighet över försäkringsbolagen är Finansinspektionen.

Regeringen betonade under lagstiftningsarbetet att utgångspunkten för de fall när rättshjälp inte längre skulle utgå borde vara de existerande försäkringsvillkoren.⁴ En viktig del i systemet är således att villkoren i försäkringarna inte ändras så att balansen mellan rättsskydd och rättshjälp rubbas på ett oönskat sätt. En annan viktig del i systemet är att teckningsgraden av hemförsäkring bland befolkningen är hög. Det är slutligen viktigt att hemförsäkringarna alltså innehåller ett rättsskyddsmoment.

I propositionen till den nya rättshjälpslagen gjordes en genomgång av då gällande vanligast förekommande villkoren i rättsskyddsförsäkringarna.⁵ Nedan redovisas dessa villkor. Därefter följer en genomgång av om dessa villkor alltså är gällande.

Omfattning

Försäkringarna gällde i tvistemål om tvisten kunde prövas av tingsrätt, hovrätt eller Högsta domstolen. Tvister som kunde prövas av fastighetsdomstol, Statens VA-nämnd och vattendomstol omfattades också. Måste en tvist först prövas av annan instans (t.ex. skiftesman eller arrendenämnd) täcktes inte kostnaderna för sådan förberedande prövning av försäkringen.

Rättsskyddsförsäkringen gällde inte tvister som endast kunde prövas av förvaltningsmyndigheter eller förvaltningsdomstolar, t.ex. fastighetsbildningsmyndighet, hyresnämnd, länsstyrelse, länsrätt, kammarrätt eller Regeringsrätten. Rättsskyddet i motorfordons- och båtförsäkring gällde även i vissa brottmål. Rättsskyddet täckte även tvister med det egna försäkringsbolaget.

Undantagna från försäkringsskyddet var tvister av mindre värden (ett halvt basbelopp). Tvister som rätten beslutat skulle handläggas enligt allmänna regler omfattades dock oavsett värde. Detsamma gällde tvister med försäkringsbolaget om själva försäkringsavtalet och tvister som skulle handläggas utomlands.

Rättsskyddet täckte inte tvister där den rättssökande inte hade befogat intresse av att få sin sak behandlad. Inte heller omfattade rättsskyddet tvister som föll under den s.k. pilotfallsregeln i 8 § första stycket 8 rättshjälpslagen, dvs. tvister som kunde anstå till dess en annan rättslig angelägenhet, i vilket anspråket stöder sig på väsentligen likartad grund, slutligen hade avgjorts. Emellanåt lät försäkringsbolagen pilotfallet ta medel i anspråk från flera försäkringar.

⁴ Prop. 1996/97:9 s. 94

⁵ Prop. 1996/97:9 s. 84 f.

För att rättsskydd skulle lämnas måste försäkringen vara i kraft när de händelser eller omständigheter som låg till grund för anspråket inträffade och det skulle därefter inte ha gått längre tid än tio år. Om försäkringen hade gällt i mer än två år när tvisten uppkom, lämnades dock alltid rättsskydd.

Rättsskyddet i hem-, villa-, och fritidshusförsäkring gällde den försäkrade i egenskap av privatperson och avsåg skada i privatlivet. Utanför Norden gällde försäkringen endast för den försäkrade i dennes egenskap av resenär.

Försäkringen gällde inte för tvister som hade samband med eller aktualiserats vid äktenskapsskillnad eller upplösning av samboförhållanden eller för tvister som hade samband med den försäkrades arbete, annan förvärvsverksamhet eller tjänsteutövning. Försäkringen omfattade inte heller sådana tvister som gällde borgensåtaganden i samband med andras affärsverksamhet, överlåtna krav eller ekonomiska åtgärder som till sin typ eller omfattning är ovanliga för en privatperson eller tvister som hade sin grund i brott som krävde uppsåt för straffbarhet. Undantagna från tillämpningsområdet var också tvister som gällde den försäkrade i egenskap av ägare till motorfordon eller båt dvs. då det fanns möjlighet till särskild försäkring. Övriga försäkringar (båt, bil m.m.) gällde för tvister som angick den försäkrade i dennes egenskap av ägare till det försäkrade föremålet. Vissa undantag fanns, t.ex. vid yrkesmässig uthyrning av föremålet i fråga.

Förmåner

Rättsskyddsförsäkringen ersatte

- kostnader och arvode till ombud,
- kostnader för nödvändiga utredningar,
- kostnader för bevisning i rättegång och skiljeförfarande,
- expeditjonskostnader i domstol,
- rättegångskostnader som försäkringstagaren har ålagts att betala sin motpart,
- kostnader för särskild medlare enligt 42 kap. 17 § rättegångsbalken och
- grundavgift enligt 11 § rättshjälpslagen

Tilläggsavgift enligt rättshjälpslagen ersattes inte genom rättsskyddsförsäkringen. För att ersättning skulle utgå krävdes att kostnaderna var skäligen och nödvändiga. Kostnader som hade kunnat ersättas av den allmänna rättshjälpen eller av motparten ersattes inte. Vid förlikning ersattes sådana rättegångskostnader som låg klart under vad som skulle ha dömts ut om tvisten hade fullföljts.

Samtliga försäkringsbolag hade någon form av begränsning för hur stor ersättning som kunde betalas ut. Gränsen låg vanligen mellan 75 000 kr och 100 000 kr. I vissa fall kunde, efter tilläggsförsäkring, beloppet uppgå till ca 140 000 kr. Den försäkrade fick betala en självrisk på vanligtvis 20 % av kostnaderna, dock lägst 1 000 kr.

Ombud och ersättning till ombud

Den försäkrade hade rätt att själv välja advokat eller annan lämplig person som ombud om inte valet skulle medföra avsevärt ökade kostnader. Om personen i fråga inte var advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå och inte heller hade varit förordnad som biträde enligt rättshjälpslagen eller som offentlig försvarare prövades hans eller hennes lämplighet av Försäkringsbolagens rättsskyddsnämnd. Enligt en uppskattning från Försäkringsförbundet var ca 90 % av dem som godkändes av nämnden jur. kand. eller motsvarande. Personer utan juridisk skolning godkändes om de hade särskilda kunskaper inom något specialområde, t.ex. lantmätare i fastighetsärenden eller personskadereglerare i ärenden om personskadeersättning.

Ombudens arvoden beräknades enligt högst samma timkostnadsnorm som Domstolsverket använde vid fastställande av taxa i mål om äktenskapskillnad efter gemensam ansökan. I de fall ombuds lämplighet prövades av Försäkringsbolagens rättsskyddsnämnd kunde nämnden på begäran också pröva skäligheten av arvodes- och kostnadsersättning.

Twister mellan den försäkrade och försäkringsbolaget

Om den försäkrade var missnöjd med försäkringsbolagets beslut i något avseende kunde han eller hon i första hand vända sig till någon av de interna prövningsnämnder eller kundombudsmän som var knutna till bolaget. Om frågan avsåg en tolkning av försäkringsvillkoren kunde försäkringstagaren begära att bolaget hänsköt frågan till dåvarande Skadeförsäkringens villkornämnd. Försäkringstagaren kunde också vända sig till Allmänna reklamationsnämnden eller till allmän domstol. Bolagen hade skyldighet att informera försäkringstagaren om de nu angivna möjligheterna till prövning.

Nuvarande förhållanden

Konsumenternas försäkringsbyrå gör löpande jämförelser mellan villkoren i marknadens försäkringar bl. a. vad gäller rättsskyddsmomentet i hem- och villaförsäkringarna. En sådan jämförelse har gjorts även inom ramen för detta uppdrag och redovisas i *bilaga 21*. Genom att jämföra försäkringsvillkoren såsom de redovisats i regeringens proposition och såsom de redovisats i nämnd bilaga kan utläsas om och i så fall i vilken utsträckning som ändring skett av villkoren sedan propositionen skrevs.

Jämförelsen visar att försäkringsvillkoren ändrats i mycket liten utsträckning såvitt gäller giltighet och omfattning. Ett undantag är tvister i familjerättsliga angelägenheter där försäkringsbolagen utvecklat undantag i olika utsträckning. Som nämndes ovan undantogs tidigare tvister som hade samband med eller aktualiserats vid äktenskapskillnad eller upplösning av samboförhållanden. Sex försäkringsbolag har numera helt undantagit frågor om vårdnad, underhåll och liknande frågor som reglerats eller lämnats oreglerade av parterna vid äktenskapskillnad eller upplösning av samboförhållande. Dessa bolag har enligt en uppskattning från Försäkringsförbundet mindre än tio procent av marknadsandelarna inom hem- och villaförsäkringsområdet. Sex försäkringsbolag har idag en karenstid på ett år efter det att äktenskapet, partnerskapet eller samboförhållandet upphörde. Därefter kan rättsskyddet tas i anspråk i dessa tvister. Ett försäkringsbolag har motsvarande karenstid men under två år.

Ett annat undantag som införts av tre bolag är tvist gällande handel med aktier, optioner, obligationer, fondandelar, värdepapper eller värdetransaktioner.

Slutligen har fem försäkringsbolag undantagit tvist där försäkringstagaren är kärke och tvisten ska handläggas i domstol enligt lagen (2002:599) om grupp-rättegång som trädde i kraft den 1 januari 2003.

Ersättning till ombud lämnas numer, sedan tidigare använd taxa tagits bort, enligt den timkostnadsnorm som Domstolsverket tillämpar vid fastställande av taxa i vissa mål. Som angavs ovan ersattes grundavgift enligt den äldre rättshjälpslagen ur rättsskyddet. Någon ersättning för rättshjälpsavgift utgår inte enligt nuvarande rättsskyddsvillkor. I övrigt utgår ersättning för ombudsarvode och kostnader på motsvarande sätt som innan reformen genomfördes.

Liksom tidigare skiljer sig taket för hur mycket ersättning som maximalt betalas ut mellan bolagen. En generell höjning har emellertid skett. Numer betalas ersättning ut med mellan 120 000 kr eller tre prisbaspelopp och 200 000 kr. Alltjämt har de flesta försäkringsbolag en självrisk på 20 % av kostnaderna. Ett bolag har höjt självrisk till 25 % av kostnaderna. Samma bolag har också infört begränsning av ersättning för arvode till 100 timmar samt för egna utredningskostnader och vittnesersättning till 20 000 kr vardera.

Även vad gäller val av ombud ser villkoren i princip ut som tidigare. Försäkringsförbundet har emellertid för 2008, för att villkoren i större utsträckning ska likna varandra mellan bolagen, föreslagit en skrivning som samtliga bolag bör använda sig av. I denna skrivning finns inte något krav på att valet av ombud inte får medföra avsevärt ökade kostnader. Däremot ska ombudet vara verksamt nära försäkringstagarens bostad eller den ort där förhandlingen sker. Försäkringsbolagens rättsskyddsnämnd har ersatts av Försäkringsförbundets nämnd för rättsskyddsfrågor. Nämnden utför dock samma prövningar som tidigare.

Försäkringsförbundets nämnd för rättsskyddsfrågor kan även pröva skäligheten av arvodes- eller kostnadsersättningen om ombudet inte är advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå. Försäkringsbolagen har numera även rätt att begära prövning av skäligheten av advokats eller biträdande jurists arvode och andra kostnadsanspråk hos Advokatsamfundets och Försäkringsförbundets ombudskostnadsnämnd.

Rättsskyddsförsäkring i övrigt

Det finns ingen möjlighet för en privatperson att teckna enbart en rättsskyddsförsäkring. Inte heller har rättsskyddet separerats från hem-/villaförsäkringar eller liknande egendomsförsäkringar utan ingår som en del i samtliga dessa försäkringstyper.

Benägenheten att teckna försäkring kan för privatpersoner studeras med hjälp av den undersökning som Statistiska Centralbyrån genomför med jämna mellanrum. Undersökningen kallas ULF- Undersökningarna av Levnadsförhållanden, se *bilaga 17*.⁶

Teckningsgraden har enligt undersökningen förbättrats ett par år efter reformen genomfördes och ytterligare sedan Domstolsverkets utvärdering 2000/2001. Vid dessa tillfällen saknade 3 procent respektive 2,7 procent av befolkningen hemförsäkring. Undersökningen 2006 visar att andelen som saknade hemförsäkring minskat till 2,4 procent.

⁶ För uppgifter om förhållandena 1992-1993 se prop. 1996/97:9 s. 86 f.

Fortfarande gäller att yngre personer och personer som är utländska medborgare saknar hemförsäkring i större utsträckning än andra grupper. Bland ungdomar 16-24 år som är ensamstående saknar 21,3 procent hemförsäkring. Motsvarande siffra 1998-1999 var 14,4 procent. Andelen personer som saknar hemförsäkring och som inte bott i nuvarande bostad längre tid än ett år var 2006 7,4 procent. Andelen utländska medborgare som saknar hemförsäkring är 10,4 procent.

4.2.3 Ändamålsenligt system

Bedömning: Försäkringsvillkoren har inte ändrats i någon större omfattning. Teckningsgraden har förbättrats. Rättsskyddsmomentet har inte skiljts från hem- och villaförsäkringarna. Inkomstgränsen för rättshjälp bör ses över. Det finns också anledning att se över möjligheten till rättshjälp på det förvaltningsrättsliga området.

Det kan konstateras att villkoren i rättsskyddsförsäkringarna för privatpersoner inte förändrats i en utsträckning som skulle innebära att systemet inte längre är ändamålsenligt utformat. Teckningsgraden i fråga om hemförsäkring har förbättrats. Som framgår av siffrorna från undersökningen ULF är det alltså unga personer och utländska medborgare som i högre grad än genomsnittet saknar hemförsäkring. Detta är dock grupper där det naturligen är en lägre andel som har hemförsäkring eftersom deras boendeförhållanden ofta nyligen ändrats. Om förhållandena inte gällt under längre tid borde det finnas goda grunder för att anse att särskilda skäl enligt borde-regeln i 9 § rättshjälpslagen föreligger. Rättshjälp kan då beviljas för dessa personer. Några av de underrättelser som skickats till Justitiekanslern i anledning av att borde-regeln tillämpats har också avsett dessa situationer. Det är emellertid viktigt att föra ut kunskaper om hemförsäkring för att i vart fall motverka att andelen personer som saknar försäkring ökar ytterligare. Sådan information skulle kunna lämnas av exempelvis studentkårerna, de kommunala bostadsbolagen och Migrationsverket.

I samband med reformen framförde några remissinstanser att det fanns en risk att rättsskyddet skulle komma att utgå ur paketförsäkringen för att hemförsäkringspaketet på så sätt skulle bli billigare.⁷ Vid våra jämförelser mellan försäkringsvillkoren hos bolagen som tillhandahåller hem- och villaförsäkringar har konstaterats att rättsskyddet inte skiljts från övriga delar av paketförsäkringarna. Den befärade utvecklingen har således inte inträffat. Tvärtom så har de bolag från andra nordiska länder som startat försäkringsverksamhet i Sverige uppställt villkor liknande de som svenska försäkringsbolag tillhandahåller. Villkoren innehåller således även i dessa fall ett rättsskyddsmoment.

När det gäller beteendet hos aktörerna på försäkringsmarknaden kan vi konstatera att villkoren inte ändrats i någon nämnvärd utsträckning. Vidare har försäkrings-teckningen till och med förbättrats och rättsskyddet har inte separerats från hemförsäkringarna eller liknande paketförsäkringar. Inom dessa områden har således aktörerna inte förändrat sitt beteende.

Som nämnts var syftet med reformen inte att införa någon allmän förpliktelse att vara försäkrad. Kravet att teckna rättsskyddsförsäkring skulle inte ställas på personer som hörde till de mer ekonomiskt svaga och utsatta grupperna och som av

⁷ Prop. 1996/97:9 s. 97

ekonomiska eller andra orsaker inte hade haft möjlighet att försäkra sig. Man kunde enligt förarbetena inte anse att dessa grupper borde försäkra sig.⁸

När det gäller familjerättsliga angelägenheter har flera försäkringsbolag helt undantagit dessa angelägenheter från tillämpningsområdet och andra har en karenstid för dem. Frågan uppkommer om reformen inneburit någon negativ effekt för enskilda som har behov av rättsligt bistånd i familjerättsliga tvister? Sådana tvister är de i vilka rättshjälp beviljas i störst utsträckning.⁹ Genom att titta på de underrättelser som skickats till Justitiekanslern kan man också se att borde-regeln, dvs. att rättshjälp kan beviljas trots att rättsskydd saknas om särskilda skäl föreligger, tillämpas i familjerättsliga angelägenheter. Av totalt 417 underrättelser gällande borde-regeln avsåg 363 familjerättsliga angelägenheter. Siffrorna talar för slutsatsen att Rättshjälpsmyndigheten och domstolarna anser att särskilda skäl föreligger när försäkringen inte omfattar familjerättsliga tvister eller karenstiden inte gått ut. Således kan den grupp rättssökande som numera utesluts från rättsskyddet genom dessa nya villkor i stället få rättshjälp. Detta gäller dock under förutsättning att inkomstgränsen inte utesluter rättshjälp. En sådan gräns finns inte inom rättsskyddet i försäkring. Frågor angående inkomstgränsen i rättshjälpslagen är uttryckligen undantagna från vårt uppdrag. Trots detta finner vi, särskilt med anledning av de nya villkoren, anledning att nämna att det finns ett behov av att se över gränsen. Senaste ändringen av den skedde den 1 april 1999 då gränsen ändrades från 210 000 kr till 260 000 kr.¹⁰ I dagens värde motsvarar detta knappt 302 600 kr.¹¹

I propositionen till rättshjälpslagen förde regeringen ett resonemang kring rättshjälp i förvaltningsrättsliga ärenden. Regeringen konstaterade att förvaltningsdomstolarnas materiella processledning och utredningsansvar enligt förvaltningsprocesslagen gjorde att biträdesbehovet i dessa domstolar inte var detsamma som i mål vid allmän domstol.¹² Ett närmare resonemang kring frågan om rättshjälp i dessa ärendetyper medges inte inom ramen för vårt uppdrag med hänsyn till den tid som står till vårt förfogande. Under vårt utredningsarbete har emellertid i flera sammanhang frågan om rättshjälp i förvaltningsrättsliga ärenden uppkommit. Ett antal enskilda personer som uppmärksammat regeringens uppdrag till Domstolsverket att göra en översyn av rättshjälpslagen har kontaktat oss. De har angett att de varit i stort behov av hjälp i sina respektive ärenden men inte fått någon sådan. I första hand har det rört sig om socialförsäkringsärenden. Sveriges advokatsamfund och Rättshjälpsmyndigheten har uppgett att det är mycket vanligt att rättssökande hör av sig och frågar om rättshjälp i förvaltningsrättsliga ärenden. Ärendetypen är även undantagen från samtliga försäkringsbolags rättsskyddsvillkor. Vi har därför funnit skäl att nämna att det kan finnas anledning att på nytt se över behovet av rättshjälp på det förvaltningsrättsliga området.

Utöver vad vi nu nämnt har vi inte inom denna del av uppdraget funnit något behov av ändringar i lagstiftningen eller andra åtgärder.

⁸ Prop. 1996/97:9 s. 100

⁹ Se bilaga 8 Antalet beviljade ansökningar om rättshjälp per angelägenhet 1997-2008

¹⁰ Lag (1999:63) om ändring i rättshjälpslagen (1996:1619)

¹¹ Framräknat med hjälp av Statistiska centralbyråns prisomräknare på www.scb.se, årsmedeltal för 1999 respektive 2008 har använts.

¹² Prop. 1996/97:9 s. 115 ff.

4.2.4 Behovet av ventil

Förslag: I det fall rättsskyddet har uttömts och prövningstillstånd meddelas av Högsta domstolen eller Regeringsrätten får rätten bestämma att rättshjälp ska beviljas för rättshjälpsbiträde. Rätten bestämmer också det antal timmar som förmånen av rättshjälpsbiträde får omfatta.

Rättshjälp ska enligt 34 § första stycket rättshjälpslagen upphöra när det arbete som ett biträde har rätt till ersättning för uppgår till 100 timmar om inte annat beslutas enligt andra stycket i bestämmelsen. Där anges att rättshjälpsbiträdet ska anmäla till rätten när det arbete som biträdet lagt ned på uppdraget uppgår till 100 timmar. Rätten ska genast pröva om rättshjälpen ska upphöra. Om den ska fortsätta, ska rätten också bestämma det antal timmar som förmånen av rättshjälpsbiträde därefter får omfatta.

När en rättssökande utnyttjar sin rättsskydds försäkring saknas motsvarande ventil. Inte heller finns någon möjlighet att få rättshjälp när rättsskyddet uttömts. I 9 § rättshjälpslagen anges att rättshjälp inte får beviljas om den rättssökande har en rättsskydds försäkring eller liknande som omfattar angelägenheten. Att rättshjälp inte kan beviljas när rättsskyddet uttömts konstateras också av Högsta domstolen i avgörandet NJA 2000 s. 400.

Det är visserligen ovanligt att beslut meddelas att rättshjälpen ska få fortsätta när 100 timmar förbrukats. Rättshjälpsmyndigheten för statistik över dessa beslut. Av denna statistik följer att beslut om utökad rättshjälp fattas i mycket få fall av det totala antalet beviljade ansökningar om rättshjälp. Bland de rättshjälpsansökningar som beviljades år 2006 har hittills 37 beslut om fortsatt rättshjälp fattats, se *bilaga 12*.

Det förhållandet att det, trots att det är ovanligt, fattas ett antal beslut per år där rättshjälpen får fortsätta tyder på att det i vissa fall finns ett behov av en ventil. En sådan ventil finns som nämnts inte i fråga om rättsskydd.

I motiven till nuvarande rättshjälpslag anförde regeringen att en förutsättning för att göra rättshjälpen subsidiär till rättsskyddet är att förmånerna i de båda systemen är likvärdiga.¹³ Möjligheten att få ersättning för biträdesinsats utöver vad huvudregeln i rättshjälpslagen respektive rättsskyddsvillkoren medger, är ett område inom vilket systemen skiljer sig åt. Regeringen anförde följande skäl till varför en ventil borde finnas i rättshjälpslagen. I undantagsfall kunde en tvist vara av sådan karaktär att det var rimligt att staten bidrog till kostnaderna för ytterligare biträdesinsatser. Det kunde t.ex. gälla angelägenheter som rörde barns förhållanden och som handlades av utländsk domstol. Gränsen borde även vara möjlig att överskrida i arbetstvister där den rättssökandes motpart var ett större företag med stora resurser att lägga ned på en process. I en angelägenhet som var av stort intresse från prejudikatsynpunkt och som av detta skäl prövades i flera instanser kunde det också någon gång vara rimligt att staten bekostade ytterligare biträdesinsatser utöver de 100 timmarna. Vidare talade även tröskeleffekten och nackdelarna med att en nästan avslutad tvist förblev oavslutad mot en absolut och stelt utformad takregel. Som exempel angavs att gränsen på 100 timmar nåddes inför eller rent av mitt under pågående huvudförhandling eller under förlikningsförhandlingar som hade goda förutsätt-

¹³ Prop. 1996/97:9 s. 95

ningar att bli lyckosamma. I sådana fall kanske det endast krävdes några få timmars ytterligare insats för biträdet för att uppdraget skulle kunna avslutas.¹⁴

Redovisat resonemang kan i sin helhet föras även såvitt gäller tvister där rättsskydd kunnat utnyttjas men tagit slut. Mot bakgrund av detta och regeringens uttalande i motiven om att systemen ska vara likvärdiga, kan regleringen i denna del inte anses ändamålsenlig.

Frågeställningen har även berörts av Högsta domstolen. I avgörandet NJA 2007 s. 382 beviljade Högsta domstolen en part rättshjälp när rättsskyddet uttömts. Målet gällde vårdnad och hovrätten hade förordnat att mamman skulle ha ensam vårdnad om parternas barn. Pappan överklagade till Högsta domstolen och mamman ansökte om rättshjälp på den grunden att hon hade uttömt rätten till ersättning ur sin rättsskyddsförsäkring, att denna omfattade rätt till ersättning upp till ett belopp om 120 000 kr, att hon studerade och för sin försörjning uppbar studiemedel samt att hon saknade nettoförmögenhet.

Högsta domstolens majoritet anförde huvudsakligen följande. Rättsfallet NJA 2000 s. 400 gällde frågan om rättshjälp i hovrätten skulle beviljas den som utnyttjat sin rättsskyddsförsäkring till dess maximibelopp i första instans. Frågan i detta mål gällde tredje instans, sedan beloppet i befintlig försäkring förbrukats. Det var inte rimligt att den som hade rättsskyddsförsäkring skulle behöva planera så att det återstod ett utrymme på försäkringen för eventualiteten att Högsta domstolen meddelade prövningstillstånd. Med hänsyn till detta och till domstolens betydelse som prejudikatinstans, borde i en situation som den förevarande, när förutsättningar i övrigt var för handen, rättshjälp kunna beviljas med ett antal timmar som täckte målets behandling i Högsta domstolen. Domstolen beslutade att förmånen av rättshjälpsbiträde fick omfatta högst 30 timmars arbete.

Två justitieråd var skiljaktiga och anförde – med hänvisning till 9 § rättshjälpslagen och NJA 2000 s. 400 – att när sökanden i underinstanserna fullt ut hade utnyttjat en rättsskyddsförsäkring av normal omfattning, kunde rättshjälp inte beviljas sökanden i angelägenheten.

Avgörandet visar ytterligare att det finns ett behov av att kunna bevilja ytterligare ekonomiskt bistånd till rättsligt biträde även när maximibeloppet i rättsskyddet utnyttjats. Försäkringsbolagen har inte ändrat villkoren och lämnat något utrymme i sina villkor för utökning. Någon möjlighet att påverka bolagen till en sådan ändring av villkoren finns inte. För att tillgodose behovet av en ventil och samtidigt uppnå den av regeringen önskade effekten att systemen ska vara mer lika krävs således en ändring i rättshjälpslagstiftningen. En regel bör därför införas som uttryckligen möjliggör att i vissa fall bevilja rättshjälp när rättsskyddet uttömts. En sådan lösning nämndes även i betänkandet Ny Rättshjälpslag och andra bestämmelser om rättsligt bistånd av 1993 års rättshjälpsutredning. Utredningen föreslog att någon ventil inte skulle finnas i rättshjälpslagen. I betänkandet angavs dock att om en möjlighet att genombryta taket ändå skulle införas krävde det att motsvarande möjlighet infördes för dem som hade en rättsskydds-försäkring men utnyttjat den upp till försäkringens maxbelopp.¹⁵

Det framstår som mest naturligt att placera en sådan reglering i anslutning till bestämmelsen i 9 § rättshjälpslagen. För att systemen ska bli så lika som möjligt kan det tyckas mest ändamålsenligt att en ventil i fråga om uttömt rättsskydd ut-

¹⁴ Prop. 1996/97:9 s 145

¹⁵ SOU 1995:81 s. 115

formas på samma sätt som möjligheten att få fortsatt rättshjälp. Enligt författningskommentaren i motiven till bestämmelsen ska sådan rättshjälp lämnas om det finns förutsättningar att inom rimlig tid avsluta ärendet eller om det är fråga om en angelägenhet som är av sådan karaktär att det är befogat med ytterligare rättshjälp.¹⁶ Någon begränsning till högsta instans eller mål där det finns prejudikatsintresse görs således inte. Av statistiken över beslut enligt vilka rättshjälpen får fortsätta följer att det är av tingsrätt som de flesta besluten fattas. Skälet till utökningen torde i dessa fall vara att en process ska kunna avslutas.

En sålunda utformad ventil kan emellertid innebära en icke avsedd utökning av möjligheten till rättshjälp i fall där rättsskyddet uttömts. Vi gör bedömningen att rättsskyddsbeloppet bör täcka en prövning i två instanser. Rimligast är därför att ventilen utformas efter de kriterier som Högsta domstolen anger i NJA 2007 s. 382. Domstolen ansåg som nämnts att det inte var rimligt att den som hade rättsskyddsförsäkring skulle behöva planera så att det återstod ett utrymme på försäkringen för eventualiteten att Högsta domstolen meddelade prövningstillstånd. Vidare angav man domstolens betydelse som prejudikatinstans som skäl för att bevilja rättshjälp. Vi föreslår därför att regeln utformas som en ventil i det fall prövningstillstånd lämnas i Högsta domstolen eller Regeringsrätten. Grunderna för i vilka situationer rättshjälp ska beviljas av dessa domstolar bör vara desamma som gäller i fråga om utökat antal timmar rättshjälp. I bestämmelsen bör också anges att rätten ska besluta hur många timmar förmånen av rättshjälp får omfatta.

4.2.5 Konsekvenserna för barn som är part

Bedömning: Det har inte framkommit några negativa konsekvenser beträffande barns rättighet till rättsligt bistånd i anledning av kravet på att rättsskyddsförsäkring ska utnyttjas i första hand i mål där barnet är part och samtidigt omfattas av förälders försäkring.

Principen om att behovet av rättsligt biträde i första hand ska täckas av rättsskydd i försäkring gäller även i mål om fastställande av faderskap. Principen har i denna måltyp föranlett en särskild frågeställning. Om ett barn omfattas av förälders rättsskyddsförsäkring och föräldern väljer att inte utnyttja sin försäkring, uppkommer frågan om det finns möjlighet för barnet att få sitt behov av hjälp tillgodosett på annat sätt, exempelvis genom att barnet beviljas rättshjälp. Frågeställningen berördes även i Domstolsverkets tidigare utvärdering av rättshjälpslagen. I verkets rapport angavs att socialnämnderna hanterade situationen olika, i vissa fall anlätade kommunen jurist på egen bekostnad och i andra fick barnet stå utan ombud. Verket lämnade tre alternativa förslag för att undvika att barnen behandlades olika. I 3 kap. 11 § föräldrabalken kunde införas en särskild bestämmelse som angav att socialnämnden i det fall nämnden förde barnens talan skulle stå för barnets rättegångskostnader, en möjlighet att förordna särskild företrädare i denna typ av mål kunde införas eller så kunde rättshjälpen göras primär. Vilken som var den lämpligaste lösningen fick övervägas närmare i annat sammanhang.

Under år 2008 kom det in 598 mål om faderskap i tingsrätterna. Som nämnts under avsnitt 3.9 är domstolarna och Rättshjälpsmyndigheten skyldiga att lämna

¹⁶ Prop. 1996/97:9 s. 221

underrättelser till Justitiekanslern om vissa beslut.¹⁷ Underrättelse ska skickas när en sökande borde ha haft rättsskydd men har beviljats rättshjälp av särskilda skäl. Av de underrättelser vi gått igenom, inkomna till Justitiekanslern under en period av nio månader, avsåg 90 stycken faderskap. I dessa fall hade också enligt 23 § fjärde stycket rättshjälpslagen beslutats att någon rättshjälpsavgift inte skulle betalas eftersom den rättssökande var underårig och de ekonomiska förhållandena gav anledning till det. Förutsatt att antalet beslut meddelas i lika stor utsträckning under året meddelas således ca. 120 beslut under ett år att bevilja rättshjälp i de fall rättsskydd saknas eller inte utnyttjas i mål om faderskap.

I den enkät som ett stort antal advokater fått besvara, har frågan ställts om advokaten varit med om fall där ett barn är part men inte har kunnat få rättsligt bistånd på grund av att barnet omfattas av förälders rättsskydds försäkring. Av 164 advokater som svarade hade 14 varit med om situationen. Dessa nämner särskilt faderskapsmål som den ärendetyp där förhållandet förekommit.

Samma fråga ställdes i enkäten till familjerättssociomerna. Av 49 svarande var det 6,1 procent som hade varit med om ett sådant fall.

Visserligen är det alljämt advokater och familjerättssociomer som stöter på problemet att ett barn inte fått rättsligt bistånd på grund av aktuellt skäl. Från socialstyrelsen har emellertid framförts uppfattningen att barn numera får rättshjälp i mål om fastställande av faderskap. Detta gäller oavsett vem som för barnets talan. Denna uppfattning får också stöd av det antal underrättelser till Justitiekanslern som gäller beviljad rättshjälp i mål om faderskap. Sammanfattningsvis anser vi att slutsatsen kan dras att barn i mål om faderskap där rättsskydds försäkring inte har utnyttjats numera i stor utsträckning beviljas rättshjälp. Vi har därför inte underlag för att föreslå någon lagändring i detta avseende.

4.3 100-timmarsregeln

4.3.1 Inledning

När rättshjälp har beviljats betalar staten enligt 15 § rättshjälpslagen kostnaderna för rättshjälpsbiträde. Förmånen omfattar ersättning för arbete i högst 100 timmar om inte annat beslutas enligt 34 § samma lag. I den bestämmelsen anges att rättshjälpen ska upphöra när det arbete som biträdet har rätt till ersättning för uppgår till 100 timmar om inte annat beslutas enligt andra stycket. I det stycket anges att rättshjälpsbiträdet ska anmäla till rätten när det arbete som biträdet lagt ned på uppdraget uppgår till eller närmar sig 100 timmar. Rätten ska genast pröva om rättshjälpen ska upphöra. Om rättshjälpen ska fortsätta, bestämmer rätten det antal timmar som förmånen av rättshjälpsbiträde därefter får omfatta.

Före 1996 års rättshjälpsreform fanns inte någon begränsning av vilken ersättning för biträdesinsats som kunde utbetalas. I samband med reformarbetet uttalade regeringen att det fanns anledning att begränsa rättshjälpens omfattning. Syftet med rättshjälpen var bl.a. att ge hjälp till dem som på grund av sina begränsade ekonomiska resurser annars inte skulle kunna komma till sin rätt. Det skulle emellertid inte innebära att obegränsade resurser skulle ställas till sökandens för-

¹⁷ Domstolsverkets föreskrifter och allmänna råd (DVFS 2005:1) för domstol, Kriminalvårdsstyrelsen, Migrationsverket, Rättshjälpsmyndigheten och Åklagarmyndigheten att lämna uppgift om beslut rörande rättshjälp m.m.

fogande. Den metod som valdes var den ovan nämnda, att begränsa ersättningen för rättshjälpsbiträde till 100 timmar.¹⁸

I betänkandet Ny Rättshjälpslag och andra bestämmelser om rättsligt bistånd (SOU 1995:81) föreslog 1993 års rättshjälpsutredning att någon möjlighet att utöka antalet timmar utöver 100 inte skulle finnas (s. 114). Regeringen ansåg dock att det fanns skäl för en ventil och angav att den omständigheten att det stora flertalet rättshjälpsärenden höll sig på en nivå som klart understeg 100 arbetstimmar talade för att antalet fall per år där det fanns anledning att tillämpa ventilen skulle bli ytterst få. Ventilen skulle också enligt regeringen tillämpas endast i ett fåtal undantagsfall. Mot bakgrund av dessa avsikter är det av intresse att följa upp i vilken utsträckning beslut fattas att rättshjälp ska upphöra respektive fortsätta efter det att 100 timmar utnyttjats. I följande avsnitt redovisas dessa uppgifter.

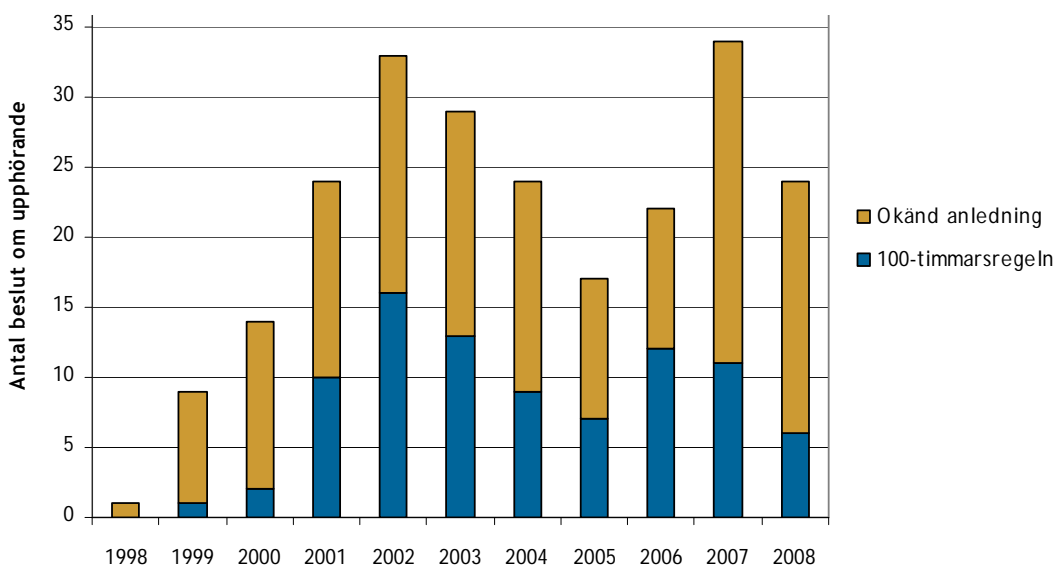
I avsnittet därefter redovisas hur Danmark valt att utforma sin rättshjälpslagstiftning. I det avslutande avsnittet analyseras behovet av förändringar gällande begränsningen av antal timmar och ventilen.

4.3.2 Mål i vilka rättshjälp upphört eller utökats

Rättshjälpsmyndigheten registrerar de beslut som myndigheten själv fattar om att rättshjälp ska upphöra eller fortsätta. Dessutom är domstolarna enligt Domstolsverkets föreskrifter¹⁹ skyldiga att meddela Rättshjälpsmyndigheten när de fattat motsvarande beslut. Besluten från Rättshjälpsmyndigheten och domstolarna registreras i verksamhetsstödet Råven.

Mål i vilka beslut fattats om att rättshjälp ska upphöra

Uppgifterna i diagrammet nedan visar hur många beslut som fattats om upphörande där grunden angetts vara att 100 timmar förbrukats. Det framgår dock inte alltid av besluten från domstolarna vilken grunden är för upphörande av rättshjälp. I de fall grunden är oklar registreras ”okänd anledning”. Eftersom några av de beslut där grunden ”okänd anledning” registrerats kan innefatta beslut där grunden varit just att 100 timmar förbrukats, redovisas även dessa beslut.

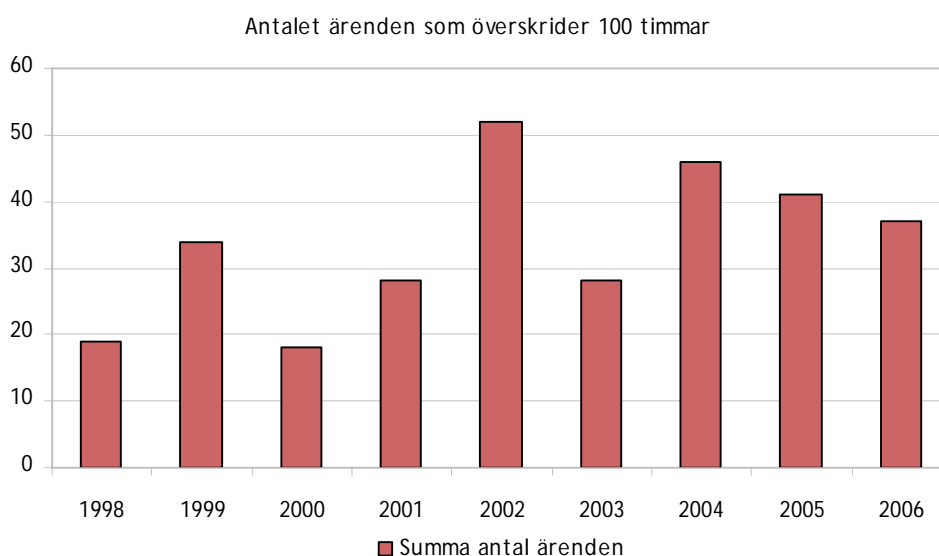

¹⁸ Prop. 1996/97:9 s. 143 ff.

¹⁹ 4 § Domstolsverkets föreskrifter (DVFS 1998:19) om domstolarnas skyldighet att lämna underrättelse till Rättshjälpsmyndigheten om beslut rörande rättshjälp.

Mål i vilka beslut fattats om att rättshjälpen får fortsätta

I diagrammet nedan redovisas antalet beslut som innebär att rättshjälpen ska få fortsätta. Uppgiften om att rättshjälpen har fått fortsätta redovisas under det år som ansökan om rättshjälp gjordes. Vi har valt att redovisa besluten på detta sätt eftersom det inte är möjligt att tekniskt hitta och sortera besluten om fortsatt rättshjälp efter datum för beslutet. Det sagda innebär att det inte är meningsfullt att i tabellen redovisa beslut i ärenden där ansökan om rättshjälp gjorts under 2007 och 2008. Orsaken är att i flertalet av dessa mål har arbetsinsatsen inte närmat sig 100 timmar. Det framstår inte heller som ändamålsenligt att enbart söka fram beslut i avslutade ärenden. I sådant fall får man inte med beslut under senare år i vilka rättshjälpen utökats eftersom dessa ärenden i många fall ännu inte har avslutats.²⁰

Beslut om att rättshjälpen får fortsätta fattas oftast i familjemål. De mål eller ärenden där flest antal timmar utöver 100 beviljas är familjemål med utlandsanknytning och ärenden där det är fråga om återförande av barn från annat land.

4.3.3 Den danska modellen

Enligt uppdraget ska Domstolsverket bl.a. överväga om utgången i underinstans och frågan om vilken part som överklagar underinstansens beslut bör påverka omfattningen av beviljad rättshjälp. I sistnämnda avseende bör enligt uppdraget bl.a. den danska rättshjälpslagens analyseras och övervägas. Vi lämnar här en kortfattad redogörelse av den danska lagstiftningen och återkommer till denna under avsnitt 4.8.3.

Den danska rättshjälpslagstiftningen återfinns i 31 kap. retsplejloven. I Danmark lämnas rådgivning genom rättshjälp av advokatbyråer i tre olika nivåer. Nivåerna består för det första i grundläggande muntlig rådgivning, därefter rådgivning utöver helt grundläggande rådgivning och slutligen rådgivning i samband med förlikningsförhandlingar. Alla har rätt till avgiftsfri rättshjälp på nivå ett. Den som har vissa begränsade ekonomiska förutsättningar har rätt till delvis avgiftsfri rättshjälp på nivå två. När det föreligger en tvist och det kan antas att tvisten vid ytterligare rättsligt bistånd kan avslutas genom förlikning har den berörda även rätt till delvis avgiftsfri rättshjälp på nivå tre.

²⁰ I bilaga 12 redovisas dessa uppgifter även specificerat på beslutande myndighet och angelägenhet.

Under vissa ekonomiska förutsättningar kan en person som inte har en rättskyddsförsäkring eller annan försäkring som täcker sakens omkostnader få fri process. Vad den fria processen innebär regleras närmare i lagstiftningen. I för månen ingår bland annat ersättning för ombudsarvode, utgifter som är en följd av processen och befrielse från att ersätta motparten för sakens omkostnader. Fri process ges vid en tvist i första instans under förutsättning att vissa andra givna villkor är uppfyllda.

Fri process kan även ges vid ett överklagande, när sökanden helt eller delvis vunnit i första instans och målet har överklagats av motparten. En förutsättning för fri process i såväl första som andra instans är att det inte är uppenbart att sökanden inte kommer att få bifall till sin talan. Det är den rätt inför vilken talan kommer att föras som gör prövningen.

Utöver nämnda situationer kan fri process också beviljas om sökanden verkar ha en rimlig grund för sin talan. Vid prövningen av om sökanden har en rimlig grund ska bl.a. beaktas

- sakens betydelse för sökanden,
- utsikten att sökanden får bifall till saken,
- tvisteföremålets värde,
- storleken på de förväntade omkostnaderna och
- möjligheten att få saken avgjord vid en viss administrativ nämnd eller överklagandenämnd.

En ansökan enligt sistnämnda regel gör hos Civilstyrelsen.

4.3.4 Behovet av förändringar

Bedömning: Behov av förändring saknas i fråga om begränsningen av ersättning för biträdesinsats till 100 timmar eller tillhörande ventil. Utformningen av den danska rättshjälpslagstiftningen ger inte anledning till att förändra omfattningen av rättshjälp i svensk lagstiftning.

Syftet med rättshjälpen var som nämnts bl.a. att ge hjälp till dem som på grund av sina begränsade ekonomiska resurser annars inte skulle kunna komma till sin rätt. Det skulle enligt regeringen inte innebära att obegränsade resurser skulle ställas till sökandens förfogande. Mot bakgrund härav infördes begränsningen gällande ersättning för ett biträdes arbetsinsats till 100 timmar.²¹

Regeringen anförde i motiven till rättshjälpslagen att en tvist i undantagsfall kunde vara av sådan karaktär att det var rimligt att staten bidrog till kostnaderna för ytterligare biträdesinsatser. Det kunde t.ex. gälla angelägenheter som rör barns förhållanden och som handlades av utländsk domstol, dvs. komplicerade tvister om vårdnad, umgänge eller fastställande av faderskap med internationell anknytning. Gränsen borde även vara möjlig att överskrida i arbetstvister där den rättssökande motpart var ett större företag med stora resurser att lägga ned på en process. I en angelägenhet som var av stort intresse från prejudikatsynpunkt och som av detta skäl prövades i flera instanser kunde det också någon gång vara rimligt att staten bekostade ytterligare biträdesinsatser utöver de

²¹ Prop. 1996/97:9 s. 143 ff.

100 timmarna. Även tröskeeffekten och nackdelarna med att en nästan avslutad tvist förblev oavslutad talade mot en takregel utan möjlighet till undantag. Situationen kunde uppkomma exempelvis när gränsen på 100 timmar nåddes inför eller rent av mitt under pågående huvudförhandling eller under förlikningsförhandlingar som hade goda förutsättningar att bli lyckosamma. I sådana fall kanske det endast krävdes några få timmars ytterligare insats från biträdet för att uppdraget skulle kunna avslutas. Även i sådana fall borde det enligt regeringen finnas möjligheter att låta rättshjälpen omfatta ytterligare timmar. Ventilen kunde också enligt regeringen tillämpas på den situationen att en ekonomiskt stark motpart i utpressningssyfte lyckats förhålla en process. Vid bedömningen borde också beaktas hur stora kostnader som kunde uppkomma. Det kunde aldrig vara rimligt att staten skulle bekosta alltför stora kostnader.²²

Som framgår av redovisningen ovan är det ytterst ovanligt att biträdesinsatsen i ett mål eller ärende uppgår till 100 timmar och att rättshjälpen därför måste upphöra. Det är också i förhållandevis mycket få fall som beslut fattas om att rättshjälpen ska fortsätta. Det är under vilket flest antal ansökningar om rättshjälp senare resulterade i beslut om fortsatt rättshjälp är 2002. I 51 fall av dessa beviljade rättshjälpsansökningar har beslut fattats om att rättshjälpen ska fortställa. Siffran kan jämföras med det totala antalet beviljade ansökningar under samma år som var 7 385 stycken. Således har fortsatt rättshjälp beviljats i 0,7 procent av rättshjälpsärendena 2002.

Någon säker uppgift om det genomsnittliga antalet timmar för vilka ersättning utbetalas i ett rättshjälpsärende finns inte. Rättshjälpsmyndigheten har emellertid uppgift om tillerkänd ersättning för rättshjälpsbiträdes arbete under varje år och om antalet avslutade rättshjälpsärenden. Jämförs dessa uppgifter från 2008 med timkostnadsnormen som tillämpades under samma år visar det att tidsåtgången genomsnittligen under 2008 var 19,4 timmar per rättshjälpsärende.

I enkäten som ett stort antal advokater fått möjlighet att svara på ställdes frågan hur vanligt det är att ersättning för 100 timmars arbete inte räcker för att avsluta en tvist. Frågan besvarades av 162 advokater. 3,1 procent svarade att det är mycket vanligt, 11,1 procent att det är vanligt, 43,2 procent att det förekommer, 31,5 procent att det sällan förekommer och 4,4 procent att det aldrig förekommer. Lika många advokater svarade på frågan om det är vanligt att rättshjälpen inte täcker en överprövning i andra instans. Svartalernativet mycket vanligt angavs av 4,9 procent, 14,8 procent angav att det förekommer, 41,4 procent att det förekommer sällan och 14,2 procent att det aldrig förekommer att rättshjälpen inte täcker en sådan överprövning. En övervägande del av advokaterna som angett vilka angelägenheter ovan nämnda förhållanden förekom, har angett familjemål.

Av redovisningen ovan torde slutsatsen kunna dras att begränsningen av ersättning för biträdesinsats till 100 timmar inte är för snäv. Vidare kan konstateras att ventilen används i ett fåtal fall och att de av regeringen angivna intentionerna i detta avseende uppnåtts.

Redovisningen av antalet beslut om utökat antal timmar visar att sådana beslut vanligtvis fattats av Rättshjälpsmyndigheten. Myndigheten beslutar om utökat antal timmar i angelägenheter som handläggs utomlands. Besluten har i första hand gällt familjemål och återförande av barn från utlandet. En försiktig slutsats kan därför dras om att grunden för att bevilja utökat antal timmar i många fall är

²² Prop. 1996/97:9 s. 145.

att det är fråga om angelägenheter som rör barns förhållanden och som handläggs av utländsk domstol, dvs. komplicerade tvister om vårdnad, umgänge eller fastställande av faderskap med internationell anknytning. Dessa tvister har regeringen nämnt som exempel på fall där fler timmar kan vara befogat. Även i detta avseende kan således ändamålet med regleringen anses uppfyllt.

Sammanfattningsvis kan regleringen anses ändamålsenlig och något behov av förändring såvitt gäller begränsningen av ersättning för biträdesinsats till 100 timmar eller tillhörande ventil finns inte.

Överväganden angående den danska modellen

Som framgår av redovisningen ovan är det danska rättshjälpssystemet utformat på ett annat sätt än det svenska. I Danmark görs en prövning i varje instans om rättshjälp är befogad eller inte. I samband med prövning i överinstans av om rättshjälp ska beviljas görs en preliminär bedömning av utgången i målet. I det sammanhanget kan också, i rättshjälpsfrågan, hänsyn tas till utgången i underinstansen och till vilken part som överklagat ett beslut. Vi anser att en sådan lösning kan innebära en osäkerhet för parterna hur långt möjligheten att processa sträcker sig. Dessutom anser vi det inte vara tillfredsställande att varje instans måste ta ställning till rättshjälpsfrågan innefattande en slags förhandsbedömning av saken.

Enligt den svenska rättshjälpslagen finns redan i dag en möjlighet att vid bedömningen av om rättshjälp alls ska beviljas ta hänsyn till vem som ansökt om rättshjälp och vilken utgången var i underrätt. Sådan hänsyn kan tas exempelvis vid bedömningen enligt 8 § om det är rimligt att staten bidrar till kostnaderna eller 9 § om det finns särskilda skäl att bevilja rättshjälp trots att sökanden borde ha haft rättsskyddsförsäkring. Högsta domstolen har i några avgöranden beaktat dessa förhållanden.

I NJA 2001 s. 135 prövade Högsta domstolen frågan om särskilda skäl förelåg i mål om umgänge att bevilja rättshjälp för svaranden som borde ha haft rättsskydd som omfattade angelägenheten. Högsta domstolen angav att det i normala fall inte kan anses rimligt att en part i en tvist om umgänge eller vårdnad, av ekonomiska skäl skulle behöva avstå från juridiskt biträde och därmed tvingas föra sin talan själv. Detta gällde särskilt om parten var svarande i rättegången och motparten dessutom hade erhållit rättshjälp.

I NJA 2004 s. 276 gällde frågan om det var rimligt att staten skulle bidra till kostnaderna för rättshjälp till svarande i vårdnadsmål i fall där vårdnadsfrågan tidigare varit föremål för rättslig prövning. I målet hade det gått knappt ett år sedan en tidigare dom med beslut om ensam vårdnad för en av parterna när den andra parten på nytt väckte talan i tingsrätten. Motparten ansökte om rättshjälp vilket beviljades av tingsrätten. Efter överklagande från Domstolsverket angav hovrätten, vars beslut fastställdes av Högsta domstolen, följande. Normalt borde inte komma i fråga att bevilja rättshjälp i en angelägenhet som tidigare varit föremål för rättslig prövning utom när nya väsentliga omständigheter i mål om vårdnad och umgänge helt hade förändrat förutsättningarna för det tidigare avgörandet. Denna princip borde emellertid i första hand tillämpas på den part som väckte talan i det nya målet. Det sagda hindrade dock inte att viss restriktivitet iaktogs även när det gällde svarandepartens rätt till rättshjälp. Förhållandena i det aktuella fallet var emellertid sådana att rättshjälp beviljades.

I NJA 2007 s. 479 gällde frågan rättshjälp till svaranden i ett mål om skadestånd på grund av förtal. I målet dömdes den tilltalade för grovt förtal och förpliktades att utge skadestånd till målsäganden. Den tilltalade överklagade domen i sin helhet men fick inte prövningstillstånd i ansvarsdelen. I skadeståndsdelen krävdes inte prövningstillstånd. Högsta domstolen angav att rättshjälp skulle beviljas restriktivt i fråga om enskilt åtal eller mål om skadestånd på grund av förtal m.m. Emellertid hade den restriktivitet som kommit till uttryck i förarbetena när det gällde rättshjälp i mål om förtal varit påkallad framför allt beträffande den som ville föra talan om enskilt åtal eller kräva skadestånd i ett sådant mål. Eftersom den tilltalade i detta mål var svarande ansåg Högsta domstolen att hennes möjligheter att få rättshjälp inte borde vara lika begränsade. Högsta domstolen beviljade därför rättshjälp i målet.²³

Mot bakgrund av att det redan i dag finns utrymme att ta hänsyn till bland annat om det är svaranden som söker rättshjälp och nackdelarna som vi sett med det danska systemet finner vi inte anledning att föreslå ändringar av det nuvarande svenska systemet i riktning mot det danska.

4.4 Näringsidkare

4.4.1 Inledning

Riksdagen har tillkännagett att småföretagare i vissa fall ska ha rätt till rättshjälp under samma förutsättningar som fysiska personer.²⁴ I riksdagens tillkännagivande gjordes det gällande att marknads försäkringslösningar ofta saknar skydd för småföretagare när de utsätts för t.ex. immaterialrättsintrång, konkurshot eller vissa arbetsrättstvister.

Möjligheten för en näringsidkare att få allmän rättshjälp begränsas i 13 § rättshjälplagen. I bestämmelsen anges att rättshjälp inte får beviljas den som är eller har varit näringsidkare i en angelägenhet som har uppkommit i näringsverksamheten, om det inte finns särskilda skäl med hänsyn till verksamhetens art och omfattning, hans eller hennes ekonomiska och personliga förhållande och omständigheter i övrigt. Med näringsidkare avses en fysisk person som driver verksamhet av ekonomisk natur som kan betecknas som yrkesmässig eller har ett bestämmande inflytande över en juridisk person som bedriver sådan verksamhet.

Innebörden av begreppet näringsidkare motsvaras uttryckligen av den som gäller i den konsumenträttsliga lagstiftningen. Innan reformen genomfördes 1997 hade näringsidkarbegreppet en mer vidsträckt innebörd och även rent hobbybetonad verksamhet kunde omfattas av begreppet. Ändringen av innebörden har inte inneburit att rättshjälp beviljas i större utsträckning när det gäller en angelägenhet som uppkommit i hobbybetonad verksamhet. Numer är det emellertid i dessa fall bestämmelsen om rimlighet i 8 § rättshjälplagen som har avgörande betydelse för bedömningen av om rättshjälp ska beviljas eller inte.

Utöver kraven som uppställs i den bestämmelsen gäller emellertid också, tillsammans med övriga allmänna förutsättningar, kraven i 9 § rättshjälplagen på att den rättssökande i första hand ska ha rättsskydds försäkring. Om sådan inte tecknats, krävs även i detta led särskilda skäl för att rättshjälp ska beviljas. Ett

²³ Jfr även NJA 1999 s. 465.

²⁴ Rskr. 2005/06:119, bet. 2005/06:JuU1

sådant fall kan vara när en angelägenhet uppkommit i en helt nystartad verksamhet och näringsidkaren inte hunnit försäkra sig.

I vilken utsträckning näringsidkare ska ha rätt till allmän rättshjälp har varit föremål för diskussion under lång tid. I motiven till nuvarande reglering anges att det normalt sett inte är rimligt att staten bidrar till kostnader för rättshjälp i angelägenheter som uppkommer i näringsverksamheten. En näringsidkare bör kunna teckna ett eget försäkringskydd för kostnader i samband med rättsliga tvister. Det är också enligt regeringen rimligt att en näringsidkare som väljer att inte betala för en försäkring själv får betala kostnaderna för en rättslig process på samma sätt som han får betala för andra oväntade kostnader som han inte försäkrat sig mot.²⁵

I följande avsnitt beskrivs allmänt hur försäkringslösningarna ser ut för näringsidkare, s.k. företagarsförsäkringar. Vidare görs en jämförelse av villkoren i ett antal av marknadens försäkringslösningar. Härefter lämnas en redogörelse för i vilken utsträckning olika typer av försäkringar tecknas av företagare. Avsnittet därefter behandlar praxis på området. Slutligen görs en bedömning av behovet av förändring mot bakgrund av riksdagens intentioner. I det sammanhanget kommer också tidigare lagstiftning på området att behandlas, liksom de synpunkter som framkommit i våra undersökningar.

4.4.2 Marknadens försäkringslösningar

Allmänt om försäkringslösningar

Försäkringarna för företagare skiljer sig åt från varandra i större utsträckning än vad som gäller för hemförsäkringarna. Företagens olika storlek och området inom vilket företagen verkar, styr behovet av försäkringslösning. Företagen har i de flesta fall behov av bl.a. egendomsförsäkring och ansvarsförsäkring. Försäkringsbolagen erbjuder därför ”paketförsäkringar” som innehåller de mest nödvändiga försäkringsprodukterna. Dessa paketslösningar passar bäst för små och medelstora företag.²⁶ För de större företagen utformar försäkringsbolagen vanligtvis skräddarsydda försäkringar specialanpassade för företagens särskilda behov. När det gäller mycket stora företag är det vanligt att dessa bildar s.k. captivebolag. Detta innebär att företaget startar ett eget försäkringsbolag genom vilket företaget kan återförsäkra bl.a. egendom i ett annat försäkringsbolag, vanligtvis utomlands.

Försäkringsvillkoren

Riksdagens intentioner att utvidga rättshjälpen för näringsidkare gäller som nämnts småföretagare, dvs. typiskt den grupp som tecknar kombinerade företagarsförsäkringar eventuellt innehållande ett rättsskyddsmoment. I denna rapport har vi därför koncentrerat jämförelsen av villkor till de rättsskydds-försäkringar som ingår i försäkringsbolagens grundutbud.

Vid en jämförelse av dessa villkor kan konstateras att rättsskydds-försäkringarna i försäkringsbolagens grundutbud i huvudsak överensstämmer med varandra. Villkoren är utformade på samma sätt som villkoren i hem- och villaförsäkringarna. Jämförelsen finns i *bilaga 22*.

²⁵ Prop. 1996/97:9 s. 127

²⁶ Peter Lagerström, Företagsförsäkring, Juridisk handbok för försäkringsgivare och försäkringstagare, tredje upplagan 2007 s. 43 f.

Försäkringarna gäller för försäkringstagaren och i försäkringsbrevens angivna verksamhet i tvist som har direkt samband med den försäkrade verksamheten. Sex försäkringsbolag inkluderar även försäkrad såsom ägare och nyttjare av fastighet, där verksamheten bedrivs och som till övervägande del används för denna. Några försäkringslösningar omfattar även försäkringstagarens arbetstagare.

Rättsskydd utgår för tvist som uppkommer under den tid försäkringen är i kraft, under förutsättning att försäkringen har varit gällande under en sammanhängande tid av minst två år. I denna tid får inräknas period inom vilken samma slags rättsskyddsförsäkring varit gällande i annat bolag.

Rättsskyddet gäller i tvist som kan prövas som tvistemål av allmän domstol, fastighetsdomstol, miljödomstol, Statens VA-nämnd eller motsvarande domstolar i Norden, även om tvisten avgörs genom skiljeförfarande samt för hyresmål som prövas i Svea hovrätt. Är tvisten sådan att den först kan eller ska handläggas eller prövas av annan instans (t.ex. hyres- eller arrendenämnd, lantmäterimyndighet, konkurrensverket eller kronofogdemyndigheten) betalas endast de kostnader som uppkommit efter sådan prövning eller handläggning. Ett försäkringsbolag har undantagit miljödomstol från tillämpningsområdet.

Allmänna undantag från rättsskyddets omfattning är tvist i s.k. småmål, tvist angående miljöfarlig verksamhet, arbetstvister och tvist angående fordran eller annat anspråk som överlåtits på försäkrad om det inte är uppenbart att överlåtelserna skett innan tvisten uppkom. Samtliga bolag som ingår i jämförelsen utom ett har undantagit tvist angående patent- eller annan immaterialrätt. Vidare är tvist angående borgensåtagande, skadestånd riktat mot försäkrad pga. misstanke om brott eller åtal för brott som kräver grov oaktsamhet eller uppsåt för straffbarhet undantagna. Slutligen har samtliga bolag undantagit tvist där försäkrad är konkursgäldenär eller part i ackordsförhandling utan konkurs eller part i förfarande som gäller företagsrekonstruktion samt tvist där den försäkrade inte har befogat intresse av att få sin sak prövad.

Utöver dessa generella undantag gör vissa bolag förbehåll för särskilda angelägenheter. De flesta bolag undantar exempelvis tvist mellan företag inom samma koncern, tvist mellan företag som omfattas av samma försäkring och tvist angående mål enligt marknadsföringslagen (2008:486) eller konkurrenslagen (2008:579).

För att ersättning ska utgå måste ombud anlitas och ombudet ska vara lämpligt med hänsyn till de krav som ställs på ett ombud med hänsyn till ärendets beskaffenhet och orten där verksamheten bedrivs. Ombudet ska vara advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå eller annan person som för den enskilda tvisten uppfyller kraven på lämplighet. Försäkringsförbundets Nämnd för Rättsskyddsfrågor prövar bl.a. frågor om ombuds lämplighet där försäkringsbolaget inte har godkänt ombudet. Ombudskostnadsnämnden har till uppgift att lämna rådgivande yttranden om skäligheten av advokats eller biträdande jurists yrkade arvode och andra kostnadsanspråk som ostridigt kan komma att ersättas genom försäkring, meddelad av medlemsbolag i Försäkringsförbundet. Försäkringsförbundets nämnd för rättsskyddsfrågor prövar skäligheten av arvodes- eller kostnadsersättning om ombudet inte är advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå.

Försäkringen ersätter nödvändig och skälig ombuds- och rättegångskostnad som försäkringstagaren inte kan få betald av motpart eller annan. Träffas förlikning under rättegång gäller försäkringen för nämnda kostnader som försäkrad åtagit sig att betala motpart, under förutsättning att det är uppenbart att försäkrad skulle

ha ålagts att betala rättegångskostnad med högre belopp om tvistemålet prövats av domstol. Som rättegångskostnad anses även, för samtliga försäkringsbolag utom två, kostnad för medlare som är förordnad enligt 42 kap. rättegångsbalken.

Generella undantag från vad som ersätts finns i samtliga rättsskyddsvillkor. Exempelvis ersätts inte kostnader för försäkringstagarens eget arbete, förlorade inkomst, resor och uppehålle eller för verkställighet av dom, beslut eller avtal.

Självrisker är 20 procent av prisbasbeloppet och 20 procent av kostnaderna överstigande det beloppet.

Försäkringarna ersätter kostnader upp till ett visst belopp. Detta belopp skiljer sig något mellan de olika bolagen. De flesta bolag har dock en generell begränsning på fem prisbasbelopp per tvist, vilket med för 2009 gällande prisbasbelopp motsvarar 214 000 kr.²⁷ Dessutom har de flesta bolag en begränsning för hur stor ersättning som kan utgå per år, exempelvis 25 eller 50 prisbasbelopp. För ett par bolag beror maximal ersättning på vilket försäkringsbelopp som anges i försäkringsbrevet. Beloppet kan variera beroende på vilken premie som betalas.

För de allra flesta bolagen gäller att anmälan om skada ska ske så snart som möjligt och senast inom sex månader från tvistens uppkomst.

Teckningsgrad hos näringsidkare

I betänkandet (SOU 1995:81) Ny rättshjälpslag och andra bestämmelser om rättsligt bistånd konstaterade 1993 års rättshjälpsutredning att de företagarsförsäkringar som fanns vid tidpunkten för utredningen ofta var ”paketförsäkringar”. I vissa fall ingick rättsskyddsförsäkring i paketet medan sådan försäkring i andra fall kunde köpas som tillval. Några säkra uppgifter på hur många försäkringsbolag som hade sådan försäkring fanns inte enligt utredningen. Enligt uppgift från försäkringsbolagen hade mindre än hälften av de företag som innehade en kombinerad företagsförsäkring (s.k. KOFF) även rättsskyddsförsäkring. Såg man på samtliga innehavare av företagsförsäkring – dvs. även dem som inte tecknar kombinerad företagsförsäkring – så hade uppskattningsvis ca 15 procent av dessa rättsskyddsförsäkring.²⁸

Enligt uppgift från SCB:s företagsregister fanns det 947 424 företag i Sverige i januari 2008. Av dessa hade 700 336 inga anställda, 171 871 mellan en och fyra anställda samt 37 168 mellan fem och nio anställda. Bland dessa företag har den juridiska formen angetts vara fysisk person i 539 436 fall, bankaktiebolag, försäkringsaktiebolag och europabolag i 150 fall samt i 270 340 fall övrigt aktiebolag. Antalet handelsbolag och kommanditbolag var 71 445 och ideella föreningar 24 531. SCB redovisar även storleksklass på företag efter deras omsättning. Räknat på omsättning avseende 2006 hade 426 447 företag av totalt 716 592 en omsättning understigande 500 000 kr. 82 653 företag hade en omsättning på mellan 500 000 kr och en miljon kr. En omsättning på mellan detta belopp och fem miljoner kr hade 131 530 företag.

Siffrorna visar att den allra största delen av de svenska företagen är små företag som drivs utan eller med få anställda och med en omsättning understigande fem miljoner kr per år.

²⁷Prisbasbeloppet för år 2009 är 42 800 kr enligt förordningen (2008:753) om prisbasbelopp och förhöjt prisbasbelopp

²⁸ SOU 1995:81 s. 135 f.

Det är inte möjligt att hitta uppgifter om hur många av företagen som tecknat försäkring. Inte heller är det möjligt, liksom gällde även i 1993 års rättshjälpsutredning, att få säkra uppgifter om hur många företag som tecknar KOFF. För att få en uppfattning om förhållandet mellan KOFF och separat upphandlade försäkringslösningar samt i hur stor omfattning försäkringslösningar för företagare innehåller ett rättsskyddsmoment har Försäkringsförbundet inom ramen för denna översyn genomfört en enkätundersökning bland 13 koncernförsäkringsbolag som är medlemmar i förbundet och tillhandahåller skadeförsäkringar. Enligt en uppskattning av några försäkringsbolag tecknas KOFF av små och medelstora företag med en omsättning understigande 500 miljoner kr. Det innebär att ca 90-95 % av företagen tecknar KOFF och resterande del av företagen som tecknar försäkring upphandlar separata skraddarsyddade försäkringar.

Av de sju försäkringsbolag som besvarade enkäten har fyra angett att deras KOFF alltid innehåller ett rättsskyddsmoment medan tre angett att rättsskyddet i vissa fall är en tilläggsförsäkring till KOFF. Dessa tre försäkringsbolag har angett att företagen i 90 % av fallen där KOFF inte innehåller rättsskyddsmoment tecknar en sådan tilläggsförsäkring.

Uppgifterna som lämnats i enkätundersökningen visar att det numera är mycket vanligt att företagare som tecknar försäkring också innehar en rättsskyddsförsäkring.

Andra möjligheter till hjälp

Utöver möjligheten att teckna rättsskyddsförsäkring har näringsidkare genom medlemskap i intresse- eller branschorganisation möjlighet att få rättslig hjälp vid tvist. En sådan intresseorganisation är Företagarna som har 53 000 medlemmar. Medlemmarna är fysiska personer som driver näring i olika omfattning, inte juridiska personer. Medlemmarna kan förstås vara delägare i eller ledare av ett bolag som drivs som juridisk person. Erbjudandet om rättslig hjälp innebär initialt fem timmars rådgivning för en engångssumma om 7 500 kr. Därefter får näringsidkaren betala som för ett ombud.

Noteras kan att näringsidkare även har möjlighet att utnyttja möjligheten till rådgivning enligt 4 § rättshjälpslagen. Rådgivningen kan lämnas i sammanlagt högst två timmar. Avgiften för rådgivningen styrs av timkostnadsnormen som för varje år fastställs av regeringen.²⁹ Både fysiska och juridiska personer kan få rådgivning oberoende av inkomst.

4.4.3 Rättspraxis

Till följd av kravet på särskilda skäl i 13 § rättshjälpslagen och uttalandena i motiven till denna bestämmelse är förutsättningarna för näringsidkare att få rättshjälpsbegränsade. Praxis visar tydligt att domstolarna och Rättshjälpsmyndigheten är restriktiva med att bevilja rättshjälpsbegränsade för näringsidkare.

I flera avgöranden från Rättshjälpsnämnden har nämnden funnit att aktuell angelägenhet uppkommit i näringsverksamhet och att särskilda skäl inte förelegat. Nämnden har även i flera avgöranden funnit att näringsverksamheten varit s.k. sidoordnad verksamhet som sökanden inte varit beroende av för sin försörjning, varför rättshjälpsbegränsade inte beviljats pga. att särskilda skäl inte förelegat.

²⁹ Timkostnadsnormen för 2009 är 1 104 kr exklusive mervärdesskatt

I avgörandet NJA 2001 s. 274 gör Högsta domstolen en bedömning av rekvisitet särskilda skäl mot bakgrund av vad som anges i motiven. Utgången visar att tillämpningen av bestämmelsen är restriktiv. Högsta domstolen resonerar kring den jämförelse med en privatpersons inkomster som ska göras enligt förarbetena. Domstolens majoritet angav huvudsakligen följande. En näringsidkares inkomster torde vara lägre än den genomsnittliga löntagarens. Detta innebar att om inkomsten av rörelse ensam skulle bli utslagsgivande för när särskilda skäl för rättshjälp förelåg skulle de flesta näringsidkare vara jämställda med privatpersoner, vilket inte är förenligt med vare sig lagtexten eller lagstiftarens syfte. I stället måste en helhetsbedömning göras. I målet framkom att inkomsterna från verksamheten beräknades till 170 000 kr ett år och 85 000 kr följande år samt att sökanden hade en låneskuld på 100 000 kr för förvärvet av rörelsen. Sökanden var underhållsskyldig för två barn. Majoriteten i Högsta domstolen ansåg att dessa omständigheter inte kunde anses utgöra särskilda skäl för att bevilja rättshjälp.

Två justitieråd var skiljaktiga och angav i huvudsak följande. Näringsverksamheten var av relativt blygsam omfattning. Den hade inte syftat till mer än att ge försörjning till familjen. Den rättsliga angelägenheten hade klart samband med försörjningssyftet. Det var tydligt att sökanden inte kunde ta tillvara sin rätt utan juridiskt biträde. Med hänsyn härtill och då sökanden inte kom i åtnjutande av rättsskydd på annat sätt ansågs att särskilda skäl förelåg.

4.4.4 Behovet av förändringar

Bedömning: För att uppnå den utökning av möjligheten för småföretagare att få rättshjälp som riksdagen har tillkännagett, är det nödvändigt med en lagändring.

Utgångspunkter för bedömningen

1993 års rättshjälpsutredning ifrågasatte om inte konkurrensen mellan näringsidkarna skulle påverkas på ett felaktigt sätt om staten bidrog till kostnaderna för vissa näringsidkare medan kostnaderna belastade verksamheten för andra. Vidare konstaterade utredningen att en näringsidkare ofta har möjlighet att få biträde och råd genom sina branschorganisationer och dylikt. Utredningen föreslog därför att rättshjälp inte alls skulle kunna beviljas en näringsidkare eller en f.d. näringsidkare när angelägenheten hade samband med den tidigare verksamheten.³⁰

Regeringen valde dock att inte gå så långt som utredningen föreslagit. Som exempel nämns i motiven att det inte bör vara uteslutet för en näringsidkare att få rättshjälp när angelägenheten uppkommit i en helt nystartad verksamhet och den rättssökande näringsidkaren inte hunnit försäkra sig. Det kunde enligt regeringen också vara stötande att i vissa situationer inte bevilja en näringsidkare rättshjälp. Om det var fråga om en näringsidkare som praktiskt sett stod en löntagare nära eller när angelägenheten hade ett starkt samband med hans personliga förhållanden, borde således rättshjälp i vissa fall kunna beviljas.³¹ Vidare angavs att en särregel behövdes för att undvika stötande konsekvenser av att rättsliga angelägenheter ställdes utanför rättshjälpslagens område.

När det gäller de i bestämmelsen angivna faktorerna som ska beaktas vid bedömningen av om särskilda skäl föreligger, anges vissa riktlinjer i motiven. Rätts-

³⁰ SOU 1995:81 s. 136

³¹ Prop. 1996/97:9 s. 127

hjälp bör främst komma i fråga i angelägenheter som rör pågående, huvudsaklig verksamhet av mindre omfattning. Rättshjälp bör bara beviljas i de fall näringsidkaren kan jämföras med en löntagare i normalt inkomstläge. En lämplig tumregel kan vara att rättshjälp inte ska beviljas om verksamhetens omsättning överstiger 500 000 kr (1996 års värde)³² eller om det finns fler än två anställda. I vissa fall bör dock även rättshjälp kunna komma i fråga när det är fråga om sidoordnad verksamhet respektive tidigare bedriven verksamhet. Utrymmet i sådana fall torde dock bli något mer begränsat än vad som varit fallet tidigare.³³

Riksdagens tillkännagivande

Vår uppfattning är att riksdagens tillkännagivande innebär ett önskemål om utvidgad möjlighet till rättshjälp dels när det gäller frågor angående arbetsrätt, immaterialrätt och konkurshot, dels när det gäller något större näringsverksamhet. Genom vår jämförelse av de försäkringsvillkor som vanligtvis gäller för en småföretagare kan konstateras att de områden som riksdagen särskilt anger är undantagna från försäkringarna. Således återstår för näringsidkaren, som inte kan få hjälp genom medlemskap i någon organisation, att täcka kostnaderna för en tvist inom dessa områden ur verksamheten. Det är något som ofta inte är möjligt för en småföretagare, vilket kan innebära att verksamheten går i konkurs.

Våra undersökningar

Föreningen Svenskt Näringsliv har tillfrågats om sin syn på rättshjälp till näringsidkare. Föreningen är av uppfattningen att medlemmarna ställer sig mycket tveksamma till någon form av statlig rättshjälp för näringsidkare. Sådan hjälp kan inverka negativt på konkurrensen mellan företag. Uppfattningen är således densamma som den som redovisades i samband med 1993 års rättshjälpsutredning.

Organisationen Företagarna har inte lika tydligt angett att den anser att rättshjälp skulle kunna vara konkurrenshämmande. Organisationen har dock inte uppfattat att bristen på rättshjälp skulle vara ett stort problem. Organisationen får ungefär 18 000 samtal per år från sina medlemmar angående juridiska frågor. Inte i någon omfattning framställer medlemmarna klagomål på att de inte får rättshjälp. Däremot är det vanligt att medlemmarna uppger att de avstår från att driva tvist för att de inte ”orkar” att tvista.

I enkätundersökningen bland personer som sökt rättshjälp och vars ärende avslutats under 2007 var det endast två procent som hade sökt rättshjälp i egenkap av näringsidkare. Denna siffra visar emellertid enbart att det är få näringsidkare som söker rättshjälp. Det förhållandet grundar sig troligtvis på det juridiska ombudets vetskap om vilken restriktivitet som råder på området. Således kan inte enbart av denna siffra dras slutsatsen att domstolarna eller rättshjälpsmyndigheten är restriktiva i sin tillämpning.

Rättshjälpsmyndigheten har tagit fram statistiska uppgifter om avslagsgrund i respektive beslut av myndigheten. I 10 av totalt 484 avslagsbeslut under 2007 angavs grunden för avslaget vara att sökanden var näringsidkare och att särskilda skäl inte förelåg. Av denna uppgift, liksom av enkätundersökningen bland enskilda, kan sannolikt slutsatsen dras att rättsliga biträden är medvetna om den restriktiva praxis som råder och därför avråder sina huvudmän från att söka rättshjälp.

³² Omräknat med KPI enligt en modell på SCB:s hemsida motsvarar 500 000 kr i 1996 års medelvärde ca 587 000 kr i 2008 års medelvärde.

³³ Prop. 1996/97:9 s. 127 f.

Den enkätundersökning som genomförts bland advokater innehöll frågan om de upplevde att ändringen från skäl till särskilda skäl i samband med reformen innebär någon ändring för näringsidkare i fråga om möjligheten att få rättshjälp. Drygt 76 procent ansåg att skärpningen inte hade inneburit någon förändring medan 23,9 procent tyckte sig se en skärpning.

Vi frågade även advokaterna om de sett ett behov av att i större utsträckning bevilja näringsidkare rättshjälp. Nästan 68 procent såg ett sådant behov. Slutligen fick advokaterna möjligheten att svara på om de ansåg att de kriterier som idag läggs till grund för bedömningen av om näringsidkare ska få rättshjälp är tillfredsställande. Det var ungefär lika många som ansåg att kriterierna är tillfredsställande som att kriterierna inte är det.

Konsumentvägledare har som uppgift att svara på frågor från konsumenter och inte näringsidkare. I enkäten till denna grupp ställdes ändå frågan om kommunen får frågor om rättsskydd/rättshjälp från näringsidkare. 41 procent uppgav att de fick sådana frågor.

Slutsats

Enligt Högsta domstolens avgörande i rättsfallet NJA 2001 s. 274 är utrymmet för en näringsidkare att få rättshjälp mycket litet. Det kan ifrågasättas om avsikten var att restriktiviteten skulle vara så stor. I vart fall är bedömningarna alltför restriktiva i förhållande till de intentioner som riksdagen tillkännagivit. Riksdagen nämner områdena arbetsrätt, immaterialrätt och konkursrätt som särskilt bekymmersamma. Dessa områden utmärker sig genom att de i princip är uteslutna från i vart fall grundutbudet inom marknadens försäkringslösningar.

Slutsatsen är att en lagändring behövs för att uppnå en något mindre restriktivitet i fråga om att bevilja rättshjälp för näringsidkare. I följande avsnitt diskuteras hur en sådan förändring kan genomföras.

4.4.5 Förslag till ändring

<p>Förslag: Kravet på <i>särskilda</i> skäl för att näringsidkare ska kunna få rättshjälp tas bort.</p>
--

Tidigare utformning

Av betydelse för hur en utvidgning av möjligheten för näringsidkare att få rättshjälp ska ske, är hur lagstiftningen på området sett ut tidigare. Detta eftersom uppfattningen växlat genom åren i vilken omfattning rättshjälp ska beviljas näringsidkare. I takt med dessa växlingar har bestämmelsen om näringsidkare förändrats.

Redan vid införandet av 1972 års rättshjälpslag var möjligheten för en näringsidkare att få rättshjälp begränsad och motiven var liknande dem till dagens reglering. Bestämmelsen var utformad på så sätt att allmän rättshjälp ej fick beviljas näringsidkare i angelägenhet som hade samband med hans näringsverksamhet, om ej *särskilda skäl* förelåg för rättshjälp med hänsyn till hans ekonomiska förhållanden eller sakens beskaffenhet. I departementspromemorian (Ju 1970:14) som föregick 1972 års rättshjälpslag föreslogs att möjligheten för näringsidkare att få rättshjälp skulle begränsas till de fall där det fanns synnerliga skäl.

Departementschefen anförde i propositionen att visserligen borde det rätts- skyddsbehov som föreligger i näringsverksamhet tillgodoses på annat sätt än genom rättshjälp med stöd av det allmänna, t.ex. genom någon form av försäkring. Det kunde enligt departementschefen emellertid förekomma fall där rättshjälp borde komma i fråga även beträffande rättslig angelägenhet som har samband med näringsverksamhet. Så kunde vara fallet bl.a. beträffande vissa småföretagare, som praktiskt sett stod löntagarna nära, eller när sambandet med de privata förhållandena var sådana att rättshjälp inte borde vägras. Vidare angavs att en särregel behövdes för att undvika stötande konsekvenser av att rättsliga angelägenheter ställdes utanför rättshjälpslagens område. Emellertid borde regeln ges en något mer vidsträckt tillämpning än som föreslagits i promemorian, och kravet ställdes således att särskilda skäl skulle föreligga för att rättshjälp skulle beviljas en näringsidkare.³⁴ Detta resonemang liknar i stor utsträckning det som förts inför nu gällande reglering.

Bestämmelsen mildrades dock något 1980 och kravet på särskilda skäl togs bort. I stället blev det tillräckligt att *skäl* förelåg för att en näringsidkare skulle få rättshjälp. Syftet var att åstadkomma en viss liberalisering av möjligheterna för näringsidkare att få allmän rättshjälp.³⁵ En avvägning fick göras mellan statsfinansiella skäl och den allmänna utgångspunkten att allmän rättshjälp inte skulle vägras småföretagare som praktiskt sett stod löntagaren nära eller när sambandet med de privata förhållandena var särskilt påtagligt. Vidare angavs att det med hänsyn till den praktiska tillämpningen inte var möjligt att avvara en gräns med vissa schablonartade inslag. Räknat i det dåvarande penningvärde borde det enligt departementschefen i princip inte förekomma att bevilja allmän rättshjälp vid en omsättning av 200 000 kr eller däröver. Näringsidkaren skulle inte heller i allmänhet få ha mer än två anställda för att kvalificera sig för allmän rättshjälp. Undantag skulle emellertid kunna göras i branscher med låg lönsamhet eller i fall med ömmande omständigheter av personlig eller ekonomisk art. Näringsidkare som saknade anställda, t.ex. konstnärliga och litterära yrkesutövare, borde med tillämpning av de nämnda principerna i större utsträckning än övriga näringsidkare kunna komma i åtnjutande av allmän rättshjälp. I motiven konstaterades vidare att en utvidgning av rätten till allmän rättshjälp borde ske med försiktighet och att personer med betydande förmögenhetsinnehav även i framtiden borde falla utanför rättshjälpssystemet. Utvidgningen av beviljandep Praxis skulle ske med en betydande restriktivitet, uppskattningsvis en fördubbling av antalet fall från ca 500 per år.³⁶

I samband med denna utvidgning togs sakens beskaffenhet bort som en omständighet att ta hänsyn till. I stället skulle hänsyn tas till verksamhetens art och begränsade omfattning och personliga förhållanden eller omständigheterna i övrigt.

Som nämnts ovan återinfördes kravet på särskilda skäl i samband med 1996 års rättshjälpsreform. Då var syftet främst att minska rättshjälpen för sökande vars angelägenhet gällde sidoordnad verksamhet.

³⁴ Prop. 1972:4 s. 242 f.

³⁵ Prop. 1978/79:90 s. 202

³⁶ Prop. 1978/79:90 s. 163 f.

Alternativa lösningar till ändring

En allmän utgångspunkt för våra förslag är att en inskränkning av dagens möjligheter att få rättshjälp inte ska ske. Förslag som innebär att enbart näringsidkare som driver verksamhet utan anställda är därför uteslutet. Det kan inte heller komma i fråga att låta möjligheten att få rättshjälp styras av i vilken form en verksamhet bedrivs, t.ex. att låta fysiska personer vars tvist uppkommit i näringsverksamhet vara jämställda med personer vars tvist uppkommit på annat sätt. En sådan utvidgning skulle vara alltför omfattande och inte i enlighet med grundtanken att en näringsidkare i första hand antingen ska vara försäkrad eller kunna bära kostnaderna för en tvist i verksamheten.

Ett tänkbart alternativ är att, liksom skedde 1980, ändra kravet på särskilda skäl till skäl. En sådan förändring visar att den tänkta utvidgningen inte är avsedd att träffa enbart specifika angelägenheter utan också något större näringsverksamheter än vad som varit fallet enligt nu aktuell praxis. Det finns emellertid en osäkerhet med en sådan ändring eftersom det inte finns underlag som visar att näringsidkares möjligheter i praktiken utvidgades till följd av ändringen 1980. Å andra sidan finns inte heller underlag som visar att möjligheten att få rättshjälp rent faktiskt har minskat på grund av att kravet på särskilda skäl återinfördes 1997. Att ändra rekvisitet särskilda skäl till enbart skäl skulle dessutom kunna ge oönskade signaler om att det inte längre är restriktivt med rättshjälp för näringsidkare.

I stället för att ändra kravet på särskilda skäl skulle man kunna ändra de hänsyn som ska tas enligt bestämmelsen till verksamhetens art och omfattning, hans eller hennes ekonomiska och personliga förhållande och omständigheter i övrigt. Denna uppräkningsav hänsyn är emellertid tämligen heltäckande och det är svårt att se vilken ändring som skulle ge avsedd effekt.

Slutsatser

Trots osäkerheten beträffande effekterna anser vi att det framstår som mest ändamålsenligt att rekvisitet särskilda skäl ändras till skäl. Ett antal advokater som besvarat enkätfrågan om de kriterier som tillämpas idag för näringsidkare bör ändras har också nämnt detta som en lämplig utvidgning.

Utgångspunkten bör vara att förutsättningarna ska vara desamma för en person som väljer att försörja sig genom en anställning som för en som väljer att försörja sig genom att driva egen verksamhet. Det är dock viktigt att betona att personer som driver näringsverksamhet fortfarande i första hand ska försäkra sig mot utgifter som kan uppkomma vid tvist eller täcka sådana kostnader i verksamheten.

Med detta resonemang är det således inte för angelägenheter i sidoverksamhet som rättshjälp ska kunna beviljas, utan för verksamhet som bedrivs som huvudsaklig försörjning. Som Högsta domstolen anger i rättsfallet NJA 2001 s. 274 bör inte enbart beaktas om en löntagarinkomst erhålls. En helhetsbedömning bör i stället göras eftersom en företagare som driver bolag har möjlighet att behålla inkomster i verksamheten på annat sätt än vad en privatperson har. Av det skälet är det också viktigt att titta på vilken omsättning verksamheten har. Som ledning kan då ett visst belopp användas. Emellertid är mycket viktigt att också beakta vilka kostnader som kan uppkomma i verksamheten och omständigheterna i övrigt. Till exempel bör beaktas om medel avsätts för att utveckla företaget i stället för att tas ut som lön och i så fall om dessa investeringar är nödvändiga för att kunna driva verksamheten vidare. En helhetsbedömning kan då göras om näringsidkaren kan jämföras med en privatperson vars huvudsakliga inkomstkälla är lön.

Alltjämt bör en begränsning gälla för att bevilja rättshjälp när en näringsidkare har fler än ett fåtal anställda. I takt med att en verksamhet växer bör nämligen också ansvaret för att försäkra verksamheten öka. Dessutom bör en verksamhet med fler än ett fåtal anställda ha sådant utrymme att vissa kostnader för tvist kan täckas i verksamheten även om försäkring saknas för angelägenheten.

När det gäller de särskilda ämnesområden som nämns i riksdagens tillkännagivande, arbetsrätt, immaterialrätt och konkurshot, kan följande reflektioner göras.

När arbetsrättsliga tvister uppkommer kan en snedfördelning i processtyrka uppkomma om en anställd har stöd av en facklig organisation och arbetsgivaren, näringsidkaren, inte har någon möjlighet att få ekonomisk hjälp till rättsligt bistånd. Immaterialrättsliga frågor uppkommer inte sällan där små enskilda firmor av större företag utsätts eller påstås ha blivit utsatta för intrång. Även i dessa fall kan det uppkomma snedfördelning i processtyrka och det saknas möjlighet att försäkra sig på området till en rimlig kostnad hos de flesta svenska försäkringsbolag. Ibland har kanske ”uppfinnaren” inte alls möjlighet att tvista. En konkursansökan mot en näringsidkare kan innehålla komplicerade frågor angående fordringar. Vid beslut om konkurs övergår verksamheten i en konkursförvaltares styre. Situationer kan uppkomma i vilka näringsidkaren utsätts för tvist i anledning av bland annat påstående om personligt betalningsansvar och borgensåtagande som härrör från verksamheten. Rättshjälp beviljas sällan i dessa situationer. Som tidigare nämnts täcks heller inte situationerna normalt av rättsskyddet i försäkring.

I 8 § rättshjälpslagen anges att rättshjälp får beviljas endast om det med hänsyn till angelägenhetens art och betydelse, tvisteföremålets värde och omständigheterna i övrigt är *rimligt* att staten bidrar till kostnaderna. Vår uppfattning är att bedömningen i fråga om rättshjälp ska beviljas inom nämnda särskilda områden kan ske enligt denna bestämmelse. Någon ändring i detta avseende behöver därför inte genomföras för att rättshjälp ska kunna beviljas inom nämnda områden.

Vi anser att det är rimligt att rättshjälp beviljas när det föreligger snedfördelning mellan parterna i en arbetsrättslig tvist eller en tvist om immaterialrättsligt intrång. Det måste givetvis även i övrigt vara befogat att tvista i frågan. En bedömning av parternas möjligheter i förhållande till varandra att bekosta biträde för tvist bör också göras.

Förutsättningar att få rättshjälp i samband med ett konkurshot får bedömas enligt de allmänna reglerna för rättshjälp. Däremot är det enligt vår bedömning inte rimligt att staten bistår med rättshjälp i konkursrättsliga frågor. Konkursförvaltaren får bedöma om tvister bör drivas i anledning av verksamhetens tidigare förhållanden. När det gäller det personliga betalningsansvaret för näringsidkaren måste rimligheten bedömas från fall till fall. Emellertid bör alltjämt en utgångspunkt vara den huvudregel som uppställs gällande borgensåtaganden i förarbeten till nuvarande bestämmelse. Regeringen anger i propositionen att rättshjälp som regel inte bör beviljas i sådana angelägenheter.

Sammanfattningsvis föreslår vi att kravet på särskilda skäl för att en näringsidkare ska beviljas rättshjälp ändras så att endast skäl krävs. En sådan ändring bör innebära möjligheter till en generösare tillämpning i vilken hänsyn kan tas till omständigheterna i det enskilda fallet i större utsträckning än vad som kan ske i dag.

4.5 Familjemål

4.5.1 Inledning

Domstolsverket har fått i uppdrag att utvärdera vilka effekter rättshjälpslagens reglering har haft i mål och ärenden av familjerättslig natur. I samband med rättshjälpsreformen 1997 begränsades nämligen möjligheten att få rättshjälp i vissa familjemål. Begränsningen infördes i 11 § 1 och 2 rättshjälpslagen. I bestämmelserna anges att rättshjälp får beviljas i en angelägenhet som rör äktenskapsskillnad eller därmed sammanhängande frågor samt underhåll till barn endast om det finns särskilda skäl. Med sammanhängande frågor avses vårdnad, boende och umgänge.

Syftet med begränsningen var enligt förarbetena att rättshjälp skulle komma ifråga endast i de fall behovet av sådan hjälp inte kunde tillgodoses på annat sätt. Begränsningen skulle enligt regeringen kunna komma att medföra besparingar för både staten och den enskilde.³⁷

I de följande två avsnitten behandlas dels i vilka familjemål som rättshjälp beviljas, dels omfattningen av beviljad rättshjälp. Avsnittet därefter behandlar vilka effekter införandet av kravet på särskilda skäl har haft. Utgångspunkten är det syfte som regeringen angav när begränsningen infördes. Slutligen görs en bedömning av behovet av förändringar i lagstiftningen inom aktuella områden.

Fastställande av faderskap är en annan typ av familjemål än de ovan nämnda. För denna måltyp har en särskild problemställning uppkommit i anledning av reformen. Det gäller kravet på att i första hand utnyttja gällande rättsskydds försäkring. Om ett barn omfattas av förälders rättsskydds försäkring och föräldern väljer att inte utnyttja sin försäkring, uppkommer frågan om barnet kan få sitt behov av hjälp på annat sätt. Eftersom problemställningen gäller förhållandet mellan rättshjälp och rättsskydds försäkringar kommer den inte att behandlas i detta avsnitt utan i avsnitt 4.1.

4.5.2 Mål i vilka rättshjälp beviljats

Antalet gemensamma ansökningar om äktenskapsskillnad har sedan 2003 legat på mellan knappt 20 000 och drygt 21 000. Inkomna mål i övriga familjemål har ökat i tingsrätterna från 10 808 år 2003 till 12 886 år 2008. I den senare kategorin ingår mål om vårdnad, boende, umgänge samt underhåll.

Det finns inte någon tillförlitlig statistik över hur många ansökningar om rättshjälp som gjorts i tingsrätten. Därför är det inte möjligt att ange hur stor andel av det totala antalet ansökningar som beviljas.

Domstolarna är skyldiga att lämna underrättelse till Rättshjälpsmyndigheten om beslut rörande rättshjälp. Tillförlitligheten i statistik som tas ut angående dessa beslut är således beroende av att domstolarna lämnar underrättelser. Även om statistiken inte är helt tillförlitlig ger ändå uppgifterna en bild av hur antalet beviljade ansökningar om rättshjälp utvecklats sedan reformen trädde i kraft 1997.

Det kan konstateras att antalet bifall till rättshjälpsansökningar i mål angående gemensam ansökan om äktenskapsskillnad år 1997, innan reformen fick genomslagskraft, var knappt 4 000. Sedan år 2000 har rättshjälp beviljats i totalt sex sådana mål. Även i fråga om mål angående äktenskapsskillnad efter stämningsansökan kan konstateras en mycket stor minskning av antalet beviljade rättshjälps-

³⁷ Prop. 1996/97:9 s. 136 och 138

ansökningar. I dessa fall beviljas rättshjälp fortfarande i begränsad utsträckning. När det gäller mål om vårdnad m.m. har antalet mål i vilka rättshjälp beviljats minskat från knappt 5 800 mål år 1997 till knappt 2 300 mål år 2008. Således har mer än en halvering skett av antal beviljanden mellan dessa år. I *bilaga 8* finns en närmare redovisning av beviljade rättshjälpsansökningar fördelade på angelägenheter åren 1997-1998.

Enligt uppgift från Rättshjälpsmyndigheten har antalet mål om underhållsbidrag till barn i vilka rättshjälp beviljats av domstol minskat från 598 år 1997 till 43 år 2008. Vad gäller ansökningar som har beviljats av Rättshjälpsmyndigheten i samma angelägenhet och under samma period har en minskning skett från 2 187 till 10.

Minskningen av antalet beviljade ansökningar om rättshjälp i nämnda måltyper har ett starkt tidsmässigt samband med införandet av den nuvarande rättshjälpslagen. Minskningen kan bero på att domstolarna är mer restriktiva och avslår ansökningar i större utsträckning. En annan orsak kan vara att advokater och andra juridiska ombud underrättat sina huvudmän om de begränsade möjligheterna att få rättshjälp efter reformen. Detta kan ha fått effekten att enskilda ansöker om rättshjälp i betydligt mindre utsträckning än tidigare. Vidare är det med stor sannolikhet en mängd familjemål i vilka den enskilde kan utnyttja sitt rättsskydd i hemförsäkringen. Därigenom är det uteslutet för den enskilde att få rättshjälp. Före reformen var det möjligt att erhålla rättshjälp även om rättsskydd utgick.

Oavsett om minskningen beror på färre ansökningar eller större andel avslag, kan det konstateras att det med största sannolikhet är rättshjälpsreformen som utgör grunden för minskningen.

Som redan nämnts är domstolarna och Rättshjälpsmyndigheten skyldiga att lämna underrättelser till Justitiekanslern om vissa beslut. Underrättelse ska skickas när en sökande borde ha haft rättsskydd men har beviljats rättshjälp av särskilda skäl. Av de 417 underrättelser som skickats till Justitiekanslern av nämnt skäl gäller 363 familjemål. I dessa fall kan slutsatsen dras att domstolen och Rättshjälpsmyndigheten funnit särskilda skäl föreligga enligt 11 § 1 rättshjälpslagen. En viss försiktighet måste iakttas även beträffande dessa uppgifter eftersom de är beroende av att domstolarna underrättat Justitiekanslern. En genomgång av underrättelserna som skickats under perioden januari-september 2008 bekräftar emellertid statistiken från Rättshjälpsmyndigheten angående i vilka familjemål rättshjälp beviljas. Inte någon av de 363 underrättelserna i familjemål avsåg enbart ansökan om äktenskapsskillnad. I endast 15 fall gällde saken renodlat underhållsbidrag till barn.

Statistiken från Rättshjälpsmyndigheten visar slutligen att familjemål, även efter reformen, är den vanligast förekommande måltypen i vilken rättshjälp beviljas. Av totalt drygt 4 750 mål i vilka rättshjälp beviljats år 2008 är drygt 3 900 mål, ca 82 procent, familjemål. I denna siffra är inte mål om verkställighet enligt 21 kap. föräldrabalken inräknade.

4.5.3 Omfattningen av rättshjälp

Någon tillförlitlig statistik över omfattningen av biträdes arbetsinsatser i familjemål finns inte. I de fall en domstol beslutar om upphörande av rättshjälp i anledning av att ersättning till biträde motsvarande 100 timmar förbrukats ska domstolen underrätta Rättshjälpsmyndigheten. Detta gäller även när beslutet är att rättshjälp ska fortsätta utöver 100 timmar. Statistiken hos Rättshjälpsmyndigheten över dessa beslut talar för att familjemålen är en målgrupp där förhållandevis många timmars arbete tas i anspråk av biträdet. Av de 37 beslut som fattats

avseende ansökningar inkomna till Rättshjälpsmyndigheten eller domstol under 2006 om tillåtande av överskridande av 100-timmarsregeln gällde 31 beslut tvister med familjerättslig anknytning, se *bilaga 12*. Under 2007 fattades 11 beslut om att rättshjälpen skulle upphöra. Av dessa avsåg nio familjemål.

I svaren på vår advokatenkät kan man se en tendens att familjemål är en angelägenhet som statistiskt kräver många timmars arbete. På frågan hur vanligt det är att ersättning för 100 timmar *inte* är tillräckligt för att avsluta en tvist svarade 5 att det var mycket vanligt, 18 vanligt, 70 förekommer, 51 förekommer sällan och 18 förekommer aldrig. Vi ställde också frågan hur vanligt det är att rättshjälpen inte täcker en överprövning i andra instans. Av de 162 svarande advokaterna angav 8 att det är mycket vanligt, 24 vanligt, 67 förekommer, 40 förekommer sällan och 23 förekommer aldrig. Advokaterna har även angett vilka angelägenheter det i förekommande fall rör sig om. Fler än hälften har angett att förhållandena gäller i familjemål.

4.5.4 Effekterna av särskilda skäl

Den största förändringen i samband med reformen och huvudprincipen i nu gällande rättshjälpslag, att den enskilde i första hand ska ha en rättsskyddsförsäkring, gäller även i fråga om angelägenheter med familjerättslig anknytning. Denna förändring i rättshjälpslagstiftningen har förstås fått effekter i familjerättsliga mål. Dessa effekter gäller förhållandet mellan rättshjälp och rättsskyddsförsäkringar och behandlas i avsnitt 4.2.

I motiven till nuvarande rättshjälpslag angav regeringen, som nämnts ovan, att behovet av rättshjälp kunde minska om behovet av råd och hjälp kunde tillgodoses på annat sätt. Regeringen nämnde att införandet av möjligheterna till samarbetsavtal genom kommunens försorg skulle minska behovet av hjälp i frågor om vårdnad och umgänge. Vidare angavs att även utvidgningen av rådgivningsinstitutet skulle minska behovet av rättshjälp i angelägenheter sammanhörande med äktenskapsskillnad. En utgångspunkt skulle därför vara att rättshjälp normalt inte ska beviljas i angelägenheter gällande äktenskapsskillnader. Om målet är tvistigt och kräver en mer omfattande biträdesinsats, skulle dock rättshjälp som regel kunna beviljas. En hållpunkt kunde vara om det var fråga om en biträdesinsats på mer än någon eller några timmar utöver två timmars rådgivning.³⁸

Uppgifterna om i vilka familjemål rättshjälp har beviljats, avsnitt 4.5.2, visar att reformen har haft den av lagstiftaren åsyftade effekten. Rättshjälp har i princip inte beviljats i några mål om gemensam ansökan om äktenskapsskillnad. I betydligt färre fall än tidigare beviljas rättshjälp i tvistiga mål om äktenskapsskillnad. Sannolikt beviljas rättshjälp i denna måltyp när en mer omfattande biträdesinsats kan komma att krävas. Att det även är vanligt förekommande att rättshjälp beviljas i frågor om vårdnad, boende och umgänge tyder också på att rättshjälp beviljas när ett större behov av hjälp finns än två timmars rådgivning.

I enkäten till familjerättssocionomerna, *bilaga 25*, ställdes frågan om antalet frågor, t.ex. gällande skilsmässa hade förändrats nu när det har blivit svårare att få rättshjälp. Det är 51 socionomer som har lämnat svar. Av dessa har 19 personer angett att antalet frågor är oförändrat, 11 personer att antalet ökat lite och 4 personer att antalet frågor ökat mycket. 17 personer har angett att de inte vet. Resultatet talar för att behovet av hjälp till enskilda angående äktenskapsskillnad m.m. i någon utsträckning tillgodosetts på annat sätt än genom rättshjälp.

³⁸ Prop. 1996/97:9 s. 137 ff och 210

Advokatsamfundet har anfört att tvisterna som förs till domstol är mer infekterade när de hamnar i domstolen än vad som var fallet före reformen. Detta kan enligt samfundet bero på att rättshjälp beviljas först när tvist uppkommer. Förr fanns möjlighet att i ett tidigare skede anlita ombud vilket oftast innebar att olika frågor kunde lösas innan tvist uppkommit. Följden av denna utveckling kan bli att kostnaderna i dag är större i varje enskilt mål som drivs i domstol.

Angående mål om underhållsbidrag till barn anförde regeringen i motiven till reformen att möjligheten för barn vars föräldrar inte bor tillsammans att få underhållsstöd från Försäkringskassan skulle införas vid ungefär samma tidpunkt som den nya rättshjälpslagstiftningen. Försäkringskassans beslut om underhållsstöd och återbetalningsskyldighet skulle få överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Såväl dessa domstolar som Försäkringskassan skulle ha en omfattande utredningsskyldighet. Det fanns därför inte anledning att staten bistod med rättshjälp i angelägenhet rörande underhållsstöd. Underhållsstöd skulle, i likhet med andra angelägenheter som handlades i förvaltningsdomstol, i princip helt uteslutas från det område inom vilket rättshjälp kunde beviljas på den grunden att behov inte förelåg.

Regeringen anförde att mål om underhållsbidrag, som handlades av allmän domstol, alltjämt kunde uppkomma trots införandet av möjligheten till underhållsstöd. Rättshjälp borde i dessa fall komma ifråga endast om barnet hade behov av underhållsbidrag som översteg underhållsstödet. Även den som inte var berättigad till underhållsstöd borde kunna få rättshjälp i mer komplicerade fall. Så kunde enligt regeringen vara fallet om det var fråga om att tillämpa utländsk rätt eller när ärendet i övrigt hade internationell anknytning. Mot denna bakgrund infördes kravet på särskilda skäl även avseende rättshjälp i mål om underhållsbidrag till barn.³⁹

I mål om underhållsbidrag till barn har rättshjälp beviljats i mycket liten utsträckning. Frågan om särskilda skäl i mål om underhållsbidrag prövades av Högsta domstolen i NJA 2003 s. 226. Där anger domstolen följande.

”Det förhållandet att rättshjälp kan beviljas i fall då barnet har ett behov av underhållsbidrag som överstiger underhållsstödet kan, mot bakgrund av den restriktivitet som ligger i rekvisitetet särskilda skäl, inte uppfattas så att rättshjälp alltid skall beviljas i sådana fall. Härutöver bör i det enskilda fallet krävas att förhållandena är mer komplicerade än normalt för att rättshjälp skall medges. Så kan vara fallet exempelvis om barnet har speciella behov eller föräldrarnas ekonomiska förhållanden är svårutredda och svårbedömda. Med hänsyn till rättshjälpslagens karaktär av social skyddslagstiftning bör vidare särskild restriktivitet iakttas med att bevilja rättshjälp när underhållsbidraget inte är avsett att täcka ett barns grundbehov, utan avser s.k. standardtillägg.”

Rättshjälpsmyndigheten har angett att myndighetens uppfattning är att antalet beviljanden i mål om underhållsbidrag till barn efter Högsta domstolens avgörande har minskat i stor utsträckning. Även Rättshjälpsmyndigheten har blivit mycket restriktiv i sin bedömning. Denna uppfattning bekräftas av den statistik som i det föregående har redovisats i avsnitt 4.5.2.

Således har effekten i mål om underhållsbidrag till barn blivit att rättshjälp beviljas i mycket mindre omfattning än tidigare. Det är en önskad negativ effekt av reformen om barnen inte får rättshjälp och inte heller får sitt behov av hjälp täckt på annat sätt. I kommande avsnitt behandlas frågeställningen närmare.

³⁹ Prop. 1996/97:9 s. 135 f och 210 f.

4.5.5 Behovet av förändringar

Bedömning och förslag: Regeringen bör ge Försäkringskassan ett uppdrag att lämna föräldrar hjälp med beräkning av underhållsbidrag till barn. Kravet på särskilda skäl i angelägenhet som rör underhåll till barn tas bort. Rekviritet särskilda skäl i övriga familjerättsliga angelägenheter kräver inte någon ändring.

Mot bakgrund av våra undersökningar anser vi som nämnts ovan att avsedd effekt med reformen uppnåtts såvitt avser äktenskapsskillnader och därmed sammanhängande frågor. Resultatet av undersökningarna som utförts inom ramen för detta uppdrag stämmer även väl överens med det som redovisades vid Domstolsverkets förra utvärdering.

I enkäten som SCB genomförde fick enskilda som ansökt om rättshjälp ange sin uppfattning om det förhållandet att man vid skilsmässa normalt får klara sig utan ekonomiskt bistånd till juristhjälp. Av 749 personer som svarade angav 8 procent mycket bra, 21 procent ganska bra, 19 procent ganska dåligt, 31 procent mycket dåligt och 21 procent att de inte hade någon åsikt, se *bilaga 16*.

Hälften av de enskilda personer som besvarat frågan om rimligheten i att den enskilde i första hand får klara sig utan ekonomiskt bistånd till juristhjälp i fråga om äktenskapsskillnad var således negativa till detta. Detta skulle möjligen kunna tala för att en negativ effekt uppkommit i anledning av reformen.

Efter 2001 års rapport från Domstolsverket fick verket ett uppdrag att utarbeta information och blanketter för att underlätta för enskilda att på egen hand ansöka om äktenskapsskillnad. Blanketten för gemensam ansökan och information om sådan ansökan som verket utformade finns tillgänglig bland annat på verkets hemsida. Blanketten används i mycket stor utsträckning i domstolarna. För närvarande pågår arbete inom verket med att ta fram en blankett även för en ansökan om stämning angående äktenskapsskillnad. Det står också enskilda till buds att utnyttja möjligheten till samarbetssamtal, i övrigt vända sig till kommunens familjerätter och att utnyttja möjligheten till rådgivning i dessa frågor.

Sammanfattningsvis anser vi, trots det stora antal enskilda som är negativa till restriktiviteten med rättshjälp i dessa frågor, att det inte finns något behov av förändringar i lagstiftningen såvitt avser rekviritet särskilda skäl som avses i 11 § 1 rättshjälpslagen.

När det gäller underhållsbidrag till barn kan det emellertid ifrågasättas om inte effekten av kravet på särskilda skäl blivit en annan än vad som varit avsedd. Även i Domstolsverkets utvärdering år 2001 angavs att ett behov av hjälp i fråga om beräkning av underhållsbidrag förelåg utöver den hjälp som erhålls i samband med att underhållsstöd räknas fram av Försäkringskassan. Verket ansåg att hjälp bör ges av det allmänna men inte i första hand genom ändringar i rättshjälpslagen utan av socialtjänsten eller Försäkringskassan. I rapporten anförde verket att Socialstyrelsen tagit fram en särskild broschyr för beräkning av underhållsbidrag. Vidare föreslogs att försäkringskassorna skulle kunna få i uppgift att hjälpa till med beräkningar av underhållsbidrag eftersom de handlägger återkraven av underhållsstöd.

Tidigare har hjälp med beräkning av underhållsbidrag tillhandahållits genom Socialstyrelsens försorg. Numera handlägger Socialstyrelsen inte några sådana frågor.

I betänkandet av 2002 års vårdnadskommitté berördes frågan om hjälp med om uträkning av underhållsbidrag. Något förslag lämnades emellertid inte i detta avseende.⁴⁰

I regleringsbrevet för 2005 fick Försäkringskassan i uppdrag att redovisa hur Försäkringskassan själv eller tillsammans med andra kunde ge separerade föräldrar bättre stöd i att träffa avtal om underhållsbidrag till barn. I redovisningen av uppdraget i mars 2006 föreslog Försäkringskassan att myndigheten skulle få i uppdrag att lämna föräldrar som inte bor tillsammans sådant stöd. Vidare föreslog kassan en ändring i föräldrabalken. Ändringen innebar att kassan skulle få godkänna en överenskommelse om underhållsbidrag mellan parterna. Inom ramen för uppdraget genomförde Försäkringskassan en kunskapsmätning som visade att kunskaperna hos föräldrar om möjligheterna att avtala om underhållsbidrag är bristfälliga. Försäkringskassan konstaterade också att ingen myndighet hade i uppdrag att informera i saken. De bristande kunskaperna kunde enligt Försäkringskassan leda till att ett barn går miste till det underhållsbidrag det har rätt till. Mer än hälften av föräldrarna angav i mätningen att de skulle vända sig till Försäkringskassan för att få sådan information.⁴¹

Efter Försäkringskassans redovisning fick myndigheten i juni 2006 i uppdrag att utforma information till föräldrar om underhållsbidrag och möjligheten att sluta avtal om sådant bidrag. På Försäkringskassans hemsida finns sedan hösten 2006 information, beräkningsmodeller och ett verktyg för uträkning av underhållsbidrag.⁴² Informationen är, trots en pedagogisk utformning, inte lättillgänglig eller lättanvänd. I stället för att ge personlig hjälp med beräkning hänvisar myndigheten enligt egen uppgift enskilda att söka juridiskt biträde på egen hand, exempelvis genom advokat.

Visserligen anges i motiven att rättshjälp bör komma ifråga endast om barnet har behov av underhållsbidrag som överstiger underhållsstödet. Restriktiviteten, i kombination med att ingen myndighet haft i uppdrag att hjälpa föräldrar personligen med att upprätta avtal om underhåll, har emellertid i enlighet med vad Försäkringskassan angett, lett till att en risk uppstått för att ett barn inte får det underhållsbidrag och därmed den levnadsstandard som det är berättigat till. Möjligen skulle detta förhållande kunna strida mot FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, som ratificerats av Sverige. I konventionens artikel 3 stadgas att, vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska barnets bästa komma i främsta rummet.

Sveriges Advokatsamfund har instämt i Försäkringskassans oro för att barn kan gå miste om det underhållsbidrag de har rätt till eftersom praxis i fråga om rättshjälp är så restriktiv och annan tillräcklig hjälp inte kan fås. Det är enligt samfundet visserligen möjligt att göra en uträkning av ett underhållsbidrag inom ramen för de timmars rådgivning som kan lämnas om föräldrarnas förhållanden är klarlagda. Emellertid är det vanligt förekommande att förhållandena avseende bland annat inkomstuppgifter är komplicerade. Det tidskrävande arbetet som därför krävs för biträdet för att få in uppgifter om parternas inkomster gör det mycket svårt att ge någon heltäckande hjälp i frågor om underhållsbidrag inom ramen för rådgivningsinstitutet. Även Socialstyrelsen har instämt i oron beträffande barns rätt till underhållsbidrag.

⁴⁰ Vårdnad – Boende – Umgänge. Barnets bästa, föräldrars ansvar (SOU 2005:43).

⁴¹ Redovisning av hur Försäkringskassan själv eller tillsammans med andra kan ge separerade föräldrar bättre stöd i att träffa avtal om underhållsbidrag till barn, svar på ett regleringsuppdrag, dnr 124845-2005.

⁴² Se <http://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/separerar/underhallsbidrag/>.

Advokatsamfundet har även ifrågasatt varför ett barn ska vara utesluten från möjligheten till rättshjälp i de fall en jämkning av underhållsbidrag grundar sig på standardtillägg. En sådan lösning får enligt samfundet den effekten att ett barn kan ha mycket olika förhållanden beroende på hos vilken förälder barnet vistas. Vidare har samfundet anfört att möjligheten till underhållsstöd i kombination med att praxis är så restriktiv i fråga om underhållsbidrag utöver underhållsstödet har inneburit att kunskaperna om att ett barn under vissa förhållanden kan få högre underhållsbidrag än vad som motsvaras av det maximala underhållsstödet är mycket begränsade.

Under 2008 fördes på nytt en diskussion mellan Socialdepartementet och Försäkringskassan angående frågan om att ge mer personlig hjälp till föräldrar med beräkning av underhållsbidrag. I anledning av Försäkringskassans omfattande omorganisation under 2008 har det emellertid ansetts nödvändigt med nya beräkningar på vad en sådan funktion skulle kräva för resurser. Frågan kommer därför att behandlas på nytt när dessa nya beräkningar finns att tillgå.

Det kan visserligen ifrågasättas om avsikten med rekvisitet särskilda skäl i fråga om underhållsbidrag till barn var att tillämpningen skulle bli så restriktiv som verkligheten utvisat. Ett uppdrag till Försäkringskassan kommer att leda till att personlig hjälp ges till föräldrar med uträkning av underhållsbidrag och därigenom att underhållsbidragsfrågan kan lösas genom avtal. Vid en sådan personlig hjälp kan också information lämnas om vilka möjligheter till underhållsbidrag ett barn ska ha under olika förutsättningar. Kunskaperna om den rätta nivån på ett möjliggör för förälder att gå vidare med frågan även om enighet inte nås genom Försäkringskassans försorg.

En lösning där Försäkringskassan lämnar information och hjälp vid personlig kontakt skulle även kunna lösa det problem Advokatsamfundet uppmärksammat, att barn inte i rätt omfattning kan utnyttja sin rätt till standardtillägg. Det framstår, som också angavs i Domstolsverkets tidigare utvärdering av rättshjälpslagen, som mest lämpligt att hjälp i dessa frågor lämnas av Försäkringskassan. Detta eftersom myndigheten ändå, i många fall, hanterar uppgifterna som krävs för uträkning av underhållsbidrag i samband med beräkning av underhållsstöd.

Såvitt gäller möjligheten för föräldrar att få hjälp med beräkning av underhållsbidrag ser vi således ingen anledning att föreslå en lagändring. I stället bör regeringen snarast ge Försäkringskassan i uppdrag att lämna hjälp i dessa frågor.

I de fall någon av föräldrarna inte medverkar finns ingen möjlighet att sluta avtal även om hjälp med beräkning finns hos Försäkringskassan. Vad som återstår är i så fall att väcka talan i domstol för att få en verkställbar dom. Med den restriktivitet som råder i fråga om rättshjälp i mål angående underhållsbidrag skulle barn vars föräldrar inte samarbetar således kunna bli lidande även om Försäkringskassan ges utökade möjligheter att hjälpa till. Vi anser därför att det finns anledning att föreslå en förändring när det gäller kraven på särskilda skäl i angelägenhet som rör underhåll till barn.

Ett alternativ för att uppnå önskad effekt dvs. att barn ska kunna få rättshjälp när det verkligen finns behov, är att kravet på särskilda skäl i angelägenhet som rör underhåll till barn tas bort. Syftet är inte att rättshjälp ska beviljas i dessa angelägenheter i samma omfattning som skedde före reformen 1997. För att uppnå en viss liberalisering i förhållande till den praxis som i dag gäller kan begränsningen av rättshjälp i dessa ärenden göras med tillämpning av bestämmelsen i 7 § rätts-

hjälpslagen. Där anges att rättshjälp får beviljas om den rättssökande behöver juridiskt biträde utöver rådgivning och detta behov inte kan tillgodoses på annat sätt. För att ett behov ska anses föreligga kan krävas att inkomstförhållandena är mer komplicerade än normalt. Vidare kan behovet av hjälp anses kunna tillgodoses på annat sätt om hjälp kan lämnas av Försäkringskassan.

Ett annat alternativ för att uppnå en något utökad möjlighet till rättshjälp vad gäller underhållsbidrag är att utforma en regel som gäller underhållsbidrag specifikt. Lagtekniskt synes emellertid en sådan reglering inte tillfredsställande eftersom den inte skulle harmonisera med lagens utformning i övrigt. Inga andra angelägenheter särregleras på det sättet. Det skulle också vara möjligt att specificera i nuvarande bestämmelse i 11 § i vilka fall särskilda skäl ska anses föreligga i fråga om underhållsbidrag. Även en sådan reglering förefaller mindre lämplig med hänsyn till utformningen av lagen i övrigt. I så fall skulle specificeringen gälla även övriga angelägenheter som räknas upp i bestämmelsen. Något behov av en sådan specificering torde inte finnas.

Sammantaget anser vi att det mest lämpliga sättet att utvidga möjligheten till rättshjälp vad gäller underhållsbidrag är det först angivna alternativet. Kravet på särskilda skäl skulle således tas bort och prövningen i stället enbart ske enligt 7 § rättshjälpslagen. Som nämnts är avsikten med den föreslagna ändringen inte att antalet tvister i vilka rättshjälp beviljas ska utökas i någon större omfattning. Eftersom det är mycket svårt att beräkna hur många fler ärenden det kan bli fråga om bör utvecklingen i rättstillämpningen noggrant följas upp och utvärderas.

4.6 Rättshjälp i angelägenheter som ska behandlas utomlands

4.6.1 Inledning

Domstolsverket har fått i uppdrag att överväga vissa frågor angående rättshjälp i angelägenheter som handläggs utomlands. Rättshjälp i en angelägenhet som ska behandlas utomlands får enligt 11 § 5 rättshjälpslagen beviljas endast när det finns särskilda skäl. Om saken som ska behandlas utomlands gäller ett brott mot den rättssökande som motsvarar ett brott enligt 6 kap. brottsbalken gäller enligt 21 § rättshjälpslagen inte kravet på särskilda skäl. I stället ska rättshjälp beviljas om den rättssökande har behov av några av de förmåner som anges i 22 § samma lag. Staten betalar kostnaderna för biträde och sådan bevisning och utredning som varit nödvändig för att ta till vara den rättssökandes rätt samt kostnaderna för resa och uppehåll för den rättssökande eller hans eller hennes ställföreträdare och för vårdare eller annan som måste anlitas i samband med inställelse inför domstol eller annan myndighet i den främmande staten. Det gäller dock endast i den mån kostnaderna inte täcks genom någon försäkring eller ersätts av domstol eller annan myndighet i den främmande staten.

I det följande redogörs för bakgrunden till regleringen och skillnaderna mellan ärenden som handläggs enligt 11 § 5 respektive de som handläggs enligt 21 §. I det sammanhanget behandlas även rättspraxis på området och effekterna som regleringen fått.

Innehållet i utländsk rättshjälpstiftning har stor betydelse vid bedömningen av om rättshjälp ska beviljas i angelägenheter som handläggs utomlands. I avsnitt 4.6.3 diskuteras vilka effekter kravet på utredning om utländsk lagstiftning kan få.

Slutligen görs en bedömning av om det föreligger ett behov av förändring av reglerna som gäller rättshjälp i angelägenheter som handläggs utomlands.

4.6.2 Effekterna av regelsystemet

Utgångspunkten för rättshjälp i Sverige är enligt 1972 års proposition med förslag till rättshjälpslag m.m. att alla ska ha rätt till sådan hjälp om den rättsliga angelägenheten prövas eller på annat sätt behandlas här i landet och den rättssökande är bosatt här. Undantagsvis borde emellertid enligt regeringen komma i fråga att rättshjälp lämnades i angelägenhet som behandlades utomlands. En förutsättning skulle emellertid vara att den rättssökande var bosatt här och att särskilda skäl för rättshjälp förelåg.⁴³ Utgångspunkten för rättshjälp i angelägenheter som handläggs utomlands är densamma även enligt nuvarande rättshjälpslag. Utöver kravet på särskilda skäl måste även de allmänna förutsättningarna för rättshjälp enligt rättshjälpslagen vara uppfyllda. Det innebär bl.a. att inkomstgränsen i 6 § rättshjälpslagen gäller, att den rättssökande enligt 9 § i första hand ska inneha försäkring som omfattar angelägenheten och att 7 § rättshjälpslagen är tillämplig. I den sistnämnda bestämmelsens första stycke anges att rättshjälp får beviljas om den rättssökande behöver juridiskt biträde utöver rådgivning och detta behov inte kan tillgodoses på annat sätt. Kravet på att behovet av juridiskt biträde inte ska kunna tillgodoses på annat sätt har i praktiken tillämpats så att den rättssökande måste presentera utredning om att rättshjälp i tillfredsställande omfattning inte kan erhållas i den stat där den rättsliga angelägenheten ska handläggas. En särskild frågeställning som uppkommer vid denna tillämpning är vilka krav på utredning om utländsk rättshjälpslagstiftning som bör ställas på den rättssökande. Vi återkommer till denna frågeställning nedan i avsnitt 1.1.3.

Inom ramen för arbetet i början av 90-talet med att stärka brottsoffrens ställning skapades regleringen som i dag motsvaras av 21 § rättshjälpslagen. Regeringen ansåg att en utvidgad möjlighet till rättshjälp för brottsoffer främst borde avse dem som utsatts för de mest integritetskränkande och allvarliga brotten. En lämplig avgränsning ansågs vara att medge allmän rättshjälp för den som utsatts för ett sådant brott som motsvarade brott enligt 6 kap. brottsbalken, dvs. mål om sexualbrott.⁴⁴ Bestämmelsen i 21 § är utformad som en slags gräddfil i förhållande till de allmänna bestämmelserna om rättshjälp. I dessa fall krävs således inte särskilda skäl, vilket är en förutsättning för andra angelägenheter som handläggs utomlands. Enligt andra stycket gäller inte heller kravet på rådgivning eller kravet på försäkring i 9 §. Rättshjälp beviljas enligt 21 § om den rättssökande har behov av någon av de förmåner som anges i 22 §. Förmånerna som nämns är desamma som annan rättshjälp men ger därutöver rätt till ersättning för kostnader i samband med inställelse till förhandling.

⁴³ Prop. 1972:4 s. 244.

⁴⁴ Prop. 1993/94:26 s. 40.

Hänvisningen till behovet av förmånerna i 22 § innebär att rättshjälp kan beviljas även om det enbart finns behov av hjälp med kostnader för t.ex. resa och uppehälle. Bestämmelsen i 7 § tillämpas således inte i dessa fall. Det innebär även att kravet på att behovet av hjälp inte ska kunna tillgodoses på annat sätt inte gäller. I stället anges i 22 § att förmånerna utgår endast i den mån kostnaderna inte täcks genom någon försäkring eller ersätts av domstol eller annan myndighet i den främmande staten. I praktiken innebär skillnaden mellan kraven i 7 och 9 §§ å ena sidan och kraven i 22 § å andra sidan att utredning om försäkring och möjligheten till ersättning i den främmande staten i det första fallet måste presenteras innan rättshjälp beviljas. Enligt 22 § däremot beviljas rättshjälp utan sådan föregående prövning och reglering sker i efterhand om det visar sig att en kostnad ersätts ur försäkring eller av utländsk myndighet.

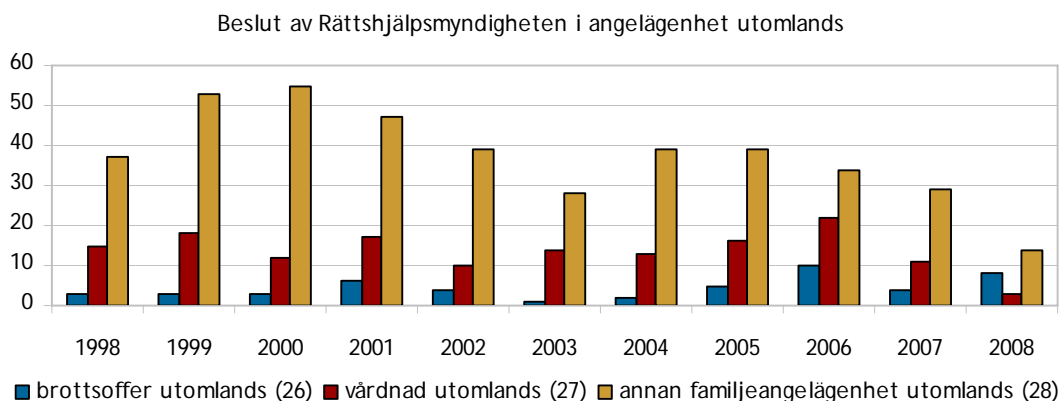
Eftersom 22 § rättshjälpslagen inte hänvisar till varken 15 eller 17 §§ gäller inte heller begränsningarna i dessa bestämmelser av hur stor ersättning som kan utgå för biträdesinsats eller utredningskostnad. Reglernas utformning innebär således att det är stor skillnad i flera avseenden på ett ärende som gäller rättshjälp enligt 11 § 5 och ett som gäller rättshjälp enligt 21 §.

Tillämpningen av bestämmelsen om särskilda skäl i 11 § 5 har varit mycket restriktiv. Det är framförallt i familjerättsliga mål såsom äktenskapsskillnad, vårdnad om barn eller liknande frågor som rättshjälp beviljats. Som exempel på en situation när särskilda skäl kan anses föreligga har regeringen nämnt när en målsägande vill föra talan utomlands i mål om ett annat allvarligt och integritetskränkande brott som inte motsvarar brott enligt 6 kap. brottsbalken.⁴⁵ Någon mer detaljerad ledning angående vilka brott som avsågs lämnades emellertid inte. I några fall där starka humanitära skäl ansetts föreligga har rättshjälp beviljats. Det har gällt bl.a. angelägenheter med anknytning till nazistisk förföljelse och andra världskriget i övrigt.⁴⁶ Vidare har Rättshjälpsmyndigheten beviljat rättshjälp i ett ärende som gällde mordförsök. Även när det varit fråga om allvarligt brott mot mänskliga rättigheter har rättshjälp beviljats i något fall.

⁴⁵ Prop. 1993/94:26 s. 48.

⁴⁶ Avgöranden från Besvärsnämnden, numera Rättshjälpsnämnden, 21/73 och 216/78.

Beslut om rättshjälp i angelägenheter som handläggs utomlands fattas av Rättshjälpsmyndigheten. Myndigheten för statistik över ärendena i vilka rättshjälp beviljas brottsoffer utomlands samt i angelägenheter utomlands som gäller vårdnad respektive annan familjeangelägenhet. Sedan 1998 har antalet ärenden i vilka rättshjälp beviljats varierat mellan 25 och 70 per år. Sedan 2006 har antalet ärenden minskat och var 25 stycken 2008.

I vår enkät till advokaterna svarade 158 på frågan hur rättshjälpen fungerar vid tvister som handläggs utomlands. Andelen som inte arbetat med rättshjälp i angelägenheter som handlagts utomlands var 72,2 procent. Bland dem som hade arbetat med sådan rättshjälp ansåg 13 att hjälpen fungerade mycket bra, 24 ganska bra, 2 ganska dåligt och 5 att den fungerade mycket dåligt. På frågan om de kände till några typer av tvister där rättshjälp har beviljats för angelägenhet som handlagts utomlands angav 38,4 procent av 146 svarande att de kände till sådana tvister. Det var 38 advokater som angav att de kände till familjerättsliga angelägenheter såsom vårdnads- och umgängestvister, 13 uppgav ärende angående återförande av barn, 6 advokater nämnde att de företrätt målsägande utsatta för sexualbrott och 2 att en angelägenhet de kände till var skadeståndstvist vilket skulle kunna avse skadeståndstalan i anledning av brott. I enkätsvaren har inte utpekats något särskilt problemområde vad gäller angelägenheter som handläggs utomlands.

Av de enskilda personer som besvarade enkäten vi skickade genom SCB är det sex procent eller 49 personer som uppgett att de sökt rättshjälp i angelägenhet som handlades utomlands. Av dessa har 38,3 procent svarat att de fått avslag och 55 procent att de fått bifall. Resterande 6,7 procent har inte angett om det fått avslag eller bifall. I svarsblanketten fanns också frågan vilken angelägenhet det i så fall rörde sig om. Av svaren som lämnats kan slutsatsen dras att osäkerheten i andelen personer som sökt rättshjälp för angelägenhet utomlands är mycket stor. Ett antal personer förefaller nämligen ha uppfattat frågan som om den gällde huruvida deras angelägenhet överhuvudtaget hade utlandsanknytning. Med viss osäkerhet kan man emellertid även av dessa svar se att det i övervägande delen av fallen varit fråga om familjerättsliga ärenden samt återförande av barn.

Utrikesdepartementets enhet för konsulära och civilrättsliga ärenden, UDKC, tar emot, granskar och vidarebefordrar framställningar till och från Sverige i ärenden om rättshjälp. Enheten har uppgett att de under år 2007 fick in ca 660 ärenden som avsåg nödställda utomlands. I denna siffra ingår dock både brottsoffer och sjuka som varit i behov av bistånd i någon form. Under samma år mottog enheten 128 civilrättsliga ärenden, varav 46 gällde barn som förts bort från Sverige och som handlades enligt Haagkonventionen av den 25 oktober 1980 om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn, Haagkonventionen. UDKC

har uppmärksammat en effekt av lagstiftningen som gäller kravet på utredning om utländsk lagstiftning. Vi återkommer till den effekten i kommande avsnitt.

Även Justitiedepartementets enhet för brottmålsärenden och internationellt rättsligt samarbete, (BIRS), förmedlar vissa ansökningar om rättshjälp till och från Sverige. Enheten har uppgett att de fick in 5 ärenden 2006, 9 ärenden år 2007 och 7 ärenden år 2008 samt att de inte uppmärksammat några direkta praktiska problem vad gäller dessa ärenden.

4.6.3 Effekterna av kravet på utredning om utländsk rättshjälpslagstiftning

När Rättshjälpsmyndigheten avgör frågan om rättshjälp ska beviljas enligt 11 § 5 rättshjälpslagen måste myndigheten också enligt 7 § första stycket bedöma om behovet av juridiskt biträde kan tillgodoses på annat sätt än genom rättshjälp. Det innebär bl. a. en prövning av vilken hjälp den rättssökande kan få i den stat där angelägenheten handläggs. Utredningsskyldigheten gällande den utländska lagstiftningen angående möjligheten till rättshjälp eller motsvarande har vid tillämpningen lagts på den rättssökande. Det får som effekt att den rättssökande i många fall får avslag på sin ansökan eftersom han eller hon inte förmår presentera tillräcklig utredning.

En annan effekt av kravet på utredning av utländsk lagstiftning är att förfarandet blir mycket utdraget innan beslut kan fattas i rättshjälpsfrågan. Ofta är det brådsökande att få ett rättsligt biträde som kan vidta åtgärder i det andra landet. Både UDKC och Rättshjälpsmyndigheten, som beslutar i framställningar till Sverige, har som exempel på när tidsutdräkten är särskilt problematisk nämnt ärenden om återförande av barn som olovligen förts bort från Sverige. I de fall när barnet bortförts till en stat som tillträtt Haagkonventionen har UDKC större möjligheter att hjälpa till för att få barnet återfört. Emellertid gäller korta tidsgränser i förfarandet och för att enheten ska kunna agera effektivt är det av största vikt att frågan om möjligheterna till rättshjälp i det andra landet kan avgöras snabbt så att besked i rättshjälpsfrågan kan erhållas. Det kan också föranleda stora kostnader för den enskilde i samband med att rättshjälp i det andra landet ska utredas. Kostnader som, om rättshjälp beviljas, täcks av rättshjälpen och som kanske hade kunnat begränsas om ett svenskt juridiskt biträde kopplats in i ett tidigare skede. UDKC har mot denna bakgrund framfört att det vore önskvärt att rättshjälp kunde beviljas i ett tidigare skede och möjligheterna till hjälp i det andra landet därefter undersökas, kanske även med bistånd av det svenska biträdet. En lösning som föreslagits är att regleringen i dessa fall görs mer lika den i 22 § rättshjälpslagen.

4.6.4 Behovet av förändringar

Bedömning och förslag: En databas med uppgifter om utländsk rättshjälpslagstiftning bör utvecklas. Rättssökande som utsatts för ett särskilt allvarligt brott mot person ska kunna få rättshjälp enligt 21 § rättshjälpslagen. I de fall angelägenheten utomlands avser återförande av barn enligt internationellt åtagande, ska det som föreskrivs i 7 § första stycket om att behovet av juridiskt biträde utöver rådgivning inte kan tillgodoses på annat sätt, inte gälla. Staten ska i en sådan angelägenhet betala kostnader för vilka ersättning utgår enligt rättshjälpslagen, dock endast om kostnaderna inte ersätts av domstol eller annan myndighet i den främmande staten.

Under vårt arbete har framkommit behov av att överväga förändringar av rättshjälpslagstiftningen inom två områden. Det första gäller tveksamheterna i att det enbart är brottsoffer som utsatts för sexualbrott utomlands som har förmånen av särregleringen i 21 och 22 §§ rättshjälpslagen. Det andra gäller de problem som uppkommer i anledning av att utredning om utländsk rättshjälpslagstiftning krävs i ett rättshjälpsärende där angelägenheten ska handläggas utomlands. Det senare området gäller dels svårigheten att överhuvudtaget inhämta utredning dels att det tar lång tid, vilket innebär svårigheter särskilt när det gäller återförande av barn.

Brottsoffer i mål som handläggs utomlands

Regeringen uttalade i motiven till 21 § rättshjälpslagen att man genom lagstiftningen borde ge ett särskilt stöd till brottsoffer som utsatts för allvarliga och integritetskränkande brott. Brottsstypen som utpekades och gavs det särskilda stödet var sexualbrott. Som redovisats ovan är skillnaderna mellan rättshjälpsom beviljas enligt 11 § 5 och sådan som beviljas enligt 21 § stor. Dessutom är det mycket svårare att överhuvudtaget få rättshjälpsom enligt den först nämnda bestämmelsen. Effekten av regleringen har således blivit att det är betydligt svårare och mer tidskrävande att få rättshjälpsom för den person som utsatts för ett allvarligt mordförsök än vad som är fallet för den som utsatts för ett våldtäktsförsök. Förmånerna som utgår skiljer sig också åt om rättshjälpsom beviljas i dessa fall.

Det kan inte ha varit avsikten att denna närmast stötande effekt skulle uppkomma. UDKC ställs i sitt arbete med konsulärt bistånd till offer som utsatts för allvarliga brott utomlands ofta inför frågor om rättshjälpsom. Enheten har uppgett att det är problematiskt med den positiva särbehandling av brottsoffer utsatta för sexualbrott. Bland annat har det uppmärksamats att det är svårt att få rättshjälpsom gällande allvarliga hedersrelaterade brott där inslag av sexuella handlingar saknas. Rättshjälpsmyndigheten har instämt i att det inte är tillfredsställande med skillnaderna i rättshjälpsom beroende på vilken brottstyp en målsägande utsatts för.

Rättshjälpsmyndigheten har också påtalat att det saknas tydliga riktlinjer för hur kravet på särskilda skäl i 11 § 5 rättshjälpslagen ska tillämpas när det gäller rättssökande som utsatts för brott. Inte heller av de få avgöranden som finns på området kan någon ledning fås eftersom praxis inte synes samstämmig. Mot bakgrund av vad som här redovisats anser vi att det finns ett behov av att ändra reglerna om rättshjälpsom till rättssökande som utsatts för brott utomlands.

Utgångspunkten för en ändring bör vara att de grundläggande principer som ligger bakom förhållandet att rättshjälpsom i vissa fall beviljas under vissa mer förmånliga förhållanden än andra rättshjälpsom alljämt ska gälla. Det är således inte fråga om att den förmånliga formen av rättshjälpsom ska utvidgas till att gälla andra rättssökande än de som utsatts för ett brott. Dessutom bör beaktas att restriktivitet generellt bör gälla i fråga om rättshjälpsom utomlands särskilt mot bakgrund av att svensk rättshjälpsom, i ett internationellt perspektiv, är generös i angelägenheter som handläggs här. Det är därför inte heller fråga om att föreslå en ändring som skulle utvidga antalet beviljade ärenden i någon större omfattning. Rättshjälpsom ska inte beviljas i andra mål än de som avser mycket allvarliga och integritetskränkande brott.

Ett alternativ till förändring är att särskilt peka ut de brott i vilka specialregeln bör vara tillämplig. Motsvarande förslag övervägdes vid införandet av specialregeln även om resonemanget då gällde enbart brott enligt 6 kap. brottsbalken. Regeringen ansåg att man med uppräkningsom av vilka brott som ska anses vara

de allvarligaste och mest integritetskränkande alltid riskerar att utesluta vissa nog så ömmande fall.⁴⁷ Motsvarande resonemang kan i sin helhet föras även om man skulle välja att särskilt ange brott i andra bestämmelser än de i 6 kap. brottsbalken. Risken med en sådan ändring är att nuvarande problem kvarstår men kommer att avse andra brottstyper. I vårt uppdrag har regeringen nämnt att kritik framförts att tillämpningen av rekvisitet särskilda skäl varit alltför restriktiv när det exempelvis gäller hedersrelaterade brott. Att hedersrelaterade brott nämns som exempel på när tillämpningen varit alltför restriktiv talar också mot en reglering där vissa brott anges. En mängd olika brott kan nämligen vara hedersrelaterade och dessutom skilja sig mycket åt i fråga om hur allvarligt brottet är.

Vi föreslår i stället att regeln i 21 § rättshjälpslagen ska utformas så att rättshjälp i angelägenhet som ska behandlas utomlands får beviljas om rättssökanden utsatts för ett särskilt allvarligt brott mot person. På detta sätt undviks att vissa brottstyper pekats ut framför andra. Genom att ange att det ska vara fråga om brott mot person avgränsas ändå tillämpningsområdet till en viss kategori av brott. Kravet på att brottet ska ha varit särskilt allvarligt uppställs för att tydliggöra att det enbart är de som utsatts för de allvarligaste brotten som kan komma i fråga för rättshjälp enligt denna bestämmelse. Vår utgångspunkt är således att det inte heller fortsättningsvis ska vara aktuellt med svensk rättshjälp utomlands i ett mål om misshandel av normalgraden. Detta gäller även om gärningen varit hedersrelaterad. Att det ska vara fråga om ett särskilt allvarligt brott gör också att det kan undvikas att intryck ges av att vissa brott inte skulle vara allvarliga. Med den föreslagna lösningen kan dessutom den otillfredsställande effekten undvikas att vissa brottsoffer som utsatts för mycket allvarliga och integritetskränkande brott inte kunnat få rättshjälp på grund av att tillämpningen av rekvisitet särskilda skäl varit så restriktiv.

Förslaget innebär att brott som kan kategoriseras som mindre allvarliga i 6 kap. brottsbalken inte längre omfattas av bestämmelsen i 21 §. Vi har emellertid erfarenhet att ansökningar om rättshjälp för sådana brott inte förekommer i praktiken.

Kunskaper om utländsk rättshjälpslagstiftning

Utredningsskyldigheten för innehållet i utländsk rättshjälpslagstiftning har lagts på den rättssökande. Denna ordning kan ifrågasättas. Det framstår som lämpligt att information om den utländska rättshjälpslagstiftningen samlas hos någon myndighet. En myndighet bör ha betydligt större möjligheter än den enskilde att finna rätt underlag och för att utredning inte ska behöva göras på nytt i varje enskilt ärende. Tidsramarna för detta uppdrag har inte medgett några närmare överväganden om på vilket sätt kunskaper om utländsk lagstiftning bör tillhandahållas.

En möjlig lösning är att Rättshjälpsmyndigheten bygger upp en kunskapsbank på området. Myndigheten är emellertid förhållandevis liten och har inte resurser att utföra ett sådant uppdrag utan ett mer permanent resurstillskott.

Det framstår i stället som mer lämpligt att uppgiften läggs på något av Utrikesdepartementet eller Justitiedepartementet och utformas i samarbete mellan departementen. Till BIRS har svenska domstolar och vissa myndigheter i dag möjlighet att med stöd av förordningen (1981:366) om rätt att i vissa fall begära upplysningar om innehållet i utländsk rätt, möjlighet att vända sig till för upplysningar om innehållet i utländsk rätt. Utrikesdepartementet innehar internationella kontakter av stort värde i dessa sammanhang.

⁴⁷ Prop. 1993/94:26 s. 40.

I vårt uppdrag ingår att överväga om det finns skäl för och i så fall om det är lämpligt att vid handläggning av aktuella rättshjälpsärenden inhämta ytterligare kunskap om lokala förhållanden, t.ex. via svenska ambassader. Rättshjälpsmyndigheten, Sveriges Advokatsamfund och UDKC har framfört att förhållandena på rättshjälpsområdet skiljer sig i stor utsträckning både mellan olika stater och i förhållande till den svenska rättshjälpen. Bland annat har angetts att rättshjälpen i vissa länder inte alls ger rätt till så kvalificerade biträden som är fallet i Sverige. Att rättshjälpens innehåll skiljer sig i så stor utsträckning i flera avseenden talar för att det vore lämpligt att vid handläggningen av ett rättshjälpsärende inhämta kunskaper om lokala förhållanden. En överhängande risk med ett sådant förfarande är att ärendet drar ut på tiden. Dessutom har Utrikesdepartementet, UDKC, uppgett att de svenska ambassaderna inte besitter kunskaper om förhållandena i den aktuella staten såvitt gäller rättshjälpslagstiftning. Ambassaderna har enligt UDKC begränsade resurser och helt andra huvuduppgifter. Det framstår därför inte heller som rimligt under nuvarande förhållanden att ambassadtjänstemännen ska inhämta nödvändiga kunskaper på området.

Således framstår det som mindre lämpligt att formalisera inhämtande av kunskaper om lokala förhållanden från de svenska ambassaderna. Det förhållandet hindrar inte att den enhet som arbetar med kunskapsinsamling på rättshjälpsområdet har kontakt med berörd ambassad för att efterhöra om kunskaper finns angående förhållandena i den aktuella staten i fråga om rättshjälpen.

Vi föreslår att vidare överväganden bör göras om hur någon form av kunskapsbank inom internationell rättshjälpslagstiftning skulle kunna utformas. Utgångspunkten vid sådana överväganden bör vara att kunskapsbanken tillhandahålls av och uppdateras inom Regeringskansliet. Ett sådant arbete borde ske i samverkan med andra medlemsstater inom EU.

Handläggningstider i mål om återförande av barn

Syftet med att bevilja rättshjälpen först sedan utredning om andra alternativ såsom försäkring eller rättshjälpen i det andra landet är förstås att den statliga rättshjälpen ska utgå endast om ett behov av den föreligger. Så kan inte anses vara fallet om kostnader ersätts ur försäkring eller av myndighet i det andra landet. Skulle rättshjälpen som utgångspunkt beviljas och först därefter utredning om andra alternativ utredas förlorar regleringen sitt syfte som skyddslagstiftning dvs. att den ska utnyttjas först sedan andra alternativ är uttömda. Det är inte heller tillfredsställande att staten som utgångspunkt ska lägga resurser på att återkräva utbetalda ersättning i de fall det visar sig att annan hjälp erhållits. I vissa fall kan det dock finnas skäl till att rättshjälpen ska beviljas och möjligheterna till annan ersättning utredas först i ett senare senare. En sådan lösning har ju som redovisats ovan valts när det gäller rättssökande som utsatts för sexualbrott utomlands.

Rättshjälpsmyndigheten, Sveriges Advokatsamfund och UDKC har framfört att det är otillfredsställande att kravet på att presentera utredning om vilken rättshjälpen som kan erhållas gör att det blir svårare att på ett tids- och kostnadseffektivt sätt genomdriva att ett olovligt bortfört barn kan återföras till Sverige. Mot bakgrund av att rättshjälpslagstiftningen är en social skyddslagstiftning framstår det som särskilt viktigt att förälder vars barn olovligt förts bort från Sverige snabbt kan få hjälp med att utreda möjligheterna att återföra barnet. UDKC har också framfört att kravet på utredning kan göra det svårt att uppfylla de tidsgränser som gäller när Haagkonventionen är tillämplig. Är konventionen tillämplig har UDKC mycket större möjligheter att med framgång hjälpa till för att få

ett barn återfört än vad som annars är fallet. I ett ärende om återförande av barn från en stat med vilken Sverige inte har något avtal måste ärendet nämligen ofta inledas med en ansökan om vårdnad i barnets vistelseland. Ett sådant mål kan pågå under mycket lång tid och utgången kan vara mycket osäker.

Vi anser, mot bakgrund av vad som anförts, att det finns skäl att föreslå en ändring som innebär att ett ärende om återförande av barn inte ska fördröjas pga. svårigheter att få fram utredning om vilken hjälp som kan erhållas i det andra landet. Eftersom problemet förefaller uppstå särskilt i de s.k. Haagkonventionsärendena och tidsutdräkten i de fallen också kan få särskilda konsekvenser bör ändringen avse enbart dessa fall. Bland annat gäller enligt konventionens artikel 12 att när ett barn anses ha bortförts eller kvarhållits olovligt enligt art. 3 ska den judiciella eller administrativa myndigheten i den stat där barnet befinner sig omedelbart besluta om barnets återlämnande om förfarandet inleds inom ett år från bortförandet eller kvarhållandet. Inleds förfarandet senare ska beslut om återlämnande fattas såvida det inte visas att barnet har funnit sig till rätta i sin nya miljö.

En möjlighet är att utbetala rättshjälp som ett slags förskott. Nuvarande reglering om förskott finns i 24 § rättshjälpsförordningen (1997:404). Den regeln gäller emellertid ersättning till biträde som redan förordnats, dvs. rättshjälp sedan tidigare beviljats. I nu aktuellt fall är det fråga om en annan situation.

Det förefaller därför lämpligare att utforma en regel som undantar kravet i 7 § på att behovet av juridiskt biträde inte ska kunna tillgodoses på annat sätt. I stället kan prövningen ske när kostnaden uppkommer i ärendet på samma sätt som sker när det gäller rättshjälp som beviljats sexualbrottsoffer. Att koppla regleringen till 21 § och 22 § framstår inte som ett möjligt alternativ. I dessa fall är det även andra typer av förmåner som utgår och kravet på att i första hand inneha försäkring är inte tillämpligt. Det är inte aktuellt med andra förmåner än de som i Sverige utgår enligt rättshjälpslagen. Inte heller är det fråga om att undanta kravet på att försäkring i första hand ska utnyttjas.

Vi föreslår i stället att ett andra stycke införs i 11 § i vilket följande anges. I de fall särskilda skäl föreligger enligt första stycket 5 och fråga är om en angelägenhet som rör återförande av barn enligt internationellt åtagande, gäller inte det som föreskrivs i 7 § första stycket om att behovet av juridiskt biträde utöver rådgivning inte kan tillgodoses på annat sätt. Staten betalar i en sådan angelägenhet kostnader för vilka ersättning utgår enligt denna lag, dock endast om kostnaderna inte ersätts av domstol eller annan myndighet i den främmande staten.

4.7 Förhållandet till internationella konventioner

4.7.1 Inledning

Inför Domstolsverkets förra utvärdering av den svenska rättshjälpslagen hade det påtalats att tillämpningen av lagen för medborgare i konventionsstat ibland föranleder praktiska problem. Som exempel hade angetts att kravet på att rådgivning ska ha skett innan rättshjälp kan beviljas liksom kravet på rättsskydds försäkring och utredning om huruvida den rättssökande borde ha haft en sådan försäkring kan medföra praktiska problem för en rättssökande som är medborgare i ett annat land.

Domstolsverket fann att den praktiska tillämpningen av reglerna innebar att de nämnda kraven inte medförde några problem i förhållande till Sveriges konventionsåtaganden. Verket konstaterade sammanfattningsvis att rättshjälpslagen inte strider mot Europakonventionen och att det även i övrigt i praktiken inte fanns några problem att tillämpa lagen i förhållande till åtagandena. Till stöd för ställningstagandet angående Europakonventionen hade verket tagit in ett utlåtande av professorn i folkrätt, Iain Cameron, Uppsala universitet.

Regeringen har nu på nytt gett Domstolsverket i uppdrag att analysera förhållandet mellan rättshjälpslagen och de internationella konventioner som Sverige har anslutit sig till. Verket bör enligt uppdraget undersöka om och i så fall i vilken omfattning det föreligger problem vid tillämpningen av den svenska rättshjälpslagen i förhållande till internationella konventioner. Om det framkommer att det finns tillämpningsproblem bör verket utreda på vilket sätt man bäst kan komma tillrätta med dessa och ge förslag till lösning. En sådan lösning behöver inte begränsa sig till rättshjälpslagens regelsystem.

Vi har valt att under ett särskilt avsnitt (avsnitt 4.6) belysa rättshjälp i angelägenheter som ska behandlas utomlands och behovet av förändringar i sådana angelägenheter. Vi har i det föregående (avsnitt 4.5) också särskilt berört barnkonventionens betydelse i fråga om barns möjlighet till rättsligt bistånd när det gäller underhållsbidrag.

4.7.2 Behovet av förändringar

Bedömning: Rättshjälpslagen uppfyller de internationella konventioner som Sverige har anslutit sig till.

Vi har gått igenom Sveriges konventionsåtaganden (se avsnitt 2.2.2) i förhållande till rättshjälpslagens innehåll. Vi har då konstaterat bl.a. att ändringar i rättshjälpslagen har genomförts sedan den förra utvärderingen. Syftet med ändringarna var att se till att lagen uppfyller de krav som ställs i rådets direktiv 2003/8/EG om förbättring av möjligheterna till rättslig prövning i gränsöverskridande tvister genom fastställande av gemensamma minimiregler för rättshjälp i sådana tvister. Genomgången har formellt lett oss till slutsatsen att det inte finns några problem vid tillämpningen av lagen i förhållande till Sveriges åtaganden.

Vi har även studerat Europadomstolens avgöranden för att bilda oss en uppfattning beträffande hur den svenska rättshjälpslagen förhåller sig till rätten till en rättvis rättegång och då inte funnit något i lagen som uppenbart står i strid med Europakonventionen. I denna del har vi, som vid den förra utvärderingen, låtit professorn Iain Cameron yttra sig. Yttrandet bifogas som *bilaga 26*.

Iain Cameron har sammanfattningsvis uppgett att det är möjligt att tolka rättshjälpslagen på så sätt att den i förhållande till Europakonventionens bestämmelser erbjuder nödvändig rättshjälp men att man undantagsvis i ett enskilt fall kan behöva tillämpa konventionen direkt.

Man kan således fråga sig om det vore av värde att i rättshjälpslagen införa en bestämmelse om att Europakonventionen alltid ska tillämpas om det behövs för att tillgodose rätten till domstolsprövning av civila rättigheter eller skyldigheter enligt artikel 6.1. Genom lagen om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna har emellertid konventionens bestämmelser

blivit gällande som lag i Sverige. Vi bedömer därför att det inte är nödvändigt med en sådan ändring av rättshjälpslagen.

Mot bakgrund av det sagda finner vi att några ändringar i rättshjälpslagen inte behövs för att uppfylla de internationella konventioner som Sverige har anslutit sig till.

4.8 Utländsk lagstiftning

4.8.1 Inledning

Sedan tillkomsten av den nu gällande svenska rättshjälpslagen har nya rättshjälpslagar införts bl.a. i Finland och Danmark. I Domstolsverkets uppdrag ingår att analysera om ny utländsk lagstiftning kan vara av intresse på området. Vi har valt att, förutom att analysera rättshjälpslagstiftningen i Finland och Danmark, även att studera lagstiftningen i Tyskland, England och Frankrike. I det följande redovisar vi kortfattat lagstiftningarna för att därefter avslutningsvis lämna synpunkter på lösningar i den utländska lagstiftningen som kan vara av intresse för den svenska.

4.8.2 Finland

Rättsskyddet i Finland regleras i rättshjälpslagen (5.42002/287). Rättshjälp kan beviljas personer vars ärende behandlas i finländska domstolar eller personer som har hemvist i Finland. Rättshjälp kan också ges till EU-medborgare och medborgare i ett EES-land som arbetar eller söker arbete i Finland.

Rättshjälp beviljas inte bolag eller organisationer. Endast om särskilda skäl föreligger kan näringsidkare få rättshjälp i domstolsmål och andra ärenden.

Rättshjälp kan beviljas både för ärenden som behandlas i domstol och rättsärenden som inte tas upp där, till exempel avvitrning (bodelning), arvskiten och boppteckningar.

Man kan inte få rättshjälp om man har en rättsskyddsförsäkring som omfattar det aktuella ärendet.

Om sökanden på grund av låg inkomst skulle kunna beviljas helt kostnadsfri rättshjälp kan denne få rättsskyddsförsäkringens självrisk betald.

I undantagsfall kan rättshjälp beviljas för rättegångskostnader som överstiger rättsskyddsförsäkringens övre gräns.

Rättshjälp beviljas inte heller om ärendet är av ringa betydelse, om rättshjälpen uppenbart inte är ändamålsenlig i förhållande till den nytta sökanden får, om drivandet av ärendet skulle vara rättsmissbruk eller om ärendet grundar sig på överlåten rätt.

I enkla domstolsmål omfattar rättshjälpen inte något biträde i rätten. I sådana ärenden kan man dock få till exempel rådgivning av en av de rättshjälpsbyråer som finns i Finland.

Offentliga rättsbiträden lämnar rättshjälp i alla rättsärenden, även ärenden som inte avgörs i domstol. I domstolsmål ger också privata biträden rättshjälp.

För rättshjälpen gäller ett tak på 100 timmars arbete för det offentliga biträdet. Om särskilda skäl föreligger kan domstolen besluta att sökanden kan få rättshjälp utöver dessa 100 timmar.

Rättshjälp täcker alla nödvändiga kostnader i ärendet, också ansökningar om ändring och första utsködningsförsöket.

4.8.3 Danmark

Den danska rättshjälpslagstiftningen återfinns i 31 kap. retsplejloven. I Danmark lämnas rådgivning genom rättshjälp av advokatbyråer enligt tre olika steg; grundläggande muntlig rådgivning, rådgivning utöver helt grundläggande rådgivning och rådgivning i samband med förlikningsförhandlingar. Alla har rätt till avgiftsfri rättshjälp enligt steg ett. Den som har vissa begränsade ekonomiska förutsättningar har hjälp till delvis avgiftsfri rättshjälp enligt steg två. När det föreligger en tvist och det kan antas att tvisten vid ytterligare rättsligt bistånd kan avslutas genom förlikning har den berörda även rätt till delvis avgiftsfri rättshjälp enligt steg tre.

Under vissa ekonomiska förutsättningar kan en person som inte har en rättskyddsförsäkring eller annan försäkring som täcker sakens omkostnader få fri process. Fri process ges till en tvist i första instans under förutsättning att vissa andra givna villkor är uppfyllda.

Fri process kan även ges vid ett överklagande, när sökanden helt eller delvis vunnit i första instans och målet har överklagats av motparten. En förutsättning för fri process i såväl första som andra instans är dock att det inte är uppenbart att sökanden inte kommer att få bifall till sin talan. Det är den rätt inför vilken talan kommer att föras som gör prövningen.

Utöver nämnda situationer kan fri process också beviljas om sökanden verkar ha en rimlig grund för sin talan. Vid prövningen av om sökanden har en rimlig grund ska bl.a. beaktas

- sakens betydelse för sökanden,
- utsikten att sökanden får bifall till saken,
- tvisteföremålets värde,
- storleken på de förväntade omkostnaderna och
- möjligheten att få saken avgjord vid en viss administrativ nämnd eller överklagandenämnd.

En ansökan enligt sistnämnda regel gör hos Civilstyrelsen.

4.8.4 Norge

Rätten till rättshjälp regleras i Norge i loven om fri rettshjelp (LOV-1980-06-13-35). Fri rättshjälp i form av fri rådgivning och fri sakbehandling ges av privatpraktiserande advokat eller av offentligt advokatkontor.

I lagen slås fast att det bara är nödvändiga utgifter som kan bekostas med fri rättshjälp. Detta ger för det första uttryck för att det måste vara nödvändigt med juridiskt bistånd för att kunna få fri rättshjälp. Om sökanden själv kan ta till vara sina intressen är det således inte aktuellt med fri rättshjälp. Vidare ger bestämmelsen uttryck för att bistånd som kan täckas av andra ordningar och advokatutgifter som kan bli täckt på annat sätt inte anses som nödvändiga. Lagen har alltså en subsidiär karaktär.

På områden där det finns etablerade offentliga service- och rådgivningskontor för att ta till vara allmänhetens behov av bistånd, förutsätts det att dessa nyttjas innan eventuell rättshjälp söks.

Fri rättshjälp kan ges till fysiska personer. När särskilda grunder talar för det, kan fri rättshjälp också ges till ideella sammanslutningar.

Det finns såväl behovsprövad fri rättshjälp som fri rättshjälp utan ekonomisk prövning.

Som huvudregel ska ansökan om fri rättshjälp göras innan bistånden ges. Fri rättshjälp kan emellertid ges också efter att saken eller problemet det söks fri rättshjälp till är färdigbehandlat.

Fri rådgivning omfattar nödvändig juridisk rådgivning och bistånd från advokat i anledning av ett aktuellt problem. Det omfattar råd och vägledning i rättsliga frågor, information om rättsregler samt rättsligt bistånd inför offentliga myndigheter och privata. Bistånd i samband med advokatmedling är att anse som juridiskt arbete som täcks av rättshjälpslagen.

Fri rättshjälp i civila frågor inför de allmänna domstolarna (undantaget *forliksrådet*), specialdomstolarna och vissa förvaltningsorgan, ges som fri sakbehandling eller frihet från rättsavgift.

Beviljad fri sakbehandling kan helt eller delvis utvidgas till att omfatta rättegångskostnader till motparten.

Fri sakbehandling omfattar sakens behandling i högre rättsinstans om överklagandet görs av motparten, och den part som har fri sakbehandling helt eller delvis har fått bifall i föregående rättsinstans.

4.8.5 Tyskland

I Tyskland skiljer man mellan rådgivning och hjälp med att täcka rättegångskostnaderna (rättshjälp). Genom lagen om rådgivning och biträde i rättsliga angelägenheter (*Beratungshilfegesetz*) kan personer med låga inkomster få hjälp med juridisk rådgivning och biträde utanför domstol.

Reglerna om rättshjälp ger också möjlighet att få hjälp i samband med själva rättegången.

Rådgivning eller rättshjälp beviljas när den sökande på grund av sina personliga och ekonomiska omständigheter saknar nödvändiga medel och inte heller kan erhålla hjälp på annat sätt (till exempel genom rättsskyddsförsäkring eller rådgivning via en hyresgästförening eller ett fackförbund).

De rättsliga anspråken måste vara skäliga och välgrundade. Rättshjälp förutsätter också att de rättsliga åtgärderna rimligen kan leda till framgång. Den domstol som beslutar om en ansökan om rättshjälp prövar om anspråken är juridiskt lämpliga eller åtminstone godtagbara och försäkrar sig om att bevisningen håller inför rätta.

Rådgivning och, om det behövs, biträde utanför domstol ges i civilrättsliga angelägenheter, inklusive arbetsrätt, förvaltningsrätt, författningsrätt och socialrätt. I brottmål och i ärenden rörande administrativa överträdelse finns endast rådgivning att tillgå. I fall som kräver tillämpning av andra länders lagstiftning ges rådgivning om ärendet har anknytning till Tyskland. I skattemål finns överhuvudtaget ingen rätt till rådgivning.

Rättshjälp kan beviljas i alla typer av civilmål, ärenden som rör s.k. frivillig rättsvård och mål inför arbets-, förvaltnings-, socialförsäkrings- och skattedomstolar. Däremot finns ingen sådan möjlighet för tilltalade i brottmål och galdenärer i in-

solvensförfaranden. För tilltalade i brottmål gäller särskilda bestämmelser om offentlig försvarare som utses av domstol. Galdenärer i insolvensförfaranden kan få visst anstånd med betalningen av rättegångskostnaderna.

Rättshjälp täcker inte automatiskt överklaganden, utan upphör i och med att dom har meddelats i första instans. Man kan dock lämna in en ny ansökan om rättshjälp för överklagandet. Domstolen i andra instans kontrollerar i så fall att sökanden fortfarande är i behov av rättshjälp samt att överklagandet bygger på rimliga överväganden och har utsikter till framgång. Om dessa villkor är uppfylla har man rätt till rättshjälp även vid prövningen i högre instans.

4.8.6 England och Wales

I England och Wales delas rättshjälp i tvistemål in i följande former.

- Rådgivning (*Legal Help*) som innebär inledande rådgivning och bistånd med alla typer av juridiska problem.
- Biträde i domstol (*Help at Court*) i situationer som inte kräver representation genom ombud.
- Auktoriserat bistånd i familjeärenden (*Approved Family Help*) som omfattar utöver rådgivning även väckande av talan i familjemål samt biträde i sådana förfaranden om det behövs för att få information från en annan part eller ett domstolsbeslut om att inga åtgärder får vidtas utan den andra partens samtycke (*Consent Order*) efter förlikning mellan parterna i tvisten.
- Representation genom ombud (*Legal Representation*) för en part i en rättegång eller för en person som avser att föra talan vid domstol. Detta är den typ av rättshjälp som oftast kommer i fråga i brådskande familjemål och andra mål som ger rätt till ekonomisk hjälp från staten. Bistånd kan ges i två former, nämligen utredningshjälp (*Investigative Help*) och full representation genom ombud (*Full Representation*).
- Begränsad rättshjälp (*Support Funding*) innebär att mycket kostsamma mål som annars skulle ha betalats av parten till viss del finansieras av det allmänna, efter överenskommelse om provisionsbaserat advokatarvode.

Rättshjälp från rättshjälpsmyndigheten (*Legal Services Commission*) är förbehållen fysiska personer. Någon prövning av nationalitet eller bostadsort sker inte.

Ansökningar om rättshjälp prövas också för att garantera att omständigheterna i det enskilda fallet verkligen motiverar att rättshjälp beviljas. Rättshjälpsmyndigheten prövar en ansökan mot kriterierna i sina egna bestämmelser om beviljande av rättshjälp (*Funding Code*). De exakta formerna för denna prövning varierar beroende på typen av ärende och hjälpens storlek.

I fråga om juridiskt biträde syftar skälighetstestet i grova drag till att, med hänsyn till alla relevanta omständigheter, få fram huruvida en klient som har begränsade tillgångar och som själv står för kostnaderna skulle vara beredd att använda sina pengar på att driva ärendet. Rättshjälpsmyndigheten måste till exempel bedöma utsikterna till framgång, alternativa finansieringskällor och andra omständigheter, som att det finns ett vidare allmänintresse av att saken prövas eller att prövningen är av mycket stor betydelse för den sökande. Rättshjälpsmyndigheten överväger också de eventuella fördelarna med en process och jämför om möjligt dessa med de sannolika kostnaderna.

Den prövning som föregår rådgivning är betydligt enklare än prövningen för fullt juridiskt biträde, eftersom den förstnämnda tjänsten är av relativt enkel natur.

Begränsad rättshjälp beviljas endast om de skäligena kostnaderna för utredningen eller rättegången är exceptionellt höga.

Rådgivning och rättshjälp kan beviljas för de flesta juridiska problem, till exempel frågor om äktenskapsskillnad, underhåll, och penningfordringar. Däremot beviljas ingen rättshjälp (genom rådgivning, biträde eller juridisk representation) när tvisten gäller

- ärekränkning,
- fastighetsbestämning,
- upprättande av överlåtelsehandlingar (utom rättegångar om verkställighet av ett domstolsavgörande från ett tidigare ärende där rättshjälp har beviljats),
- upprättande av testamenten (utom om klienten är minst 70 år eller funktionshindrad eller förälder till ett barn med funktionshinder),
- konkurrensrättsliga frågor,
- person- eller sakskada till följd av oaktsamhet (utom om det är fråga om medicinsk felbehandling), eller
- bolagsrätt eller bedrivande av näringsverksamhet.

Auktoriserat bistånd i familjeärenden (*Approved Family Help*) omfattar bistånd i familjemål, dock inte fullständig representation genom ombud i tvistemål.

Alla former av rättshjälp kan beviljas i ärenden inför

- *House of Lords*,
- *Court of Appeal*,
- *High Court*,
- *county courts* (utom betalningsförelägganden och, vanligtvis, äktenskapsskillnad i fall där svaranden inte invänder mot käromålet och av domstol ålagd hemskillnad),
- de särskilda avdelningarna för familjemål vid *magistrates' courts* (inklusive hemskillnad, underhåll, vårdnad/umgängesrätt och adoptionsmål),
- *Employment Appeal Tribunal* (arbetsdomstol) ,
- *Mental Health Review Tribunal* (nämnd för omprövning av beslut om tvångsvård av psykiskt sjuka) och
- *Protection of Children Act Tribunal* (nämnd för skydd av minderåriga).

Rättshjälp beviljas normalt sett inte för biträde i mål inför

- domstolar som utreder plötsliga eller misstänkta dödsfall (*Coroner's Court*),
- specialdomstolar, utom de som angivits ovan, eller
- skattedomstolar (*General and Special Commissioners of Income Tax* och *VAT and Duties Tribunal*) , där målen förete vissa likheter med brottmål.

Om rättshjälp beviljas för ett mål i första instans, kan man ansöka om att rättshjälpen ändras så att det även täcker ett överklagande till högre instans. I så fall gör Rättshjälpsmyndigheten en ny skälighetsbedömning.

4.8.7 Frankrike

Rättshjälp i Frankrike regleras i lagen om rättshjälp (nr 91-647 av den 10 juli 1991) som kompletteras genom dekret nr 91-1266 av den 18 december 1991. Lagen omfattar följande typer av rättsligt bistånd.

- Rättshjälp: ekonomisk hjälp för att väcka talan vid domstol eller uppnå förlikning.
- Biträde av advokat i straffrättsliga förfaranden som utgör alternativ till åtal (uppgörelse eller medling i brottmål). Personen kan bistås av en advokat i samband med frihetsberövande och vid kontakter med disciplinnämnden i fängelse.
- Rättsinformation (information, vägledning och kostnadsfri juridisk rådgivning).

En person som beviljas rättshjälp får gratis biträde av en advokat eller andra personer (stämningsman, särskilt juridiskt ombud, notarie, värderingsman osv.) och behöver inte betala några rättegångskostnader.

Rättshjälp beviljas av rättshjälpskontoret vid domstolen för större mål (*tribunal de grande instance*) under förutsättning att villkoren om ekonomiska förhållanden, medborgarskap och hemvist är uppfyllda samt att ansökan kan tas upp till behandling.

Rättshjälp beviljas om det inte är uppenbart att ärendet inte kan tas upp till prövning eller saknar grund. Villkoret gäller inte svaranden, skadeståndsansvariga, vittnen, misstänkta, tilltalade eller dömda.

Vid överklagande beviljas ansökan om rättshjälp endast om den sökande kan visa goda grunder för överklagandet. När ansökan om rättshjälp har avslagits på dessa grunder, men den sökande vinner målet, har han eller hon rätt till ersättning för kostnader och arvoden upp till det rättshjälpsbelopp som denne skulle ha fått med hänsyn till sina ekonomiska förhållanden.

Rättshjälp beviljas käranden och svaranden i tvistemål och andra rättsliga ärenden (s.k. frivillig rättsvård) vid alla domstolar. Den kan beviljas för hela eller delar av ärendet och för att uppnå förlikning innan ärendet tas upp i domstol. Rättshjälp kan även beviljas för att verkställa en dom eller annan exekutionstitel.

Det finns ett rättshjälpskontor vid varje domstol för större mål som prövar ansökningar om rättshjälp innan ärendet väcks vid denna domstol eller en annan domstol inom samma område: domstol för mindre mål, förvaltningsdomstol, arbetsdomstol (*conseil des prud'hommes*), men också appellationsdomstol dit överklaganden lämnas (*cour d'appel*) eller appellationsdomstol för förvaltningsmål. Det finns också kontor vid de högsta domstolarna och Flyktingnämnden.

Rättshjälp till den som är svarande omfattar automatiskt motpartens eventuella överklagande om de ekonomiska förhållandena är oförändrade. Svaranden måste dock fylla i en ny ansökan till rättshjälpskontoret vid domstolen för större mål inom det område där appellationsdomstolen ligger. Denna domstol måste försäkra sig om att inkomsten fortfarande ligger inom gränsen.

Den som är kårande måste lämna in en ny ansökan. Två faktorer avgör om rättshjälp kan beviljas, nämligen kårandens inkomst och huruvida ärendet kan tas upp till prövning eller inte.

Den som har beviljats rättshjälp i tidigare instanser och vill gå vidare till Högsta domstolen måste lämna in en ny ansökan, eftersom de tidigare besluten om rättshjälp inte gäller längre. Rättshjälpen kan vägras om det inte finns någon rimlig grund till överklagandet till Högsta domstolen.

4.8.8 Intryck av den utländska rättshjälpslagstiftningen

Bedömning: Den danska rättshjälpslagstiftningens regler om en mer omfattande rådgivning borde utredas närmare. I den mån effekterna av sådan rådgivning resulterar i färre tvistemål till domstolarna borde ett motsvarande system övervägas för Sveriges del.

Efter att ha studerat rättshjälpslagstiftningarna i de nämnda länderna har vi konstaterat att dessa lagstiftningar utifrån svenska förhållanden sett generellt framstår som administrativt omständliga. Att exempelvis i varje domstolsinstans överväga behovet av rättshjälp framstår inte som rationellt. Taket på 100 timmars arbetsinsats för rättshjälpsbiträdet i den svenska lagstiftningen är självreglerande och är därför enligt vår mening att föredra.

Till detta kommer att det i flera fall framstår som främmande för svensk lagstiftning att i samband med en rättshjälpsansökan göra en djupgående bedömning av utsikten till framgång med sökandens talan. En sådan bedömning skulle kunna göra domaren eller domstolen jävig i målet.

Det finns enligt vår mening inte anledning att frångå det svenska kravet på att rättsligt bistånd i första hand ska ges genom att den enskilde har tecknat en rättskyddsförsäkring. En utveckling i motsvarande riktningen har också skett i andra länders rättshjälpslagstiftning som har varit föremål för översyn under senare tid. Man måste enligt vår mening som en utgångspunkt kunna kräva att enskilda personer och i synnerhet sådana som är näringsidkare, försäkras sig för rättsliga tvister. En annan sak är att staten måste fånga upp dem som av beaktansvärda sociala skäl inte haft möjlighet att försäkra sig. Vi menar att den svenska lagen uppfyller dessa förutsättningar.

I den svenska rättshjälpslagen medges rådgivning hos jurist under maximalt två timmar. Från advokathåll har man upplyst att denna tid inte förslår till någon mer djupgående rådgivning. Vi har bl.a. därför fattat intresse för den danska lagstiftning enligt vilken rådgivning kan ske i tre steg, av vilka det sista steget innefattar arbete med förlikning av parterna.

Det har inte varit möjligt att närmare undersöka effekterna av den danska rådgivningsmodellen inom ramen för detta uppdrag. Vi gör bedömningen att ett sådant arbete kan vara av intresse för den svenska lagstiftningen. I den mån ett utvidgat rådgivningsinstitut resulterar i fler uppgörelser mellan parterna utom rätta gagnar det både parterna själva och staten.

5 Ekonomiska konsekvenser

Bedömning: Vi uppskattar att våra förslag medför en ökad kostnad för staten på ungefär 7 000 tkr. Till detta kommer de kostnader som nya arbetsuppgifter för Försäkringskassan medför.

5.1 Ventil i de högsta instanserna

Vi har föreslagit att Högsta domstolen respektive Regeringsrätten ska få möjlighet att bevilja rättshjälp för biträdeskostnader i mål i vilka klagandes ersättning från rättsskyddsförsäkringen är uttömd och i vilka domstolen beviljar prövnings-tillstånd. Vi uppskattar att antalet sådana mål blir ett fåtal, nämligen ett tiotal per år, och att antalet nedlagda timmar för biträdets arbete uppgår till maximalt 30 timmar. Med den utgångspunkten och den nuvarande timkostnadsnormen för rättshjälpsbiträden skulle en sådan lagändring medföra en kostnad för staten om cirka 300 tkr.

5.2 Underhållsbidrag till barn

Vi har också föreslagit mer generösa regler för rättshjälp i angelägenheter som rör underhållsbidrag till barn. Vi har uppskattat att förslaget medför ungefär 100 nya tvistemål till domstolarna. Den genomsnittskostnaden för ett tvistemål, exklusive gemensam ansökan om äktenskapsskillnad, är ungefär 14 000 kr, och den genomsnittliga rättshjälpskostnaden per mål är ca 18 900 kr. Vi uppskattar därför att den tillkommande kostnaden för staten i anledning av en lagändring blir 3 300 tkr.

5.3 Näringsidkare

Förslaget till utökade möjligheter för näringsidkare att få rättshjälp kan också antas medföra ekonomiska konsekvenser för staten. Vi uppskattar att förslaget medför ytterligare ett hundratal tvistemål i vilka rättshjälp beviljas, varav 50 mål skulle ha förekommit även om rättshjälp inte beviljats. Med utgångspunkt i genomsnittskostnaden för ett tvistemål, exklusive gemensam ansökan om äktenskapsskillnad, och den genomsnittliga kostnaden för rättshjälp bedömer vi att förslaget medför en ökad kostnad med 2 600 tkr.

5.4 Utlandsärenden

Vi utgår från att vårt förslag om mer generösa rättshjälpsregler beträffande angelägenheter som handläggs utomlands kommer att resultera i något fler bifall till rättshjälp. Antalet borde inte bli fler än ett tjugotal. Den genomsnittliga rättshjälpskostnaden för ett utlandsärende är högre än kostnaden i ett ärende som handläggs i Sverige. Vi har beräknat att kostnaden till det dubbla dvs. 37 800 kr. Den totala kostnaden blir då ca 800 tkr.

Beträffande ärenden enligt Haagkonventionen har vi i ekonomiskt avseende endast föreslagit att en slutlig avräkning av den svenska statens kostnader kan anstå till dess att det har klarlagts vilket rättsligt bistånd som lämnas i den utländska staten eller genom försäkring. Förslaget innebär samtidigt att administrativa kostnader hos UDKC och Rättshjälpsmyndigheten kan hållas nere. Vi bedömer därför förslaget som kostnadsneutralt.

5.5 Nya arbetsuppgifter för Försäkringskassan

Beträffande vårt förslag att Försäkringskassan ska ta på sig uppgiften att lämna bistånd till föräldrar i fråga om underhållsbidrag till barn gör vi följande bedömning beträffande kostnaderna för staten.

Försäkringskassan bedömde i sin redovisning år 1996 till regeringen att ett sådan uppgift inte skulle kunna genomföras inom ramen för befintliga ekonomiska ramar. Det löpande arbetet med att lämna stöd till föräldrar beräknades kosta 8 miljoner kronor årligen. Därutöver var det enligt kassan nödvändigt med en engångsinsats för att ge stöd i att upprätta avtal om underhållsbidrag till barn där underhållsskyldigheten redan fullgjordes. I denna del uppskattades resursbehovet till 13 miljoner kronor under vart och ett av kommande tre år.

Sedan nämnda beräkningar genomfördes har Försäkringskassan genomgått en genomgripande omorganisation. Det finns därför anledning att på nytt ge kassan i uppdrag att beräkna de tillkommande kostnaderna.

5.6 En funktion för information om utländsk rättshjälpslagstiftning

Vi har också föreslagit att Regeringskansliet bör ta på sig uppgiften att tillhandahålla information om innehållet i utländsk rättshjälpslagstiftning. Vi bedömer att kostnaden för den arbetsuppgiften bör rymmas inom befintliga ekonomiska ramar.

5.7 Sammanfattning

Sammanfattningsvis räknar vi alltså med att våra förslag innebär en ökad kostnad för staten på ungefär 7 000 tkr. Till detta kommer det som kan vara nödvändigt för att Försäkringskassan ska kunna ta på sig nya arbetsuppgifter. Det bör betonas att våra beräkningar bygger på antaganden och även osäkra faktorer.

6 Ikraftträdande m.m.

De föreslagna bestämmelserna bör träda ikraft så snart som möjligt, förslagsvis den 1 januari 2010.

Vissa övergångsbestämmelser krävs beträffande ansökningar enligt 21 § rätts-
hjälpslagen.

7 Författningskommentar

9 §

Tredje stycket är nytt. Bestämmelsen ger en möjlighet för Högsta domstolen och Regeringsrätten att bevilja rättshjälp för en part som uttömt sitt rättsskydd men som har behov av juridiskt biträde för att kunna föra talan i högsta instans. Regeln är i första hand avsedd för mål där prövningstillstånd meddelats pga. prejudikatsintresse. Utformningen av regeln ger emellertid också utrymme för domstolarna att bevilja rättshjälp när prövningstillstånd meddelas av andra skäl enligt 54 kap. 10 § rättegångsbalken eller 36 § förvaltningsprocesslagen (1971:291).

Beviljas rättshjälp ska domstolen också bestämma hur många timmar som förmänen av rättshjälpsbiträde får omfatta. Antalet timmar bör begränsas till vad som kan komma att krävas för att kunna genomföra processen i domstolen. Beviljas rättshjälp betalar staten kostnaderna för rättshjälpsbiträde. Det är således inte möjligt att få rättshjälp för utredningskostnader när rättsskyddet uttömts.

Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 4.2.5.

11 §

Första stycket har ändrats på så sätt att angelägenhet som rör underhåll till barn har tagits bort från uppräknings av angelägenheter som kräver särskilda skäl för att rättshjälp får beviljas. Ändringen har behandlats i avsnitt 4.6.4. Härigenom utvidgas möjligheten att få rättshjälp i mer komplicerade tvister om underhåll till barn. Utgångspunkten är att rättshjälp ska beviljas om barnet inte på annat sätt kan få hjälp till berättigat underhåll. Först bör alltså utredas om hjälp kan fås exempelvis genom Försäkringskassan. Kan sådan hjälp inte erhållas, exempelvis därför att ena föräldern inte medverkar, bör ändå krävas att tvisten är av något mer komplicerad natur för att rättshjälp ska beviljas. Som exempel kan nämnas att någon av föräldrarna har komplicerade inkomstförhållanden. Rättshjälp bör också kunna beviljas när det är fråga om standardtillägg.

Andra stycket är nytt. Bestämmelsen ger Rättshjälpsmyndigheten en möjlighet att i angelägenhet som rör återförande av olovligt bortfört barn bevilja rättshjälp utan att utredning presenterats om vilket ekonomiskt bistånd som kan utgå på annat sätt än genom rättshjälp. Kravet på att rättsskydd i försäkring ska utnyttjas i första hand gäller dock fortfarande. Beviljas rättshjälp görs prövningen av om staten ska ersätta en viss kostnad när kostnaden uppstår. Regeln gäller i angelägenhet som rör återförande av barn enligt internationellt åtagande. Det kan alltså bli aktuellt att tillämpa regeln även i förhållande till annan konvention gällande återförande av barn som Sverige i framtiden kommer att ansluta sig till. Förmånerna som utgår är desamma som för övriga angelägenheter som handläggs utomlands. Det är alltså inte den mer förmånliga rättshjälp som utgår när sexualbrottsoffer beviljats rättshjälp enligt 21 §.

Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 4.6.4.

13 §

Första stycket har ändrats på så sätt att kravet på att särskilda skäl ska finnas för att rättshjälp ska beviljas har tagits bort. I stället är det tillräckligt att skäl finns med hänsyn till verksamhetens art och begränsade omfattning, hans eller hennes ekonomiska och personliga förhållanden och omständigheterna i övrigt.

Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 4.4.5.

21 §

Första stycket har ändrats på så sätt att kretsen av personer som kan beviljas rättshjälp enligt bestämmelsen har utvidgats. Således kan, i en angelägenhet som ska behandlas utomlands, en rättssökande som utsatts för ett särskilt allvarligt brott mot person beviljas rättshjälp om han eller hon har behov av någon av de förmåner som anges i 22 §. Exempel på brott för vilka det kan bli aktuellt att bevilja rättshjälp är försök till mord eller dråp, grov misshandel eller sexualbrott. Att ett brott är hedersrelaterat kan göra att det anses särskilt allvarligt även om brottet i sig inte skulle anses vara det.

Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 4.6.4.

Övergångsbestämmelser

Eftersom vårt förslag till ändring av 21 § rättshjälpslagen innebär att offer som utomlands utsatts för brott som motsvaras av vissa mindre allvarliga brott i 6 kap. brottsbalken inte kan komma att omfattas av den nya bestämmelsen krävs en övergångsbestämmelse. Bestämmelsen innebär att för ansökningar som har kommit in med stöd av 21 § före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelse.

Regeringsbeslut I:5

2007-06-20

Ju2007/5942/DOM

Justitiedepartementet

Domstolsverket
551 81 JÖNKÖPING

Uppdrag till Domstolsverket att utvärdera rättshjälpslagen

Regeringens beslut

Regeringen uppdrar åt Domstolsverket att göra en allmän översyn av rättshjälpslagen (1996:1619) och lämna de förslag som översynen föranleder. Särskilt avseende skall fästas vid de effekter som regelverket har för de rättssökande.

Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 1 september 2008.

Tidigare utvärdering

Den 1 december 1997 trädde den nu gällande rättshjälpslagen i kraft. Den viktigaste förändringen i förhållande till 1972 års rättshjälpslag var att den statliga rättshjälpen gjordes subsidiär till rättsskyddet i hem- och villaförsäkringar och andra privata rättsskyddsförsäkringar.

I april 2000 gavs Domstolsverket i uppdrag att göra en allmän översyn av rättshjälpslagen och föreslå de författningsändringar eller annat som borde göras. I rapporten Utvärdering av rättshjälpslagen (1996:1619) – redovisning av ett regeringsuppdrag (DV-rapport 2001:6), som överlämnades till regeringen i september 2001, konstaterade Domstolsverket att rättshjälpsreformen i allt väsentligt fallit väl ut. Domstolsverket fann att reformen lett till minskade rättshjälpskostnader för staten, ett ökat kostnadsmedvetande och en mer överskådlig rättshjälpslag. Mot denna bakgrund föreslogs inga ändringar i rättshjälpslagen. Det övervägande antalet av de 25 remissinstanser som yttrade sig över rapporten hade inga invändningar mot utvärderingens slutsatser. Flera remissinstanser ansåg dock att utvärderingen gjorts för tidigt och att den inte gett svar på samtliga frågor som ställdes i utvärderingsuppdraget.

Även om rättshjälpsreformen bedömdes ha fallit väl ut ansåg Domstolsverket att vissa förhållanden särskilt borde uppmärksammas. Flera remissinstanser framförde också synpunkter i dessa avseenden.

Rättshjälp i förhållande till rättsskyddsförsäkringar

Domstolsverket konstaterade att det vore önskvärt att rättsskyddet närmades rättshjälpen genom en utveckling av rättsskyddsmomentet i hem- och villaförsäkringarna, särskilt avseende det s.k. taket i försäkringarna som då oftast låg mellan 75 000 kr och 100 000 kr. Flertalet av remissinstanserna ansåg också att villkoren i de olika systemen måste vara likvärdiga och delade uppfattningen att rättsskyddet måste utvecklas. Några remissinstanser ansåg att det i ömmande fall, särskilt i fall rörande barn som befinner sig utomlands, bör finnas någon form av ventil i den statliga rättshjälpen när rättsskyddet är uttömt.

Familjemål

Domstolsverket konstaterade att praxis var restriktiv när det gäller att bevilja rättshjälp för "rena" äktenskapsskillnader och att detta har acceptans bland allmänheten. I rapporten uttalades att i de fall tvisten även gäller vårdnad eller andra frågor som rör barn är praxis generös och särskilda skäl för rättshjälp anses normalt finnas. Domstolsverket pekade också på att modern i vissa fall inte vill utnyttja sitt rättsskydd i mål om faderskap. Tänkbara lösningar kunde enligt verket vara att låta socialnämnden stå för barnets rättegångskostnader, att införa en möjlighet att förordna en särskild ställföreträdare för barnet eller att göra rättshjälpen primär. Domstolsverket ansåg att frågan borde övervägas i ett annat sammanhang. Flera remissinstanser var av uppfattningen att staten bör stå för kostnaden när socialnämnden för barnets talan i faderskapsmål. Några remissinstanser ansåg att kravet på särskilda skäl för att få rättshjälp vid äktenskapsskillnader borde tas bort.

Den s.k. 100-timmarsregeln

Domstolsverket konstaterade att det är ovanligt att arbetsinsatsen i en och samma angelägenhet uppgår till 100 timmar. Verket fann vidare att den s.k. ventilregeln i 34 § rättshjälpslagen tillämpades restriktivt av domstolarna och Rättshjälpsmyndigheten. Enligt bestämmelsen kan rättshjälp beviljas ytterligare ett bestämt antal timmar. Även om denna möjlighet är tänkt att användas endast i undantagsfall menade Domstolsverket att det finns visst utrymme för en generösare hållning i vissa frågor, t.ex. när det gäller angelägenheter som behandlas utomlands och rör barn. Någon remissinstans menade att 100 timmar sällan räcker till vid processer utomlands.

Behovet av en utvärdering

I likhet med flera av de remissinstanser som yttrade sig över Domstolsverkets utvärdering anser regeringen att utvärderingen gjordes i ett för tidigt skede för att kunna ge svar på samtliga frågor som ställdes i uppdraget. Det är naturligtvis av avgörande betydelse att effekterna av lagen utreds på ett fullgott sätt. Enligt regeringens mening är det av stor vikt att rättshjälpssystemet är ändamålsenligt och rättvist utformat. För att ge en fullständig bild av utfallet bör lagstiftningen därför utvärderas på nytt. Utvärderingen bör kunna ge en mer tillförlitlig bild av vilka effekter rättshjälpslagen har haft för enskilda.

Rättshjälpssystemet grundas på principen att behoven i första hand skall tillgodoses genom tillgängliga försäkringslösningar. Det finns ingen anledning att omvärdera det ställningstagandet. Det är dock inte säkert att systemet i alla avseenden är ändamålsenligt och rättvist utformat.

Mot bakgrund av att den statliga rättshjälpen är subsidiär till privata rättsskyddsförsäkringar är frågan om utvecklingen av rättsskyddet och andra verkningar av lagstiftningen av stor betydelse för den enskilde och bör belysas på nytt inom ramen för en utvärdering.

Det finns tvister och rättsliga problem som inte omfattas av försäkringar och som drabbar enskilda hårt. Möjligheterna för t.ex. en näringsidkare att få rättshjälp är högst begränsade. Riksdagen har också gett till känna sin mening att småföretagare i vissa fall skall ha rätt till rättshjälp under samma förutsättningar som fysiska personer och att en översyn av rättshjälpssystemet därför bör göras (se rskr. 2005/06:119, bet. 2005/06:JuU1).

Det finns frågor med anknytning till rättshjälpslagen som har utretts i andra sammanhang och som därför inte bör omfattas av den nu aktuella utvärderingen. Dessa är den s.k. inkomstgränsen i rättshjälpslagen, rättshjälpslagens avgiftssystem och frågor med anknytning till timkostnadsnormen. Regeringen kommer att återkomma i dessa frågor i ett annat sammanhang.

Uppdraget

Allmänt

Uppdragets syfte är att skapa ett underlag för ställningstagande till eventuella förändringar av rättshjälpssystemet för att detta skall vara rättvist och ändamålsenligt utformat. Särskilt avseende skall fästas vid de effekter som regelverket har för de rättssökande.

Rättshjälp i förhållande till rättsskyddsförsäkringar

Utvecklingen av rättsskyddsmomentet i de försäkringar som marknaden erbjuder är, som redan nämnts, av stor betydelse för ett fungerande rättshjälpsystem och den bör därför analyseras. Vidare bör, i linje med den tidigare utvärderingen, undersökas om aktörerna på försäkringsmarknaden har ändrat sitt beteende till följd av rättshjälpslagens reglering. I det sammanhanget bör undersökas om försäkringsbolagen har separerat rättsskyddet från hemförsäkringen eller andra försäkringar, om villkoren har ändrats samt om och i så fall i vilken utsträckning premiehöjningar har skett. Det bör även undersökas om försäkringstagarnas benägenhet att teckna försäkringar har förändrats sedan den förra utvärderingen gjordes. Det förhållandet att det inte finns någon s.k. ventil i försäkringarna bör särskilt beaktas vid bedömningen av om nuvarande system är ändamålsenligt utformat. Det bör i sammanhanget även övervägas om det finns skäl att utvidga den enligt gällande rätt högst begränsade möjligheten att bevilja statlig rättshjälp med rimligt belopp utöver vad rättsskyddsförsäkringarna medger, om övriga förutsättningar för rätt till rättshjälp är uppfyllda (jfr Högsta domstolens beslut den 8 maj 2007 i mål nr T 228-07). Det bör också utredas vilka konsekvenser som kravet på att i första hand utnyttja rättsskyddsförsäkringar har fått i mål där barnet är part men kan omfattas av föräldrarnas rättsskyddsförsäkring, t.ex. mål om fastställande av faderskap.

Den s.k. 100-timmarsregeln

När rättshjälp har beviljats betalar staten kostnaderna för rättshjälpsbiträde. Förmånen av rättshjälpsbiträde omfattar som huvudregel ersättning för arbete i högst 100 timmar. Endast i undantagsfall skall denna gräns – taket – kunna överskridas. En konsekvens av takregeln är således att rättshjälpen normalt skall upphöra när det arbete för vilket biträdet har rätt till ersättning uppgår till 100 timmar. Rättshjälpsbiträdet är skyldigt att till rätten (eller Rättshjälpsmyndigheten) anmäla när det arbete som han eller hon har lagt ned på uppdraget uppgår till eller närmar sig de 100 timmarna. Rätten respektive Rättshjälpsmyndigheten skall då genast pröva om rättshjälpen skall upphöra eller eventuellt fortsätta (den s.k. ventilen i 34 § rättshjälpslagen). I det senare fallet skall det bestämmas det antal timmar som förmånen av rättshjälpsbiträde därefter får omfatta.

Vid utvärderingen bör effekterna av att förmånen av rättshjälpsbiträde som huvudregel omfattar ersättning för arbete i högst 100 timmar utredas på nytt. I uppdraget ingår att undersöka i hur många ärenden samt i vilka situationer som det har beslutats att rättshjälpen skall upphöra respektive att 100-timmarsstaket får överskridas. Det har påtalats att 100 timmars ersättning till biträde ofta inte räcker till och att en mer generös reglering är befogad. I uppdraget ingår därför att analysera och överväga om den s.k. takregeln och ventilen bör förändras. I detta sammanhang bör bl.a. övervägas om utgången i underinstans och frågan om vilken part

som överklagar underinstansens beslut bör påverka omfattningen av beviljad rättshjälp. I sistnämnda avseende bör bl.a. den danska rättshjälpslagens lösningar analyseras och övervägas.

Näringsidkare

Enligt 13 § rättshjälpslagen måste det finnas särskilda skäl för att en näringsidkare skall kunna beviljas rättshjälp i en angelägenhet som har uppkommit i näringsverksamheten. Det har bl.a. gjorts gällande att marknads försäkringslösningar många gånger saknar skydd för småföretagare när de utsätts för t.ex. immaterialrättsintrång, konkurshot eller vissa arbetsrättstvister.

Reglerna om rättshjälp till näringsidkare skall analyseras och en inventering skall göras av de försäkringslösningar som marknaden erbjuder. Lämpliga förändringar bör övervägas i enlighet med riksdagens ovan redovisade tillkännagivande.

Familjemål

För att rättshjälp skall kunna beviljas i en angelägenhet som rör äktenskapsskillnad och därmed sammanhängande frågor eller som rör underhåll till barn krävs att det finns särskilda skäl.

Vid utvärderingen bör på nytt utredas vilka effekter rättshjälpslagens reglering har haft i mål och ärenden av familjerättslig natur. Därvid skall bl.a. beaktas de särskilda problemställningar som rör mål om fastställande av faderskap. Verket skall särskilt analysera i vilka situationer som rättshjälp har beviljats i familjemål och i vilken omfattning så har skett.

Rättshjälp i angelägenheter som skall behandlas utomlands

Utgångspunkten för svensk rättshjälp är att den skall stå öppen för alla, i princip oavsett nationalitet, som är eller har varit bosatta i Sverige. I detta avseende är den svenska rättshjälpen i ett internationellt perspektiv mycket generös. Det är därför naturligt att utgångspunkten är att rättshjälp kan beviljas för angelägenheter som skall behandlas i Sverige. För angelägenheter som skall behandlas utomlands krävs det att det finns särskilda skäl. Kravet på särskilda skäl gäller dock inte om saken gäller ett sexualbrott mot den rättssökande. Som exempel på när särskilda skäl kan anses föreligga anges i lagens förarbeten när en målsägande vill föra talan utomlands i mål om ett annat allvarligt och integritetskränkande brott (se prop. 1993/94:26 s. 49).

Kritik har framförts mot att tillämpningen av bestämmelsen om särskilda skäl är alltför restriktiv, t.ex. i fråga om offer för allvarlig hedersrelaterad brottslighet och i fråga om olovligt bortförande av barn. Det har också påtalats att kännedom om lokala förhållanden ibland saknas vid beslutstillfället. Det bör analyseras vilka effekter regleringen om rättshjälp i angelägenheter som skall behandlas utomlands har för de rättssökande

och om regleringen har fungerat på ett ändamålsenligt sätt. I sammanhanget bör särskilt beaktas utvecklingen i rättspraxis. Vidare bör övervägas om det finns skäl för och i så fall om det är lämpligt, att det vid handläggning av nu aktuella ärenden inhämtas ytterligare kunskap om lokala förhållanden, t.ex. via svenska ambassader.

Förhållandet till internationella konventioner

Regeringen anser att förhållandet mellan rättshjälpslagen och de internationella konventioner som Sverige har anslutit sig till åter bör analyseras. Det bör undersökas om och i så fall i vilken omfattning det föreligger problem vid tillämpningen av den svenska rättshjälpslagen i förhållande till internationella konventioner och andra åtaganden. Om det framkommer att det finns tillämpningsproblem, bör det utredas på vilket sätt man bäst kan komma tillrätta med dessa och ge förslag till lösning. En sådan lösning behöver inte begränsa sig till rättshjälpslagens regelsystem.

Utländska erfarenheter

Sedan tillkomsten av nu gällande rättshjälpslag har nya rättshjälpsregleringar införts i bl.a. Finland och Danmark. I uppdraget ingår att analysera om ny utländsk rättshjälpslagstiftning kan vara av intresse för det svenska regelverket på området.

Övrigt

Domstolsverket skall inom ramen för den allmänna översynen av rättshjälpslagen genomföra de undersökningar och analyser som särskilt redogjorts för ovan. Verket får även överväga andra frågor på rättshjälpsområde.

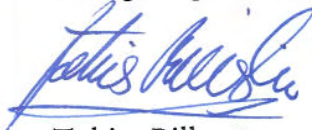
Domstolsverket skall utföra undersökningarna och analyserna efter samråd med Justitiekanslern, Rättshjälpsmyndigheten, Sveriges advokatsamfund, Konsumentverket, Socialstyrelsen, Försäkringsförbundet samt Konsumenternas försäkringsbyrå.

Domstolsverket skall redovisa de resultat som framkommer vid utvärderingen samt föreslå de åtgärder som verket anser bör vidtas.

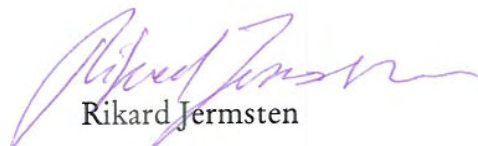
Verket skall ange de administrativa och andra kostnader som genomförandet av föreslagna åtgärder bedöms kunna leda till. Kostnadseffekter av eventuella förändringar, såväl för staten som för enskilda, skall särskilt uppmärksammas.

Uppdraget bör redovisas till regeringen senast den 1 september 2008.

På regeringens vägnar

Tobias Billström

Rikard Jermsten

Kopia till

Utrikesdepartementet, KC
Socialdepartementet, HS
Integrations- och jämställdhetsdepartementet, KO
Justitiekanslern
Rättshjälpsmyndigheten
Sveriges advokatsamfund
Konsumentverket
Socialstyrelsen
Sveriges Försäkringsförbund
Konsumenternas försäkringsbyrå

Rättshjälpslagen (1996:1619)

Sammanställning av praxis - version 3

FÖRORD

Den 1 december 1997 trädde en ny rättshjälpslag i kraft. Den viktigaste förändringen i förhållande till den tidigare rättshjälpslagen var att den statliga rättshjälpen gjordes subsidiär i förhållande till rättsskyddet i privata försäkringar.

Regeringen beslutade 2000 att ge Domstolsverket i uppdrag att göra en utvärdering och en allmän översyn av den nya rättshjälpslagen (Ju2000/2090/DOM). Uppdraget utfördes av numera lagmannen Karl-Axel Bladh och numera rådmannen Susanne Bagge med biträde av en arbetsgrupp och redovisades till regeringen i rapport den 1 oktober 2001.

Som ett led i översynen togs avgöranden som kan belysa tillämpningen av den nya rättshjälpslagen fram och ställdes samman. Urvalet gjordes av Domstolsverket när det gäller domstolsavgöranden och av Rättshjälpsnämnden när det gäller avgöranden från Rättshjälpsnämnden. Sammanställningen innehåller inga analyser av de återgivna avgörandena och gör inte heller anspråk på att vara helt komplett. Det kommer att finnas möjlighet att komplettera sammanställningen allt eftersom praxis utvecklas.

Regeringen gav 2007 på nytt i uppdrag till Domstolsverket att göra en allmän av rättshjälpslagen (Ju2007/5942/DOM). Domstolsverket har utfört uppdraget i samråd med en referensgrupp. Uppdraget redovisades till regeringen i rapport den 2 mars 2009. I samband med arbetet med uppdraget har denna sammanställning uppdaterats med nya avgöranden från domstolarna och Rättshjälpsnämnden.

Den första versionen av denna promemoria omfattade avgöranden som meddelats t.o.m. december månads utgång 2000. Den kompletterades därefter med avgöranden från första halvåret 2001. I denna version av sammanställningen har praxis till och med 2008 beaktats.

Jönköping mars 2009

Innehåll

1	Rådgivning	4
2	Dödsbo	7
3	Behov av biträde	8
4	Rimlighetsbedömning.....	10
5	Krav på rättsskyddsförsäkring och borde-regeln	16
6	Bodelning	22
7	Äktenskapsskillnad och underhåll till barn	23
8	Handläggning utomlands - även konventionsärenden och rättshjälpsdirektivet.....	28
9	Näringsidkare	33
10	Rättshjälpsavgift/jämkning.....	37
11	100-timmarsregeln.....	38
12	Övrigt	42

1 Rådgivning

2 § andra stycket rättshjälpslagen

För att rättshjälp ska beviljas krävs att rådgivning enligt 4 § har lämnats i angelägenheten i minst en timme, om inte sådan rådgivning är uppenbart obehövlig eller det finns något annat särskilt skäl.

1.1 RH 1998:25

Sammanfattning: Kravet på rådgivning i den nya rättshjälpslagen

Skadestånd i anledning av brott. För att rättshjälp ska kunna beviljas krävs att i angelägenheten lämnats minst en timmes rådgivning. Om rådgivning är uppenbart obehövlig eller det finns något annat särskilt skäl, kan rättshjälp beviljas även om rådgivning inte lämnats.

Som skäl för aktuell reglering har i förarbetena angetts att rådgivning kan vara meningsfull som inledning till ett rättshjälpsärende för att den rättssökande ska få en första översiktlig information om vad som kan komma att krävas av honom i t.ex. bevishänseende och en ungefärlig uppfattning om kostnaderna. I det aktuella målet väcktes frågan om skadestånd efter att brottmålsprocessen hade avslutats. Skadeståndsskyldigheten fastställdes i brottmålsdomen men skadeståndsbelopp angavs inte. Ett flertal tvistefrågor kunde direkt konstateras. Inledande rådgivning från ett nytt ombud (på samma advokatbyrå) kunde inte anses ha varit uppenbart obehövlig. Något annat skäl att avstå rådgivning förelåg inte. Som tingsrätten har funnit kunde ansökan om rättshjälp inte bifallas.

1.2 RH 1998:29

Lagrum: 2 § andra stycket och 9 § första stycket rättshjälpslagen

Sammanfattning: Fråga om rättshjälp där sökanden har rättsskyddsförsäkring som dock inte omfattar den rättsliga angelägenheten. Tillika fråga om rådgivning vore uppenbart obehövlig eller inte obligatorisk av annan särskild anledning.

Målet gällde klander av bodelning. Rättsskyddet omfattade inte den rättsliga angelägenheten. Rådgivning hade inte lämnats. Sökanden hade som skäl för underlåtenheten anfört att motparten gett in stämningsansökan utan att först tillskriva sökanden. Domstolsverket ansåg med hänsyn till att rådgivning ska underlåtas endast i undantagsfall att de av käranden anförda skälen inte var av den tyngd att rådgivning inte behövde lämnas i ärendet. Hovrätten fann mot bakgrund av vad Domstolsverket anfört och med hänsyn till vad som i övrigt framkommit att rådgivning inte kunde anses vara uppenbart obehövlig.

1.3 Rättshjälpsnämnden 363/1998

Fråga om sökandens bosättning utomlands utgjorde hinder mot att lämna rådgivning. – Ansökan om rättshjälp i angelägenheter rörande äktenskapsskillnad, underhållsbidrag till barn, vårdnad och umgänge med barn. Rådgivning hade inte lämnats. Rättshjälpsnämnden fann att det förhållandet att den rättssökande befann sig i Tyskland inte var tillräckligt för att medge undantag från kravet på rådgivning eftersom att rådgivning i sådant fall också kunde ske per telefon eller skriftligen.

1.4 Rättshjälpsnämnden 406/1998

Ansökan om rättshjälp i angelägenhet rörande vårdnad och underhållsbidrag till barn. Sökanden ansåg att rådgivning var obehövlig p.g.a. att ärendet var uppenbart tvistigt och att han hotades av stämning, dels vad avsåg vårdnad under påstående om samarbetsproblem och dels vad avsåg retroaktivt underhållsbidrag. Rättshjälpsnämnden delade Rättshjälpsmyndighetens bedömning att rådgivning inte kunde anses ha varit uppenbart obehövlig och fastställde det överklagade beslutet.

1.5 Rättshjälpsnämnden 682/1998

Fråga om rådgivning var uppenbart obehövlig i ärende rörande fastställande av faderskap för underårigt barn där socialnämnden företagit utredning. - Till följd av socialnämndens skyldigheter att utreda faderskapsfrågan samt att företräda barnet i ärendet fann Rättshjälpsnämnden att modern hade mycket begränsade möjligheter att disponera över processföringen. Med hänsyn härtill framstod enligt Rättshjälpsnämndens bedömning rådgivning som uppenbart obehövlig. Rättshjälp kunde således beviljas i angelägenhet rörande fastställande av faderskap utan hinder av att rådgivning inte hade lämnats.

1.6 Rättshjälpsnämnden 51/2000

Fråga om rådgivning när de rättssökande var bosatta i Serbien och saken rörde indrivning av underhållsbidrag i utlandet enligt New York-konventionen. Den jugoslaviska domen var inte omedelbart verkställbar utan landsministeriet i Belgrad hade gjort en framställan till försäkringskassans utlandskontor i Stockholm om fastställelse av underhållsbidrag till barnen i Sverige. Det svenska ombudet hade ingen direkt kontakt med de rättssökande utan denna sköttes av det förmedlande organet i den mottagande staten. – Rättshjälpsnämnden fann med hänsyn till omständigheterna att rådgivning var uppenbart obehövlig i ärendena.

1.7 Rättshjälpsnämnden 163/2000

Sommaren 1998 fick en man rådgivning i två timmar. I mars 2000 ansökte mannen på nytt om rättshjälp i samma tvist angående en rörelse. Av ansökan framgick att rådgivning inte hade lämnats inför den nya ansökan med motiveringen att ombudet redan var väl insatt i ärendet. Både Rättshjälpsmyndigheten och Rättshjälpsnämnden avslag ansökningen. Som skäl för avslag angavs den tid som förflutit sedan den tidigare ansökan om rättshjälp gavs in samt vad som i övrigt framkommit.

1.8 Rättshjälpsnämnden 211/2000

Ansökan om rättshjälp, dels i angelägenhet rörande verkställighet av beslut rörande umgänge med barn och dels i angelägenhet rörande vårdnad om barn. Sökanden ansåg rådgivning vara uppenbart obehövlig eftersom det var klart att talan måste väckas vid domstol. Rättshjälpsnämnden delade Rättshjälpsmyndighetens bedömning att rådgivning inte kunde anses ha varit uppenbart obehövlig och fastställde det överklagade beslutet.

1.9 Rättshjälpsnämnden 216/2000

Ansökan om rättshjälp för att få ett faderskaps erkännande undanröjt. Sökanden ansåg att han var väl insatt i ärendets handläggning och att rådgivning därför var uppenbart obehövlig. Rättshjälpsnämnden fann att kravet på lämnad rådgivning innebar att klienten skulle betala viss del av arbetet. Inom ramen för rådgivning kunde ansökningar eller inlagor upprättas för klientens räkning. Då det inte framkommit att rådgivning varit uppenbart obehövlig eller att det fanns annat särskilt skäl till varför rådgivning inte hade lämnats fastställde Rättshjälpsnämnden det överklagade beslutet.

1.10 Rättshjälpsnämnden 46/2001

Ansökan om rättshjälp i angelägenhet rörande ekonomiskt bistånd till personlig assistent enligt LSS. Sökanden var förståndshandikappad och uppgifterna i ärendet kom från ett kooperativ dit han var knuten. Rättshjälpsnämnden fann med hänsyn till vad som upplysts om sökandens personliga förhållanden att rådgivning var uppenbart obehövlig. Rättshjälp kunde således beviljas utan hinder av att rådgivning inte hade lämnats.

1.11 Rättshjälpsnämnden 219/2001

En grupp personer sökte rättshjälp i en arbetstvist. Efter att ombudet inledningsvis samlat alla sökande lämnade de information till ombudet varefter de fick information av ombudet hur handläggningen skulle ske. Med hänsyn till att samtliga skulle åberopa samma rättsliga grund för sin talan och att skadeståndsanspråk liksom bevisning var densamma ansåg sökandena att det inte finns någon anledning att ge var och en rådgivning i frågan. Domstolsverket har i yttrande anfört att rådgivning inte är uppenbart obehövligt eftersom det inte är uteslutet att det finns individuella omständigheter som bör beaktas. Domstolsverket anförde vidare att om Rättshjälpsnämnden skulle finna att rådgivning för var och en varit obehövlig, eller om det fanns särskilda skäl att underlåta rådgivning, kunde ifrågasättas om inte en av de sökande skulle ha fått rådgivning för att ombudet skulle bli insatt i frågan. Rättshjälpsnämnden fann att det inte framkommit att behov av särskild information genom rådgivning i något eller några fall uppstod under den gemensamma rådgivningen eller kvarstod efter denna. Med beaktande av detta och med hänsyn till ärendenas art och den fortsatta handläggningen ansåg Rättshjälpsnämnden att det var tillfyllest att rådgivningen genomförts på det sätt som skett.

Se även under 7 Äktenskapsskillnad och underhåll till barn (NJA 1999 s. 149 I.).

2 Dödsbo

6 § andra stycket rättshjälpslagen

Rättshjälp får även beviljas ett dödsbo om det finns synnerliga skäl.

2.1 RH 1999:40

Lagrum: 6 § andra stycket och 7 § första stycket rättshjälpslagen

Sammanfattning: Ansökan om rättshjälp av dödsbo, som företräddes av boutredningsman, har lämnats utan bifall eftersom dödsboet har ansetts kunna tillvarata sin rätt genom boutredningsmannen och därför inte ha behov av juridiskt biträde.

Dödsbo hade förpliktats att betala skadestånd uppgående till ett belopp som översteg dödsboets medel. Eftersom utmätning av dödsboets tillgångar hade skett med stöd av den överklagade domen saknade dödsboet medel att täcka boutredningsmannens kostnader. Hovrätten ansåg att dödsboet genom boutredningsmannen kunde ta tillvara sin rätt i den rättsliga angelägenheten och att behov av biträde därför inte förelåg.

3 Behov av biträde

7 § första stycket rättshjälpslagen

Rättshjälp får beviljas om den rättssökande behöver juridiskt biträde utöver rådgivning och detta behov inte kan tillgodoses på annat sätt.

3.1 NJA 2001 s. 911

Lagrum: 7 § rättshjälpslagen och 33 kap. 9 § rättegångsbalken

Rubrik: I ärende om verkställighet av utländsk dom avseende underhåll till barn har rättshjälp inte ansetts kunna beviljas enbart för att bekosta en översättning av domen till svenska. Behovet av ekonomisk hjälp för detta ändamål har ansetts kunna tillgodoses genom att rätten låter översätta domen.

3.2 NJA 2003 C 31

Hovrätten fann ett överklagande i ett vårdnads- och umgängesmål vara uppenbart ogrundat och avgjorde målet utan att höra motparten. Vid klagan över domvilla avseende hovrättens avgörande ansåg Högsta domstolen att det inte förelåg behov av juridiskt biträde i ärendet och avslog ansökan om rättshjälp.

3.3 RÅ 2006 ref. 76

Lagrum: 37 b § förvaltningsprocesslagen

Rubrik: Fråga om förutsättningar för resning på grund av uppenbart oriktig rättstillämpning

En socialnämnd ansökte hos kammarrätten om resning i ett mål från länsrätten. Som skäl anförde socialnämnden att det varit fråga om felaktig rättstillämpning i länsrättens mål. Kammarrätten avslog ansökan varefter socialnämnden överklagade beslutet. Regeringsrätten beviljade den enskilda motparten rättshjälp i ärendet.

3.4 Miljööverdomstolen M 1894-03

Lagrum: 7 § rättshjälpslagen och 2 kap. 1 § och 22 kap. 11 § miljöbalken

Fråga om rättshjälp vid överklagande av miljödomstolens beslut att lämna Banverket tillfälligt tillstånd enligt miljöbalken att bortleda grundvatten vid utförande av järnvägstunnel genom Hallandsåsen. Miljööverdomstolen avslog ansökan med motiveringen att bevisbördan i ansökningsmål åligger sökanden och att domstolen i sådana mål har en långtgående utredningsskyldighet. Behovet av juridiskt biträde i den här typen av miljömål får därför anses vara begränsat enligt domstolen som avslog ansökan om rättshjälp.

3.5 Rättshjälpsnämnden 523/1998

Fråga om behov av juridiskt biträde i angelägenhet rörande fastställande av faderskap då modern inte medverkar i utredningen och någon tilltänkt fader inte var känd. – Utredning rörande faderskapet pågick och fadern var inte känd. Mot bakgrund av detta fann Rättshjälpsnämnden att behov av juridiskt biträde inte kunde anses föreligga eftersom barnets behov av biträde för närvarande kunde tillgodoses genom den utredningsskyldighet som åligger socialnämnden.

3.6 Rättshjälpsnämnden 69/1999

Fråga om behov av juridiskt biträde i ärende rörande vårdnad om barn mm. – Eftersom samarbetsamtal fortfarande pågick genom socialförvaltningens försorg fann såväl Rättshjälpsmyndigheten som Rättshjälpsnämnden att behov av juridiskt biträde åtminstone för närvarande inte förelåg.

3.7 Rättshjälpsnämnden 129/2000

Ansökan om rättshjälp i angelägenhet rörande skadereglering angående överfallsskada m.m. Rättsskydds försäkringen gällde inte för personskadereglering. Försäkringen gällde emellertid om tvist uppkom. Med hänsyn härtill förelåg inget behov av biträde i ärendet utöver rådgivning. Också fråga om rättshjälp i samband med ansökan om ersättning från Brottsoffermyndigheten. Inte heller i denna del fann Rättshjälpsnämnden att det förelåg behov av juridiskt biträde utöver rådgivning. Överklagandet lämnades utan bifall. De båda advokaterna i Rättshjälpsnämnden var skiljaktiga och biföll överklagandet.

3.8 Rättshjälpsnämnden 210/2000

Ansökan om rättshjälp i angelägenhet rörande ersättning för behandlingsskada. Rättshjälpsnämnden ansåg att särskilda skäl förelåg med hänsyn till den höga medicinska invaliditeten och till svårigheterna att beräkna inkomstförlusten eftersom sökanden hade varit egen företagare.

3.9 Rättshjälpsnämnden 103/2005

Ansökan avsåg återfående av barn från Egypten alternativt Gaza, vilket i båda fallen innebar att 1980 års Haagkonvention om bortförda barn inte var tillämplig. Sökanden uppgav att målet i grunden var ett vårdnadsmål. Utrikesdepartementet hade uppgett att saken skulle komma att handläggas som ett mål vid domstol, eftersom Haagkonventionen inte var tillämplig i aktuella länder. Rättshjälpsnämnden fann att behov av biträde utöver rådgivning förelåg och återförvisade ärendet för prövning om övriga förutsättningar för rättshjälp förelåg.

3.10 Rättshjälpsnämnden 27/2008

Rättshjälpsmyndigheten beviljade rättshjälp i angelägenhet rörande skadestånd i anledning av mobbning. Rättssökanden avsåg att föra talan mot kommun avseende kränkning i form av mobbning i skolan. Justitiekanslern överklagade Rättshjälpsmyndighetens beslut. Skolverket hade prövat ärendet under uppfattningen att saken rörde diskriminering och därför överlämnat saken till Ombudsmannen för etnisk diskriminering (DO), vilken inte fattat något beslut i saken. Rättshjälpsnämnden anförde att om rättssökanden får avslag i DO var han i första hand hänvisad till att söka omprövning hos Skolverket. Rättshjälpsnämnden fann att det inte var klarlagt att rättssökanden uttömt de möjligheter som fanns vid myndigheterna, varför i det läget inte heller kunde beviljas rättshjälp.

Se även under 2 Dödsbo, RH 1999:40.

4 Rimlighetsbedömning

8 § rättshjälpslagen

Rättshjälp får beviljas endast om det med hänsyn till angelägenhetens art och betydelse, tvisteföremålets värde och omständigheterna i övrigt är rimligt att staten bidrar till kostnaderna.

4.1 NJA 1999 s. 465

Rubrik: Fråga om tillämpning av 8 § rättshjälpslagen

Rättshjälp i ett mål om enskilt anspråk i anledning av brott som avskilts från brottmålet för handläggning som särskilt mål. Skadeståndet avsåg en bil som värderats till ca 130 000 kr och som inte återlämnats till ägaren. Sökanden var svarande i målet. Högsta domstolens majoritet (tre justitieråd) anförde att avskiljande av en talan om enskilt anspråk krävde att en fortsatt gemensam handläggning skulle medföra väsentliga olägenheter. Normalt hade detta sin bakgrund i oklarheter beträffande skadeståndsskyldighetens omfattning. Även i de fall då skadeståndsskyldigheten grundades på brott fick det anses vara av allmänt intresse att frågorna handlades effektivt och rättssäkert även efter avskiljande och att den som talan riktades mot därför vid behov skulle kunna beviljas rättshjälp. Detta innebar inte att 8 § aldrig skulle utgöra hinder mot att bevilja rättshjälp efter att enskilt anspråk avskilts. Förutom fall då tvisteföremålets värde var ringa kunde det finnas skäl att avslå ansökan på den grunden att rättshjälpssökandens talan framstod som utsiktslös eller att han medvetet försvårade handläggningen i målet. Av handlingarna framgick inte att det förelåg sådana omständigheter som kunde ge anledning att avslå ansökan med stöd av 8 §. Eftersom förutsättningar även i övrigt förelåg att bevilja ansökan biföll Högsta domstolen överklagandet.

Skiljaktiga (två justitieråd): Det ena justitierådet fann att frågan om skadeståndets storlek syntes, såvitt kunde bedömas, vara förhållandevis enkel att avgöra. Det var därför inte rimligt att staten bidrog till kostnaderna. Rättshjälp borde därför inte beviljas. Det andra justitierådet instämde i majoritetens uppfattning att det inte fanns skäl att avslå med stöd av 8 §. Justitierådet fann dock att tvistefrågan, såvitt kunde bedömas, var av enkel beskaffenhet. Behov av biträde förelåg därför inte. Ansökan borde därför avslås med stöd av 7 §.

4.2 NJA 2004 s. 276

Rubrik: Fråga om det är rimligt att staten bidrar till kostnaderna för rättshjälp till svarande i vårdnadsmål i fall där vårdnadsfrågan tidigare varit föremål för rättslig prövning.

Knappt ett år hade löpt sedan Svea hovrätt i dom beslutat om ensam vårdnad för en av parterna när den andra parten på nytt väckte talan i Huddinge tingsrätt och yrkade ensam vårdnad. Motparten ansökte om rättshjälp. Tingsrätten beviljade rättshjälp och förordnade även att någon rättshjälpsavgift inte skulle utgå.

Domstolsverket överklagade beslutet och yrkade i första hand att beslutet skulle upphävas eftersom rättshjälp tidigare beviljats i samma angelägenhet och att förhållandena inte ändrats nämnvärt sedan den tidigare tvisten. I andra hand yrkade

verket att hovrätten skulle fastställa procentsatsen för beräkning av rättshjälpsavgiften till två procent av kostnaderna för rättshjälpsbiträdet.

Hovrätten, vars beslut fastställdes av Högsta domstolen, angav att det normalt inte borde komma i fråga att bevilja rättshjälp i en angelägenhet som tidigare varit föremål för rättslig prövning utom när nya väsentliga omständigheter i mål om vårdnad och umgänge helt hade förändrat förutsättningarna för det tidigare avgörandet. Denna princip borde emellertid i första hand tillämpas på den part som väckte talan i det nya målet. Det sagda hindrade dock inte att viss restriktivitet iakttogs även när det gällde svarandepartens rätt till rättshjälp. Hovrätten ansåg förhållandena i detta fall vara sådana att rättshjälp borde beviljas.

Procentsatsen för beräkning av rättshjälpsavgiften bestämdes emellertid till två procent eftersom det saknades möjlighet att befria någon som inte var underårig från skyldighet att betala rättshjälpsavgift.

4.3 NJA 2005 N 43

Frågan gällde enskilt åtal för bland annat grovt tjänstefel.

Högsta domstolen angav att förutsättningar enligt 8 § rättshjälpslagen inte förelåg. Ansökan om rättshjälp lämnades därför utan bifall.

4.4 NJA 2006 s. 569

Rubrik: Prövning av rimlighetskravet i 8 § rättshjälpslagen (1996:1619) (I och II). Tillika fråga om en tillämning av 8 § rättshjälpslagen i en gränsöverskridande tvist är förenlig med det s.k. rättshjälpsdirektivet (2003/8/EG)

I

Målet gällde en tvist om ett skuldebrev på 200 000 kr. Käranden ansökte om rättshjälp men fick avslag i tingsrätten på den grunden att det inte var rimligt att staten bidrog till kostnaderna med hänsyn till fordrans art.

Twisten i tingsrätten rörde ett förhållandevis stort belopp och utgången hade därför stor betydelse för käranden. Ansökan borde inte avslås på den grunden att talan var utsiktslös. Det aktuella skuldebrevet innehöll visserligen formuleringar som var mindre vanliga. Det kunde däremot knappast sägas att tvisten rörde ett anspråk som inte borde sanktioneras av rättsordningen eller låg i gränstrakterna kring det otillåtna.

Hovrätten ansåg således att det vid en bedömning av samtliga omständigheter inte framstod som orimligt att staten bidrog till rättshjälpskostnaderna i tvisten och beviljade käranden rättshjälp.

Högsta domstolen fastställde hovrättens beslut på de av hovrätten angivna skälen med tillägget att villkoren i skuldebrevet, mot bakgrund av att det upprättades som ett led i en förlikning mellan parterna efter det att deras relation hade upphört, inte framstod som anmärkningsvärda.

II

I målet som gällde vårdnad och umgänge ansökte pappan som var kärande, bosatt i Spanien, om rättshjälp. Frågan hade tidigare prövats den 3 maj 2002 (gemensam vårdnad), den 25 augusti 2003 (ensam vårdnad för mamman som yrkat ensam vårdnad bl.a. p.g.a. att pappan kvarhållit barnet i Spanien efter avslutat

veckoslutsumgänge och förundersökning inletts) samt den 22 januari 2004 (pappans talan om umgänge ogillades). I aktuellt mål väckte pappan talan den 19 augusti 2005 och yrkade i första hand ensam vårdnad. I samtliga tre tidigare processer hade pappan beviljats rättshjälp.

Tingsrätten avlog ansökan med motiveringen att frågan prövats relativt nyligen varför det inte var rimligt att staten skulle bidra till kostnaderna för kändanden.

Hovrätten fastställde tingsrättens beslut i rättshjälpsfrågan och avlog kändandens begäran om att inhämta förhandsavgörande från EG-domstolen.

Eftersom pappan i Högsta domstolen återkallat sitt överklagande i sak konstaterade domstolen först att frågan om rättshjälp skulle prövas med utgångspunkt i de förhållanden som förelåg under processen vid tingsrätten.

Högsta domstolen angav att utrymmet att avslå en rättshjälpsansökan enligt lagmotiven blivit väsentligt större sedan kravet på rimlighet infördes genom 1996 års rättshjälpsreform. I motiven framhölls samtidigt att prövningen var grannlaga och borde ske med stor försiktighet samt att det normalt borde vara uteslutet att rättshjälp beviljades för en angelägenhet som redan varit föremål för rättslig prövning.

Att pappan självsvåldigt och i strid med domstols förordnande bosatt sig med barnet i Spanien och höll kvar barnet där bidrog till att pappan inte fick del i vårdnaden och att hans yrkande om umgänge avslagits. Frågan om hans handlande var brottsligt kunde därvid inte ha antagits haft någon avgörande betydelse och hans påstående att brottsmisstankar inte längre förelåg var inte en sådan ny omständighet som var av betydelse vid en ny sakprövning. Däremot kunde det förhållandet att pappan inte hade haft någon kontakt med barnet motivera att umgängesfrågan på nytt prövades av domstol. Yrkandena i aktuellt mål var emellertid i första hand ensam vårdnad och i andra hand gemensam vårdnad samt umgänge med barnet i Spanien. Hans talan framstod således inte som realistisk. Trots angelägenhetens art och betydelse för de inblandade var det därmed inte rimligt att staten på nytt skulle bidra till pappans rättegångskostnader.

Pappan begärde även att Högsta domstolen skulle inhämta förhandsavgörande från EG-domstolen i frågan om en tillämpning av 8 § rättshjälpslagen skulle stå i strid med rådets direktiv (2003/8/EG) om förbättring av möjligheterna till rättslig prövning i gränsöverskridande tvister genom fastställande av gemensamma minimiregler för rättshjälp i sådana tvister (det s.k. rättshjälpsdirektivet). Högsta domstolen konstaterade att reglerna i direktivet inte hindrade att 8 § rättshjälpslagen tillämpades på gränsöverskridande tvister. Rätten till rättslig prövning var inte villkorad av att rättshjälp gavs och själva domstolsförfarandet var kostnadsfritt med undantag för ansökningsavgiften. Vidare kunde rådgivning erhållas enligt 4 § rättshjälpslagen. Slutligen hade den rättssökande enligt 11 kap. 6 § RB under vissa förutsättningar rätt till ersättning av allmänna medel för kostnader för inställelse till förhandling. Eftersom det således stod klart att möjligheten till rättslig prövning var säkerställd oavsett om den rättssökande vägrades rättshjälp med hänvisning till 8 § rättshjälpslagen, fanns ingen anledning att inhämta förhandsavgörande från EG-domstolen.

4.5 NJA 2007 s. 479

Rubrik: Rättshjälp har beviljats svaranden i ett mål om skadestånd på grund av förtal.

I ett mål om grovt förtal dömdes M.K. till dagsböter och förpliktades att utge sammanlagt 85 000 kr i skadestånd till två målsägande. M.K. överklagade både i ansvars- och skadeståndsdelen. Hovrätten meddelade inte prövningstillstånd i ansvarsdelen. I skadeståndsdelen krävdes inte prövningstillstånd. Inför prövningen i hovrätten ansökte M.K. om rättshjälp men hovrätten avslog hennes ansökan.

Högsta domstolen anförde att det saknades skäl att bedöma den här situationen annorlunda än den i NJA 1999 s. 465. Där gällde målet ett avskilt skadestånd och rättshjälp beviljades svaranden. Vidare angav Högsta domstolen att rättshjälp skulle beviljas restriktivt i fråga om enskilt åtal eller mål om skadestånd på grund av förtal m.m.

Högsta domstolen konstaterade emellertid att den restriktivitet som kommit till uttryck i förarbetena när det gällde rättshjälp i mål om förtal var påkallad framför allt beträffande den som ville föra talan om enskilt åtal eller kräva skadestånd i ett sådant mål. Eftersom M.K. i detta mål var svarande ansåg domstolen att hennes möjligheter att få rättshjälp inte borde vara lika begränsade. Eftersom M.K. också ansågs vara i behov av biträde beviljades hon rättshjälp.

4.6 Hovrätten över Skåne och Blekinge Ö 416-00

Fråga bl.a. om bestämmelsen i 8 § rättshjälpslagen utgjorde hinder mot att bevilja sökanden rättshjälp p.g.a. hans påstående om att käranden velat betala med ”svarta pengar”. Hovrätten angav att det i förarbetena nämndes att det inte var rimligt med rättshjälp för angelägenheter som hade samband med större ekonomiska transaktioner som inte kunde sägas ha med sökandens vardagliga välfärd att göra. I lagrådsremissen nämndes som exempel tvister om återbetalning av ”svarta pengar” som betalats för hyresrätt. Vidare angavs i förarbetena att i angelägenheter som rörde spekulation, lyxbetonade föremål och transaktioner i gränslandet mellan tillåtet och otilåtet fanns det möjligheter att med stöd av rimlighetsregeln underlåta att bevilja rättshjälp.

Enbart det förhållandet att sökanden gjorde gällande att käranden hade velat betala med ”svarta pengar” kunde inte utgöra anledning att avslå hans ansökan om rättshjälp. Det hade inte heller i övrigt framkommit omständigheter som borde föranleda att rättshjälp vägrades med stöd av 8 § rättshjälpslagen.

I 13 § rättshjälpslagen angavs att rättshjälp inte fick beviljas den som är eller har varit näringsidkare i en angelägenhet som har uppkommit i näringsverksamheten om det inte finns särskilda skäl med hänsyn till verksamhetens art och begränsade omfattning, hans eller hennes ekonomiska och personliga förhållanden och omständigheterna i övrigt. Bedömningen blev dock en annan när frågan om beviljande av rättshjälp angick samma omständigheter som den bakomliggande tvist vilken rättshjälpsansökan avsåg, dvs. om sökanden skulle anses vara näringsidkare. I sådana fall borde det komma i fråga att avslå begäran om rättshjälp endast om det förelåg särskilda skäl (RÅ 1986 ref. 114 och RH 1997:80). Sådana skäl kunde vara att de omständigheter som sökanden åberopade utan vidare framstod som oriktiga eller av annan anledning kunde lämnas utan avseende. Så-

dana skäl framgick inte av tillgängliga handlingar. Med hänsyn till vad som anförts och sökandens ekonomiska och personliga förhållanden bifölls ansökan om rättshjälp.

4.7 Svea hovrätt Ö 2580-00

Rättshjälp i mål avseende enskilt åtal med brottsrubriceringen grov förolämpning. Förarbetena angav att möjligheterna till rättshjälp i angelägenheter som gällde enskilt åtal skulle vara mycket begränsade. En bedömning gjordes om det med hänsyn till den rättsliga angelägenhetens art, betydelse och omständigheterna i övrigt var rimligt att staten bidrog till kostnaderna. Hovrätten fann att den med hänsyn till den ifrågavarande angelägenhetens art och betydelse och omständigheterna i övrigt inte var rimligt att staten bidrog till kostnaderna för att parten skulle kunna utföra sin talan. Beslutet att bevilja rättshjälp upphävdes.

4.8 Rättshjälpsnämnden 494/1998

Rättshjälpsnämnden fann det inte rimligt att staten bidrog till kostnaderna i ett ärende rörande skadestånd p.g.a. förtal i tryckt skrift. I ärendet framkom att Pressens Opinionsnämnd hade funnit att Dagens Nyheter brutit mot god publicistisk sed genom publicering av den aktuella artikeln. Två ledamöter var skiljaktiga och ville bevilja rättshjälp.

4.9 Rättshjälpsnämnden 600/1998

Ansökan om rättshjälp i angelägenhet rörande borgensåtagande. Sökanden hade ingått borgen för ett lån i annans förvärvsverksamhet. Rättshjälpsnämnden fann med beaktande av angelägenhetens art samt omständigheterna i övrigt att det inte kunde anses rimligt att staten bidrog till kostnaderna i ett ärende rörande borgensåtagande.

4.10 Rättshjälpsnämnden 677/1998

Fråga om det var rimligt att återigen bevilja rättshjälp i angelägenhet rörande vårdnad om barn. Den rättssökande hade den 9 mars 1998 av tingsrätten beviljats rättshjälp i samma angelägenhet och tingsrätten hade den 17 mars 1998 meddelat dom i målet. I domen tillerkändes sökanden yrkat umgänge med barnet. Avsikten med den nya rättshjälpsansökan var att ansöka om överföring av vårdnaden eftersom motparten vägrade medge umgänge i enlighet med vad som beslutats. – Rättshjälpsnämnden, som därvid frångick Domstolsverkets medgivande att rättshjälp skulle beviljas, fann det inte rimligt att staten bidrog till kostnaderna då frågan om vårdnad nyligen varit föremål för rättslig prövning. Rättshjälp beviljades inte.

4.11 Rättshjälpsnämnden 58/1999

Fråga om det var rimligt att bevilja rättshjälp i angelägenhet rörande hävande av köp av fritidsbåt. Köpeskillingen uppgick till cirka 90 000 kr, vilket i förhållande till de defekter som enligt den rättssökande upptäckts på båten efter köpet var alldeles för högt. Försäkringsbolaget hade avböjt att bevilja rättsskydd i angelägenheten då han tecknat försäkringen en vecka efter köpet. - Rättshjälpsnämnden, som gjorde samma bedömning som Rättshjälpsmyndigheten, fann med

hänsyn till angelägenhetens art att det inte var rimligt att staten bidrog till kostnaderna.

4.12 Rättshjälpsnämnden 169/1999

Lagrum: 8 §, 32 § 6 och 35 § rättshjälpslagen

Barn ansökte om rättshjälp i angelägenheter rörande jämkning av underhållsbidrag. Efter besked från försäkringsbolaget att barnen inte omfattades av moderns hemförsäkring beviljades rättshjälp. De rättssökande beviljades därefter rättsskydd i angelägenheten. Fråga om rättshjälpens upphörande eftersom det med hänsyn till omständigheterna inte längre var rimligt att staten bidrog till den rättssökandes kostnader. Tillika fråga om återbetalning av rättshjälpskostnaderna då rättshjälpens upphörde på denna grund. – Rättshjälpsnämnden fann det inte längre rimligt att staten bidrog till kostnaderna i ärendena då barnen även beviljats rättsskydd i samma angelägenhet. Rättshjälpsnämnden förordnade om rättshjälpens upphörande enligt 32 § 6 rättshjälpslagen. Den bestämmelse om rättshjälpens upphörande som tillämpades samt bestämmelsen om återbetalningsskyldighet har sin motsvarighet i 1972 års rättshjälpslag. I enlighet med den praxis som bildats på grundval av den lagen fann Rättshjälpsnämnden att de rättssökandes återbetalningsskyldighet av rättshjälpskostnaderna borde begränsas till motsvarande rättshjälpsavgifterna. Överstigande belopp stannade på staten.

4.13 Rättshjälpsnämnden 115/2007

Ansökan om rättshjälp i angelägenhet rörande skadestånd. Rättssökanden som saknade körkort framförde bil alkoholpåverkad varvid bilen skadades och fick skrotas. Bilägaren som vid den aktuella färden lät rättssökanden köra och som själv var med som passagerare, riktade skadeståndsanspråk mot rättssökanden. Justitiekanslern överklagade Rättshjälpsmyndighetens beslut att bevilja rättshjälp och anförde att det inte var rimligt att rättshjälp beviljats. Rättshjälpsnämnden fann med beaktande av angelägenhetens betydelse för rättssökanden och tvisteföremålets värde att det inte förelåg hinder att bevilja rättshjälp.

5 Krav på rättsskyddsförsäkring och borde-regeln

9 § rättshjälpslagen

Rättshjälp får inte beviljas, om den rättssökande har en rättsskyddsförsäkring eller något annat liknande rättsskydd som omfattar angelägenheten.

Om den rättssökande saknar rättsskydd enligt första stycket men med hänsyn till sitt försäkringsskydd i övrigt eller sina ekonomiska och personliga förhållanden borde ha haft ett sådant skydd, får rättshjälp beviljas endast om det finns särskilda skäl med hänsyn till angelägenhetens art och betydelse för den rättssökande.

5.1 NJA 1999 s. 712

Rubrik: Den som är beroende av försörjningsstöd enligt socialtjänstlagen och saknar egendom värd att försäkra har inte ansetts ha anledning att teckna försäkring med rättsskydd. Rättshjälp har beviljats.

Sökanden var helt beroende av försörjningsstöd enligt socialtjänstlagen för sitt uppehälle. Han saknade egendom värd att försäkra. Således hade sökanden inte haft anledning att teckna hemförsäkring. Avsaknad av försäkringsskydd hade därmed inte betydelse för prövningen av rättshjälpsfrågan.

5.2 NJA 2000 s. 400

Rubrik: En rättsökande har i en pågående tvist kunnat utnyttja en rättsskyddsförsäkring. Rättshjälp har inte beviljats i angelägenheten när förmånerna enligt försäkringen har uttömts.

Sökanden hade en rättsskyddsförsäkring som hade kunnat utnyttjas för den pågående tvisten och som hade ersatt hennes kostnader i målet upp till 100 000 kr. Högsta domstolen anförde att det i motiven uttryckligen angavs att det inte behövde införas någon möjlighet att få rättshjälp när den som har rättsskyddsförsäkring har utnyttjat denna upp till försäkringens maximibelopp. Dock skulle rättshjälp kunna beviljas, om rättsskyddsförsäkringen är mindre omfattande än normalt och detta inte berodde på den rättssökandes eget val.

Sökanden hade utnyttjat rättsskyddsförsäkringen för den pågående tvisten och försäkringen hade ersatt hennes kostnader i målet upp till 100 000 kr. Omständigheterna var sådana att rättshjälp inte skulle beviljas i angelägenheten.

5.3 NJA 2001 s. 135

Rubrik: Särskilda skäl har ansetts föreligga att i mål om umgänge bevilja rättshjälp för svaranden, som borde ha haft försäkring med rättsskydd som omfattat angelägenheten.

I mål om umgänge ansökte svaranden om rättshjälp. Tingsrätten avslog ansökan. Svaranden överklagade beslutet. Hovrätten ansåg att angelägenheten var av sådan art och betydelse för svaranden att särskilda skäl förelåg för att hon skulle beviljas rättshjälp och ändrade tingsrättens beslut. Domstolsverket överklagade hovrättens beslut till Högsta domstolen.

Högsta domstolen anförde att svarandens inkomster var låga och bestod av ekonomiska bidrag från det allmänna. Enligt socialtjänstlagen kunde emellertid försörj-

ningsstöd utgå även för kostnad för hemförsäkring. Med hänsyn härtill borde svarenden ha skaffat sig rättsskydd. I förarbetena till rättshjälpslagen angavs tvister om vårdnad och umgänge som sådana angelägenheter beträffande vilka det kunde finnas särskilda skäl att bevilja rättshjälp. Mål om umgänge – liksom mål om vårdnad – avsåg viktiga frågor angående barnets rätt, som var av största betydelse inte bara för barnet utan även för föräldrarna. Det kunde i normala fall inte anses rimligt att en part i en sådan tvist av ekonomiska skäl skulle behöva avstå från juridiskt biträde och därmed tvingas föra sin talan själv. Detta gällde särskilt om parten var svarande i rättegången och motparten dessutom hade erhållit rättshjälp.

Högsta domstolen lämnade Domstolsverkets överklagande utan bifall.

5.4 NJA 2006 s. 655

Rubrik: En ansökan om rättshjälp i en rättslig angelägenhet rörande klander av skiljedom får inte avslås med stöd av 9 § rättshjälpslagen på den grunden att den rättsökanden åtnjutit rättsskydd i den angelägenheten som omfattade skiljeförfarandet.

Skiljenämnden för arbetsmarknadsförsäkringar avslog i skiljedom en talan rörande ersättning på grund av trygghetsförsäkring vid arbetsskada. Käranden klandrade skiljedomen och ansökte om rättshjälp. Han anförde bl.a. att det rättsskydd han åtnjutit i skiljeförfarandet genom LO-TCO Rättsskydd AB hade upphört och att rättsskyddet i hans hemförsäkring inte omfattade tvister som hade samband med hans arbete eller yrkesutövning.

Högsta domstolen anförde att rättshjälp skulle beviljas i en rättslig angelägenhet. Den rättsliga angelägenhet som omfattade skiljeförfarandet var avslutad i och med att det förelåg ett slutligt avgörande i form av en skiljedom som inte kunde överklagas (se prop. 1972:4 s. 335 f.). Av handlingarna framgick att det rättsliga bistånd som käranden fick genom försäkringen var begränsat till den angelägenheten. När käranden ansökte om rättshjälp i hovrätten avsåg ansökningen hans talan om ogiltighet och klander av skiljedomen. Ansökningen avsåg således en ny rättslig angelägenhet som inte kunde avslås med stöd av 9 § rättshjälpslagen på den grunden käranden åtnjutit rättsskydd i den tidigare angelägenheten.

Ärendet återförvisades till hovrätten för fortsatt behandling.

5.5 NJA 2007 s. 382

Lagrum: 9 § och 34 § rättshjälpslagen

Rubrik: Rättshjälp har beviljats för process i tredje instans, sedan beloppet i befintlig rättsskyddsförsäkring förbrukats.

Målet gällde vårdnad, boende och umgänge. Tingsrätten dömde i målet den 3 maj 2006. Hovrätten avgjorde, efter överklagande av båda parter, målet den 13 december 2006. Bland annat förordnades att mamman skulle ha ensam vårdnad om barnet. Pappan överklagade hovrättens dom till Högsta domstolen och mamman ansökte om rättshjälp på den grunden att hon uttömt rätten till ersättning ur sin rättsskyddsförsäkring, att denna omfattat rätt till ersättning upp till ett belopp om 120 000 kr, att hon studerade och för sin försörjning uppbar studiemedel samt att hon saknade nettoförmögenhet.

Justitiekanslern motsatte sig att rättshjälp skulle beviljas bl.a. med hänvisning till NJA 2000 s. 400.

Högsta domstolen (tre justitieråd) anförde att rättsfallet NJA 2000 s. 400 gällde frågan om rättshjälp i hovrätten skulle beviljas den som utnyttjat sin rättsskydds-försäkring till dess maximibelopp i första instans. Frågan i detta mål gällde tredje instans, sedan beloppet i befintlig försäkring förbrukats. Det var inte rimligt att den som hade rättsskydds-försäkring skulle behöva planera så att det återstod ett utrymme på försäkringen för eventualiteten att Högsta domstolen meddelade prövningstillstånd. Med hänsyn till detta och till Högsta domstolens betydelse som prejudikatinstans, borde i en situation som den förevarande, när förutsättningar i övrigt var för handen, rättshjälp kunna beviljas med ett antal timmar som täckte målets behandling i domstolen. Högsta domstolen beslutade också att förmånen av rättshjälpsbiträde får omfatta högst 30 timmars arbete.

Två justitieråd var skiljaktiga och anförde med hänvisning till 9 § första stycket rättshjälpslagen och NJA 2000 s. 400 att eftersom sökanden i underinstanserna fullt ut hade utnyttjat en rättsskydds-försäkring av normal omfattning, rättshjälp inte kunde beviljas henne i angelägenheten.

5.6 RH 1998:26

Sammanfattning: Fråga om en person som avtjänar fängelsestraff och saknar bostad under kortare tid, varunder hans bohag är magasinerat, borde ha haft försäkring med rättsskyddsmoment; även fråga om bedömningen av den sökandes ekonomiska och personliga förhållanden vid prövningen om rättshjälp ska beviljas.

Ansökan avsåg avskilt tvistemål. Sökanden saknade såväl hemförsäkring som övrigt försäkringsskydd. Sökanden som hade en inkomst på drygt 100 000 kr efter avdrag för underhållsskyldighet för tre barn kunde inte hänföras till den grupp personer som normalt ansågs ha förmåga att försäkra sig. Sökandens personliga förhållanden, bland annat hade han nyligen fått bostad efter avtjänat straff, var sådana att han inte borde ha haft rättsskydds-försäkring. Sökanden omfattades därmed inte av borde-regeln. Eftersom övriga förutsättningar för att bevilja rättshjälp var uppfyllda beviljades sådan hjälp.

5.7 RH 1998:64

Sammanfattning: Fråga om en person, som har ådragit sig skulder till följd av bl.a. spelberoende och som helt saknat försäkringsskydd, med hänsyn till sina ekonomiska och personliga förhållanden borde ha haft en rättsskydds-försäkring.

Ansökan om rättshjälp i mål om återvinning. En ansökan om betalnings-föreläggande om 85 000 kr jämte ränta och ersättning för kostnader hade bifallits av kronofogdemyndigheten och sökanden ansökte om återvinning vid tingsrätt. Hovrätten konstaterade att sökanden inte haft något försäkringsskydd. Uppgiften om att sökanden till följd av överenskommelser med fordringsägare haft begränsade belopp för egen del godtogs. Emellertid ifrågasattes om sökanden hade ett hem i ordets egentliga mening. Förhållandena i övrigt liknade de som beskrevs i förarbetena. Sökanden hade under ca. ett års tid levtt under socialt pressande förhållanden. Hon hade fått hjälp och stöd av socialförvaltningen bl.a. med bostad. Bohaget och övriga tillgångar var av ringa ekonomiskt värde. Hon hade nyligen genomgått en separation. Även om hon hamnat i belägenheten på grund av en i viss mån särpräglad händelse - hennes spelberoende - liknade hennes förhållanden de som beskrevs i förarbetena. Vid en samlad bedömning ansåg

hovrätten att sökanden levte under sådana ekonomiska och personliga förhållanden att det inte rimligen kunde krävas att hon skaffat sig ett rättsskydd. Bestämmelsen i 9 § andra stycket hindrade således inte att rättshjälp beviljades. Inte heller i övrigt förelåg hinder mot beviljande.

5.8 RH 1999:94 I och II

Sammanfattning: Rättshjälp har inte ansetts kunna beviljas trots att sökandena utnyttjat sina respektive rättsskyddsförsäkringar upp till dess maximala belopp.

Hovrätten fann att sökanden hade en rättsskyddsförsäkring som omfattade den i målet aktuella angelägenheten. Försäkringsskyddet ansågs ha normal omfattning. Vid sådant förhållande fick rättshjälp inte beviljas, trots utnyttjande av försäkring upp till maximala beloppet.

5.9 Hovrätten för Övre Norrland Ö 38-00

Rättshjälp i angelägenhet rörande vårdnad om barn och barns boende. Sökanden har uppgett att han upptäckt att han av förbiseende inte förlängt sin hemförsäkring. Hovrätten fann att sökanden med hänsyn till sina personliga och ekonomiska förhållanden borde ha haft rättsskyddsförsäkring. Målet rörde emellertid vårdnad om barn och barns boende. Med hänsyn härtill, motpartens inställning och övriga omständigheter förelåg särskilda skäl att bevilja rättshjälp.

5.10 Hovrätten för Övre Norrland Ö 12-00

Rättshjälp i angelägenhet rörande barns boende m.m. Sökanden saknade försäkringsskydd före den 14 december 1999. Hon levde på studielån och var försörjningsskyldig mot två barn. Hennes ekonomiska underlag uppgick till drygt 50 000 kr. Med sådant underlag kunde hon inte hänföras till en grupp som normalt kunde anses ha förmåga att försäkra sig. Hennes personliga förhållanden i övrigt var inte heller sådana att hon bort ha försäkringsskydd. Bestämmelsen i 9 § 2 st utgjorde därmed inget hinder att bevilja rättshjälp. Inte heller i övrigt förelåg hinder mot att bifalla hennes ansökan.

5.11 Rättshjälpsnämnden 355/1998

Det förhållandet att en vårdnadshavare pga. sina personliga och ekonomiska förhållanden borde ha haft rättsskyddsförsäkring ansågs av Rättshjälpsnämnden inte utgöra hinder mot att bevilja ett underårigt barn rättshjälp i angelägenhet rörande fastställande av faderskap. Hinder mot rättshjälp förelåg inte heller i övrigt.

5.12 Rättshjälpsnämnden I. 405/1998 II. 157/2000

I.

Fråga om rättshjälp i angelägenhet rörande hävande av köp av personbil alternativt nedsättning av köpeskilling. Den omtvistade personbilen hade förvärvats från en bilfirma i utlandet för att sedan omgående vidareförsäljas i Sverige. Någon rättsskyddsförsäkring som gällde för den aktuella tvisten hade inte tecknats. – Rättshjälpsnämnden fann med hänsyn till sökandens innehav av personbil att han borde ha haft en rättsskyddsförsäkring som omfattade den aktuella angelägenheten. Rättshjälp beviljades inte.

II.

Fråga om krav på rättsskyddsförsäkring vid tvist i anledning av köp av husbil som var avställd. – Rättshjälpsnämnden fann med hänsyn till att angelägenheten avsåg en tvist i anledning av köp av motorfordon och med hänsyn till sökandens försäkringsskydd i övrigt samt till övriga omständigheter att han borde ha haft rättsskyddsförsäkring.

Särskilda skäl för att bevilja rättshjälp hade inte framkommit. Rättshjälp beviljades inte.

5.13 Rättshjälpsnämnden 478/1998

Ansökan om rättshjälp i angelägenhet rörande fel i fastighet. Rättshjälpsnämnden fann inte omständigheten att sökanden trodde att en försäkring som tecknats för en annan fastighet även omfattade den i angelägenheten aktuella fastigheten utgjorde skäl att medge undantag från kravet på rättsskyddsförsäkring. Sökanden borde således ha haft en rättsskyddsförsäkring och något särskilt skäl att ändå bevilja henne rättshjälp förelåg inte.

5.14 Rättshjälpsnämnden 485/1998

Fråga om det förhållandet att ett underårigt barn omfattades av vårdnadshavarens försäkring utgjorde hinder att bevilja rättshjälp i angelägenhet rörande underhållsbidrag. – Enligt 9 § rättshjälpslagen föreligger hinder att bevilja rättshjälp om den rättssökande har en rättsskyddsförsäkring eller annat liknande rättsskydd som omfattar angelägenheten. Rättshjälpsnämnden fann med hänsyn till att barnet omfattades av en sådan rättsskyddsförsäkring att rättshjälp inte kunde beviljas.

5.15 Rättshjälpsnämnden 623/1998

Ansökan om rättshjälp i tvist rörande köp av häst. – Rättshjälpsnämnden fann att ägaren av ridhästen med hänsyn till sina personliga och ekonomiska förhållanden borde ha haft rättsskydd och att det inte förelåg några särskilda skäl att ändå bevilja rättshjälp i angelägenheten.

5.16 Rättshjälpsnämnden 683/1998

Ansökan om rättshjälp i angelägenhet rörande skadeståndskrav mot bostadsrättsförening pga. fukt- och mögelskador i lägenheten. Fråga om bostadsrättsinnehavare förutom hemförsäkring även borde ha haft försäkring som omfattade bostadsrätten. – Rättshjälpsnämnden fann att sökanden borde ha haft sådan försäkring samt att det inte förelåg särskilda skäl med hänsyn till angelägenhetens art och betydelse att ändå bevilja rättshjälp.

5.17 Rättshjälpsnämnden 7/2002

Ansökan om rättshjälp i tvist rörande arv. Den rättssökande hade en rättsskyddsförsäkring som inte kunde tas i anspråk på grund av karenstidsbestämmelser i försäkringsvillkoren. Rättssökanden hade tidigare haft kollektiv hemförsäkring med rättsskydd genom sin fackliga organisation, vilket skydd upphörde genom anställningsbyte. Den nya fackliga organisationen hade inte något rättsskydd knutet till den kollektiva hemförsäkringen. Rättshjälpsnämnden fann

bland annat att arten av den angelägenhet som rättshjälp söktes för samt angelägenhetens betydelse för rättssökanden gjorde att det förhållandet att rättssökanden inte hade någon rättsskyddsförsäkring som omfattade angelägenheten inte skulle utgöra hinder att bevilja rättshjälp.

5.18 Rättshjälpsnämnden 20/2007

Ansökan om rättshjälp angående behandlingsskada med handläggning i skiljenämnd. Rättssökanden har inte haft rättsskydd. Enligt förarbetena till rättshjälpslagen ska den som ligger nära eller inom övre hälften av den ekonomiska avgränsning som berättigar till rättshjälp anses ha förmåga att försäkra sig. Gränsvärdet uppgår för närvarande till 260 000 kr. Rättssökandens ekonomiska underlag låg inom övre hälften av gränsvärdet, varför rättssökanden fick anses ha förmåga att försäkra sig och därför borde ha haft en rättsskyddsförsäkring enligt 9 § 2 st rättshjälpslagen. Med hänsyn till skadans art och omfattning fann Rättshjälpsnämnden att det inte heller förelåg särskilda skäl att bevilja rättshjälp.

5.19 Rättshjälpsnämnden 35/2007

Ansökan om rättshjälp i angelägenhet rörande fordran i anledning av småhusentreprenad. Till följd av entreprenörens obestånd avbröts entreprenaden i förtid, vilket medförde att rättssökanden inte kunde tillträda fastigheten eller teckna hemförsäkring med nödvändigt rättsskydd förrän en tid efter tvisten uppstått. Justitiekanslern har i yttrande bland annat anfört att då rättssökanden under entreprenaden bodde hos släktingar fanns ingen anledning att ha en hemförsäkring. Vidare anfördes att enligt praxis är en fastighetsköpare inte skyldig att teckna en särskild fastighetsförsäkring med rättsskydd innan tillträdet. När en privatperson uppdrar åt en entreprenör att bygga ett hus på en fastighet, bör skyldigheten för uppdragsgivaren att teckna en rättsskyddsförsäkring uppstå först när entreprenaden är avslutad och slutbesiktning har skett. Rättshjälpsnämnden fann med hänsyn till vad som framkommit i ärendet samt i likhet med vad Justitiekanslern anfört, att avsaknaden av rättsskydd inte utgjorde hinder att bevilja rättshjälp.

6 Bodelning

10 § första stycket 8 rättshjälpslagen

Rättshjälp får inte beviljas i en angelägenhet som rör bodelning i annat fall än vid klander av bodelning

6.1 RH 2000:79

Sammanfattning: Talan om jämkning av bodelning har jämförts med klander av bodelning vid tillämpningen av rättshjälpslagen

Den rättsliga angelägenhet i vilken rättssökande sökt rättshjälp får anses röra bodelning. Enligt bestämmelsernas ordalydelse skulle rättshjälp därmed inte kunna komma i fråga. Syftet med bestämmelsen är emellertid, enligt vad som framgår av förarbetena, att utesluta rättshjälp vid förrättandet av bodelning och själva bodelningsförfarandet i övrigt. Ett yrkande om jämkning av ett mellan två parter upprättat avtal rörande bodelning fyller samma funktion som en klandertalan. Båda processerna avser att få till stånd en ändring av innehållet i en redan förrättad bodelning. Mot denna bakgrund bör talan om jämkning jämföras med klander av bodelning vid tillämpning av rättshjälpslagens bestämmelser. Rättshjälp ska därför beviljas i den aktuella angelägenheten.

6.2 Svea hovrätt Ö 688-00

Betalningsföreläggande i enlighet med avtal benämnt ”deling etter samboerforhold” överlämnat från kronofogdemyndigheten till tingsrätt. I målet var inte fråga om någon förrättning i anslutning med upplösning av äktenskap eller samboförhållande utan ett fordringsmål som handlades i allmän domstol enligt rättegångsbalkens regler. På grund härav och då inte heller i övrigt har framkommit skäl emot beviljande av rättshjälp bifölls ansökan.

7 Äktenskapsskillnad och underhåll till barn

11 § första stycket 1 och 2 rättshjälpslagen

Rättshjälp får beviljas endast när det finns särskilda skäl i en angelägenhet som rör äktenskapsskillnad och därmed sammanhängande frågor eller underhåll till barn

7.1 NJA 1999 s. 149 I-III

Rubrik: Fråga om förutsättningarna för beviljande av rättshjälp i mål om äktenskapsskillnad mm.

I.

Rådgivning hade inte förekommit. Det fanns inte anledning att anta att en rådgivning skulle få någon betydelse för beslutet att erhålla skilsmässa från maken eftersom det med beaktande av svårigheterna att få kontakt med maken för att delge stämningsansökan inte kunde antas att rådgivning skulle ha bidragit till att få till stånd en gemensam ansökan. Detta förhållande utgjorde emellertid inte tillräckliga skäl för undantag. Det fanns inte anledning utgå ifrån annat än att sökanden hade behov av upplysningar om på vilka grunder och hur snabbt äktenskapsskillnad kunde vinnas, vilken bevisning som kunde erfordras, regler för vårdnad och hur svårigheter att få kontakt med maken kunde mötas. Med hänsyn till detta borde rådgivning ha skett och det hade inte funnits skäl att underlätta rådgivning. Hinder för att bevilja rättshjälp förelåg därför.

II.

Betänketidsmål som skulle handläggas enligt svensk lag. Sökanden var asylsökande. Det fanns inte några barn i äktenskapet. Målet hade således endast obetydlig påverkan av internationellt inslag. Inga ytterligare rättsliga komplikationer framgick av handlingarna. Det förhållandet att maken inte omedelbart medgivit äktenskapsskillnad föranledde inte heller att målet kunde anses vara komplicerat. Mot bakgrund härav täckte rådgivningsinstitutet väl behovet av biträde. Svårigheter med svenska språket borde i första hand lösas med hjälp av tolk. Vad som i övrigt framkommit om situationen föranledde inte heller att rättshjälp borde beviljas.

III.

Ansökan gavs in i samband med muntlig förberedelse. Maken medgav vid förberedelsesammanträdet sökandens samtliga yrkanden i målet. Om ansökan hade gjorts vid talans väckande borde rättshjälp ha beviljats. Den omständigheten att den ingavs först vid muntlig förberedelse borde inte utgöra hinder under förutsättning att nedlagt arbete var så omfattande att särskilda skäl att bevilja rättshjälp kunde anses föreligga. Sökanden hade uppgett att ombudet ägnat sex timmar inkl. två timmars rådgivning åt ärendet. Av den lämnade redogörelsen framgick att maken motsatt sig kraven när ombudet framfört dem skriftligt. Det fick därför godtas att ombudet lagt ned ett icke obetydligt arbete på förberedelsen. Domstolsverket hade inte ifrågasatt nödvändigheten av vidtagna åtgärder eller den angivna tidsåtgången. Omfattningen på arbetsinsatsen fick därför godtas. Den biträdesinsats som krävdes i angelägenheten hade därmed en sådan omfattning att det kunde anses föreligga särskilda skäl. På grund härav borde ansökan om rättshjälp beviljas.

7.2 NJA 2003 s. 226

Lagrum: 11 § 2 rättshjälpslagen

Rubrik: Fråga om särskilda skäl föreligger att bevilja rättshjälp i angelägenhet rörande underhåll till barn

I målet yrkade barnet att utgående underhållsbidrag om 1 200 kr skulle jämkas till 2 500 kr och ansökte om rättshjälp. Tingsrätten avslag ansökan. Hovrätten beviljade barnet rättshjälp. Domstolsverket överklagade beslutet.

Högsta domstolen anförde följande. Det förhållandet att rättshjälp kan beviljas i fall då barnet har ett behov av underhållsbidrag som överstiger underhållsstödet kan, mot bakgrund av den restriktivitet som ligger i rekvisitetet särskilda skäl, inte uppfattas så att rättshjälp alltid ska beviljas i sådana fall. Härutöver bör i det enskilda fallet krävas att förhållandena är mer komplicerade än normalt för att rättshjälp ska medges. Så kan vara fallet exempelvis om barnet har speciella behov eller föräldrarnas ekonomiska förhållanden är svårutredda och svårbedömda. Med hänsyn till rättshjälpslagens karaktär av social skyddslagstiftning bör vidare särskild restriktivitet iakttas med att bevilja rättshjälp när underhållsbidraget inte är avsett att täcka ett barns grundbehov, utan avser s.k. standardtillägg. Den omständighet att ärendet krävt en biträdesinsats utöver två timmars rådgivning kan tyda på att ärendet är mer komplicerat än normal, men bör i mål om underhållsbidrag till barn inte tillerkännas avgörande betydelse (jfr NJA 1999 s. 149 III). Av handlingarna i målet framgår inte annat än att barnet grundar sitt utökade behov av underhållsbidrag på att han erhållit barnomsorgsplats, till en kostnad om 1 200 kr per månad och att han på grund av faderns ekonomiska förhållanden därutöver anser sig berättigad till ett standardtillägg. Föräldrarnas ekonomiska förhållanden framstår vidare som relativt klara. Målet kan mot denna bakgrund inte sägas vara särskilt komplicerat. Att osäkerhet kan ha förelegat kring avtal om underhållsbidrag som funnits förändrar inte den bedömningen.

Högsta domstolen beslutade att barnet inte längre skulle ha rättshjälp i målet.

7.3 RH 1998:9

Lagrum: 11 § 1 rättshjälpslagen

Sammanfattning: Särskilda skäl att bevilja rättshjälp i mål om äktenskapsskillnad har ej ansetts föreligga.

Varken det förhållandet att sökanden var av utländsk härkomst eller att hennes make saknade känd adress innebar att målet kunde anses komplicerat. Makarna saknade barn under 18 år, vilket torde medföra att eventuellt tvistiga frågor var begränsade. Hovrätten fann att förhållandena i målet inte påkallade en så omfattande biträdesinsats att det var motiverat att, med frångående av huvudregeln, bevilja rättshjälp.

7.4 RH 1998:33

Lagrum: 11 § 1 rättshjälpslagen

Sammanfattning: Särskilda skäl att bevilja rättshjälp i mål om äktenskapsskillnad och därmed sammanhängande frågor har inte ansetts föreligga då saken inte är mer komplicerad än att den kan komma att lösas med en biträdesinsats som inte överstiger fem timmars arbete inklusive rådgivning i två timmar.

Särskilda skäl att bevilja rättshjälp i mål om äktenskapsskillnad kan enligt förarbetena vara att förhållandena är mer komplicerade än normalt och att de därför kräver en större biträdesinsats än den tidigare äktenskapsskillnadstaxan för mål med betänketid, dvs. mer än fem timmars arbete inkl två timmars rådgivning. Av vad sökanden anfört framgick inte att saken var mer komplicerad än att den - trots att de förelåg en tvist angående boendet - kunde lösas inom den angivna ramen. Särskilda skäl för beviljande av rättshjälp förelåg därför inte vid tidpunkten för prövningen.

7.5 RH 1998:96

Lagrum: 11 § 1 rättshjälpslagen

Sammanfattning: Särskilda skäl att bevilja rättshjälp i angelägenhet rörande äktenskapsskillnad och därmed sammanhängande frågor har inte ansetts föreligga.

Parterna var ense om vad som ska gälla under betänketiden, men inte beträffande tid efter äktenskapsskillnaden. Tingsrätten avslag begäran om rättshjälp men påtalade särskilt att om parternas förhållanden efter betänketidens utgång skulle visa sig kräva en mer omfattande juridisk insats, kunde frågan om rättshjälp omprövas. Hovrätten anslöt sig till tingsrättens bedömning att det vid tidpunkten för prövningen inte förelåg skäl att bevilja rättshjälp.

7.6 RH 1998:66

Lagrum: 11 § 1 rättshjälpslagen

Sammanfattning: Rättshjälp har beviljats sedan makar som ansökt om gemensam äktenskapsskillnad och gemensam vårdnad om barn därefter har blivit ense i vårdnadsfrågan.

Parterna som gett in en gemensam ansökan om äktenskapsskillnad m.m. var numera ense i vårdnadsfrågan. På grund av detta fick målet antas kräva en mer omfattande biträdesinsats än vad som är normalt i mål om äktenskapsskillnad. Med hänsyn härtill förelåg det särskilda skäl att bevilja rättshjälp.

7.7 Hovrätten över Skåne och Blekinge Ö 1754-99

Lagrum: 11 § 1 rättshjälpslagen

Ansökan om äktenskapsskillnad var gemensam. Däremot förelåg oenighet i fråga om barnens boende och tvist i underhållsfrågan. Hovrätten fann att det -trots den gemensamma ansökningen om äktenskapsskillnad - förelåg sådan oenighet mellan makarna att målet kunde komma att kräva en mer omfattande insats från biträdets sida. Det förelåg därför särskilda skäl att bevilja rättshjälp. På grund härav och då förutsättningar för rättshjälp även i övrigt var uppfyllda bifölls ansökan.

7.8 Svea hovrätt Ö 6343-00

Lagrum: 11 § 2 rättshjälpslagen

Ansökan om rättshjälp i mål rörande underhållsbidrag. Yrkandet om underhållsbidrag avsåg såväl standardtillägg som barnens grundbehov. Domstolsverket som hade yttrat sig till hovrätten i målet ansåg inte att det framkommit något som gjorde att det fanns anledning att anta att förhållandena var mer komplice-

rade än vad som normalt var fallet när parterna inte kunde komma överens. Det förelåg därför inte skäl att bevilja rättshjälp enligt Domstolsverkets uppfattning. Hovrätten lämnade ansökan utan bifall på de av Domstolsverket anförda skälen.

7.9 Hovrätten över Skåne och Blekinge Ö 743-01

Lagrum: 11 § 1 rättshjälpslagen

Ansökan om rättshjälp i mål om äktenskapsskillnad där det även förelåg tvist i frågan om kvarsittningsrätt. Hovrätten fann att sökanden haft biträde som redan krävt fyra timmars arbete och hovrätten fann inte skäl att ifrågasätta behovet av de redovisade åtgärderna. Ytterligare arbetsinsatser bedömdes erforderliga. Med hänsyn till detta fann hovrätten att vad som anges i förarbetena till rättshjälpslagen om att det i regel finns skäl att bevilja rättshjälp om angelägenheten kräver mer omfattande juridisk hjälp bedömas som uppfyllt. Till detta kom att sökandens personliga förhållanden är sådana att det framstår som angeläget att rättshjälp beviljas henne. Hovrätten beviljade därför sökanden rättshjälp.

7.10 Hovrätten över Skåne och Blekinge Ö 1209-01

Lagrum: 11 § 1 rättshjälpslagen

Ansökan om äktenskapsskillnad. Hovrätten fann att eftersom såväl frågan om kvarsittningsrätt till bostaden som frågan om barnens stadigvarande boende utgjorde tvistiga frågor förelåg särskilda skäl att bevilja rättshjälp.

7.11 Svea hovrätt Ö 1238-01

Lagrum: 11 § 1 rättshjälpslagen

Ansökan om rättshjälp i samband med äktenskapsskillnad. I tingsrätten yrkade sökanden att tingsrätten förordnade om kvarboenderätt. Frågan var tvistig. Hovrätten fann att eftersom det förelåg en reell tvist i frågan om kvarboenderätt kunde en mer omfattande biträdesinsats förväntas krävas. Dessutom kunde sökandens rädsla för motparten antas medföra en större svårighet att tillvarata sina intressen än normalt. Med hänsyn till detta fann hovrätten att det förelåg särskilda skäl att bevilja rättshjälp.

7.12 Rättshjälpsnämnden 679/1998

Lagrum: 11 § 1 rättshjälpslagen

Fråga om särskilda skäl för rättshjälp i angelägenhet rörande äktenskapsskillnad. Den rättssökandes kunskaper i svenska språket var bristande. Motparten var bosatt i f d Jugoslavien och någon kontakt med motparten hade inte ägt rum sedan 1974. – Rättshjälpsnämnden, som gjorde samma bedömning som Rättshjälpsmyndigheten, fann att vad som framkommit inte gav anledning anta att förhållandena var mera komplicerade än normalt eller att de krävde en mer omfattande juridisk hjälp. Rättshjälp beviljades inte.

7.13 Rättshjälpsnämnden 227/1999

Lagrum: 11 § 1 rättshjälpslagen

Fråga om särskilda skäl för rättshjälp då sökanden åberopade att saken var mer komplicerad än normalt p.g.a. att utöver yrkandet om äktenskapsskillnad tillkom

frågor såsom besöksförbud och ev. en begäran om att egendom skulle sättas under särskild förvaltning. Rättshjälpsnämnden, som delade Rättshjälpsmyndighetens bedömning, fann ej att förhållandena var mer komplicerade än normalt eller åtminstone för närvarande krävde en mer omfattande juridisk hjälp. Därmed fick rättshjälp inte beviljas.

7.14 Rättshjälpsnämnden 401/1999

Lagrum: 11 § 1 rättshjälpslagen

Fråga om rättshjälp i angelägenhet rörande äktenskapsskillnad. Tvisten innefattade även vårdnad om barn, Umgängesrätt, underhållsbidrag, kvarboende mm. Inom äktenskapet hade misshandel ägt rum. Samarbetssamtal hade ägt rum utan resultat. – Rättshjälpsnämnden fann med hänsyn till att frågan om vårdnad om barn m.m. var tvistig samt övriga omständigheter att det fanns särskilda skäl att bevilja rättshjälp.

8 Handläggning utomlands - även konventionsärenden och rättshjälpsdirektivet

11 § 4 och 5 rättshjälpslagen

Rättshjälp får beviljas endast när det finns särskilda skäl i en angelägenhet som i tingsrätt ska avgöras av en lagfaren domare enligt 1 kap. 3 d § rättegångsbalken eller som ska behandlas utomlands, utom i fall som avses i 21 §

12 § rättshjälpslagen

Den som inte är svensk medborgare och som varken är eller tidigare har varit bosatt i Sverige får beviljas rättshjälp endast om angelägenheten ska behandlas i Sverige och det finns särskilda skäl. I en angelägenhet som ska behandlas utomlands får rättshjälp beviljas endast om den rättssökande är bosatt i Sverige.

Under förutsättning av ömsesidighet kan regeringen förordna att medborgare i en viss främmande stat och den som, utan att vara medborgare i den staten, är bosatt där ska vara likställd med svensk medborgare i fråga om rättshjälp.

21 § första stycket rättshjälpslagen

I en angelägenhet som ska behandlas utomlands får rättshjälp beviljas om saken gäller ett brott mot den rättssökande som motsvarar brott enligt 6 kap. brottsbalken och den rättssökande har behov av någon av de förmåner som anges i 22 §.

8.1 NJA 2003 s. 666

Lagrum: 39 § rättshjälpslagen

Rubrik: Frågor om ordningen för prövning av en begäran om rättshjälp i exekvaturförfarande enligt Brysselkonventionen och om innebörden av konventionens bestämmelse om rättshjälp

Sökanden begärde i Svea hovrätt att hovrätten skulle förklara en av tysk domstol meddelad förlikning verkställbar i Sverige enligt Brysselkonventionen. Hon begärde samtidigt rättshjälp i verkställighetsmålet. Hovrätten avslag begäran på den grunden att behov inte förelåg utöver rådgivning. Sökanden överklagade beslutet och anförde att hon enligt Brysselkonventionen, eftersom hon hade rättshjälp i den tyska domstolen, är berättigad till rättshjälp även i Sverige.

Högsta domstolen anförde följande.

Enligt artikel 44 i Brysselkonventionen är en sökande, som i ursprungsstaten helt eller delvis hade rättshjälp eller var befriad från kostnader och avgifter, berättigad till rättshjälp eller kostnads- och avgiftsbefrielse i största möjliga utsträckning enligt lagen i verkställighetsstaten vid sådant förfarande som avses i artiklarna 32 till 35. Domstolsverket har, med hänvisning till uttalanden i prop. 1991/92:128 s. 151 ff., gjort gällande att det inte föreligger någon rätt till rättshjälp enligt den svenska rättshjälpslagen grundad på artikel 44 i Brysselkonventionen, eftersom förpliktelserna enligt artikeln uppfylls genom att det enligt svensk rätt inte tas ut några ansöknings- eller expeditionsavgifter.

Brysselkonventionen gäller enligt 1 § lagen (1998:358) om Brysselkonventionen som lag i Sverige. M.S.-K. har haft rättshjälp i Tyskland och det föreligger inte

något generellt hinder enligt rättshjälpslagen mot att bevilja rättshjälp i sådana ärenden som avses i artiklarna 32 till 35 i konventionen. M.S.-K. är under sådana förhållanden berättigad till rättshjälp enligt rättshjälpslagen i största möjliga utsträckning helt oberoende av att några ansöknings- eller expeditiionsavgifter inte tas ut i målet.

Artikel 44 avser endast själva beviljandet av rättshjälp medan rättshjälpens omfattning och närmare utformning är avsedda att styras av nationella regler. Artikeln innebär en automatisk kvalificering för rättshjälp i verkställighetsstaten, vilket får till följd att någon särskild prövning i princip inte ska göras av om förutsättningarna för beviljande av rättshjälp i det enskilda fallet är uppfyllda enligt den svenska lagen. Artikel 44 i Brysselkonventionen får således anses ha utgjort hinder mot att vägra M.S.-K. rättshjälp på sådana skäl som HovR:n åberopat.

Högsta domstolen undanröjde hovrättens beslut och återförvisade frågan för fortsatt behandling i hovrätten.

8.2 RÅ 2003 ref. 56

Lagrum: 7 § första stycket, 11 § 3 och 13 § första stycket rättshjälpslagen

Rubrik: Rättshjälp har inte beviljats i mål om skattetillägg

A.S. överklagade ett beslut om skattetillägg till kammarrätten och ansökte om rättshjälp. Skattemyndigheten hade beslutat om tillägget i samband med att hans inkomst av tjänst höjdes. Inkomsten härrörde från taxirörelse som bedrevs genom ett av honom ägt aktiebolag.

Regeringsrätten anförde i huvudsak följande. Endast om det finns särskilda skäl får rättshjälp beviljas i ett mål gällande skatter. Vid prövningen av frågan om rätt till rättshjälp föreligger måste vidare beaktas att A.S. påförts skattetillägg och att Regeringsrätten har funnit att systemet med skattetillägg innefattar en anklagelse för brott i den mening som avses i artikel 6 i Europakonventionen (RÅ 2000 ref. 66 I). Enligt artikel 6.3 i Europakonventionen har var och en som blivit anklagad för brott vissa minimirättigheter. Således gäller att den som saknar tillräckliga medel för att betala ett rättegångsbiträde har rätt att erhålla ett sådant utan kostnad, ”om rättvisans intresse så fordrar”. I mål om skattetillägg bör vid tillämpningen av art. 6.3 i Europakonventionen hänsyn tas till storleken av de påförda skattetilläggen och målens art och beskaffenhet. Endast om det är fråga om särskilt betungande påföljder och komplicerade rättsfrågor bör fri biträdes hjälp kunna beviljas med stöd av Europakonventionen i mål om skattetillägg. Även om det utredningsmaterial som åberopas i målen är relativt omfattande så framstår de rättsliga spörsmål som kan aktualiseras vid avgörandet av de grundläggande taxeringsfrågorna och de i förhållande till dessa accessoriska skattetilläggsfrågor som förhållandevis okomplicerade. Kraven som uppställs för rätt till rättshjälp enligt rättshjälpslagen och rätt till rättegångsbiträde enligt Europakonventionen är inte uppfyllda.

Regeringsrätten avslog ansökan om rättshjälp.

8.3 Rättshjälpsnämnden 608/1998

Lagrum: 11 § 5 rättshjälpslagen

Fråga om särskilda skäl för rättshjälp i angelägenhet rörande verkställighet av svensk dom om underhållsbidrag till maka under återopande av rätt till rättshjälp enligt Luganokonventionen. – Rättshjälpsnämnden fann att den rättssökande i enlighet med Luganokonventionen kunde erhålla rättshjälp i det land där verkställigheten av domen begärdes. Särskilda skäl för rättshjälp ansågs inte föreligga.

8.4 Rättshjälpsnämnden 49/1999

Lagrum: 11 § 5 rättshjälpslagen

Sökanden sökte rättshjälp i en angelägenhet rörande skadestånd p g a fel begånget av norska domstolsväsendet. Påstående om att sökanden blivit åtalad och dömd för ett brott som han inte hade utlämnats för. Sökanden gjorde gällande att detta var ett handlande i strid mot specialitetsprincipen och att han skulle föra talan i Europadomstolen. Rättshjälpsnämnden fann att särskilda skäl för rättshjälp inte förelåg för talan vid Europadomstolen.

8.5 Rättshjälpsnämnden 54/1999

Lagrum: 12 § rättshjälpslagen, 35 § rättshjälpsförordningen

Fråga om utländska medborgare som var bosatta utomlands hade rätt till rättshjälp i angelägenhet som skulle handläggas i Sverige. Rättshjälpsnämnden fann att de rättssökande såsom polska medborgare i enlighet med regeringens förordnande var likställda med svenska medborgare i fråga om rättshjälp i Sverige. Särskilda skäl för rättshjälp erfordrades således inte för att bevilja dem rättshjälp i den aktuella angelägenheten. Hinder mot rättshjälp förelåg inte heller i övrigt. Rättshjälp beviljades.

8.6 Rättshjälpsnämnden 371/1999

Lagrum: 11 § 5 rättshjälpslagen

Fråga om särskilda skäl för rättshjälp i ärende rörande återförande av barn från Tyskland enligt Haag-konventionen. – Rättshjälpsnämnden fann att särskilda skäl för rättshjälp inte förelåg i ärendet då fråga var om verkställighet och överflyttning av barn enligt Haagkonventionen och det enligt konventionen fanns möjlighet att erhålla rättshjälp i det aktuella landet.

8.7 Rättshjälpsnämnden 194/1999

Lagrum: 8 § och 11 § 5 rättshjälpslagen

Fråga om särskilda skäl för rättshjälp i angelägenhet rörande äktenskapsskillnad och vårdnad om barn, med handläggning i Iran. Rättshjälp hade beviljats för äktenskapsskillnad i Sverige. Rättshjälpsnämnden fann att frågan om rättshjälp för processen i Iran var en särskild angelägenhet. Särskilda skäl att bevilja rättshjälp även för äktenskapsskillnad i Iran ansågs inte föreligga. Beträffande ärendet i den del det gällde vårdnad om barn med handläggning i Iran fann nämnden att utsiktterna till framgång bedömdes så ringa att det inte var rimligt att staten bidrog till kostnaderna i den delen.

8.8 Rättshjälpsnämnden 395/1999

Lagrum: 11 § 5 rättshjälpslagen

Rättshjälpsnämnden fann inte särskilda skäl föreligga för att bevilja rättshjälp i ett ärende rörande omhändertagande av barn eftersom handläggning skulle ske utomlands i ett land (Norge) där sökanden hade möjlighet att beviljas rättshjälp i angelägenheten.

8.9 Rättshjälpsnämnden 112/2003

Lagrum: 10 § första stycket 9 och 11 § 4 rättshjälpslagen

Ansökan om rättshjälp avser talan angående ersättning p.g.a. att felaktig gasmätare installerats.

Tvisteföremålets värde uppgår från 5 000 kr upp till 17 000 kr. Sökanden har som särskilt skäl för rättshjälp uppgivit att målet kommer att anhängiggöras och handläggas som en s.k. grupptalan vid tingsrätten. Sökandens ansökan lämnades utan bifall med hänsyn till att angelägenheten skulle handläggas i förenklad rättegång. Rättshjälpsnämnden uppgav att tillämpligheten av bestämmelserna om grupprättegång prövas av den domstol där talan anhängiggörs. Den som är kärande för gruppen torde kunna beviljas rättshjälp enligt bestämmelserna om ”pilotmål”. Sökanden ansågs dock inte ha visat att hon var företrädare för någon grupp med likartade anspråk. I anledning därav ansågs bestämmelserna om grupptalan inte uppfyllda. Rättshjälpsnämnden fann att handläggning skulle ske enligt förenklad rättegång och några särskilda skäl för att ändå bevilja rättshjälp förelåg inte.

8.10 Rättshjälpsnämnden 20/2004

Lagrum: 11 § 5 rättshjälpslagen

Ansökan om rättshjälp i angelägenhet rörande äktenskapsskillnad i Iran. Sökanden var gift enligt iransk lag men inte enligt svensk lag då äktenskapet upplösts av tingsrätt. Hon anförde att hon inte kunde besöka Iran eftersom hon lagligen kunde kvarhållas av sin make. Domstolsverket anförde i yttrande att enligt praxis har rättshjälp inte beviljats för äktenskapsskillnad utomlands där svensk domstol redan dömt till äktenskapsskillnad. De skäl som sökanden anförde vad avsåg hennes möjlighet att besöka Iran ansågs inte utgöra särskilda skäl. Domstolsverket hänvisade även till att det kunde ifrågasättas om det är rimligt att staten bidrar till kostnaderna då sökanden redan har erhållit äktenskapsskillnad enligt svensk rätt. Rättshjälpsnämnden lämnade överklagandet utan bifall.

8.11 Rättshjälpsnämnden 50/2006

Lagrum: 11 § 5 rättshjälpslagen

Rättshjälpsmyndigheten beviljade rättshjälp i angelägenhet rörande vårdnad om barn och underhållsbidrag med handläggning i Finland. Justitiekanslern överklagade beslutet med motivering att särskilda skäl inte förelåg att bevilja rättshjälp. Detta i anledning av att det inte framgår att sökanden skulle vara förhindrad att få rättshjälp i Finland för angelägenheten. Rättshjälpsnämnden fann att sökan-

den inte tillräckligt undersökt möjligheten att beviljas rättshjälp i Finland varför särskilda skäl att bevilja henne rättshjälp i angelägenheten inte förelåg.

8.12 Rättshjälpsnämnden 109/2006

Lagrum: 11 § 5 rättshjälpslagen

Rättshjälpsmyndigheten beviljade rättshjälp i angelägenhet rörande återförande av barn. Justitiekanslern överklagade beslutet och anförde att särskilda skäl för rättshjälp inte förelåg. Av handlingarna framgick inte att rättssökanden skulle vara förhindrad att erhålla rättshjälp i Tyskland för angelägenheten. Det framgick även att ansökan om rättsligt bistånd kunde prövas av tysk domstol och att rättssökanden inte ansökte om sådant. Rättssökanden begärde från den tyska centralmyndigheten som handlade saken om återförandet, information om möjligheten till rättshjälp i Tyskland. Av den erhållna informationen var det svårt att utläsa om det var möjligt att få rättshjälp. Enligt Justitiekanslern har rättssökanden inte uttömt möjligheten att få rättshjälp i det land där den rättsliga angelägenheten ska behandlas. Det åligger rättssökanden att lägga fram en utredning som visar att han inte kan erhålla rättsligt bistånd i Tyskland, varför avsaknad av sådan utredning medförde att kravet på särskilda skäl inte ansågs uppfyllt. På de skäl Justitiekanslern anförde fann Rättshjälpsnämnden att det för närvarande inte fanns skäl att bevilja rättshjälp och upphävde beslutet.

8.13 Rättshjälpsnämnden 117/2005

Lagrum: 11 § 5 rättshjälpslagen

Ansökan om rättshjälp i angelägenhet rörande vårdnad om barn med handläggning i Tyskland. Möjlighet fanns att erhålla rättshjälp i Tyskland. Den tyska rättshjälpen för arbete motsvarade vad som ryms under maximal rådgivning enligt den svenska rättshjälpslagen. Rättshjälpsnämnden fann, med hänsyn till att angelägenheten var vårdnad om barn samt att det framkom att sökanden inte kunde erhålla rättshjälp i erforderlig utsträckning i Tyskland, att det förelåg särskilda skäl att bevilja rättshjälp.

Se även under 1 Rådgivning (s. 4 nr 1.3 363/1998 och nr 1.5 51/2000) och under rubriken 4 Rimlighetsbedömning, NJA 2006 s. 569 gällande rättshjälpsdirektivet

9 Näringsidkare

13 § rättshjälpslagen

Rättshjälp får inte beviljas den som är eller har varit näringsidkare i en angelägenhet som har uppkommit i näringsverksamheten, om det inte finns särskilda skäl med hänsyn till verksamhetens art och begränsade omfattning, hans eller hennes ekonomiska och personliga förhållanden och omständigheterna i övrigt.

Med näringsidkare avses en fysisk person som driver verksamhet av ekonomisk natur som kan betecknas som yrkesmässig eller har ett bestämmande inflytande över en juridisk person som bedriver sådan verksamhet.

9.1 NJA 2000 s. 113

Lagrum: 9 § och 13 § rättshjälpslagen

Rubrik: Fråga om det föreligger särskilda skäl att bevilja rättshjälp för en näringsidkare. Det har inte ansetts kunna krävas att näringsidkaren skulle ha tecknat rättsskyddsförsäkring innan rättshjälpslagen (1996:1619) trädde i kraft.

Det kunde inte krävas att rättsskyddsförsäkring hade tecknats före rättshjälpslagen trädde i kraft. Frånvaron av rättsskydd kunde därför läggas sökanden till last endast om en försäkring hade tecknats vid ikraftträdandet eller därefter och den skulle ha omfattat angelägenheten. Ansökan avsåg skadestånd till följd av att fortsatt hyreskontrakt för torgplats hade vägrats, dvs. en angelägenhet som uppkommit i en verksamhet där sökanden var att betrakta som näringsidkare.

Fråga var om det förelåg särskilda skäl att bevilja rättshjälp. Näringsverksamheten hade haft begränsad omfattning och hade upphört med anledning av omständigheterna som låg till grund för talan. Sökanden hade inga inkomster eller tillgångar. Även om utrymmet för att bevilja näringsidkare rättshjälp har minskat genom den nya lagstiftningen ansågs det på grund av de angivna förhållandena föreligga sådana särskilda skäl som krävdes för att bevilja rättshjälp. Med hänsyn till det anförda och då det i övrigt inte kan ansågs föreligga hinder mot att bevilja rättshjälp bifölls hans ansökan.

9.2 NJA 2001 s. 274

Lagrum: 9 § och 13 § rättshjälpslagen

Rubrik: Fråga om rättslig angelägenhet uppkommit i näringsverksamhet och om särskilda skäl föreligger att bevilja näringsidkaren rättshjälp för angelägenheten.

Ansökan om rättshjälp i en tvist angående återkrav av handpenning om 100 000 kr med anledning av återgång av förvärv av en restaurangrörelse som ägde rum hösten 1999. Sökanden hade bedrivit restaurangrörelse 1999 och drev när han sökte om rättshjälp 2000 en rörelse under uppbyggnad. Högsta domstolen gjorde följande bedömning. Sökanden ansågs vara rörelseidkare även om han under en period inte bedrivit någon rörelse. Förvärv av bl.a. lager och inventarier ansågs av Högsta domstolen vara angelägenhet som uppkommit i sökandens näringsverksamhet såsom restauratör. Därmed kunde rättshjälp beviljas endast om det förelåg särskilda skäl. När det gällde inkomsterna konstaterade Högsta domstolen att en näringsidkares genomsnittliga inkomst torde vara lägre än den

genomsnittliga löntagarens. Detta innebar att skulle inkomst av rörelse ensam bli utslagsgivande för när särskilda skäl för rättshjälp förelåg skulle de flesta näringsidkare bli jämställda med privatpersoner, vilket inte var förenligt med vare sig lagtexten eller lagstiftarens syfte. I stället måste en helhetsbedömning ske. I målet framkom följande av intresse för helhetsbedömningen. Sökanden hade uppgivit att hans inkomster från restaurangverksamheten beräknades till 170 000 kr år 1999 och till 85 000 kr år 2000 samt att han hade en låneskuld på 100 000 kr för förvärvet av den nya restaurangrörelsen. Han var underhållsskyldig till två barn. Majoriteten i Högsta domstolen ansåg inte att dessa omständigheter kunde anses utgöra särskilda skäl för att bevilja rättshjälp. Två justitieråd var av skiljaktig mening och anförde följande. Näringsverksamheten var av relativt blygsam omfattning. Den hade inte syftat till mer än att ge försörjning åt familjen. Den rättsliga angelägenheten hade klart samband med försörjningssyftet. Det var tydligt att sökanden inte kan ta tillvara sin rätt utan juridiskt biträde. Med hänsyn till detta och då sökanden inte kom i åtnjutande av rättsskydd på annat sätt fick det anses föreligga särskilda skäl. Den allmänna förutsättningen att det var rimligt att staten bidrog till kostnaderna (8 §) ansågs också uppfyllt.

Se även under 4 Rimlighetsbedömning, Ö 416-00

9.3 RH 1998:57

Sammanfattning: Särskilda skäl har ansetts föreligga att bevilja en näringsidkare rättshjälp.

Twist om köp av restaurangrörelse. Hovrätten fann att det var osäkert om rättsskyddsförsäkring skulle ha omfattat den aktuella tvisten även om rättsskyddsförsäkring hade tecknats i nära samband med köpet (köpekontrakt den 4 april 1997, tvisten uppkom i slutet av 1997). Avsaknaden av rättsskydd utgjorde därför inget hinder mot att bevilja rättshjälp. Med hänsyn till att verksamheten var nystartad fanns det inte skäl att anta att årsomsättningen skulle komma att överstiga 500 000 kr. Med beaktande härav och med hänsyn till omständigheterna i övrigt, bl.a. sökandens ålder (ung) och hans uppgift att han inte tog ut lön från rörelsen förelåg det enligt hovrättens mening särskilda skäl att bevilja rättshjälp. Den angelägenhet för vilken rättshjälp söktes fick anses vara av sådan art att det framstod som rimligt att staten bidrog med kostnaderna genom rättshjälp.

9.4 RH 1998:100

Lagrum: 8 §, 9 § och 13 § rättshjälplagen

Sammanfattning: Fråga om allmän rättshjälp vid s.k. sidoordnad verksamhet.

Mål angående betalningsskyldighet för kredit som upptagits i näringsverksamhet. Hovrättens majoritet (två hovrättsråd): Den nya rättshjälplagen var avsedd att innebära ytterligare inskränkningar i möjligheterna för näringsidkare att få rättshjälp. Utrymmet för rättshjälp vid sidoordnad näringsverksamhet har i förarbetena angetts vara något mer begränsade än dittills och någon uppmjukning praxis beträffande borgensåtagande har inte varit avsedd. Mot den bakgrunden fann hovrätten att särskilda skäl för rättshjälp inte förelåg.

Skiljaktig (ett hovrättsråd): Sökanden var att anse som näringsidkare men hon hade inte tagit del i driften, hade inget inflytande och inte heller inkomster av verksamheten utan hade försörjt sig på annat sätt. Hon hade endast förmåtts

formellt framstå som delägare. Parallellerna med sidoordnad näringsverksamhet var då så svaga att de principer som där hade utarbetats inte utgjorde hinder för rättshjälp. Vid en sammanvägning av anknytningen till näringsverksamheten, tvistens betydelse för henne personligen och övriga omständigheter förelåg särskilda skäl för rättshjälp.

9.5 Hovrätten över Skåne och Blekinge Ö 1609-99

Ansökan om rättshjälp i angelägenhet rörande fordran på grund av lån. Angelägenheten hade uppkommit i en verksamhet där sökanden var att betrakta som näringsidkare. Verksamheten var mycket begränsad både tidsmässigt och i ekonomiskt hänseende (6 mån och 50 000 kr). Verksamheten upphörde pga. omständigheter som föranlett denna tvist. Sökanden levde på A-kassa. På grund av dessa förhållanden förelåg särskilda skäl att medge rättshjälp enligt 13 §. Det förelåg inte heller i övrigt hinder mot rättshjälp.

9.6 Svea hovrätt Ö 159-00

Ansökan om rättshjälp i tvist om återgång av handpenning vid köp av en kiosk-rörelse. Den verksamhet som sökanden hade för avsikt att bedriva kom aldrig igång. Anledningen till detta var att köpet hävdades av rättssökanden innan tillträde. Hovrätten fann att det inte var rimligt att teckna företagsförsäkring inklusive rättsskydd innan tillträdet. Mot bakgrund av att verksamheten aldrig kom i gång, att sökanden själv hävde köpet av rörelsen och vad som i övrigt framkommit förelåg det enligt hovrätten inte särskilda skäl att bevilja rättshjälp.

9.7 Rättshjälpsnämnden 16/1999

Fråga om den rättssökande var att betrakta som näringsidkare och om särskilda skäl för rättshjälp skulle anses föreligga i s.k. sidoordnad näringsverksamhet. Den rättssökande hade haft uppdraget att utbilda anställda åt ett företag som hon tidigare varit anställd i. I samband därmed hade hon tagit fram utbildningsmaterial för uppgiften. Efter att hennes uppdrag i företaget upphört fortsatte företaget att utan hennes medgivande nyttja materialet i utbildningssammanhang. Den rättssökande åberopade att uppdraget haft sådan ringa omfattning att det inte kunde anses utgöra näringsverksamhet. Någon F-skattsedel hade inte innehafts och hon hade inte på något sätt manifesterat att hon var näringsidkare. – Rättshjälpsnämnden delade Rättshjälpsmyndighetens bedömning att fråga var om s.k. sidoordnad näringsverksamhet som den rättssökande inte varit beroende av för sin försörjning. Särskilda skäl att bevilja rättshjälp ansågs inte föreligga.

9.8 Rättshjälpsnämnden 15/2000

Fråga om rättshjälp i tvist rörande ersättning för överlåtelse av uppfinning. Sökanden hade under en praktik vid universitet, som finansierades av arbetsmarknadspolitiska medel, gjort en uppfinning som överlätits till ett företag. Sökanden hade inte varit beroende av uppfinningen för sin försörjning. – Rättshjälpsnämnden fann att angelägenheten uppkommit i sökandens s.k. sidoordnade näringsverksamhet. Särskilda skäl att bevilja rättshjälp ansågs inte föreligga.

9.9 Rättshjälpsnämnden 116/2000

Fråga om rättshjälp i angelägenheter rörande betalningsansvar enligt aktiebolagslagen samt sökandens personliga borgensansvar för bolagets lån. Bolaget var försatt i konkurs och den rättssökande hade vid tidpunkten för ansökan förhållandevis blygsamma inkomster samt stor underhållsörda. Sökanden uppgav att han i sammanhanget var att betrakta som en konsument eller privatperson. – Rättshjälpsnämnden fann att angelägenheterna uppkommit i sökandens näringsverksamhet samt att särskilda skäl att bevilja rättshjälp inte förelåg.

9.10 Rättshjälpsnämnden 142/2000

Fråga om sökanden var att bedöma som näringsidkare då hon varit ledamot i aktiebolags styrelse och aktierna i bolaget under denna tid ägts av bl.a. en bror till sökanden. Rättshjälp söktes för betalningsansvar för bolags skulder. – Rättshjälpsnämnden fann att sökanden genom sin ställning som styrelseledamot samt bolagets familjeanknytning fick anses ha haft ett sådant väsentligt intresse och inflytande över dess verksamhet, att hon var att anse som näringsidkare i angelägenheten. Särskilda skäl att ändå bevilja sökanden rättshjälp förelåg inte.

10 Rättshjälpsavgift/jämkning

24 § Procentsatsen för beräkning av rättshjälpsavgiften fastställs när rättshjälp beviljas.

Om den rättssökandes ekonomiska underlag förändras väsentligt innan rättshjälpsärendet har avslutats, får jämkning ske efter vad som är skäligt. I fall som avses i 23 § fjärde stycket får jämkning ske till noll och i övriga fall till annan procentsats som anges i 23 § andra stycket. Jämkning får också ske om den väsentlig felbedömning har gjorts när procentsatsen tidigare bestämdes eller om oriktiga uppgifter har legat till grund för beslutet.

Jämkning till en lägre procentsats eller till noll kan endast avse avgift som ännu inte betalats.

10.1 Rättshjälpsnämnden 322/1999

Fråga om beslut om jämkning av rättshjälpsavgiften i anledning av att den rättssökandes ekonomiska underlag förändrats väsentligt även skulle omfatta i ärendet redan uppkomna rättshjälpskostnader, dvs. fråga om från vilket datum jämningsbeslutet skulle gälla. – Rättshjälpsnämnden fann att ett beslut om jämkning i princip endast skulle gälla kostnader som uppkommit efter det att ansökan om jämkning inkommit till beslutande myndighet. Beslutet om jämkning skulle således inte gälla kostnader som uppkommit dessförinnan. Den redan fastställda rättshjälpsavgiften avseende i ärendet uppkomna kostnader ändrades därmed inte. I sammanhanget noterade Rättshjälpsnämnden att rättshjälpsavgiften enligt 25 § rättshjälpslagen fortlöpande ska betalas till rättshjälpsbiträdet allteftersom kostnader uppstår.

Se även under rubriken 4 Rimlighetsbedömning Rättshjälpsnämnden 169/1999.

11 100-timmarsregeln

15 § rättshjälpslagen

När rättshjälp har beviljats betalar staten kostnaderna för rättshjälpsbiträde. Förmånen av rättshjälpsbiträde omfattar ersättning för arbete i högst 100 timmar, om inte annat beslutas enligt 34 §.

34 § första och andra stycket rättshjälpslagen

Rättshjälp ska upphöra när det arbete som biträdet har rätt till ersättning för enligt 27 § uppgår till 100 timmar, om annat inte beslutas enligt andra stycket.

Rättshjälpsbiträdet ska anmäla till rätten när det arbete som biträdet lagt ned på uppdraget uppgår till eller närmar sig 100 timmar. Rätten ska genast pröva om rättshjälpen ska upphöra. Om rättshjälpen ska fortsätta, bestämmer rätten det antal timmar som förmånen av rättshjälpsbiträde därefter får omfatta.

11.1 NJA 2000 s. 390

Lagrum: 34 § rättshjälpslagen

Rubrik: Rättshjälpen i ett vårdnadsmål har inte tillåtits fortsätta i ett fall då biträdet har anmält till rätten att tidsåtgången för bitrådets arbete har närmat sig 100 timmar.

Högsta domstolen fann att rättshjälpslagen inte ger några anvisningar om vad rätten ska lägga till grund för prövningen huruvida rättshjälpen ska upphöra. Frågan fick besvaras utifrån syftet med rättshjälpsreformen. I motiven angavs som ett skäl för att begränsa rättshjälpen att det kunde medföra besparingar. Vidare anfördes att eftersom rättshjälpen är en social skyddslagstiftning, var det rimligt att det fanns en gräns för det stöd som skulle utgå och därmed för hur stora resurser som staten skulle bidra med i varje enskilt ärende.

Dessa överväganden ledde till att rättshjälpen begränsades så att biträdesförmånen skulle omfatta endast 100 timmars arbete. Det öppnades en möjlighet att överskrida 100-timmarsgränsen. Möjligheten skulle inte utgöra mer än en ventil som skulle tillämpas endast i ett fåtal undantagsfall. Exempel på sådana fall i motiven var angelägenheter rörande barns förhållanden och handläggning i utländsk domstol. Ventilen kunde också användas för att komma till rätta med tröskeleffekter och nackdelar med nästan avslutad tvist blev oavslutad. Med hänsyn till besparingssyftet borde möjligheten att låta rättshjälp fortsätta utnyttjas med stor återhållsamhet. Alldeles särskilda omständigheter måste krävas, i all synnerlighet om det fortsatta arbetet inte inskränker sig till ett fåtal timmar. Begränsningen fick förutsättas vara känd både för den rättssökande och för biträdet. Arbetet måste planeras med beaktande av förutsättningarna som gällde. Det borde åligga biträdet att i fortlöpande informera sin klient om vilka kostnader som uppkommit och i god tid varsko klienten när man närmade sig taket.

Rättshjälp hade beviljats i angelägenhet som rör vårdnad om barn. För arbetet i tingsrätten hade biträdet fått ersättning för 70 timmar. Inför huvudförhandling i hovrätt hade biträdet anmält att tidsåtgången närmat sig 100 timmar. Huvudförhandlingen var beräknad att pågå i tre dagar. Målet rörde en vårdnadstvist som blivit omfattande främst pga. motsättningar mellan parterna. Därutöver innehöll

inte målet några komplikationer som motiverade biträde utöver det vanliga. Målet var inte ett sådant undantagsfall som motiverade att ventilregeln tillämpas. Biträdet hade lagt ned så mycket arbete i tingsrätt att överskridande av regeln måste ske i avsevärd utsträckning om biträdet skulle kunna slutföra målet i hovrätten. Det kunde enligt Högsta domstolens bedömning inte komma i fråga att utsträcka rättshjälpen så mycket som behövdes för att det skulle bli möjligt. I stället borde biträdet avsluta sitt uppdrag.

11.2 NJA 2007 s. 752

Lagrum: 15 §, 27 §, 29 § och 34 § rättshjälpslagen

Rubrik: Rätten till rättshjälp upphör normalt efter 100 timmars arbete, även om rätten inte beslutat att rättshjälpen ska upphöra. Dessutom fråga om den rättssökandes talerätt.

Rättshjälp hade beviljats för ett biträde i ett vårdnadsfall. I tingsrätten yrkade biträdet ersättning av allmänna medel i tingsrätten arvode för ca 110 timmars arbete. Tingsrätten biföll i dom begäran om ersättning. Domen överklagades till hovrätten där biträdet anhöll om beslut att rättshjälpen skulle fortsätta. Han anförde i huvudsak att det var oklart om tingsrättens beslut att bifalla hans ersättningsyrkande där innebar att rättshjälpen utvidgades att omfatta mer än 100 timmar.

Hovrätten förordnade att rättshjälpen omedelbart skulle upphöra och att biträdet skulle inkomma med kostnadsräkning. När hovrätten meddelade dom i målet togs något beslut om ersättning till biträdet inte in i domen.

Biträdet överklagade till Högsta domstolen och yrkade att han skulle tillerkännas begärd biträdesersättning.

Högsta domstolen anförde i huvudsak att av 15 §, 27 §, 29 § och 34 § rättshjälpslagen följde att särskilt rättshjälpsbiträdes möjlighet att anmäla att den inanspråktagna tiden närmade sig 100 timmar och rättens skyldighet att genast pröva en ansökan om förlängd rättshjälp samt rättens uppdrag att bestämma det antal extra timmar som rättshjälpen därefter fick omfatta samt att rätten till rättshjälp upphör efter 100 timmar, om inte rätten beslutat att rättshjälp beviljas för ytterligare ett visst antal timmars arbete (jfr. Renfors & Sverne Arvill, Rättshjälpslagen, 2 uppl. 2006 s. 176). Begärde ett rättshjälpsbiträde ersättning för redan nedlagd tid som översteg 100 timmar utan att rätten dessförinnan beslutat om förlängd rättshjälp, skulle begäran således normalt avslås utan prövning av om mer än 100 timmar behövts. Om rätten, trots att ansökan om förlängning ingetts, inte fullgjort sin skyldighet att genast pröva om rättshjälpen skulle upphöra eller ytterligare tid skulle beviljas och om omedelbara biträdesåtgärder var påkallade, borde förlängd tid dock kunna medges i efterhand. Ifall en begäran om förlängning ingavs och rätten beviljade ytterligare ett visst antal timmar, hade biträdet normalt inte rätt att utnyttja någon del av det beviljade antalet timmar för att täcka arbete som lagts ned innan förlängningsbeslutet fattades.

Högsta domstolen angav att, eftersom L.H. hade arbetat mer än 100 timmar utan att vare sig tingsrätten eller hovrätten beslutat om förlängd rättshjälp, hans överklagande skulle avslås.

11.3 NJA 2007 s. 987

Lagrum: 15 §, 27 § och 34 § rättshjälpslagen

Rubrik: Vid tillämpning av bestämmelsen att rättshjälp ska upphöra när biträdets arbete uppgår till 100 timmar har det ansetts att hänsyn inte ska tas till om biträdet företräder även parter som inte har beviljats rättshjälp.

Målet gällde fastställande av att ett testamente var ogiltigt. Tingsrätten ogillade talan. Käranden, nio legala arvingar, överklagade till hovrätten och en av dem T.L. ansökte om att rättshjälpen för honom skulle fortsätta trots att den dittills omfattat 100 timmar. Han anförde att en rimlig tillämpning av reglerna i det aktuella fallet borde vara att hans rättshjälp tilläts fortsätta tills hans andel, tillika statens kostnadsansvar, för ombudsarvode uppgick till 100 timmar.

Hovrätten lämnade ansökan om utökad rättshjälp utan bifall. T.L. överklagade beslutet och yrkade att rättshjälpen skulle tillåtas fortsätta för arbete i målet i hovrätten.

Högsta domstolen anförde i huvudsak att takregeln i 15 § rättshjälpslagen var knuten till det antal timmar som biträdet hade rätt till ersättning för. Som 27 § och 34 § rättshjälpslagen hade avfattats kunde regleringen inte anses ge utrymme för att det vid bedömningen av när 100-timmarstaket hade uppnåtts skulle tas hänsyn till om biträdet företrädde även parter som inte hade beviljats rättshjälp. Några särskilda omständigheter hade inte visats föreligga i fallet, där 100-timmarsregeln skulle överskridas i avsevärd mån, om rättshjälpen skulle fortsätta till dess målet slutförts i hovrätten. Överklagandet lämnades utan bifall.

11.4 Arbetsdomstolen B 52-00

Lagrum: 34 § rättshjälpslagen

Fråga om upphörande av rättshjälp. Målet i vilket rättshjälp beviljats gällde en arbetstvist - avstängning från arbete. Arbetsdomstolen fann att kommunens hantering av ärendet kunde kritiseras och att ett av kommunen framställt yrkande om avvisning saknade laglig grund. Otivelaktigt hade kommunens inställning orsakat tidsutdräkt men även ett icke obetydligt merarbete för biträdet, som de inte haft anledning att räkna med. Beaktas borde också att det gällde mål om anställningsskydd mellan kommun och enskild arbetstagare, mot vilken mycket allvarliga anklagelser riktats. Slutligen borde beaktas att målet var utsatt till huvudförhandling inom de närmsta dagarna. Mot bakgrund av omständigheterna borde överklagandet bifallas. Förmånen fick fortsätta 15 timmar sedan gränsen 100 timmar uppnåtts, vilket var i enlighet med yrkandet.

11.5 Rättshjälpsnämnden 20/2000

Lagrum: 34 § rättshjälpslagen

Fråga om utökning eller upphörande av beviljad rättshjälp då det arbete som biträdet hade rätt till ersättning för uppgick till 100 timmar. Ärendet gällde vårdnad och umgänge med barn med handläggning i Norge. Biträdet uppskattade att det krävdes ytterligare minst 100 timmars arbete i ärendet. – Med hänsyn till det hittills ringa resultatet och då det syntes som att ärendet inte kunde komma att avslutas inom en rimlig tid och till en rimlig kostnad förelåg det inte skäl att utöka antalet arbetstimmar för biträdet. Rättshjälpsmyndighetens beslut att den beviljade rättshjälpen skulle upphöra fastställdes därför av Rättshjälpsnämnden.

11.6 Rättshjälpsnämnden 50/2000

Lagrum: 34 § rättshjälpslagen

Fråga om ytterligare utökning av beviljad rättshjälp i angelägenhet rörande vårdnad om barn med handläggning i USA. Rättshjälp beviljades i ärendet den 9 november 1998. Den 21 juni 1999 beslutade Rättshjälpsmyndigheten om utökning av den beviljade rättshjälpen med 100 timmar. Den rättssökande inkom därefter med ny begäran om utökning, varvid det uppgavs att biträdet nu nedlagt sammanlagt 180 timmar och att den rättssökandes situation var exakt densamma som vid det tidigare beslutet om utökning. – Rättshjälpsnämnden gjorde samma bedömning som Rättshjälpsmyndigheten, dvs. att ytterligare rättshjälp inte framstod som befogat med hänsyn till att något nämnvärt resultat inte hade uppnåtts trots en omfattande arbetsinsats av biträdet jämte platsombud och att ärendet inte skulle kunna avslutas inom rimlig tid och till en rimlig kostnad.

Två ledamöter i Rättshjälpsnämnden var av skiljaktig mening och anförde att de med hänsyn till omständigheterna ansåg att utökning av rättshjälpen borde beviljas intill 25 timmar.

11.7 Rättshjälpsnämnden 66/2007

Lagrum: 34 § andra stycket rättshjälpslagen

Fråga om utökning av timantalet i angelägenhet rörande underhållsbidrag till barn med handläggning i Holland. Rättshjälpsmyndigheten hade tidigare vid flera tillfällen utökat timantalet vad avser den ursprungliga processen. Ytterligare utökning begärdes, dels angående den ursprungliga processen, dels i anledning av att motparten igångsatt en ny process angående underhållsbidrag. Ytterligare utökning beviljades av Rättshjälpsmyndigheten avseende den ursprungliga processen. Avseende den nya processen fann såväl Rättshjälpsmyndigheten som Rättshjälpsnämnden att utökning inte skulle ske eftersom det inte framgick att den var av betydelse för att den ursprungliga processen skulle kunna slutföras.

12 Övrigt

12.1 Rättshjälpsnämnden 75/2004

Lagrum: 27 § andra stycket rättshjälpslagen (ersättning för arbete före ansökan)

Rättshjälpsmyndigheten beviljade rättshjälp i angelägenhet rörande överflyttning av barn och barns boende med handläggning i England. I anslutning till ansökan om rättshjälp inkom biträdet med räkning avseende översättningskostnad som uppkommit innan ansökan om rättshjälp. Enligt lagens förarbeten kan biträdesersättning utgå före ansökan om rättshjälp. Då biträdesersättning omfattar såväl arbete som tidsspillan och utlägg fann nämnden att undantaget i rättshjälpslagen även ska omfatta utlägg. Ersättning för utlägg före ansökan ska medges om uppdraget har krävt utlägg och det dessutom varit av mindre omfattning eller av brådskande art.

12.2 Rättshjälpsnämnden 37/2006

Lagrum: 24 § tredje stycket rättshjälpslagen (jämkning av rättshjälpsavgift)

Rättshjälpsmyndigheten hade beviljat rättshjälp i angelägenhet rörande äktenskapsskillnad och vårdnad med handläggning i USA. Rättshjälpsmyndigheten beslutade om jämkning till 5 procent, dock lägst 75 000 kr, vilket belopp redan inbetalts till biträdet. Sökanden anförde att det belopp som biträdet redovisat på sitt klientmedelskonto var insatta av hennes far som säkerhet för rättshjälpskostnaderna och inte borde betraktas som en rättshjälpsavgift i rättshjälpslagens mening. Rättshjälpsnämnden fann att rättshjälpsavgiften skulle jämkas till 5 procent, dock minst 75 000 kr, vilket var det belopp som redan inbetalts för upparbetade kostnader.

12.3 Rättshjälpsnämnden 82/2006

Lagrum: 26 § första stycket rättshjälpslagen

Ansökan om rättshjälp i angelägenhet rörande uppsägning. Rättshjälpsmyndigheten lämnade begäran om biträdesförordnande utan bifall då avsevärt ökade kostnader kunde uppkomma då ombudet inte var verksamt i närheten av rättsökandens bostadsort. Justitiekanslern yttrade sig och anförde att rättsökandens uppgift att han inte kunde finna ombud med tillräckliga arbetsrättsliga kvalifikationer i närheten av sin bostadsort borde godtas vilket tillsammans med att ombudet är väl insatt i angelägenheten borde kunna medföra ett förordnande. Med hänsyn till Justitiekanslerns medgivande förordnade Rättshjälpsnämnden förslaget ombud.

12.4 Rättshjälpsnämnden 110/2006

Lagrum: 23 § tredje stycket rättshjälpslagen (jämkning av rättshjälpsavgift)

Ansökan om rättshjälp i angelägenhet rörande skadeersättning. Rättssökanden var underårig och Rättshjälpsmyndigheten fastställde rättshjälpsavgiften till noll procent. Justitiekanslern överklagade beslutet och hemställde att procentsatsen skulle bestämmas till två procent. Justitiekanslern anförde att om den rättssökande var underårig gick det att besluta att någon rättshjälpsavgift inte skulle betalas, om sökandens ekonomiska förhållanden gav anledning till det. Bestämmelsen skulle tillämpas restriktivt och underåriga var inte generellt befriade. Rättssökanden hade ärvt pengar och köpt en bostadsrätt för dem. När rättssökanden och hennes mor fick tillgång till bostaden var den av sådan typ att den inte ingick i förmögenhetsunderlaget för beräkning av rättshjälpsavgiften. Den omständigheten att bostadsrätten representerade en betydande tillgång innebar emellertid att det saknades förutsättningar att befria henne från rättshjälpsavgiften. Rättshjälpsnämnden fastställde på de skäl Justitiekanslern anförde rättshjälpsavgiften till två procent.

12.5 Rättshjälpsnämnden 23/2007

Lagrum: 28 § andra stycket rättshjälpslagen (för sent inkommen begäran om ersättning)

Rättshjälpsmyndigheten hade beviljat rättshjälp i angelägenhet rörande vårdnad, boende och umgänge. Tingsrätt meddelade dom i angelägenheten. Biträdet inkom till tingsrätten med kostnadsräkning efter att dom meddelats varför tingsrätten översände räkningen till Rättshjälpsmyndigheten. Biträdet anförde att hon inte upplysts av tingsrätten att målet skulle avgöras. Rättshjälpsmyndigheten fann inte att ursäktligt misstag förelåg. Rättshjälpsnämnden tillade till Rättshjälpsmyndighetens skäl att en domstol i princip inte har någon skyldighet att ta reda på huruvida ett rättshjälpsbiträde har något ersättningsanspråk. (Jfr. NJA 1984 s. 179).

Bilaga 3 Verksamhetsstatistik för allmän domstol**Högsta Domstolen, antal inkomna och avgjorda mål**

Inkomna									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
Brottmål	1 379	1 387	1 504	1 532	1 586	1 509	1 524	1 444	1 554
Tvistemål	709	631	589	590	613	569	558	509	588
- varav familjemål						95	99	107	99
Övriga mål	2 774	2 673	2 624	2 919	3 119	3 020	3 167	3 056	3 278
Summa	4 862	4 691	4 717	5 041	5 318	5 098	5 249	5 009	5 420

Avgjorda									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
Brottmål	1 450	1 428	1 424	1 506	1 609	1 486	1 583	1 419	1 493
Tvistemål	805	730	561	620	573	579	581	509	566
- varav familjemål						86	104	110	88
Övriga mål	2 910	2 847	2 502	2 829	3 024	2 947	3 265	3 113	3 160
Summa	5 165	5 005	4 487	4 955	5 206	5 012	5 429	5 041	5 219

Hovrätterna, antal inkomna och avgjorda mål

Inkomna									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
Brottmål	7 737	7 904	8 323	8 595	8 839	8 839	8 769	8 387	9 029
Tvistemål	3 114	2 913	2 883	2 831	2 847	2 506	2 600	2 515	2 754
- varav familjemål								678	751
- varav FT-mål	336	354	378	398	386	364	405	323	368
Övriga mål	10 900	10 548	10 790	10 772	11 176	10 875	11 192	10 877	11 270
Miljömål	371	377	383	466	468	461	531	513	597
Summa	22 122	21 742	22 379	22 664	23 330	22 681	23 092	22 292	23 650

Avgjorda									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
Brottmål	7 820	7 716	8 005	8 679	8 720	8 709	8 861	8 395	9 299
Tvistemål	3 302	3 024	2 928	3 008	3 003	2 750	2 606	2 505	2 812
- varav familjemål									769
- varav FT-mål	354	346	338	469	375	394	386	331	376
Övriga mål	10 998	10 427	10 607	11 381	11 164	10 918	11 188	10 768	11 490
Miljömål	273	301	442	511	458	481	495	520	553
Summa	22 393	21 468	21 982	23 579	23 345	22 858	23 150	22 188	24 154

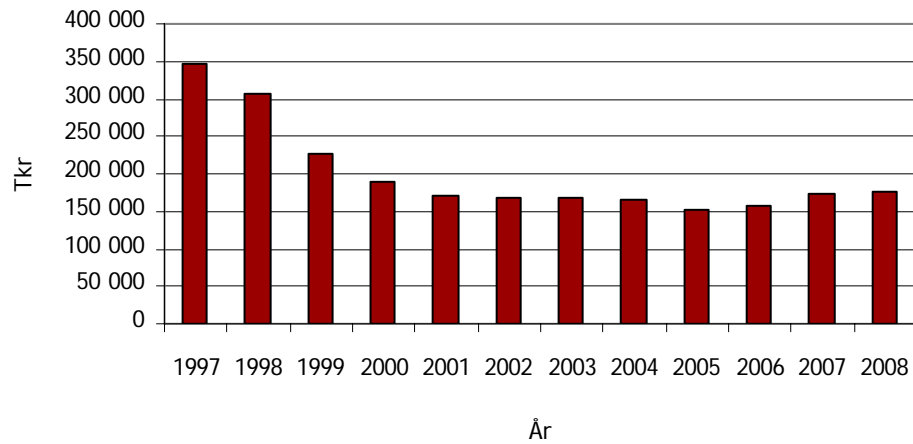
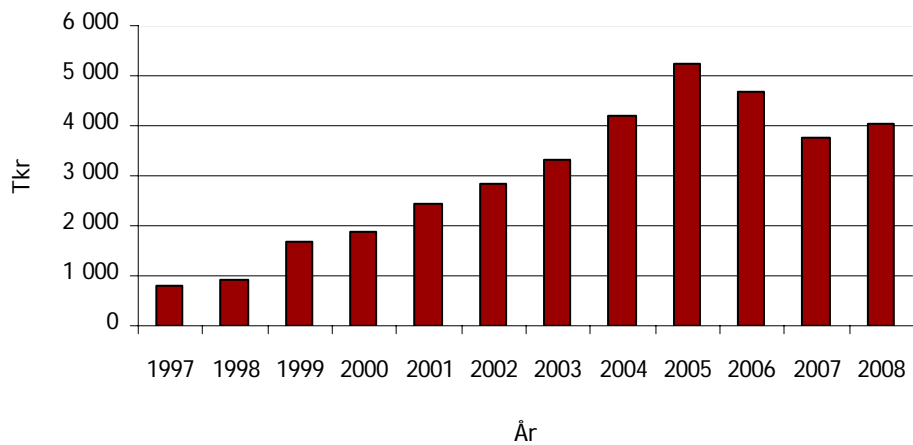
Tingsrätterna, antal inkomna och avgjorda mål och ärenden

Inkomna									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
Brottmål	62 620	60 864	62 269	64 955	68 563	69 244	71 360	75 902	83 024
Gemensam ansökan	22 553	22 150	21 745	21 134	20 636	20 095	19 889	20 088	21 059
Övr familjemål	9 975	10 103	10 375	10 808	10 870	11 205	11 812	11 937	12 886
Övr tvistemål	20 023	19 925	19 818	19 370	20 384	18 940	18 021	19 089	21 013
FT:Övr tvistemål	12 001	12 345	13 135	15 037	15 233	14 749	14 416	15 002	17 487
Fastighetsmål	1 129	1 087	1 301	1 129	1 064	1 163	1 268	1 027	1 154
FT:Fastighetsmål	0	0	0	0	1	0	4	8	2
Utsökningsärenden	3 284	3 317	3 563	3 881	3 995	4 443	4 786	4 539	5 232
Fastighetsärenden	8	9	7	7	5	7	3	8	5
Företagsrekonstr	111	157	172	166	170	161	126	111	220
Konkursärenden	12 070	12 765	13 729	14 308	13 116	12 105	10 968	10 634	9 679
Skuldsanering	1 422	1 855	1 506	1 376	1 671	1 599	1 382	719	589
Reg enl ÅktB	20 439	20 002	21 124	18 332	14 832	15 930	15 638	16 399	16 318
Miljömål	1 483	1 594	1 629	1 648	1 525	1 604	1 607	1 770	1 846
Övr domstolsärenden	29 645	29 977	31 050	32 853	35 772	34 583	35 279	37 073	37 554
Summa	196 763	196 150	201 423	205 004	207 837	205 828	206 559	214 306	228 068

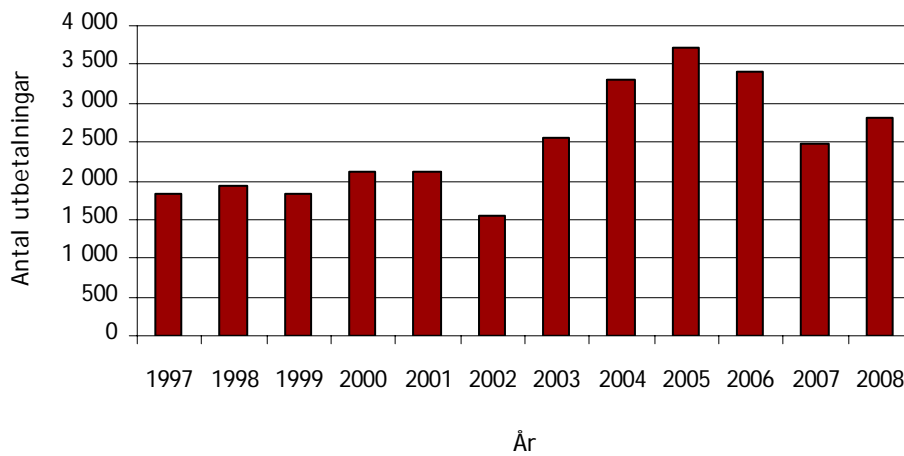
Avgjorda									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
Brottmål	61 028	61 238	63 275	64 321	65 408	67 765	70 439	73 928	82 618
Gemensam ansökan	23 187	22 436	22 301	21 621	20 869	20 536	20 234	20 149	20 948
Övr familjemål	10 079	10 073	10 257	10 630	10 921	10 727	11 341	11 895	12 875
Övr tvistemål	20 432	20 116	19 855	19 534	19 192	19 410	18 753	18 891	21 023
FT:Övr tvistemål	11 836	12 435	12 769	14 146	15 209	14 559	15 029	14 998	16 988
Fastighetsmål	1 327	1 117	1 335	1 264	1 059	1 019	1 093	1 151	1 238
FT:Fastighetsmål	0	0	0	0	0	1	4	3	7
Utsökningsärenden	3 277	3 417	3 398	3 819	4 069	4 186	4 769	4 523	5 087
Fastighetsärenden	7	10	7	6	4	10	2	9	5
Företagsrekonstr	112	131	168	161	184	137	155	115	138
Konkursärenden	13 147	12 533	12 886	14 144	13 866	13 429	11 982	11 247	10 102
Skuldsanering	1 355	1 820	1 586	1 340	1 563	1 739	1 398	862	626
Reg enl ÅktB	20 424	19 965	21 201	18 463	15 088	15 684	15 790	16 247	16 177
Miljömål	1 327	1 547	1 587	1 798	1 575	1 538	1 707	1 723	1 855
Övr domstolsärenden	30 241	30 633	31 435	33 138	32 735	36 460	35 620	36 635	37 866
Summa	197 779	197 471	202 060	204 385	201 742	207 200	208 316	212 376	227 553

Inkomna									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
Brottmål	62 620	60 864	62 269	64 955	68 563	69 244	71 360	75 904	83 024
Tvistemål exkl gemensam ansökan	41 999	42 373	43 328	45 215	46 487	44 894	44 249	46 025	51 384
Konkursärenden	12 070	12 765	13 729	14 308	13 116	12 105	10 968	10 634	9 679
Domstolsärenden	54 901	55 308	57 415	56 608	56 441	56 716	57 212	58 842	59 914

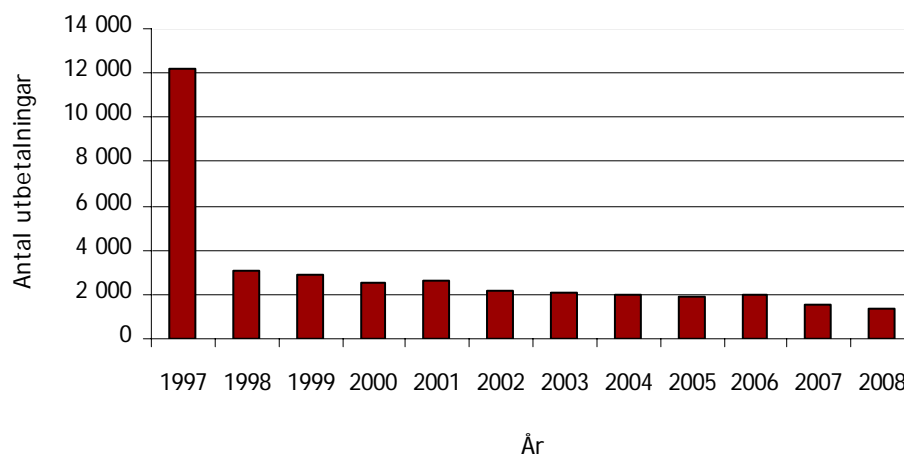
Avgjorda									
År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Målkategori									
Brottmål	61 028	61 238	63 275	64 321	65 408	67 764	70 437	73 922	82 618
Tvistemål exkl gemensam ansökan	42 347	42 624	42 881	44 310	45 322	44 696	45 123	45 783	50 885
Konkursärenden	13 147	12 533	12 886	14 144	13 861	13 429	11 980	11 245	10 102
Domstolsärenden	55 409	55 966	57 788	56 920	53 640	58 206	57 733	58 380	59 894

Bilaga 4 Statens kostnader för rättshjälp exkl. rådgivning åren 1997-2008**Bilaga 5 Statens kostnader för rådgivning enligt rättshjälplagen åren 1997-2008**

Bilaga 6 Antalet av Rättshjälpsmyndigheten utbetalda ersättningar för rådgivning enligt rättshjälpslagen åren 1997-2008

Bilaga 7 Antalet ansökningar om rättshjälp i Rättshjälpsmyndigheten åren 1997-2008

**Bilaga 8 Beviljade rättshjälpsansökningar fördelade på angelägenheter
åren 1997-2008**

Angelägenheter	1997		1998		1999		2000	
	RM	Dom	RM	Dom	RM	Dom	RM	Dom
vårdnad om barn m.m.	2183	5801	528	1490	542	1702	488	1740
övrig familjerätt	910	1313	171	359	283	732	339	1025
äktenskapsskillnad / stämningsansökan	457	3888	128	1325	17	1341	63	1140
fordran, krav	1083	2073	257	298	104	340	104	334
arbetsrätt	470	175	296	127	277	168	272	125
skadestånd	728	1040	228	234	92	277	72	236
annat tvistemål	136	310	37	37	45	51	18	43
bodelning klander	14	155	11	105	5	114	6	120
hyrestvist	108	329	20	100	8	88	12	118
övriga förvaltningsärenden	37	47	15	34	8	36	4	61
underhållsbidrag	2187	598	253	50	230	104	192	67
annan angelägenhet	216	142	22	57	25	85	19	51
annan familjeangelägenhet utomlands	33		36	2	52		54	2
arvsrätt	174	374	28	30	5	11	6	12
fastighetstvist	25	44	12	9	4	9	2	8
brottsoffer utomlands	3		2		4		3	
verkställighet enligt 21 kap FB	45	812	27	663	7	710	9	755
socialförsäkring	8	2	2	4	4		5	
vårdnad utomlands	16		13		20		11	
bodelning / bodelningsförrättare	36	14	2	3		3	1	3
arrendetvist	2	3			1			
gemensam ansökan om äktenskapsskillnad	175	3958	45	50		6		
körkort		1	1	1				
offentligt biträde, asylärenden					1			
offentligt biträde, övriga ärenden			1					
rådgivningsavgift	1		1					
skatter	2		1					5
Summa	9049	21079	2137	4978	1734	5777	1680	5845

2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008	
RM	Dom	RM	Dom	RM	Dom	RM	Dom	RM	Dom	RM	Dom	RM	Dom	RM	Dom
438	1710	329	1884	324	1800	306	1776	283	1940	283	2196	218	2214	207	2280
412	1088	397	1194	411	1251	382	1406	354	1223	313	1256	288	1074	290	1109
81	1079	57	939	32	918	47	755	38	600	22	643	13	532	14	481
105	297	65	234	81	258	103	254	80	283	63	251	55	224	54	257
384	148	295	127	274	124	258	122	246	111	220	119	187	82	173	129
55	205	57	173	57	212	62	210	49	212	45	171	46	171	34	136
12	86	34	93	20	99	27	102	13	96	13	86	16	59	14	71
7	122	6	122	5	114	7	139	5	116	3	132	1	98	4	79
12	127	16	133	13	132	7	119	9	99	11	90	7	84	3	63
7	57	9	54	10	63	5	40	17	62		67	9	49	3	52
191	79	167	88	136	93	59	72	46	76	27	55	20	30	10	43
33	79	17	37	9	35	12	20	16	29	8	32	6	20	5	32
46	2	38	1	25	3	38	1	37	1	29	4	21	10	20	2
3	11	3	5	4	8	5	10	5	15	1	5	3	9	1	10
2	12	6	13	8	9	9	4	7	8	7	6	1	1	9	2
6		4		1		2		5		10		3		10	
11	796	11	762	15	801	14	784	7	793	6	645	5	548	10	
4		1		7		16		9		1	1	4		6	2
17		9		16		13		16		20	2	10		5	
			2				3		2				2		4
	1		1				2		1		2		2		1
	2	1	1				1				1				1
					1										
					1										
	1				1		5		1		1				
1828	5902	1522	5863	1450	5922	1372	5825	1242	5668	1082	5765	913	5209	872	4754

Bilaga 9 Avslag på ansökningar i Rättshjälpsmyndigheten

Antalet avslag på ansökningar hos Rättshjälpsmyndigheten, specificerade på avslagsgrund 1997-2008

Avslagsgrund	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Behov av rättshjälp utöver rådgivning föreligger ej (7§1)		319	316	289	233	193	206	164	161	152	138	111
För hög inkomst (6§1)		62	27	28	42	35	44	34	24	24	23	36
Ej rimligt att staten bidrar till kostnaderna (8§)		28	22	21	23	9	20	12	10	10	9	19
Underhåll, ej särskilda skäl (11§2)		13	3	4	4	3	17	31	39	31	22	15
Bodelning (10§8)		24	17	15	15	9	13	16	3	12	5	12
Rådgivning är inte uppenbart obehövlig el det finns annat särskilt skäl (2§2)		155	69	53	37	28	26	17	20	24	22	12
Ärende som skall behandlas utomlands, ej särskilda skäl		29	49	21	31	25	16	18	23	19	24	10
Övrig orsak		75	32	15	16	15	8	14	11	6	22	9
Trafikskadeersättning enligt trafikskadelagen (10§10)		18	22	8	9	9	6	4	7	5	3	6
Näringsidkare, ej särskilda skäl (13§)		35	37	35	26	12	14	12	10	9	10	5
Sökanden borde ha haft rättsskyddsförsäkring (9§2)		24	23	31	16	11	18	13	14	7	3	5
Skatter, tullar, avgifter, eller betalningssäkring för motsv, ej särskilda skäl		3	4	5	2	4	3	0	2	1	2	2
Äktenskapsskillnad, ej särskilda skäl (11§1)		56	42	8	13	4	4	5	3	2	3	2
Förrättande av bouppteckning enligt 20 kap ŽB (10§2)		0	1	0	0	0	0	1	0	1		1
Offentligt biträde eller offentlig försvarare kan komma i fråga (7§2)		6	6	4	0	2	2	5	2	0	3	1
Sökanden har rättsskyddsförsäkring eller liknande (9§1)		128	68	40	9	18	18	12	14	7	8	1
Ärenden som skall avgöras enl 1 kap 3d§ RB, ej särskilda skäl (11§4)		8	3	7	7	2	5	2	7	4	3	1
Fastighetstaxering (10§6)		1										
Inskrivningsärende enligt JB (10§4)		1										
Rättshjälp utomlands ang. brott motsv 6 kap Brb, ej särskilda skäl (21§)		2	6	0	1							
Självdeklaration, äktenskapsförord, testamente eller gåvohandling (10§1)		0	0	1	1							
Skuldsanering (10§3)		1	0	1	0	0	1	0	0	0	2	
Utlänning i angelägenhet i Sverige, ej särskilda skäl (12§1)		3	6	3	3	1	0	3	1	3	182	
Summa	2 216	525	766	609	489	380	422	363	351	317	484	248

Antalet avslag på ansökningar hos Rättshjälpsmyndigheten, specificerade på angelägenheter åren 1997-2008

Angelägenhet	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
skadestånd	528	312	165	133	103	86	86	68	72	47	38	33
fordran, krav	408	272	85	115	75	53	40	44	47	40	61	31
annan angelägenhet	286	108	87	73	54	25	27	33	40	31	44	25
övrig familjerätt	84	85	74	54	52	44	55	36	31	27	49	24
socialförsäkring	25	7	14	10	5	14	16	14	14	28	22	22
vårdnad om barn m.m.	44	148	75	44	30	20	20	17	16	16	11	17
övriga förvaltningsärenden	96	46	37	33	34	33	42	31	36	22	21	17
underhållsbidrag	118	87	35	21	18	18	33	38	41	36	21	16
arbetsrätt	83	80	29	25	18	20	23	16	15	12	172	11
bodelning / bodelningsförrättare	115	42	10	11	7	7	10	7	2	11	5	10
arvsrätt	109	43	6	17	14	1	12	7	3	8	4	8
annan familjeangelägenhet utomlands	12	16	25	16	20	12	11	9	7	13	9	7
annat tvistemål	55	87	31	14	16	14	15	11	8	15	6	6
fastighetstvist	117	32	4	4	3	6	5	3	3	3	3	4
vårdnad utomlands	3	3	10	5	4	0	1	3	1	0	1	3
äktenskapsskillnad / stämningsansökan	10	71	39	10	17	8	8	5	5	3	3	3
bodelning klander	9	5	5	2	6	0	1	3	1	0	3	2
brottsoffer utomlands	1	0	2	1	0	0	0	0	0	2	1	2
körkort	5	0	0	0	1	0	1					2
skatter	8	5	4	7	3	3	4	1	1	1	1	2
verkställighet enligt 21 kap FB	9	8	2	5	2	0	1	4	1			2
arrendetvist	3	5	2									1
gemensam ansökan om äktenskapsskillnad	4	20	4									
hyrestvist	76	26	8	6	7	12	6	9	4	2	9	
offentligt biträde, asylärenden	6	2	6	1	0	4	1	2				
offentligt biträde, övriga ärenden	1	2	5	1	0	0	1					
rådgivningsavgift	1	4	2	1	0	0	3	2	3			
summa	2 216	1 516	766	609	489	380	422	363	351	317	484	248

Bilaga 10 Antalet avräknade rättshjälpsärenden 1997-2008

År	Domstol gammal	Domstol ny	RM gammal	RM ny
1997	24176	0	11942	0
1998	15405	1330	7641	225
1999	5208	3890	2787	961
2000	1530	5145	1190	1302
2001	2566	5735	2557	1469
2002	191	5680	2908	1487
2003	540	5960	697	1767
2004	955	5868	564	1492
2005	222	5750	148	1469
2006	201	5384	77	1282
2007	61	5751	37	1125
2008	27	6113	30	1131

Bilaga 11 Avräknade rättshjälpsärenden

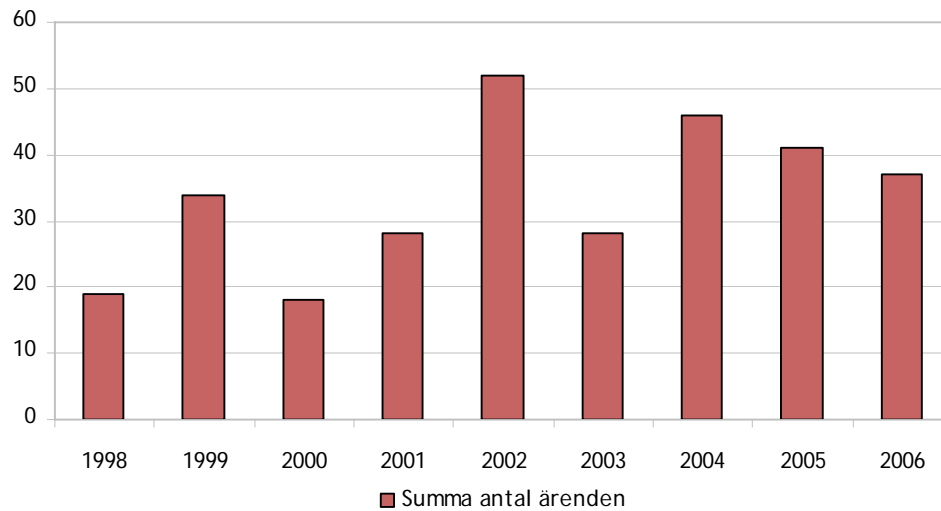
Antal avräknade rättshjälpsärenden fördelade på angelägenheter samt gamla och nya rättshjälpslagen åren 1997-2008

Angelägenhet	1997		1998		1999		2000	
	Gammal	Ny	Gammal	Ny	Gammal	Ny	Gammal	Ny
vårdnad om barn m.m.	6708		5672	376	2290	1359	715	1904
övrig familjerätt	2150		1765	122	667	427	230	838
äktenskapsskillnad / stämningsansökan	5047		3525	246	1001	1114	234	1313
verkställighet enligt 21 kap FB	687		439	360	128	667	9	704
fordran, krav	3097		2262	67	1156	242	459	347
arbetsrätt	579		479	101	163	295	52	336
skadestånd	1416		1163	65	722	194	407	278
bodelning klander	198		119	26	71	73	25	94
annat tvistemål	594		418	20	169	41	64	55
hyrestvist	391		280	59	77	78	27	114
underhållsbidrag	8047		2825	43	732	168	235	251
övriga förvaltningsärenden	81		82	11	24	36	7	50
annan angelägenhet	222		203	23	94	62	32	75
annan familjeangelägenhet utomlands	13		19	3	10	21	6	34
arvsrätt	448		402		225	8	125	16
vårdnad utomlands	6		8		2	9	2	5
socialförsäkring	8		13	1	2	2	5	7
fastighetstvist	97		53	2	34	2	25	10
gemensam ansökan om äktenskapsskillnad	6284		3284	30	395	47	47	7
brottsoffer utomlands			1			1		1
arrendetvist	7		2		8			1
bodelning / bodelningsförrättare	38		23		25	2	12	5
brottmål								
körkort			1			2		
offentligt biträde, asylärenden			1					1
offentligt biträde, övriga ärenden			1					
rådgivningsavgift						1		
skatter			6				2	1
Summa	36118	-	23046	1555	7995	4851	2720	6447

2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008	
Gammal	Ny	Gammal	ny	Gammal	Ny	Gammal	Ny	Gammal	Ny	Gammal	Ny	Gammal	Ny	Gammal	Ny
752	2167	276	2021	182	2206	310	2162	71	2155	60	2087	11	2534	6	2710
401	1305	144	1422	85	1539	113	1635	23	1698	18	1656	3	1570	3	1577
508	1169	87	1108	94	1078	179	950	28	807	22	639	4	642	4	685
52	824	27	732	23	828	29	809	7	856	10	697	1	602	3	650
685	362	530	383	212	365	169	322	56	336	31	358	21	335	11	375
204	332	160	459	45	550	32	380	3	407	3	311	1	330	2	356
642	260	459	258	184	269	122	287	72	217	49	250	30	260	16	248
39	128	15	112	11	137	16	126	3	125	5	144		123	1	112
209	79	130	108	36	91	43	137	33	129	6	90		103	1	110
70	118	52	128	22	152	19	155	11	114	2	94	2	94	0	107
967	236	977	217	198	287	302	210	27	174	20	136	7	82	2	82
40	58	29	49	6	74	18	58	3	68	1	70	1	66	0	84
113	84	48	81	22	66	24	46	6	33	5	33	4	34	1	53
2	41	4	33	2	35	2	36	1	45	1	43		33	0	34
82	13	65	12	19	7	19	14	3	13	4	10	6	16	1	17
	12	4	10	3	10		10	1	14	1	16		18	0	14
3	2	7	2	3	3	1	3	2	8		7		8	0	13
36	5	13	20	9	21	4	11	3	12	1	16		17	0	10
284	2	43	4	66	6	112	1	16		38		7	2	6	1
1			4	3	2		5		1		3		3	0	4
6	1		1						2		1		3	0	1
24	2	28	1	8		3		1	2		2		1	0	1
				1										0	0
1					1									0	0
				1										0	0
	1						1							0	0
1						2								0	0
1	3	1	2	2			2		3	1	4			0	0
5123	7204	3099	7167	1237	7727	1519	7360	370	7219	278	6667	98	6876	57	7244

Bilaga 12 Ärenden som överskrider 100 timmar 1998-2008

Antalet ärenden som överskrider 100 timmar

Tingsrätt: antal per angelägenhet och ansökningsår

Angelägenhet	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Hagkonventionen 1980 mot bortförande av barn				1							
arbetsrätt			1	1	1			1	2		
barns boende m m				1	2		4		2		
bättre rätt till fast egendom							1				
dold samäganderätt till fastighet							1	1			
dold äganderätt								1			
fordran	1	1		1			1				
klander av bodelning			1		1						
ogiltigförklaring av uppsägning/avskedande m.m.		1		1				1	1		
skadestånd					1		1		2		
umgänge med barn		1			1	1	2				
umgängesrätt och avtal om underhållsbidrag									1		
underhållsbidrag till barn									1		
vårdnad om barn m.m.	5	5	3	3	8	7	8	10	9	8	1
vårdnad om barn, underhåll till barn m.m.					1	1		1			
äktenskapsskillnad / stämningsansökan	1	3	2	1	2		3	2	6		
övrig familjerätt		1			1						
Summa beslut om fortsatt rättshjälp	7	12	7	9	18	9	21	17	24	8	1

Hovrätt: antal per angelägenhet och ansökningsår

Angelägenhet	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
barns boende m.m.			1	1				3	1		
barns boende, underhållsbidrag och kvarsittningsrätt							1				
bättre rätt till del av fastighet/dold samäganderätt						1					
fastställsetalan					1						
skadereglering i anledning av olycksfall							1				
skadestånd								1			
skadestånd pga brott		1									
tvist i anledning av vattenskada i hyreslägenhet		1									
umgänge med barn		2				1		1			
vårdnad om barn m.m.	2	4	3	10	15	8	9	7	3	1	
äktenskapsskillnad / stämningsansökan	3	3	1		4	2		3	1		
äktenskapsskillnad m m					3	1		1	1		

Högsta domstolen: antal per angelägenhet och ansökningsår

Angelägenhet	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
barns boende, umgängesrätt						1					
fordran, krav				1							
resning							1				
skadestånd			1								
tvist ang. trafikskadeersättning								1			
vårdnad om barn m.m.	1				2	2	2	3	2		
äktenskapsskillnad / stämningsansökan	1	1	1			1					
äktenskapsskillnad m m		1		1							

Regeringsrätten: antal per angelägenhet och ansökningsår

Angelägenhet	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
överlämnande av barn enl Haag-konventionen						1					

Rättshjälpsmyndigheten: antal per angelägenhet och ansökningsår

Angelägenhet	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
återförande av barn enl Haagkonventionen och Bryssel II förordningen											1
återförande av barn till Sverige enligt Haagkonventionen				2	2		1		1		
brottsoffer utomlands			1						1		
ersättning till sexualbrottsoffer utomlands		1			2						
fastställande av faderskap utomlands		1									
återförande av barn till Sverige			1				2	2	1	2	
skadereglering i anl av överfall							1				
skadestånd		1									
umgänge							1				
umgänge med barn, handläggning utomlands							1				
umgägesrätt enligt Haagkonventionen				1							
underhållsbidrag till barn; handläggning utomlands					1						
verkställighet av vårdnad i Italien	1		1								
verkställighet enl. Haagkonventionen utomlands				1							
vårdnad om barn m.m.; handläggning utomlands	2	2		1	1	1	2	1	2		1
vårdnad om barn m.m.	1	2					1				
äktenskapsskillnad				1							
äktenskapsskillnad handläggning utomlands		1			1						
äktenskapsskillnad m.m.; handläggning utomlands					1	1	1				

Arbetsdomstolen: antal per angelägenhet och ansökningsår

Angelägenhet	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
arbetstvist			1					1			
fordran, krav	1										
skadestånd					1						

**Bilaga 13 Antalet utlandsärenden hos Rättshjälpsmyndigheten åren
1998-2008 - Beviljade ansökningar**

Angelägenheter	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
brottsoffer utomlands (26)	3	3	3	6	4	1	2	5	10	4	8
vårdnad utomlands (27)	15	18	12	17	10	14	13	16	22	11	3
annan familjeangelägenhet utomlands (28)	37	53	55	47	39	28	39	39	34	29	14
Summa	55	74	70	70	53	43	54	60	66	44	25

**Bilaga 14 Antalet utlandsärenden hos Rättshjälpsmyndigheten åren
1997-2008 - Ej beviljade ansökningar**

Angelägenheter	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
brottsoffer utomlands (26)			3	1			1	1		2	3	1
vårdnad utomlands (27)		3	12	9	7	4	3	3	2	2	4	3
annan familjeangelägenhet utomlands (28)	2	17	29	21	22	13	11	12	10	15	14	10
Summa	2	20	44	31	29	17	15	16	12	19	21	14

Vi behöver dina synpunkter på möjligheten att få statlig rättshjälp

Enkätundersökning 2008

Uppdragsgivare: Domstolsverket

Teknisk rapport
Enkätenheten

Innehåll

1. Inledning	2
2. Målpopulation	2
3. Rampopulation och urval	3
4. Sekretess och utlämnande	4
5. Frågeblanketten	4
6. Datainsamling	5
7. Viktberäkning	5
8. Databeredning	6
9. Tabellframställning	6
<i>9.1 Osäkerhet i tabeller</i>	<i>7</i>
<i>9.1.1 Test av skillnader</i>	<i>9</i>
<i>9.1.2 Frågor som bara berör en delmängd av populationen</i>	<i>9</i>
10. Kvalitet	9
<i>10.1 Ramtäckning</i>	<i>10</i>
<i>10.2 Urval</i>	<i>10</i>
<i>10.3 Mätning</i>	<i>10</i>
<i>10.4 Bearbetning</i>	<i>10</i>
<i>10.5 Bortfall</i>	<i>11</i>
11. Kompletteringsundersökning	11
<i>11.1 Inledning</i>	<i>11</i>
<i>11.2 Rampopulation</i>	<i>11</i>
<i>11.3 Datainsamling</i>	<i>12</i>
<i>11.4 Bortfall</i>	<i>13</i>

Bilagor

Bilaga 1: Missiv

Bilaga 2: Frågeblankett

Bilaga 3: Inflöde per stratum

Bilaga 4: Lathund för konfidensintervall/urvalsfrågor

Bilaga 5a: Bortfallsanalys

Bilaga 5b: Beskrivning av objektsbortfallet

Bilaga 5c: Partiellt bortfall för respektive fråga

Bilaga 6: Rättningsinstruktioner

1. Inledning

Enkätenheten vid Statistiska centralbyrån (SCB) genomförde under perioden april – juni en urvalsundersökning på uppdrag av Domstolsverket. Bakgrunden till att undersökningen genomfördes var att regeringen gett Domstolsverket i uppdrag att göra en översyn av rättshjälpslagen. Rättshjälpslagen reglerar i vilka fall man kan få statlig rättshjälp. Resultatet av enkätundersökningen ska Domstolsverket använda som underlag för att ta ställning till om man ska föreslå att rättshjälpslagen behöver ändras.

Undersökningen riktade sig till personer som fått avslag respektive bifall på sin ansökan om rättshjälp hos Rättshjälpsmyndigheten och personer som fått bifall på sin ansökan i domstol. Samtliga fall avsåg rättshjälpsärenden som avslutades i Rättshjälpsmyndigheten under 2007.

Datainsamlingen genomfördes med hjälp av postenkäter. Totalt var det 774 personer som besvarade frågeblanketten, vilket innebär en svarsandel på 38,8 procent. Frågeblanketterna registrerades via skanning, varefter datafil och tabeller framställdes.

En kompletteringsundersökning genomfördes under september-oktober 2008. Undersökningen genomfördes på samma sätt som den tidigare men riktade sig till personer som fått avslag på sin ansökan om rättshjälp i domstol i mål som avslutats under 2007. Totalt var det 92 personer som besvarade frågeblanketten, vilket innebär en svarsandel på 46,2 procent. Närmare uppgifter om kompletteringsundersökningen lämnas i avsnitt 11.

Det sammanlagda antalet personer som besvarade frågeblanketten var 866, vilket innebär en svarsandel på 39,4 procent.

Arbetsgruppen på SCB bestod av Erika Bergentz (undersökningsledare), Anna-Maria Jansson (produktionsansvarig), Marie Andersson (IT) och Sixten Lundström (metodansvarig).

I följande avsnitt beskrivs momenten i undersökningen samt kvaliteten i statistiken.

2. Målpopulation

Målpopulationen består av alla personer i åldern 18 år och uppåt som fått avslag respektive bifall på sin ansökan om rättshjälp i mål som avslutats under 2007 och som vid mättillfället var folkbokförda i landet.

Med hjälp av data från de svarande och vikter skattas storheter för målpopulationen. Skattningarna är behäftade med vissa fel beroende på att

de baserar sig på ett urval, att bortfall förekommer och att målpopulation och rampopulation inte helt överensstämmer. Det beskrivs i följande avsnitt.

3. Rampopulation och urval

Rampopulationen bildades utifrån ett register som Domstolsverket levererade till SCB innehållande personnummer för personer som sökt rättshjälp via Rättshjälpsmyndigheten respektive domstol och vars ärende var avslutat. Domstolsverket har i sin tur fått uppgifterna från domstolarnas och Rättshjälpsmyndighetens diarieföringssystem.

SCB bearbetade ramen som kom från Domstolsverket en del innan den slutliga ramen togs fram. Den 7/4 gjordes en s.k. ID-bearbetning, vilket innebär att de personnummer som fanns i ramen matchades mot SCB:s register över totalbefolkningen (RTB). Det framkom då att en del personnummer inte matchade mot något personnummer i RTB. Dessa togs bort från ramen. Även personer som vid första utsändningstillfället inte fyllt 18 år och personer som avlidit eller emigrerat togs bort från ramen.

Rampopulationen och målpopulationen överensstämde inte helt eftersom personer med avslagna ansökningar från domstol inte fanns med i det register som levererades till SCB. Dessutom är det enligt Domstolsverket så att uppgifter om personer med beviljade ansökningar från domstol bygger på att domstolarna underrättar Rättshjälpsmyndigheten när de beslutat om rättshjälp, vilket inte garanterat sker i alla fall. I ramen ingår heller inte personer med skyddad eller saknad adress. Därmed uppkom en viss undertäckning.

Övertäckningen består av personer som tillhör rampopulationen men inte målpopulationen (utvandrat, dött) och undertäckningen av personer som tillhör målpopulationen men inte rampopulationen (sökt rättshjälp men av olika anledningar inte finns i ramen, se stycket ovan).

SCB har inte haft någon kontroll över hur ramen togs fram av Domstolsverket. Detta innebär att den population som skattningarna görs för är de personer som finns med i både ram- och målpopulationen, dvs. *personer som fanns i den ram som levererades till SCB och som dessutom tillhörde målpopulationen*. Detta är viktigt att beakta när slutsatser ska dras av de skattningar som görs utifrån denna enkätundersökning.

Domstolsverket och SCB analyserade tillsammans syftet med undersökningen och vilken statistik det krävde. Önskemål om precision i skattningar för olika redovisningsgrupper under givna kostnadsrestriktioner ledde till ett urval av storleken 2 000 individer.

Rampopulationen stratifierades (grupperades) efter vid vilken myndighet ärendet hanterades (domstol eller Rättshjälpsmyndigheten) och om ärendet avslogs eller beviljades och därefter bestämdes storleken på urvalet inom varje strata. Syftet var att få tillräcklig precision i skattningarna för olika redovisningsgrupper. I tabell 1 redovisas stratumstorlekarna och hur urvalet fördelades på strata.

Tabell 1 Urvalsdesignen

	Stratum 1: Beviljade och avslutade av domstol	Stratum 2: Beviljade och avslutade av Rättshjälpsmyndigheten	Stratum 3: Avslutade genom avslag av Rättshjälpsmyndigheten	Stratum 4: Dubbla ärenden*
Stratumstorlek	4791	958	233	41
Urvalsstorlek	1135	591	233	41

*Här ingår personer som fanns med i fler än en av de övriga tre grupperna

4. Sekretess och utlämnande

Frågeblankettens framsida bestod av ett informationsbrev där uppgiftslämnarna kunde läsa om undersökningens bakgrund, syfte och att undersökningen genomfördes i samarbete mellan SCB och Domstolsverket. Brevet informerade också om att samtliga uppgifter är skyddade av personuppgiftslagen och sekretesslagen, att det är frivilligt att delta och att oidentifierat material kommer att levereras till Domstolsverket (se bilaga 1).

För att SCB ska kunna lämna ut ett datamaterial så krävs ”informerat samtycke” av uppgiftslämnarna. Det innebär att de genom att besvara och skicka in blanketten godkänner att deras svar behandlas på det sätt som beskrivs i informationsbrevet.

Behandlingen av personuppgifter i undersökningen har anmälts till SCB:s juridiska kansli. Kopplingen till personuppgifterna tas bort tre månader efter slutleverans.

5. Frågeblanketten

Domstolsverket har utformat frågorna i frågeblanketten. Blanketten har sedan genomgått en skrivbordsgranskning vid SCB:s mättekniska laboratorium (separat rapport har levererats till Domstolsverket i samband med blankettutformningen).

Blanketten bestod av 28 numrerade frågor varav flera hade delfrågor, vilket genererade totalt 37 frågor. Frågorna handlade bl.a. om statlig rättshjälp och rättsskydd i försäkring (se bilaga 2).

6. Datainsamling

Innan frågeblanketten sändes ut genomfördes en identifikationskontroll av personerna i ramen mot befolkningsdata för att få fram aktuella adressuppgifter. Vid denna kontroll framkom ingen ytterligare övertäckning. Viss övertäckning kom dock till SCB:s kännedom under insamlingsfasen. I dessa fall rörde det sig om att undersökningspersonerna eller deras anhöriga uppgav att de inte längre tillhörde målpopulationen.

Frågeblanketterna skickades ut till urvalspersonerna med post. I informationsbrevet ombads de besvara frågorna och skicka tillbaka frågeblanketten till SCB. Det första utskicket genomfördes den 21/4, sedan skickades två påminnelser ut till dem som inte besvarat frågeblanketten. Den första påminnelsen bestod av ett tack- och påminnelsekort (ToP) och skickades ut den 29/4. Den andra påminnelsen var en enkätpåminnelse och skickades ut den 14/5. Insamlingen avslutades den 4/6.

I tabell 2 visas hur inflödet av blanketter påverkades av olika åtgärder.

Tabell 2 Beskrivning av inflödet

	Antal	Procent
Efter första utsändning	389	19,5
Efter ToP	195	9,8
Efter enkätpåminnelse	190	9,5
Totalt antal svar	774	38,8
Bortfall	1223	61,2
Urval (exkl. övertäckning)	1997	100,0

I bilaga 3 visas inflödet fördelat på strata.

7. Viktberäkning

Vikter har tagits fram för att kunna räkna upp resultatet till populationsnivå. Uppräkning med vikter medför att resultat kan redovisas för hela populationen och inte bara för de svarande. Om vikterna inte används så kan resultaten bli helt missvisande. Vikterna kompenserar för objektbortfallet men inte för det partiella bortfallet och därmed kan antalsuppgifterna i respektive tabell bli olika. Eftersom urvalet är stratifierat så har fyra vikter beräknats, en för respektive stratum. Vikterna kompenserar därmed för att urvalspersonerna i olika strata har olika stor sannolikhet att komma med i urvalet.

8. Databeredning

Samtliga inkomna frågeblanketter prickades av i enhetens avregistreringssystem. Frågeblanketterna skannades med programvaran ReadSoft DOCUMENTS FORMS. Kontroller genomfördes under och efter registreringen. Då kontrollerades bl.a. dubbelmarkeringar (fler än ett svarsalternativ har kryssats för där det bara var tillåtet med ett svarsalternativ) och att endast valida värden förekommer i materialet.

9. Tabellframställning

Tabellerna har räknats upp till populationsnivå, vilket innebär att resultatet avser hela populationen och inte bara de svarande. Antalsuppgifterna är således skattningar av antal personer i populationen med den aktuella egenskapen. Att det uppräknade antalet individer är olika för olika frågor beror dels på det partiella bortfallet (se under rubriken "Kvalitet") och dels på hoppinstruktioner då olika delpopulationer avses.

Frågorna (de frågor där samtliga ska svara, exkl. de sex första bakgrundsfrågorna) har korstabulerats mot variablerna kön, ålder, födelseland, stratum, i vilken egenskap man sökte rättshjälp (som privatperson eller i egenskap av näringsidkare/företagare) samt om man fick bifall eller avslag på sin ansökan. Eftersom de två sistnämnda variablerna kommer från frågor i blanketten som har ett visst partiellt bortfall och inte från en registervariabel (som variablerna kön, ålder och födelseland) så kommer det uppräknade antalet individer för dessa variabler inte att vara det samma som för de andra variablerna som frågorna har korsats mot. När det gäller frågan om man fick bifall eller avslag så förekom 12st dubbelmarkeringar. När denna fråga användes som korsvariabel kodades dessa 9:or om efter vilket stratum uppgiftslämnaren tillhörde. Om uppgiftslämnaren tillhörde stratum 1, 2 eller 4 fick personen tillhöra gruppen "Bifall" och om uppgiftslämnaren tillhörde stratum 3 fick personen tillhöra gruppen "Avslag".

För de följdfrågor som föregås av hoppinstruktioner har selekteringar genomförts vid tabellframställandet. För t ex fråga 19 har de som svarat "Nej" på fråga 18 inte ingått i tabellframställningen.

Tabellerna har tagits fram med hjälp av statistikprogrammet SPSS.

9.1 Osäkerhet i tabeller

Skattningarna som presenteras i tabellerna är förknippade med osäkerhet. Osäkerheten beror på att ett urval från populationen dragits. Dessutom uppstod ett mycket stort bortfall vilket gör det svårt att bedöma kvaliteten i statistiken. Om bortfallet avviker från de svarande med avseende på undersökningsvariablerna, kan statistiken som presenteras vara behäftad med systematiska fel.

Under antagande att de svarande är ett slumpmässigt urval från det ursprungliga urvalet kan dock urvalsosäkerheten beräknas. Denna urvalsosäkerhet kan kvantifieras med ett 95-procentigt konfidensintervall, vars innebörd beskrivs i det följande.

Antag att vi vill skatta den procentuella andelen i populationen som har en viss egenskap. Vi benämner den storheten P . Vi antar vidare att vi drar ett obundet slumpmässigt urval (OSU) av storleken n och att datainsamlingen leder till att m personer svarar. För de svarande beräknar vi den procentuella andelen som har egenskapen. Vi kallar den skattningen \hat{P} . Det 95-procentiga konfidensintervallet kan då skattas med följande formel:

$$\hat{P} \pm 1,96 \sqrt{\left(1 - \frac{m}{N}\right) \frac{\hat{P}(100 - \hat{P})}{m}}$$

I tabell 3 presenteras ungefärliga konfidensintervall som är ett hjälpmedel för att bedöma osäkerheten i skattningarna. Konfidensintervallen i tabellerna är beräknade under antagande att de svarande är ett OSU från populationen. Urvalet i denna undersökning designades dock som ett stratifierat OSU vilket medför att konfidensintervallen kan bli något kortare än de som presenteras i tabellen.

Konfidensintervallen i tabellen är också beräknade under antagande att populationsstorleken, N , är ”mycket stor”. Detta innebär att faktorn

$$\left(1 - \frac{m}{N}\right) \approx 1.$$

Motivet för detta antagande är att den utvalda målpopulationen kan ses som ett slumpmässigt urval ur hela ”processen” av domstolsärenden, oberoende av var i tiden den hämtas.

Tabellerna ska inte användas som regelrätta konfidensintervall, utan bör användas som en vägledning för att bedöma skattningarnas osäkerhet.

Tabell 3 – värdet på $1,96 \sqrt{\frac{\hat{P}(100 - \hat{P})}{m}}$ för olika redovisningsgrupper

Redovisningsgrupp	\hat{p}									
	5 95	10 90	15 85	20 80	25 75	30 70	35 65	40 60	45 55	50
Totalt	1,5	2,1	2,5	2,8	3,1	3,2	3,4	3,5	3,5	3,5
Kön										
Kvinnor	2,1	2,8	3,4	3,8	4,1	4,3	4,5	4,6	4,7	4,7
Män	2,3	3,2	3,8	4,3	4,6	4,9	5,1	5,2	5,3	5,3
Ålder										
Yngre än 35 år	3,1	4,3	5,1	5,7	6,1	6,5	6,8	6,9	7,1	7,1
35-44 år	2,5	3,5	4,1	4,6	5,0	5,3	5,5	5,7	5,7	5,8
45 år och äldre	2,5	3,5	4,1	4,6	5,0	5,3	5,5	5,7	5,8	5,8
Födelseland										
Sverige	1,9	2,6	3,1	3,5	3,8	4,0	4,2	4,3	4,4	4,4
Annat land	2,6	3,6	4,3	4,8	5,2	5,5	5,7	5,9	6,0	6,0
Fråga 9										
Som privatperson	1,6	2,2	2,6	2,9	3,1	3,3	3,5	3,6	3,6	3,6
Som näringsidkare	11	15	18	20	22	23	24	25	25	25
Stratum										
1	2,1	2,9	3,4	3,8	4,1	4,4	4,6	4,7	4,8	4,8
2	2,8	3,9	4,6	5,2	5,6	5,9	6,2	6,4	6,5	6,5
3	4,1	5,6	6,7	7,5	8,1	8,6	9,0	9,2	9,3	9,4
4	10	14	16	18	20	21	22	23	23	23

Exempel: För fråga 7 ser den skattade andelen med god kunskap om statlig rättshjälp ut som följer.

Tabell 4 – skattningar för fråga 7, god kunskap

Totalt	13
Kön	
Kvinnor	10
Män	16
Ålder	
Yngre än 35 år	14
35-44 år	14
45 år och äldre	11
Födelseland	
Sverige	10
Annat land	17
Fråga 9	
Som privatperson	12
Som näringsidkare	59
Stratum	
1	13
2	11
3	12
4	6

Tabell 3 kan då användas för att bedöma osäkerheten i dessa skattningar.

9.1.1 Test av skillnader

För att bedöma om skillnaden mellan två procentskattningar är statistiskt säkerställd måste man utgå från felmarginalen för skillnaden. Om skillnaden mellan skattningarna är större än felmarginalen så är den säkerställd, *signifikant*, eller ej beroende av slumpen. Ett signifikanstest för skillnaden kan göras med hjälp av de felmarginaler som redovisas i tabell 1. Följande resonemang gäller då:

Låt a och b beteckna två redovisningsgrupper som *inte har några gemensamma individer*. Låt P_a och P_b beteckna respektive andelsskattningar (procentalen i respektive grupp) samt K_a och K_b felmarginalerna för punktskattningarna i respektive grupp. Man kan då beräkna:

$$P_a - P_b$$

och

$$K_{a-b} = \sqrt{K_a^2 + K_b^2}$$

Om $|P_a - P_b|$ är större än K_{a-b} är skillnaden signifikant.

Detta test bör dock användas med ganska stor försiktighet. Undersökningen hade ett mycket stort bortfall vilket kan leda till att statistiken förutom att den har urvalsosäkerhet, är behäftad med systematiska fel.

9.1.2 Frågor som bara berör en delmängd av populationen

Vissa av frågorna i enkäten berör bara en delmängd av populationen (hoppfrågor). För dessa frågor blir osäkerheten större än den som presenteras i tabell 1. För att bedöma osäkerheten i dessa skattningar hänvisas till bilaga 4.

10. Kvalitet

Genomförandet av undersökningar följer ett kvalitetssäkringsprogram som innehåller kontroller i undersökningens olika faser, allt från planering till dokumentation och uppföljning. I SCB MIS 2001:1 "Kvalitetsbegrepp och riktlinjer för kvalitetsdeklaration av officiell statistik" ges en ingående beskrivning av SCB:s kvalitetsbegrepp och de olika kvalitetskomponenterna. Nedan kommenteras varje komponent för denna undersökning.

10.1 Ramtäckning

I denna undersökning visade sig tre personer vara övertäckningsobjekt. Det var personer som emigrerat. Som beskrivits i stycke 3 "Rampopulation och urval" så vet vi att det förekommer en del täckningsproblem i denna undersökning, framför allt i form av undertäckning. Eftersom den population som skattningarna görs för är de personer som fanns i den ram som levererades till SCB och som dessutom tillhörde målpopulationen är det viktigt att Domstolsverket själva försöker göra en bedömning av konsekvenserna som detta kan medföra. Har man t.ex. i och med undertäckningen missat personer med en viss typ av egenskap? Hur skulle detta då kunna tänkas påverka resultaten? Ett exempel kan vara att om bedömningen görs att personer som fått sina ärenden avslagna av domstol (vilka saknas i ramen och således urvalet) i högre grad är mer missnöjda med hur de blivit bemötta av myndigheter som man haft kontakt med angående frågor om rättshjälp så skulle det innebära att vi i redovisningen för fråga 15 förmodligen underskattar andelen som svarat "Ganska dåligt" eller "Mycket dåligt".

10.2 Urval

Denna kvalitetskomponent avser fel som uppkommer på grund av att man endast undersöker ett urval och inte hela populationen. Urvalsfelets storlek förväntas minska med en ökad urvalsstorlek. För att få en uppfattning om denna urvalsosäkerhet kan konfidensintervall beräknas. I avsnitt 9.1 finns en beskrivning av osäkerheten i tabellerna som framställts i samband med denna undersökning.

10.3 Mätning

Ett fel som kan uppstå vid mätning är att lämnade uppgifter skiljer sig från faktiska uppgifter. Felet kallas mätfel och kan uppkomma då respondenten inte minns de faktiska uppgifterna, missförstår frågan eller medvetet svarar felaktigt. För att försöka minimera mätfelen har frågeblanketten granskats av SCB:s mättekniska laboratorium och kontroller har genomförts, t ex kontroll av tillåtna värden vid dataregistrering. Mätfelen för registervariabler som hämtats från RTB bedöms vara små.

10.4 Bearbetning

Vid den manuella och maskinella bearbetningen av datamaterialet kan fel uppstå, så kallade bearbetningsfel. Som exempel på bearbetningsfel kan registreringsfel och kodningsfel nämnas. Dessa fel kan förhindras och upptäckas i de kontroller som genomförs vid dataregistreringen. I denna undersökning menar vi att de kvarstående felen är försumbara.

10.5 Bortfall

Bortfallet består dels av objektbortfall som innebär att frågeblanketten inte är besvarad alls, dels av partiellt bortfall som innebär att vissa frågor på blanketten inte är besvarade. Om bortfallet skiljer sig åt från de svarande med avseende på undersökningsvariablerna så kan skattningarna som grundar sig på enbart de svarande vara skeva. Bortfallsandelen i denna undersökning är mycket stor och man kan inte utesluta att skattningarna lider av stora bortfallsfel.

I bilaga 5a presenteras en bortfallsanalys. Den visar att kvinnor svarat i högre grad än män, att äldre svarat i högre grad än yngre och att gifta svarat i högre grad än ogifta. Vidare framgår det att personer med god inkomst svarat i högre grad än de med lägre inkomst samt att stratum 3 ("Avslutade genom avslag av Rättshjälpsmyndigheten") svarat i högre grad än övriga stratum. Personer födda i annat land än Sverige har svarat i ungefär samma grad som personer födda i Sverige. Notera att detta är ovägda siffror där hänsyn inte har tagits till urvalsdesignen.

I bilaga 5b återfinns en beskrivning av objektbortfallet.

I bilaga 5c redovisas det partiella bortfallet för respektive fråga. Här kan vi se att det partiella bortfallet varierar kraftigt och är relativt högt för flera av frågorna. Fråga 21c har det högsta partiella bortfallet (30,6 procent) och fråga 2 det lägsta (0,5 procent).

11. Kompletteringsundersökning

11.1 Inledning

Enkätenheten vid Statistiska centralbyrån (SCB) genomförde under perioden september-oktober en kompletteringsundersökning till tidigare genomförd enkätundersökning. Undersökningen riktade sig till personer som fått avslag på sin ansökan om rättshjälp i domstol i mål som avslutats under 2007, en grupp som inte var med i den tidigare undersökningen. Datainsamlingen genomfördes på samma sätt som i tidigare undersökning varvid teknisk rapport för den tidigare undersökningen till största delen är tillämplig.

Totalt var det 92 personer som besvarade frågeblanketten, vilket innebär en svarsandel på 46,2 procent.

11.2 Rampopulation

Rampopulationen bildades utifrån ett register som Domstolsverket levererade till SCB innehållande personnummer på personer som fått avslag

på sin ansökan om rättshjälp till domstol i mål som avslutats under 2007. Domstolsverket har i sin tur fått uppgifterna från domstolarnas diarieföringssystem. Efter kontroll av rampopulationen visade det sig att 8 personer emigrerat och således betecknas som övertäckning.

Då rampopulationen i den tidigare undersökningen stratifierades (grupperades) efter vid vilken myndighet ärendet hanterades (domstol eller Rättshjälpsmyndigheten) och om ärendet avslogs eller beviljades kan den rampopulation vi till denna kompletteringsundersökning fått av domstolsverket i sin helhet ses som ett eget stratum, stratum 5, avslutade genom avslag av domstol.

Tabell 4 Stratum- och urvalsstorlek

Stratum 5: Avslutade genom avslag av domstol	
Stratumstorlek	208
Urvalsstorlek	208

11.3 Datainsamling

Innan frågeblanketten sändes ut genomfördes en identifikationskontroll av personerna i ramen mot befolkningsdata för att få fram aktuella adressuppgifter. Vid denna kontroll framkom att ytterligare en person emigrerat och räknas som övertäckning.

Frågeblanketterna skickades ut till urvalspersonerna med post. I informationsbrevet ombads de besvara frågorna och skicka tillbaka frågeblanketten till SCB. Det första utskicket genomfördes den 19/9, sedan skickades två påminnelser ut till dem som inte besvarat frågeblanketten. Den första påminnelsen bestod av ett tack- och påminnelsekort (ToP) och skickades ut den 29/9. Den andra påminnelsen var en enkätpåminnelse och skickades ut den 10/10. Insamlingen avslutades den 10/11.

I tabell 5 visas hur inflödet av blanketter påverkades av olika åtgärder.

Tabell 5 Beskrivning av inflödet

	Antal	Procent
Efter första utsändning	53	26,6
Efter ToP	22	11,1
Efter enkätpåminnelse	17	8,5
Totalt antal svar	92	46,2
Bortfall	107	53,8
Urval (exkl. övertäckning)	199	100,0

11.4 Bortfall

Bortfallet består dels av objektsbortfall som innebär att frågeblanketten inte är besvarad alls, dels av partiellt bortfall som innebär att vissa frågor på blanketten inte är besvarade. Bortfallsandelen i denna undersökning är stor och man kan inte utesluta att skattningarna lider av bortfallsfel.

Objektsbortfallet i denna undersökning redovisas i tabellen nedan. Med "ej avhörda" menas att ingen uppgift om varför frågeblanketten inte är besvarad har lämnats. Med "ej anträffad" menas att SCB meddelats att uppgiftslämnaren t.ex. är tillfälligt bortrest. Med "avböjd medverkan" menas att uppgiftslämnaren helt enkelt inte vill medverka i undersökningen.

Tabell 6 Beskrivning av objektsbortfall

	Antal	Procent av bortfallet
Ej avhörda	95	47,7
Postreturer	4	2
Ej anträffad	5	2,5
Avböjd medverkan	3	1,5
Totalt	107	53,8

I bilaga 5a presenteras en bortfallsanalys för stratum 5. Den visar bland annat att kvinnor svarat i lite högre grad än män, att personer födda i Sverige svarat i högre grad än personer födda i utlandet och att personer med god inkomst svarat i högre grad än de med lägre inkomst. Notera att detta är ovägda siffror där hänsyn inte har tagits till urvalsdesignen.

I bilaga 5c redovisas det partiella bortfallet för respektive fråga (för stratum 5). Här kan vi se att det partiella bortfallet varierar kraftigt och är relativt högt för flera av frågorna. Fråga 14 har det högsta partiella bortfallet (23,9 procent).

Vi behöver dina synpunkter på möjligheten att få statlig rättshjälp!

Syfte

Domstolsverket är en myndighet som samordnar verksamheten i domstolarna. Regeringen har gett verket i uppdrag att göra en översyn av rättshjälpslagen. Rättshjälpslagen reglerar i vilka fall man kan få statlig rättshjälp. Huvudfrågan i uppdraget är att utreda privatpersoners och småföretagares möjligheter att få ekonomisk hjälp till att anlita advokat eller annan jurist. Sådan hjälp kan ges genom statlig rättshjälp eller rättsskydd i försäkring.

En mycket viktig del i arbetet med utvärderingen är att få uppgifter och synpunkter från enskilda personer som har haft att göra med frågor om statlig rättshjälp och rättsskydd i försäkring. Domstolsverket har därför beslutat att genomföra en enkätundersökning. Resultatet av undersökningen kommer verket att använda för att ta ställning till om verket ska föreslå att rättshjälpslagen behöver ändras.

Alla svar är viktiga

För att eventuella problem med lagstiftningen ska kunna uppmärksammas är det av stor vikt att vi får reda på vad du tycker. Vi ber dig därför besvara frågorna i så stor utsträckning det är möjligt! Din medverkan är frivillig men ditt svar är mycket viktigt och bidrar till att undersökningens resultat blir tillförlitligt.

Källa

Ditt namn har Domstolsverket hämtat från domstolarnas och Rättshjälpsmyndighetens diarieföringssystem.

Statistiska centralbyrån hjälper Domstolsverket att skicka ut och sammanställa enkäterna.

Vi ber dig svara på frågorna och skicka tillbaka blanketten i det portofria svarskuvertet så snart som möjligt. Ett stort tack på förhand för din medverkan!

Med vänlig hälsning

Ulla Pålsson
Projektledare, jurist
Domstolsverket

Eva Fernqvist
Jurist
Domstolsverket

Kontakta oss gärna

Om du vill ha information om undersökningen och dess syfte eller hjälp med frågorna:

Ulla Pålsson Tfn: 08-561 669 02 e-post: ulla.palsson@dom.se

Eva Fernqvist Tfn: 036-15 55 68 e-post: eva.fernqvist@dom.se

Om du har frågor om insamlingen av frågeblanketten:

Anna-Maria Jansson Tfn: 019-17 67 63 e-post: annamaria.jansson@scb.se

Dina svar är skyddade

De uppgifter som du lämnar skyddas av sekretesslagen samt av bestämmelserna i personuppgiftslagen. Statistiksekretessen enligt 9 kap. 4§ sekretesslagen innebär bl.a. att alla som arbetar med undersökningen har tystnadsplikt. I de resultat som redovisas framgår aldrig vad enskilda personer har svarat. Numret högst upp på blanketten är till för att SCB under insamlingen ska kunna se vilka som har svarat och vilka som ska få en påminnelse. Efter avslutad bearbetning hos SCB avlägsnas alla identitetsuppgifter innan materialet lämnas över till Domstolsverket för fortsatt bearbetning.

Resultat

Resultaten av enkätundersökningen kommer Domstolsverket att redovisa i en särskild rapport som lämnas till regeringen i början av mars månad 2009.

Instruktioner:

Enkäten kommer att läsas maskinellt. När du besvarar enkäten ber vi dig därför tänka på att:

- Använda kulspetspenna med svart eller blå färg, inte röd. Använd inte blyertspenna!
- Skriva tydliga siffror:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
- Markera dina svar med kryss, så här och INTE så här
- Om du vill ändra ditt svar, täck hela rutan:
- Om du vill skriva mer text än vad som får plats på de anvisade raderna/boxarna eller om du vill förklara/förtydliga något:
 - skriv inte mellan eller i närheten av svarsrutorna
 - skriv i stället på eventuell kommentarsida

Bilaga 2

Allmänt

<p>1. Vilket år är du född?</p> <p>År: <input type="text" value="1"/> <input type="text" value="9"/> <input type="text" value=""/> <input type="text" value=""/></p>
<p>2. Är du kvinna eller man?</p> <p>1 ☐ Kvinna</p> <p>2 ☐ Man</p>
<p>3. Är Du ensamstående eller gift/sambo?</p> <p>1 ☐ Ensamstående</p> <p>2 ☐ Gift/sambo</p>
<p>4. Har Du några barn som bor hemma? <i>Räkna med de barn som bor minst halva tiden hos dig.</i></p> <p>1 ☐ Nej, jag har inga barn som bor hemma</p> <p>2 ☐ Ja, ett barn</p> <p>3 ☐ Ja, två barn</p> <p>4 ☐ Ja, tre eller fler barn</p>
<p>5. Hur stor är hushållets ungefärliga sammanlagda månadsinkomst före skatt? <i>Räkna den sammanlagda inkomsten för alla i hushållet.</i></p> <p><i>Med inkomst avses lön, arbetslöshetsersättning, ersättning från försäkringskassa, rörelseinkomster, pensioner mm. samt olika bidrag som t ex barn-, studie- och underhållsbidrag.</i></p> <p>1 ☐ 0 – 8 499 kronor</p> <p>2 ☐ 8 500 – 16 499 kronor</p> <p>3 ☐ 16 500 – 24 999 kronor</p> <p>4 ☐ 25 000 – 33 499 kronor</p> <p>5 ☐ 33 500 – 49 999 kronor</p> <p>6 ☐ 50 000 kronor eller mer</p>
<p>6. I vilken typ av bostad bor du?</p> <p>1 ☐ Hyresrätt</p> <p>2 ☐ Bostadsrätt</p> <p>3 ☐ Egen villa eller eget radhus</p> <p>4 ☐ Annat boende</p>
<p>7. Vilken kunskap om statlig rättshjälp tycker du att du har idag?</p> <p>1 ☐ God kunskap</p> <p>2 ☐ Viss kunskap</p> <p>3 ☐ Mycket liten/ingen kunskap</p>

8. Vilken kunskap om rättsskydd i försäkring tycker du att du har idag?

- 1 God kunskap
2 Viss kunskap
3 Mycket liten/ingen kunskap

Statlig rättshjälp**9. När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?**

Om du har ansökt vid flera tillfällen tänk på det senaste när du svarar.

- 1 Som privatperson
2 I min egenskap av näringsidkare/företagare

10. Till vad ansökte du om rättshjälp?

Flera alternativ får kryssas i.

- 1 Äktenskapsskillnad
1 Vårdnad/boende/umgänge
1 Faderskap
1 Arbetsrättslig fråga
1 Fastighetsrättslig fråga
1 Skadestånd
1 Fordran
1 Annat

11. a) Var det någon angelägenhet utomlands som du behövde rättshjälp för?

- 1 Ja
2 Nej —————> *Gå till fråga 12a*

b) Vilken angelägenhet utomlands rörde det sig om? Skriv i rutan!

+

+

12. a) När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?

- 1 Bifall
 2 Avslag —————> Gå till fråga 12c

b) Vilken myndighet biföll ansökningen?

- 1 Rättshjälpsmyndigheten
 2 Rättshjälpsnämnden
 3 Tingsrätt
 4 Hovrätt
 5 Högsta domstolen
- } Gå till fråga 14

c) Vilken myndighet avslog ansökningen?

- 1 Rättshjälpsmyndigheten
 2 Rättshjälpsnämnden
 3 Tingsrätt
 4 Hovrätt
 5 Högsta domstolen

13. a) Vad medförde avslaget för dig?

- 1 Jag hade möjlighet att utnyttja min försäkring
 2 Jag fick själv betala för juridisk hjälp
 3 Jag drev tvisten själv
 4 Jag avstod från att driva tvisten

b) Efter avslaget, på vilket/vilka sätt skaffade du hjälp i ärendet?*Flera alternativ får kryssas för!*

- 1 Jag skaffade ingen hjälp
 1 Av advokat
 1 Av annan anlitaad jurist
 1 Av bank
 1 Av familjerätt/socialtjänsten i övrigt
 1 Av konsumentvägledare
 1 Av vänner och bekanta
 1 Genom information på Internet
 1 Genom information i broschyrer
 1 Av domstol eller Rättshjälpsmyndigheten
 1 På annat sätt

+

+

14. När rättshjälp beviljas betalar staten som huvudregel ersättning för juristhjälp i högst 100 timmar. Vad hände när du uppnådde 100-timmarsgränsen?

- 1 Jag uppnådde inte 100-timmarsgränsen
 2 Jag fick utökat antal timmar
 3 Jag betalade mitt ombud själv
 4 Jag drev tvisten vidare utan ombud
 5 Jag avstod från att driva tvisten vidare
 6 Jag vet inte

15. Hur anser du att du har blivit bemött av myndigheterna, exempelvis av domstol eller Rättshjälpsmyndigheten, när du har haft kontakt med dem angående frågor om rättshjälp?

- 1 Jag har inte haft någon kontakt
 2 Mycket bra
 3 Ganska bra
 4 Ganska dåligt
 5 Mycket dåligt
 6 Jag har ingen åsikt

Rättsskydd i försäkring

16. a) Har du någon hemförsäkring?

- 1 Ja
 2 Nej —————> *Gå till fråga 17a*
 3 Jag vet inte —————> *Gå till fråga 17a*

b) Ingår det rättsskydd i din hemförsäkring?

- 1 Ja
 2 Nej
 3 Jag vet inte

17. a) Har du någon företagarförsäkring?

- 1 Ja
 2 Nej —————> *Gå till fråga 18*
 3 Jag vet inte —————> *Gå till fråga 18*

b) Ingår det rättsskydd i din företagarförsäkring?

- 1 Ja
 2 Nej
 3 Jag vet inte

18. Har du begärt att få utnyttja rättsskyddet i en försäkring?

Om du har begärt hjälp vid flera tillfällen tänk på det senaste.

- 1 Ja
 2 Nej —————> *Gå till fråga 21*

+

+

19. Till vad behövde du rättslig hjälp?*Flera alternativ får kryssas i.*

- 1 Äktenskapsskillnad
 1 Vårdnad/boende/umgänge
 1 Faderskap
 1 Arbetsrättslig fråga
 1 Fastighetsrättslig fråga
 1 Skadestånd
 1 Fordran
 1 Annat

20. a) Var det någon angelägenhet utomlands som du behövde rättslig hjälp för?

- 1 Ja
 2 Nej —————> *Gå till fråga 21*

b) Vilken angelägenhet utomlands rörde det sig om? *Skriv i rutan!***21. a) Har du fått ersättning för juristhjälp från ditt försäkringsbolag?**

- 1 Ja —————> *Gå till fråga 22*
 2 Nej
 3 Nej, jag har ingen försäkring med rättsskydd —————> *Gå till fråga 21c*

b) Vad medförde det att du inte fick någon ersättning för juristhjälp från ditt försäkringsbolag?

- 1 Jag fick rättshjälp
 2 Jag fick själv betala för juristhjälp
 3 Jag drev tvisten själv
 4 Jag avstod från att driva tvisten
- } *Gå till fråga 22*

c) Vad medförde det att du inte hade något rättsskydd i en försäkring?

- 1 Jag fick rättshjälp
 2 Jag fick själv betala för juristhjälp
 3 Jag drev tvisten själv
 4 Jag avstod från att driva tvisten

+

+

22. Hur anser du att du har blivit bemött av försäkringsbolagen när du har haft kontakt med dem angående frågor om rättsskydd?

- 1 Jag har inte haft någon kontakt
 2 Mycket bra
 3 Ganska bra
 4 Ganska dåligt
 5 Mycket dåligt
 7 Jag har ingen åsikt

Allmänna synpunkter på den statliga rättshjälpen/rättsskyddet i försäkring

23. Vad anser du om att man som huvudregel svarar för sina utgifter för att anlita en jurist genom att själv betala en hemförsäkring eller liknande där rättsskydd ingår?

- 1 Mycket bra
 2 Ganska bra
 3 Ganska dåligt
 4 Mycket dåligt
 5 Jag har ingen åsikt

24. Den som får statlig rättshjälp måste själv betala en avgift som varierar mellan 2 % och 40 % beroende på vilken inkomst man har. Vad anser du om ett sådant system?

- 1 Mycket bra
 2 Ganska bra
 3 Ganska dåligt
 4 Mycket dåligt
 5 Jag har ingen åsikt

25. När rättshjälp beviljas betalar staten som huvudregel ersättning för juristhjälp i högst 100 timmar. Vad anser du om denna regel?

- 1 Mycket bra
 2 Ganska bra
 3 Ganska dåligt
 4 Mycket dåligt
 5 Jag har ingen åsikt

26. När det är fråga om skilsmässa får man normalt klara sig utan ekonomiskt bistånd till juristhjälp om det inte handlar om en större tvist i domstol, exempelvis tvistiga vårdnadsfrågor. Vad anser du om detta?

- 1 Mycket bra
 2 Ganska bra
 3 Ganska dåligt
 4 Mycket dåligt
 5 Jag har ingen åsikt

+

+

27. Vad anser du om den information du har fått om rättshjälp?

- 1 Jag har inte sökt eller fått någon information
- 2 Mycket bra
- 3 Ganska bra
- 4 Ganska dålig
- 5 Mycket dålig

28. Vad anser du om den information du har fått om rättsskydd?

- 1 Jag har inte sökt eller fått någon information
- 2 Mycket bra
- 3 Ganska bra
- 4 Ganska dålig
- 5 Mycket dålig

29. Övriga synpunkter

Här kan du lämna synpunkter på frågor om rättshjälp och rättsskydd som du inte redan har framfört. Skriv i rutan!

Stort tack för Din medverkan!

+

7

+

Bilaga 3 Inflöde per stratum

Beskrivning av inflödet, angivet i antal

	Stratum 1, Beviljade och avslutade av domstol	Stratum 2, Beviljade och avslutade av Rätts- hjälpmyndigheten	Stratum 3, Avslutade genom avslag av Rätts- hjälpmyndigheten	Stratum 4, Dubbla ärenden	Stratum 5, Avslutade genom avslag av domstol
Efter första utsändning	207	119	55	8	53
Efter ToP	103	58	27	7	22
Efter enkätpåminnelse	109	51	27	3	17
Totalt antal svar	419	228	109	18	92
Bortfall	715	361	124	23	107
Urval exkl. övertäckning	1 134	589	233	41	199

Beskrivning av inflödet, angivet i andelar

	Stratum 1, Beviljade och avslutade av domstol	Stratum 2, Beviljade och avslutade av Rätts- hjälpmyndigheten	Stratum 3, Avslutade genom avslag av Rätts- hjälpmyndigheten	Stratum 4, Dubbla ärenden	Stratum 5, Avslutade genom avslag av domstol
Efter första utsändning	18,3	20,2	23,6	19,5	26,6
Efter ToP	9,1	9,8	11,6	17,1	11,1
Efter enkätpåminnelse	9,6	8,7	11,6	7,3	8,5
Totalt antal svar	36,9	38,7	46,8	43,9	46,2
Bortfall	63,1	61,3	53,2	56,1	53,8
Urval exkl. övertäckning	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bilaga 4

Urvalsfrågor/lathund för att beräkna konfidensintervall

FRÅGA: Hur stort måste urvalet vara?

En statistisk undersökning syftar alltid till att få fakta om hela populationen (t.ex. hela befolkningen). Det är inte möjligt att samla in data från alla individer och därför måste man begränsa sig till ett urval. Det finns många typer av urval, som leder till olika precision i statistiken. Den enklaste typen är obundet slumpmässigt urval (OSU), där varje person har samma sannolikhet att komma med i urvalet. En annan vanlig typ är stratifierat obundet slumpmässigt urval (STOSU), där populationen är indelad i grupper, s.k. strata, och från varje stratum dras ett OSU.

Statistik från en urvalsundersökning är alltid behäftad med osäkerhet beroende på att den baserar sig på ett urval och inte hela populationen. Denna urvalsosäkerhet kan kvantifieras med ett 95-procentigt konfidensintervall, vars innebörd beskrivs i det följande.

Antag att vi vill skatta den procentuella andelen i populationen som har en viss egenskap. Vi benämner den storheten P . Vi antar vidare att vi drar ett OSU av storleken n och att datainsamlingen leder till att m personer svarar. För de svarande beräknar vi den procentuella andelen som har egenskapen. Vi kallar den skattningen \hat{P} . Det 95-procentiga konfidensintervallet kan då beräknas med hjälp följande formel:

$$\hat{P} \pm 1.96 \sqrt{\left(1 - \frac{m}{N}\right) \frac{\hat{P}(100 - \hat{P})}{m}}$$

I regel är populationsstorleken, N , mycket större än m och därför betyder inte faktorn $\left(1 - \frac{m}{N}\right)$ särskilt mycket. Om vi antar att $\left(1 - \frac{m}{N}\right) \approx 1$ kan vi göra en tabell som visar det 95-procentiga konfidensintervallet för olika värden på m och \hat{P} (se tabell 1).

Tabell 1. Värdet på $1.96\sqrt{\frac{\hat{P}(100-\hat{P})}{m}}$ för olika värden på m och \hat{P}

m	\hat{P}									
	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
	95	90	85	80	75	70	65	60	55	50
25	8.5	11.8	14.0	15.7	17.0	18.0	18.7	19.2	19.5	19.6
50	6.0	8.3	9.9	11.1	12.0	12.7	13.2	13.6	13.8	13.9
75	4.9	6.8	8.1	9.1	9.8	10.4	10.8	11.1	11.3	11.3
100	4.3	5.9	7.0	7.8	8.5	9.0	9.3	9.6	9.8	9.8
150	3.5	4.8	5.7	6.4	6.9	7.3	7.6	7.8	8.0	8.0
200	3.0	4.2	4.9	5.5	6.0	6.4	6.6	6.8	6.9	6.9
300	2.5	3.4	4.0	4.5	4.9	5.2	5.4	5.5	5.6	5.7
400	2.1	2.9	3.5	3.9	4.2	4.5	4.7	4.8	4.9	4.9
500	1.9	2.6	3.1	3.5	3.8	4.0	4.2	4.3	4.4	4.4
600	1.7	2.4	2.9	3.2	3.5	3.7	3.8	3.9	4.0	4.0
700	1.6	2.2	2.6	3.0	3.2	3.4	3.5	3.6	3.7	3.7
800	1.5	2.1	2.5	2.8	3.0	3.2	3.3	3.4	3.4	3.5
900	1.4	2.0	2.3	2.6	2.8	3.0	3.1	3.2	3.3	3.3
1000	1.4	1.9	2.2	2.5	2.7	2.8	3.0	3.0	3.1	3.1
2000	1.0	1.3	1.6	1.8	1.9	2.0	2.1	2.1	2.2	2.2
3000	0.8	1.1	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7	1.8	1.8	1.8

Exempel: Om antalet svarande är 400 och skattningen 70 procent är konfidensintervallet 70 ± 4.5 . Det innebär att intervallet 65.5 - 74.5 innesluter populationsvärdet (P) med 95 procents sannolikhet.

Anm.: Om skattningarna baserar sig på ett STOSU kan konfidensintervallen bli något kortare.

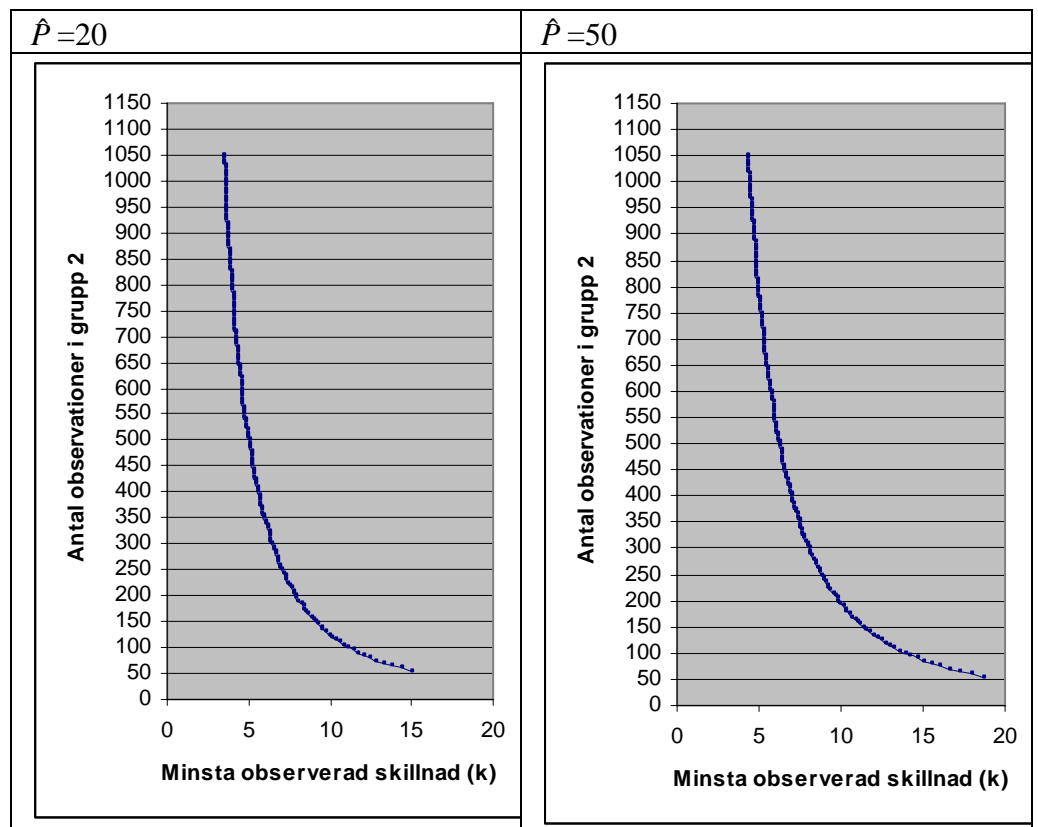
FRÅGA: Hur stor måste den observerade skillnaden mellan två procenttal vara för att skillnaden ska vara signifikant?

Om man jämför två grupper, t.ex. män och kvinnor, vill man veta om skillnaden är signifikant, d.v.s. att skillnaden inte bara förklaras av urvalsfelen.

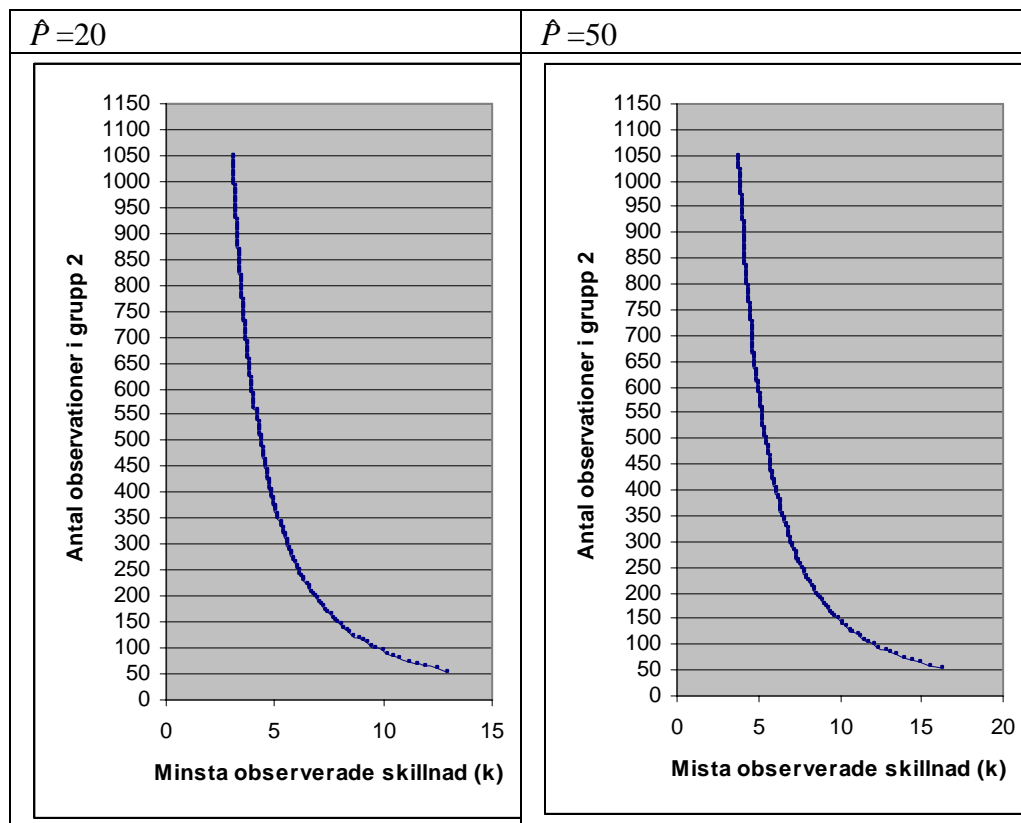
Låt oss anta att ett obundet slumpmässigt urval (OSU) är draget och m_1 personer har svarat i grupp 1 och m_2 i grupp 2. De beräknade procenttalen är \hat{P}_1 resp. \hat{P}_2 . I diagrammen 1-2 visar vi den minsta (absoluta) skillnaden

mellan \hat{P}_1 och \hat{P}_2 ($k = |\hat{P}_1 - \hat{P}_2|$) för att den vara signifikant. Värdet \hat{P} beräknas enligt formeln $\hat{P} = \frac{m_1\hat{P}_1 + m_2\hat{P}_2}{m_1 + m_2}$.

Diagram 1. $m_1 = m_2$

Exempel: Om svarsantalen i respektive grupp är ungefär 100 och \hat{P} ungefär lika med 20 ser vi att den minsta skillnaden mellan \hat{P}_1 och \hat{P}_2 för att vara signifikant är ungefär 11.

Diagram 2. $m_1 = 2 m_2$ **FRÅGA: Hur stor måste svarsandelen vara?**

Om det inte är någon skillnad mellan bortfallet och de svarande i det ämne vi studerar så har vi inget nämnvärt problem med bortfallet. Det enda som inträffar är att antalet observationer minskar från n till m . I tabell 1 har vi antagit detta.

Tyvärr vet man aldrig i vilken grad bortfallet avviker från de svarande beträffande frågevariablerna. Har man tillgång till variabler från register, t.ex. kön, åldersklasser, utbildningsnivå, etc., kan svarsandelar beräknas för olika grupper. En sådan bortfallsanalys ger en viss kunskap om den snedvridande effekten av bortfall.

Dessutom finns det metoder att reducera den skevhet som bortfallet orsakar. De metoderna kräver också registerinformation.

För att få en viss kunskap om den snedvridande effekten av bortfallet måste man använda registerdata. Effekten beror både på bortfallets storlek och graden av avvikelse mellan svarande och bortfall. Därför kan man aldrig säga att en viss svarsandel måste erhållas för att skattningarna ska vara godtagbara.

Bilaga 5a: Bortfallsanalys							
	Svarande		Bortfall		Urval		
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	
Kön							
Män	343	35,8	615	64,2	958	100	
Kvinnor	431	41,5	608	58,5	1039	100	
Samtliga	774	38,8	1223	61,2	1997	100	
5-årsklasser							
- 19 År	3	25	9	75	12	100	
20 - 24	22	30,6	50	69,4	72	100	
25 - 29	65	30,2	150	69,8	215	100	
30 - 34	103	31,5	224	68,5	327	100	
35 - 39	145	37,5	242	62,5	387	100	
40 - 44	148	40,3	219	59,7	367	100	
45 - 49	108	42,5	146	57,5	254	100	
50 - 54	63	46	74	54	137	100	
55 - 59	55	48,7	58	51,3	113	100	
60 - 64	29	50,9	28	49,1	57	100	
65 - 69	21	56,8	16	43,2	37	100	
70 - 74	6	60	4	40	10	100	
75 - 79	3	75	1	25	4	100	
80 -	3	60	2	40	5	100	
Samtliga	774	38,8	1223	61,2	1997	100	
10-årsklasser							
- 19 År	3	25	9	75	12	100	
20 - 29	87	30,3	200	69,7	287	100	
30 - 39	248	34,7	466	65,3	714	100	
40 - 49	256	41,2	365	58,8	621	100	
50 - 59	118	47,2	132	52,8	250	100	
60 - 69	50	53,2	44	46,8	94	100	
70 - 79	9	64,3	5	35,7	14	100	
80 -	3	60	2	40	5	100	
Samtliga	774	38,8	1223	61,2	1997	100	
Födelseland							
Sverige	503	39,1	785	60,9	1288	100	
Utlandet	271	38,2	438	61,8	709	100	
Samtliga	774	38,8	1223	61,2	1997	100	
Medborgarskap							
Svenskt	681	39,6	1037	60,4	1718	100	
Utländskt	93	33,3	186	66,7	279	100	
Samtliga	774	38,8	1223	61,2	1997	100	
Civilstånd							
G	165	42,5	223	57,5	388	100	
OG	242	32,8	496	67,2	738	100	
S	360	41,8	502	58,2	862	100	
Å	7	77,8	2	22,2	9	100	
Samtliga	774	38,8	1223	61,2	1997	100	
Inkomst							
Ingen (0)	64	30,5	146	69,5	210	100	
1 - 84 999	130	32,8	266	67,2	396	100	
85 000 -159 999	172	34,2	331	65,8	503	100	
160 000 -234 999	227	45,6	271	54,4	498	100	
235 000 -309 999	138	46,2	161	53,8	299	100	
310 000 -	43	47,3	48	52,7	91	100	
Samtliga	774	38,8	1223	61,2	1997	100	
Stratum							
1	419	36,9	715	63,1	1134	100	
2	228	38,7	361	61,3	589	100	
3	109	46,8	124	53,2	233	100	
4	18	43,9	23	56,1	41	100	
Samtliga	774	38,8	1223	61,2	1997	100	
Kommungrp							
1 Storstäder	158	34,8	296	65,2	454	100	
2 Förortskommuner	147	41,1	211	58,9	358	100	
3 Större städer	197	41	284	59	481	100	
4 Pendlingskommuner	53	42,7	71	57,3	124	100	
5 Glesbygdskommuner	16	41	23	59	39	100	
6 Varuprod.kommuner	42	36,8	72	63,2	114	100	
7 Övr Kom > 25 000 inv	84	35,4	153	64,6	237	100	
8 Övr Kom 12500-25000 inv	54	40,6	79	59,4	133	100	
9 Övr Kom < 12 500 inv	23	40,4	34	59,6	57	100	
Samtliga	774	38,8	1223	61,2	1997	100	

Bilaga 5a forts: Kompletteringsundersökning (stratum 5).							
	Kön	Antal	%	Antal	%	Antal	%
	Män	50	45,9	59	54,1	109	100
	Kvinnor	42	46,7	48	53,3	90	100
	Samtliga	92	46,2	107	53,8	199	100
	5-årsklasser						
	20 - 24	1	14,3	6	85,7	7	100
	25 - 29	5	35,7	9	64,3	14	100
	30 - 34	7	36,8	12	63,2	19	100
	35 - 39	18	66,7	9	33,3	27	100
	40 - 44	15	39,5	23	60,5	38	100
	45 - 49	10	40	15	60	25	100
	50 - 54	13	44,8	16	55,2	29	100
	55 - 59	5	62,5	3	37,5	8	100
	60 - 64	12	63,2	7	36,8	19	100
	65 - 69	2	33,3	4	66,7	6	100
	70 - 74	.	.	2	100	2	100
	75 - 79	1	50	1	50	2	100
	80 -	3	100	.	.	3	100
	Samtliga	92	46,2	107	53,8	199	100
	10-årsklasser						
	20 - 29	6	28,6	15	71,4	21	100
	30 - 39	25	54,3	21	45,7	46	100
	40 - 49	25	39,7	38	60,3	63	100
	50 - 59	18	48,6	19	51,4	37	100
	60 - 69	14	56	11	44	25	100
	70 - 79	1	25	3	75	4	100
	80 -	3	100	.	.	3	100
	Samtliga	92	46,2	107	53,8	199	100
	Födelseland						
	Sverige	65	50,8	63	49,2	128	100
	Utländet	27	38	44	62	71	100
	Samtliga	92	46,2	107	53,8	199	100
	Medborgarskap						
	Svenskt	87	50,3	86	49,7	173	100
	Utländskt	5	19,2	21	80,8	26	100
	Samtliga	92	46,2	107	53,8	199	100
	Civilstånd						
	G	22	44	28	56	50	100
	OG	26	44,1	33	55,9	59	100
	S	41	47,7	45	52,3	86	100
	Ä	3	75	1	25	4	100
	Samtliga	92	46,2	107	53,8	199	100
	Inkomst						
	Ingen (0)	5	31,3	11	68,8	16	100
	1 - 84 999	11	33,3	22	66,7	33	100
	85 000 -159 999	21	42	29	58	50	100
	160 000 -234 999	25	51	24	49	49	100
	235 000 -309 999	15	51,7	14	48,3	29	100
	310 000 -	15	68,2	7	31,8	22	100
	Samtliga	92	46,2	107	53,8	199	100
	Stratum						
	5	92	46,2	107	53,8	199	100
	Samtliga	92	46,2	107	53,8	199	100
	Kommungrp						
	1 Storstäder	23	41,1	33	58,9	56	100
	2 Förortskommuner	18	41,9	25	58,1	43	100
	3 Större städer	21	53,8	18	46,2	39	100
	4 Pendlingskommuner	6	85,7	1	14,3	7	100
	5 Glesbygdskommuner	.	.	3	100	3	100
	6 Varuprod.kommuner	5	71,4	2	28,6	7	100
	7 Övr Kom > 25 000 inv	14	50	14	50	28	100
	8 Övr Kom 12500-25000 inv	4	30,8	9	69,2	13	100
	9 Övr Kom < 12 500 inv	1	33,3	2	66,7	3	100
	Samtliga	92	46,2	107	53,8	199	100

Bilaga 5b

Objektsbortfall

Objektsbortfall kan bland annat bero på att uppgiftslämnaren inte är villig att delta i undersökningen, att uppgiftslämnaren inte går att nå eller att uppgiftslämnaren är förhindrad att medverka, t ex på grund av sjukdom. Objektsbortfallet i denna undersökning redovisas i tabellen nedan. Med "ej avhörda" menas att ingen uppgift om varför frågeblanketten inte är besvarad har lämnats. Med "ej anträffad" menas att SCB meddelats att uppgiftslämnaren t.ex. är tillfälligt bortrest. Med "förhindrad medverkan" menas att uppgiftslämnaren av olika skäl är förhindrad att delta (t.ex. pga. språksvårigheter eller sjukdom) och med "avböjd medverkan" menas att uppgiftslämnaren helt enkelt inte vill medverka i undersökningen. Med "fel person har svarat" menas att någon annan än den person som frågeblanketten var avsedd för har svarat.

Beskrivning av objektsbortfall

	Antal	Procent av bortfallet
Ej avhörda	1 137	93,0
Postreturer	58	4,7
Förhindrad medverkan	8	0,7
Ej anträffad	2	0,2
Avböjd medverkan	12	1,0
Insänd blank	3	0,2
Fel person har svarat	3	0,2
Totalt	1 223	100,0

Bilaga 5c Redovisning av partiellt bortfall

För de följdfrågor som föregås av hoppinstruktioner har selekteringar genomförts vid kontrollen av det partiella bortfallet. Även s.k. dubbelmarkeringar räknas här som partiellt bortfall.

Fråga	Partiellt bortfall (%)
F1	2,6
F2	0,5
F3	0,8
F4	2,2
F5	3,2
F6	1,4
F7	1,2
F8	1,7
F9	2,8
F10	2,1
F11a	5,9
F11b	27,3
F12a	8,7
F12b	17,1
F12c	22,1
F13a	15,0
F13b	3,6
F14	10,2
F15	5,0
F16a	1,7
F16b	7,8
F17a	8,9
F17b	2,0
F18	5,8
F19	1,3
F20a	6,6
F20b	16,7
F21a	4,9
F21b	26,9
F21c	30,6
F22	5,9
F23	3,7
F24	2,8
F25	2,5
F26	3,2
F27	3,2
F28	4,4

Bilaga 5c_Tillägg

Redovisning av partiellt bortfall; Stratum 5

För de följdfrågor som föregås av hoppinstruktioner har selekteringar genomförts vid kontrollen av det partiella bortfallet. Även s.k. dubbelmarkeringar räknas här som partiellt bortfall.

Fråga	Partiellt bortfall (%)
F1	2,2
F2	0,0
F3	1,1
F4	1,1
F5	3,3
F6	1,1
F7	1,1
F8	4,3
F9	4,3
F10	3,3
F11a	3,3
F11b	0,0
F12a	5,4
F12b	23,1
F12c	23,0
F13a	6,6
F13b	1,7
F14	23,9
F15	5,4
F16a	2,2
F16b	7,6
F17a	5,4
F17b	12,5
F18	2,2
F19	5,6
F20a	11,1
F20b	0,0
F21a	2,2
F21b	21,7
F21c	0,0
F22	6,5
F23	3,3
F24	4,3
F25	3,3
F26	5,4
F27	5,4
F28	6,5

Bilaga 6

Rättningsinstruktion

Fråga 9: Titta på fråga 10. Om man kryssat för något av de tre första svarsalternativen där – välj ”Som privatperson”. Om man kryssat för ngt av de fyra följande – välj ”I min egenskap av näringsidkare/företagare”. Om man bara kryssat för det sista alternativet (”Annat”) – fråga kunden. Om man kryssat för något av de tre första plus något av de fyra följande – välj ”I min egenskap av näringsidkare/företagare”.

Fråga 13a: Om svarsalternativ 1 + annat svarsalternativ – välj svarsalternativ 1. Övriga kombinationer – registrera 9.

Fråga 14: Om svarsalternativ 1 + annat svarsalternativ – välj svarsalternativ 1. Om ”Jag vet inte” + annat svarsalternativ – välj det andra alternativet (ta bort ”Jag vet inte”). Övriga kombinationer – registrera 9.

Fråga 21a: Om svarsalternativ 2 + 3 – välj svarsalternativ 3. Övriga kombinationer – registrera 9.

Fråga 21b+c: Om svarsalternativ 1 + annat svarsalternativ – välj svarsalternativ 1. Övriga kombinationer – registrera 9.

Övriga frågor: Om det dyker upp några dubbelmarkeringar på övriga frågor – registrera 9.

Övriga kommentarer: När det gäller fråga 12 registreras 9 om dubbelmarkering. Efter avslut kontrolleras dessa 9:or genom att kontrollera vilket stratum uppgiftslämnaren tillhör. Denna information kan vi sedan om kunden så önskar redovisa i resultatrapporten.

Vi behöver dina synpunkter på möjligheten att få statlig rättshjälp

Enkätundersökning 2008

Uppdragsgivare: Domstolsverket

Resultatrapport
Enkätenheten

Innehåll

Resultatrapport

1. Inledning	2
2. Sammanfattning av resultatet	2
3. Resultat för respektive fråga	4
3.1 Allmänt	4
3.2 Statlig rättshjälp	6
3.3 Rättsskydd i försäkring	11
3.4 Allmänna synpunkter på den statliga rättshjälp/rättsskyddet i försäkring.....	16

Bilagor

- Bilaga 1: Frekvenstabeller för samliga frågor
- Bilaga 2: Korstabeller, uppdelade på ålder
- Bilaga 3: Korstabeller, uppdelade på kön
- Bilaga 4: Korstabeller, uppdelade på stratum
- Bilaga 5: Korstabeller, uppdelade på födelseland
- Bilaga 6: Korstabeller, uppdelade på fråga 9
- Bilaga 7: Korstabeller, uppdelade på 12a

1. Inledning

Enkätenheten vid Statistiska centralbyrån (SCB) genomförde under perioden april – juni en urvalsundersökning på uppdrag av Domstolsverket. Bakgrunden till att undersökningen genomfördes var att regeringen gett Domstolsverket i uppdrag att göra en översyn av rättshjälpslagen. Rättshjälpslagen reglerar i vilka fall man kan få statlig rättshjälp. Resultatet av enkätundersökningen ska Domstolsverket använda som underlag för att ta ställning till om man ska föreslå att rättshjälpslagen behöver ändras.

Undersökningen riktade sig till personer som fått avslag respektive bifall på sin ansökan om rättshjälp hos Rättshjälpsmyndigheten och personer som fått bifall på sin ansökan i domstol. Samtliga fall avsåg rättshjälpsärenden som avslutades i Rättshjälpsmyndigheten under 2007.

Datainsamlingen genomfördes med hjälp av postenkäter. Totalt var det 774 personer som besvarade frågeblanketten, vilket innebär en svarsandel på 38,8 procent.

En kompletteringsundersökning genomfördes under september-oktober 2008. Undersökningen genomfördes på samma sätt som den tidigare. Den riktade sig till personer som fått avslag på sin ansökan om rättshjälp i domstol i mål som avslutats under 2007.

Totalt var det 92 personer som besvarade frågeblanketten, vilket innebär en svarsandel på 46,2 procent.

Det sammanlagda antalet personer som besvarade frågeblanketten var 866, vilket innebär en svarsandel på 39,4 procent. Bortfallsandelen i dessa undersökningar är mycket stor och man kan inte utesluta att skattningarna lider av stora bortfallsfel. Slutsatser bör därför dras med försiktighet.

En mer utförlig beskrivning av undersökningarnas genomförande finns i den tekniska rapporten som levererats separat till Domstolsverket.

I det följande redovisas det sammanlagda resultatet från de båda undersökningarna.

2. Sammanfattning av resultatet

- 24 procent av dem som sökt rättshjälp är yngre än 35 år och 36 procent är 45 år eller äldre.
- 57 procent är kvinnor och 43 procent män.
- En majoritet av dem som sökt rättshjälp är ensamstående (64 procent).
- De flesta (71 procent) har ett eller fler barn som bor hemma.
- Knappt hälften (47 procent) har en inkomst lägre än 16 500 kronor.

- En majoritet (58 procent) bor i hyresrätt.
- 13 procent anser sig ha god kunskap om statlig rättshjälp, 49 procent anser att de har viss kunskap och 38 procent att de har mycket liten eller ingen kunskap.
- När det gäller kunskapen om rättsskydd i försäkring är det över hälften som anser att de har mycket liten eller ingen kunskap. Endast 8 procent anser sig ha god kunskap i ämnet.
- De allra flesta (98 procent) sökte rättshjälp som privatperson och 2 procent sökte i egenskap av näringsidkare/företagare.
- Den vanligaste anledningen till att söka rättshjälp var "Vårdnad/boende/umgänge".
- 6 procent uppger att de sökte för en angelägenhet utomlands.
- 84 procent svarar att de fick bifall när de ansökte om rättshjälp.
- Drygt hälften av dem som fick avslag uppger att avslaget medförde att de själva betalade för juridisk hjälp.
- 61 procent av dem som sökt rättshjälp uppnådde inte den så kallade "100-timmarsgränsen".
- Av dem som haft kontakt med myndigheter angående frågor om rättshjälp svarar 46 procent att de blivit bemötta ganska eller mycket bra och 27 procent att de blivit bemötta ganska eller mycket dåligt (28 procent har ingen åsikt).
- 85 procent av dem som sökt rättshjälp uppger att de har en hemförsäkring och 7 procent att de har en företagarförsäkring.
- Cirka en tredjedel svarar att de begärt att få utnyttja rättsskyddet i en försäkring och den då vanligaste anledningen till att man behövde rättslig hjälp var "Vårdnad/boende/umgänge".
- 5 procent av dem som begärt att få utnyttja rättsskyddet i en försäkring behövde hjälpen för en angelägenhet utomlands.
- 15 procent av dem som sökt rättshjälp har fått ersättning för juristhjälp från sitt försäkringsbolag.
- Av dem som har en försäkring med rättsskydd men som inte fått ersättning för juristhjälp från sitt försäkringsbolag är det 59 procent som uppger att de fick rättshjälp.
- Av dem som inte har någon försäkring med rättsskydd är det 67 procent som fick rättshjälp.
- Det är lika många som anser sig ha blivit mycket eller ganska bra bemötta av försäkringsbolag angående frågor om rättsskydd som anser att de blivit bemötta ganska eller mycket dåligt.
- Av dem som sökt eller fått information om rättshjälp tycker 58 procent att informationen var mycket eller ganska bra jämfört med 42 procent som tycker att den var ganska eller mycket dålig.
- Av dem som sökt eller fått information om rättsskydd tycker 51 procent att informationen var mycket eller ganska bra och 49 procent att den var ganska eller mycket dålig.

3. Resultat för respektive fråga

Nedan följer en redovisning av resultatet för respektive fråga. I texten nämns för vissa frågor resultatet för olika redovisningsgrupper. För att studera resultatet för samtliga redovisningsgrupper hänvisas till bilaga 2-7. Här finns för de frågor där samtliga ska svara, exkl. de sex första bakgrundsfrågorna tabeller uppdelade på överenskomna redovisningsgrupper.

Frågeblanketten var indelad i fyra områden. Inledningsvis, under rubriken "Allmänt" ställdes frågor med syftet att ta reda på mer om uppgiftslämnarnas bakgrund som t.ex. ålder och kön. Därefter ställdes frågor om "Statlig rättshjälp" och "Rättskydd i försäkring". Avslutningsvis under rubriken "Allmänna synpunkter på den statliga rättshjälpen/rättskyddet i försäkring" ställdes frågor om vad man anser om olika regler och system samt vad man anser om den information man fått om rättshjälp och rättskydd.

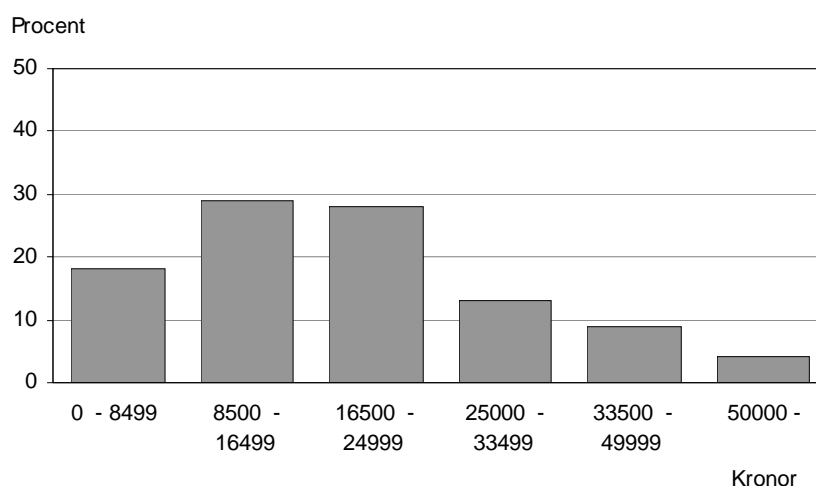
3.1 Allmänt

Av dem som sökte rättshjälp är 24 procent yngre än 35 år och 36 procent är 45 år eller äldre. 57 procent är kvinnor och 43 procent är män. Det är fler som är ensamstående (64 procent) än som är gifta/sambo (36 procent). 71 procent anger att de har barn som bor hemma. Knappt hälften (48 procent) har en inkomst lägre än 16 500 kronor (se diagram 1).

Diagram 1

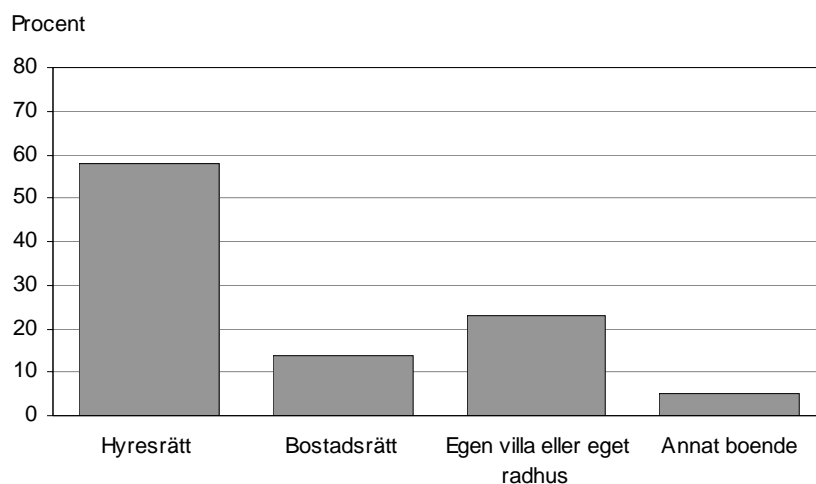
Fråga 5. Hur stor är hushållets ungefärliga sammanlagda månadsinkomst före skatt?

Skattad procentuell andel per svarsalternativ

De flesta (58 procent) bor i hyresrätt och 23 procent i egen villa eller radhus (se diagram 2).

Diagram 2

Fråga 6. I vilken typ av bostad bor du?*Skattad procentuell andel per svarsalternativ*

På frågan om vilken kunskap man anser sig ha om statlig rättshjälp svarar 38 procent att de har mycket liten eller ingen kunskap. Motsvarande siffra för frågan om vilken kunskap man anser sig ha om rättskydd i försäkring är 53 procent (se diagram 3 och 4). Av dem som sökte rättshjälp i egenskap av näringsidkare/företagare är det 59 procent som anser sig ha god kunskap om statlig rättshjälp och 11 procent som anser sig ha mycket liten eller ingen kunskap. Observera att de två sistnämnda siffrorna bygger på väldigt få svar (endast 15 personer som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare har besvarat frågan).

Diagram 3

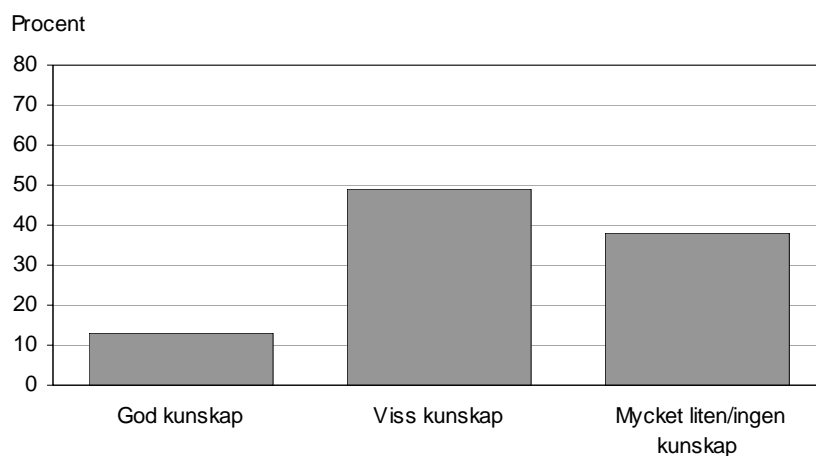
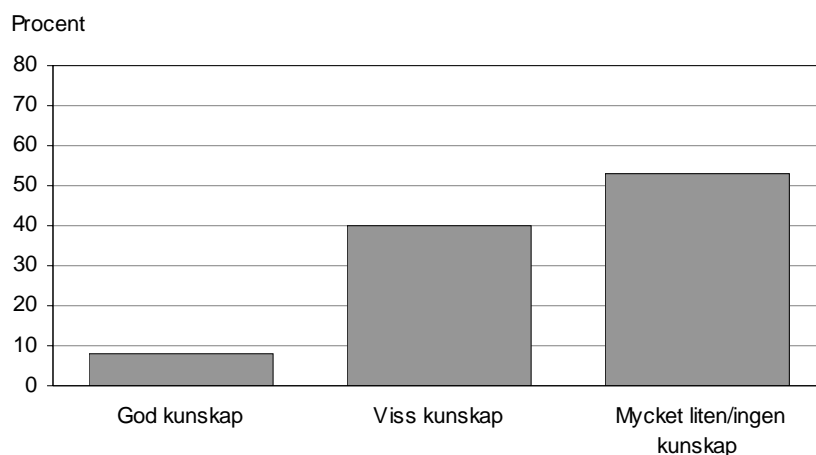
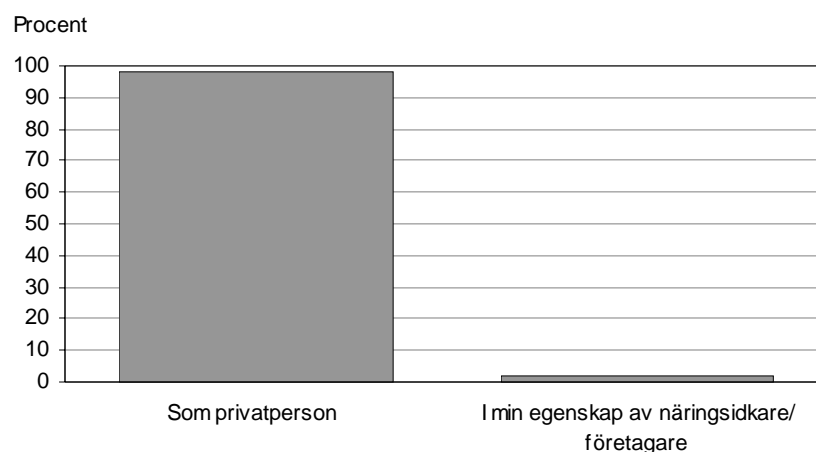
Fråga 7. Vilken kunskap om statlig rättshjälp tycker du att du har idag?*Skattad procentuell andel per svarsalternativ*

Diagram 4

Fråga 8. Vilken kunskap om rättsskydd i försäkring tycker du att du har idag?*Skattad procentuell andel per svarsalternativ***3.2 Statlig rättshjälp**

Av dem som sökte rättshjälp anger 98 procent att de sökte som privatpersoner och endast 2 procent att de sökte i egenskap av näringsidkare/företagare (se diagram 5).

Diagram 5

Fråga 9. När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?*Skattad procentuell andel per svarsalternativ*

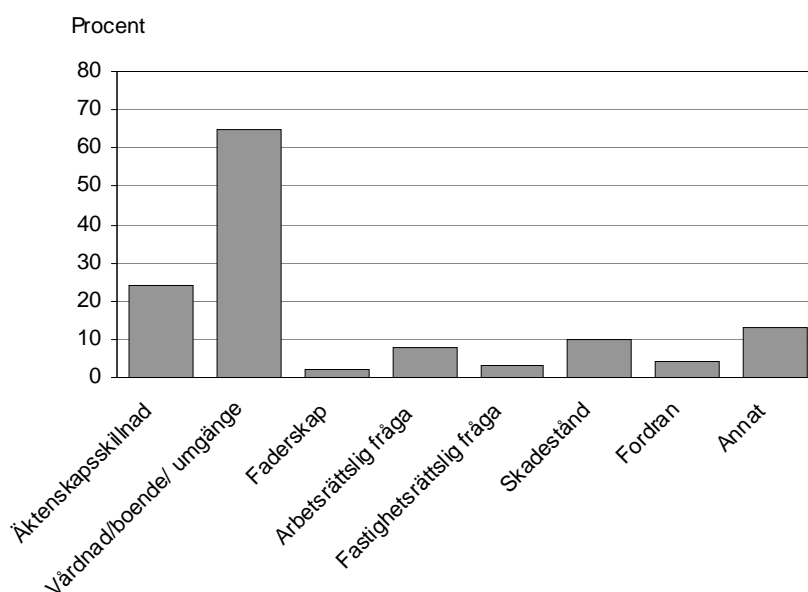
De vanligaste orsakerna till att man ansökte om rättshjälp var "Vårdnad/boende/umgänge" (65 procent) följt av "Äktenskapsskillnad" (24 procent) (se diagram 6). Av männen är det 56 procent som kryssat för "Vårdnad/boende/umgänge" jämfört med 71 procent av kvinnorna. I den äldsta åldersgruppen (45 år och äldre) är det 47 procent som kryssat för "Vårdnad/boende/umgänge" medan motsvarande siffror för de andra åldersgrupperna är 75 procent (35-44 år) respektive 73 procent (yngre än 35 år). Såväl för personer födda i Sverige som för personer födda i annat land är den näst vanligaste orsaken "Äktenskapsskillnad". Här skiljer sig dock

procentsatserna en del då det är 17 procent av de svenskfödda som kryssat för det svarsalternativet jämfört med 36 procent för den andra gruppen. 70 procent av dem som enligt fråga 12a fick bifall har kryssat för svarsalternativet "Vårdnad/boende/umgänge" jämfört med 35 procent av dem som fick avslag.

Diagram 6

Fråga 10. Till vad ansökte du om rättshjälp?

Skattad procentuell andel per svarsalternativ

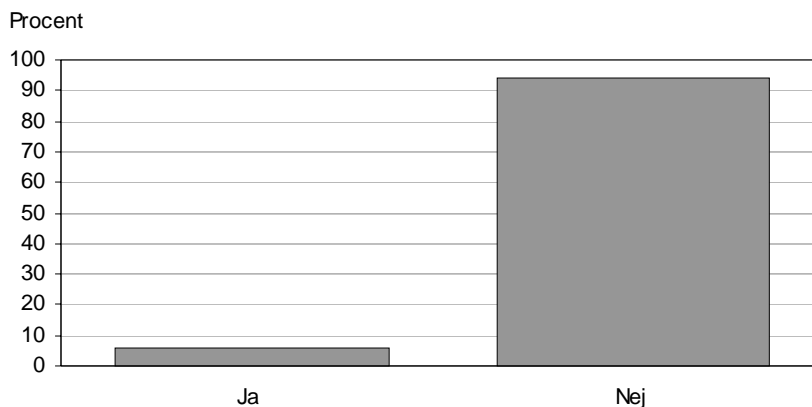

Av dem som sökte rättshjälp svarar 6 procent att det var en angelägenhet utomlands som man sökte rättshjälp för (se diagram 7). Av dem som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare är det 48 procent som sökte för en angelägenhet utomlands (som tidigare nämnts bygger siffran för denna grupp på väldigt få svarande).

Diagram 7

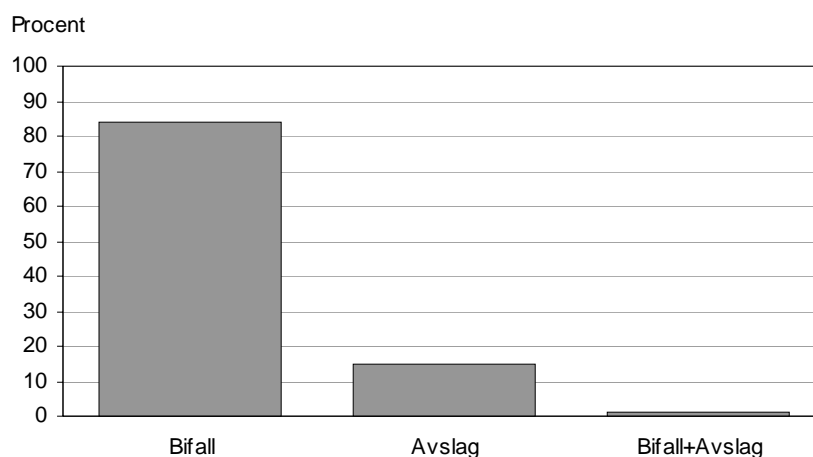
Fråga 11a. Var det någon angelägenhet utomlands som du behövde rättshjälp för?

Skattad procentuell andel per svarsalternativ

På frågan om det blev bifall eller avslag när man sökte rättshjälp anger 84 procent att de fick bifall, 15 procent att de fick avslag och 1 procent har kryssat för båda svarsalternativen (se diagram 8). Tittat vi närmare på de tolv personer som fick en fysisk blankett och som kryssade för både ”Bifall” och ”Avslag” var det fyra personer som tillhörde stratum 1, fyra personer som tillhörde stratum 2, tre personer som tillhörde stratum 3, en person som tillhörde stratum 4 och en person som tillhör stratum 5. Anmärkningsvärt är att det är 17 procent av dem som tillhör stratum 3 (Avslag av Rättshjälpsmyndigheten) som anger att de fick bifall. Vidare ser vi att 11 respektive 6 procent som tillhör stratum 1 och 2 (Beviljad av domstol respektive Rättshjälpsmyndigheten) anger att de fick avslag.

Diagram 8

Fråga 12a. När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?*Skattad procentuell andel per svarsalternativ*

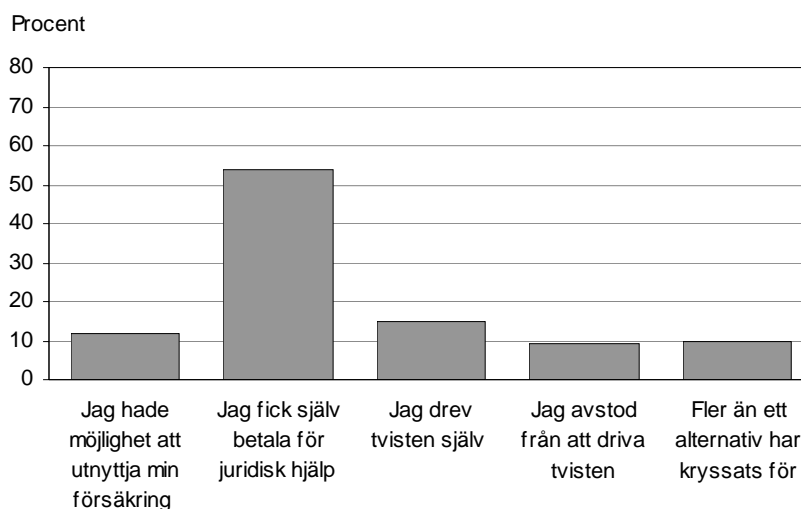
Fråga 12b ”Vilken myndighet biföll ansökningen?” ser ut att ha varit svår för relativt många att ge ett korrekt svar på. 6 procent har här kryssat för fler än ett svarsalternativ. 47 procent har kryssat för ”Rättshjälpsmyndigheten”, 41 procent ”Tingsrätt”, 5 procent ”Rättshjälpsnämnden, 1 procent ”Hovrätt och 1 procent ”Högsta domstolen. Även på fråga 12c ”Vilken myndighet avlog ansökningen?” har många (8 procent) kryssat för fler än ett svarsalternativ. Här är det 43 procent som kryssat för Rättshjälpsmyndigheten”, 31 procent ”Tingsrätt”, 11 procent ”Rättshjälpsnämnden, 5 procent ”Högsta domstolen och 3 procent ”Hovrätt.”

För drygt hälften av dem som fick avslag medförde avslaget att man själv fick betala för juridisk hjälp. 15 procent anger att de drev tvisten själva (se diagram 9).

Diagram 9

Fråga 13a. Vad medförde avslaget för dig?

Skattad procentuell andel per svarsalternativ

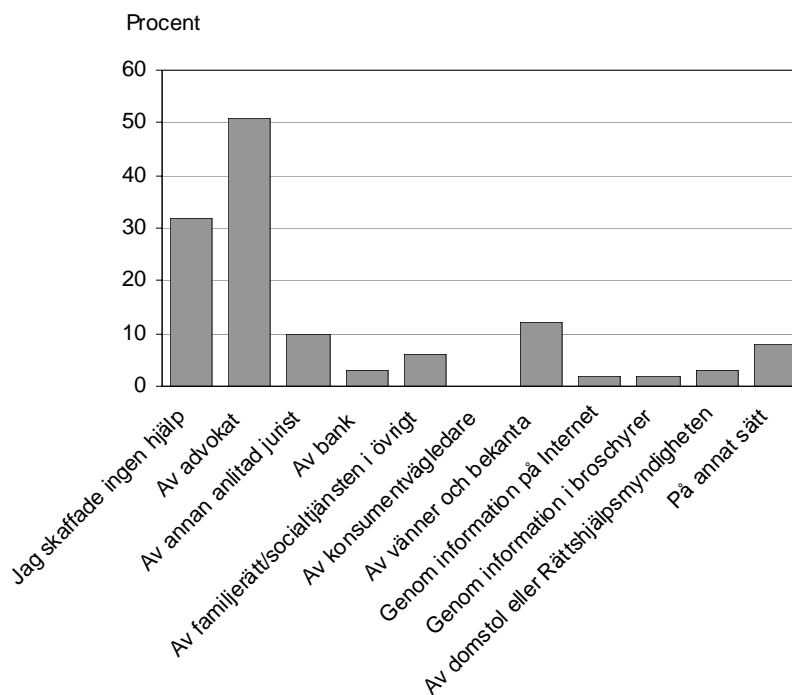

Det vanligaste sättet som de som fick avslag skaffade hjälp på var ”Av advokat”. 32 procent svarar att de inte skaffade någon hjälp (se diagram 10).

Diagram 10

Fråga 13b. Efter avslaget, på vilket/vilka sätt skaffade du hjälp i ärendet?

Skattad procentuell andel per svarsalternativ

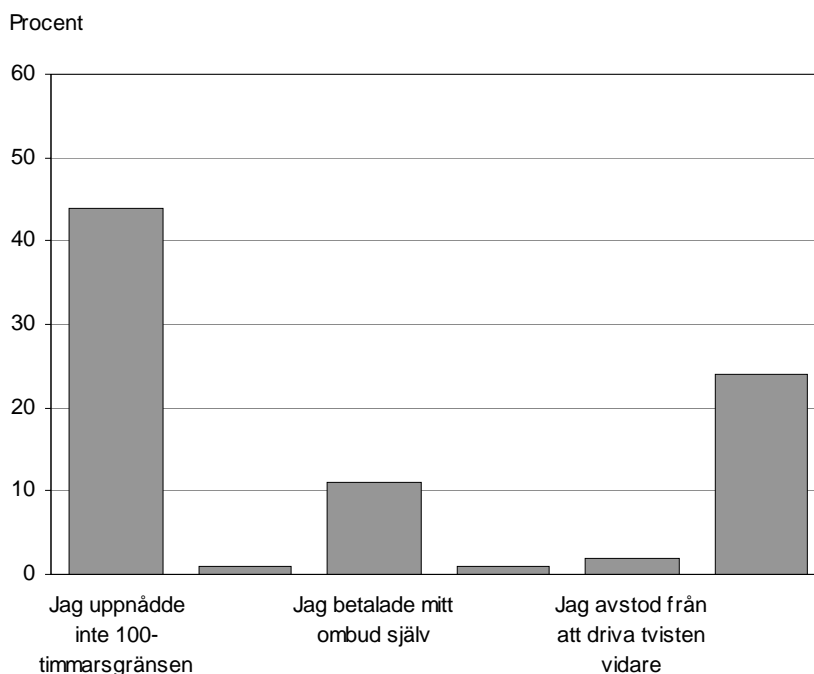
Fråga 14 inleds med informationen att staten som huvudregel betalar ut juristhjälp för högst 100 timmar när rättshjälp beviljas. På frågan ”Vad hände när du uppnådde 100-timmarsgränsen?” svarar 61 procent att de inte uppnådde 100-timmarsgränsen, 24 procent svarar att de inte vet och 11

procent att de betalade sitt ombud själv (se diagram 11). Av dem som enligt fråga 12a fick avslag är det 38 procent som inte uppnådde gränsen och 40 procent som svarar att de inte vet. Motsvarande siffror för dem som enligt fråga 12a fick bifall är 65 respektive 21 procent. Av dem som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare är det 16 procent som anger att de inte uppnådde gränsen och 67 procent att de inte vet (som tidigare nämnts bygger siffrorna för denna grupp på få svarande).

Diagram 11

Fråga 14. När rättshjälp beviljas betalar staten som huvudregel ersättning för juristhjälp i högst 100 timmar. Vad hände när du uppnådde 100-timmarsgränsen?

Skattad procentuell andel per svarsalternativ

På frågan hur man anser sig blivit bemött av myndigheter som man haft kontakt med angående frågor om rättshjälp svarar 44 procent att de inte haft någon kontakt, 26 procent att de blivit bemötta ganska eller mycket bra och 15 procent att de blivit bemötta ganska eller mycket dåligt (se diagram 12). Av dem som enligt fråga 12a fick avslag är det 31 procent som svarar att de blivit bemötta mycket dåligt jämfört med 7 procent av dem som fick bifall. 21 procent av dem som fick avslag och 49 procent av dem som fick bifall svarar att de inte haft kontakt med någon myndighet.

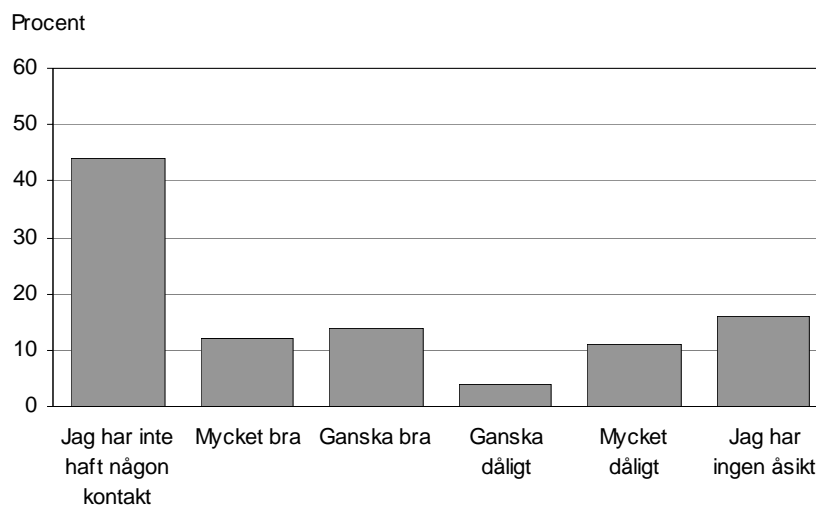
Observera att siffrorna ovan och i diagram 12 inkluderar de som inte haft någon kontakt. Exkluderar vi dem som svarat att de inte haft någon kontakt och bara studerar siffrorna för dem som haft kontakt blir andelen som anger

ganska eller mycket bra 46 procent och andelen som anger ganska eller mycket dåligt 27 procent (28 procent av dessa har ingen åsikt).

Diagram 12

Fråga 15. Hur anser du att du har blivit bemött av myndigheterna, exempelvis av domstol eller Rättshjälpsmyndigheten, när du har haft kontakt med dem angående frågor om rättshjälp?

Skattad procentuell andel per svarsalternativ

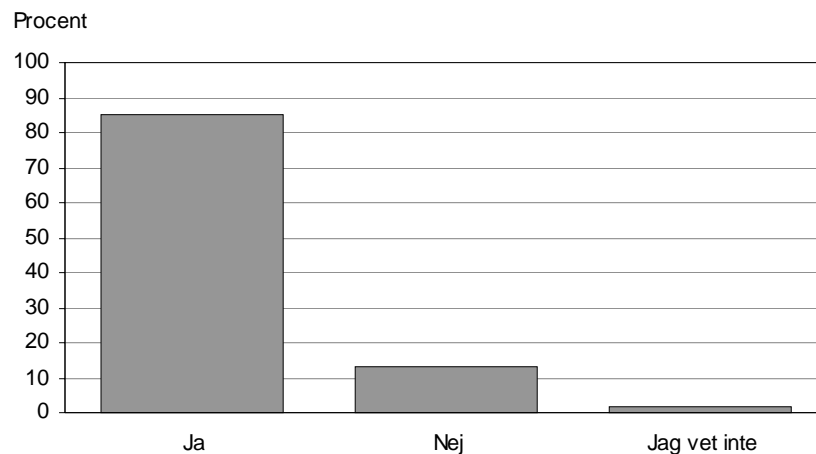
3.3 Rättsskydd i försäkring

De allra flesta (85 procent) uppger att de har en hemförsäkring (se diagram 13). I den yngsta åldersklassen (yngre än 35 år) är det 77 procent som svarar att de har en hemförsäkring jämfört med 92 procent i den äldsta åldersklassen (45 år och äldre).

Diagram 13

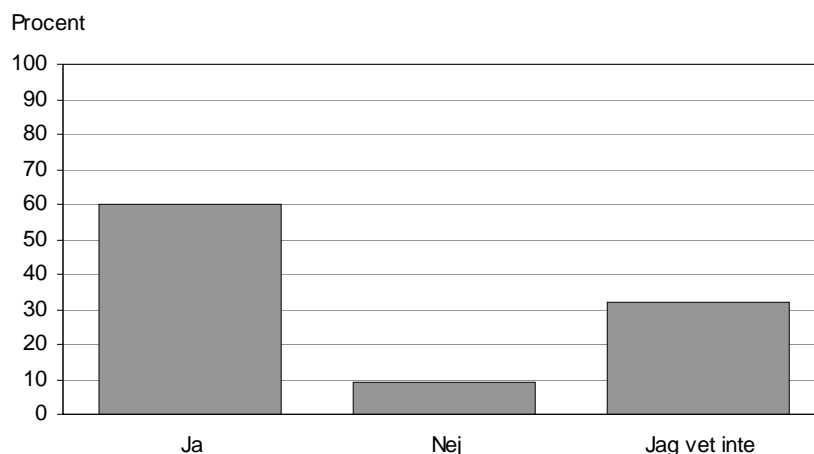
Fråga 16a. Har du någon hemförsäkring?

Skattad procentuell andel per svarsalternativ

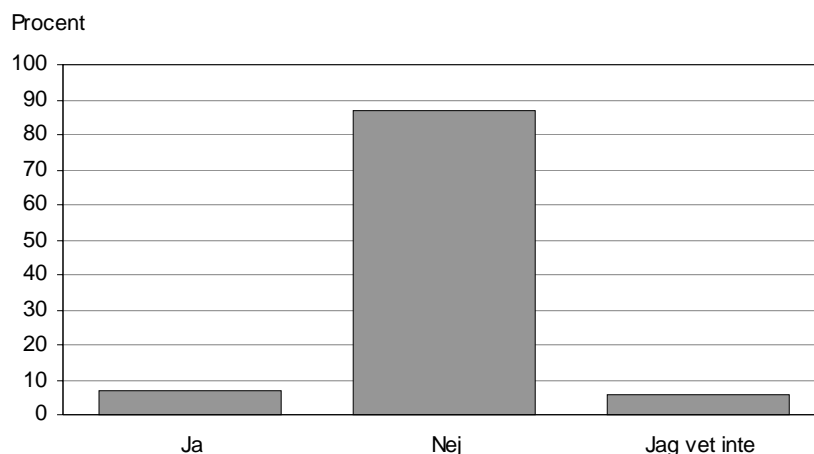
På följdfrågan om det ingår rättsskydd i försäkringen svarar 32 procent att de inte vet, 60 procent att det ingår rättsskydd och 9 procent att det inte ingår rättsskydd (se diagram 14).

Diagram 14

Fråga 16b. Ingår det rättsskydd i din hemförsäkring?*Skattad procentuell andel per svarsalternativ*

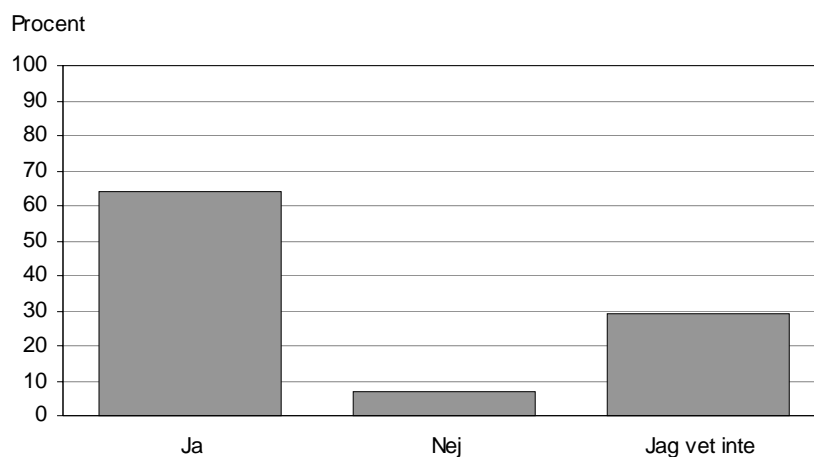
7 procent uppger att de har en företagarförsäkring (se diagram 15). Av dem som sökte i egenskap av näringsidkare är det 18 procent som har en företagarförsäkring, 57 procent har det inte och 25 procent svarar att de inte vet (observera att siffrorna för denna grupp bygger på väldigt få svarande).

Diagram 15

Fråga 17a. Har du någon företagarförsäkring?*Skattad procentuell andel per svarsalternativ*

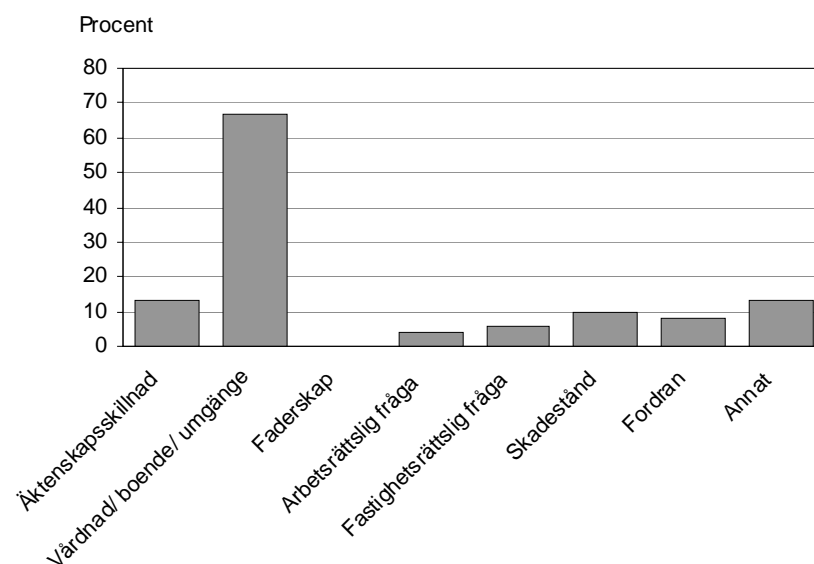
På följdfrågan om det ingår rättsskydd i företagarförsäkringen svarar 29 procent att de inte vet, 64 procent att det ingår rättsskydd och 7 procent att det inte ingår rättsskydd (se diagram 16).

Diagram 16

Fråga 17b. Ingår det rättsskydd i din företagarförsäkring?*Skattad procentuell andel per svarsalternativ*

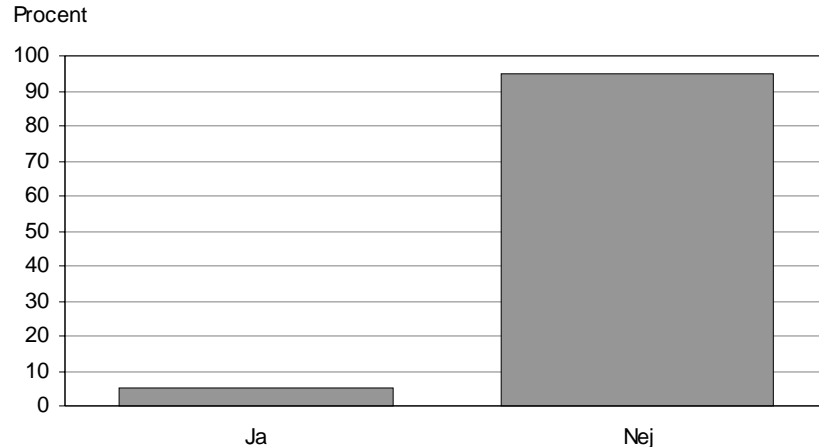
Fråga 18 handlar om ifall man begärt att få utnyttja rättsskyddet i en försäkring. Här svarar 32 procent att de begärt att få utnyttja skyddet. För dessa personer är den vanligaste anledningen till att man behövde rättslig hjälp "Vårdnad/boende/umgänge". 68 procent har kryssat för detta alternativ (se diagram 17).

Diagram 17

Fråga 19. Till vad behövde du rättslig hjälp?*Skattad procentuell andel per svarsalternativ*

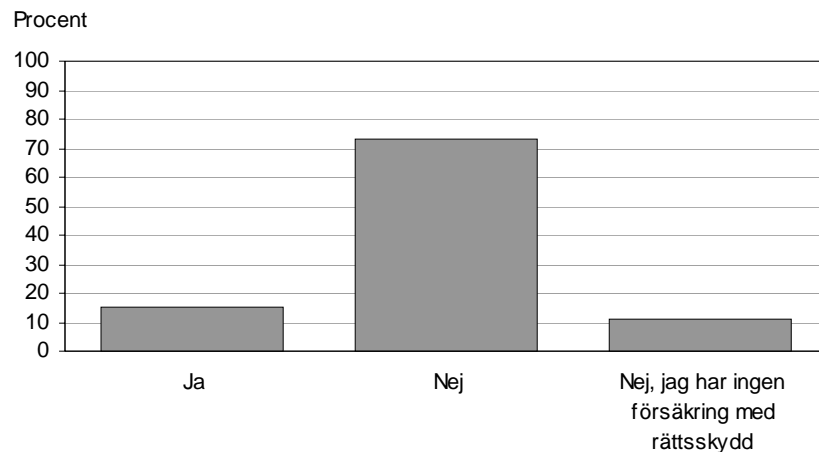
Av dem som begärt att få utnyttja rättsskyddet i en försäkring anger 5 procent att de behövde rättslig hjälp för en angelägenhet utomlands (se diagram 18).

Diagram 18

Fråga 20a. Var det någon angelägenhet utomlands som du behövde rättslig hjälp för?*Skattad procentuell andel per svarsalternativ*

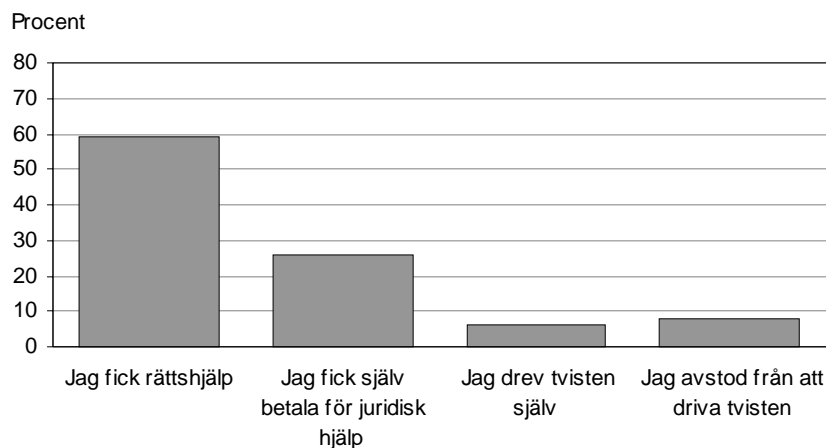
Av samtliga som sökt rättshjälp svarar 15 procent att de fått ersättning för juristhjälp från sitt försäkringsbolag, 73 procent att de inte fått det och 11 procent att de inte har någon försäkring med rättsskydd (se diagram 19).

Diagram 19

Fråga 21a. Har du fått ersättning för juristhjälp från ditt försäkringsbolag?*Skattad procentuell andel per svarsalternativ*

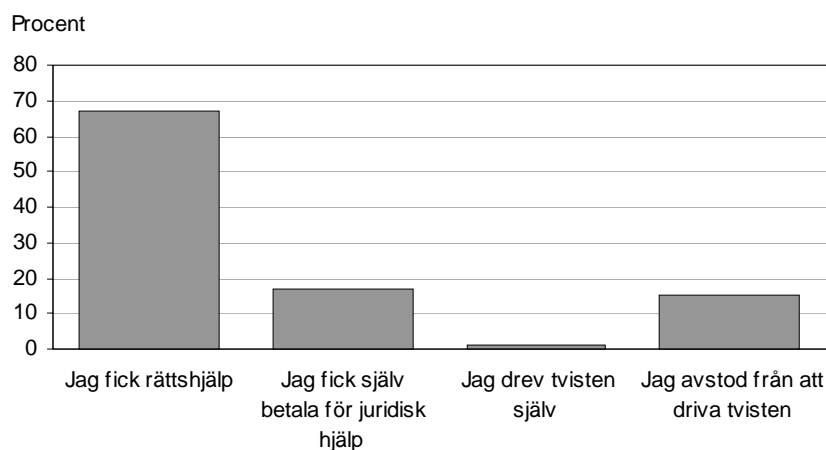
Av dem som svarat "Nej" på fråga 21a (att de inte fick någon ersättning för juristhjälp från sitt försäkringsbolag) uppger 59 procent att de fick rättshjälp och 26 procent att de själva fick betala för juridisk hjälp. 8 procent uppger att de avstod från att driva tvisten och 6 procent att de drev tvisten själva (se diagram 20).

Diagram 20

Fråga 21b. Vad medförde det att du inte fick någon ersättning för juristhjälp från ditt försäkringsbolag?*Skattad procentuell andel per svarsalternativ*

Av dem som inte har någon försäkring med rättsskydd uppger 67 procent att de fick rättshjälp och 17 procent att de själva fick betala för juridisk hjälp. 15 procent uppger att de avstod från att driva tvisten och 1 procent att de drev tvisten själva (se diagram 21).

Diagram 21

Fråga 21c. Vad medförde det att du inte hade något rättsskydd i en försäkring?*Skattad procentuell andel per svarsalternativ*

På frågan hur man anser sig ha blivit bemött av försäkringsbolagen som man haft kontakt med angående frågor om rättsskydd svarar 52 procent att man inte haft någon kontakt, 16 procent att man blivit bemött mycket eller ganska bra och lika många (16 procent) att man blivit bemött ganska eller mycket dåligt. 15 procent uppger att de inte har någon åsikt (se diagram 22).

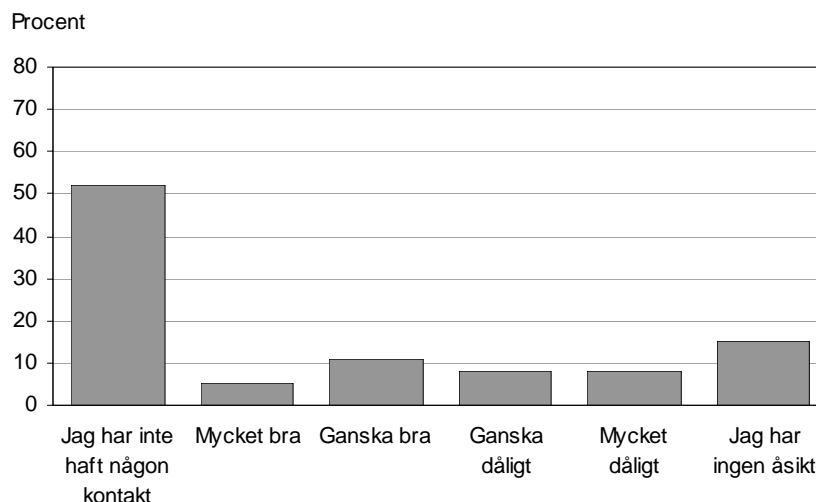
Exkluderas de som kryssat för alternativ 1 ser vi att av dem som haft kontakt med försäkringsbolag angående frågor om rättsskydd är det 34 procent som anser att de blivit bemötta ganska eller mycket bra och 32 procent som anser

sig ha blivit bemötta ganska eller mycket dåligt. En tredjedel av dessa har ingen åsikt.

Diagram 22

Fråga 22. Hur anser du att du har blivit bemött av försäkringsbolagen när du har haft kontakt med dem angående frågor om rättsskydd?

Skattad procentuell andel per svarsalternativ

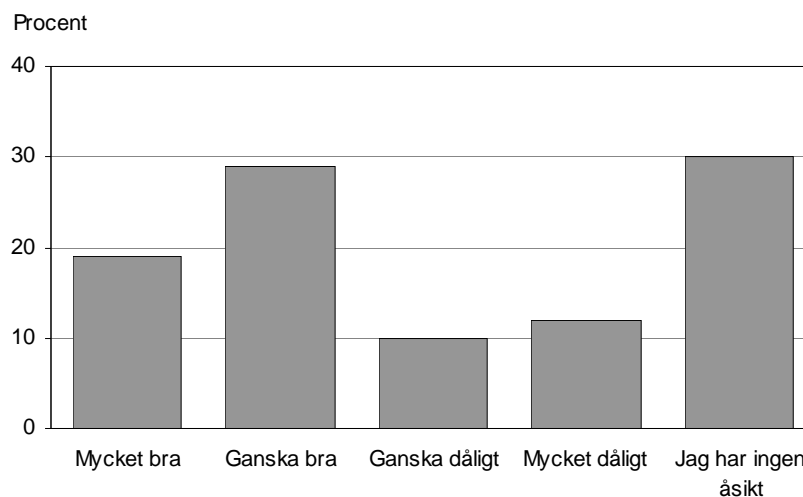
3.4 Allmänna synpunkter på den statliga rättshjälpen/rättsskyddet i försäkring

Knappt hälften (48 procent) anser det mycket eller ganska bra medan 22 procent anser det ganska eller mycket dåligt att man som huvudregel svarar för sina utgifter för att anlita en jurist genom att själv betala en hemförsäkring eller liknande där rättsskydd ingår. 30 procent har inte någon åsikt i frågan (se diagram 23).

Diagram 23

Fråga 23. Vad anser du om att man som huvudregel svarar för sina utgifter för att anlita en jurist genom att själv betala en hemförsäkring eller liknande där rättsskydd ingår?

Skattad procentuell andel per svarsalternativ

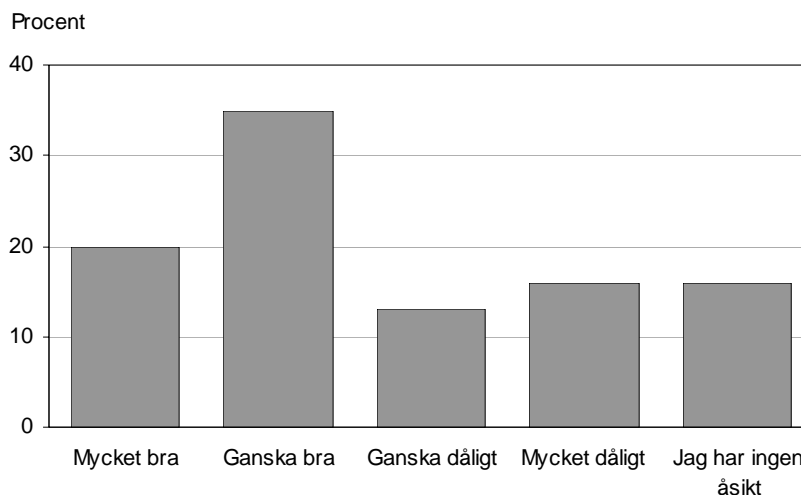

Den som får statlig rättshjälp måste själv betala en avgift som varierar mellan 2 % och 40 % beroende på vilken inkomst man har. Av dem som sökt rättshjälp anser 55 procent att det är ett mycket eller ganska bra system jämfört med 29 procent som tycker det är ganska eller mycket dåligt. 16 procent har ingen åsikt (se diagram 24). Av dem som på fråga 12a svarat att de fick bifall tycker 60 procent att systemet är ganska eller mycket bra jämfört med 40 procent av dem som fick avslag. Det är dock fler av dem som fick avslag som svarat att de inte har någon åsikt (26 procent jämfört med 13 procent för dem som fick bifall).

Diagram 24

Fråga 24. Den som får statlig rättshjälp måste själv betala en avgift som varierar mellan 2 % och 40 % beroende på vilken inkomst man har. Vad anser du om ett sådant system?

Skattad procentuell andel per svarsalternativ

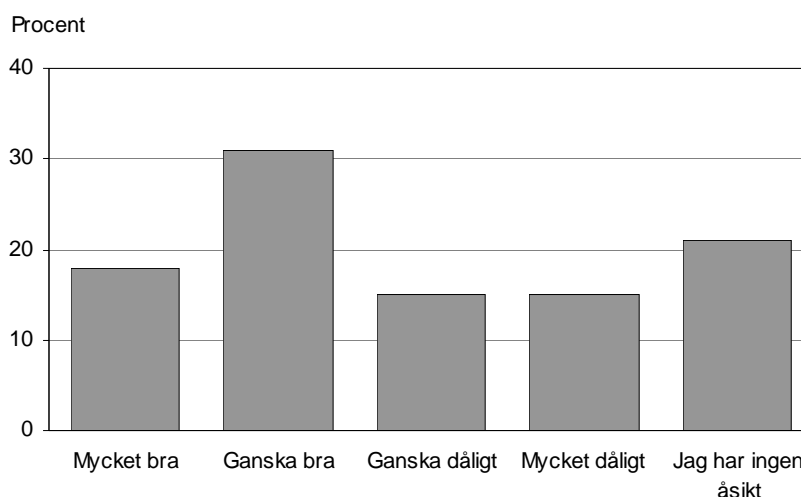

49 procent anser att det är mycket eller ganska bra att staten som huvudregel betalar ersättning för juristhjälp i högst 100 timmar när rättshjälp beviljas. 30 procent anser att regeln är ganska eller mycket dålig och 21 procent har inte någon åsikt (se diagram 25).

Diagram 25

Fråga 25. När rättshjälp beviljas betalar staten som huvudregel ersättning för juristhjälp i högst 100 timmar. Vad anser du om denna regel?

Skattad procentuell andel per svarsalternativ

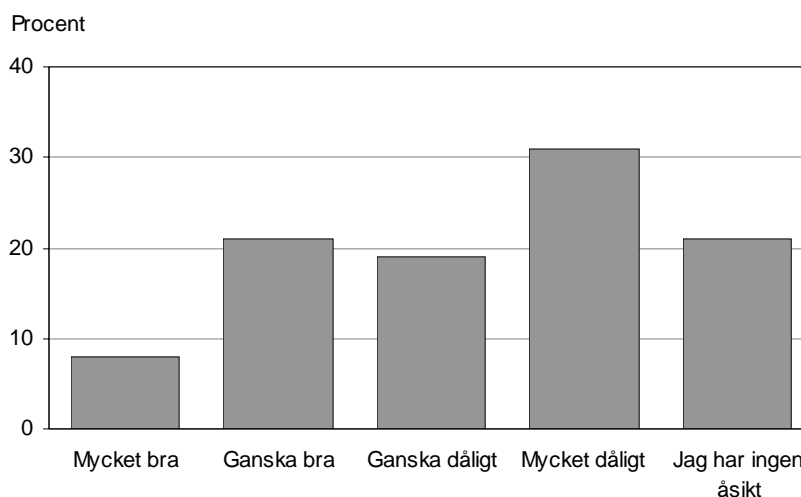
När det är fråga om skilsmässa får man normalt klara sig utan ekonomiskt bistånd till juristhjälp om det inte handlar om en större tvist i domstol, exempelvis tvistiga vårdnadsfrågor. Det är här fler som tycker att detta är ganska eller mycket dåligt (50 procent) än som tycker det är ganska eller mycket bra (29 procent) (se diagram 26). Bland personer födda i Sverige

tycker 54 procent att det är ganska eller mycket dåligt jämfört med 40 procent bland personer födda i annat land.

Diagram 26

Fråga 26. När det är fråga om skilsmässa får man normalt klara sig utan ekonomiskt bistånd till juristhjälp om det inte handlar om en större tvist i domstol, exempelvis tvistiga vårdnadsfrågor. Vad anser du om detta?

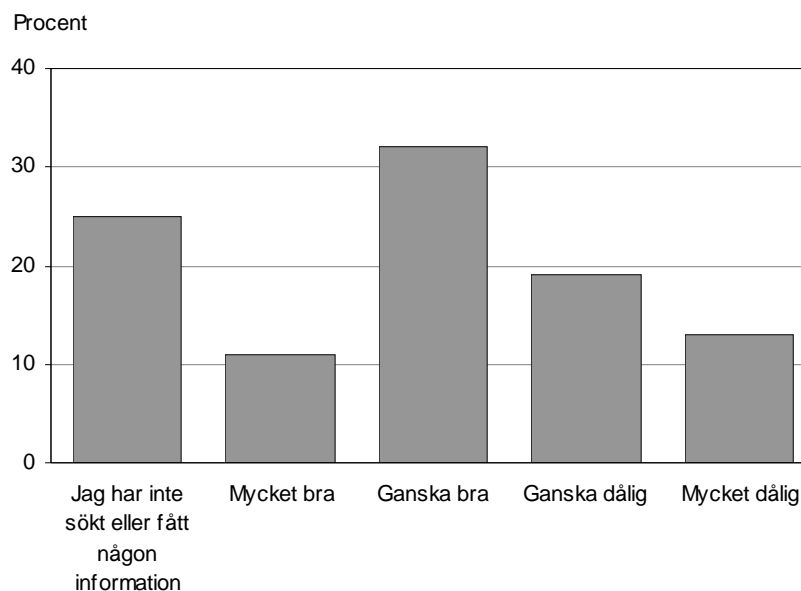
Skattad procentuell andel per svarsalternativ

På frågan om vad man anser om den information man fått om rättshjälp svarar 25 procent att de inte sökt eller fått någon information. 43 procent anser att informationen varit ganska eller mycket bra och 32 procent att den varit ganska eller mycket dålig (se diagram 27). Det är fler som anser sig nöjda med informationen bland dem som på fråga 12a svarat att de fick bifall jämfört med dem som svarat att de fick avslag. 47 procent av dem som fick bifall anser att informationen varit ganska eller mycket bra och 29 procent att den varit ganska eller mycket dålig. Motsvarande siffror för de som fick avslag är 23 respektive 50 procent. Det är något fler män än kvinnor som är missnöjda med informationen. 39 procent av männen och 27 procent av kvinnorna anser att informationen varit ganska eller mycket dålig. Fler i den äldsta åldersgruppen (38 procent) jämfört med den yngsta (25 procent) är missnöjda med informationen.

Exkluderar vi de som kryssat för det första svarsalternativet och enbart tittar på dem som sökt eller fått information om rättshjälp är det 57 procent som anser att informationen de fått varit ganska eller mycket bra och 43 procent som anser att den varit ganska eller mycket dålig.

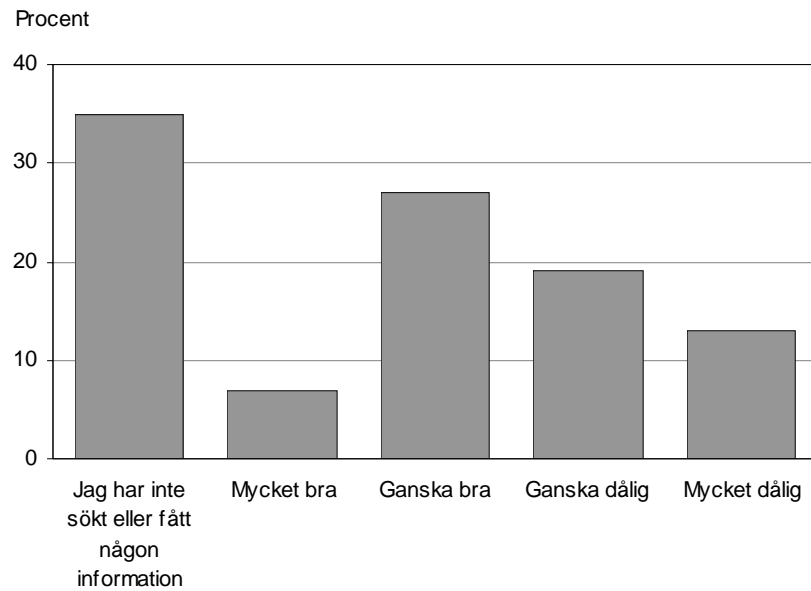
Diagram 27

Fråga 27. Vad anser du om den information du har fått om rättshjälp?*Skattad procentuell andel per svarsalternativ*

Det är 35 procent som uppger att de inte sökt eller fått någon information om rättsskydd, 34 procent anser att informationen varit ganska eller mycket bra och 32 procent att den varit ganska eller mycket dålig (se diagram 28). Det är fler av dem som fick bifall (enligt fråga 12a) som är nöjda med informationen jämfört med dem som fick avslag. 37 procent av dem som fick bifall och 17 procent av dem som fick avslag anser att informationen varit ganska eller mycket bra.

Av dem som sökt eller fått information om rättsskydd (d.v.s. vi exkluderar dem som kryssat för det första svarsalternativet) är det 51 procent som anser att informationen de fått varit ganska eller mycket bra och 49 procent som anser att den varit ganska eller mycket dålig.

Diagram 28

Fråga 28. Vad anser du om den information du har fått om rättsskydd?*Skattad procentuell andel per svarsalternativ*

Bilaga 1: Frekvenstabeller för samtliga frågor

		Antal	Procent
Fråga 1 Vilket år är du född?	1974-1990 (yngre än 35 år)	1467	24
	1964-1973 (35-44 år)	2447	40
	-1963 (45 år och äldre)	2159	36
	Total	6073	100

Antal svarande: 844

		Antal	Procent
Fråga 2 Är du kvinna eller man?	Kvinna	3518	57
	Man	2682	43
	Total	6200	100

Antal svarande: 862

		Antal	Procent
Fråga 3 Är Du ensamstående eller gift/sambo?	Ensamstående	3937	64
	Gift/sambo	2237	36
	Total	6175	100

Antal svarande: 859

		Antal	Procent
Fråga 4 Har Du några barn som bor hemma?	Nej, jag har inga barn som bor hemma	1753	29
	Ja, ett barn	1905	31
	Ja, två barn	1472	24
	Ja, tre eller fler barn	946	16
	Total	6075	100

Antal svarande: 848

		Antal	Procent
Fråga 5 Hur stor är hushållets ungefärliga sammanlagda månadsinkomst före skatt?	0 - 8 499 kronor	1104	18
	8 500 - 16 499 kronor	1745	29
	16 500 - 24 999 kronor	1664	28
	25 000 - 33 499 kronor	755	13
	33 500 - 49 999 kronor	533	9
	50 000 kronor eller mer	233	4
Total		6033	100

Antal svarande: 838

		Antal	Procent
Fråga 6 I vilken typ av bostad bor du?	Hysesrätt	3578	58
	Bostadsrätt	841	14
	Egen villa eller eget radhus	1436	23
	Annat boende	279	5
	Total	6134	100

Antal svarande: 854

		Antal	Procent
Fråga 7 Vilken kunskap om statlig rättshjälp tycker du att du har idag?	God kunskap	773	13
	Viss kunskap	3027	49
	Mycket liten/ingen kunskap	2355	38
	Total	6155	100

Antal svarande: 856

		Antal	Procent
Fråga 8 Vilken kunskap om rättsskydd i försäkring tycker du att du har idag?	God kunskap	478	8
	Viss kunskap	2415	40
	Mycket liten/ingen kunskap	3216	53
	Total	6109	100

Antal svarande: 849

		Antal	Procent
Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?	Som privatperson	5941	98
	I min egenskap av näringsidkare/företagare	118	2
	Total	6059	100

Antal svarande: 840

		Antal	Procent
Fråga 10 Till vad ansökte du om rättshjälp?	Äktenskapsskillnad	1448	24
	Vårdnad/boende/ umgänge	3969	65
	Faderskap	123	2
	Arbetsrättslig fråga	499	8
	Fastighetsrättslig fråga	191	3
	Skadestånd	640	10
	Fordran	261	4
	Annat	841	14

Antal svarande: 847

		Antal	Procent
Fråga 11a Var det någon angelägenhet utomlands som du behövde rättshjälp för?	Ja	330	6
	Nej	5542	94
	Total	5872	100

Antal svarande: 817

		Antal	Procent
Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?	Bifall	4856	84
	Avslag	860	15
	Bifall+Avslag	73	1
	Total	5789	100

Antal svarande: 806

		Antal	Procent
Fråga 12b Vilken myndighet biföll ansökningen?	Rättshjälpsmyndigheten	2019	47
	Rättshjälpsnämnden	221	5
	Tingsrätt	1746	41
	Hovrätt	43	1
	Högsta domstolen	27	1
	Fler än ett alternativ har kryssats för	243	6
	Total	4299	100

Antal svarande: 527

		Antal	Procent
Fråga 12c Vilken myndighet avslog ansökningen?	Rättshjälpsmyndigheten	316	43
	Rättshjälpsnämnden	79	11
	Tingsrätt	227	31
	Hovrätt	18	2
	Högsta domstolen	37	5
	Fler än ett alternativ har kryssats för	58	8
	Total	734	100

Antal svarande: 179

		Antal	Procent
Fråga 13a Vad medförde avslaget för dig?	Jag hade möjlighet att utnyttja min försäkring	100	12
	Jag fick själv betala för juridisk hjälp	446	54
	Jag drev tvisten själv	125	15
	Jag avstod från att driva tvisten	77	9
	Fler än ett alternativ har kryssats för	85	10
	Total	832	100

Antal svarande: 197

		Antal	Procent
Fråga 13b Efter avslaget, på vilket/vilka sätt skaffade du hjälp i ärendet?	Jag skaffade ingen hjälp	286	32
	Av advokat	456	51
	Av annan anlita jurist	92	10
	Av bank	29	3
	Av familjerätt/socialtjänsten i övrigt	54	6
	Av konsumentvägledare	0	0
	Av vänner och bekanta	105	12
	Genom information på Internet	22	2
	Genom information i broschyrer	18	2
	Av domstol eller Rättshjälpsmyndigheten	24	3
På annat sätt	71	8	

Antal svarande: 196

		Antal	Procent
Fråga 14 När rättshjälp beviljas betalar staten som huvudregel ersättning för juristhjälp i högst 100 timmar. Vad hände när du uppnådde 100-timmarsgränsen?	Jag uppnådde inte 100-timmarsgränsen	3462	61
	Jag fick utökat antal timmar	85	1
	Jag betalade mitt ombud själv	646	11
	Jag drev tvisten vidare utan ombud	54	1
	Jag avstod från att driva tvisten vidare	100	2
	Jag vet inte	1363	24
	Total	5711	100

Antal svarande: 765

		Antal	Procent
Fråga 15 Hur anser du att du har blivit bemött av myndigheterna, exempelvis av domstol eller Rättshjälpsmyndigheten, när du har haft kontakt med dem angående frågor om rättshjälp?	Jag har inte haft någon kontakt	2638	44
	Mycket bra	710	12
	Ganska bra	811	14
	Ganska dåligt	235	4
	Mycket dåligt	656	11
	Jag har ingen åsikt	933	16
	Total	5982	100

Antal svarande: 822

		Antal	Procent
Fråga 16a Har du någon hemförsäkring?	Ja	5207	85
	Nej	775	13
	Jag vet inte	144	2
	Total	6125	100

Antal svarande: 851

		Antal	Procent
Fråga 16b Ingår det rättsskydd i din hemförsäkring?	Ja	2891	60
	Nej	410	9
	Jag vet inte	1523	32
	Total	4824	100

Antal svarande: 665

		Antal	Procent
Fråga 17a Har du någon företagarförsäkring?	Ja	399	7
	Nej	4947	87
	Jag vet inte	342	6
	Total	5689	100

Antal svarande: 792

		Antal	Procent
Fråga 17b Ingår det rättsskydd i din företagarförsäkring?	Ja	246	64
	Nej	28	7
	Jag vet inte	113	29
	Total	388	100

Antal svarande: 58

		Antal	Procent
Fråga 18 Har du begärt att få utnyttja rättsskyddet i en försäkring?	Ja	1904	32
	Nej	3971	68
	Total	5875	100

Antal svarande: 819

		Antal	Procent
Fråga 19 Till vad behövde du rättslig hjälp?	Äktenskapsskillnad	247	13
	Vårdnad/boende/ umgänge	1254	67
	Faderskap	9	0
	Arbetsrättslig fråga	82	4
	Fastighetsrättslig fråga	104	6
	Skadestånd	188	10
	Fordran	142	8
	Annat	242	13

Antal svarande: 259

		Antal	Procent
Fråga 20a Var det någon angelägenhet utomlands som du behövde rättslig hjälp för?	Ja	95	5
	Nej	1686	95
	Total	1780	100

Antal svarande: 245

		Antal	Procent
Fråga 21a Har du fått ersättning för juristhjälp från ditt försäkringsbolag?	Ja	908	15
	Nej	4392	73
	Nej, jag har ingen försäkring med rättsskydd	678	11
	Total	5978	100

Antal svarande: 826

		Antal	Procent
Fråga 21b Vad medförde det att du inte fick någon ersättning för juristhjälp från ditt försäkringsbolag?	Jag fick rättshjälp	1888	59
	Jag fick själv betala för juridisk hjälp	839	26
	Jag drev tvisten själv	185	6
	Jag avstod från att driva tvisten	263	8
	Total	3175	100

Antal svarande: 446

		Antal	Procent
Fråga 21c Vad medförde det att du inte hade något rättsskydd i en försäkring?	Jag fick rättshjälp	304	67
	Jag fick själv betala för juridisk hjälp	76	17
	Jag drev tvisten själv	4	1
	Jag avstod från att driva tvisten	70	15
	Total	454	100

Antal svarande: 67

		Antal	Procent
Fråga 22 Hur anser du att du har blivit bemött av försäkringsbolagen när du har haft kontakt med dem angående frågor om rättsskydd?	Jag har inte haft någon kontakt	3092	52
	Mycket bra	323	5
	Ganska bra	668	11
	Ganska dåligt	459	8
	Mycket dåligt	462	8
	Jag har ingen åsikt	910	15
	Total	5912	100

Antal svarande: 814

		Antal	Procent
Fråga 23 Vad anser du om att man som huvudregel svarar för sina utgifter för att anlita en jurist genom att själv betala en hemförsäkring eller liknande där rättsskydd ingår?	Mycket bra	1156	19
	Ganska bra	1772	29
	Ganska dåligt	607	10
	Mycket dåligt	719	12
	Jag har ingen åsikt	1785	30
	Total	6039	100

Antal svarande: 834

		Antal	Procent
Fråga 24 Den som får statlig rättshjälp måste själv betala en avgift som varierar mellan 2 % och 40 % beroende på vilken inkomst man har. Vad anser du om ett sådant system?	Mycket bra	1198	20
	Ganska bra	2149	35
	Ganska dåligt	789	13
	Mycket dåligt	948	16
	Jag har ingen åsikt	998	16
	Total	6082	100

Antal svarande: 840

		Antal	Procent
Fråga 25 När rättshjälp beviljas betalar staten som huvudregel ersättning för juristhjälp i högst 100 timmar. Vad anser du om denna regel?	Mycket bra	1122	18
	Ganska bra	1922	31
	Ganska dåligt	897	15
	Mycket dåligt	902	15
	Jag har ingen åsikt	1267	21
	Total	6109	100

Antal svarande: 844

		Antal	Procent
Fråga 26 När det är fråga om skilsmässa får man normalt klara sig utan ekonomiskt bistånd till juristhjälp om det inte handlar om en större tvist i domstol, exempelvis tvistiga vårdnadsfrågor. Vad anser du om detta?	Mycket bra	504	8
	Ganska bra	1285	21
	Ganska dåligt	1126	19
	Mycket dåligt	1852	31
	Jag har ingen åsikt	1297	21
	Total	6064	100

Antal svarande: 836

		Antal	Procent
Fråga 27 Vad anser du om den information du har fått om rättshjälp?	Jag har inte sökt eller fått någon information	1517	25
	Mycket bra	666	11
	Ganska bra	1941	32
	Ganska dålig	1141	19
	Mycket dålig	812	13
	Total	6076	100

Antal svarande: 836

		Antal	Procent
Fråga 28 Vad anser du om den information du har fått om rättsskydd?	Jag har inte sökt eller fått någon information	2081	35
	Mycket bra	409	7
	Ganska bra	1597	27
	Ganska dålig	1148	19
	Mycket dålig	764	13
	Total	5999	100

Antal svarande: 826

Bilaga 2: Tabeller uppdelade efter ålder

	Ålder							
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
God kunskap	203	14	335	13	235	11	773	13
Fråga 7 Vilken kunskap om statlig rättshjälp tycker du att du har idag?	762	51	1239	50	1026	47	3027	49
Viss kunskap	524	35	920	37	911	42	2355	38
Mycket liten/ingen kunskap	1489	100	2493	100	2172	100	6155	100
Total								

Antal svarande yngre än 35 år: 204 Antal svarande 35-44 år: 322 Antal svarande 45 år och äldre: 330

	Ålder							
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
God kunskap	147	10	187	8	144	7	478	8
Fråga 8 Vilken kunskap om rättsskydd i försäkring tycker du att du har idag?	560	38	940	38	915	42	2415	40
Viss kunskap	760	52	1323	54	1134	52	3216	53
Mycket liten/ingen kunskap	1467	100	2450	100	2193	100	6109	100
Total								

Antal svarande yngre än 35 år: 200 Antal svarande 35-44 år: 318 Antal svarande 45 år och äldre: 331

	Ålder									
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total			
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent		
Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?										
Som privatperson	1449	97	2405	98	2087	99	5941	98		
I min egenskap av näringsidkare/företagare	43	3	47	2	29	1	118	2		
Total	1492	100	2452	100	2115	100	6059	100		

Antal svarande yngre än 35 år: 203 Antal svarande 35-44 år: 319 Antal svarande 45 år och äldre: 318

	Ålder							
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Äktenskapsskillnad	271	18	654	26	522	24	1448	24
Vårdnad/boende/ umgänge	1083	73	1871	75	1015	47	3969	65
Faderskap	27	2	43	2	54	3	123	2
Arbetsrättslig fråga	88	6	126	5	285	13	499	8
Fastighetsrättslig fråga	27	2	49	2	115	5	191	3
Skadestånd	170	11	215	9	255	12	640	10
Fordran	21	1	95	4	145	7	261	4
Annat	265	18	251	10	325	15	841	14

Antal svarande yngre än 35 år: 203 Antal svarande 35-44 år: 322 Antal svarande 45 år och äldre: 322

	Ålder							
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Fråga 11a Var det någon angelägenhet utomlands som du behövde rättshjälp för?	56	4	159	7	114	6	330	6
Ja								
Nej	1376	96	2216	93	1949	94	5542	94
Total	1433	100	2376	100	2063	100	5872	100

Antal svarande yngre än 35 år: 197 Antal svarande 35-44 år: 309 Antal svarande 45 år och äldre: 311

	Ålder							
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Bifall	1224	89	2081	87	1551	77	4856	84
Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?	151	11	264	11	445	22	860	15
Bifall+Avslag	4	0	39	2	31	2	73	1
Total	1379	100	2384	100	2027	100	5789	100

Antal svarande yngre än 35 år: 191 Antal svarande 35-44 år: 310 Antal svarande 45 år och äldre: 305

	Ålder									
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total			
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent		
Jag uppnådde inte 100-timmarsgränsen	806	59	1486	63	1170	59	3462	61		
Jag fick utökat antal timmar	16	1	50	2	20	1	85	1		
Jag betalade mitt ombud själv	143	11	196	8	307	15	646	11		
Jag drev tvisten vidare utan ombud	7	0	23	1	24	1	54	1		
Jag avstod från att driva tvisten vidare	24	2	53	2	22	1	100	2		
Jag vet inte	362	27	562	24	440	22	1363	24		
Total	1358	100	2370	100	1983	100	5711	100		

Antal svarande yngre än 35 år: 188 Antal svarande 35-44 år: 297 Antal svarande 45 år och äldre: 280

	Ålder							
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte haft någon kontakt	539	38	1139	47	961	45	2638	44
Mycket bra	191	13	301	12	217	10	710	12
Ganska bra	244	17	334	14	233	11	811	14
Ganska dåligt	57	4	63	3	115	5	235	4
Mycket dåligt	154	11	224	9	277	13	656	11
Jag har ingen åsikt	230	16	357	15	346	16	933	16
Total	1415	100	2419	100	2148	100	5982	100

Fråga 15 Hur anser du att du har blivit bemött av myndigheterna, exempelvis av domstol eller Rättshjälpsmyndigheten, när du har haft kontakt med dem angående frågor om rättshjälp?

Antal svarande yngre än 35 år: 195 Antal svarande 35-44 år: 311 Antal svarande 45 år och äldre: 316

	Ålder							
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	1126	77	2077	84	2004	92	5207	85
Fråga 16a Har du någon hemförsäkring?	251	17	344	14	180	8	775	13
Jag vet inte	93	6	47	2	4	0	144	2
Total	1469	100	2468	100	2189	100	6125	100

Antal svarande yngre än 35 år: 201 Antal svarande 35-44 år: 321 Antal svarande 45 år och äldre: 329

	Ålder							
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	60	4	153	7	187	9	399	7
Fråga 17a Har du någon företagarförsäkring?	1169	84	2009	87	1769	89	4947	87
Jag vet inte	157	11	156	7	29	1	342	6
Total	1386	100	2318	100	1985	100	5689	100

Antal svarande yngre än 35 år: 191 Antal svarande 35-44 år: 303 Antal svarande 45 år och äldre: 298

	Ålder							
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Fråga 18 Har du begärt att få utnyttja rättsskyddet i en försäkring?	362	26	837	35	704	34	1904	32
Nej	1023	74	1554	65	1395	66	3971	68
Total	1385	100	2391	100	2099	100	5875	100

Antal svarande yngre än 35 år: 193 Antal svarande 35-44 år: 310 Antal svarande 45 år och äldre: 316

	Ålder							
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	152	11	444	19	312	14	908	15
Nej	1046	74	1676	70	1670	77	4392	73
Nej, jag har ingen försäkring med rättsskydd från ditt försäkringsbolag?	224	16	270	11	184	8	678	11
Total	1422	100	2390	100	2165	100	5978	100

Antal svarande yngre än 35 år: 195 Antal svarande 35-44 år: 308 Antal svarande 45 år och äldre: 323

	Ålder							
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte haft någon kontakt	775	53	1240	53	1077	51	3092	52
Mycket bra	66	4	147	6	110	5	323	5
Ganska bra	176	12	260	11	231	11	668	11
Ganska dåligt	144	10	146	6	168	8	459	8
Mycket dåligt	111	8	148	6	203	10	462	8
Jag har ingen åsikt	187	13	414	18	310	15	910	15
Total	1459	100	2354	100	2099	100	5912	100

Antal svarande yngre än 35 år: 198 Antal svarande 35-44 år: 302 Antal svarande 45 år och äldre: 314

	Ålder							
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	342	24	443	18	371	17	1156	19
Ganska bra	372	26	712	29	687	32	1772	29
Ganska dåligt	176	12	210	9	221	10	607	10
Mycket dåligt	102	7	329	13	288	14	719	12
Jag har ingen åsikt	450	31	771	31	564	26	1785	30
Total	1442	100	2466	100	2131	100	6039	100

Fråga 23 Vad anser du om att man som huvudregel svarar för sina utgifter för att anlita en jurist genom att själv betala en hemförsäkring eller liknande där rättsskydd ingår?

Antal svarande yngre än 35 år: 198 Antal svarande 35-44 år: 317 Antal svarande 45 år och äldre: 319

	Ålder							
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	254	17	584	24	359	17	1198	20
Ganska bra	562	38	864	35	723	34	2149	35
Ganska dåligt	177	12	322	13	290	14	789	13
Mycket dåligt	172	12	298	12	478	22	948	16
Jag har ingen åsikt	298	20	406	16	294	14	998	16
Total	1463	100	2475	100	2144	100	6082	100

Antal svarande yngre än 35 år: 204 Antal svarande 35-44 år: 322 Antal svarande 45 år och äldre: 330

	Ålder									
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total			
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent		
Mycket bra	350	24	464	19	308	14	1122	18		
Ganska bra	434	29	787	32	701	33	1922	31		
Ganska dåligt	205	14	369	15	322	15	897	15		
Mycket dåligt	163	11	344	14	395	18	902	15		
Jag har ingen åsikt	324	22	523	21	421	20	1267	21		
Total	1476	100	2486	100	2147	100	6109	100		

Antal svarande yngre än 35 år: 201 Antal svarande 35-44 år: 321 Antal svarande 45 år och äldre: 322

	Ålder							
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	122	8	231	9	151	7	504	8
Ganska bra	332	23	529	22	423	20	1285	21
Ganska dåligt	331	23	407	17	388	18	1126	19
Mycket dåligt	355	24	772	32	725	34	1852	31
Jag har ingen åsikt	324	22	506	21	467	22	1297	21
Total	1465	100	2445	100	2154	100	6064	100

Fråga 26 När det är fråga om skilsmässa får man normalt klara sig utan ekonomiskt bistånd till juristhjälp om det inte handlar om en större tvist i domstol, exempelvis tvistiga vårdnadsfrågor. Vad anser du om detta?

Antal svarande yngre än 35 år: 200 Antal svarande 35-44 år: 315 Antal svarande 45 år och äldre: 321

	Ålder							
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte sökt eller fått någon information	380	26	556	23	581	27	1517	25
Mycket bra	190	13	269	11	208	10	666	11
Ganska bra	516	36	872	35	553	26	1941	32
Ganska dålig	201	14	470	19	470	22	1141	19
Mycket dålig	164	11	298	12	351	16	812	13
Total	1449	100	2464	100	2163	100	6076	100

Antal svarande yngre än 35 år: 198 Antal svarande 35-44 år: 317 Antal svarande 45 år och äldre: 321

	Ålder							
	Yngre än 35 år		35-44 år		45 år och äldre		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte sökt eller fått någon information	507	35	817	34	756	36	2081	35
Mycket bra	91	6	203	8	115	5	409	7
Ganska bra	464	32	656	27	477	23	1597	27
Ganska dålig	243	17	465	19	440	21	1148	19
Mycket dålig	149	10	290	12	325	15	764	13
Total	1454	100	2433	100	2113	100	5999	100

Fråga 28 Vad anser du om den information du har fått om rättsskydd?

Bilaga 3: Tabeller uppdelade efter kön

	Kön							
	Man			Kvinna			Total	
	Antal	Procent		Antal	Procent	Antal	Procent	
God kunskap	428	16		345	10	773	13	
Fråga 7 Vilken kunskap om statlig rättshjälp tycker du att du har idag?	1254	47		1773	51	3027	49	
Viss kunskap	1001	37		1354	39	2355	38	
Mycket liten/ingen kunskap	2682	100		3473	100	6155	100	
Total								

Antal svarande män: 387 Antal svarande kvinnor: 469

	Kön							
	Man			Kvinna			Total	
	Antal	Procent		Antal	Procent	Antal	Procent	
God kunskap	251	9		227	7	478	8	
Fråga 8 Vilken kunskap om rättsskydd i försäkring tycker du att du har idag?	1070	40		1345	39	2415	40	
Viss kunskap	1382	51		1834	54	3216	53	
Mycket liten/ingen kunskap	2703	100		3407	100	6109	100	
Total								

Antal svarande män: 388 Antal svarande kvinnor: 461

	Kön					
	Man		Kvinna		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Som privatperson	2566	98	3375	98	5941	98
Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?	58	2	61	2	118	2
Total	2623	100	3436	100	6059	100

Antal svarande män: 375 Antal svarande kvinnor: 465

	Kön						
	Man			Kvinna			Total
	Antal	Procent		Antal	Procent	Antal	
Äktenskapsskillnad	571	21	877	25	1448	24	
Vårdnad/boende/ umgänge	1503	56	2466	71	3969	65	
Faderskap	87	3	36	1	123	2	
Arbetsrättslig fråga	294	11	204	6	499	8	
Fastighetsrättslig fråga	95	4	96	3	191	3	
Skadestånd	349	13	292	8	640	10	
Fordran	136	5	125	4	261	4	
Annat	452	17	388	11	841	14	

Fråga 10
Till vad
ansökte
du om
rättshjälp?

Antal svarande män: 380 Antal svarande kvinnor: 467

	Kön						
	Man			Kvinna			Total
	Antal	Procent		Antal	Procent		
Fråga 11a Var det någon angelägenhet utomlands som du behövde rättshjälp för?	127	5	203	6	330	6	
Nej	2421	95	3120	94	5542	94	
Total	2548	100	3323	100	5872	100	

Antal svarande män: 366 Antal svarande kvinnor: 451

	Kön						
	Man			Kvinna			Total
	Antal	Procent		Antal	Procent		
Bifall	2015	80	2841	87	4856	84	
Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?	488	19	372	11	860	15	
Bifall+Avslag	16	1	58	2	73	1	
Total	2519	100	3270	100	5789	100	

Antal svarande män: 359 Antal svarande kvinnor: 447

	Kön							
	Man			Kvinna			Total	
	Antal	Procent		Antal	Procent	Antal	Procent	
Jag uppnådde inte 100-timmarsgränsen	1465	59		1997	62	3462	61	
Jag fick utökat antal timmar	39	2		47	1	85	1	
Jag betalade mitt ombud själv	350	14		296	9	646	11	
Jag drev tvisten vidare utan ombud	24	1		30	1	54	1	
Jag avstod från att driva tvisten vidare	54	2		46	1	100	2	
Jag vet inte	552	22		811	25	1363	24	
Total	2483	100		3228	100	5711	100	

Fråga 14 När rättshjälp beviljas betalar staten som huvudregel ersättning för juristhjälp i högst 100 timmar. Vad hände när du uppnådde 100-timmarsgränsen?

Antal svarande män: 340 Antal svarande kvinnor: 425

	Kön							
	Man			Kvinna			Total	
	Antal	Procent		Antal	Procent	Antal	Procent	
Jag har inte haft någon kontakt	1073	41		1565	47	2638	44	
Mycket bra	240	9		470	14	710	12	
Ganska bra	356	14		455	14	811	14	
Ganska dåligt	140	5		95	3	235	4	
Mycket dåligt	403	15		253	8	656	11	
Jag har ingen åsikt	426	16		507	15	933	16	
Total	2637	100		3345	100	5982	100	

Fråga 15 Hur anser du att du har blivit bemött av myndigheterna, exempelvis av domstol eller Rättshjälpsmyndigheten, när du har haft kontakt med dem angående frågor om rättshjälp?

Antal svarande män: 372 Antal svarande kvinnor: 450

	Kön							
	Man			Kvinna			Total	
	Antal	Procent		Antal	Procent			
Ja	2190	81		3017	88		5207	85
Fråga 16a Har du någon hemförsäkring?	463	17		312	9		775	13
Jag vet inte	51	2		93	3		144	2
Total	2704	100		3422	100		6125	100

Antal svarande män: 386 Antal svarande kvinnor: 465

	Kön							
	Man			Kvinna			Total	
	Antal	Procent		Antal	Procent			
Ja	303	12		96	3		399	7
Fråga 17a Har du någon företagarförsäkring?	2022	82		2925	90		4947	87
Jag vet inte	130	5		213	7		342	6
Total	2454	100		3234	100		5689	100

Antal svarande män: 353 Antal svarande kvinnor: 439

	Kön							
	Man			Kvinna			Total	
	Antal	Procent		Antal	Procent	Antal	Procent	
Fråga 18 Har du begärt att få utnyttja rättsskyddet i en försäkring?	873	34	1031	31	1904	32		
Nej	1702	66	2269	69	3971	68		
Total	2576	100	3300	100	5875	100		

Antal svarande män: 369 Antal svarande kvinnor: 450

	Kön							
	Man			Kvinna			Total	
	Antal	Procent		Antal	Procent	Antal	Procent	
Ja	391	15	516	15	908	15		
Nej	1987	76	2405	72	4392	73		
Fråga 21a Har du fått ersättning för juristhjälp från ditt försäkringsbolag?	246	9	432	13	678	11		
Nej, jag har ingen försäkring med rättsskydd								
Total	2624	100	3354	100	5978	100		

Antal svarande män: 373 Antal svarande kvinnor: 453

	Kön							
	Man			Kvinna			Total	
	Antal	Procent		Antal	Procent			
Jag har inte haft någon kontakt	1262	49		1830	54		3092	52
Mycket bra	107	4		215	6		323	5
Ganska bra	301	12		367	11		668	11
Ganska dåligt	218	9		240	7		459	8
Mycket dåligt	274	11		187	6		462	8
Jag har ingen åsikt	388	15		523	16		910	15
Total	2550	100		3362	100		5912	100

Fråga 22 Hur anser du att du har blivit bemött av försäkringsbolagen när du har haft kontakt med dem angående frågor om rättsskydd?

Antal svarande män: 356 Antal svarande kvinnor: 448

	Kön					
	Man		Kvinna		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	455	17	701	21	1156	19
Ganska bra	781	29	991	29	1772	29
Ganska dåligt	283	11	325	10	607	10
Mycket dåligt	387	15	333	10	719	12
Jag har ingen åsikt	755	28	1031	30	1785	30
Total	2660	100	3380	100	6039	100

Fråga 23 Vad anser du om att man som huvudregel svarar för sina utgifter för att anlita en jurist genom att själv betala en hemförsäkring eller liknande där rättsskydd ingår?

Antal svarande män: 378 Antal svarande kvinnor: 456

	Kön							
	Man			Kvinna			Total	
	Antal	Procent		Antal	Procent			
Mycket bra	472	18		725	21		1198	20
Ganska bra	861	32		1288	38		2149	35
Ganska dåligt	379	14		410	12		789	13
Mycket dåligt	536	20		412	12		948	16
Jag har ingen åsikt	420	16		579	17		998	16
Total	2668	100		3414	100		6082	100

Fråga 24 Den som får statlig rättshjälp måste själv betala en avgift som varierar mellan 2 % och 40 % beroende på vilken inkomst man har. Vad anser du om ett sådant system?

Antal svarande män: 380 Antal svarande kvinnor: 460

	Kön							
	Man			Kvinna			Total	
	Antal	Procent		Antal	Procent		Antal	Procent
Mycket bra	493	18		629	18		1122	18
Ganska bra	909	34		1013	30		1922	31
Ganska dåligt	372	14		524	15		897	15
Mycket dåligt	453	17		449	13		902	15
Jag har ingen åsikt	458	17		810	24		1267	21
Total	2685	100		3424	100		6109	100

Antal svarande män: 381 Antal svarande kvinnor: 463

	Kön					
	Man		Kvinna		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	267	10	238	7	504	8
Ganska bra	590	22	694	20	1285	21
Ganska dåligt	412	16	714	21	1126	19
Mycket dåligt	764	29	1088	32	1852	31
Jag har ingen åsikt	606	23	691	20	1297	21
Total	2639	100	3425	100	6064	100

Fråga 26 När det är fråga om skilsmässa får man normalt klara sig utan ekonomiskt bistånd till juristhjälp om det inte handlar om en större tvist i domstol, exempelvis tvistiga vårdnadsfrågor. Vad anser du om detta?

Antal svarande män: 376 Antal svarande kvinnor: 460

	Kön						
	Man			Kvinna			Total
	Antal	Procent		Antal	Procent	Antal	
Jag har inte sökt eller fått någon information	567	21		950	28	1517	25
Mycket bra	259	10		407	12	666	11
Ganska bra	809	30		1131	33	1941	32
Ganska dålig	638	24		503	15	1141	19
Mycket dålig	386	15		426	12	812	13
Total	2659	100		3417	100	6076	100

Antal svarande män: 377 Antal svarande kvinnor: 459

	Kön						
	Man			Kvinna			Total
	Antal	Procent		Antal	Procent	Antal	
Jag har inte sökt eller fått någon information	826	31		1255	37	2081	35
Mycket bra	160	6		249	7	409	7
Ganska bra	709	27		888	26	1597	27
Ganska dålig	601	23		547	16	1148	19
Mycket dålig	344	13		420	13	764	13
Total	2639	100		3360	100	5999	100

Antal svarande män: 373 Antal svarande kvinnor: 453

Bilaga 4: Tabeller uppdelade efter stratum

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rättshjälpsmyndigheten		Avslag av Rättshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
God kunskap	617	13	105	11	28	12	2	6	20	10	773	13
Viss kunskap	2367	50	437	46	92	39	30	72	102	49	3027	49
Mycket liten/ingen kunskap	1749	37	399	42	113	49	9	22	84	41	2355	38
Total	4734	100	941	100	233	100	41	100	206	100	6155	100

Antal svarande i stratum 1: 414 Antal svarande i stratum 2: 224 Antal svarande i stratum 3: 109 Antal svarande stratum i 4: 18 Antal svarande stratum i 5: 91

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rättshjälpsmyndigheten		Avslag av Rättshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
God kunskap	354	8	80	9	24	10	0	0	20	10	478	8
Viss kunskap	1898	40	349	37	66	28	18	44	84	42	2415	40
Mycket liten/ingen kunskap	2447	52	508	54	143	61	23	56	95	48	3216	53
Total	4700	100	937	100	233	100	41	100	199	100	6109	100

Antal svarande i stratum 1: 411 Antal svarande i stratum 2: 223 Antal svarande i stratum 3: 109 Antal svarande stratum i 4: 18 Antal svarande stratum i 5: 88

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rättshjälpsmyndigheten		Avslag av Rättshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Som privatperson	4597	98	887	97	224	97	41	100	192	97	5941	98
Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?	80	2	25	3	6	3	0	0	7	3	118	2
Total	4677	100	912	100	231	100	41	100	199	100	6059	100

Antal svarande i stratum 1: 409 Antal svarande i stratum 2: 217 Antal svarande i stratum 3: 108 Antal svarande i stratum 4: 18 Antal svarande i stratum 5: 88

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rättshjälpsmyndigheten		Avslag av Rättshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Aktenskapsskillnad	1212	26	151	16	28	12	16	39	41	20	1448	24
Vårdnad/boende/ umgänge	3396	72	420	46	56	24	32	78	66	33	3969	65
Faderskap	80	2	25	3	4	2	7	17	7	3	123	2
Fråga 10 Till vad ansökte du om rättshjälp?	206	4	252	27	34	15	0	0	7	3	499	8
Arbetsrättslig fråga	137	3	25	3	17	7	0	0	11	6	191	3
Fastighetsrättslig fråga	389	8	160	17	53	23	0	0	38	19	640	10
Skadestånd	149	3	50	5	30	13	0	0	32	16	261	4
Fordran	583	12	134	15	62	27	11	28	50	25	841	14
Annat												

Antal svarande i stratum 1: 414 Antal svarande i stratum 2: 219 Antal svarande i stratum 3: 107 Antal svarande stratum i 4: 18 Antal svarande stratum i 5: 89

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rättshjälpsmyndigheten		Avslag av Rättshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Fråga 11a Var det någon angelägenhet utomlands som du behövde rättshjälp för?	206	5	67	8	34	16	11	28	11	6	330	6
Ja	4311	95	828	92	184	84	30	72	190	94	5542	94
Nej	4517	100	895	100	218	100	41	100	201	100	5872	100
Total												

Antal svarande i stratum 1: 395 Antal svarande i stratum 2: 213 Antal svarande i stratum 3: 102 Antal svarande stratum i 4: 18 Antal svarande stratum i 5: 89

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rättshjälpsmyndigheten		Avslag av Rättshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Bifall	3922	88	803	92	38	17	34	83	59	30	4856	84
Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?	492	11	50	6	177	80	5	11	136	69	860	15
Bifall+Avslag	46	1	17	2	6	3	2	6	2	1	73	1
Total	4459	100	870	100	222	100	41	100	197	100	5789	100

Antal svarande i stratum 1: 390 Antal svarande i stratum 2: 207 Antal svarande i stratum 3: 104 Antal svarande stratum i 4: 18 Antal svarande stratum i 5: 87

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rättshjälpsmyndigheten		Avslag av Rättshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag uppnådde inte 100-timmarsgränsen	2733	61	546	63	81	48	21	56	81	51	3462	61
Jag fick utökat antal timmar	69	2	17	2	0	0	0	0	0	0	85	1
Jag betalade mitt ombud själv	503	11	101	12	19	11	0	0	23	14	646	11
Jag drev tvisten vidare utan ombud	34	1	8	1	4	3	2	6	5	3	54	1
Jag avstod från att driva tvisten vidare	57	1	25	3	11	6	2	6	5	3	100	2
Jag vet inte	1075	24	176	20	56	33	11	31	45	29	1363	24
Total	4471	100	874	100	171	100	36	100	158	100	5711	100

Fråga 14 När rättshjälp beviljas betalar staten som huvudregel ersättning för juristhjälp i högst 100 timmar. Vad händer när du uppnådde 100-timmarsgränsen?

Antal svarande i stratum 1: 391 Antal svarande i stratum 2: 208 Antal svarande i stratum 3: 80 Antal svarande stratum i 4: 16 Antal svarande stratum i 5: 70

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rattshjälpsmyndigheten		Avslag av Rattshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte haft någon kontakt	2104	45	387	43	66	31	11	31	70	36	2638	44
Mycket bra	549	12	139	16	6	3	5	13	11	6	710	12
Ganska bra	606	13	147	17	21	10	7	19	29	15	811	14
Ganska dåligt	149	3	34	4	28	13	2	6	23	11	235	4
Mycket dåligt	503	11	76	8	36	17	7	19	34	17	656	11
Jag har ingen åsikt	732	16	109	12	58	27	5	13	29	15	933	16
Total	4642	100	891	100	216	100	36	100	197	100	5982	100

Fråga 15. Hur anses du att du har blivit berött av myndigheterna, exempelvis av domstol eller Rattshjälpsmyndigheten, när du har haft kontakt med dem angående frågor om rattshjälp?

Antal svarande i stratum 1: 406 Antal svarande i stratum 2: 212 Antal svarande i stratum 3: 101 Antal svarande stratum i 4: 16 Antal svarande stratum i 5: 87

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rattshjälpsmyndigheten		Avslag av Rattshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	4002	85	815	87	182	79	30	72	179	88	5207	85
Nej	595	13	97	10	47	21	11	28	25	12	775	13
Jag vet inte	114	2	29	3	0	0	0	0	0	0	144	2
Total	4711	100	941	100	229	100	41	100	203	100	6125	100

Antal svarande i stratum 1: 412 Antal svarande i stratum 2: 224 Antal svarande i stratum 3: 107 Antal svarande stratum i 4: 18 Antal svarande stratum i 5: 90

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rättshjälpsmyndigheten		Avslag av Rättshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	286	7	80	9	9	4	7	19	18	9	399	7
Nej	3831	88	723	82	190	91	30	81	174	89	4947	87
Jag vet inte	252	6	76	9	11	5	0	0	5	2	342	6
Total	4368	100	878	100	209	100	36	100	197	100	5689	100

Antal svarande i stratum 1: 382 Antal svarande i stratum 2: 209 Antal svarande i stratum 3: 98 Antal svarande stratum i 4: 16 Antal svarande stratum i 5: 87

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rättshjälpsmyndigheten		Avslag av Rättshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	1509	34	218	24	83	39	11	28	81	40	1904	32
Nej	2996	66	693	76	130	61	30	72	122	60	3971	68
Total	4505	100	912	100	214	100	41	100	203	100	5875	100

Antal svarande i stratum 1: 394 Antal svarande i stratum 2: 217 Antal svarande i stratum 3: 100 Antal svarande stratum i 4: 18 Antal svarande stratum i 5: 90

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rättshjälpsmyndigheten		Avslag av Rättshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	697	15	134	15	21	10	5	11	50	24	908	15
Nej	3396	73	664	75	162	74	34	83	136	67	4392	73
Fråga 21a Har du fått ersättning för juristhjälp från ditt försäkringsbolag? Nej, jag har ingen försäkring med rättsskydd	537	12	84	10	36	17	2	6	18	9	678	11
Total	4631	100	882	100	220	100	41	100	203	100	5978	100

Antal svarande i stratum 1: 405 Antal svarande i stratum 2: 210 Antal svarande i stratum 3: 103 Antal svarande stratum i 4: 18 Antal svarande stratum i 5: 90

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rättshjälpsmyndigheten		Avslag av Rättshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte haft någon kontakt	2436	53	466	53	83	39	21	53	86	44	3092	52
Muycket bra	252	5	38	4	13	6	0	0	20	10	323	5
Ganska bra	537	12	88	10	17	8	7	18	18	9	668	11
Ganska dåligt	320	7	92	11	26	12	2	6	18	9	459	8
Muycket dåligt	354	8	63	7	19	9	0	0	25	13	462	8
Jag har ingen åsikt	686	15	130	15	58	27	9	24	27	14	910	15
Total	4585	100	878	100	216	100	39	100	194	100	5912	100

Antal svarande i stratum 1: 401 Antal svarande i stratum 2: 209 Antal svarande i stratum 3: 101 Antal svarande stratum i 4: 17 Antal svarande stratum i 5: 86

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rättshjälpsmyndigheten		Avslag av Rättshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	960	21	143	16	28	13	2	6	23	11	1156	19
Ganska bra	1338	29	290	32	58	27	18	44	68	34	1772	29
Ganska dåligt	457	10	97	11	19	9	9	22	25	12	607	10
Mycket dåligt	537	12	105	11	41	19	5	11	32	16	719	12
Jag har ingen åsikt	1372	29	282	31	71	33	7	17	54	27	1785	30
Total	4665	100	916	100	216	100	41	100	201	100	6039	100

Fråga 23 Vad anser du om att man som huvudregel svarar för sina utgifter för att anlita en jurist genom att själv betala en hemförsäkring eller liknande där rättsskydd ingår?

Antal svarande i stratum 1: 408 Antal svarande i stratum 2: 218 Antal svarande i stratum 3: 101 Antal svarande stratum i 4: 18 Antal svarande stratum i 5: 89

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rättshjälpsmyndigheten		Avslag av Rättshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	926	20	210	23	36	16	9	24	16	8	1198	20
Ganska bra	1647	35	328	36	77	34	11	29	86	43	2149	35
Ganska dåligt	595	13	134	15	19	9	7	18	34	17	789	13
Mycket dåligt	743	16	122	13	49	22	11	29	23	11	948	16
Jag har ingen åsikt	789	17	126	14	43	19	0	0	41	20	998	16
Total	4700	100	920	100	224	100	39	100	199	100	6082	100

Fråga 24 Den som får statlig rättshjälp måste själv betala en avgift som varierar mellan 2 % och 40 % beroende på vilken inkomst man har. Vad anser du om ett sådant system?

Antal svarande i stratum 1: 411 Antal svarande i stratum 2: 219 Antal svarande i stratum 3: 105 Antal svarande stratum i 4: 17 Antal svarande stratum i 5: 88

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rättshjälpsmyndigheten		Avslag av Rättshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	892	19	151	16	47	21	2	6	29	15	1122	18
Ganska bra	1418	30	349	38	58	26	21	50	77	38	1922	31
Ganska dåligt	709	15	130	14	26	11	7	17	25	12	897	15
Mycket dåligt	686	15	139	15	36	16	7	17	34	17	902	15
Jag har ingen åsikt	1018	22	151	16	58	26	5	11	36	18	1267	21
Total	4722	100	920	100	224	100	41	100	201	100	6109	100

Antal svarande i stratum 1: 413 Antal svarande i stratum 2: 219 Antal svarande i stratum 3: 105 Antal svarande stratum i 4: 18 Antal svarande stratum i 5: 89

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rättshjälpsmyndigheten		Avslag av Rättshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	400	9	80	9	11	5	5	12	9	5	504	8
Ganska bra	1018	22	176	19	41	18	7	18	43	22	1285	21
Ganska dåligt	858	18	172	19	51	23	11	29	34	17	1126	19
Mycket dåligt	1464	31	261	28	62	28	14	35	52	26	1852	31
Jag har ingen åsikt	949	20	231	25	56	25	2	6	59	30	1297	21
Total	4688	100	920	100	220	100	39	100	197	100	6064	100

Antal svarande i stratum 1: 410 Antal svarande i stratum 2: 219 Antal svarande i stratum 3: 103 Antal svarande stratum i 4: 17 Antal svarande stratum i 5: 87

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rättshjälpsmyndigheten		Avslag av Rättshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte sökt eller fått någon information	1201	25	210	23	47	21	5	11	54	28	1517	25
Mycket bra	537	11	113	13	11	5	5	11	0	0	666	11
Ganska bra	1555	33	265	29	60	27	16	39	45	23	1941	32
Ganska dålig	812	17	206	23	56	25	11	28	57	29	1141	19
Mycket dålig	606	13	113	13	47	21	5	11	41	21	812	13
Total	4711	100	908	100	220	100	41	100	197	100	6076	100

Antal svarande i stratum 1: 412 Antal svarande i stratum 2: 216 Antal svarande i stratum 3: 103 Antal svarande stratum i 4: 18 Antal svarande stratum i 5: 87

	Stratum											
	Beviljad av domstol		Beviljad av Rättshjälpsmyndigheten		Avslag av Rättshjälpsmyndigheten		Dubbla ärenden		Avslag av domstol		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte sökt eller fått någon information	1647	35	307	34	66	31	9	24	52	27	2081	35
Mycket bra	320	7	71	8	13	6	2	6	2	1	409	7
Ganska bra	1258	27	235	26	41	19	14	35	50	26	1597	27
Ganska dålig	880	19	155	17	51	24	9	24	52	27	1148	19
Mycket dålig	537	12	139	15	45	21	5	12	38	20	764	13
Total	4642	100	908	100	216	100	39	100	194	100	5999	100

Antal svarande i stratum 1: 406 Antal svarande i stratum 2: 216 Antal svarande i stratum 3: 101 Antal svarande stratum i 4: 17 Antal svarande stratum i 5: 86

Bilaga 5: Tabeller uppdelade efter födelseland

	Födelseland					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
God kunskap	390	10	383	17	773	13
Fråga 7 Vilken kunskap om statlig rättshjälp tycker du att du har idag?	2167	55	860	39	3027	49
Viss kunskap	1378	35	977	44	2355	38
Mycket liten/ingen kunskap	3934	100	2220	100	6155	100
Total						

Antal svarande födda i Sverige: 565 Antal svarande födda i annat land: 291

	Födelseland					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
God kunskap	263	7	215	10	478	8
Fråga 8 Vilken kunskap om rättsskydd i försäkring tycker du att du har idag?	1601	41	814	37	2415	40
Viss kunskap	2052	52	1164	53	3216	53
Mycket liten/ingen kunskap	3917	100	2193	100	6109	100
Total						

Antal svarande födda i Sverige: 562 Antal svarande födda i annat land: 287

	Födelse land					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Som privatperson	3854	99	2087	96	5941	98
I min egenskap av näringsidkare/företagare	35	1	84	4	118	2
Total	3889	100	2170	100	6059	100

Antal svarande födda i Sverige: 554 Antal svarande födda i annat land: 286

	Födelse land					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Äktenskapsskillnad	650	17	798	36	1448	24
Vårdnad/boende/ umgänge	2595	67	1374	62	3969	65
Faderskap	54	1	69	3	123	2
Arbetsrättslig fråga	298	8	201	9	499	8
Fastighetsrättslig fråga	120	3	71	3	191	3
Skadestånd	432	11	208	9	640	10
Fordran	209	5	52	2	261	4
Annat	539	14	302	14	841	14

Antal svarande födda i Sverige: 556 Antal svarande födda i annat land: 291

	Födelse land					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Fråga 11a Var det någon angelägenhet utomlands som du behövde rättshjälp för?	153	4	177	9	330	6
Ja						
Nej	3666	96	1876	91	5542	94
Total	3819	100	2053	100	5872	100

Antal svarande födda i Sverige: 545 Antal svarande födda i annat land: 272

	Födelse land					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Bifall	3302	86	1554	79	4856	84
Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?	491	13	368	19	860	15
Bifall+Avslag	28	1	45	2	73	1
Total	3821	100	1968	100	5789	100

Antal svarande födda i Sverige: 546 Antal svarande födda i annat land: 260

	Födelseland					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag uppnådde inte 100-timmarsgränsen	2425	66	1037	51	3462	61
Jag fick utökat antal timmar	63	2	23	1	85	1
Jag betalade mitt ombud själv	441	12	205	10	646	11
Jag drev tvisten vidare utan ombud	22	1	32	2	54	1
Jag avstod från att driva tvisten vidare	69	2	30	2	100	2
Jag vet inte	665	18	698	34	1363	24
Total	3685	100	2025	100	5711	100

Antal svarande födda i Sverige: 507 Antal svarande födda i annat land: 258

	Födelse land					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte haft någon kontakt	1818	47	821	39	2638	44
Mycket bra	388	10	322	15	710	12
Ganska bra	480	12	331	16	811	14
Ganska dåligt	197	5	38	2	235	4
Mycket dåligt	358	9	298	14	656	11
Jag har ingen åsikt	619	16	314	15	933	16
Total	3858	100	2124	100	5982	100

Fråga 15 Hur anser du att du har blivit bemött av myndigheterna, exempelvis av domstol eller Rättshjälpsmyndigheten, när du har haft kontakt med dem angående frågor om rättshjälp?

Antal svarande födda i Sverige: 546 Antal svarande födda i annat land: 276

	Födelse land					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	3382	86	1825	84	5207	85
Fråga 16a Har du någon hemförsäkring?	509	13	266	12	775	13
Jag vet inte	51	1	93	4	144	2
Total	3942	100	2184	100	6125	100

Antal svarande födda i Sverige: 564 Antal svarande födda i annat land: 287

	Födelse land					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	278	8	121	6	399	7
Fråga 17a Har du någon företagarförsäkring?	3206	87	1741	87	4947	87
Jag vet inte	208	6	135	7	342	6
Total	3692	100	1997	100	5689	100

Antal svarande födda i Sverige: 531 Antal svarande födda i annat land: 261

	Födelseland					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Fråga 18 Har du begärt att få utnyttja rättsskyddet i en försäkring?	1326	35	578	28	1904	32
Nej	2473	65	1498	72	3971	68
Total	3799	100	2076	100	5875	100

Antal svarande födda i Sverige: 548 Antal svarande födda i annat land: 271

	Födelseland					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	633	16	275	13	908	15
Nej	2852	73	1541	74	4392	73
Fråga 21a Har du fått ersättning för juristhjälp från ditt försäkringsbolag? Nej, jag har ingen försäkring med rättsskydd	400	10	278	13	678	11
Total	3885	100	2093	100	5978	100

Antal svarande födda i Sverige: 552 Antal svarande födda i annat land: 274

	Födelse land					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte haft någon kontakt	2041	54	1050	50	3092	52
Mycket bra	214	6	108	5	323	5
Ganska bra	468	12	200	10	668	11
Ganska dåligt	330	9	129	6	459	8
Mycket dåligt	320	8	142	7	462	8
Jag har ingen åsikt	440	12	470	22	910	15
Total	3813	100	2099	100	5912	100

Antal svarande födda i Sverige: 540 Antal svarande födda i annat land: 274

	Födelse land					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	687	18	469	22	1156	19
Ganska bra	1271	33	500	23	1772	29
Ganska dåligt	393	10	214	10	607	10
Mycket dåligt	525	14	194	9	719	12
Jag har ingen åsikt	1010	26	775	36	1785	30
Total	3887	100	2152	100	6039	100

Fråga 23 Vad anser du om att man som huvudregel svarar för sina utgifter för att anlita en jurist genom att själv betala en hemförsäkring eller liknande där rättsskydd ingår?

Antal svarande födda i Sverige: 553 Antal svarande födda i annat land: 281

	Födelse land					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	785	20	412	19	1198	20
Ganska bra	1486	38	662	30	2149	35
Ganska dåligt	527	13	262	12	789	13
Mycket dåligt	625	16	323	15	948	16
Jag har ingen åsikt	483	12	515	24	998	16
Total	3907	100	2175	100	6082	100

Fråga 24 Den som får statlig rättshjälp måste själv betala en avgift som varierar mellan 2 % och 40 % beroende på vilken inkomst man har. Vad anser du om ett sådant system?

Antal svarande födda i Sverige: 556 Antal svarande födda i annat land: 284

	Födelse land					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	620	16	502	23	1122	18
Ganska bra	1261	32	661	30	1922	31
Ganska dåligt	653	17	243	11	897	15
Mycket dåligt	655	17	246	11	902	15
Jag har ingen åsikt	731	19	536	25	1267	21
Total	3920	100	2189	100	6109	100

Antal svarande födda i Sverige: 558 Antal svarande födda i annat land: 286

	Födelse land					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	250	6	255	12	504	8
Ganska bra	802	20	483	22	1285	21
Ganska dåligt	793	20	334	16	1126	19
Mycket dåligt	1336	34	516	24	1852	31
Jag har ingen åsikt	735	19	562	26	1297	21
Total	3915	100	2149	100	6064	100

Fråga 26 När det är fråga om skilsmässa får man normalt klara sig utan ekonomiskt bistånd till juristhjälp om det inte handlar om en större tvist i domstol, exempelvis tvistiga vårdnadsfrågor. Vad anser du om detta?

Antal svarande födda i Sverige: 558 Antal svarande födda i annat land: 278

	Födelse land					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte sökt eller fått någon information	1015	26	501	23	1517	25
Mycket bra	334	9	332	15	666	11
Ganska bra	1250	32	691	32	1941	32
Ganska dålig	740	19	402	18	1141	19
Mycket dålig	554	14	257	12	812	13
Total	3893	100	2183	100	6076	100

Antal svarande födda i Sverige: 554 Antal svarande födda i annat land: 282

	Födelse land					
	Sverige		Annat land		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte sökt eller fått någon information	1372	35	709	33	2081	35
Mycket bra	187	5	222	10	409	7
Ganska bra	1007	26	590	28	1597	27
Ganska dålig	788	20	360	17	1148	19
Mycket dålig	512	13	252	12	764	13
Total	3866	100	2133	100	5999	100

Antal svarande födda i Sverige: 550 Antal svarande födda i annat land: 276

Bilaga 6: Tabeller uppdelade efter om man sökte rättshjälp som privatperson eller i egenskap av näringsidkare/företagare (fråga 9)

	Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?					
	Som privatperson		I min egenskap av näringsidkare/företagare		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
God kunskap	696	12	64	56	759	13
Viss kunskap	2947	50	35	30	2982	50
Mycket liten/ingen kunskap	2248	38	16	14	2264	38
Total	5891	100	114	100	6005	100

Fråga 7 Vilken kunskap om statlig rättshjälp tycker du att du har idag?

Antal svarande som sökte som privatperson: 816 Antal svarande som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare: 18

	Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?					
	Som privatperson		I min egenskap av näringsidkare/företagare		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Fråga 8 Vilken kunskap om rättsskydd i försäkring tycker du att du har idag?						
God kunskap	445	8	20	19	464	8
Viss kunskap	2346	40	34	33	2380	40
Mycket liten/ingen kunskap	3084	53	49	48	3134	52
Total	5875	100	103	100	5978	100

Antal svarande som sökte som privatperson: 813 Antal svarande som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare: 17

	Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?					
	Som privatperson		I min egenskap av näringsidkare/företagare		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Äktenskapsskillnad	1403	24	36	31	1439	24
Vårdnad/boende/ umgänge	3892	66	27	23	3919	65
Faderskap	123	2	0	0	123	2
Arbetsrättslig fråga	455	8	36	30	491	8
Fastighetsrättslig fråga	157	3	34	28	191	3
Skadestånd	601	10	36	30	636	11
Fordran	250	4	11	9	261	4
Annat	796	13	31	27	827	14

Fråga 10
Till vad
ansökte
du om
rättshjälp?

Antal svarande som sökte som privatperson: 819 Antal svarande som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare: 19

	Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?					
	Som privatperson		I min egenskap av näringsidkare/företagare		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Fråga 11a Var det någon angelägenhet utomlands som du behövde rättshjälp för?	282	5	48	41	330	6
Ja						
Nej	5420	95	68	59	5488	94
Total	5702	100	116	100	5818	100

Antal svarande som sökte som privatperson: 791 Antal svarande som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare: 18

	Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?					
	Som privatperson		I min egenskap av näringsidkare/företagare		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?	4830	86	71	62	4901	85
Bifall						
Avslag	791	14	43	38	834	15
Total	5621	100	114	100	5735	100

Antal svarande som sökte som privatperson: 782 Antal svarande som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare: 18

	Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?					
	Som privatperson		I min egenskap av näringsidkare/företagare		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag uppnådde inte 100-timmarsgränsen	3398	62	17	16	3415	61
Jag fick utökat antal timmar	85	2	0	0	85	2
Jag betalade mitt ombud själv	607	11	14	13	621	11
Jag drev tvisten vidare utan ombud	50	1	4	4	54	1
Jag avstod från att driva tvisten vidare	100	2	0	0	100	2
Jag vet inte	1275	23	70	67	1346	24
Total	5516	100	105	100	5621	100

Fråga 14 När rättshjälp beviljas betalar staten som huvudregel ersättning för juristhjälp i högst 100 timmar. Vad hände när du uppnådde 100-timmarsgränsen?

Antal svarande som sökte som privatperson: 736 Antal svarande som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare: 17

	Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?					
	Som privatperson		I min egenskap av näringsidkare/företagare		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte haft någon kontakt	2560	45	20	19	2580	44
Mycket bra	694	12	11	11	706	12
Ganska bra	757	13	26	25	784	13
Ganska dåligt	229	4	2	2	231	4
Mycket dåligt	616	11	20	19	636	11
Jag har ingen åsikt	883	15	27	25	910	16
Total	5738	100	107	100	5845	100

Fråga 15 Hur anser du att du har blivit bemött av myndigheterna, exempelvis av domstol eller Rättshjälpsmyndigheten, när du har haft kontakt med dem angående frågor om rättshjälp?

Antal svarande som sökte som privatperson: 786 Antal svarande som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare: 18

	Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?					
	Som privatperson		I min egenskap av näringsidkare/företagare		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	5013	85	62	58	5075	85
Fråga 16a Har du någon hemförsäkring?	739	13	22	21	761	13
Jag vet inte	121	2	23	21	144	2
Total	5873	100	107	100	5980	100

Antal svarande som sökte som privatperson: 812 Antal svarande som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare: 18

	Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?					
	Som privatperson		I min egenskap av näringsidkare/företagare		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	363	7	20	19	383	7
Fråga 17a Har du någon företagarförsäkring?	4778	88	62	58	4840	87
Jag vet inte	313	6	25	23	338	6
Total	5454	100	107	100	5561	100

Antal svarande som sökte som privatperson: 756 Antal svarande som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare: 18

	Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?					
	Som privatperson		I min egenskap av näringsidkare/företagare		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	1861	33	16	15	1877	33
Fråga 18 Har du begärt att få utnyttja rättsskyddet i en försäkring?	3777	67	89	85	3866	67
Total	5639	100	105	100	5743	100

Antal svarande som sökte som privatperson: 783 Antal svarande som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare: 17

	Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?					
	Som privatperson		I min egenskap av näringsidkare/företagare		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	878	15	2	2	881	15
Nej	4232	74	76	71	4307	74
Fråga 21a Har du fått ersättning för juristhjälp från ditt försäkringsbolag?	622	11	29	27	651	11
Nej, jag har ingen försäkring med rättsskydd						
Total	5732	100	107	100	5839	100

Antal svarande som sökte som privatperson: 789 Antal svarande som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare: 18

	Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?					
	Som privatperson		I min egenskap av näringsidkare/företagare		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte haft någon kontakt	2970	52	40	37	3010	52
Mycket bra	314	6	4	4	318	6
Ganska bra	629	11	27	25	656	11
Ganska dåligt	434	8	4	4	439	8
Mycket dåligt	435	8	18	17	453	8
Jag har ingen åsikt	890	16	14	13	904	16
Total	5674	100	107	100	5781	100

Fråga 22 Hur anser du att du har blivit bemött av försäkringsbolagen när du har haft kontakt med dem angående frågor om rättsskydd?

Antal svarande som sökte som privatperson: 777 Antal svarande som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare: 18

	Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?					
	Som privatperson		I min egenskap av näringsidkare/företagare		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	1129	19	11	11	1140	19
Ganska bra	1725	30	26	24	1752	30
Ganska dåligt	596	10	11	11	607	10
Mycket dåligt	693	12	22	21	715	12
Jag har ingen åsikt	1669	29	36	33	1705	29
Total	5812	100	107	100	5919	100

Fråga 23 Vad anser du om att man som huvudregel svarar för sina utgifter för att anlita en jurist genom att själv betala en hemförsäkring eller liknande där rättsskydd ingår?

Antal svarande som sökte som privatperson: 798 Antal svarande som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare: 18

	Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?					
	Som privatperson		I min egenskap av näringsidkare/företagare		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	1161	20	25	21	1186	20
Ganska bra	2071	36	42	35	2113	36
Ganska dåligt	744	13	29	25	773	13
Mycket dåligt	908	16	20	17	928	16
Jag har ingen åsikt	935	16	2	2	938	16
Total	5820	100	118	100	5939	100

Fråga 24 Den som får statlig rättshjälp måste själv betala en avgift som varierar mellan 2 % och 40 % beroende på vilken inkomst man har. Vad anser du om ett sådant system?

	Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?					
	Som privatperson		I min egenskap av näringsidkare/företagare		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	1063	18	36	31	1099	18
Ganska bra	1855	32	20	17	1875	31
Ganska dåligt	850	15	31	26	881	15
Mycket dåligt	873	15	20	17	893	15
Jag har ingen åsikt	1207	21	11	9	1218	20
Total	5847	100	118	100	5966	100

Fråga 25 När rättshjälp beviljas betalar staten som huvudregel ersättning för juristhjälp i högst 100 timmar. Vad anser du om denna regel?

Antal svarande som sökte som privatperson: 805 Antal svarande som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare: 19

	Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?					
	Som privatperson		I min egenskap av näringsidkare/företagare		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	475	8	18	17	493	8
Ganska bra	1273	22	0	0	1273	21
Ganska dåligt	1095	19	16	15	1111	19
Mycket dåligt	1799	31	22	21	1821	31
Jag har ingen åsikt	1194	20	51	48	1245	21
Total	5836	100	107	100	5943	100

Fråga 26 När det är fråga om skilsmässa får man normalt klara sig utan ekonomiskt bistånd till juristhjälp om det inte handlar om en större tvist i domstol, exempelvis tvistiga vårdnadsfrågor. Vad anser du om detta?

Antal svarande som sökte som privatperson: 800 Antal svarande som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare: 18

	Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?					
	Som privatperson		I min egenskap av näringsidkare/företagare		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte sökt eller fått någon information	1406	24	29	27	1435	24
Mycket bra	632	11	34	32	666	11
Ganska bra	1912	33	17	16	1929	32
Ganska dålig	1131	19	2	2	1133	19
Mycket dålig	775	13	24	23	799	13
Total	5855	100	107	100	5962	100

Fråga 27 Vad anser du om den information du har fått om rättshjälp?

Antal svarande som sökte som privatperson: 802 Antal svarande som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare: 18

	Fråga 9 När du ansökte om rättshjälp i vilken egenskap sökte du?					
	Som privatperson		I min egenskap av näringsidkare/företagare		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte sökt eller fått någon information	1957	34	43	40	1999	34
Mycket bra	409	7	0	0	409	7
Ganska bra	1566	27	31	29	1597	27
Ganska dålig	1133	20	11	11	1144	19
Mycket dålig	725	13	22	21	747	13
Total	5789	100	107	100	5896	100

Fråga 28 Vad anser du om den information du har fått om rättsskydd?

Antal svarande som sökte som privatperson: 793 Antal svarande som sökte i egenskap av näringsidkare/företagare: 18

Bilaga 7: Tabeller uppdelade efter om man fick bifall eller avslag (fråga 12)

	Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?					
	Bifall		Avslag		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
God kunskap	551	11	135	16	685	12
Fråga 7 Vilken kunskap om statlig rättshjälp tycker du att du har idag?	2626	54	310	36	2935	51
Viss kunskap	1702	35	413	48	2115	37
Mycket liten/ingen kunskap	4878	100	857	100	5735	100
Total						

Antal svarande som fick bifall: 597 Antal svarande som fick avslag: 203

	Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?					
	Bifall		Avslag		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
God kunskap	338	7	87	10	425	7
Fråga 8 Vilken kunskap om rättsskydd i försäkring tycker du att du har idag?	2100	43	251	29	2350	41
Viss kunskap	2436	50	520	61	2955	52
Mycket liten/ingen kunskap	4874	100	857	100	5731	100
Total						

Antal svarande som fick bifall: 595 Antal svarande som fick avslag: 203

	Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?							
	Bifall		Avslag		Total			
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Som privatperson	4830	99	791	95	5621	98		
I min egenskap av näringsidkare/företagare	71	1	43	5	114	2		
Total	4901	100	834	100	5735	100		

Antal svarande som fick bifall: 599 Antal svarande som fick avslag: 201

	Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?					
	Bifall		Avslag		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Äktenskapsskillnad	1111	23	201	24	1312	23
Vårdnad/boende/ umgänge	3454	70	303	35	3757	65
Faderskap	78	2	27	3	105	2
Arbetsrättslig fråga	404	8	71	8	476	8
Fastighetsrättslig fråga	92	2	90	11	182	3
Skadestånd	452	9	160	19	612	11
Fordran	204	4	53	6	256	4
Annat	567	12	192	22	759	13

Fråga 10
Till vad
ansökte
du om
rättshjälp?

Antal svarande som fick bifall: 601 Antal svarande som fick avslag: 202

	Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?					
	Bifall		Avslag		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Fråga 11a Var det någon angelägenhet utomlands som du behövde rättshjälp för?	221	5	89	11	310	6
Nej	4567	95	700	89	5268	94
Total	4788	100	789	100	5578	100

Antal svarande som fick bifall: 586 Antal svarande som fick avslag: 193

	Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?					
	Bifall		Avslag		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag uppnådde inte 100-timmarsgränsen	3071	65	260	38	3331	61
Jag fick utökat antal timmar	85	2	0	0	85	2
Jag betalade mitt ombud själv	503	11	118	17	622	11
Jag drev tvisten vidare utan ombud	18	0	20	3	38	1
Jag avstod från att driva tvisten vidare	85	2	15	2	100	2
Jag vet inte	990	21	274	40	1264	23
Total	4752	100	688	100	5440	100

Fråga 14 När rättshjälp beviljas betalar staten som huvudregel ersättning för juristhjälp i högst 100 timmar. Vad hände när du uppnådde 100-timmarsgränsen?

Antal svarande som fick bifall: 579 Antal svarande som fick avslag: 152

	Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?					
	Bifall		Avslag		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte haft någon kontakt	2338	49	176	21	2514	45
Mycket bra	627	13	29	3	656	12
Ganska bra	698	15	75	9	773	14
Ganska dåligt	131	3	89	11	219	4
Mycket dåligt	329	7	264	31	593	10
Jag har ingen åsikt	685	14	209	25	894	16
Total	4808	100	842	100	5649	100

Fråga 15 Hur anser du att du har blivit bemött av myndigheterna, exempelvis Rättshjälpsmyndigheten, när du har haft kontakt med dem angående frågor om rättshjälp?

Antal svarande som fick bifall: 584 Antal svarande som fick avslag: 196

Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?						
	Bifall		Avslag		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	4158	86	725	84	4884	85
Fråga 16a Har du någon hemförsäkring?	602	12	116	13	718	13
Jag vet inte	90	2	23	3	112	2
Total	4850	100	864	100	5714	100

Antal svarande som fick bifall: 595 Antal svarande som fick avslag: 202

Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?						
	Bifall		Avslag		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	294	6	72	9	365	7
Fråga 17a Har du någon företagarsäkring?	3973	88	716	86	4689	87
Jag vet inte	272	6	47	6	320	6
Total	4539	100	835	100	5374	100

Antal svarande som fick bifall: 557 Antal svarande som fick avslag: 193

Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?						
	Bifall		Avslag		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Fråga 18 Har du begärt att få utnyttja rättsskyddet i en försäkring?	1483	32	331	40	1813	33
Nej	3214	68	491	60	3705	67
Total	4697	100	821	100	5518	100

Antal svarande som fick bifall: 577 Antal svarande som fick avslag: 195

Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?						
	Bifall		Avslag		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Ja	700	15	142	17	842	15
Nej	3562	75	620	72	4181	74
Fråga 21a Har du fått ersättning för juristhjälp från ditt försäkringsbolag?	505	11	98	11	603	11
Total	4766	100	860	100	5626	100

Antal svarande som fick bifall: 581 Antal svarande som fick avslag: 201

	Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?							
	Bifall		Avslag		Total			
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte haft någon kontakt	2543	54	397	48	2940	53		
Mycket bra	258	5	45	5	303	5		
Ganska bra	562	12	94	11	656	12		
Ganska dåligt	365	8	55	7	420	8		
Mycket dåligt	314	7	105	13	419	8		
Jag har ingen åsikt	658	14	137	16	795	14		
Total	4699	100	833	100	5532	100		

Fråga 22 Hur anser du att du har blivit bemött av försäkringsbolagen när du har haft kontakt med dem angående frågor om rättsskydd?

Antal svarande som fick bifall: 572 Antal svarande som fick avslag: 193

	Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?					
	Bifall		Avslag		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	953	20	124	15	1077	19
Ganska bra	1467	30	219	26	1686	30
Ganska dåligt	518	11	66	8	584	10
Mycket dåligt	525	11	163	20	688	12
Jag har ingen åsikt	1373	28	259	31	1631	29
Total	4836	100	830	100	5667	100

Fråga 23 Vad anser du om att man som huvudregel svarar för sina utgifter för att anlita en jurist genom att själv betala en hemförsäkring eller liknande där rättsskydd ingår?

Antal svarande som fick bifall: 590 Antal svarande som fick avslag: 195

	Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?					
	Bifall		Avslag		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	1052	22	75	9	1127	20
Ganska bra	1823	38	263	31	2086	37
Ganska dåligt	629	13	108	13	737	13
Mycket dåligt	707	15	191	22	897	16
Jag har ingen åsikt	621	13	223	26	844	15
Total	4831	100	860	100	5690	100

Fråga 24 Den som får statlig rättshjälp måste själv betala en avgift som varierar mellan 2 % och 40 % beroende på vilken inkomst man har. Vad anser du om ett sådant system?

Antal svarande som fick bifall: 590 Antal svarande som fick avslag: 200

	Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?					
	Bifall		Avslag		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	876	18	150	17	1026	18
Ganska bra	1618	33	200	23	1818	32
Ganska dåligt	737	15	121	14	858	15
Mycket dåligt	714	15	153	18	866	15
Jag har ingen åsikt	913	19	236	27	1149	20
Total	4858	100	860	100	5718	100

Fråga 25 När rättshjälp beviljas betalar staten som huvudregel ersättning för juristhjälp i högst 100 timmar. Vad anser du om denna regel?

Antal svarande som fick bifall: 594 Antal svarande som fick avslag: 200

	Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?					
	Bifall		Avslag		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket bra	385	8	81	10	466	8
Ganska bra	1046	22	164	20	1210	21
Ganska dåligt	973	20	110	13	1084	19
Mycket dåligt	1501	31	256	31	1757	31
Jag har ingen åsikt	939	19	221	27	1160	20
Total	4844	100	832	100	5677	100

Fråga 26 När det är fråga om skilsmässa får man normalt klara sig utan ekonomiskt bistånd till juristhjälp om det inte handlar om en större tvist i domstol, exempelvis tvistiga vårdnadsfrågor. Vad anser du om detta?

Antal svarande som fick bifall: 591 Antal svarande som fick avslag: 196

	Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?					
	Bifall		Avslag		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte sökt eller fått någon information	1122	23	221	27	1343	24
Mycket bra	588	12	45	5	633	11
Ganska bra	1704	35	150	18	1854	33
Ganska dålig	837	17	249	30	1086	19
Mycket dålig	597	12	168	20	765	13
Total	4848	100	832	100	5680	100

Fråga 27 Vad anser du om den information du har fått om rättshjälp?

Antal svarande som fick bifall: 591 Antal svarande som fick avslag: 196

	Fråga 12a När du ansökte om rättshjälp fick du bifall eller avslag?					
	Bifall		Avslag		Total	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag har inte sökt eller fått någon information	1632	34	274	34	1907	34
Mycket bra	373	8	6	1	380	7
Ganska bra	1389	29	128	16	1518	27
Ganska dålig	874	18	236	29	1110	20
Mycket dålig	544	11	160	20	704	13
Total	4813	100	805	100	5618	100

Antal svarande som fick bifall: 587 Antal svarande som fick avslag: 192

Alla ej institutionsboende

ULF1998-1999

ULF2000-2001

ULF2002-2003

ULF2006

Andel som ej har hemförsäkring för sin bostad

Ålder	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv
16-24år	4,7	4,6	4,7	5,0	5,9	5,4	7,6	7,1	7,4	5,2	5,3	5,2
25-34år	5,5	3,2	4,4	5,1	3,5	4,4	6,5	3,3	5,0	4,8	3,1	4,0
35-54år	3,4	1,5	2,4	2,7	1,0	1,9	3,0	1,9	2,5	1,9	1,3	1,6
55-74år	2,7	1,0	1,8	1,6	1,9	1,8	2,3	1,2	1,8	2,1	0,7	1,4
75-84år	3,3	2,7	2,9	1,9	2,2	2,1	1,5	3,7	2,7	1,7	0,4	1,0
Alla 16-84år	3,8	2,2	3,0	3,1	2,3	2,7	3,9	2,7	3,3	2,9	1,8	2,4

Andel som ej har hemförsäkring för sin bostad

Hustyp	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv
Småhus eller radhus	0,9	0,6	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,6	0,8	0,5	0,4	0,5
Flerfamiljshus	7,7	4,3	5,9	6,4	4,3	5,3	8,3	5,3	6,7	6,4	3,9	5,1
Övrigt	42,6	8,8	27,2	0	8,5	5,2	0	0	0	10,2	0	5,4

Andel som ej har hemförsäkring för sin bostad

Besittningsform	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv
Äganderätt	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,2	0,3	0,2	0,1	0,1
Bostadsrätt	1,7	0,8	1,2	1,2	0,9	1,1	2,3	1,3	1,8	2,0	1,5	1,8
Hyresrätt i 1:a hand	8,9	4,8	6,8	7,6	4,9	6,2	9,0	6,1	7,4	8,2	3,9	5,9
Hyresrätt i 2:a hand	27,6	17,1	22,8	23,7	18,5	21,2	36,3	27,8	32,9	7,0	25,4	15,1
Tjänstebostad	9,8	17,4	13,6	0	0	0	29,2	9,2	14,5	0	52,5	16,1
Inneboende	24,3	0	17,5	15,0	25,7	18,1	49,7	22,0	37,2	21,3	31,0	25,7
Annat	24,8	5,2	13	9,5	10,7	10,1	0,0	7,3	3,3	0	0	0

Andel som ej har hemförsäkring för sin bostad

Lägenhetstyp	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv
Lägenhet utan kök	24,0	3,5	15,5	18,0	12,7	15,7	28,2	16,7	23,5	15,8	12,9	14,2
1 rum och kök	15,9	15,2	15,7	13,6	11,3	12,8	18,8	13,1	16,5	13,4	11,1	12,4
2 rum och kök	8,7	4,5	6,5	7,4	4,6	6,0	7,9	5,5	6,7	6,8	4,5	5,7
3 rum och kök	4,0	3,1	3,5	2,8	2,8	2,8	4,6	3,3	3,9	3,9	1,8	2,8
4 rum och kök	1,1	0,7	0,9	0,8	1,0	0,9	0,5	1,2	0,9	0,7	0,6	0,7
5 o fler rum och kök	0,4	0,4	0,4	0,4	0,6	0,5	0,5	0,4	0,5	0,5	0,2	0,3

Andel som ej har hemförsäkring för sin bostad

Familjetyckel	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv
Ungdomar 16-24 år kvarboende hos föräldrar	0,3	1,1	0,7	0,5	1,3	0,9	1,0	0,9	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,2
Ungdomar 16-24 år ensamstående	16,8	11,9	14,4	17,8	18,3	18,0	24,2	22,8	23,6	23,3	19,1	21,3			
Ungdomar 16-24 år Samboende	10,2	6,3	7,6	5,9	4,7	5,2	14,7	7,0	9,9	3,9	6,9	5,8			
Yngre barnlösa 25-44år Samboende	2,2	2,6	2,4	2,3	1,9	2,1	2,6	1,3	2,0	3,1	0,6	1,9			
Yngre barnlösa 25-44år Ensamstående	9,7	4,7	8,3	8,1	3,7	6,7	11,2	8,4	10,3	7,4	6,6	7,2			
Småbarnsföräldrar yngsta barnet 0-6år Samboende	1,7	1,3	1,5	1,7	2,1	1,9	1,6	1,2	1,4	1,3	0,5	0,9			
Småbarnsföräldrar yngsta barnet 0-6år Ensamstående	15,6	7,4	9,2	7,5	8,0	7,9	16,7	11,0	12,2	0	10,6	7,3			
Föräldrar med enbart äldre barn, yngsta barnet 7-18år Samboende	1,6	0,5	1,1	0,7	0,6	0,6	1,1	0,1	0,6	0	0	0			
Föräldrar med enbart äldre barn, yngsta barnet 7-18år Ensamstående	5,0	2,9	3,5	6,5	3,6	4,5	4,2	5,1	4,9	1,9	2,9	2,6			
Äldre barnlösa 45-64år Samboende	1,0	0,7	0,8	0,6	0,6	0,6	0,9	0,6	0,8	0,2	0,6	0,4			
Äldre barnlösa 45-64år Ensamstående	9,9	4,3	7,2	8,2	1,7	5,0	8,7	3,9	6,3	8,8	3,4	6,1			
Pensionärer 65-84år Samboende	0,9	0,8	0,9	0,8	1,0	0,9	0,5	0,6	0,5	1,1	0,4	0,8			
Pensionärer 65-84år Ensamstående	7,9	2,6	4,2	2,7	4,3	3,9	4,4	3,9	4,1	4,9	1,3	2,4			

Andel som ej har hemförsäkring för sin bostad

Antal år i nuvarande bostad	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv
0-1 år sedan inflyttning	9,6	5,6	7,5	7,2	4,9	6,1	10,6	7,8	9,2	8,3	6,4	7,4			
2 år sedan inflyttning	4,6	3,2	3,9	5,2	4,4	4,8	4,1	3,0	3,6	5,5	2,1	3,7			
3-5 år sedan inflyttning	4,3	2,3	3,3	2,7	2,3	2,5	4,5	2,4	3,4	3,1	1,0	2,1			
6-10 år sedan inflyttning	2,2	1,3	1,8	2,2	2,2	2,2	2,6	2,3	2,4	1,3	1,0	1,1			
11 år eller mer sedan inflyttning	1,7	0,7	1,1	1,3	0,9	1,1	1,4	0,7	1,0	0,7	0,6	0,6			

Andel som ej har hemförsäkring för sin bostad

Region	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv
Hela StorSthlm, StorGbg, StorMalmö	5,1	2,3	3,7	3,9	3,0	3,4	5,0	3,2	4,1	3,1	1,6	2,3
Övriga	3,1	2,1	2,6	2,8	2,0	2,4	3,4	2,5	2,9	2,8	1,9	2,4

Andel som ej har hemförsäkring för sin bostad

Region	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv
Stockholm , Göteborg, Malmö (kommun)	7,0	2,7	4,7	4,5	3,3	3,9	6,0	4,3	5,1	2,3	2,5	2,4
Övriga StorSthlm, StorGbg, StorMalmö	2,3	0,7	1,5	3,9	2,6	3,2	2,8	2,4	2,6	2,3	0,9	1,6
Övriga	3,3	2,2	2,7	2,8	2,1	2,4	3,6	2,3	3,0	3,0	1,8	2,4

Andel som ej har hemförsäkring för sin bostad

Nationalitet	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv
Svenska medborgare	2,7	1,6	2,1	2,6	1,8	2,2	3,2	1,9	2,6	2,6	1,3	1,9
Naturaliserade	11,9	3,2	7,2	4,4	3,7	4,0	7,7	4,7	6,1	4,0	4,6	4,4
Nordiska (inkl Finska)	9,1	3,0	5,5	5,4	3,3	4,2	9,0	10,1	9,6	3,7	3,8	3,8
Övriga utländska medborgare	15,9	15,8	15,8	16,3	14,1	15,3	14,2	13,3	13,7	10,1	10,6	10,4

Andel som ej har hemförsäkring för sin bostad

Bakgrund	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv	Män	Kvinnor	M+Kv
Född utomlands	13,0	6,0	9,2				9,4	7,2	8,2	6,3	5,7	6,0
Född i Sverige med båda föräldrar utrikes födda	5,0	6,5	5,7				4,3	5,1	4,7	0,0	4,6	2,1
Född i Sverige med 1 förälder utrikes född	4,4	3,7	4,0				5,7	2,5	4,2	6,3	0,7	3,7
Född i Sverige med svenska föräldrar	2,5	1,4	2,0				3,0	1,8	2,4	2,3	1,2	1,7

Bilaga 18 Enkät angående företagarförsäkring

2009-02-03

KOFF och rättsskydd

Enkät har skickats till försäkringsbolag som bedriver sakförsäkringsrörelse. Sju svar har erhållits.

- Innehåller KOFF i ert försäkringsbolag alltid en rättsskyddsförsäkring?

Ja	4
Nej	3
- Eller är rättsskyddet en tilläggförsäkring till KOFFen? [De tre bolag som svarade Nej på föregående fråga svarar Ja här.](#)
- I så fall, i hur stor omfattning tecknas försäkring innehållande rättsskyddsmomentet? [Väldigt ofta, över 90 %.](#)
- Vet ni om det finns försäkringsbolag på svenska marknaden som erbjuder KOFF utan rättsskyddsmomentet? [Ja, framgår ovan \(men dessa bolag har det som tillägg\)](#)
- Kan innehållet i KOFFen skilja sig mellan bolag med olika verksamhetstyper och omfattning? [I de flesta bolag kan KOFFen ha varierande villkor beroende på verksamhet, alternativt finns ett grundskydd med tilläggsmoment. Rättsskyddet är däremot ungefär lika, men kan t ex skilja sig avseende immaterialrättsliga tvister.](#)
- Hur stora bolag (anställda och/eller omsättning) tecknar KOFF, dvs när börjar bolagen upphandla mer skräddarsydda lösningar? [Över en omsättning på ca 500 miljoner kr upphandlas företagsförsäkring separat. Små och medelstora företag köper KOFF. Gräns på 50-60 anställda.](#)
- Hur ser fördelningen mellan KOFF och separat upphandlad företagsförsäkring ut? (t ex 60 % av tecknade företagsförsäkring är KOFF och 40 % separat). [De flesta bolag anger 90-95%, något bolag 99 % och något 20%.](#)
- Kan alla företag köpa en separat upphandlad rättsskyddsförsäkring (dvs även mycket små bolag såsom enmansbolag)? [Tre bolag anger att KOFF måste tecknas för att få tillgång till rättsskyddsmomentet. Två bolag anger att rättsskyddsförsäkring kan köpas separat.](#)

Enkät - Försäkringsbolagens synpunkter på möjligheten att få rättsskydd/rättshjälp!

FÖRSÄKRINGSFÖRBUNDETS SAMMANSTÄLLNING AV SVAR FRÅN FÖRSÄKRINGSBOLAGEN

Svar har inkommit från nio försäkringsbolag (Dina, Folksam, If, Länsförsäkringar, Moderna, Sveland, Trygg Hansa, Vesta och Zurich). Av dessa är två relativt nystartade (Sveland och Vesta) och har ännu ingen erfarenhet av rättskyddsförsäkringar. Dessa lämnas utanför. Ett bolag, Zurich, har endast företagsförsäkring och är därför endast med i frågorna 12 och 13. Huvudsakligen baseras således svaren i enkäten på svar erhållna från sex försäkringsbolag, vilket motsvarar 86,9 procent av marknaden för Hem- och villa-försäkringar år 2007.

Under respektive fråga anges en sammanställning av de svar som erhållits. Inom parantes uppges hur många bolag som givit lika svar. Svar har dock inte erhållits på alla frågor.

Allmänt

1. *Har ert bolag vidtagit några åtgärder till följd av att en rättssökande efter reformen 1997 förväntas ha tecknat försäkring som inkluderar rättskydd (exempelvis funnit behov av att anställa fler handläggare, höja premierna eller förstärka rättskyddet i försäkringarna)?*

- Generellt Nej
- Ökade kostnader medfört att premien höjts något (2)
- Maxbeloppet höjts (3)
- Ökat antal handläggare hos ett bolag

2. *Har ni inför reformen 1997 eller i tiden därefter genomfört någon analys angående behovet av förändringar i försäkringar som inkluderar rättsskydd? Om så varit fallet, vad utvisade analysen?*
- Analys av försäkringsvillkor görs hela tiden varje år (2)
 - Analys gjordes före ikraftträdandet (2)
 - Inga ändringar av villkor (2)
3. *Anser ni att den enskilde försäkringstagaren har agerat annorlunda till följd av reformen 1997 (exempelvis tecknat försäkring i större utsträckning eller ställt fler frågor om försäkringarnas innehåll)?*
- Nej (5)
 - Rättsskydds försäkringen uppmärksammas först när behov uppstår, dvs. när kunden kommer i tvist. Detta gäller generellt för försäkring.

Rättsskyddets omfattning

4. *Frågar försäkringstagarna om rättsskydd ingår och om skyddets omfattning innan de tecknar en försäkring?*
- Nej (3)
 - Sällan (3)
5. *Får ni klagomål från försäkringstagarna angående rättsskydds försäkringarna?*
- Nej, sällan. (2)
 - Ja, (4)

Vad gäller klagomålen i så fall?

- Advokatens arvodesräkningar (2)
- Taknivån för låg (2)
- Omfattningen av rättsskyddet avseende vårdnadstvister
- Vanliga skaderegleringsklagomål

- Undantagen för äktenskapstvister, arbetsrätt och förvaltningsärenden
- Det förekommer aldrig klagomål på omfattning

6. *Vilka angelägenheter tar rättsskyddsförsäkringen i anspråk? Uppskatta i procent hur ärendena fördelas mellan de olika angelägenheterna?*

- *Familjerätt ex. vårdnad, underhåll, övrig familjerätt m.m.*
 - 40 % (mellan 22-60%)
- *Fastighetsärenden ex. fastighets- och arrendetvister*
 - 26 % (16-30%)
- *Skadestånd/fordran*
 - 14% (2-30%)
- *Arv/bodelning*
 - 9 % (0-17%)
- *Arbetsrätt*
 - 0%
- *Övrigt*
 - 11% (3-36%)

7. *Hur vanligt är det att barn är parter i de ärenden som gäller rättsskydd? Uppskatta hur många sådana ärenden ni hade under 2007.*

- 5 % (2)
- 1%, Mycket sällan, 3-4 ärenden per år
-

8. *I vilka angelägenheter förekommer barn som part i rättsskyddsfrågor?*

Underhållsbidrag (4)

Vårdnad/Umgänge

Faderskap (4)

Arvstvist (3)

Övrigt (2)

Ev. kommentarer: Barn förekommer även i angelägenheter utomlands

Angelägenheter utomlands

9. *Förekommer frågor om rättsskydd i angelägenheter som behandlas utomlands?*

- JA (6) Inom Norden samt under reseskyddet
- Undantag Timeshare och fastighetstvister (2)

10. *Vilka är i så fall de angelägenheterna?*

- Fastigheter,
- Tvistig fordran,
- Skadestånd vid överfall,
- Olyckshändelse utomlands,
- hotelltvist,
- familjerätt såsom arv

Näringsidkare

11. *Förekommer det att näringsidkare vänder sig till er med frågor om rättsskydd?*

- JA (7)
- Företagarna är mer intresserade av rättsskyddets omfattning

12. *Vad finns det för möjligheter hos ert bolag för en näringsidkare att få rättsskydd? I förekommande fall, beskriv rättsskyddets omfattning.*

- Goda (7)
- Som hemförsäkring med vissa tillägg t ex skattemål.
- Högre självrisk och omfattning avseende ersättning, t ex 5 PBB och självrisk på 20% av kostnaderna.

Ekonomiska aspekter

13. Hur stor var den enskildes genomsnittskostnad i kronor för självrisk inom ramen för rättsskyddet 2007?

- 5 000 kr (3)
- 10 000 kr (2)
- 20-25 000 för företag (1)

14. Hur vanligt är det att ersättningsyrkanden inklusive eventuella motpartskostnader överstiger rättsskyddstaket? Uppskatta andelen ärenden under 2007 i procent.

0-3 % 3-5 % 5-10 % 10-15 % Mer än 15 %

Ev. kommentarer

- 0-3 % (4)
- 5-10% (1)
- Vanligen förliks parterna
- Taknivån påverkar förlikningsviljan

15. Hur vanligt är det att utbetalningar avser motpartskostnader? Uppskatta andelen ärenden under 2007 i procent.

0-3 % 5 % 10 % 15 % 20 % 25 % 30 %

35 % 40% 45 %

Ev. kommentarer

- 0-3% (2)
- 5%
- 20%
- Kan ej beräknas (2)

16. Hur stor beräknar ni att den nuvarande riskpremien för rättsskydd är i hemförsäkringen respektive villahemförsäkringen?

- Hem: 30 kr, 40 kr, 50 kr och 70 kr
- Villahem: 14 kr, 69 kr, 80 kr och 100 kr
- Två bolag lämnade inte ut uppgifterna

17. Vilken är ert bolags genomsnittspremie för hemförsäkring respektive villahemförsäkring?

- Hem: 770 kr, 980 kr, 1 071 kr, 1 234 kr, och 1 370 kr
- Villahem: 1 092 kr, 2 250 kr, 3 500 kr, 3 881 kr, och 4 000 kr

Övrigt

18. Har ni i övrigt några synpunkter på reformen som genomfördes 1997?

- Tvist för arbetsrätt, skilsmässa, mot Försäkringskassan bör ersättas av rättshjälpen
- Det föreligger goda möjligheter att få sin rätt prövad
- Det förekommer att försäkringstagare önskar att rättsskyddet nekas, så att istället rättshjälpen kan tas i anspråk

Bilaga 20 Försäkringsbolagens kostnader för bl.a. rättsskyddsförsäkring

Försäkringsbolagens marknadsandelar

Hemförsäkring (2007)	
Folksam	50,4%
Länsförsäkringar	25,0%
Trygg-Hansa	12,0%
If Skadeförsäkring	9,6%
Moderna Försäkringar	1,7%
DINA-gruppen	1,3%
Villahemförsäkringar (2007)	
Länsförsäkringar	40,9%
Folksam	26,9%
If Skadeförsäkring	12,9%
Trygg-Hansa	11,8%
Dina-gruppen	6,2%
Moderna Försäkringar	1,3%

Antal försäkringar

År	Hemförsäkr	Villahem	Fritidshus	Motorfordon	Totalt
1995	2 471 943	1 522 886	586 669		4 581 498
1996	2 489 858	1 533 722	585 153	4 507 930	9 116 663
1997	2 819 838	1 546 189	587 935	4 692 666	9 646 628
1998	2 813 982	1 549 771	584 242	4 883 361	9 831 356
1999	2 834 859	1 599 746	588 452	5 017 705	10 040 762
2000	2 831 186	1 600 486	584 266	5 187 740	10 203 678
2001	2 836 162	1 598 416	578 500	5 304 540	10 317 618
2002	2 835 637	1 633 527	581 451	5 389 501	10 440 116
2003	2 826 906	1 634 028	579 145	5 605 324	10 645 403
2004	2 825 578	1 648 245	578 458	5 458 435	10 510 716
2005	2 864 047	1 655 289	578 818	5 652 372	10 750 526
2006	2 879 540	1 688 700	577 239	5 826 308	10 971 787
2007	3 115 477	1 629 899	569 421	5 865 109	11 179 906

Totala preliminära skadeutbetalningar på hem- och villahemförs (Mdr)

År	Hemförsäkr	Villahem	Fritidshus	Motorfordon	Totalt
1995	1 171	2 133	323	3 776	7 403
1999	1 529	2 718	393	6 294	10 934
2005	1 687	3 207	500	10 473	15 867
2007	1 679	3 401	445	6 503	12 028

Rättsskyddsförsäkring

Antal Skador

År	Hemförsäkr	Villahem	Fritidshus	Motorfordon	Totalt
1997	5 750	5 025	626		11 401
1998	9 280	5 439	472		15 191
1999	9 092	5 783	444		15 319
2000	8 245	5 717	650		14 612
2001	7 647	5 676	511		13 834
2002	7 638	5 762	539		13 939
2003	7 482	5 669	509	823	14 483
2004	7 179	5 517	464	1 362	14 522
2005	7 221	5 331	451	927	13 930
2006	6 861	5 558	464	984	13 867
2007	7 015	5 551	480		13 046

Beräknad skadekostnad (kSek)

År	Hemförsäkr	Villahem	Fritidshus	Motorfordon	Totalt
1997	55 704	88 567	13 065		157 336
1998	109 203	99 961	9 949		219 113
1999	124 368	100 425	9 304		234 097
2000	129 821	103 440	12 885		246 146
2001	127 589	106 973	9 740		244 302
2002	145 421	116 138	12 408		273 967
2003	150 148	118 069	13 324	6 767	288 308
2004	148 749	113 364	10 466	7 339	279 918
2005	152 567	110 655	9 378	7 584	280 184
2006	155 039	110 850	11 089	5 464	282 442
2007	148 234	112 366	10 823		271 423

Bilaga 21 Jämförelse mellan villkor i hem- och villaförsäkring

Hem- och villaförsäkring – Jämförelse rättsskyddsvillkor 2009-01-01

Bolag/produktnamn	Försäkringsgivare
Aktsam	Försäkringsaktiebolaget Aktsam
Auro	Codan Forsikring A/S
Dina Försäkringar	Dina Försäkring AB
Folksam	Folksam Ömsesidig AB
If	IF Skadeförsäkring AB
Moderna Försäkringar	Moderna Försäkringar sak AB
Netviq	Moderna Försäkringar sak AB
LF (LF består av 24 lokala bolag – i allt väsentligt är försäkringsvillkoren lika)	Länsförsäkringar (ömsesidigt)
SalusAnsvar	Svenska Konsumentförsäkringar AB
SveLand	Sveland sakförsäkring AB
Gjensidige	Gjensidige NOR Forsikring
Trygg- Hansa	Trygg Hansa försäkrings AB
Vesta	TrygVesta Forsikring A/S Danmark

Gemensamma rättsskyddsvillkor	Skillnader i rättsskyddsvillkoren
<p>Vem försäkringen gäller för</p> <p>Försäkringen gäller för dig i egenskap av privatperson</p> <p><i>Anmärkning;</i></p> <p>Rättsskyddet i villaförsäkringen, fritidshusförsäkringen gäller för dig i egenskap av fastighetsägare.</p>	
<p>När ska du ha haft försäkringen för att kunna få rättsskydd</p> <p>Du kan få utnyttja rättsskyddet även om du inte har haft försäkringen i två år om de händelser eller omständigheter som ligger till grund för anspråket inträffat sedan försäkringen trätt ikraft.</p> <p>Om du inte längre har rättsskyddsförsäkring p g a att försäkringsbehovet upphört kan du trots det få använda rättsskyddet om den var i kraft då tvisten uppstod och det därefter inte gått mer än tio år.</p>	
<p>Vilka tvister försäkringen gäller för</p> <p>Försäkringen gäller för tvist som kan prövas av tingsrätt, fastighetsdomstol, Statens VAnämnd, vattendomstol, eller som efter prövning i sådan domstol kan prövas av hovrätt eller Högsta domstolen. I sådana mål gäller försäkringen också för resning, dock endast om resning beviljas.</p> <p>Är tvisten sådan att den först ska prövas av annan instans (t ex skiftesman, arrende- eller hyresnämnd) betalas endast kostnader som uppkommit efter sådan prövning.</p>	

<p>Undantag</p> <p>Försäkringen gäller inte för brottmål eller för tvist som endast kan prövas av administrativa myndigheter, specialdomstolar eller allmänna förvaltningsdomstolar, t ex fastighetsbildningsmyndighet, länsstyrelse, hyresnämnd, länsrätt, kammarrätt eller regeringsrätten.</p> <p>Försäkringen gäller inte för tvist som handläggs enligt Lagen om domstolsärenden.</p> <p>Inte heller för tvist som vid rättslig prövning ska handläggas enligt 1 kap 3d § första stycket i rättegångsbalken, sk småmål. Detta undantag tillämpas inte vid tvist på grund av försäkringsavtalet.</p> <p>* som har samband med äktenskapsskillnad eller upplösning av samboförhållande, registrerat partnerskap</p> <p>* som har samband med ekonomiska åtgärder som för en privatperson är av ovanlig art eller omfattning</p> <p>* som har samband med borgensåtagande som du gjort eller avtal som du träffat till förmån för någon i dennes förvärvsverksamhet</p> <p>* som har samband med din yrkes- eller tjänsteutövning eller annan förvärvsverksamhet</p> <p>* som gäller skadestånd eller annat anspråk mot dig på grund av gärning som föranlett misstanke om eller åtal för brott som kräver uppsåt för straffbarhet</p> <p>* om du inte har befogat intresse av att få din sak behandlad. Sådant intresse anses inte föreligga om domstol eller rättshjälpsmyndigheten på den grunden avslagit ansökan om rättshjälp eller beslutat att rättshjälpen ska upphöra.</p> <p>* som gäller dig som ägare, brukare eller förare av motordrivet fordon, husvagn eller annat släpfordon, luftfartyg, skepp, ång-, motor- eller segelbåt</p> <p>* som gäller dig eller någon annan av dem som försäkringen gäller för i egenskap av ägare av fastighet eller innehavare av tomträtt (hemförsäkring)</p> <p>* som gäller dig som ägare till annan fastighet eller innehavare av annan tomträtt än den som anges i försäkringsbrevet eller som bostadsrättshavare. För försäkrad jordbruksfastighet gäller försäkringen inte tvist som rör annat än bostadshus som bebos av någon av de försäkrade (villa- eller fritidshusförsäkring)</p> <p>*I tvist angående uppförande av byggnad betalas endast kostnader som uppkommer efter avtalad garantitids utgång. Denna begränsning gäller dock inte om entreprenören efter slutbesiktningen bestridit att fullgöra sina kontraktsskyldigheter</p>	<p>Undantag</p> <p><i>Försäkringen gäller inte för tvist</i></p> <p>* som gäller ändring eller jämkning av underhållsbidrag, umgängesrätt, vårdnad eller barns boende inom två (2) år efter den tidpunkt då beslut i sådan fråga meddelades eller överenskommelse träffades inför eller efter dom på äktenskapsskillnad eller upplösning av samboförhållande. Aktsam</p> <p>* om vårdnad, underhåll, bodelning, äganderätt och liknande frågor som reglerats eller lämnats oreglerade av parterna vid äktenskapsskillnad eller upplösning av samboförhållande, oavsett när tvisten uppstår.</p> <p>Moderna, Netviq, Salus Ansvar. Sveland, Gjensidige, Vesta</p> <p>* som gäller ändring eller jämkning av underhållsbidrag, umgängesrätt, vårdnad eller barns boende inom ett (1) år efter den tidpunkt då beslut i sådan fråga meddelades</p> <p>eller överenskommelse träffades inför eller efter dom på äktenskapsskillnad eller upplösning av samboförhållande</p> <p>Trygg Hansa</p> <p>* som gäller handel med aktier, optioner, obligationer, fondandelar, värdepapper eller värdetransaktioner</p> <p>Moderna, Netviq, Salus Ansvar</p> <p>* där du är kärke och tvisten ska handläggas enligt lagen om grupprättegång. Aktsam, If, Moderna, Netviq, Trygg Hansa</p> <p>Försäkringen gäller dock för tvist om vårdnad, umgänge om barns boende om tvisten uppkommit tidigast ett år efter det att äktenskapet, partnerskapet eller samboförhållandet upphörde.</p> <p>Auro, Dina, Folksam. If . LF</p> <p>Vid arvstvister gäller försäkringen inte för kostnader som uppkommer före klander av arvskifte eller testamente. Aktsam, Auro, Dina, LF, Trygg Hansa</p>
---	---

<p>Vilket ombud du kan välja (Bör utgå från och med 2008)</p> <p>För att försäkringen ska gälla måste du anlita ombud. Denne måste vara lämplig med hänsyn till din bostadsort, domstolsorten och ärendets natur samt</p> <p>vara ledamot av Sveriges advokatsamfund (advokat) eller jurist anställd hos advokat eller på allmän advokatbyrå eller</p> <p>ha förordnats till biträde enligt Rättshjälpslagen i tvisten eller</p> <p>kunna visa att han någon gång under de tre senaste åren förordnats till biträde enligt Rättshjälpslagen i tvist av liknande beskaffenhet och fortfarande är lämplig som sådant biträde eller</p> <p>på annat tillfredsställande sätt visa att han har särskild lämplighet för uppdraget.</p> <p>Prövningen enligt punkt 3 och 4 av ombuds lämplighet görs av Försäkringsbolagens Rättsskyddsnämnd.</p> <p>En förutsättning för att du ska få anlita ombud enligt punkt 3 eller 4 är att ombudet förbundit sig att i händelse av tvist godta Försäkringsbolagens Rättsskyddsnämnds prövning av hans arvode och övriga kostnader i ärendet.</p> <p>I tvist som handläggs utomlands måste du anlita ombud som bolaget godkänner.</p>	<p>Vilket ombud du kan välja (Denna skrivning bör ingå i alla villkor från och med 2008)</p> <p>För att få rättsskydd måste du alltid anlita ett ombud. Denne ska vara verksam nära din bostad eller den ort där förhandlingen sker. Ditt ombud ska vara advokat eller biträdande jurist anställd på advokatbyrå. Du kan även anlita annat lämpligt ombud. Du och vi kan i så fall begära att Försäkringsförbundets nämnd för rättsskyddsfrågor avger ett rådgivande yttrande i frågan om ombudets lämplighet.</p> <p>Vi har även rätt att begära prövning av skäligheten av advokats eller biträdande jurists arvode och andra kostnadsanspråk hos Advokatsamfundets och Försäkringsförbundets ombudskostnadsnämnd.</p> <p>Om ombudet inte är advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå kan Försäkringsförbundets nämnd för rättsskyddsfrågor pröva skäligheten av arvodes- eller kostnadsersättning.</p>
<p>Vilka kostnader försäkringen ersätter</p> <p>Genom försäkringen betalas nödvändiga och skäliga kostnader om du inte kan få dem betalda av motpart eller staten. Med nödvändiga och skäliga kostnader avses bl.a. att kostnaderna måste stå i rimlig proportion till det belopp tvisten gäller.</p>	<p>Vilka kostnader försäkringen ersätter</p> <p>*Aconto-betalningar sker högst två gånger per år. Folksam, Moderna, Netviq, SalusAnsvär, Gjensidige, Vesta, LF</p>
<p><i>Försäkringsbolaget betalar</i></p> <p>* ombuds arvode och omkostnader. Arvode lämnas för skälig tidsåtgång och högst enligt den timkostnadsnorm som regeringen bestämmer för rättshjälpsområdet.</p> <p>* kostnader för utredning före rättegång förutsatt att utredningen beställts av ditt ombud eller att Allmänna reklamationsnämnden funnit det uppenbart att nämnden inte kan avgöra tvisten utan sådan utredning</p> <p>* kostnader för bevisning i rättegång, i skiljemannaförfarande</p> <p>* expeditionskostnader i domstol</p> <p>* rättegångskostnader som du ålagts att betala till motpart eller staten efter domstols, dispasschörs eller skiljemäns prövning av tvisten</p> <p>* rättegångskostnader som du vid förlikning under rättegång åtagit dig att betala till mot-</p>	<p><i>Försäkringsbolaget betalar</i></p>

<p>part, under förutsättning att det är uppenbart att domstolen skulle ha ålagt dig att betala rättegångskostnader med högre belopp om tvisten hade prövats kostnader som uppkommer för medlare som rätten förordnat.</p>	
<p><i>Försäkringsbolaget betalar inte</i></p> <ul style="list-style-type: none"> * eget arbete, förlorad inkomst, resor och uppehälle eller andra omkostnader för dig eller annan försäkrad * verkställighet av dom, beslut eller avtal * merkostnader som uppstår om du anlitar flera ombud eller byter ombud * merkostnad genom att du gjort dig skyldig till försumlig processföring eller förfarit försumligt * ersättning till skiljemän * i sådan tvist där prövningen av tvisten kan vänta till dess annat liknande mål har avgjorts (s k pilotmål) * kostnad som uppkommer genom att du i eller utom rättegång avstår från dina möjligheter att få ersättning från motparten * ombudskostnader som får anses ingå i skadestånd som tillerkänts försäkrad * kostnad för indrivning av obetald fordran 	<p><i>Försäkringsbolaget betalar inte</i></p>
<p>Självrisk Självrisken är 20% av kostnaderna, dock lägst grundsjälvrisken.</p>	<p>Självrisk If har en självrisk på 25 % av kostnaderna</p>
<p>Högsta ersättningsbelopp En tvist anses föreligga om du och annan försäkrad står på samma sida. Även om du har flera tvister ska de räknas som en tvist om de avser samma skada eller om yrkandena stöder sig väsentligen på samma händelse eller omständighet. Således anses en tvist föreligga även om yrkandena inte stöder sig på samma rättsliga grund.</p>	<p>Högsta ersättningsbelopp 120 000 kr (inklusive mervärdesskatt) vid varje tvist.</p> <p>Moderna, Netviq, Sveland 200 000 kr vid varje tvist.</p> <p>Auro, Vesta, Trygg Hansa Vid varje tvist max tre prisbasbelopp, inklusive moms.</p> <p>Aktsam, Folksam, Salus ansvar, Dina Försäkringar Vid varje tvist inom Norden 150 000 kr och på resa utanför Norden 50 000 kr. Gjensidige 150 000 kr vid varje tvist. LF</p> <p>Vid varje tvist omfattar försäkringen arvode till ditt ombud 100 tim, egna utredningskostnader 20000 kr, vittnesersättning 20 000 kr. Sedan självrisk avräknats betalar försäkringen vid varje tvist ersättning med sammanlagt högst 200 000 kr. If</p> <p>Bevisning ersätts med högst 30 000 kr, Trygg Hansa.</p>

<p>När ska du ha haft försäkring för att få rättsskydd</p> <p><i>A. Huvudregel</i></p> <p>Du kan få rättsskydd om försäkringen gäller när tvisten uppkommer och om den gäller under en sammanhängande tid av minst två år. Försäkringen behöver inte hela tiden ha funnits hos oss - om du tidigare har haft samma slags försäkring i annat bolag får du tillgodoräkna dig denna tid.</p>	<p>När ska du ha haft försäkring för att få rättsskydd</p> <p><i>A. Huvudregel</i></p>
<p><i>B. Om du inte har haft försäkring i två år</i></p> <p>Om du när tvisten uppkommer har försäkring men inte haft sådan så lång tid som två år, kan du ändå få rättsskydd om de händelser eller omständigheter som ligger till grund för anspråket inträffat sedan försäkringen trädde i kraft.</p>	<p><i>B. Om du inte har haft försäkring i två år</i></p>
<p><i>C. Om din försäkring upphört</i></p> <p>Om du inte längre har någon rättsskyddsförsäkring när tvisten uppkommer därför att försäkringsbehovet upphört, kan du trots detta få rättsskydd genom denna försäkring om den varit i kraft när de händelser eller omständigheter som ligger till grund för anspråket inträffade och det därefter inte gått längre tid än tio år.</p> <p>Om rättsskydd beviljas tillämpas den självrisk och det högsta ersättningsbelopp som gäller för motsvarande försäkring hos bolaget vid tiden för tvistens uppkomst</p>	<p><i>C. Om din försäkring upphört</i></p>
<p>Anmälan</p> <p>Anmälan ska göras senast inom tre år från tvistens uppkomst.</p>	<p>Anmälan</p>
<p>Var försäkringen gäller</p> <p>Du kan få rättsskydd om de händelser eller omständigheter som ligger till grund för anspråket inträffat</p> <ul style="list-style-type: none"> * inom Norden * utom Norden, om du tecknat "Reseskydd", när du varit på resa och tvisten gäller dig i din egenskap av resenär. <p>Försäkringen gäller även för dig som förare eller brukare av motorfordon, husvagn eller annat släpfordon eller fritidsbåt, segelbräda som du tillfälligt lånat eller hyrt utanför Norden. Rättsskyddet gäller då även för brottmål om den försäkrade misstänks eller åtalas för</p> <ul style="list-style-type: none"> * brott för vilket inte stadgas strängare straff än böter, t ex värslöshet i trafik * vållande till annans död samt * vållande till kroppsskada eller sjukdom. 	<p>Var försäkringen gäller</p>
<p>Återkrav</p> <p>I den mån ersättning lämnats på grund av försäkringen inträder bolaget i din rätt mot annan.</p>	<p>Återkrav</p>

Bilaga 22 Jämförelse mellan villkor i företagarförsäkring

Försäkringsbolag

1. Dina försäkringar
2. Folksam
3. If
4. Moderna Försäkringar
5. Länsförsäkringar
6. SalusAnsvar
7. Sveland
8. Gjensidige
9. TryggHansa

Gemensamma rättsskyddsvillkor	Skillnader i rättsskyddsvillkoren
Vem försäkringen gäller för	
<p>Försäkringstagaren och i försäkringsbrevet angiven verksamhet i tvist som har direkt samband med den försäkrade verksamheten.</p> <p>Försäkrad såsom ägare och nyttjare av fastighet, där verksamheten bedrivs och som till övervägande del används härför. (Dina Försäkringar, Moderna Försäkringar, Länsförsäkringar, SveLand)</p>	<p>Gäller även för försäkringstagarens arbetstagare och andra medförsäkrade (Dina Försäkringar, Länsförsäkringar)</p> <p>Gäller även för den försäkrades arbetstagare (If, SveLand, Gjensidige)</p> <p>Gäller den försäkrade såsom nyttjare av fastighet där verksamheten bedrivs och som till övervägande del används för denna. - Är den försäkrade ägare av fastighet, som omfattas av annan försäkring, ska rättsskyddet i den försäkringen tas i anspråk. (Folksam, SalusAnsvar)</p>
När ska du ha haft försäkringen för att kunna få rättsskydd	
<p>För tvist som uppkommer under den tid försäkringen är i kraft, under förutsättning att försäkringen då har varit gällande under en sammanhängande tid av minst två år. I denna tid får inräknas tid då samma slags rättsskyddsförsäkring funnits gällande i annat bolag.</p>	
Vilka tvister försäkringen gäller för	
<p>Försäkringen gäller för tvist som kan prövas som tvistemål av allmän domstol (tingsrätt, hovrätt, Högsta domstolen), fastighetsdomstol, miljödomstol, Statens VA-nämnd eller motsvarande domstolar i Norden, även om tvisten avgörs genom skiljeförfarande samt för hyresmål som prövas i Svea hovrätt.</p> <p>Är tvisten sådan att den först kan eller ska handläggas eller prövas av annan instans (t.ex. hyres- eller arrendenämnd, lantmäterimyndigheten, konkurrensverket eller kronofogdemyndigheten) betalas endast de kostnader som uppkommit efter sådan prövning eller handläggning.</p>	<p>Gäller ej i Miljödomstol (Moderna Försäkringar; särskild försäkring)</p> <p>Gäller även dispaschör i Sverige (Dina försäkringar, Folksam, Moderna Försäkringar, SalusAnsvar)</p> <p>Gäller även för resning under förutsättning att sådan beviljats (Folksam, SalusAnsvar, TryggHansa)</p> <p>Gäller även vid medling (Dina försäkringar, If, Länsförsäkringar, SalusAnsvar, Sveland, Gjensidige, TryggHansa)</p> <p>If och Gjensidige har inte specificerat något ang. hyresmål i Svea hovrätt.</p>

Undantag <i>Försäkringen gäller inte för tvist</i>	Undantag <i>Försäkringen gäller inte för tvist</i>
<ul style="list-style-type: none"> • s.k. småmål • miljöfarlig verksamhet • arbetstvister • fordran eller annat anspråk som överlätits på försäkrad om det inte är uppenbart att överlåtelsen skett innan tvisten uppkom • borgensåtagande • skadestånd eller annat anspråk riktat mot försäkrad pga misstanke om brott eller åtal för brott som kräver grov oaktsamhet eller uppsåt för straffbarhet • där försäkrad är konkursgäldenär eller part i ackordsförhandling utan konkurs eller part i förfarande som gäller företagsrekonstruktion • inte har befogat intresse av att få sin sak prövad 	<ul style="list-style-type: none"> • talan om tillstånd, godkännande eller liknande om saken prövas av fastighetsdomstol eller vattendomstol (miljödömsstol) (Dina försäkringar, Folksam, Länsförsäkringar, SalusAnsvar, Sveland, Gjensidige, TryggHansa) • som prövas av fastighetsdomstol eller miljödomstol och i vilka den försäkrade i domstolen eller i föregående adm. prövning är att bedöma som sökande part (Moderna Försäkringar, Länsförsäkringar, TryggHansa) • mål i annan domstol som rör avgift, vite eller skadestånd enligt marknadsföringslagen eller konkurrenslagen (Folksam, If, Gjensidige) • mål av art som prövas eller kan prövas av Marknadsdomstolen (If, Gjensidige) • ersättningsanspråk mot försäkrad som kan omfattas av ansvarsförsäkring (Dina Försäkringar, If, Länsförsäkringar, SalusAnsvar, Sveland) • ersättningsanspråk om trafik- eller ansvarsförsäkring eller patientförsäkring täcker eller skulle kunna täcka sådant ersättningsansvar (Folksam, If, Moderna Försäkringar, Gjensidige, TryggHansa) • försäkrad i egenskap av ägare, brukare eller förare av motordrivet fordon, husvagn osv. (Dina Försäkringar, Folksam, Moderna Försäkringar, Länsförsäkringar, SalusAnsvar, Sveland, TryggHansa) • har samband med köp eller försäljning av fastighet (Dina försäkringar, Moderna försäkringar, Länsförsäkringar, Sveland) • försäkrad som ägare av fastighet eller innehavare av tomträtt som inte är försäkrad i bolaget (Dina försäkringar, Moderna Försäkringar, TryggHansa) • pilotmål (Dina försäkringar, Sveland) • som uppkommit mellan företag inom samma koncern, företag som omfattas av försäkringsavtalet eller mellan delägare som omfattas av försäkringsavtalet (Dina försäkringar, Folksam, If, Länsförsäkringar, SalusAnsvar, Sveland, Gjensidige, TryggHansa)

	<ul style="list-style-type: none"> • mellan de försäkrade om inte detta särskilt framgår av försäkringsbrevet (Gjensidige, TryggHansa) • patent- eller annan immaterialrätt (Folksam, If, Moderna försäkringar, Länsförsäkringar, SalusAnsvar, Sveland, TryggHansa) • patenträttsliga tvister (Gjensidige) • där försäkrad är kärke eller gruppledare i tvist som handläggs enligt lag om grupprättegång (TryggHansa) • som avser ärenden vid domstol oberoende av om de registreras som tvistemål eller ärenden enligt lagen om domstolsärenden (TryggHansa) • brottmål (If, Länsförsäkringar, Sveland, Gjensidige, TryggHansa) • ansvar för nuvarande eller tidigare verkställande direktör eller styrelseledamot i försäkrat bolag och dotterbolag (If, Gjensidige) • mellan försäkrad och dennes konkursbo (TryggHansa)
<p>Vilket ombud kan du välja</p> <p>Ombud måste anlitas. Ombudet ska vara lämpligt med hänsyn till de krav som ställs på ett ombud och med hänsyn till ärendets beskaffenhet och orten där verksamheten bedrivs. Ombudet ska vara advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå eller annan person som för den enskilda tvisten uppfyller kraven på lämplighet. Ombudet, bolaget och försäkrad har rätt att begära prövning av ombudets lämplighet hos Sveriges Försäkringsförbund. Vid tvist gällande skäligheten av ombudets arvode och övriga kostnader ska prövning ske hos Ombudskostnadsnämnden.</p>	<p>Vilket ombud kan du välja</p> <p>Vid tvist utanför Sverige måste försäkringstagaren anlita ombud som försäkringsbolaget godkänner. (If, Sveland, Gjensidige)</p>

Vilka kostnader försäkringen ersätter	Vilka kostnader försäkringen ersätter
<i>Försäkringsbolaget betalar</i>	<i>Försäkringsbolaget betalar</i>
Nödvändig och skälig ombuds- och rättegångskostnad som försäkrad inte kan få betald av motpart eller annan. Träffas förlikning under rättegång gäller försäkringen för ombuds- och rättegångskostnad som försäkrad åtagit sig att betala motprat, under förutsättning att det är uppenbart att försäkrad skulle ha ålagts att betala rättegångskostnad med högre belopp om tvistemålet prövats av domstol. Som rättegångskostnad anses även kostnad för medlare som är förordnad enligt 42 kap. RB.	Uppgift om kostnad för medlare saknas hos Folksam och Moderna Försäkringar
<i>Försäkringsbolaget betalar inte</i>	<i>Försäkringsbolaget betalar inte</i>
Försäkringen ersätter inte kostnad <ul style="list-style-type: none"> • som avser försäkrads eget arbete • förlorad inkomst • resor eller uppehålle • för verkställighet av dom, beslut eller avtal • om försäkrad anlitar fler än ett ombud eller byter ombud 	<ul style="list-style-type: none"> • för utredning om innehållet i utomnordisk rätt • för ombuds resor utanför Norden • om försäkrad gjort sig skyldig till försumlig processföring eller på annat sätt förfarit försumligt <p>(Dina Försäkringar, Folksam, Moderna Försäkringar, Länsförsäkringar, SalusAnsvar, Sveland, TryggHansa)</p> <ul style="list-style-type: none"> • om försäkrad underlåtit att i eller utom rättegång tillvarata möjligheten att utfå ersättning av motpart • om försäkrad krävts på högre ersättning för ombudskostnad än vad som utdömts efter prövning av domstol <p>(Dina Försäkringar, Folksam, Länsförsäkringar, SalusAnsvar, Sveland)</p> <ul style="list-style-type: none"> • anlitar annat ombud än vad som är lämpligt med hänsyn till orten där verksamheten bedrivs eller ärendets natur <p>(Folksam, SalusAnsvar)</p>
Självrisk	Självrisk
20 procent av basbeloppet samt 20 procent av skadekostnaden som överstiger 20 procent av basbeloppet. Endast en självrisk tillämpas när <ul style="list-style-type: none"> • två eller flera av de försäkrade står på samma sida i en tvist • försäkrad har flera tvister som avser samma angelägenhet eller där yrkandena stöder sig på väsentligen samma händelser eller omständigheter, även om yrkandena inte stöder sig på samma rättsliga grund • flera skattemål hänför sig till samma beskattningsår 	20% av prisbasbeloppet och 20% av ombuds- och rättegångskostnader som överstiger 20% av prisbasbeloppet om inte annat anges i försäkringsbrevet (Länsförsäkringar) Självrisk utgörs dels av den grundsjälvrisk som anges i försäkringsbrevet och dels av en rörlig självrisk utgörande 20% av uppkomna och ersättningsbara kostnader, utöver nämnda grundsjälvrisk. (TryggHansa) Grundsjälvrisk är 8.000 kr och särskild självrisk är 20 procent av de kostnader som överstiger grundsjälvrisk. (Sveland)

Högsta ersättningsbelopp	Högsta ersättningsbelopp
<p>En tvist föreligger när två eller flera av de försäkrade stå på samma sida i en tvist, när försäkrad har flera tvister som avser samma angelägenhet eller där yrkandena stöder sig på väsentligen samma händelser eller omständigheter även om yrkandena inte stöder sig på samma rättsliga grund och när flera tvister enligt 14 kap. rättegångsbalken handläggs eller skulle kunna handläggas gemensamt i rättegång vid domstol, även om de handläggs som olika mål vid ett eller flera tillfällen.</p>	<p>Fem basbelopp. - Högsta ersättning för samtliga tvister som uppkommer under samma försäkringsår är 25 basbelopp. - Kan den försäkrade i en och samma tvist erhålla ersättning från flera försäkringar i ett eller flera bolag, begränsas ersättningen så att den tillsammans med ersättningen från övriga försäkringar uppgår till högst fem basbelopp.</p> <p>(Dina Försäkringar, Länsförsäkringar)</p> <p>Vid varje tvist 5 basbelopp såvida inte annat anges i försäkringsbrevet. - Vid förhöjt försäkringsbelopp gäller detta högre belopp endast vid tvist som uppkommit efter den tidpunkt som höjningen gjorts samt om de händelser eller omständigheter som ligger till grund för anspråket inträffat efter denna tidpunkt. - Högsta ersättning för samtliga tvister som uppkommit under ett försäkringsår är 50 basbelopp.</p> <p>(If)</p> <p>5 basbelopp vid varje tvist/skattemål. Ersättningen för samtliga tvister som uppkommit under ett försäkringsår begränsas till 50 basbelopp. - Kan den försäkrade i en och samma skada erhålla ersättning från flera försäkringar i ett eller flera bolag begränsas ersättningen så att den tillsammans med ersättningen från övriga försäkringar uppgår till högst 5 basbelopp.</p> <p>(Moderna försäkringar)</p> <p>Högsta ersättning vid varje tvist är 5 basbelopp, såvida inte annat anges i försäkringsbrevet. - Vid förhöjt försäkringsbelopp gäller detta högre belopp endast vid tvist som uppkommit efter den tidpunkt som höjningen gjorts samt om de händelser eller omständigheter som ligger till grund för anspråket inträffat efter denna tidpunkt. - Högsta ersättning för samtliga tvister som uppkommit under ett försäkringsår är 50 basbelopp.</p> <p>(Gjensidige)</p> <p>Bolagets ersättningsskyldighet är vid varje skada (tvistemål såväl som skattemål) begränsad till det i försäkringsbrevet angivna försäkringsbeloppet.</p> <p>(SalusAnsvar)</p> <p>Vid varje tvist begränsat till 5 basbelopp om ej annat framgår av försäkringsbrevet. För samtliga tvister som uppkommer under ett försäkringsår lämnas ersättning med högst 1 Mkr.</p> <p>(Trygg-Hansa)</p> <p>Vid varje tvist, mål eller ärende är Svelands ersättningsskyldighet för ombuds- och rättegångskostnader begränsad till 200.000 kr. - För samtliga tvister som uppkommer under samma försäkringsår, är Svelands ersättningsskyldighet begränsad till högst 1.000.000 kr. - Kan den försäkrade i en och samma tvist få ersättning från flera försäkringar i ett eller flera försäk-</p>

	<p>ringsbolag, begränsas ersättningen så att den tillsammans med ersättningen från övriga försäkringar uppgår till högst 200.000 kr. (Sveland)</p> <p>Vid varje skada (tvistemål såväl som skattemål) begränsad till det i försäkringsbrevet angivna försäkringsbeloppet. (Folksam)</p>
<p>När ska du ha haft försäkring för att få rättsskydd <i>A. Huvudregel</i></p>	<p>När ska du ha haft försäkring för att få rättsskydd <i>A. Huvudregel</i></p>
<p>För tvist som uppkommer under den tid försäkringen är i kraft, under förutsättning att försäkringen då har varit gällande under en sammanhängande tid av minst två år. I denna tid får inräknas tid då samma slags rättsskydds-försäkring funnits gällande i annat bolag.</p>	
<p><i>B. Om du inte har haft försäkring i två år</i></p>	<p><i>B. Om du inte har haft försäkring i två år</i></p>
<p>Om försäkringsskyddet inte har varit gällande under en sammanhängande tid av 2 år när tvisten uppkommer, gäller försäkringen under förutsättning att de händelser eller omständigheter, som ligger till grund för anspråket, inträffat under försäkringstiden samt att försäkringen gällt vid tidpunkten för tvistens uppkomst.</p>	
<p><i>C. Om din försäkring upphört</i></p>	<p><i>C. Om din försäkring upphört</i></p>
<p>Försäkringen gäller för tvist som uppkommer efter det att försäkringen upphört pga att den försäkrade verksamheten upphört, förutsatt att de händelser och omständigheter som ligger till grund för anspråket inträffat under försäkringstiden samt att inte längre tid än tio år förflutit sedan dessa ändelser eller omständigheter inträffade.</p>	
<p>Anmälan</p>	<p>Anmälan</p>
<p>Rättsskyddsskada ska anmälas skriftligen till bolaget så snart som möjligt.</p> <p>Den försäkrade ska inom sex månader från det att han fick kännedom om försäkringsfallet anmäla detta till bolaget. - Den försäkrade anses ha fått kännedom om försäkringsfallet när ombud anlitas i tvist.</p>	
<p>Var försäkringen gäller</p>	<p>Var försäkringen gäller</p>
<p>Inom Norden.</p>	<p>Fastighet belägen inom Norden. (Dina Försäkringar, Folksam, Moderna Försäkringar, SalusAnsvar, Länsförsäkringar, SveLand)</p> <p>För skattemål i Sverige. (Dina Försäkringar, Länsförsäkringar, TryggHansa, SveLand)</p>
<p>Återkrav</p>	<p>Återkrav</p>
<p>Om bolaget har betalat ersättning övertar bolaget den försäkrades rätt att kräva ersättning av den som är ansvarig för skadan.</p>	

Enkät till advokater

1 Vilka rättsliga angelägenheter arbetar du med?

familjerätt	146 st	87,10 %
fastighetsrätt	46 st	27,50 %
skadeståndsrätt	65 st	38,90 %
arbetsrätt	15 st	9,00 %
allmän praktik	115 st	68,90 %
annat specialområde	35 st	21,00 %
Antal svarande 167 st	Andel svarande 97,7 %	

2 Har det hänt att du för en klients räkning sökt och fått rättshjälp trots att rådgivning inte hade lämnats?

ja	64 st	37,90 %
nej	105st	62,10 %
Antal svarande 169 st	Andel svarande 98,8 %	

2.1 Vilka var i förekommande fall grunden för undantaget från kravet på rådgivning?

1. Tidigare kontakt med klienten i ärendet. Mycket brådskande ärende m klart hjälpbehov
2. Att "näraliggande" mål redan pågick och att rådgivning därför inte bedömdes erforderlig. Ansökan avsåg mål om verkställighet av beslut ang. vårdnad och vårdnads-mål pågick parallellt.
3. Att det varit en tidigare tvist mellan samma parter angående samma sak
4. Att jag haft kännedom om klienten sedan tidigare
5. Att jag kände klienten sedan tidigare och var informerad om problematiken
6. Att jag kände till ärendet ändå pga. att jag varit målsägandebitråde
7. Att ärendet var känt
8. Biträtt klienten tidigare i ärende vårdnad/boende och just vid ansökan rättshjälp i ärende avs. vårdnad/boende var jag förordnad offentligt bitråde för samma klient i då pågående LVU-ärende. Hävdade att rådgivningstimma inte behövdes för start ärendet, detta godkändes av beslutande domstol.
9. Bråttom då rättegång var närstående när klienten vände sig till mig.
10. Den rättssökande saknar pengar.
11. Den tvistiga angelägenheten är redan anhängiggjord vid domstol.
12. Det har handlat om uppdrag som redan anhängiggjorts vid domstol
13. Det har inträffat att jag gett rådgivningen gratis för att en klient inte kunnat betala. Det borde således finnas undantag för krav på rådgivning för personer med mycket dålig ekonomi.

14. Då uppdraget mottogs hade min klient redan erhållit en stämningsansökan och hade förelagts att inkomma med svaromål. Situationen var sådan att någon meningsfull rådgivning ej kunde lämnas.
15. Ej bifall till ansökan trots ett vid klientens besök redan anhängigt mål vid domstol.
16. en nyligen avslutad tvist där det var helt uppenbart att rådgivning inte skulle förändra läget, respektive i något faderskapsärende att soc. lämnat över ärendet därför att de inte kom längre och det var oundvikligt att väcka talan.
17. faderskap
18. faderskapsärenden som erhållits från familjerätten
19. Faderskapsärenden som förmedlats av socialförvaltningen; rådgivning anses uppenbart obehövt enligt beslut från rättshjälpsnämnden.
20. fastställande av faderskap initierat av socialnämnden
21. Flykting som behövt hjälp med skilsmässa och upphävande av faderskap. Några fall där tvister pågått tidigare och motparten varit en uppenbar rättshaverist.
22. Gällde omyndiga barn i faderskapsärenden, som direkt överlämnats via familjerätt
23. Helt saknat medel
24. I faderskapsmål där tillräckliga upplysningar lämnats av socialförvaltningen
25. I några få fall då ett rättsligt förfarande redan inletts då jag anlitas.
26. Jag hade i nära anslutning till den uppkomna tvisten agerat som ombud i en liknande tvist mellan parterna samt varit ombud i en verkställighetstvist i länsrätten där samma parter uppträdde angående verkställighet av dom i mål
27. jag hade tidigare företrätt klienten i samma angelägenhet o motparten hade stämt igen o jag visste därför att en rådgivningstimme inte skulle vara till ngn nytta.
28. Jag har tom haft tidigare klient, numera bosatt i Kanada, som behövde akut hjälp angående verkställighet, där han nekades rättshjälp pga. att jag inte lämnat rådgivning (jag var insatt i ärendet sen tidigare pga. vårdnadstvist och kontakten med klienten skedde via e-post)
29. Jag vet att det har handlat om verkställighet av umgänge och grunden var att mina klienter enligt mitt förmenande varit väl insatta i vad verkställighet innebär då målen pågått under lång tid och vi haft verkställighetsmål tidigare. Jag ansåg det då inte vara rimligt att mina klienter skulle behöva betala rådgivningsavgifter gång på gång och särskilt när det inte berodde på deras ageranden att vi fick söka verkställighet.
30. klienten hade blivit stämd Jag var fullt insatt i problematiken från ett annat mål - ej nödvändigt med rådgivning
31. Klienten redan mottagit stämningsansökan.
32. Klienten var instämd i vårdnadsmål och skulle inkomma med svaromål, svårt att urskilja en inledande rådgivningsfas
33. Kände till omständigheterna sedan ett tidigare mål
34. Känt ärende. Klienten har tidigare anlitat mig som ombud. Rättsfrågan har anknytning till annat ärende rörande samma klient.
35. Minns ej
36. Minns inte
37. Motpart hade väckt talan vid domstol och processen var igång
38. motparten har inlett process
39. Normalt att tvist redan varit anhängiggjord i tingsrätt och att det därmed varit uppenbart att någon inledande rådgivning i lagens mening inte varit nödvändig.
40. några få tillfällen när ett vårdnadsmål "börjat om" och jag är väl insatt i den tidigare tvisten
41. när stämning redan skett från motparten.
42. När ärendet redan är föremål för rättslig prövning och det är uppenbart att biträde är nödvändigt. t.ex. familjerättsligt mål.
43. Om klienten redan stämts och det är bråttom att skriva till rätten

44. Om motpart väckt talan i nyligen avslutat mål och frågan varit aktuell i det målet
45. Om ärendet redan är anhängigt i domstol och uppenbart tvistigt
46. Ombudet var väl insatt i ärendet (Verkställighet av umgängesdom), ärendet brådskade.
47. Processen pågick redan och vi fick inte rättsskydd.
48. Pågående tvist ang. vårdnad eller umgänge har lett till undantag om ansökan om verkställighet.
49. Rådgivning var uppenbart obehövlig i verkställighetsmål enligt FB på grund av att jag samtidigt och sedan lång tid tillbaka företrädde klienten i vårdnads- boende- och umgängestvist vilket medförde god kännedom om förhållandena relaterade till verkställighetsmålet.
50. Talan redan väckt och målet utsatt till förhandling
51. Talan vid domstol har då redan varit väckt och det var uppenbart att klienten behövde ombud för tvisten
52. Talan vid domstol redan väckt/inledd.
53. t.ex. vid verkställighet av umgänge där det pågår en vårdnadstvist parallellt, eller då det av annat skäl förekommit sådan tidigare kontakt med klienten att särskild rådgivning varit uppenbart obehövlig.
54. Tidigare kontakter med klienten t ex genom biträde i brottmål som haft anknytning till vårdnadsmål.
55. Tidigare kännedom om målet/klienten genom att t.ex. vara ombud i ett mål om umgänge med barn och därefter mål om verkställighet inleds
56. Tidigare kännedom om tvisten t ex i verkställighetsmål där man tidigare företrätt klienten i vårdnadsmålet.
57. uppenbart att klienten behövde hjälp, t ex då ärendet redan var anhängiggjort vid domstol av motpart
58. Uppenbart obehövligt
59. Väl insatt i ärendet sedan tidigare
60. Ärendet hade redan inletts med stämning av motparten och kallelse skett till muntlig förberedelse.
61. Ärendet har varit anhängigt i domstol redan.
62. Ärendet är välkänt, t.ex. verkställighetsmål under pågående vårdnads- och umgänges mål
63. ärendet överlämnat av socialförvaltningen

3 Vilka särskilda problem finns på grund av att rättshjälpen är subsidiär till rättsskyddet?

1. De nästan medellösa. De har inte råd att betala nästan något för advokathjälpen och att de skulle kunna betala 20 % på kostnaderna för ett stort vårdnadsmål finns bara inte. Om rättshjälpen var primär skulle "självrisk" bli hanterbar, kanske 2 % och även denna utsatta grupp skulle få access to justice. Det har de inte idag. Det blir en märklig konsekvens att de som prioriterar hemförsäkringen trots en skral ekonomi straffas med en högre självrisk än den som struntat i det.
2. Det finns klienter som har hemförsäkring men där hemförsäkringen av vissa skäl inte omfattar den rättsliga angelägenheten och rättshjälp inte heller kan beviljas (tvister i samband med affärsverksamhet, mm). 2. Vissa klienter har av olika skäl inte någon hemförsäkring; unga, studerande, "fattiga" personer, ensamstående, m fl.
3. När man inte vet om rättsskydd kommer att beviljas måste man även ansöka om rättshjälp med reservation att rättsskydd har sökts men det är osäkert att det kommer att beviljas. 2. Personer med låga inkomster föredrar att få utnyttja rättshjälp i stället för rättsskydd på grund av att självrisker blir högre än rättshjälpsavgiften.
4. Alla har inte rättsskydd pga. dålig ekonomi eller täcks inte av villkoren i försäkringsvillkoren t.ex. pga. tvåårsregeln vad gäller tvister i samband med skilsmässa. Det

- finns många som saknar rätt till någon hjälp alls vilket är ett rättssäkerhetsproblem. Många normalinkomsttagare får ingen rättshjälp därför att de har för hög inkomst
5. Alla har inte rättsskydd - men om man har tillräckligt låg inkomst finns inte krav på det och då kan man faktiskt få rättshjälp. Man får också rättshjälp när en separation ägt rum nyligen och man pg därav inte har rätt till rättsskydd. För vissa blir kostnaden för rättsskydd väsentligt högre än om rättshjälp hade kunnat beviljas.
 6. Alla klienter har inte hemförsäkring, fler än man tror är oförsäkrade. Vidare undantar vissa försäkringsbolag alla familjerättsliga tvister, även om dessa inte har samband med separation - detta är ett ökande problem. Vissa klienter har så dålig ekonomi att de inte har råd att betala självrisker
 7. Alla personer och företag har inte något försäkringsskydd.
 8. Att folk med dålig ekonomi drabbas av stora självrisker.
 9. Att taket för att bevilja är för låg, avgiften för hög trots relativt låga inkomster vilket missgynnar den svagare parten.
 10. Bristen på möjligheten att få tillgång till rättshjälp (bl.a. pga. att man inte har en egen försäkring) och därmed "Access To Justice" kan innebära att den enskilde inte blir behandlad lika inför lagen. Jag menar att RHL är på tok för fyrkantig och därmed föreligger ett hål i rättssäkerheten.
 11. De kategorier som oftast saknar rättsskyddsförsäkring är de unga, de sämre bemedlade och de ur samhället utslagna. Det händer att någon ur dessa kategorier ej kan erhålla rättshjälp eftersom de borde haft rättsskyddsförsäkring.
 12. De klienter som pga. ekonomiska skäl saknar rättsskyddsförsäkring.
 13. De personer som har råd men inte förstånd att ha rättsskyddsförsäkring har inte råd att processa. Om motparten har försäkring processar parterna inte på lika villkor.
 14. De som av olika skäl inte har sett över sitt försäkringsskydd.
 15. Det uppenbara - att personer som inte har någon inkomst eller mycket låg sådan skall betala 20-25 % av ombudets arvode. Om de hade fått rättshjälp skulle det handlat om 2-10 %,
 16. Den som saknar rättsskydd utan giltig orsak nekas rättshjälp. I faderskapsmålen medför kravet att socialnämnden måste betala rättsskyddsavgiften, men inte behöver betala där rättshjälpen istället skall användas. De individer som är socialbidragsberoende och måste ta i anspråk rättsskyddet får en hög självrisk på 20-30 procent som de saknar förmåga att betala. Socialtjänsten beviljar inte alltid bistånd för betalning av självrisker.
 17. Det blir väldigt dyrt för dem med små eller inga inkomster. Rättsskyddet tenderar att bli dyrare - procentsatserna har t.ex. hos If höjts från 20 till 25%
 18. det finns en hel del som inte har hemförsäkring trots att de "borde" ha haft det
 19. Det finns i sig inget större problem mer än att handläggare hos Försäkringsbolagen oftast begär en omfattande skriftlig dokumentation för att avgöra tvistefrågans art och omfattning. Rättshjälpen beviljas oftast av tingsrätten som redan har tillgång till samtliga handlingar och är oftast mer insatt i tvistefrågorna.
 20. det finns klienter som borde haft en hemförsäkring men som inte har det och inte får rättshjälp
 21. Det händer att bekräftelse att rättsskyddet inte kan tas i anspråk av olika anledningar dröjer, vilket medför att ansökan om rättshjälp kan inges först sent(för sent) i målet.
 22. det kan ta tid att få besked om rättsskydd beviljas. Om rättsskydd avslås och ärendet hunnit pågå en tid kan det bli ett "glapp" som inte ersätts när rättshjälp senare söks.
 23. Det tar lång tid innan klienten vet om han får besked i rättshjälpsfrågan.
 24. Det är ej ovanligt att enskilda människor saknar rättsskydd men att det anses att de borde haft försäkring. De står då helt utan skydd och möjlighet att processa med hjälp av ombud.

25. det är mkt orättvist att ngn som inte har hemförsäkring men kanske har hög lön, får betala 40 % av mitt arvode istället för 20% som hon skulle ha fått om hon kunde ta sitt rättsskydd i anspråk. ibland kan det vara så att vissa klienter väljer att "stå ut" i ett år efter äksksk. för att börja processa om barnen bara för att de anser sig inte ha råd att betala 40 % som de kanske skulle ha fått göra om de hade fått rhj. barnen får illa pga. detta.
26. Du måste först utreda ifall rättsskydd kan beviljas eller ej, vilket medför extra "utredningstid".
27. Egentligen ingen
28. Ekonomiskt svaga har inte råd att processa samt är det oftast inte aktuellt med rättsskydd.
29. en person med mycket låg inkomst kan inte klara en självrisk om 20-25% vilket innebär att huvudmannens ekonomi får avgöra eller att det tom framstår såsom positivt att inte skaffat försäkring. Vidare finns det inte ngn möjlighet till utökad skydd och beloppet i rättsskyddet tar inte hänsyn till kostnader för tidsspillan.
30. En svag part drabbas, rättsskyddet är dyrt 20% självrisk. Många avbetalningar, man är bank? Rättshjälpen kan inte träda in när rättsskyddet är uttömt. Rättsskyddet kan ha lägre nivå, 75.000:-. Om motpartens rättegångskostnader ska betalas räcker inte pengarna. Rättshjälpen kan ej betala motpartens rättegångskostnader
31. En viss kategori underlåter hålla rättsskydd utan att fullt befriande skäl finns
32. Enskilda med låga inkomster har inte möjlighet att betala så mycket som 20 % av de totala kostnaderna motsvarande självrisk i de flesta rättsskydds-försäkringar.
33. Ett av de största problemen är att många hemförsäkringar, särskilt de billiga "nätboken" gör undantag för familjerättsliga tvister vilket leder till att många helt ovetande, då de inte har läst det finstilla, står utan skydd.
34. Ett problem är att självrisk/grundavgift kan vara helt olika stora. Ett annat problem är när det blir avslag från rättsskyddet på grund av avbrott i försäkringen, och det inte är självklart att rättshjälp kommer att beviljas, men det är angeläget att vissa åtgärder vidtas omgående för att inte riskera rättsförlust - då tvingas jag som ombud ta en risk. Vidare direkt felaktigt att behöva utnyttja rättsskydd i faderskapsärenden, där barnet ju saknar inkomst men måste få fastställt vem fadern är!
35. Exempel ur verkligheten. I ett vårdnadsfall svarar motparten inte på brev. Ingen tvist i detta stadiet enligt försäkringsbolaget. Klienten stämmer. Motparten svarade inte på stämningen och infann sig inte till förberedelsen. Ingen rättshjälp då rättsskyddet ej prövats. Tingsrätten dömer på handlingarna. Försäkringsbolaget beviljar ej rättsskydd då "brist på avhörande konstituerar ej tvist i försäkringsvillkorens mening". Inget rättsskydd - ingen rättshjälp
36. Fattiga klienter har i regel ingen hemförsäkring.
37. Fattiga personer med försäkring har inte råd att använda rättsskyddet då det inte tar hänsyn till ekonomin.
38. Folk slarvar med att teckna hemförsäkringar och har då inte rättsskydd. Dessutom undantar vissa försäkringar rättsskydd, något som försäkringstagaren inte tänkt på vid tecknandet. Den uteblivna försäkringen kan sedan utgöra hinder på rättshjälp även om förutsättningarna i övr. är uppfyllda.
39. Fp besked från försäkringsbolaget i tid för att veta ansöka rättshjälp
40. Främst ekonomiska för klienten. Rättsskyddet innebär att klienten oavsett inkomst måste stå för en viss procent (20%) av kostnaderna, medan rättshjälpen inkomstprövas och därmed ofta innebär en lägre avgift för klienten. För personer med mycket små inkomster kan detta innebära att de inte har möjlighet att anlita ombud.
41. För de med låg inkomst innebär det en merkostnad att utnyttja rättsskyddet jämfört med om rättshjälp skulle beviljas.
42. För den enskilde med låg inkomst är rättsskyddet mycket mer kostsamt!
43. För kl. är ett problem att de som har låg inkomst har svårt att betala den 20-25 % rättsskyddavg. som de skall betala direkt till omb. Om de istället hade sökt rättshjälp hade

- de kanske endast behövt betala 5 % t biträdet. Ur ombudets synv är bättre att få ersätt för sitt arbete ur rättsskyddet eftersom domstolarna godtyckligt kan sätta ner antalet h som bitr får ersättning för. Rättsskyddsbol. brukar acceptera en noga utförd tidsredog så att omb får ersättn f sitt arbete.
44. För klienter som saknar försäkring eller inte har en tillräckligt lång sammanhängande tid med försäkring och rättsskyddet därför inte omfattar angelägenheten och klienten har en alltför hög inkomst för att rättshjälps skall beviljas.
 45. för låginkomsttagare är det en stor skillnad att betala 20-25% i självrisk mot kanske 2% i rättshjälpen.
 46. För många klienter som inte har etablerat sig i Sverige har inte hunnit skaffa sig ett försäkringsskydd vilket gör att de kan komma att utestängas från att få sina grundläggande rättigheter tillgodosedda. Det är de sämst ställda som saknar försäkringsskydd och som är mest beroende av rättshjälpen
 47. För personer med dålig ekonomi blir självriskerna alltför höga i försäkringen, jämfört med egenavgiften
 48. För rättsskydd krävs att tvist föreligger. Behovet av juridisk hjälp förefinns ofta dessförinnan. Rättsskyddet är m h t villkoren mer inskränkt till en ren tvisteförsäkring.
 49. Försäkringen gäller endast när en tvist uppstått medan en rättslig angelägenhet som kräver juridisk hjälp kan ha uppstått tidigare och hade kunnat ge rättshjälps. När barn är part faderskap. Familjerättsl tvister där rätt till rättshjälps kan föreligga men pga. karens inte rättsskydd. Orättvist om ena parten kan få rättshjälps och andra har antingen för hög lön, kanske bara precis snäppet högre än motparten alt fått bodelningslikvid.
 50. Försäkringsbolagens bedömning av när tvist uppkommit har lett till att klienten först fått rättshjälps och vid senare tillfälle rättsskydd.
 51. Har inte upptäckt några särskilda problem
 52. I och med att klienten erhåller olika skydd kan det ibland vara en fördel för låginkomsttagare att i vissa typer av mål erhålla rättshjälps framför rättsskydd. Grunden för rättshjälps respektive rättsskydd är olika. Rättsskyddet kräver en tvist, d v s att ett framställt krav besvarats nekande medan rättshjälps kan beviljas i en rättslig angelägenhet.
 53. I snabba mål kanske man inte hunnit få besked om rättsskyddet innan målet hinner avslutas. Att det kan ta tid innan man får beslut om rättsskyddet, särskilt om huvudmannen har bytt försäkringsbolag, flyttat o s v och man skall inkomma med underlag utvisande sammanhängande försäkringstid
 54. I vissa fall har folk ej haft råd att skaffa hemförs. Vanligtvis får man då rättshjälps, men det finns en del gränsfall som hamnar utanför. Dessutom finns sådana som har det tufft ekonomiskt men kämpar för att ha en försäkring och som då kommer i ett sämre läge än de som struntat i förs. eftersom självriskerna i dessa fall normalt är högre än rättshjälpsavgiften.
 55. I vissa inkomstlägen är det dyrare med rättsskydd än rättshjälps. Upplevs som orättvist
 56. Ibland tar det tid att få besked från försäkringsbolaget, och då kan man heller inte få rättshjälps beviljad förrän detta är utrett
 57. Inga
 58. Inga, det är bara positivt
 59. Inledningsvis att man ibland kunde vara tvungen söka och få ett skriftligt avslag vid t ex vårdnadstvister för att visa att parterna separerat så nyligen att rättsskyddet ej beviljades - och först därefter söka rättshjälps.
 60. Innan rättshjälps kan sökas måste man avvakta försäkringsbolagets svar om huruvida rättsskydd beviljas. Den tidsutdräkten det innebär att vänta på försäkringsbolagets svar innan rättshjälps kan sökas utgör ett problem.
 61. Inom familjerätten får det icke så sällan den effekten att en klient med låga inkomster tvingas betala 20 % självrisk medan motparten p g a att han/hon saknar hemförsäkring får 2 % rättshjälpsavgift.
 62. Inom familjerätten måste man ta rättshjälps först. Klienten kan ha så pass hög inkomst så att denne beviljas inget rättshjälps eller bara en liten del.

63. Inte alltför sällan tar det lång tid innan rättsskyddet kan lämna definitivt besked p g a ett antal kompletteringar som begärs. Under tiden kan man komma dels i tidsnöd dels kan domstol inte bevilja allmän rättshjälp förrän besked lämnats. Har dock i ett fall lämnat ansökan om rättshjälp och begärt att man ska avvakta med att fatta beslut tills besked inkommit.
64. Inte några direkta problem
65. inte som jag uppmärksammat
66. Jag ser inga större problem
67. Jag som arbetar med arbetsrätt kan tycka att det är fruktansvärt orättvist att en liten arbetsgivare inte kan få ekonomisk hjälp i arbetstvister där motparten kan ha hela LO Rättsskydd till sitt förfogande och tvisten kan medföra att arbetsgivaren riskerar konkurs
68. jag vet inte om det är så stora problem med just det. Man får tänka sig för, men det bör man göra jämt
69. Kan innebära visst merarbete för både advokat och klient, på grund av rättsskyddsvilkoren (och tolkningar härav) kan det vara osäkert om rättsskydd kommer att beviljas och det blir både brev till försäkringsbolaget och senare ev. en ansökan om rättshjälp (domstol kräver ibland redogörelse för försäkringsbolaget svar/grund för ej beviljande av rättsskydd).
70. Karensreglerna i rättsskyddet i kombination med inkomstgränserna i rättshjälpen leder till att rättssökande ev. ekonomiska skäl avstår från att få sin sak prövad i domstol.
71. Klienter med dålig ekonomi, som ej har råd med försäkring, kan nekas rhj. De har då än sämre råd att processa. Klienter med låga inkomster drabbas av försäkringsbolagens högre självrisk, vilket kan medföra att de ej har ekonomiska möjligheter att processa. I familjerätt spelar det ju heller ingen roll om man vinner målet, man får ändå stå för sina rättegångskostnader, vilket kan påverka processen, om man har fdör hör självrisk eller ej erhåller rättshjälp av annat skäl.
72. Klienter med mycket dålig ekonomi har svårt att betala självrisken.
73. Klienter med mycket dålig ekonomi som har hemförsäkring måste betala 20 eller 25 % av kostnaderna medan deras avgift om rättshjälp beviljats kanske skulle ha varit högst 5 %.
74. klienter med svag ekonomi har ofta ingen hemförsäkring eller en hemförsäkring som inte har rättsskydd eller begränsat rättsskydd. Detta är inte alltid ursäktligt/särskilda skäl för allmän rättshjälp. De kan inte föra sin talan.
75. Klienter som har en mycket dålig ekonomi men ändå har en hemförsäkring med rättsskydd får betala en högre självrisk än de hade varit tvungna att betala om de inte haft någon hemförsäkring och på så sätt istället beviljats rättshjälp. Det slår orättvist hårt mot de som trots mycket dåliga ekonomiska förutsättningar ändå försöker.
76. Kostnaden blir högre för klienter som ligger i det övre skiktet av rättshjälpen och det blir ofta svårt att för klienten att fullgöra sin betalningsskyldighet då den egna andelen är så mycket högre än vid rättsskydd
77. Kostnaderna, rättshjälpsavgiften kunde i många fall varit lägre än självrisken
78. lite krångligare
79. Merarbete för ombudet
80. Många av mina klienter har ingen hemförsäkring av företrädesvis ekonomiska skäl - de anser sig inte ha råd eller prioriterar inte detta. En annan orsak är att de haft kaotiska levnadsförhållanden med flyttar etc. Osäker/bedömning av vad som är godtagbara skäl att sakna hemförsäkring då domstolen fattar beslut. Ett visst mått av godtycke kan skönjas hos domstolarna.
81. Många av våra klienter har på grund av fr a ekonomiska skäl ej råd med hemförsäkring
82. Många klienter hävdar att de inte har råd att teckna hemförsäkring, vilket ibland kan medföra avslag på ansökan om allmän rättshjälp.
83. Många som skiljer sig råkar illa ut pga. att hemförsäkringarna antingen friskriver sig från familjerätt eller tillämpar en karenstid om 2 år. Detta gör att många får betala själv i t.ex. frågor om umgänge, vilket de egentligen inte har råd med.

84. när klient ej har hemförsäkring 20 % kan vara mycket för en låginkomsttagare
85. När klienten har en väldigt låg inkomst och inte har råd att betala 20 procent.
86. När rättsskyddets karenstid på 2 år medför att man måste söka rättshjälp och klienten har en OK inkomst så blir kostnaden hög. Samt när klienten tjänar över gränsen (som är lågt satt) blir kostanden mycket hög.
87. Ofta söks både rättshjälp och rättsskydd i familjemål eftersom försäkringsbolagen tycks ha olika praxis när rättsskyddet får tas i anspråk för klientens rättegångskostnader.
88. Om en sökande inte har rättsskydds-försäkring, kan det resultera i en hel del arbete med att klargöra varför sökanden inte har en sådan försäkring
89. Om ett ärende är akut och klienten saknar ek möjligheter att själv betala själv-risk/rättshjälpsavgift fördröjs ärendet innan först besked om rättsskydd erhållits.
90. om man blir nekad rättshjälp pga. att man har försäkring och försäkringsbolaget säger nej till att ta rättsskyddet i anspråk. situationen blir inte förutsägbar pga. olika regler hos olika försäkringsbolag.
91. Om personen ifråga inte betalt hemförsäkringen föreligger risk att inte rättshjälpen kan tas i anspråk.
92. Om rättsskyddsfrågan måste utredas först tar det längre tid att klarlägga vilka möjligheter klienten har till ekonomisk hjälp i tvisten. Detta kan vara en osäkerhetsfaktor för klienten i beslut om vilka åtgärder som skall vidtas.
93. Orättvisa ekonomiska förutsättningar att processa t ex i vårdnadsfall. En låginkomsttagare tjänar på att inte ha hemförsäkring med rättsskydd.
94. Personer med begränsade ekonomiska möjligheter har ofta inte hemförsäkring
95. Principiellt är det fel att en person som har rättsskydd inte skall vara berättigad till rättshjälp som ett komplement till rättsskyddet i sådana fall då en person utan rättsskydd kan få rätt till utökad rättshjälp med tillämpning av den s.k. ventilen.
96. Problemen ligger ibland i ett större administrativt arbete för advokaten i de fall då det är tveksamt om försäkringsbolaget tar tvisten. Tvistens art är inte alltid lättbedömd och rättsskyddsvillkoren har en mängd undantag. Då det finns blandade frågor mot samma part blir det svårt.
97. Risk att rättshjälp söks sent pga. att negativt besked om rättsskydd dröjt.
98. Rättshjälp finns enligt gemene man inte längre vilket gör att de inte vänder sig till advokat för hjälp. Informationen till allmänheten om behovet av rättsskydd har varit alltför bristfällig. Många tecknar inte hemförsäkring när de separerat eller flyttat hemifrån. De tecknar det billigaste utan att förvissa sig om rättsskyddsklausul. De inser inte heller risken med att slarva med betalning vilket försäkringsbolagen ofta åberopar för avslag.
99. Rättshjälpen kunde tidigare kombineras med rättsskydd som även täcker rättegångskostnader när man är tappande part. Endast antingen rättsskydd eller rättshjälp räcker inte i komplicerade processer eller tvister som går i två instanser.
100. Rättshjälpen täcker bara ombudets kostnader och aldrig motpartens dvs. om man förlorar målet. Det kan därför vara ett problem om man har rättshjälp istället för rättsskydd i ett mål där det finns risk att tappa målet.
101. Rättshjälpen är ibland mer generös än rättsskyddet och detta kan ställa till problem när den ena parten har rättshjälp och den andre rättsskydd. För vissa klienter skulle det också vara bra om de fick nyttja rättshjälp istället för rättsskydd när klienten har låg inkomst.
102. Rättshjälpen är ofta dyrare för klienten än rättsskyddet. I rättsskydd är självrisken som regel 20% av kostnaderna medan rättshjälpen spänner från 2 - 40%. Med dagens inkomster hamnar många i det övre spannet. Till kostnaderna för rättshjälpen tillkommer ju även rådgivningsavgiften som ej förekommer vid rättsskydd.
103. Rättsskydd kan sökas in i ett ärende eller tom. efter ett ärende. Om man inte gör det genast och sedan får nej kan effekten bli att domstolen inte godtar att ersätta arbete nedlagt innan allmän rättshjälp sökts

104. Rättsskyddet grundas inte på personers inkomst. avgiften för rättsskyddet kan bli hög för personer med låga inkomster.
105. Rättsskyddet har en karenstid på 1-2 år, beroende på försäkringsbolag. Detta gör att klienter ibland måste avvakta med att väcka talan för att få möjlighet till rättsskydd.
106. Rättsskyddet har olika procenttal för självrisk och det tak som försäkringen har. Låginkomsttagare och socialbidragstagare får en avgift de omöjligt kan betala.
107. Rättsskyddet täcker inte alla typer av mål/ärenden.
108. rättsskyddet är begränsat och när man når upp till taket och ännu inte är klar i tingsrätt och hovrätt är det svårt att släppa klienten. Vissa processer är mycket tidskrävande. självrisk i rättsskyddet är för högt för klienter utan inkomster eller mycket låga inkomster.
109. Rättsskyddet är begränsat till sin storlek och begränsar möjligheterna att få sin sak prövad då det ska räcka till både eget och motpartens ombud om man förlorar talan. Ofta räcker det bara till TR och inte till prövning i HovR.
110. Rättsskyddet är beroende av försäkringsbolagens egen prövning av den rättsliga angelägenheten. Rätt till rättsskydd är inte självklar. Det krävs dessutom redovisning av uppgifter som i advokatverksamhet normalt omfattas av sekretess. Får sökanden avslag finns ingen överprövning av värde, i vart fall inte inom rimlig tid, dessutom torde rättshjälp inte istället stå till buds varför klienten står helt utan möjlighet till ekonomiskt stöd. Ibland krävs snabba åtgärder med risk för rättsförlust.
111. Rättsskyddet är dyrare än rättshjälp för de ekonomiskt svaga t ex kvinnor
112. Rättsskyddets maximibelopp innebär att mindre bemedlade klienter inte tillförsäkras en ekonomisk möjlighet att med rimlig ekonomisk risk få sin sak prövad i domstol.
113. Rättssökande med låg inkomst, som skulle få en procentsats för bestämmande av rättshjälpsavgiften om 2 % skall i stället i rättsskyddsärenden betala en självrisk om 20 eller 25 %, vilket de naturligtvis inte kan. Följaktligen måste klienten antingen avvisas eller ombudet avstå från en stor del av sitt arvode.
114. Självrisk blir/kan bli hög även om personen har mycket dålig ekonomi.
115. Självrisk i rättsskyddet, som är helt okänslig för försäkringstagarens ekonomi. Gränsdragningsproblem
116. Självrisk är 20 % vilket i vissa fall ej blir betalade på grund av svag betalningsförmåga
117. Sökanden kan nekas rättshjälp för det fall han/hon borde haft en försäkring men av någon anledning inte har detta.
118. tar tid att först söka det ena och sedan det andra vilket kan medföra problem att driva tvisten inledningsvis
119. tar tid att först söka rättsskydd, rättsskyddsvillkoren varierar från bolag till bolag, kunden kanske inte haft sammanhängande försäkring i 2 år i samma bolag, allmänt krångel
120. Till en början var det stora problemet att många saknade frivilligt försäkringsskydd. Numer är detta dock bättre mycket beroende på av de så kallade kollektivförsäkringarna. Det största problemet numer anser jag vara, att självrisk alltid är högre än rättshjälpsavgiften och därtill lika för alla, vilket framförallt drabbar de med låga inkomster.
121. Utan tvekan att personer som pga. "karensen" i rättsskyddet vid familjerättsliga tvister kan stå helt utan ekonomiskt stöd vid familjerättsliga tvister. Man behöver inte ha särskilt höga inkomster för att helt nekas rättshjälp alternativt få en väldigt betungande avgift.
122. utredning måste göras om varför klienten inte har rättsskydd. Genomgång av försäkringsvillkor.
123. Vid tvist kan på ena sidan sitta en fattig part med rättshjälp och mycket låg egenavgift, t ex 2%, och på andra sidan en lika fattig part men med rättsskydd och 20 % i självrisk. Orättvist!
124. även om klienten inte har rättsskydd är det inte klart att klienten erhåller rättshjälp.

4 Finns det behov av en möjlighet att få rättshjälp i de fall där rättsskyddet uttömts?

ja	147 st	92,50%	
nej	12 st	7,50%	
Antal svarande: 159 st		Andel svarande: 93,0%	

4.1 I förekommande fall, i vilka angelägenheter skulle ett sådant behov kunna uppkomma?

1. I många angelägenheter eftersom taket för rättsskydd är lågt.
2. Framförallt i stora familjemål som sträcker sig över lång tid och ofta med många förhandlingstillfällen före en huvudförhandling i tingsrätten.
3. i mål som behöver sakkunniga eller vittnen som blir dyra i t e x utredningssyfte. Då kan klienten inte överklaga om klienten om de förlorade i tingsrätten.
4. Vid omfattande tvistemål då rättsskyddet inte räcker till för att överklaga till hovrätten
5. svåra vårdnadstvister
6. Ofta är rättsskyddet uttömt redan i första instans, behovet av juridiskt biträde kvarstår.
7. I vissa vårdnadsfall kan rättsskyddet ta slut eller bara räcka till tvist i tingsrätten. Det medför att en ekonomiskt svagare part inte har råd att anlita ombud i hovrätten eller tom avstår från att överklaga. Det är inte så vanligt men mycket olyckligt när det förekommer. Det borde även vara möjligt att få rättshjälp till täckande av rättsskyddets självrisk som kan bli tung för en ekonomiskt svag person. Se även p.3
8. Det borde finnas en möjlighet i komplicerade tvister, eftersom eljest t.ex. klienter kan känna sig tvungna att avstå från process, t.ex. att överklaga en tingsrättsdom som de är missnöjda med, på grund av att den ekonomiska risken blir för stor.
9. familjerättsliga tvister företrädesvis vårdnadsfrågor
10. Problemet är kostnader för bevisning huvudsakligen av typen privat sakkunnig. Men där är inte rättshjälpsbestämmelserna till någon större hjälp
11. Framför allt i andra instans när du är motpart och inte kan påverka att processen fortgår
12. Om man under pågående hovrättsprocess uttömmar rättsskyddet och inte får rättshjälp riskerar klienten att utan ombud inte få en rättvis prövning i hovrätten.
13. I vårdnadsfall räcker ibland inte rättsskyddet i båda instanserna
14. I "infekterade" vårdnadstvister, som går vidare till hovrätten, i komplicerade fastighetstvister och arvstvister.
15. Större komplicerade mål, kanske också förenade med resor och därmed kostnad för detta och för tidspillan.
16. i de fall då motparten processar slut på rättsskyddet eller då det av andra skäl är nödvändigt att processen får dra ut blir det i många fall omöjligt för klienten att kunna få sin sak prövad.
17. I komplicerade vårdnadsfall finns ofta behov av rättshjälp sedan rättsskyddet uttömts, exvis vid hovrättsprövning.
18. Vårdnadsfall är det som först faller i tanken
19. Mga barn far mkt illa o ibland blir processerna mkt långdragna men mga muf:ar etc. det händer ibland att rsk tar slut innan målet kan avgöras i hr:en. det är mga barn som far illa för att deras mödrar inte har råd att fortsätta att betala ombudet med egna medel.
20. I första hand i processer om sambandsfrågor inom personskaderätten. Där räcker ju inte rättsskyddet ens till handläggning i tingsrätten. Problemet med motpartens rättegångskostnader vid förlust kvarstår dock.

21. Det är inte helt ovanligt att i tidskrävande mål, som t.ex. vårdnadstvister, man slår i taket i såväl rhj. som r-skydd. Ett utökat skydd. särskilt som rättsskyddet ofta är lägre än ersättningsnivån för rhj. skulle vara bra.
22. alla rättsliga angelägenheter där rättshjälp ksn erhållas
23. I de mycket svåra vårdnadsärendena som tar flera år och som går i flera instanser.
24. I vårdnadsmål när rättsskyddet inte täcker hela hovrättsprocessen kan klienten och advokaten hamna i problem om inte klienten har råd att betala för biträde i överrätten.
25. I de tvistemål högsta ersättningsbelopp uppnåtts enligt försäkringsvillkoren.
26. Ensamstående mamma har avverkat rättsskyddet och förlorat i tingsrätt. Har ej råd fortsätta mot rikare pappa, alternativt har vunnit i TR och pappan överklagar. Två sådana fall aktuella.
27. kollidering
28. Alla typer av tvister som prövas av domstol leder ofta till att rättsskyddsgränsen passeras.
29. Mest i vårdnadsmål, särskild om de går till högre rätt.
30. Rättsskyddet är ju uttömt i instans 1 och människor därigenom uteslutna från överprövning
31. Rättsskyddet är beloppsbegränsat och i de flesta fall otillräckligt för kostnadstäckning i mer än en instans.
32. Om dina klienter t.ex. har framgång i ett fastighetsmål i tingsrätten och sedermera förlorar i hovrätten kan rättsskyddet (latent) ha uttömts redan i tingsrätten. Tvärtom kan part som förlorat en sådan tvist i tingsrätten ändå tveka om han skall gå vidare i ett mål som förefaller "feldömt".
33. Rättsskyddet räcker ofta inte till, särskilt inte i riktiga tvistemål där, taxan kan frångås.
34. I mer komplicerade vårdnadsmål.
35. i första hand vårdnadstvister ev. i fastighetstvister
36. Processer gentemot mer "ekonomiskt oberoende motparter" (familjerelaterande mål, skadestånd o dyl.).
37. Jag har inte varit med om att uttömma rättsskyddet så det har inte varit aktuellt.
38. Av samma anledning som gäller för eventuell utökning av antalet timmar. Målet är inte färdighandlagt och parten har icke råd att processa vidare.
39. tvistemål karaktär skadestånd
40. Tvister där det förekommer något inslag (av mindre betydelse) av affärsverksamhet eller näringsverksamhet. Finns naturligtvis ytterligare exempel.
41. I familjemål av större omfattning, där parterna tvister i flera instanser.
42. Rättsskyddet är i många fall alldeles för lågt. Är det en komplicerad tvist så räcker rättsskyddet ofta inte till att avsluta en hovrättsprocess.
43. I mycket komplicerade vårdnads/umgänges mål har det hänt, men är sällsynt, att rättsskyddets maxbelopp uttömts innan tvisten avslutats.
44. I svåra mål med lång handläggningstid där kostnaderna för den enskilde gör att man helt enkelt inte har råd att betala för den senare delen av processen.
45. Taket i rättsskyddet är sådant att i processer, särskilt där det finns sakkunnigkostnader, detta överskrides.
46. I långvariga och komplicerade tvistemål och särskilt barn- och vårdnadsmål kan arbetstiden överstiga rättsskyddstaket och behov av rättshjälp föreligga för att kunna fullfölja ärendet med ombud.
47. I familjemål där beloppet som kan nyttjas är slut
48. I utdragna vårdnadstvister och i andra mera komplicerade tvistemål t.ex. angående försäkringsersättning.
49. I familjemål som blir mycket arbetskrävande pga. djup konflikt mellan parterna och, vilket inte är ovanligt, där utredningar enligt socialtjänstlagen pågår parallellt med

- tvisten i allmän domstol. Socialtjänstens utredningar enligt socialtjänstlagen får många gånger betydelse för utgången i domstolen.
50. I alla mål av större omfattning
 51. När målet inte har slutförts i domstolssystemet men rättsskyddet redan uttömts.
 52. I kostsamma tvister, exempelvis fel i fastighet där rättsskyddet inte räcker i två instanser.
 53. samtliga familjetvister, t ex tvist inför boutredningsman, skiftesman och bodelningsförrättare och underhållstvister.
 54. När ersättningen i rättsskyddet har konsumerats.
 55. I komplicerade vårdnads- och umgängestvister, i synnerhet om de överklagas till hovrätten
 56. Framförallt i familjerättsliga ärenden och i mål om försäkringsersättning på grund av personskada.
 57. Fel i fastighet, där taket lätt uppnås i lite mera komplicerade tvister och även i vissa större familjerättsliga tvister.
 58. jag tänker framförallt på den situation där rättshj bedömer att klienten borde ha haft rättsskydd.
 59. Främst vårdnadstvister.
 60. personskaderegleringar
 61. I precis samma fall som vad gäller rättshjälp kan det uppstå situationer som medför att det behövs en "ventil" för utökning av antalet timmar vid rättsskydd vilket då skulle kunna tillgodoses genom att man får rättshjälp.
 62. vårdnadstvister samt trafikskadeärenden
 63. svåra familjerättsliga mål, ex, rörande vårdnad, boende, umgänge.
 64. Inte sällan är familjerättsliga tvister arbetskrävande.
 65. Ett fall som kan uppstå är om man vunnit i TR, men motparten överklagar till Hovrätten. Om man då förlorar i Hovrätten kan situationen vara sådan att rättsskyddet inte räcker, och då kan man finna att man måste försöka förlikas med den i TR tappande parten, eller tom medge talan i Hovrätten, av rädsla att förlora och inte kunna betala kostnaderna som skjuter över rättsskyddet, som ofta kan bli betydande.
 66. I större mål där man t.ex. stämt ett försäkringsbolag på ersättning för skada som personen råkat ut för eller i annat mål där parterna har ojämna maktförhållande (t.ex. försäkringsbolag- enskild person, bank- enskild person.
 67. vårdnad- och fastighetsmål exempelvis
 68. vårdnadstvister
 69. Det maximala belopp som rättsskyddet täcker har med tiden blivit allt lägre. Det är ej ovanligt att taket nåtts före det att tvisten hunnit bli avgjord varvid den försäkrade till följd av ekonomisk resursbrist måste avbryta tvisten med rättsförlust som följd. Om detta sker i tvist rörande barn kan rättsförlusten även drabba barnet.
 70. Utdragna tvister där rättsskyddet tar slut samt
 71. I t ex svåra/omfattande vårdnadstvister kan rättsskyddet i det närmaste vara slut när tingsrätten meddelat dom.
 72. I vårdnadsprocesser kan nivån för rättsskyddet ha överskridits redan i första instans och klienten har inte råd att fortsätta till nästa Mål på annan ort, med långa resor, föranleder ju att rättsskyddet "äts upp" snabbare
 73. Oftast familjerättsliga tvister
 74. Rättsskyddsbeloppet är ju begränsat. Räcker ofta inte vid prövning i två instanser.
 75. Ja, i särskilda fall, t ex i samma situation då man kan få utökad rättshjälp.
 76. I samband med tvist mot försäkringsbolag vid skadereglering av trafikolyckor
 77. Om rättsskyddet är uttömt skulle all annan typ av ekonomisk hjälp vara välkommet för klienten.
 78. Stort behov, när parternas skyddsbelopp är olika i rättsskyddet. I indispositiva mål, där samhället har en skyldighet att komma till det för barnen bästa och en av svag ekonomisk part står utan ombud i hovrätt.

79. Omfattande mål rörande vårdnad, boende, umgänge. Omfattande mål rörande fel i fastighet.
80. Bl.a. i familjemålen. Efter den 1 november kanske detta inte blir aktuellt eftersom det skall till prövningstillstånd i hovrätten, varvid rättsskyddet kommer att räcka
81. Svaga klienter med en stark sak skulle kunna processa i mer än en instans.
82. tvistemål och familjemål - det är överhuvudtaget ett problem att rättsskydd eller rättshjälp inte täcker kostanden för en hel process inklusive överprövning.
83. Civila tvister.
84. Inom mitt fält; Vårdnads- och boendetvister. Men jag vet att det finns behov inom personskaderegleringen och i mål om skadestånd mot det allmänna, t ex pga. mobbning i skolan etc. Rent generellt gäller att man kan "utprocessas" av en galen - rättshaveristisk- motpart.
85. Vid långa processer när man kommit över maxbeloppet.
86. Familjerätt, fel i fastighet och dyl. då rättsskyddet sällan räcker till prövning i två instanser.
87. personer med låga inkomster som ej haft råd att försäkra sig. Invandrare utan kunskap om förhållandena i landet.
88. Egentligen i alla rättsskyddsfall men kanske mest i de fall där max. ersättningsbelopp är lågt - ibland bara 75 000 kr.
89. I ett av mina ärenden har rättsskyddet uttömts men motparten som i hovrätten avstod från att driva umgängesfrågan har direkt efter dom stämt ang. umgänget vilket nu innebär en svår ekonomisk situation för min huvudman. Frågor som kan tas upp i tidigare ärenden kan inte bli föremål för ett nytt rättsskydd trots att detta inte ligger i min huvudmans händer.
90. Vårdnadsfall och skadeståndsmål
91. T ex i tvister mot försäkringsbolag rörande ersättning för personskada. Tvistar man mot bolag tömmer man utan större problem rättsskyddet redan i första instans och utan möjlighet att få rättshjälp är man då utan möjlighet att få sin sak prövad i två instanser. Normalt leder detta till att klienterna helt avstår från att få sin sak prövad eftersom det ekonomiska åtagandet kan bli för tungt att bära.
92. Reglerna för när rättshjälp kan beviljas bör ses över och ändras till att inte vara så rigorösa som idag bl.a. med hänsyn till vad jag angivit under p3. Dessutom borde det vara möjligt att få rättshjälp när rättsskyddsgränsen slagit i taket.
93. Särskilt vad gäller större tvister i t.ex. fastighetstvister är det vanligt att rättsskyddet slår i taket eftersom det utöver ombudsarvoden ofta finns besiktningsman och andra sakkunniga som skall ha ersättning.
94. Till exempel fastighetstvister där utredningar och arvode härför kan ta stor del av det totala arvodet.
95. Fastighetsmål o andra mål med omfattande teknisk el medicinsk utredning samt i konfliktfyllda familjemål
96. När rättsskyddet upphör redan i första instans, vanligt i bl. a. fastighetstvister
97. I allehanda förekommande tvistemål.
98. I utdragna familjemål typ vårdnadstvister etc.
99. Om rättsskydd ej kan beviljas så bör det finnas en generell möjlighet oavsett rättslig angelägenhet att ansöka om rättshjälp.
100. Det rör sig om enstaka fall men kan bli aktuellt oftare om inte bolagen justerar upp maxbeloppet.
101. personskadeärende, där rättsskyddet är slut efter första instans. Ofta finns anledning till överklagande till hovrätten.
102. Ja som jag ser det i alla tvister som kräver mycket tid som t ex i vårdnadstvister. Då räcker inte pengarna.
103. Rättsskyddet räcker oftast endast i en instans och möjligheten till överklagande och utvecklingen av prejudikat begränsas av ekonomiska skäl då klienten inte har ekonomiska möjligheter till biträde i högre instanser.

104. Vårdnadsmål vanligtvis.
105. segdragna vårdnadstvister med flera förändringar under den långa tid som målet pågår.
106. Fastighetstvister och mer komplicerade tvistemål.
107. I omfattande familjerättsmål och en mängd tvistemål
108. Över 100 timmar
109. vårdnadstvister samt trafikskadeärenden
110. Civilrättsliga tvister, framför allt dispositiva mål t ex skadeståndstvister.
111. Ärenden som är föremål för domstolsprocess och ska prövas i flera instanser.
112. Vårdnadstvister. Tvistemål i allmänhet, där den juridiska frågan kan vara komplicerad och kräva förhållandevis mycket arbete. Rättsskyddet räcker då ofta inte till för att få tvisten prövad i högre instans och klienten känner sig mer eller mindre tvungen att gå med på en förlikning eller avstå ett överklagande, även om det skulle finnas god juridisk grund för dennes sak.
113. i utdragna tvister som överklagats händer det att rättsskyddet upphör mitt i handläggningen i hovrätten - det borde finnas utrymme att bevilja rättshjälp för att kunna slutföra målet i varande instans.
114. I familjemål. den ekonomiskt starke parten kan genom att krångla t ex åberopa en stor mängd vittnen, handläggningsåtgärder, svälta ut den svaga parten.
115. fastighetstvist med dyra konsultarvoden.
116. För att fullfölja en process.
117. Det skulle vara i samma angelägenheter i vilka man kan få rättshjälpen utökad till ytterligare timmar efter det att 100 timmars gränsen nåtts.
118. när part förlorat och rättsskyddet uttömts t.ex.
119. I t ex fastighetsmål (fel).
120. Även om försäkringsbolagen nu höjt sina tak i försäkringen finns det behov av ett utökat skydd. Principen måste vara att alla skall få sina berättigade tvister bedömda av domstol med hjälp av rättsligt utbildat ombud. Det finns många skevheter kvar till att vi har det tillståndet i landet.
121. omfattande mål
122. I vissa ömmande fall, särskilt kring barn, och där klienten själv inte kan lastas för att kostnaderna rusar utan det beror på motpartens agerande. Det är orimligt att motparten ska kunna processa slut på pengarna och därefter öka sina chanser att vinna målet trots sitt agerande, för att klienten ifråga inte längre har råd att anlita ombud.
123. i tvister mot "starka" motparter, t.ex. försäkringsbolag om personskadersättning
124. Om rättsskyddet uttömts i första instans kan förlorande part ha skäl att behöva rättshjälp för att få en tvåinstans prövning.
125. skadeståndsmål mot försäkringsbolag
126. man kan tänka sig långdragna vårdnadstvister, klandertvister etc. Dock troligen ytterst sällan förekommande - vilket i sig borde vara ett argument för att tillåta en sådan möjlighet (det kan inte bli särskilt dyrt för staten)
127. Exvis ett komplicerat vårdnadsmål i högre instans, se bland annat NJA 2007 s 382 där jag efter mycket skrivande fick rättshjälp i HD.
128. När motparten överklagar och rättsskyddet är slut, främst i vårdnadsmål.
129. vissa särskilt svåra familjemål med barn som far illa
130. Långdragna vårdnadstvister
131. omfattande tvist som nått taket i rättsskyddet, särskilt i tvister där klient är underlägsen part (t ex arbetstagare) eller om motparten driver processen genom att överklaga
132. Vid vårdnadstvister
133. Vid överprövning Äktenskapsskillnader och vårdnadsmål Mål med betydande belopp (>300 tkr) Småföretagares (<3 anställda) rättigheter

5 Har verksamheten för advokater/biträdande jurister påverkats av att rättshjälpen gjorts subsidiär till rättsskyddet?

ja	91 st	62,30%
nej	55 st	37,70%
	Antal svarande: 146 st	Andel svarande: 85,4%

5.1 I förekommande fall, på vilket sätt?

1. Folk i allmänhet kan/vill inte betala en stor del av advokatkostnaden.
2. Genom att självriskerna blir högre med ökade rättegångskostnader, vilket innebär att ombuden tar en större ekonomisk risk.
3. Klientförlusterna är betydande om klienten t ex har 30 -40 % i rättshjälpsavgift. De kan inte betala skall man då tvingas stämma en klient som ändå inte har några pengar?
4. se svar på fråga 3
5. Kundförlusterna ökat då klienterna tidigare kunder beviljas både rättsskydd och rättshjälp.
6. Se ovan. Man tittar mycket mer på klientens betalningsförmåga och begär oftare förskott. Om förskott inte kan betalas kan det hända att man säger nej till uppdraget. Har tackat nej till många klienter.
7. svårt att kräva in självrisk för låginkomsttagare
8. mindre möjligheter för ekonomiskt svaga att få sin sak prövad - eller - bättre möjligheter för ekonomiskt starka att tvinga igenom sina krav pga att motparten inte har råd att processa.
9. Har svårt att avgöra det. De som avstått ifrån att söka advokat har jag ingen koll på
10. Merarbete för ansökan om rättshjälp i de fall där klienten av någon anledning saknat rättsskydd.
11. Svårbedömt
12. Om försäkring saknas så kan för hög inkomst utesluta rättshjälp- klienten får betala privat eller avstå från att processa helt då ekonomin sätter stopp för process!
13. Se svar under p.3. Därtill merarbete i många fall att utreda om rättsskydd kan erhållas. Det kan ibland vara tidsödande och komplicerat.
14. Man fick ändra sina rutiner och vara mer noga med tidsangivelser och utformningen av arvodesräkningar
15. En hel del korrespondens med försäkringsbolagen sker ofta innan bolaget ansett att en tvist uppstått. Inte sällan väljer man som ombud att stämma direkt för att rättsskyddsfrågan skall lösas trots att brevväxling borde inleda handläggningen.
16. Folk väljer att processa i mindre utsträckning.
17. När klienterna har inkomst som inte tillåter rättshjälp så drabbas både klienten av att inte ha biträde och advokat/ bitr. jurist av att tappa klienter.
18. Just i de fall då klienten inte har råd att betala den relativt höga självrisken. Svårare få in pengarna, ofta avbetalningsplaner. I övrigt inte i någon större omfattning vad gäller vårdnadsmålen.
19. Måste tacks nej till visa uppdrag
20. Självrisken på rättshjälpen är orimligt hög
21. Mera att rättshjälp inte kan beviljas numera i ärenden där det tidigare gick, t ex fastställande av underhållsbidrag.
22. All familjerätt har begränsats

23. Mindre humanjuridiska ärenden p g a rättsskydd inte gäller och rättshjälpen är inskränkt till mer svårartade fall, särskilda skäl.
24. Klargörandet av processekonomiska aspekter för klienten har fått en större betydelse.
25. Mer byråkrati, mer insats från ombudet nödvändigt trots osäkerhet i att få betalt (pro bono).
26. Icke i min verksamhet
27. Oerhört. Hela familjerätten är i stort sett bortsopad
28. Beror på vilka rättsområden advokaten arbetar med.
29. Färre klienter väljer att tvista trots att behov finns. Klienter som drabbas av karen- sen tvingas avstå eller avvakta med att processa. Detta medför i många fall ett li- dande och kan ställa till väldiga problem.
30. En stor nackdel är att vissa försäkringsbolag kräver en så noggrann redogörelse innan utbetalning sker att det är klart tveksamt om det är förenligt med advokatsekretessen.
31. Se ovan de som låg inkomst har svårt att kunna betala sin självrisk i rättsskyddet varför man går miste om den del uppdrag.
32. Det har förenklat hanteringen.
33. Enskilda med små ekonomiska möjligheter anlitar inte ombud lika ofta som tidigare när de inte kan beviljas rättshjälp och därmed få lägre egenavgift än på försäkringen.
34. Ja, se fråga 3.
35. Många människor har inte råd att processa. De som inte har försäkring får ibland inte rättshjälp för att de borde haft försäkring. Humanjurister har numera en sämre intäktsmöjlighet.
36. Många människor drar sig för att anlita en advokat eftersom det blir för dyrt.
37. Kundförluster bestående i att klienter saknar ekonomisk möjlighet att betala sin självrisk och att denna följaktligen inte heller kan drivas in.
38. Arbetar inte med rättshjälp så kan inte uttala mig
39. Många avstår från att driva ärenden av ekonomiska skäl, vilket leder till rättsosäker- het o mindre jobb till oss.
40. Man söker inte advokat i samma utsträckning särskilt de som har lägre inkomster
41. Vet ej, jag har endast varit verksam i fyra år.
42. Är självriskerna för hög eller rättsskyddet nått taket kan klienten få betalningssvårig- heter och i sämsta fall måste advokaten avskriva vissa klientfordringar
43. Allt färre har råd att anlita ombud då självriskerna är betydande. Många har svårt att betala de kostnader som uppstår. Kort sagt - vi förlorar uppdrag och får allt svårare att få betalt i de uppdrag vi driver.
44. Man måste förklara noga för klienten att det är storleken på rättsskyddet som be- gränsar talan, och man måste även ta förskott på annat sätt, och tom avråda från att föra talan om risken att förlora är tillräckligt stor, dvs. om det inte är ganska säkert att man vinner.
45. Det är svårare att få rättshjälp. Vidare har en del försäkringsbolag gjort undantag i familjetvister) t.ex. moderna försäkringar)
46. begränsningen till antalet timmar
47. Får lägga ner mer arbete på framställningen om rättsskyddsersättning än motsva- rande vid rättshjälp. Detta beroende på att domstolen men inte försäkringsbolaget vet vad tvisten handlat om
48. Det är mer tidskrävande att utreda frågan om rättshjälp eller rättskydd är tillämpligt i ärendet, dessutom mer tidskrävande att ansöka om rättskydd.
49. Egentligen inte, det är inte så ofta som man nekas rättshjälp om klienten är i behov av ombud för tvisten. de gånger som nivån för arvodet kommit upp i över 100 timmar har jag inte nekats utökning
50. Rättsskydd/rättshjälp är ju inte till för advokaterna. Däremot har subsidiariteten på- verkat för våra klienter

51. Svårigheter att få fullt betalt. Många klienter med låg inkomst kan helt enkelt inte betala självriskan.
52. Vissa tvister ex inom familjerättens område täcks inte av rättsskyddet
53. Omfattande tvister med höga självriskbelopp. Där saknar låginkomsttagare möjlighet att betala och det har inte varit möjligt att driva in dessa fordringar. Det innebär stora kreditförluster, vilket allmänt torde vara problematik för byråer som ägnar sig åt familjerättsliga ärenden.
54. Folk dra sig för att anlita advokat.
55. Rättshjälp är en sällsynthet numera. De högre självriskerna har medfört att en stor grupp människor ej har råd att driva sin sak, oavsett om den är angelägen. Detta medför ett tapp i ärenden för advokaterna. Detta i sin tur påverkar möjligheterna till nyanställningar inom humanjuridiken.
56. Gratis rådgivning till de som inte kan betala. Färre processer i andra instans eftersom rättsskyddet inte räcker till.
57. tvingas avvisa ärenden där inte rättsskydd resp. rättshjälp finns att tillgå
58. Vissa klienter kan inte driva sin rätt om de bommat hålla rättsskydd.
59. i vissa fall blir det rättvisare mellan parterna och till viss del kan det ses att parten tar ett större ekonomiskt ansvar. Det har dock inneburit merarbete för att erhålla besked om ianspråktagandet av försäkringen.
60. Tillströmningen av familjeärenden har minskat dramatiskt.
61. I och med rättshjälpens införande sökte gemene man hjälp av advokat då tvist uppstod exvis inför en förestående separation. Vi advokater bistod parterna och kunde därmed undvika omfattande vårdnadsprocesser som uppenbart har ökat sen 1998. Även Domstolsverket blanketter för äktenskapsskillnad har bidragit till ökat antal tvister. Bl.a. finns inget om barns boende vilket ofta skapar problem efter ett tag.
62. Ett relativt stort antal personer kan inte vända sig till domstol i för att få sin rätt på grund av bristande förmåga att betala ombudskostnader
63. En del tvister faller mellan rättshjälp och rättsskydd. Det finns också handläggare på försäkringsbolag som verkar sakna kompetens att avgöra frågor om rättsskydd. Kvaliten är mycket bättre på domstolarna
64. Klientens egen avgift se svar 4 kan ha lett till en obenägenhet att anlita ombud samt svårighet har uppstått att få in självriskbeloppet
65. Vissa försäkringsbolag låter inte rättsskyddet omfatta familjemålen.
66. fler som inte vågar driva berättigade krav eller måste ge efter för oberättigade krav av ekonomiska skäl
67. Ett större antal klienter väljer att inte driva sin sak i domstol.
68. Viljan att få sin sak prövad har markant minskat hos fattiga klienter utan hemförsäkring.
69. Tidsfaktorn har ökat och dessutom skall det föreligga en konstaterad "tvist" för att rättsskydd skall kunna beviljas.
70. Färre söker advokat vid skilsmässa, där vårdnads- och boende av barn finns med. Detta är en nackdel för klienterna, som inte riktigt vet innebörden av rättsliga åtgärder. De behöver någon att rådgöra med.
71. Familjemålen samt skadeståndsmålen har minskat i viss mån då mina klienter inte har råd.
72. Vissa klienter anser sig inte ha råd att anlita advokat.
73. Merarbete eftersom det måste utredas om rättsskydd finns för tvisten eller ej.
74. Onödigt mycket tid kan gå åt för att undersöka rättsskydd och sedan rättshjälp, rättsskyddet oftast bäst ekonomiskt för klienten när det gäller självrisk och möjlighet att få motparts-kostnader betalda.
75. Svårt att få in betalning om låginkomsttagare
76. Endast på det sättet att det blir ytterligare en sak som ska utredas, vilket medför tidsåtgång.

77. Det går inte längre att som advokat arbeta med humanjuridik. Inom en inte alltför avlägsen framtid kommer det bara att finnas affärsjurister.
78. ja till det bättre. försäkringsbolag prutar inte. de betalar vad som begärs
79. Antalet rättssökande har minskat.
80. Ja, så till vida att de äktenskapsskillnader som man förr kunde "göra upp" på advokatkontoret nu inte längre förekommer och att allmänheten inte löser dessa tvister i sin linda, utan lider och tycker sig leva i ett rättslöst samhälle.
81. För en person med mkt låg inkomst kan det bli mkt svårt att klara av självriskan
82. i de fall rättshjälpsavgiften till följd av låg inkomst varit tydligt lägre än självriskan för rättsskyddet, har det hänt att klienten avstått från att hävda sin rätt av rena kostnadsskäl.
83. familjerättsliga ärenden är numera ovanliga, troligen för att rättshjälp ej beviljas och folk försöker lösa tvisterna på egen hand
84. Ibland kan ärendenas handläggning fördröjas pga. att besked i rättsskyddsfrågan måste inhämtas. Försäkringsbolagens handläggare, som inte "ser" tvisten torde vara sämre än domare på att avgöra skälig tidsåtgång.
85. Risken är att avskrivningarna blir fler då personer med dålig ekonomi ej kan betala sina avgifter. Alternativet kan vara att advokaten får avsäga sig uppdraget och klienten stå utan ombud.
86. Snarare med en utökning.
87. omständligare, tar lite längre tid, om rättsskydd ej beviljas så ska man återkomma till klient ang. ansökan om rättshjälp
88. inte som jag uppmärksammat, det skall dock påpekas att jag inte har så mycket erfarenhet från tiden före 1997
89. I ngr fall får vi tacka nej till uppdraget. Som p3 ovan.

6 Hur vanligt är det att en klient saknar försäkring med rättsskydd?

mycket vanligt	2 st	1,20 %	
vanligt	31 st	18,30 %	
förekommer	101 st	59,80 %	
förekommer sällan	37 st	21,90 %	
förekommer aldrig	1 st	0,60 %	
Antal svarande: 169 st	Andel svarande: 98,8 %		

6.1 Vilka angelägenheter rör det sig i förekommande fall om?

1. Familjerättsliga tvister är de enda jag har erfarenhet av.
2. Framförallt synes invandrare sakna frivilligt försäkringsskydd samtidigt som familjerättstvister ökar bland dessa grupper.
3. De ekonomiskt svaga klienterna eller av utländsk härkomst har ofta inte hemförsäkring.
4. alla tvister vid skilsmässa/separation i princip undantagna
5. vårdnadstvister
6. Vårdnad/boende/umgänge
7. För min del ofta vårdnadstvister men även andra tvister.
8. Vårdnadsmål

9. Något försäkringsbolag (Dina Försäkringar) skriver bort familjerättsliga tvister från rättsskyddet.
10. Det verkar finnas några billiga hemförsäkringar där rättsskyddets tagits bort eller begränsats mer än vad som gäller andra bolag Det stora problemet gäller dock sådana tvister där de vanliga försäkringsbolagen inte ställer upp, Tvister i samband med separation inklusive klander av bodelning samt i vissa ärenden t.ex. verkställighetsärenden
11. I mina ärenden saknas hemförsäkring
12. familjerätt
13. Alla typer av ärenden, oftast familjerätt för min del. Ekonomiska skäl ligger ofta bakom avsaknaden av hemförsäkring e dyl.
14. Studerande eller socialbidragstagare alternativ sådan som nyligen flyttat från en gemensam bostad och ej skaffat egen försäkring
15. Fall då privatekonomin inte tillåter att ha kostnad för hemförsäkring
16. 1. Vårdnads-, boende- och umgängestvister 2. Hyres- och arrendetvister vid allmän domstol
17. Familjerätt oftast när det gäller min praktik.
18. vårdnad/umgänge
19. Familjerätt
20. Många anser att hemförsäkringen är dyr och därför väljer bort den kostnaden. Det kan röra sig om allt möjligt och jag har inget exempel just nu
21. vårdnads, boende -o umgänges mål, pga. att klienten är asylsökande, eller inte har eget boende o därför inte har tecknat hemförsäkring
22. vårdnads- och umgängesärenden utan samband med separation.
23. Om man ej anser sig ha råd med r-skydd. Mål om barn driver man ändå. I t.ex.. verkställighetsmål gäller ej rättsskydd, ej heller om separation el skilsmässa är inom 2 år från tvisten uppkom. Ofta uppkommer tvister då i samband med att man går skilda vägar. Den med rh kan då tvista, medan den utan, får betala själv, och kanske ej har råd, men kan ej välja utan för stora uppoffringar.
24. ofta i tvister om barn, och särskilt gäller detta för kvinnor
25. familjerättsliga frågor
26. Klienter som just drabbas av karenstiden i vårdnadsmålen.
27. vårdnad, boende och umgängesrättsmål.
28. Det handlar om något/ett par bolag som inte har rättsskydd för familjemål.
29. Alla typer som kan ge rättsskydd
30. Nyligen separerade, människor med mycket låg inkomst
31. familjemål
32. Finns fall där det uppkommer glapp mellan försäkringar eller försäkring under viss tid har saknats och tvisten uppkommit under sådan tid. Vissa typer av tvister som görs gällande avser verksamhet eller tjänst och den rättssökande har inte haft anledning att ha försäkring för något sådant.
33. Familjemål
34. familjerättsliga ärenden det är förekommer att klienterna av ekonomiska skäl väljer en billigare hemförsäkring utan att tänka på att denna är billigare för att man i försäkringsvillkoren tagit bort rättsskyddet Ett antal försäkringsbolag saknar rättsskydd i sina villkor
35. Familjerättsliga mål där rättsskyddets karenregler gör att rättsskydd saknas.
36. familjerättsärenden
37. I familjeärenden där man efter separation haft en mycket dålig ekonomi
38. familjerätt
39. Familjerelaterade ärenden (karenstid), entreprenadstvister.

40. Jag sysslar nästan uteslutande med familjerätt, så det handlar om familjerättsliga tvister
41. familjemål
42. Familjemål. Ena parten har betalt hemförsäkringen under förhållandet och inte meddelat att försäkringen avslutats, och har sen tecknat egen ny försäkring. Den andre parten drabbas då av en karenstid, medan den förste fortsätter utan karenstid.
43. Framförallt familjemål
44. Ett nätförsäkringsbolag där rättsskyddet inte i några fall täckte tvister i familjeärenden.
45. Kan vara vad som helst
46. Familjerättsliga tvister
47. Klienter med låg inkomst och dålig ekonomi, oftast kvinnor och personer av utländsk härkomst, och som i familjemål har behov av ekonomisk hjälp för att kunna vidta rättsliga åtgärder och tillvara sina rättigheter har inte råd att betala hemförsäkring och rättsskydd.
48. För min del i familjemål
49. Vårdnad, boende, umgänge
50. Vårdnadstvister, (arbetsrättsliga tvister där rättsskyddet aldrig gäller)
51. Familjeärenden.
52. Alla typer
53. Allehanda rättsliga spørsmål.
54. arvs- och testamentstvister inför domstol
55. Kravmål och skadeståndsmål.
56. Företrädesvis familjerättsliga.
57. Familjerättsliga tvister.
58. alla med socialrättsl o/e arbetsrättsl anknävt
59. Även här vårdnadstvister.
60. Familjerätt - vårdnad, boende, umgänge. Även vanligt att klienter träffas av karenstid - de har inte haft försäkringen tillräckligt länge.
61. skiftande
62. Familjerättsliga tvister.
63. familjerätt
64. familjerättsliga frågor
65. Inte sällan i familjerättsliga mål med ensamstående med dålig ekonomi, kanske missbruksproblematik, personer som saknar fast boende, invandrare som saknar all kännedom om vårt system
66. Det som brukar kunna förekomma är att man har haft en lucka i sitt försäkringsskydd, om man bytt hemförsäkring, och att man därefter inte haft försäkringen tillräckligt länge. I det läget avvisas ansökan om rättshjälp, och klienten blir då utan möjlighet att finansiera en prövning av sin sak. Som advokat måste man i det fallet begära förskott, vilket dom inte kan betala, och då kan inte klienten driva målet om han inte hittar en advokat som är beredd att ta risken att inte få betalt.
67. När en person har det mycket dåligt ekonomiskt eller en mycket slarvig person
68. familjemål
69. Faderskap
70. Familjerättsliga ärenden
71. Jag märker främst av det i familjerättsliga angelägenheter.
72. Familjemål. Kvinnan (oftast) har ingen kunskap om att försäkringsskydd måste finnas och denna upplever ofta att det inte finns några pengar till en försäkring.
73. Tvister i anledning av separation där klienten lever på mycket låg nivå, t ex uppbär socialbidrag.
74. familjerätt

75. Familjerättsliga tvister, oftast därför att klienter i små ekonomiska omständigheter inte anser sig ha råd med hemförsäkring eller för att klienten efter en separation lever i oklara förhållanden, där försäkring inte tecknats.
76. I mål om familjerätt.
77. familjerätt
78. Alla typer av tvister.
79. Part har så svag ekonomi att han saknar rättsskydd -verkställighetsmål -Vissa hemförsäkringar saknar rättsskyddsmoment
80. Dessa personer blir sällan klienter eftersom de inte anser sig ha råd att betala ens för rådgivning. Alternativt kommer de för rådgivning, men betalar sedan inte för sig... Ofta familjerättsliga angelägenheter men även tvistemål i egenskap av privatperson eller för små företag (t ex en- tvåmansföretag). Många gånger krångliga och tidskrävande tvister med utgångspunkt t.ex.. i konsumenttjänstlagen.
81. Folk som har hyreslägenheter och skall tvista olika civila tvister.
82. I mitt fall; familjerätt.
83. utländska medborgare som nyligen kommit till Sverige och som har familjerättsliga problem.
84. Familjerätt
85. familjerättsliga frågor. Socialförsäkringsfrågor
86. familjerätt, efter uppbrott har de glömt teckna hemförsäkring
87. Familjerättsliga samt enklare fordringsmål
88. Klienter med sämre ekonomi och i samband med separation. Vidare kan personer flyttat runt en tid efter separation och därvid inte haft anledning att ha hemförsäkring i övrigt. Karenstid mellan försäkringar.
89. Alla som kan omfattas av rättsskydd
90. Familjerättsmål & skadeståndsmål
91. Allehanda ärenden. Se kommentar ovan. Vad riksdagen inte tog i beaktande då lagen antogs var dels att fler än beräknat inte tecknat hemförsäkring med rättsskydd dels ock att försäkringsbolagen har haft och utökat sina undantagsklausuler Det finns tom bolag som inte har rättsskydd i hemförsäkringen. Vilka konsekvenser har det inte dessutom fått att så många unga gått ur facket via vilket de ofta var hemförsäkrade.
92. Familje- och skadeståndsrätt
93. Familjemål. Det är vanligt med tvister direkt efter separation. Tvister av allmän karaktär t.ex. fordran Det är många som lever under knappa ekonomiska förhållanden där hemförsäkring anses för dyr eller onödig.
94. Ofta i familjerättsliga tvister.
95. Familjemål, skadestånd
96. Familjerätt
97. familjerätt och skadeärenden
98. familjerättsliga ärenden där separation nyligen inträffat och rättsskyddet inte gäller och klienten tjänar för mycket men ändå inte så att ekonomin räcker att täcka arvodet
99. Vårdnads, boende umgängestvister som poppar upp inom ett år från skilsmässan t.ex.
100. vårdnads- och boendetvister
101. Vårdnadstvister.
102. familjemål där klienterna har bristande ekonomi och kommer från "lägre samhällsklasserna" och lever under mer eller mindre oordnade förhållanden
103. kort vistelsetid i Sverige, ekonomiska skäl och har ingen egendom att försäkra
104. Vårdnadstvister där det antingen varit ett glapp när man inte haft någon hemförsäkring en tid efter separationen eller haft försäkringen för kort tid för att rättsskyddet ska kunna tas i anspråk på grund av försäkringsbolagens karenstider.
105. Vårdnadstvister

106. saknar helt försäkring
107. familjemål
108. familjerätt
109. Vårdnadstvister och dyl.
110. Familjerätt,
111. Det händer i familjerättsliga mål med parter (oftast ensamstående mödrar) som har små ekonomiska utrymmen
112. Familjemål
113. Familjerätt.
114. Olika angelägenheter, men ofta klienter med små inkomster och oordnat liv.
115. Obemedlade klienter eller slarviga sådana, dvs. sådana som behöver hjälp.
116. Familjemål
117. Kan förekomma i både humanjuridiska- och affärsrättsliga sammanhang.
118. Alla olika typer av mål.
119. är inte kopplat till ärendetyp, mer en personfråga om att individen av olika skäl inte har varit försäkrad föreskriven tid.
120. familjerätt
121. Familjerättsliga
122. Alla
123. familjemål
124. de nya försäkringarna som Moderna m.m. täcker icke familjerättsliga tvister vilket gör det omöjligt att få rättsskydd.
125. vårdnads mål
126. inte knutet till någon speciell angelägenhet, utan personen ifråga har inte haft råd eller inte haft något hem som vederbörande tyckt vara värt att försäkra,
127. ofta handlar det om ett glapp i samband med separation där ny försäkring inte tecknats i tid
128. Mål om vårdnad, boende & umgänge med barn
129. vårdnads- och umgängestvister i samband med äktenskapsskillnad eller sambos separation (rättsskydd meddelas aldrig) samt i övrigt förekommer det att RS saknas pga. glapp i försäkringsskyddet
130. Vårdnad mm
131. Familjerätt

7 Hur vanligt är det att rättsskyddet inte räcker för att handlägga en tvist?

mycket vanligt	8 st	4,80 %	
vanligt	28 st	16,70 %	
förekommer	78 st	46,40 %	
förekommer sällan	43 st	25,60 %	
förekommer aldrig	11 st	6,50 %	
Antal svarande: 168 st	Andel svarande: 98,2 %		

7.1 Vilka angelägenheter rör det sig i så fall om?

1. Vårdnadsmålen.
2. Långdragna familjerättstvister.
3. Jag anser att man som ombud måste försöka tillse att kostnaderna i ett mål inte blir onödigt dyra. det finns ombud som arbetar för att se till att rättsskyddet töms redan i första instans. De borde domstolarna lägga märke till och åtgärda.
4. Tvistemål, t ex en personskada med mycket dyra vittneskostnader (läkare)
5. svåra vårdnadstvister
6. Infekterade vårdnad/boende som går till HovR.
7. T.ex. fel i fastighet och komplicerade vårdnadstvister.
8. fastighetstvister, vårdnadstvister
9. vårdnadstvister
10. Det har hänt att jag avrått klienter från att kasta sig in i tvister där risken finns t.ex. skadeståndsärenden
11. mål angående barn, vårdnad och boende
12. Vårdnadstvister av stor omfattning
13. Mål som prövas i två instanser med huvudförhandlingar i båda
14. Vårdnadstvister
15. Vid infekterade familjetvister som överklagas kan gränsen/taket utgöra problem att få ärendet prövat i Hovrätten om processen varit omfattande i första instans
16. vårdnad/umgänge
17. Omfattande och komplicerade mål om vårdnad boende och umgänge.
18. Vårdnadsmål och fel i fastighet är vanligast
19. vårdnads, boende- o umgänges mål
20. processer mot försäkringsbolag ang. sambandsfrågor i personskadeärenden, tidigare var detta vanligt förekommande i fastighetstvister när jag åtog mig sådana ärenden
21. Vårdnadsmål. Mål i anslutning till separationer och skilsmässor.
22. fel i fastigheter 4:19 JB och i tvister rörande barn, vårdnad, umgänge boende
23. företrädesvis vårdnadstvister
24. Vårdnad mm
25. vårdnad, boende och umgängesrättsmål.
26. Komplicerade vårdnadsmål eller mål där värderingar eller andra utredningar krävs. Ex mål enl. 7:4 ÄB
27. Kan vara vad som helst men främst fall där talan väcks vid domstol
28. Vårdnadstvister
29. tvistemål av mer kvalificerad art. Skadestånd t ex
30. Mer omfattande tvister med längre förberedelse- tid eller längre huvudförhandling, flerdagars mål, och omfattande bevisning som drar större kostnad.
31. familjemål
32. Särskilt i dispositiva tvistemål
33. fel i fastighet bl.a.
34. segdragna vårdnadsmål
35. vårdnadstvister fel i fastighetstvister
36. Familjerelaterade tvister där oftast taket nås redan i tingsrätt, motparter som är "rättshaverister".
37. skadeståndsprocessen vilket innebär att klienten avråds från process
38. I tvister med försäkringsbolag. Allmänt i tvister som handläggs av flera instanser.
39. Större och mer omfattande familjemål
40. För min del har det oftast rört sig om komplicerade tvistemål med mycket vittnen och annan bevisning.

41. Svåra o långdragna ärenden som går till högre instanser
42. Tvister där sakkunnigkostnader finns, t ex konsumententreprenad, fel i fastighet, skadestånd där läkarintyg måste inhämtas, således allmänt förekommande tvister
43. Familje-, skadestånds och fastighetsmål.
44. Vårdnad m.m.
45. Vårdnadstvister och försäkringsersättningstvister med mycket medicinsk bevisning
46. Familjemål.
47. omfattande tvister av olika slag
48. Särskilt komplicerade vårdnads mål.
49. Fel i fastighet.
50. Fel i fastighet.
51. I komplicerade vårdnads - och umgänges mål
52. Omfattande vårdnads- och umgänges mål samt dispositiva mål där klienten som förlorande part ålagts att betala motpartens rättegångskostnader.
53. Processar inte, förutom i arbetstvister och då mycket sällan, så har ingen egentlig uppfattning
54. Fastighetstvister.
55. Vårdnadstvister o fastighetstvister.
56. I de ärenden jag har haft är det ovanligt
57. personskadereglering
58. Familjerättsliga tvister.
59. vårdnadsvist och trafikskadeärenden
60. familjerättsliga tvister
61. Rättsskyddet omfattar 80% av kostnaderna med ett tak runt 100.000,-. Tex. i i familjerättsmål, dvs. vårdnadstvister mm, så ska vardera parten ta sina kostnader, och det innebär att de alltid ska betala minst 20 % av kostnaden. Processen kostar ofta runt 50-60.000,- inkl moms, vilket innebär att de själva ska betala 10-12.000,-, vilket är mycket för en ensamstående kvinna tex. med låg lön.
62. Större vårdnadstvister, fordranmål som är lite större etc.
63. vårdnad - och fastighetsmål
64. Arvstvister
65. I tvister som hamnat i domstol och där tappande part har att svara för motpartens rättegångskostnader. I många familjerättsliga ärenden svarar part för endast egna rättegångskostnader oavsett utgång. Under sådana förhållanden räcker rättsskyddet betydligt längre.
66. Familjemål enl. ovan samt fastighetsmål som jag tidigare arbetade med.
67. Vårdnadsstrider
68. vårdnadstvister
69. Familjerättsliga tvister
70. Mina uppdragsgivare är vanligen inte beroende av rättsskydd för att kunna driva en process.
71. Tvistemål
72. Fastighetstvister
73. Alla typer av ärenden där klienten riskerar att stå motpartens kostnader alltså allt utom familjerättsliga tvister (något förenklat uttryckt) Rättsskyddets tak är något som man måste beakta i de allra flesta tvisterna. Detta innebär att klienten kanske inte vågar driva en process vidare med risken att stå utan rättsskydd vid avslutet. Klienten kan känna sig tvingad att ta en mager förlikning eftersom insatsen är för hög.
74. När det handlar om två-instansförfarande.
75. Se svaret på punkten 4 ovan.
76. "Vanliga tvistemål" exempelvis skadestånd, fel i fastighet, entreprenader men även vissa familjemål.

77. civila tvister
78. Familjerätt, fel i fastighet o likn.
79. Omfattande och/eller svårutredda mål - ex. kan det vara familjerättsliga men även entreprenadtvister o dyl.
80. Svårare fordringsmål eller arv och gåva eller svåra vårdnad och umgängestvister.
81. Civila tvister utanför familjerättens område
82. Familjätssmål & skadestånd
83. Personskadetvister enl. fråga 4 amt mycket omfattande vårdnadstvister.
84. Vårdnadstvister och tvistemål där tingsrätterna idag pga. bristande processledning ofta låter målen, pga. svarandens agerande, sväller ut till orimlig omfattning.
85. Fastighetstvister, större komplicerade mål
86. Familjerätt
87. fel i fastighet
88. vårdnadsmål av svårare karaktär
89. T.ex. fastighetstvister och vårdnadstvister i flera instanser.
90. personskadereglering
91. Särskilt konfliktfyllda vårdnadstvister och skadeståndstvister.
92. Civilprocesser och familjerätt
93. Tvistemål ang. fordringar men även komplicerade familjemål
94. vårdnadstvister
95. fastighetstvister, familjerätt
96. vårdnadstvist och trafikskadeärenden
97. dvs. har inte hänt i min praktik
98. Ärenden som handläggs i domstol
99. De fall jag har varit med om rör familjerättsliga angelägenheter
100. Familjemål
101. fastighetstvist
102. Familjerätt.
103. Stämningar i trafikskadeersättningsärenden mot försäkringsbolag
104. Jag har aldrig varit med om det.
105. Omfattande familjerättsliga tvister (vårdnad, umgänge, boende)
106. Taket i försäkringarna räcker i regel inte ens till en instans i dispositiva tvistemål och i indispositiva räcker det till en instans. Rättegångskostnadsreglerna gör att det oftast är ett fruktansvärt vågspel att få t ex en trafikförsäkringstvist prövad i domstol. Jag skulle personligen aldrig våga. Det kan leda till privatekonomisk ruin för livet för den som försöker.
107. oftast fastighetsmål, där konsultkostnaderna kan bli dyra.
108. personskadeersättning och liknande
109. Komplicerade vårdnadstvister.
110. I mina ärenden ytterst sällan förekommande. Särskilt efter det att försäkringsbolagen höjt maxtaket. Eftersom rättsskyddet även täcker kostnader då förlorande part får betala motpartens kostnader kan jag tänka mig att det tex i fastighetstvister i bland kan utnyttjas maximalt.
111. Vårdnadstvister eller komplicerade arvstvister
112. långvariga vårdnadsmål
113. vårdnad, skadestånd
114. ingen egen erfarenhet av detta i alla fall
115. Vårdnad om barn och naturligtvis i de fall då part blir ersättningsskyldig för motpartens kostnader
116. Beloppsgränser.

8 Hur vanligt är det att rättsskyddet inte täcker en överprövning i andra instans?

mycket vanligt	27 st	16,30 %
vanligt	38 st	22,90 %
förekommer	67 st	40,40 %
förekommer sällan	24 st	14,50 %
förekommer aldrig	10 st	6,00 %
Antal svarande: 166 st		Andel svarande: 97,1 %

8.1 förekommande fall, vilka angelägenheter rör det sig om?

1. Vårdnadsmål.
2. Själv har jag under snart 30 års arbete aldrig tömt rättsskyddet eller den allmänna rättshjälpen i ett mål. Men så är jag ingen "rik" advokat.
3. svåra vårdnadstvister
4. Komplicerade fastighetstvister. Många gånger "framtvings" en förlikning för att rättsskyddet ska räcka.
5. vårdnad/umgänge
6. Vårdnads och umgänges mål m.m.
7. vårdnadstvister
8. Vårdnad mm
9. Alla typer
10. Vårdnadstvister
11. vårdnads- bonde o umgänge frågor
12. skadestånd
13. För eget vidkommande försäkringsmål, personskadeförsäkring vid ex. bilskador.
14. Bland annat fastighetsmål med stora utredningskostnader
15. familjemål
16. Inte i de mål jag arbetar med men i andra typer av mål som förekommer i min omgivning är det vanligt - alla tvistemål
17. skadest processen
18. Större och mer omfattande familjemål
19. Vårdnad m.m.
20. Familjemål.
21. Fel i fastighet.
22. I komplicerade vårdnads- och umgänges mål
23. Se ovan under p 7 (vilket inkluderar mål om försäkringsersättning p g a personskada).
24. Fastighetstvister.
25. Nästan i alla tvister.
26. Vårdnadstvister som pågått länge med upprepade muntliga förberedelser exempelvis.
27. personskadereglering samt fastighetstvister
28. Familjerättsliga tvister.
29. familjerätt i trafikskadeärenden räcker det inte ens till första instans!
30. Tvistemål av olika slag, vårdnadstvister, arvstvister mm.
31. utdragna tvister med domstolar på annan ort

32. i omfattande mål och i mål med forum långt från verksamhetsorten
33. Mina uppdragsgivare är vanligen inte beroende av rättsskydd för att kunna driva en process.
34. Fastighetsmål vårdnadsmål
35. Komplicerade vårdnadstvister, fastighetstvister
36. se ovan. Det handlar om stora vårdnadsmål, men också skadeståndsrättsliga mål
37. i civila tvister
38. Vårdnads- och umgängesärenden.
39. Familjerätt, fel i fastighet o likn.
40. fastighetsrättsliga ärenden
41. Det är ovanligt att skyddet blir uttömt i första instans men däremot representet i målen i andra instans vilket kan leda till en märklig situation för parten.
42. Familjerättsmål & skadestånd
43. Fastighetstvister, större komplicerade mål
44. Se ovan under 4 samt andra omfattande tvister men enligt min erfarenhet inte så ofta familjerättsliga tvister även om det kan förekomma.
45. Familjerätt
46. personskadereglering
47. Civilrätt och familjerätt
48. tvistemål ang. fordringar även komplicerade familjemål
49. vårdnadstvister
50. familjerätt i trafikskadeärenden räcker det inte ens till första instans!
51. Familjerätt, klander av bodelningar och arvskiten
52. Familjemål
53. Familjerätt.
54. Stämningar i trafikskadeersättningsärenden mot försäkringsbolag
55. Jag har aldrig varit med om det.
56. Komplicerade familjemål
57. Alla sorters mål
58. mål om fel i fastighet skadestånd
59. för min del har det hänt vid två tillfällen då maxtaket var lägre än i dag. Tvisten avsåg personskadereglering.
60. vårdnadsmål
61. Långdragna tvister om barn
62. ingen egen erfarenhet av detta i alla fall
63. I alla tänkbara situationer
64. Här finns inga exempel, utan kan förekomma i de mest triviala sammanhangen.

9 Har du varit med om fall där ett barn är part men inte har kunnat få rättsligt bistånd på grund av att barnet omfattas av förälders rättsskyddsförsäkring?

ja	14 st	8,50 %
nej	151 st	91,50 %
Antal svarande: 165 st		Andel svarande: 96,5 %

9.1 I vilka angelägenheter har föräldrarnas rättsskyddsförsäkring inte utnyttjats (ex. faderskapsmål)?

1. mål om underhållsbidrag och fastställande av faderskap.
2. Faderskapsmål. Barnet har fått rättshjälp i sådant fall.
3. mål om underhållsbidrag till barn, faderskapsmål
4. Om frågan syftar på att barnet inte kunnat få rättshjälp på grund av att förälder har haft rättsskyddsförsäkring som omfattar barnet är svaret ja. För min del oftast mål om underhållsbidrag för barn.
5. Faderskapsmål, överflyttning av vårdnad av barn, rättshjälp har beviljats i stället.
6. Oklar fråga. Finns rättsskydd måste ju utnyttjas. Finns det inte så får barnet söka rättshjälp
7. faderskapsmål
8. Förstår inte frågan. Har dock företrätt några gånger i faderskapsmål; rättshjälp har lämnats.
9. Faderskapsmål, som i allt väsentligt är en rättsvårdande angelägenhet
10. I de faderskapsmål jag haft har barnet alltid kunnat utnyttja föräldrarnas rättsskydd.
11. Oklar fråga. Omfattas barnet av föräldrarnas rättsskydd kan det väl få rättsligt bistånd genom den. Ev. kan mål där barnet och förälder har motstående intressen avses. Har jag inte varit med om men kan ev. vara problem om inte barnet av försäkringsgivaren tillåts nyttja rättsskyddet för tvist med föräldern.
12. Faderskap men även underhållsbidrag. Jag har nyligen haft ett underhållsärende avseende standardtillägg där tingsrätten beviljade rättshjälp helt korrekt men JK överklagade och fick bifall i hovrätten. Ansökan om prövningstillstånd avslogs tyvärr av HD
13. underhållsmål
14. faderskapsmål.
15. Jag har alltid fått rättshjälp i faderskapsmål; oftast beror det på att det inte har gått att konstatera om faderskapsfrågan är tvistig och då gäller inför försäkringen.
16. Underhållsbidrag till barn i samband med separation, men numera går det i vart fall när det gäller Länsförsäkringar.
17. Beror sannolikt på slump hos mig.
18. Ja Faderskapsmål
19. Faderskapsmål KFM-mål där förälder tagit lån å barnet.

10 Hur vanligt är det att ni får klagomål från klienter angående rättsskyddet eller rättshjälpen?

mycket vanligt	16 st	9,60 %
vanligt	25 st	15,00 %
förekommer	60 st	35,90 %
förekommer sällan	51 st	30,50 %
förekommer aldrig	15 st	9,00 %
Antal svarande: 167 st		Andel svarande: 97,7 %

10.1 I förekommande fall, vad gäller klagomålen?

1. De tycker att det blir för dyrt.
2. Självriskens storlek.
3. Klienten vill inte betala avgiften i målet och klagar då på att kostnadsräkningen är för hög.
4. att just sådan tvist är undantagen
5. komplicerade försäkringsvillkor
6. för hög självrisk/rättshjälpsavgift - anses hårt och felaktigt att rättshjälpsavgiften kan bli så hög som 40 % på en så låg inkomst som grund, speciellt när självrisken i rättsskyddet alltid är 20 eller 25 %,
7. Många tror felaktigt att de är berättigade till rättshjälp och några att det inte ska kosta dem något. Många har svårt att förstå skillnaden mellan rättshjälp och rättsskydd. Andra klagar på den höga självrisken hos rättsskydds-försäkringen.
8. Klagomålen gäller rättshjälp. Alltför snäva gränser för att över huvud taget få rättshjälp samt alltför höga rättshjälpsavgifter för dem som får
9. Jag har nog inte haft den klientkategorin de senare åren, där de behövt utnyttja detta
10. Självrisiker och rättshjälpsavgifter
11. Att självrisken blir för hög.
12. Knappast klagomål men missnöje över att rättsskyddet inte kan väntas täcka de samlade kostnaderna. Missnöjet avser inte självrisken utan taket i rättsskyddet.
13. I rättshjälpen är det egenavgiften som tycks för hög respektive det faktum att man inte får rättshjälp alls över en viss inkomst
14. självrisken på rättsskyddet är högre än procentsatsen om rättshjälp skulle ha beviljats i vissa fall- processen blir mer kostsam vid rättsskydd än om rättshjälp hade beviljats. Kan leda till rättsförlust i dylika fall.
15. Att rättshjälpen/rättsskyddet inte gäller för den aktuella angelägenheten, att självrisken i rättsskydds-försäkringen är hög (personer med låga inkomster, där rättshjälpsavgiften skulle ha varit lägre om rättshjälpen inte varit subsidiär).
16. Många klagar nog inte för att de inte är insatta i frågan och inte har tänkt igenom vilka konsekvenser det får för dem. Klagomål gäller fall där man står utan skydd, eller när man slagit i taket för ersättningen. I många fall är även självrisken om 20 % eller mer mycket betungande för en enskild person.
17. klienten tycker att det blir för dyrt, "glömmer bort" sin andel och tycker att det är självklart att samhället/försäkringsbolaget ska betala och att alla telefonsamtal med advokaten inte ska räknas som debiteringsbart arbete
18. Att rättshjälpsavgifter är alltför höga sett till inkomst.
19. pengar
20. klagomålen sker redan när man får klart för sig villkoren, särskilt vad gäller rättshjälpen
21. Om räkningen prutas, anser klienten ofta att det är fel eftersom de anser att räkningen är rätt och de har behövt den kontakt som de haft med sitt ombud. Om man väljer att minska kontakten av detta skäl, är klienten oförstående. En del förstår ej att rättshjälp kostar eller tycker att försäkringsbolagens ersättningsnivå är för låg i de fall då advokaten ej arbetar för rhj-taxan.
22. människor förstår inte skillnaden mellan rättshjälp och rättsskydd
23. Rättshjälpen: att en förhållandevis låg inkomst innebär att man inte kan få rättshjälp när karenstiden är aktuell. Samt att, då inkomsten faller in under ramarna för rättshjälpen så kan avgiften bli mycket hög i om man jämför med den 20% självrisken i rättsskyddet.
24. Att man inte får hjälp med frågor som rör äktenskapsskillnad, separation, vårdnad, bodelningsfrågor etc. om det är i avslutning till äktenskapsskillnaden/separationen (om ej särskilda skäl)
25. Rättsskydd Högsta ers.belopp för tvist är enl. villkoren för lågt satt. Rättshjälp; s.k. 100 timmars-regeln.

26. För höga egna avgifter
27. De flesta förstår att det är meningslöst att klaga
28. att de inte får varken det ena eller andra. att det är för dyrt. att de inte får vqrekn rsk eller rhj för bodelningsfrågor
29. rätten till rättslig prövning är utesluten
30. För höga självrisker
31. Fall 1: rättsskydd täcker inte familjeättslig tvist där tvisten uppstod inom 1-2 år från separationen. Dessa tvister är vanliga. Det är vanligt att ena parten (oftast kvinnan som har lägre inkomst) får rättshjälp den andra parten saknar då helt hjälp med advokatkostnaderna. Parterna blir ojämlika och den som har rättshjälp processar utan kostnadsansvar Fall2: rättshjälpsavgiften är för hög och man har inte råd med processen - man kan inte ta tillvara sin rätt
32. självrisker och avgiften
33. Att det kostnadstäckningen är för dålig
34. Kostnaderna, möjlighet att anlita sakkunnig inom ramen för rättsskydd.
35. inkomstbegränsningen
36. Det kostar för mycket?!
37. Det kostar för mycket!
38. Dels att avgiften är för hög samt att antalet timmar kan åtgå i första instans i problematiska ärenden.
39. familjemål
40. Klienten har inte råd att betala rättshjälpsavgiften eller självrisker för rättsskyddet
41. I familjemål i anslutning till separation kan den part som har lägst inkomster få rättshjälp samtidigt som den som tjänar mer, oftast mannen och då ibland bara så mycket mer så att han precis kommer över gränsen, står utan hjälp och därmed inte har råd med biträde. Detta är ett jätteproblem då nivån för att kunna få rättshjälp ligger alldeles för lågt idag. Det är inte höginkomsttagare som blir utan!
42. De anser att de trots hjälpen måste betala för mycket själva.
43. Att det är för hög egen avgift.
44. Att rättshjälpsavgiften är för hög. Även låga inkomster ger en hög avgift
45. Klienten har svårigheter att betala sin del av kostnaderna.
46. Självrisker/rättshjälpsavgiften är hög
47. Att rättsskyddet inte räcker till. Att rättshjälpen är begränsad till egna rättegångskostnader
48. Självrisker på försäkringen är för många med mindre inkomster för hög. Avgifterna för rättshjälpen är höga i förhållande till inkomsten.
49. Begränsade ersättningsbelopp och höga egenavgifter
50. Klienter är besvikna på att de själva får betala så mycket av rättegångskostnaderna.
51. När det gäller rättsskyddet räcker inte detta till för att täcka ombudsarvoden. Vad gäller rättshjälpen anser de flesta att denna täcker för få angelägenheter.
52. Självrisker/rättshjälpsavgiften är för hög.
53. Att kostnaden blivit hög och/eller att klienten saknar möjlighet betala.
54. De tycker att det är ekonomiskt betungade o orättvist.
55. Självrisker /avgiften som de, trots viss information från mig, inte alls hade en aning om att de var tvungna att betala
56. egenavgiften i rättshjälpen för hög
57. Självrisker på rättsskyddet är för hög för klientens betalningsförmåga. Rättshjälptaket medför att de som ligger strax över taket inte får någon ekonomisk hjälp till ombudskostnader alls om tvisten inletts i samband med separation då rättsskyddet inte är giltigt. Klienten väljer att vänta tills rättsskyddet blir giltigt (1-2 år) trots att rättsliga åtgärder hade behövt vidtas direkt.
58. Avsaknaden av ekonomiska medel för att med hjälp av ombud få sin sak prövad eller bistånd i en redan inledd process. Kostnaderna för den enskilde blir helt enkelt för höga.

59. Att självriskerna är för höga och att taket är för lågt. Klagomålet innebär ju att de inte kan betala självriskerna på 20 %, som man oftast får lägga upp på avbetalning efter processens avslutande om de inte kan betala förskott, vilket de inte kan i vårdnads- mål, de har för lite inkomst.
60. Självriskernas storlek eller rättshjälpsavgiftens storlek.
61. Att området där rättsskyddet kan utnyttjas är alltför begränsat
62. Eftersom klienten redan i inledningen av tvisten erhåller besked om vad som gäller avseende rättshjälp och rättsskydd uppkommer sällan klagomål. Därvid framhålles naturligtvis de ekonomiska begränsningar som föreligger.
63. Höga avgifter för en "vanlig inkomsttagare" samt nekas många löntagare rättshjälp då inkomsttaket är lågt satt
64. Om rättsskydd ej går att få men rättshjälp med t ex 40 % i avgift blir klienten ledsen och tycker att det är orättvist.
65. Många tycker rättshjälpsavgifterna är för höga. Många har också svårt att betala gängse 20 procent på rättsskyddet. Om de hade beviljats rättshjälp hade de fått en lägre rättshjälpsavgift än självriskerna på rättsskyddet.
66. Att beloppen är för lågt satta.
67. För hög självrisk Att inkomsttaket ligger på ett så lågt belopp som 260 000 kr
68. Klienten har en god förmåga att acceptera de relativt låga taken i försäkringarna. Klagomålen riktas ej mot oss advokater utan borde riktas mot försäkringsbolagen eller egentligen klienten själv som tecknat försäkring med "dåligt" rättsskydd. Klienten får vad han betalar för och har sig själv att skylla.
69. Höga avgifter för låginkomsttagare i rättsskyddet. Socialtjänsten träder inte in och ersätter självrisker. Rättsskyddet täcker i många fall ej tvåinstansförfarande. Klienter tvingas av ekonomiska skäl avstå från att få sin rättmätiga tvåinstansprövning. .
70. Att försäkringsbolagen tolkar sina villkor på sätt som missgynnar klienten så att klienten inte beviljas rättsskydd.
71. Rena klagomål förekommer sällan, men många som inte anser sig ha råd eller saknar skydd söker inte ens rättsligt bistånd, eller avstår efter en första telefonkontakt, det blir således inte ens en rådgivning. Många klienter har svårt att betala rättshjälpsavgiften (eller självriskerna), vilket innebär ett merarbete för ombudet - obetalt sådant!
72. Att rättsskyddet är förbrukat
73. För hög rättshjälpsavgift/ tilläggsavgift i förhållande till ek. förhållanden. Undantag i rättsskyddsvillkoren. Ex: undantag för tvister som sammanhänger med separation; trots försäkring står man utan skydd och om man har en hyfsad ekonomi faller man utanför rättshjälpen också och kan drabbas av advokaträkningar på 100.000 kr eller mer i en tvist om barnens boende, umgänge eller liknande.
74. Att självriskerna är för höga.
75. Att det inte täcker mer än en instans. I familjemål där motparten har rättshjälp och betalar låg avgift att parterna inte processar på lika villkor. En motpart som endast betalar den lägsta rättshjälpsavgift kan driva målet vidare eftersom den personen inte drabbas så hårt ekonomiskt.
76. för hög egenavgift. Ersätter inte motpartens kostnader
77. trilskande försäkringsbolag
78. Mycket hög självrisk i rättshjälpen redan vid högst mediokra inkomster. Fler och fler undantag och begränsningar i rättsskydden underminerar skyddet de ger.
79. procenttalen som ger en fördelning av kostnaderna som kan slå mycket fel. En person som lever tillsammans med en person med god ekonomi kan få en låg självrisk medan motparten som har en medelinkomst får en hög avgift eller blir inte ens berättigad till rättshjälp. Detta kan ges möjlighet till ett beteende därvid den ena får chans att skapa en svår ekonomisk situation.
80. Otillräckligt skydd
81. Kostnaden

82. Då det förekommer gäller det försäkringsbolagen och domstolens - se ovan - rigida och avvisande hållning.
83. Självrisk och kostnad
84. De tycker att självrisken är för hög eller att reglerna gör att de inte får rättsskydd eller rättshjälp
85. Att det ändå kostar (inte så få människor har tydligen uppfattningen att det är gratis, i vart fall rättshjälp).
86. Föra höga egna avgifter /självrisk i f h t inkomst. Maximi-inkomsten vid rättshjälp är låg. Ersättningsgaranti vid bodelning för få tim Rättshjälpunderlaget omfattar fastighet man ej bebor men som man saknar avkastning från (ex ärvd sommarstuga) Moms på arvoden drabbar enskilda men ej näringsidkare
87. för dyrt, för låg maxnivå
88. Statens snålhet mot den mindre bemedlade delen av befolkningen.
89. I samband med äktenskapsskillnad/separation gäller inte rättsskydd. Rättshjälp upplevs då för inskränkt genom att part blir exkluderad vid inkomst överstigande 260000 kr, uppjusterad med förekommande antal barn.
90. rättshjälpens egenavgift är för hög. Kan vara betydligt hägre än egenavgift i rättsskyddet
91. T.ex. återbetalningsskyldigheten om klienterna får inkomster.
92. Att rättshjälp har för låg högsta inkomstnivå och för höga egenavgifter Att rättsskyddet har för hög självrisk
93. vid nya separationer i vårdnadstvister där klient har hög inkomst men inte kan utnyttja sitt rättsskydd p g a att det inte täcker nya separationer
94. Att det är fel att det måste vara en tvist för att man ska få rättshjälp och att inkomstgränsen är för låg, att självrisken för försäkringen är högre än om man fått rättshjälp, att rådgivningsavgiften är för hög.
95. För höga egenavgifter
96. Självrisken blir högre än vad rättshjälpavgiften hade kunnat bli
97. Klientens egna kostnader
98. Att rättsskyddet inte räcker till en prövning i andra instans. Att rättshjälpavgiften för den enskilde är för hög.
99. Att det är för dyrt
100. Många uppfattar egenavgiften i rättshjälp som hög och att inkomstgränsen för beviljande av rättshjälp är för låg.
101. Om sökanden inte har rätt till rättsskydd t ex vid vårdnadstvister där parterna precis separerat. Då måste sökanden söka rättshjälp, klienterna kan anse att det sökanden maximalt får ha i årsinkomst är för lågt satt. Flera som har högre inkomst är tåligt för att beviljas rättshjälp upplever sig inte ha råd att bekosta tvisten själva ändå.
102. Jag har aldrig varit med om det.
103. Rättshjälp är alldeles för dyr 40 % för normalinkomsttagaren? Dels att hjälpen inte täcker motpartens kostnader vid en förlust
104. Villkoren för beviljande och den beloppsmässiga omfattningen.
105. När klienten inser hur dåliga villkoren är jämfört med reklamen. Nästan alla klienter har den uppfattningen att de har tillgång till fri rättegång på rättsskyddets bekostnad mot en smärre självrisk. När de inser villkoren blir de ledsna eller arga, för att det blir en ekonomisk press på dem som de inte har förväntat eftersom de trodde att de kunde vara trygga. Klienterna känner sig otrygga då.
106. för dyrt för klienten
107. Svårigheter att betala.
108. Att det kostar för mycket, att gränsen för rättshjälp är alltför låg. Det känns orättvist att ena parten kan processa i princip gratis med tex 5% avgift medan andra parten med en normalinkomst kanske inte alls får rättshjälp.

109. För högt arvode har hänt vid ett par tillfällen.
110. den egna delen av kostnaderna
111. Rättshjälpen kan upplevas som orättvis pga. att part med låg inkomst får processuellt övertag gentemot part med högre inkomst. Inkomsttaket för att beviljas rättshjälp är alldeles för lågt.
112. andelen (procentsatsen) som klienten skall betala själv
113. Till för inte så länge sedan var bolagens rättsskydd rätt så lika. Så är inte längre fallet. Vidare skiljer sig skaderegleringen mycket åt mellan bolagen. Tvist om ersättning föreligger idag i större utsträckning mellan oss/advokater och bolagen. Detta kan i vissa fall orsaka visst problem med klient.

11 Hur vanligt är det att domstolarna och Rättshjälpsmyndigheten beviljar rättshjälp trots att rättsskydd saknas?

mycket vanligt	19 st	11,90 %	
vanligt	55 st	34,60 %	
förekommer	61 st	38,40 %	
förekommer sällan	17 st	10,70 %	
förekommer aldrig	7 st	4,40 %	
Antal svarande: 159 st	Andel svarande: 93,0%		

11.1 I förekommande fall, vilka angelägenheter rör det sig om?

1. Familjerättstvister främst vad gäller vårnads- och umgängestvister.
2. familjemål
3. alla
4. i fall man kan visa att klienten har en försäkring med rättsskydd men "fallit" på något villkor
5. För min del oftast vårdnadsfall. Ofta har klienten då flyttat från motparten men inte haft egen rättsskydds-försäkring i två år, vilket oftast är ett krav för ersättning. Ibland har man inte heller haft råd att skaffa en försäkring.
6. Självrisk
7. underhållsbidrag
8. Person som inte har anledning att ha rättsskydds-försäkring. Fåtal fall.
9. I de fall där rättsskydd inte kunnat erhållas även om sådan funnits, ex. vårdnadsfall m.m. med 1 års karens
10. Vårdnadstvister
11. Flera fall av familjemål där ekonomisk förmåga att ha hemförsäkring inte finns hos den rättssökanden
12. 1. Ingen hemförsäkring på grund av lågt värderat lösöre. 2. Glömt teckna hemförsäkring, när ungdom flyttat hemifrån, trots att det funnits en försäkring men att den upphört
13. I de fall där man lyckas övertyga domstolen om att klienten inte borde haft rättsskydd. Kan ej se någon skillnad på vilken typ av angelägenhet det rör.
14. vårdnad/umgänge
15. Familjemål

16. Såvitt jag kunnat se har domstolar beviljat, har ingen uppfattning om Rättshjälpsmyndighetens praxis
17. Alla tänkbara mål
18. familjemål
19. Angående vårdnad mm har jag i samtal med kollegor fått den uppfattningen att där är man mer generös att bevilja rättshjälp, just när karenstiden ställer till problem.
20. I vårdnads-, boende och umgängesrättsmål när 1. sökanden lever på socialbidrag eller när 2. karenstiden för försäkringsvillkoren ej har uppfyllts
21. Praxis hygglig och överseende trots att personen kanske eg. skulle ha haft en försäkring
22. I de fall där separation nyss ägt rum och då med hänsyn till f-bolagens krav att ett eller två år ska ha gått sedan tvist uppstod; mycket låg inkomst
23. vårdnad- boende-o umgängesfrgor
24. Familjemål. Har också en känsla av att man kan ha accepterat att det i vissa bostadsområden är ovanligt med hemförsäkringar eller inte skötta hemförsäkringar.
25. part har separerat och har inte egendom som är värd försäkra eller inte hunnit skaffa sig bostad efter separation mm
26. Familjemål
27. I tvister om barn
28. i fall där den rättssökande pga. exempelvis sjukdom eller arbetslöshet ej haft ekonomi att teckna försäkring
29. I familjeärenden
30. I familjemålen verkar domstolarna regelmässigt bevilja rättshjälp om det saknas rättsskydd. Jag brukar i förekommande fall skicka med en motivering och på senare år har det alltid godtagits.
31. Familjerättsliga ärenden
32. Det kan röra sig om fall som beskrevs ovan, där ena parten upphört att betala hemförsäkringen - till förfång för den andra parten - och tecknat en egen ny försäkring. den som står utan rättsskydd pga. karens, kan i vissa fall erhålla rättshjälp om förutsättningarna för rättshjälp i övrigt är uppfyllda
33. Har hänt i ömmande fall när någon ung förälder inte haft "rätt" hemförsäkring
34. Rättsskyddet täcker ej tvister om vårdnad/umgänge mm i direkt samband med äktenskapsskillnad/ samboseparation.
35. Skiftande typ av mål. Styrande synes istället vara orsaken till att försäkring inte fanns
36. Underhåll till barn
37. Rättshjälp erhålles just när rättsskydd saknas
38. Vårdnad m.m.
39. vårdnadstvister ibland i skadeståndsmål alltid i arbetsrättsliga tvister
40. Familjemål i domstol, där man bedömer att särskilda skäl föreligger.
41. Tvister om barns boende, vårdnad, umgänge samt de flesta andra tvister.
42. Äktenskapsmål m.m.
43. Familjerättsliga mål där det godtas att omständigheterna är sådana att klienten inte borde haft rättsskyddsförsäkring. Jag bortser då från de vanliga fall där rättsskydd inte kan beviljas på grund av undantag i försäkringsvillkoren.
44. Familjerätt.
45. Har fått det i ett vårdnadsmål.
46. Bostadslösa, missbrukare eller andra som saknar hem att försäkra. Domstolarna har även godtagit att vederbörande anser sig inte ha haft råd att ha hemförsäkring trots att hemförsäkring ingår i normen för socialbidrag.
47. familjerätt
48. fam. rättsliga tvister

49. I komplicerade redan inledda processer där klienten redan visat att han inte har förmåga att själv föra sin talan
50. Förekommer i ärenden där rättsskyddet inte kan användas, dvs. ofta i vårdnadstvister där det inte gått de stipulerade 2 åren efter separationen.
51. Familjemål t.ex. vårdnads mål, underhåll till barn
52. Faderskap, vårdnad
53. För mitt vidkommande gäller detta främst tvister rörande barn.
54. Familjemål, vårdnad m.m.
55. Vårdnadstvister
56. Vårdnadstvister 8 för min del)
57. Relativt generös rättspraxis i domstolarna framför allt i familjerättsliga mål.
58. Vårdnads- och umgängestvister
59. De fall då tvisten är undantagen i villkoren för rättsskydd
60. familjerättsliga ärenden
61. Familjerättsliga mål
62. Mål rörande vårdnad, boende, umgänge.
63. familjemål
64. Förekommer bara då klientens ekonomiska förhållanden är sådana att det inte rimligen kan krävas att de har försäkring, t ex socialbidragstagare.
65. I mitt fall; familjerätt.
66. vårdnads- och umgängesärenden.
67. Familjerätt
68. familjerättsliga ärenden
69. Vanligast om klienten levt på socialbidrag och har missbruks- eller andra sociala problem.
70. har enbart erfarenhet av de familjerättsliga ärenden. Övriga ärendet torde vara mindre vanliga.
71. Ingen erfarenhet
72. Dock, avser då arbetsrätt där rättsskydd inte kan nyttjas. I övriga fall är svaret, förekommer sällan.
73. Familjerättsmål
74. Familjerättsliga ärenden
75. I de extrema fall då rättssökanden pga. avtjänande av fängelsestraff eller dylikt inte haft anledning att teckna hemförsäkring.
76. Familjerätt
77. Familjemål
78. Oftast familjerättsliga tvister.
79. Familjemål
80. familjerätt
81. Vårdnads mål, umgänges och barns boende.
82. Barnets bästa sätts främst.
83. familjemål
84. Vårdnadstvister, umgängestvister, skadeståndstvister.
85. Bristande ekonomisk förmåga hos rättssökande
86. familjemål där sökanden uppgett att de ej haft råd att teckna hemförsäkring pga. bristande ekonomi
87. vårdnadstvister
88. Vårdnads , boende och umgängestvister.
89. Familjemål
90. Familjemål

91. familjerätt
92. vårdnads mål o dyl.
93. I tvister som är undantagna från rättskydd enligt försäkringsvillkoren.
94. Vårdnadstvister.
95. Oftast beviljas rättshjälp när part har mycket svag ekonomi eller kan lämna annan godtagbar förklaring till att hemförsäkring saknas.
96. Familjemål
97. Familjerätt.
98. Olika angelägenheter, jag tror att det beror på att man anser att personen behöver ombud - i vart fall för att inte betunga tvisten - och inser att det inte blir fallet utan rättshjälp.
99. Familjerättsliga mål.
100. i vårdnads mål ex.
101. Familjemål.
102. vårdnad, boende umgänge
103. vårdnads mål
104. kan gälla familjemål där parten har socialbidrag och lever under mycket knappa förhållanden
105. vårdnads mål m fl.
106. i vårdnads mål när talan redan väckts av motparten
107. se p6
108. Mål om vårdnad, boende & umgänge
109. vårdnads- och umgängestvister, tvister där part är bosatt i utlandet och saknar rättskydd för process i Sverige
110. Kan inte uttala mig om detta då situationen sällan blir aktuell.
111. Familjerätt

12 Hur vanligt är det att ersättning för 100 timmars arbete inte är tillräckligt för att avsluta en tvist?

mycket vanligt	5 st	3,10 %	
vanligt	18 st	11,00 %	
förekommer	71 st	43,60 %	
förekommer sällan	51 st	31,30 %	
förekommer aldrig	18 st	11,00 %	
Antal svarande: 163 st	Andel svarande: 95,3 %		

12.1 I förekommande fall, vilka angelägenheter rör det sig om?

1. Familjerättsliga tvister.
2. svåra vårdnadstvister
3. Infekterade vårdnad/boende/umgänges mål
4. fastighets-, vårdnadstvister
5. långdragna familjemål, komplicerade mål med många utredningar/besiktningar
6. Omfattande tvistemål i två instanser med huvudförhandling i båda.
7. Vårdnadstvister

8. Infekterade familjemål med rik skriftväxling, flera fall av överklaganden av interimistiska beslut under tingsrättens handläggning, senare ev. fortsättning i hovrätten.
9. utdragna vårdnads mål med misstankar/påståenden om misshandel/sexövergrepp
10. Mål ang. vårdnad, boende och umgänge.
11. Vårdnads mål i samband med äktenskapsskillnad
12. Vårdnads- umgänges mål mm
13. främst familjemål och större tvistemål som ex fastighetsmål
14. Vårdnad mm
15. Långdragna vårdnadstvister, bodelningar
16. Vårdnads mål - där det krävs närvaro av tolk etc.
17. Vårdnadstvister
18. skadestånd
19. familjemål
20. vårdnads mål
21. Infekterade vårdnads mål
22. Stora familjemål
23. Vårdnad m.m.
24. utdragna vårdnadstvister
25. Familjemål.
26. bodelnings- och arvstvister
27. Vårdnads mål.
28. I komplicerade vårdnads - och umgänges mål som sträcker sig över flera år.
29. Vårdnads- och umgänges mål.
30. Det har hänt en gång i en mycket infekterad vårdnadstvist.
31. Långvarig tvist i samband med äktenskapsskillnad där man tvistar om ALLT från vårdnad, boende, umgänge, kontaktperson, kvarsittningsrätt, underhållsbidrag till barn, underhållsbidrag till make etc.
32. familjerätt
33. familjerättsliga tvister
34. Större tvister, t.ex. fastighetsärenden med stora kostnader för sakkunnigutlåtanden, t.ex. värderingen mm.
35. vårdnadstvister, större mål mot t.ex. försäkringsbolag
36. Vårdnad
37. Vårdnadstvister
38. Vårdnadstvist
39. Mina uppdragsgivare är vanligen inte beroende av rättsskydd för att kunna driva en process.
40. Jag har bara haft några få fall.
41. Komplicerad vårdnads mål
42. Infekterade familjerättsliga ärenden.
43. Vårdnads mål
44. Omfattande mål angående vårdnad, boende, umgänge.
45. Rättshjälp förekommer huvudsakligen i familjemål.
46. civila tvister.
47. I mitt fall; familjerätt.
48. vårdnads- och umgänges ärenden.
49. Familjerätt. Det räcker nästan alltid till första instans men mycket sällan till två instanser.
50. Omfattande svårutredda tvister.
51. svåra familjerättsliga mål.

52. Familjerättsmål & skadeståndsmål
53. Främst i omfattande vårdnadsmål som överklagas
54. Fastighetstvister, större komplicerade mål
55. Vårdnadstvister
56. Endast i ett fall har det inträffat under min biträde enligt rättshjälpslagen.
57. Familjerätt
58. familjemål o tvistemål
59. vårdnadstvister
60. Mer komplicerade vårdnadsmål.
61. familjerätt
62. Tvister som är föremål för prövning i två instanser.
63. Har ingen uppfattning.
64. Mycket tvistiga vårdnadsmål med mycket bevisning och ev utlandsanknytning
65. Familjemål
66. Familjerätt.
67. I vissa mycket omfattande vårdnadstvister t ex
68. Familjerättsliga mål
69. Familjemål
70. personskadeersättning
71. Komplicerade, infekterade vårdnadstvister.
72. Har vid något tillfälle hänt i vårdnadsmål. Eftersom det inträffar sällan borde det ej vara särskilt stor merkostnad att tillåta ersättningen fullt ut. Domstolen har ju fortfarande möjlighet att pruta om de anser att adv. lagt ner för mycket tid på ärendet.
73. vårdnadsmål i högre instans
74. eftersom jag främst arbetar med vårdnadsmål är det där jag ser det
75. vårdnad
76. Långdragna vårdnads- boende och umgängestvister

13 Hur vanligt är det att rättshjälpen inte täcker en överprövning i andra instans?

mycket vanligt	8 st	4,90 %	
vanligt	24 st	14,70 %	
förekommer	68 st	41,70 %	
förekommer sällan	40 st	24,50 %	
förekommer aldrig	23 st	14,10 %	
Antal svarande: 163 st	Andel svarande: 95,3 %		

13.1 I förekommande fall vilka angelägenheter rör det sig om?

1. Familjerättsliga tvister.
2. Långa familjemål
3. Vårdnadsmål
4. Vårdnads- umgänges mål
5. Vårdnad mm

6. Vårdnadsmål
7. Vårdnadstvister
8. skadestånd
9. familjemål
10. familjemål
11. Stora familjemål. Jag har i ett fall varit med om att rättshjälpen upphörde efter 1,5 av 4 dagars huvudförhandlingen i hovrätten, och tvingades fullgöra mitt uppdrag för klientens räkning utan ersättning för 2,5 dagar. Då hade klienten erhållit utvidgning av rättshjälpen i tingsrätten till 130 timmar, varav 113 tim gick åt för arbetet i tingsrätten men hovrätten inte beviljade ytterligare utvidgning
12. Komplicerade familjemål med mycket vittnen och långa utredningar
13. Alla typer mål
14. Vårdnad m.m.
15. utdragna vårdnadstvister
16. Familjemål. Familjemålen tenderar att bli alltmera arbetskrävande med djupa konflikter mellan parterna. Jag har nyligen begärt prövningstillstånd i HD i frågan om utvidgning av rättshjälpen utöver 100 timmar i ett mål vid Göteborgs tr från 2005. Tidsåtgången i tr var 98 timmar. Motparten, som har för hög inkomst för rättshjälp, har överklagat domen till hovrätten. Min klient har små ekonomiska ramar och har inte möjlighet att själv kunna betala ombud i hovrätten om ej rättshjälpen utvidgas.
17. Vårdnadsmål.
18. Se p 12. I de fall jag haft har hovrätten bestämt att gränsen får överskridas med visst antal timmar.
19. Fastighetstvister.
20. Vårdnadstvister som pågått länge med upprepade muntliga förberedelser exempelvis.
21. familjerätt
22. Tvist i domstol på annan ort
23. Vårdnadstvister
24. Vårdnadstvist
25. Familjerättsliga tvister
26. Mina uppdragsgivare är vanligen inte beroende av rättshjälp för att kunna driva en process.
27. fastighetsmål
28. Infekterade familjerättsliga ärenden.
29. Omfattande mål angående vårdnad, boende, umgänge.
30. civila tvister
31. vårdnads- och umgängesärenden.
32. Familjerätt
33. fastighetstvister
34. svåra familjerättsliga mål.
35. Familjreättsmål & skadeståndsmål
36. Vårdnadsmål men även i "uppblåsta" tvistemål enligt ovan
37. Fastighetstvister, större komplicerade mål
38. familjerätt och fastighetsrätt
39. Familjerätt
40. familjemål och tvistemål
41. vårdnadstvister
42. familjerätt
43. Har ingen uppfattning p.g.a. för få mål med rättshjälp som gått till andra instans.
44. Familjemål

45. Familjerätt.
46. I vissa mycket omfattande vårdnadstvister t ex
47. Familjerättsliga mål
48. Familjemål
49. kan röra sig om infekterade vårdnadsmål o liknande
50. I något enstaka vårdnadsmål har jag varit på gränsen.
51. Långdragna vårdnads boende och umgängestvister

14 Om rättshjälpen har upphört på grund av 100-timmarsregeln, hur har det påverkat ert arbete i praktiken?

Jag har inte berörts av den regeln	58 st	36,30 %	
Klienten har betalat den överskridande kostnaden själv	50 st	31,30 %	
Jag har avslutat tvisten utan ytterligare betalning	49 st	30,60 %	
Klienten har återkallat sin talan/avstått från att föra tvisten vidare	45 st	28,10 %	
Klienten har förlikts med sin motpart	18 st	11,30 %	
Antal svarande: 160 st	Andel svarande: 93,6 %		

15 Hur vanligt är det att domstolarna eller Rättshjälpmyndigheten bifaller en begäran om att få antalet timmar utökat, den s.k. ventilen?

mycket vanligt	1 st	0,70 %	
vanligt	6 st	4,40 %	
förekommer	39 st	28,90 %	
förekommer sällan	48 st	35,60 %	
förekommer aldrig	41 st	30,40 %	
Antal svarande: 135 st	Andel svarande: 78,9 %		

15.1 I förekommande fall, vilka angelägenheter rör det sig om?

1. Vet inte. Känner bara till familjerättsliga tvister där det har blivit svårare och svårare.
2. Vårdnadsmål och underhåll.
3. svåra vårdnadstvister där motparten är orsak till merarbetet
4. Vårdnad.
5. Har vid ett tillfälle begärt mera timmar och fått det beviljat av hovrätten i en omfattande vårdnadsvist.

6. Tvist om barns boende m m
7. i slutet på en process i vårdnadsmål
8. vårdnad/umgänge
9. Familjemål
10. Vårdnadsmål
11. tvister om barn
12. tvister som befinner sig i slutskedet i första / andra instans
13. Vårdnadsmål med förordnad tolk.
14. I mitt fall har det handlat om vårdnadsmål
15. Vårdnadstvister
16. Saknar egen kännedom. Ej själv begärt det. En kollega på byrån har fått antalet timmar utökat.
17. familjemål
18. vårdnadstvist
19. Vårdnadstvister
20. Större familjemål
21. utdragna vårdnadstvister
22. Familjemål av omfattande slag, med internationell anknytning o likn.
23. Familjerättsliga mål.
24. I de få fall jag haft har begäran alltid bifallits. Har rört sig om familjerättsliga mål.
25. Sökt i en gång och fick då avslag.
26. Jag har bara sökt utökning en gång - i Hovrätten - och fick då avslag trots enligt min uppfattning mycket välmotiverad grund. Det var omöjligt att avsluta tvisten inom 100 timmar och klienten hade stort behov av juridiskt biträde vid huvudförhandling i hovrätten med flertal vittnesförhör m.m.
27. familjerättsliga mål
28. Saknar någon större egen erfarenhet. Har bara ansökt en gång och då blev det beviljat visst antal timmar (som inte räckte till)
29. Vårdnad
30. Vårdnadstvister, umgänge med barn
31. Mina uppdragsgivare är vanligen inte beroende av rättshjälp för att kunna driva en process.
32. ej prövat
33. Vårdnadstvister där det handlar om att kunna genomföra en huvudförhandling i hovrätten.
34. Vårdnadsmål där motparten har RS/eller RH eller att utökningen motiveras av att få ett avgörande i pågående instans.
35. Inte i de få fall jag har prövat, i alla fall...
36. Jag har ingen personlig erfarenhet av detta men tror att det förekommer sällan (när en motpart begärt det).
37. endast där målet är vid huvudförhandling
38. Vet ej hur vanligt detta är
39. Har inte någon större erfarenhet av sådan prövning men detta beror mer på att jag anpassar mitt arbete efter regeln. Jag tror dock inte att det har påverkat utgången i målet mer att jag har arbetat gratis utan att klienten har fått lida.
40. Enligt min erfarenhet vårdnadsmål.
41. Större komplicerade mål
42. Familjemål
43. familjerätt
44. Svårt att få extra tid beviljad. För komplicerat system.

45. Se fråga 14, men torde bli aktuellt i ett pågående arbetstvismål
46. Vårdnadstvister, umgängestvister.
47. Den erfarenhet som jag har så har det varit fall där det återstått endast några timmar för att kunna slutföra målet i aktuell instans.
48. Familjemål
49. Familjerätt.
50. Familjerättsliga mål
51. Familjemål
52. Långvariga vårdnadstvister.
53. För min del skulle det bli aktuellt i vårdnads mål.
54. komplicerade vårdnads mål med exvis internationell karaktär
55. vårdnads mål
56. Komplicerade tvister med ett flertal muntliga förberedelser

16 Borde utgången i underinstans och frågan om vilken part som överklagar beslutet påverka omfattningen av beviljad rättshjälp?

ja	62 st	38,00 %	
nej	101 st	62,00 %	
Antal svarande: 163 st		Andel svarande: 95,3 %	

16.1 Vilka omständigheter tycker du i så fall bör vara avgörande i en sådan regel?

1. Barnets bästa t ex.
2. Enskild mot juridisk person
3. Om tingsrättens dom är tydlig och skäl saknas för PT (från 1/11)
4. Om man tar ex. vårdnads mål med en stenrik part och en som beviljats rättshjälp. I TR vinner den part som beviljats rättshjälp men rättshjälpen är förbrukad till 80 timmar, detta vet den stenrike motparten och dennes ombud som överklagar för att om 20 timmar står den andre utan ombud.
5. Med tvekan ja. Det kanske skulle vara en skälighetsprövning om klienten vill överklaga. Om motparten överklagar borde man få rättshjälp då man ju ej kan avstå från processen. Det vore obilligt om en part förlorade bara för att man ej haft råd att anlita ombud.
6. svår fråga
7. Jag kan tycka att domstolarna lite oftare borde avslå möjligheten till mer än 100 timmar, för den som klagat
8. Bör kanske påverka frågan om betalning av rättshjälpsavgiften, jfr RB 18:2. Den som klagat drar även med sig motparten och ökningen av dennes kostnader.
9. Omfattningen av beviljad rättshjälp bör utökas om motparten överklagar.
10. Om motparten överklagar är det stötande om den andre parten av ekonomiska skäl inte har möjlighet fullfölja målet i högre instans. En ekonomisk starkare part kan därmed utnyttja sin ställning och i praktiken få rätt i en sak där han har fel juridiskt sätt.
11. Båda parter har rätt att få sin sak prövad. Möjligen kan domstol vältra över en del av kostnaden på den part som "konstrar" i onödan.
12. Om den ene har ombud, borde den andre också ha det.
13. ev. okynnesöverklagande

14. NU kommer ju förslaget om prövningstillstånd i hovrätten i vårdnasmål så det kanske inte blir aktuellt i så många mål. Men för skyddet av rättssäkerheten menar jag att vem som överklagar eller hur underinstansens dom inte skall spela in. I synnerhet i vårdnadsfall när nya omständigheter ofta förekommer i hovrätten.
15. Vårdnadstvister där utgången av något skäl är självklar och där fortsatt tvist inte gynnar någon och den som "vann" i underrätt inte har rättshjälp eller ska erlägga 40 % av kostnaderna medan den klagande inte ska betala något själv eller mycket litet
16. Rättsviseskäl talar för likabehandling men kanske kan det ske en prövning om talan kan anses vara uppenbart ogrundad
17. Om motparten överklagar måste klienten kunna föra sin talan vidare med hjälp av advokat. Då borde rättshjälpen täcka mer än 100-timmar om det är så att dessa uppnås
18. Alla bör ha möjlighet att få sin sak prövad i åtminstone två instanser
19. I de fall där motparten överklagar borde man under alla förhållanden få rättshjälp
20. I mål där den "vinnande" parten ej har råd att processa vidare om ej utökning sker. Vidare i mål där fråga är om bedömning av barns bästa.
21. Ja, vid tvister mellan parter som inte jämbördiga i ekonomiskt avseende.
22. Idag kan den part som har förmånen av att ha fått rättshjälp utnyttja detta till att bara fortsätta processa ibland mot bättre vetande i ett sätt att "ge igen".
23. Part som tvingas in o en process i hovrätten som svarande bör vara berättigad till fortsatt rättshjälp. Det bör även finnas möjlighet för den som överklagar att få fortsatt rättshjälp i fall där barnens situation är särskilt utsatt och där en överprövning framstår som berättigad. Denna prövning bör ligga på domstolen i samband med överklagandet.
24. Vinnande part i tingsrätten vars rättshjälp förbrukats borde alltid få utökad rättshjälp om förlorande part överklagar. I familjemål bör båda parter vid behov få utökad rättshjälp.
25. ärendets art o klientens ekonomi
26. Om den som inte stämt inte har rättshjälp och det inte är denna person som överklagar, bör rättshjälp kunna beviljas, eftersom personen i detta läge endast "försvarar sig".
27. Självfallet måste man få kunna få sin sak prövad i Hovrätten med rättshjälp om man vunnit i Tingsrätten, men motparten överklagar.
28. Där parterna står sina egna rättegångskostnader
29. Detta gäller främst när motparten överklagar i mål där vardera parten har att svara för egna rättegångskostnader oavsett utgången.
30. klientens behov av rättslig prövning av saken
31. Vinner du i båda instanserna bör rättshjälpen utökas för den vinnande parten.
32. Befintliga regler om rättegångsmisbruk borde kanske användas i högre utsträckning.
33. Ibland bör dessa faktorer påverka om det är en part som väckt talan på nytt kort efter att ha förlorat ett tidigare mål och/eller en part som ändrar inställning genom återkalla
34. viljan till förlikning, tvisteföremålets värde, mm
35. Avses utökad rättshjälp så bör man inte bedöma målet i sak vid beslut om denna fråga. Det är inte lämpligt. Avgörande bör vara behovet mht målets omfattning och komplexitet
36. Spontant är svaret ja eftersom den som inte överklagar inte har aktivt dragit på sig kostnaden men det är viktigt att alla får en möjlighet att få sin sak prövad i en andra instans. Detta bör vara viktigast oavsett utgången.
37. Access to justice
38. När någon överklagar mot bättre vetande eller ibland med - som man får förstå - enda syfte att tömma rättshjälpen.
39. Att klagande part är helt ute och cyklar. Ett överklagande om än lönlöst måste ju prövas i överinstans vilket innebär kostnader för den andre parten som i praktiken kan vara helt bortkastade

40. Rena okynnesöverklaganden exempelvis i vårdnadsfall där förlorande part överklagar utan att åberopa annat än det som åberopats i tingsrätten
41. Att den part som överklagar väljer att ej acceptera underinstansens beslut kan eventuellt ha betydelse.
42. Om endast ene parten klagat bör den icke klagande få utökad rättshjälp
43. EMR kommer att ändra antalet tvistemål.
44. rätten till överprövning måste finnas och därvid även rättshjälp
45. Om part med rättshjälp är svarande i hovrätten är det rimligt att rättshjälpen täcker kostnaderna där.
46. Svårt att bestämma, då man då lätt kommer in på materiel prövning
47. En enig underrätt som bygger på sakkunnigutredning menar jag bör kosta för den tappande parten som bestämmer sig för att överklaga trots att man kan bedöma att han inte kommer ha framgång utan bara vill bråka.
48. Om ett överklagande är befogat (t ex avvikande mening i underinstans) eller har prejudikatintresse
49. Om motparten överklagar en dom där klientens talan bifallits har ju klienten inte någon möjlighet att själv påverka de utökade kostnaderna i andra instans.
50. Den part som vunnit och som blir svarande vid ett överklagande borde inte drabbas av att stå utan rättshjälp
51. Om tvisten tidigare prövats och klaganden bedriver upprepade processer gentemot motparten då bör motparten ha större möjlighet att få rättshjälpen utökad
52. Vill man att människor skall ha tillgång till ett rättsväsende är en sådan regel helt fel. En underrätt kan mycket väl ha fel, och i de flesta fall hamnar målen i tingsrätt just för att omständigheterna är tveksamma.
53. i de fall motparten överklagar och den egna klienten inte kan påverka att målet fortsätter, trots att timmarna gått åt.
54. I vart fall känns det stötande om en person som är svarande i överinstansen ej har råd att anlita ombud. Det kan förhindras med generösare regler om rättshjälp. De ekonomiska gränserna och rätten att få rättshjälp bör vara lika för såväl klagande som motpart.
55. överklagan från motpart; processen skall inte styras utifrån de ekonomiska förutsättningar att betala rättegångskostnader

17 Enligt den förra rättshjälpslagen krävdes skäl för att bevilja rättshjälp till näringsidkare, numera krävs särskilda skäl. Har du sett att denna skärpning inneburit någon ändring för näringsidkare i fråga om möjlighet att få rättshjälp?

ja	32 st	23,70 %	
nej	103 st	76,30 %	
Antal svarande: 135 st		Andel svarande: 78,9 %	

17.1 I förekommande fall vilken/vilka?

1. har sällan denna typ av ärenden
2. De får ytterst sällan rättshjälp. Domstolarna är mycket restriktiva.
3. Betydligt svårare att uppbära rättshjälp
4. Mycket svårare att beviljas rättshjälp.
5. Svårare att få rättshjälp i ärenden där detta tidigare var möjligt

6. Gör det i princip omöjligt att få rättshjälp. Många mindre företag och enskilda firmor som inte har haft råd med dyra försäkringar står därmed utan möjlighet att få hjälp och blir på så sätt lätt "överkörda" av sina motparter som har tillgång till juridiskt biträde.
7. Har inte någon näringsidkare som har fått rättshjälp för någon angelägenhet
8. Svårigheter att få rättshjälp. Det är emellertid nu vanligare att även näringsidkare har rättsskydd
9. Många små företagare har inte råd att vidta några rättsliga åtgärder och tvingas avstå.
10. En försämring.
11. Tvister med andra näringsidkare om betalning m.m.
12. Blivit svårare.
13. Det känns omöjligt att få rättshjälp för näringsidkare.
14. Jag upplever det som svårare att få rättshjälp för näringsidkare. Det förekommer nästan aldrig.
15. Redan före skärpningen förelåg stora svårigheter för näringsidkare att få rättshjälp.
16. Mina klienter är bara undantagsvis näringsidkare.
17. Ingen egen direkt erfarenhet av detta. Rent allmänt innebär det skärpta kravet att det är svårare för en ekonomiskt svag näringsidkare att kunna pröva rättslig fråga. Det är inte bra för allas likhet och rätt att kunna erhålla en rättslig prövning till stånd.
18. för enskilda firmor . 'Bolag med en ägare liten omsättning
19. alla
20. Mycket ovanligt enligt min erfarenhet att näringsidkare söker rättshjälp - då och idag
21. Innebär i praktiken att rättshjälp inte finns för företagare vilket slår mycket hårt mot mindre företag.
22. Det är än svårare för näringsidkare att få rättshjälp idag.
23. får inte rättshjälp
24. Saknar numera erfarenhet kan inte svara
25. Näringsidkare får sällan rättshjälp.
26. Färre beviljas hjälp
27. Inga sådana ärenden i princip
28. Förekommer i stort sett aldrig att näringsidkare får rättshjälp enligt min erfarenhet.
29. Mycket svårt att få rättshjälp vid enskild rörelse trots att där knappt är någon omsättning.
30. Det är hopplöst att få rättshjälp för näringsidkare.
31. tingsrätten kräver alltför mycket material för näringsidkare och det är svårt att få rättshjälp för näringsidkare
32. Med tanke på att regeringen önskar få fler småföretagare finns risken också att det blir fler som faller utanför rättssystemet. Det borde bli betydligt lättare att rättshjälp.

18 Har du sett ett behov av att näringsidkare i större utsträckning beviljas rättshjälp?

ja	43 st	32,10 %	
nej	91 st	67,90 %	
Antal svarande: 134 st		Andel svarande: 78,4 %	

18.1 I förekommande fall i vilka angelägenheter?

1. Näringsidkare som hyr lokal vid uppsägning och avflyttningstvister.
2. Valt att avstå från talan p g a avsaknad av försäkring.
3. I mål mot den "stora motparten" med obegränsade medel att processa och där företagarens rättsskydd är begränsat och med numera i vissa fall mycket omfattande självrisk.
4. Den svages ställning gentemot den starke (läs kapitalstarke motparten).
5. För små företag som har stort intresse av att riva den aktuella processen för företagets bestånd.
6. Arbetstvister, skadeståndstvister, bygg- och entreprenadmål
7. Näringsidkare med enskild firma och mindre företag utan vinst och ekonomiska resurser.
8. Frågor om hyra och avtal och krav visavi andra näringsidkare.
9. I tvister som avser näringsverksamheten för näringsidkare som avslutat verksamheten eller vars verksamhet är av ringa omfattning.
10. I arbetsrättstvister
11. Behovet är oförändrat. Speciellt mindre och nystartade företagare har behov av rättshjälp på rättsskyddsförsäkringarna har många karenstider och friskrivningar.
12. småföretagares fordringar mot större företag
13. Mindre näringsidkare med måttlig omsättning och små marginaler befinner sig i ett läge där de inte har råd att få sin sak prövad, och därmed måste de anpassa sig till vad större aktörer som de har samarbete med och hamnar i tvist med säger. Dålig rättssäkerhet.
14. Flera små näringsidkare har ingen företagsförsäkring och saknar därför helt skydd eftersom det är svårt att få rättshjälp vid tvister.
15. I angelägenheter där tvisten berör näringsidkarens personliga förhållanden t.ex. tvister som berör ett personligt ansvar för näringsidkaren efter företagets konkurs.
16. Arbetsrättsliga tvister rörande avskedande eller uppsägning.
17. Små företagare som saknar rättsskyddsförsäkring. Det förekommer också att små företagare avstår för att självricken i företagsförsäkringen är förhållandevis hög.
18. tvister med stor ekonomiskt stark motpart.
19. fordringsmål på belopp som är lägre. Självricken är för hög på en eventuell försäkring att företagen ofta avstår eller svår ekonomisk situation för ett nystartat företag.
20. Kan finnas ett sådant behov för småföretagare som inte har råd att hålla sig med företagsförsäkring eller att försäkringen inte täcker sådan tvist.
21. Allmän juridik
22. Små näringsidkare som drabbas personligt om rättshjälp ej är en möjlighet borde kunna erhålla rättshjälp om man bedömer saken som en rimlig rättslig sak.
23. Avtalstvister (köp-försäljning) kreditstvister
24. Skatterättsliga frågor.
25. tvister med större företag med stora ekonomiska resurser
26. Händer att kvinnor gifta med företagare står som handelsbolagsdelägare i makens bolag och blir krävda på bolagets skulder. Även om de inte har varit delaktiga i driften har de likställts med näringsidkare. Ibland har situationen varit sådan att kvinnan stått för företaget p g a mannen är restförd hos krfm sedan tidigare och tvist uppkommit i rörelsen.
27. Enskilda små näringsidkare som hamnar i avtalstvister eller fordringsmål och av ekonomiska skäl saknar försäkring
28. T ex i mål om personligt ansvar enligt SBL och ABL.
29. Skattemål. Omöjligt att bedriva idag. Ansvarsgenombrott för näringsidkare i aktiebolag. Svårbedömda frågor som kräver mycket. Dessa frågor hindrar människor att starta företag. Många tänker på risken att starta, och de gör det med rätta.
30. Avtalstvister
31. Jag tror det är viktigt att den som t ex drabbas personligen av ett krav som uppstått genom näringsverksamheten ges samma rätt till hjälp som om kravet ej var kopplat till näringsverksamhet.

32. Familjemål

19 Anser du att de kriterier som idag läggs till grund för bedömningen av om näringsidkare ska få rättshjälp är tillfredsställande?

ja	48 st	46,60 %	
nej	55 st	53,40 %	
Antal svarande: 103 st		Andel svarande: 60,2 %	

19.1 Om inte, vilka kriterier bör i stället tillämpas?

1. Ingen erfarenhet men anser generellt att ökade möjligheter att få rättshjälp ökar rättssäkerheten.
2. Den enskilde företagaren som inte har en inkomst över 260 000 kr skall inte bedömas/hanteras annorlunda än en anställd med samma lön.
3. t.ex. storleken på företaget,
4. Näringsidkare eller ej, i familjemål borde det inte ha någon betydelse varifrån man får inkomsten, om det nu är så. Har inte haft den typen av ärenden
5. Samma regler som för privatpersoner
6. Näringsidkare bör behandlas lika som alla andra, dvs. enbart inkomst och förmögenhet skall prövas.
7. Samma som före ändringen då det var svårt nog att få rättshjälp
8. Tycker att möjligheten för företagare skall utökas.
9. Mer öppenhet och förståelse för den enskildes inställning i tvisten
10. Allt för snäva och begränsande
11. Höj gränsen markant för där särskilda skäl skall anses föreligga
12. Återinföra rekvisitet "skäl" så att det inte är så gott som omöjligt att få rättshjälp.
13. Rent principiellt borde samtliga som behöver juridiskt biträde beviljas rättshjälp.
14. Tvisten betydelse för näringsidkaren och hans ekonomiska möjligheter att svara för sina kostnader.
15. Bedömningen är för sträng.
16. Ekonomiska kriterier, målets art samt om det handlar om mer än halva basbeloppet.
17. Hänsyn måste tas till att näringsidkare har små möjligheter att försäkra sig för kostnader i tvister uppkomna i samband med näringsverksamhet men som kan beröra näringsidkaren personligen.
18. Jag berörs inte så mycket av ärenden där näringsidkare är klienter. Jag kan dock tycka att klienter som driver mindre enskilda bolag har lika stort behov av rättshjälp som andra privatpersoner. De har av olika skäl inte alltid ett försäkringsskydd som hjälper dem.
19. Mina uppdragsgivare är inte beroende av rättshjälp för att kunna driva en process.
20. Införd skärpning onödig
21. enmans företag bör ges rätt såsom om det vore en privatperson. Omsättningen och antalet anställda torde kunna avgöra rätten.
22. En hel del näringsidkare som lever under knappa ekonomiska förhållanden och deras verksamhet är till stor del att jämföra med att ömningen.
23. Återgång till gamla regler
24. Jag anser det är viktigt att även näringsidkare får möjlighet till rättshjälp och särskilt småföretagare.

25. Avgörande bör vara om inkomsten till huvudsaklig del härör från aktuell rörelse.
26. Tvistens svårighetsgrad samt näringsverksamhetens omsättning och resultat
27. Större vikt bör läggas vid den enskildes ekonomiska förmåga / bristande förmåga.
28. De bör utvidgas. Om inte staten går in bör man ändra i rättskyddsvillkoren så att det finns ett fungerande rättskydd. Detta borde vara en allvarlig politisk uppgift.
29. Ensamföretagare kan ha begränsade ek förhållanden och har kanske inte råd ha försäkring kan vara helt utestängda från möjl. rättssystemet.
30. för hårda

20 Hur vanligt är det att rättshjälp beviljas i familjemål på grund av att särskilda skäl föreligger?

mycket vanligt	29 st	19,50 %	
vanligt	31 st	20,80 %	
förekommer	49 st	32,90 %	
förekommer sällan	23 st	15,40 %	
förekommer aldrig	17 st	11,40 %	
Antal svarande: 149 st	Andel svarande: 87,1 %		

20.1 Vad brukar anses utgöra särskilda skäl?

1. att rättskyddet inte omfattar angelägenheten pga. villkoren eller att klienten av någon anledning saknar hemförsäkring och inte heller har annat försäkringsskydd
2. Utlandsfödd klient ej insatt i svenskt rättssystem. Klient under svår stress och press från en starkare motpart. Barn inblandade. Våld mot part. Motparten har ombud.
3. Ibland räcker det med att tvist föreligger.
4. Ekonomiska skäl
5. Tvist om barns boende
6. Vid äktenskapsskillnad erhåller man ej rättskydd om t ex vårdsnaden är tvistig. I vårdsnads mål där man ej haft rättskydd men har anledning får saken prövad
7. Har ej haft några äktenskapsskillnader. Rättshjälp har alltid beviljats i vårdnadstvister.
8. att det är en akut kris med barn som riskerar att fara illa
9. Tidigare tvist, infekterade tvister.
10. Internationell anknytning
11. tvist om barnens boende, tvist om umgänget
12. Språksvårigheter, någon form av handikapp
13. Tvister mellan parter i vårdnads-, boende och umgängesfrågorna rörande gemensamma barn.
14. underhållsfrågor
15. Tvist om vårdnad.
16. Mycket ringa kunskap om det svenska rättssystemet. Brist på rättskydd där sådant hade kunnat utnyttjas. Mycket låg betalningsförmåga
17. samband med skilsmässa fastställelsetalan
18. Bristande ekonomisk förmåga
19. Att tvisten rör barns bästa - vårdnad, boende, umgänge
20. Mål där fråga är om barns bästa

21. invandrare med språksvårigheter o likn.
22. Karens för rättsskyddet. Rättsskyddet omfattar ej tvist som har samband med separation/äktenskapsskillnad
23. Alla tvister, av betydelse, som ej kan lösas utan handläggning i domstol.
24. Att försäkring inte gäller pga. karenstid
25. Att tvist om vårdnad m. m. föreligger och att personen ej har rättsskydd.
26. invandrare som bott kort tid i Sverige, vårdnadstvister i samband med äktenskapsskillnad då rättsskyddet inte gäller
27. Separation och byte av bostad där de ekonomiska omständigheterna är små, sjukdom och minskade inkomster o likn.
28. Dålig ekonomi.
29. Att det föreligger tvist som föranlett rättegång. Däremot beviljas rättshjälp ytterst sällan av Rättshjälpsmyndigheten, d v s innan stämning är aktuell.
30. Rättsskyddets karensregler.
31. Låg inkomst, dålig utbildning eller kunskap i svenska språket, att hemförsäkringen inte tar ärendet pga. karens.
32. Vårdnadsmål där klienten borde haft rättsskydd men saknar detta utan giltig orsak.
33. Svår ekonomisk situation, det har inte gått 1½ år sedan äktenskapsskillnaden, ärenden som gäller barnets boende m.m.
34. Vårdnad
35. Bristande ekonomi, uppbär socialbidrag
36. Ansträngd ekonomi Ärendets art
37. klienten saknar rättsskydds försäkring
38. Undantaget i försäkringen om att tvisten inte får ha samband med separation.
39. Underhållsmålen har nästan helt försvunnit och äktenskapsskillnader hanterar vi inte alls längre.
40. låga kunskaper som systemet. ekonomiskt svaga personer.
41. ekonomi varvid försäkring saknas, karenstid vid försäkring eller separation.
42. Tvist om vårdnad, boende och/umgänge
43. Rättsskydd saknas av något skäl.
44. Jag kan inte erinra mig att jag varit med om det.
45. Ungdom, invandring, kortare tids avbrott i hemförsäkring
46. Djupgående konflikt, våld i familjen etc
47. Barnets bästa
48. olika ekonomiska förutsättningar samt komplicerade och utdragna mål vari kan skönjas att ena parten hämnas på andra parten
49. Den sökande kan inte klara av de juridiska frågorna i processen utan biträde och ett biträde innebär att målet drivs framåt fortare. Klienten har inte haft rättsskydd så länge eller så uppkom tvisten för nära brytningen i äktenskapet.
50. Rättssökande har behov av biträde p g a tvistens art och omfattning
51. att parterna inte kan kommunicera med varandra
52. tvist om vårdnad, boende, umgänge eller underhållsbidrag i domstol.
53. Brister i språket
54. Att det gäller vårdnad, boende eller umgänge och att vederbörande har låg inkomst
55. I äktenskapsskillnadsmålen så brukar rättshjälp beviljas vid tvist om kvarsittanderätten till den gemensamma bostaden - särskilt om någon av parterna har minderåriga barn,
56. Att man inte missat att teckna försäkring pga. separation, att man inte haft råd att han försäkring
57. tt försäkringen ej täcker då det gått för kort tid efter separationen.
58. Pågående process utan tidigare biträde av ombud.

59. Tvist om barnen är tillräckligt. När det gäller underhåll till maka beviljas rättshjälp när det råder stora inkomstskillnader mellan makar. Underhållsbidrag till barn beviljas dock sällan.
60. tvist inom ett eller två år
61. Fattigdom
62. komplicerade frågor, starka motsättningar, ibland språk- eller kulturproblem
63. torde framgå av förarbetena till bestämmelsen
64. Personer med svag ekonomi som ej har hemförsäkring
65. vet ej hur tingsrätten motiverat beslutet
66. svårigheter att tillvarata sin rätt. domstolarna välvilliga kanske tycker att det underlättar att ombud finns
67. lättare när klienten är svarande än kående i processen
68. av ekonomiska skäl saknat rättsskydds försäkring
69. Stora skulder, ingen inkomst

21 Har de nuvarande rättshjälpsbestämmelserna påverkat familjemålen på något sätt?

ja	110 st	72,40 %
nej	42 st	27,60 %
Antal svarande: 152 st	Andel svarande: 88,9%	

21.1 I förekommande fall på vilket sätt?

1. Advokaterna får inte betalt för sitt arbete vilket gör att en del advokater upphört med familjerätt och andra är missnöjda vilket påverkar klienternas möjligheter att få en rättvis rättegång.
2. troligen är det många som drar sig för att driva process och därmed behåller problemen olösta, vilket ofta drabbar iblandade parter och inte minst, i förekommande fall, barn.
3. Vanligt att klienterna har för höga inkomster och därför inte beviljas rättshjälp
4. Det har blivit dyrare för klienterna och vi gör större kundförluster. Tidigare när rättshjälp kunde beviljas för gemensamma ansökningar om äktenskapsskillnad, "stämde vi mycket bäcken" och fick många frågor lösta i en samförståndslösning, frågor som nu orsakar tvister och när väl klienterna kommer för hjälp så kan frågorna/tvisten ha hunnit att bli mycket infekterade/ad.
5. Vissa klienter avstår efter rådgivning, fast de kan ha ett starkt ärende.
6. bodelningstvister är alltmer vanliga och rör ofta ganska stora värden. Anser att rättshjälp bör kunna utgå på annat sätt än genom ersättningsgaranti och/eller vid klandertalan. Part skulle kunna åläggas någon form av återbetalningsskyldighet med det som parten tilldelats genom bodelningen. Under bodelningen kan ofta den som faktiskt är svagare få svårigheter att komma till sin rätt eftersom den starkare kan blockera bodelningsförfarandet genom att inte betala bodelningsförrättaren löpande.,
7. såvitt jag kan se har dessa uppdrag minskat, folk har ej råd
8. risken finns att tvisterna skjuts under mattan och blir mer komplicerade längre fram
9. Sannolikt avstår många från att utkräva underhåll för barn. Principen om att bidra efter förmåga har i praktiken ersatts av en princip om att vardera föräldern betalar 50%
10. Biträde i rena äktenskapsskillnader förkommer ej
11. Vanligt med skönsmässiga prutningar av arbetet mycket förekommande till advokats nackdel! Får ej betalt för det arbete som nedlägges är huvudregel! Ej lönt att

- lägga ned mycket arbete, det som klienten vill då ersättningen i regel prutas ned kraftigt och skönsmässigt.
12. Inte helt ovanligt att man inte kan få sin sak prövad i högre instans av ekonomiska skäl eller att saken drivs vidare utan bistånd av ombud med påföljd av att saken blir mer svårhanterbar för domstolarna och att klient möjligen av okunnighet gör rättsförlust.
 13. processer brukar skjutas upp till försäkringen kan användas
 14. Många klienter skulle behöva juridisk hjälp att hitta en lösning innan domstol anlitas, detta måste ske inom ramen för 2 timmars rådgivning då klienten inte har råd med mera. Klienten tvingas ibland till domstol mot sin vilja men för att få rätts-hjälp/rättsskydd
 15. Minskat antalet.
 16. finns inte ek möjlighet att få saken prövad i andra instans
 17. de tvister som nu förekommer är av mycket allvarliga art än tidigare.
 18. Alla har inte råd att få sin sak prövad med hjälp av ombud. Det är negativt för barnen tror jag.
 19. Många har inte råd att anlita ombud. Det värsta är när den ena parten har råd och inte den andra. det blir en väldig obalans i möjligheten till rättvisa.
 20. Det är nog något färre som ger sin in i tvist
 21. en del måste avstå från att processa pga. att de ej har råd. således far barnen illa
 22. familjenålen har mer eller mindre försvunnit från verksamheten
 23. Krävs tvist mot att det tidigare fanns behov av juridiskt biträde i familjemålen, för kunna reglera vårdnad och umgänge m m genom överenskommelse utan att tvist vid domstol behövde bli aktuell.
 24. Många parter hoppar över advokathjälp vilket ibland kan leda till att efterföljande tvister blir mycket mera omfattande än om
 25. man har inte råd att tillvarata sin rätt
 26. I vissa fall avstår rättssökande från att processa p g a kostnaderna.
 27. förälder som ej beviljas rättshjälp kan avstå från processa
 28. Ej lika omfattande som tidigare, klienterna avstår prövning
 29. Målen om äktenskapsskillnad har minskat betydligt. Tidigare sökte många hjälp även för en äktenskapsskillnad utan förordnanden kring barn, boende, underhålls-bidrag. Det förekommer knappt längre.
 30. Området har i stort sett bortfallit
 31. Rättsskydd måste sökas först. Rättshjälp beviljas dock vanligen av domstolarna.
 32. Färre tvister än tidigare De tvister som nu förekommer är mer omfattande och svårare
 33. Nivåerna är höga vilket leder till att en familjs privatekonomi blir oerhört lidande när det, vilket det oftast är, rör sig om normalinkomsttagare.
 34. Den som är ekonomiskt underlägsen har ett sämre skydd
 35. Inkomsttaket är mycket lågt vilket innebär att många klienter ligger strax över grän-sen och därmed måste avstå från att föra sin talan, %-satsen för kostnaderna är höga och svåra att betala för klienten som ofta har andra skulder.
 36. Den enskilde är mera kostnadsmedveten, vilket är positivt på ett sätt medan det även får negativa effekter genom att man avstår från att anlita ombud. Man driver saken på egen hand i domstol, vilket många gånger innebär ökat arbete för motpar-tens ombud i en tvist. I andra fall avstår man helt från att åtgärda en för barn oac-ceptabel situation, som skull kunna åtgärdas genom en domstolsprocess.
 37. Ja, personer med förhållandevis låg inkomst får ändå höga avgifter och har inte all-tid råd att processa
 38. Vanliga människor har inte råd att ha ombud vid äktenskapsskillnader.
 39. Såvitt jag förstår har många avstått från erforderligt advokatbistånd för att de inte själva förmått finansiera kostnaderna. Detta är mycket allvarligt.

40. Den rättssökande allmänheten har i allt större utsträckning fått finna sig i att betala alltmer ur egen ficka.
41. För att inte behöva anlita biträde i äktenskapsskillnader sopar makarna problem under mattan och ansöker om äktenskapsskillnad själva utan att lösa föreliggande tvistefrågor, vilket ofta leder till omfattande rättegångar senare.
42. Skilsmässomål är inte lika frekventa.
43. Det är fler som får betala själv och detta har minskat antalet processer med ombud.
44. Bodelningsfrågor förblir olösta/löses dåligt eftersom de ej täcks av rättshjälpen, med dess tvister olösta eller dåligt lösta är risken för fortsatt konflikt avseende vårdnad mm större.
45. många undviker att söka advokat i första läget och avvaktar till läget blir låst dvs. det blir större och mer komplicerade processer. Dessa hade kunnat lösas om advokat funnits med i början på konflikten
46. Många saknar ekonomiska möjligheter att få sin sak prövad av domstol.
47. färre
48. Omöjligt att få rättshjälp för att fastställa underhållsbidrag. Tidigare har ombuden i samband med äktenskapsskillnad där taxan varit tillämpligt ge information i frågor som rör bodelning, allt inom ramen för taxan. Numera är tvister om bodelning vanligare eftersom sådan möjlighet saknas.
49. Tidigare erhöles vanligtvis kontakt med klienten redan i anslutning till ansökan om äktenskapsskillnad eller vid separation. Meningsmotsättningarna mellan parterna hade då inte hunnit bli så djupgående. Idag sker den inledande kontakten långt senare, ofta först när klienten mottagit en stämningsansökan. Detta innebär att det idag är svårare att i tvister rörande barn nå samförståndslösningar än tidigare.
50. Rätthjälpen är begränsad och många "vanliga" löntagare står utanför rätthjälpen trots att de har ett behov av en hjälp samt får många idag betala en mycket stor del av kostnaden själva.
51. Enbart mycket svåra ärenden förekommer numera; man väljer oftast att försöka med samarbetsamtal hos socialförvaltningen. Efter några år är tvisten i stället enorm och barnen har ofta tagit stor skada
52. vissa kan inte fortsätta tvisten av ekonomiska skäl
53. Svårigheterna för klienterna att få "paketlösningar" omfattande alla med separationen sammanhängande spørsmål
54. ja många avstår från att få sin fråga prövad.
55. Ja, det var bättre förr!! Möjligheten att få rättshjälp för äktenskapsskillnad var bra och gjorde det möjligt även för människor med låg inkomst att få hjälp av jurist med en paketlösning för boende , vårdnad, underhåll mm Det är orimligt svårt att få rättshjälp i underhållsmål.
56. Inte lika frekvent förekommande
57. Klienter med dålig ekonomi saknar rättsskyddsförsäkring se sig tvungna att avstå från att föra befogade tvister rörande vårdnad, boende umgänge.
58. Eftersom rättskyddet i första hand skall sökas blir det ganska ofta dyrare för klienten eftersom bolagen har en självrisk på 20-25 % istället för kanske 5 % som klienten skulle ha haft om han eller hon blivit beviljad rättshjälp.
59. Jag tror att fler avstår från att processa för att det är för dyrt. Istället lever separerade föräldrar i ständiga konflikter med varandra där barnen blir budbärare och alltid förlorare. Rådgivningen av en advokat har inte helt ersatts av familjerättsens råd. Fr a betr barnens ekonomi är familjerätten helt okunnig om den rättsliga regleringen. Ofta upphov till konflikter där barnen blir lidande.
60. folk processar mindre
61. Många avstår att processa på grund av ekonomiska skäl.
62. minskat antalet
63. folk avstår från att hitta en lösning - konflikten består till skada för barnen

64. Maxbeloppsgränsen i viss mån men framförallt den höga rättshjälpsavgiften redan vid låga inkomster avskräcker folk från att driva sin rätt
65. När försäkringen har företrädare blir kostnaden vanligtvis densamma för båda parter oavsett lön. Detta kan naturligtvis slå mot den som har en sämre ekonomi men på något sätt uppfattar parterna det med jämställt.
66. Troligen så att färre rättssökande drar sig för att anlita advokat. Jfr p. 5
67. Vissa avstår från att driva saken vidare.
68. Parterna försöker först att själva lösa tvisten. I många fall misslyckas man dock vilket medför att parterna i vårdnadsmålen hamnar i låsta positioner som i sig skapar stora konflikter och ytterligare låsning.
69. Se ovan. Antalet vårdnadstvister vid domstol har ökat pga. att parterna inte "har råd" att låta partsombuden bistå med överenskommelser. Som ovan angivits har det också medfört fördröjning i o m att parterna vänder sig till advokat senare sedan ordentlig tvist utbrutit.
70. Många undviker att processa
71. Bestämmelserna har minskat möjligheterna att driva familjemål
72. Inte vad jag upplevt.
73. Eftersom rättshjälpen ej omfattar själva skilsmässan/separationen söker klient hjälp senare när tvisten blivit fördjupad. Högre egna avgifter och låg inkomstgräns gör sökande obenäga att söka hjälp "i tid"
74. Antalet mål har minskat. Man försöker att komma överens i bl familjerätten (Soc)
75. ej råd att driva tvister
76. En del klienter kan av ekonomiska skäl inte erbjudas juridiskt biträde
77. För egen del; mycket mindre processande nu för tiden pga. gällande regler. Negativt i många fall för den enskildes rättsäkerhet.
78. De mål som trots allt kommer upp är mer komplicerade och kanske undvikits om part beviljats rättshjälp vid separation
79. Svårt för dem som har lägst inkomster.
80. Begränsning att anlita juridiskt biträde
81. Vissa som ej beviljas rättsskydd har ej råd att processa om barns bästa
82. höginkomsttagare har svårigheter att betala för arbetet advokat nödgas lägga ner i tvisten då dessa ofta är förenade med mycket nedlagt arbete.
83. Parterna försöker i första hand klara sina separationer själva och detta har medfört att tvisterna blir mycket mer infekterade när de till slut anlitar advokat. Tidigare kunde man få rättshjälp för att lösa samtliga frågor i samband med separationen mellan ombuden utan att behöva vända sig till domstolen och jag upplever att det då var lättare att få till stånd en överenskommelse som sedan kunde hålla.
84. De okomplicerade målen, som ren äktenskapsskillnad, har försvunnit
85. Att rättsskydd ska sökas i första hand och det är oftast bättre för klienten än rättshjälp
86. Det verkar i stort sett inte förekomma andra familjemål än vårdnadstvister.
87. Enligt min uppfattning så kunde många tvistefrågor lösas innan tvisten blev allt för infekterad då det erhöles rättshjälp vid gemensam ansökan om äktenskapsskillnad. Parter och ombud kunde då sammanträda utom rätta och komma fram till bra "paketlösningar"
88. Jag att de ekonomiskt starka har bättre processmöjligheter genom rättsskyddet än med rättshjälpen
89. Man har lagstiftat bort familjerätten. Från att huvudsakligen ha sysslat med familjerätt sysslar jag inte längre med det.
90. De familjemål som förekommer är endast de tvistiga.
91. Jag vill inte ta tvister som uppstått innan rättsskydd kan meddelas.
92. Målen synes ha blivit färre.
93. Människor går inte till advokat lika ofta längre

94. Människor med högst normala inkomster beviljas inte rättshjälp pga. för hög inkomst vilket leder till att de inte har råd att anlita advokat.
95. fler avstår process/går med på motpartens krav pga. att det blivit tydligt dyrare!
96. mindre bemedlade parter försöker på egen hand lösa de tvister som uppstår vid separation. får inte rättsskydd och det krävs särskilda skäl för att få rättshjälp.
97. Tvisterna hinner bli mer infekterade och konflikterna djupare eftersom parterna i färre utsträckning än tidigare har rätt till rättshjälp och rättsskyddet täcker inte för rån efter karens.
98. Det vore 'de svaga grupperna bättre om rättshjälpen är primär i förhållande till rättsskyddet
99. underhållstvisterna har minskat drastiskt
100. För lågt tak för inkomst. Skapar processuella fördelar för part med låg inkomst.
101. har inte så stor erfarenhet av den gamla lagen att några slutsatser kan dras
102. Prövning av underhållsbidrag

22 Har rättshjälpsbestämmelserna fört med sig några konsekvenser ur ett jämställdhetsperspektiv?

ja	77 st	55,80 %
nej	61 st	44,20 %
Antal svarande: 138 st	Andel svarande: 80,7 %	

22.1 I förekommande fall, vilka konsekvenser?

1. Vet inte. Frågan är för komplicerad.
2. Som nämndes ovan, att rättshjälpsavgiften kan bli så hög som 40 % på så låg inkomst (taket 260 000 kr) när självriskan alltid är 20 eller 25 % oberoende av inkomst
3. Det är oftast kvinnorna som är den ekonomiskt svagare parten och drabbas hårdast.
4. det jag mest sätt är att de män som har en inkomst som överstiger gränsen för rättshjälp och som behöver betala själv tvingas in i omfattande tvister på grund av att motparten är mindre kostnadskänslig
5. Har inte funderat på det, så det innebär väl nej
6. Kvinnor hamnar ofta i en sämre situation då de många gånger efter en separation saknar rättsskydd.
7. Se ovan 21. I praktiken drabbar detta kvinnor.
8. Kan hända att kvinnliga advokater som är föräldrar blir särskilt utsatta då deras arbetstid är begränsas och då prutningar av räkningarna blir allt vanligare!
9. Den part som är förmögen kan driva ett mål på bekostnad av att motparten är mindre bemedlad och att rättshjälpen inte räcker till. Den förmögne kan framtvunga en förlikning eller få motparten att medge/dra tillbaka sin talan, eftersom denne inte vågar riskera att bli betalningsskyldig för bådars rättegångskostnader, eftersom hans ekonomi inte skulle klara det. Vill ej riskera hus och hem.
10. personer med låg eller medelinkomst får i allmänhet orimligt hög procent om det är fråga om rättshjälp.
11. Den ekonomiskt svagare parten får ofta rhj. Det är ofta kvinnan. Hon kan då processa vidare, vilket mannen ej kan, då han får betala ur egen ficka. Ofta i anslutning till skilsmässor mm då r-skydd ej gäller för mannen, medan kvinnan får rhj.
12. den ek starkare, oftast mannen, kan processa
13. Kvinnan har rättshjälp mannen har för hög inkomst och får betala själv. Omvänd jämställdhet

14. Jag företräder mest pappor och för att öka jämställdheten tror jag att deras vilja att ta ansvar för barnen skall beaktas. I vårt samhälle har oftast männen en hög inkomst och det för med sig att de får problem när rättsskyddets karenstid inte är uppfylld och de tjänar över rättshjälpsgränsen. Det får till följd att de inte kan processa med ombud vilket kan påverka deras chanser att få ta ansvar för barnen.
15. Se ovan. Det är ofta kvinnan som inte har råd med ett ombud som ser till hennes rättigheter.
16. Det kan vara lättare för en person med låginkomst att ge sig in i en tvist, ofta då en kvinna
17. kvinnor går miste om att processa om bodelning i de fall då mannen har förmögenheten o kvinnorna inte har ngt. kvinnor har också ofta sämre lön än männen o drabbas hårdare av de höga rhj-%-satserna
18. absolut. Kvinnorna blir rejält eftersatt i familjemål. Ingen praxisutveckling har förekommit inom denna del de senaste åren.
19. Om man anser att alla skall ha "tillgång till rättvisan" har den mindre bemedlade utan rättshjälp i många fall sämre möjligheter än den bättre bemedlade och kan alltså vara förhindrad att driva ett rimligt krav medan en mindre bemedlad med rättshjälp ibland kan tänkas få ett övertag även mot en bättre bemedlad eftersom det inte alltid är bara vad som står på löneavin som påverkar levnadsstandarden
20. Se ovan. Den ena får varken rättsskydd - ej berättigad då tvisten uppstod inom två år från separation - den andra får rättshjälp. Parterna är inte jämställda och kan inte på samma sätt tillvarata sin rätt
21. männen avstår processandet pga. för hög inkomst
22. Många kvinnor med medelinkomst får höga rättshjälpsavgifter och eftersom man inte behöver ha särskilt hög inkomst för att helt bli utan är det inte ovanligt att de får bekosta hela processen själva då inte rättsskyddet går att ta i anspråk pga. att tvisten har samband med separation. Det är inte helt ovanligt att motparten är höginkomsttagare och därmed har råd att processa både länge och väl. Detta leder stundtals till stora problem för den ekonomiskt svagare parten.
23. Underhåll till fränskild kvinna har i stort sett fallit bort, felaktiga bodelningar som ska rättas till i efterhand mm. Kvinnans rätt har starkt beskrivits i alla typer av familjerättsliga frågor
24. Fler kvinnor än män beviljas rättshjälp eftersom taket ligger på 260.000 kr/år. Vid tvist som har samband med separation/äktenskapsskillnad (vårdnad, barns boende, umgängesrätt) är det därför vanligt att kvinnan har rättshjälp medan mannen inte har vare sig rättshjälp eller rättsskydd. Detta gör att kvinnan blir mer processbenägen än mannen
25. Den part som tjänar lite mer, kanske precis över gränsen, ställs utanför och kan därmed inte få juridisk hjälp.
26. I princip alla har ekonomisk möjlighet att få sin sak prövad.
27. Den som är ekonomiskt underlägsen är inte sällan kvinnor
28. Det är oftast kvinnor som inte har råd att föra sin och barnens talan, med följd att den ekonomiskt starkare (maken) kan driva tvisten i domstol utan möjlighet för kvinnan att kunna skaffa ett ombud och tillvarata sin rätt.
29. Kvinnor har ofta fortfarande sämre ekonomiska förutsättningar än män varför de kan lätt hamna i underläge om rättshjälp inte beviljas.
30. Enskilda med lägre inkomster, företrädesvis kvinnor med deltidsarbete och även i bland heltidsarbete, har inte råd att betala självriskan på rättskydds försäkringen. Även avgifter i rättshjälpen uppfattas som höga av många lågavlönade kvinnor.
31. Personer med ingen eller hög inkomst har råd att processa, för alla andra är det mycket kostsamt
32. En försämring då kvinnor generellt sett har lägre inkomster och då också mindre möjligheter att processa efter försämringarna i rättshjälpen.
33. Sannolikt har kvinnorna, som i snitt torde ha lägre inkomster, missgynnats av den försämrade rättshjälpen.

34. De som ekonomiskt drabbas av att rättshjälpen är subsidiär till rättsskyddet är oftast kvinnor, eftersom kvinnor ofta har en svagare ekonomi än männen.
35. Mannen ligger ofta över gränsen för rättshjälp baserat på inkomst, kvinnan får oftare rättshjälp.
36. egenavgiften för hör för svagare parten, vilket oftast är den kvinnliga parten
37. Då det blir svårare att få rättshjälp och då kostnaderna ökar drabbar det i första hand de med sämre ekonomi, ofta kvinnor. Den som har pengar kan alltid driva sin sak och den utan tvingas backa ur.
38. Se ovan. Kvinnor kan befinna sig i underläge.
39. Även om en part saknar inkomst har denna chans att få ombud.
40. Kvinnor har generellt lägre inkomster och skulle ofta ha lägre kostnad om de fick rättshjälp. Anser sig inte ha råd med advokat medan mannen kan betala för att anlita ombud.
41. Det är svårare för den enskilde individen att processa och få sin sak prövad då kostnaden ofta får styra.
42. kvinnor har ofta sämre ekonomiska förutsättningar och vill ibland avsluta med en uppgörelse för att de inte har råd att fortsätta tvisten
43. Bodelningsgarantin ger inte tillräckligt skydd för den mindre bemedlade, oftast kvinnan
44. Det kan på grund av reglernas konstruktion inkomstgränser bli problem och ett orättvist utfall både för den som har låg inkomst och den som har en hygglig inkomst.
45. Jag har själv inte noterat någon statistiskt säkerställd tendens men jag har vid något tillfälle upplevt att min klient som varken haft rättsskydd eller rättshjälp varit tvungen att "lägga sig" eftersom motparten haft en närmast gratis rättshjälp.
46. Kvinnor har oftast svagare ekonomisk ställning och kan därför tvingas att avstå från process.
47. Om rättshjälp beviljats i tvister rörande bodelning (men inte klander av bodelning) så hade fler resurssvaga kvinnor kunnat kräva sin rätt vid bodelning.
48. inte såvitt jag har märkt
49. I mål om underhållsbidrag till barn som rör standardtillägg beviljas ej rättshjälp. Barnet bor oftast hos modern och hon har oftast lägst inkomst. Hon vågar inte och har inte råd att driva frågan om standardtillägg för barnen (trots utsikten att vinna kan vara god). Till men för barnen, men också för modern som trots en lägre inkomst ofta får ta ett större ekonomiskt ansvar för barnen.
50. Kvinnorna kommer ofta i kläm. Exempelvis i bodelningstvister där rättshjälp tidigare kunde beviljas men där den ekonomiskt starkare parten nu kan processa ut den svagare. Detsamma gäller underhållsmål där befogade processer ej förs p g a kostnadsskäl och att man ej kan få rättshjälp.
51. ensamstående kvinnor med vårdnadsansvar har ofta inte någon försäkring pga ekonomiska skäl.
52. Ofta har i familjemål kvinnan låg inkomst - med nästan nollavgift - och mannen högre inkomst om än inte annat än ordinärt - med rejäl rättshjälpsavgift. Ger i detta fall oftast kvinnorna fördel.
53. se ovan fråga. Deltidsarbetande kvinnor missgynnas av systemet.
54. Ingen erfarenhet. Troligen inte
55. Lite slarviga unga män är oftast de som glömt teckna hemförsäkring efter separation.
56. Det oftast den svagaste parten, kvinnan som saknar försäkringsskydd och som inte har råd att själv svara för kostnaden
57. Kvinnor har generellt sett lägre inkomster än män och de drabbas därför av inkomstgränsen för att få rättshjälp och avgiftsnivåerna. Relativt normal inkomst är för hög för rättshjälp eller medför högsta avgift 40 %.
58. en känsla av att män med högre inkomst än kvinnor drabbas orättvist hårt av kostnader vid familjerättsliga tvister
59. Den som har bättre ekonomi har ett övertag
60. Oftast har den kvinnliga parten sämre ekonomi, vilket medför ojämlikhet

61. Det är oftast kvinnor som är låginkomsttagare.
62. Kvinnor är oftast den ekonomiskt svaga parten som inte har ekonomisk möjlighet att själv betala ett biträde
63. Män har relativt ofta så hög inkomst att de inte kan processa om konflikt kring barnen uppstår direkt efter separationen vilket medför att de lider rättsförlust som kan vara svår att reparera framöver.
64. Det är fler kvinnor som inte anser sig ha råd att hävda det de anser vara rätt, särskilt de som ligger precis ovanför gränsen att få rättshjälp.
65. Den ekonomiskt svagare parten är nu som tidigare i sämre läge om motparten (oftast mannen) kan anlita på området erfarna och rutinerade ombud som inte tar rättshjälpsärenden och där man avtalar om att klienten betalar det som inte rättsskyddet ersätter dvs. advokaten har en högre timtaxa.
66. Möjligen att de relativt höga rättshjälpsavgifterna medför att framför allt männen - som ofta har högre inkomster - anser sig inte har råd med ombud.
67. Ja, att den är subisiär se mitt svar ovan om att kvinnor ofta är ekonomiskt svaga och svälts ut av förmögnare motpart
68. Kvinnorna är de stora förlorarna, både vad gäller klienter och som ombud är det förödande.
69. En låginkomsttagare kan processa utan problem medan maken som har en inkomst som knappt överstiger gränsen för rättshjälp blir mycket begränsad. Det är stor skillnad på att betala 2 % eller 100 %
70. kvinnor som inte arbetar tvistar med sina tidigare män som arbetat under hela förhållandet och därför har normal lön och därigenom hög rättshjälpsavgift eller inte alls får hjälp med sina ombudskostnader. orättvist
71. På det sättet att kvinnorna drar sig för att gå till advokat eftersom de tror att de inte kan betala räkningen. Det innebär att männen ofta kan "härja" lite längre med dem.
72. Kvinnor har ofta lägre inkomst vilket försätter männen i en bättre situation rättsligt
73. kvinnor torde drabbas hårdast eftersom de oftast har lägre inkomst
74. Jag uppfattar det som att manliga klienter, som oftast tjänar mer än sina f.d. fruar sambor, vilka kanske arbetar halvtid, kan känna det väldigt ojämnt att motparten kan tvista på statens bekostnad när de själv måste betala allt för sin advokat.
75. självriskan kan var betungande för låginkomsttagare, rättshjälpsavgifter höga
76. kvinnor som har lägre inkomster har sämre möjligheter att kunna klara rättsskyddsavgiften
77. Möjligtvis negativa i familjemål.

23 Hur fungerar rättshjälpen vid tvister som handläggs utomlands?

jag har inte arbetat med rätts-hjälp i angelägenheter som handlagts utomlands	115 st	72,30 %
mycket bra	13 st	8,20 %
ganska bra	24 st	15,10 %
ganska dåligt	2 st	1,30 %
mycket dåligt	5 st	3,10 %
Antal svarande: 159 st	Andel svarande: 93,0 %	

24 Känner du till några typer av tvister där rättshjälp har beviljats för angelägenhet som handlagts utomlands?

ja	57 st	38,80 %
nej	90 st	61,20 %
Antal svarande: 147 st	Andel svarande: 86,0%	

24.1 I förekommande fall, vilka angelägenheter har det varit fråga om?

1. Familjemål
2. bortförande av barn
3. skadeståndsmål
4. familjerätt
5. svenska våldtagen Thaliand
6. Överlämnande av barn enligt Haag-konventionen
7. vårdnads- och verkställighet
8. Vårdnads- och umgänges- och tvist som handlagts i olika länder. Problem att uppmärksamma är dock att ombudet även måste infordra rättshjälpsavgift avseende plats-ombudets kostnader. Vid handläggning i USA kan rättshjälpsavgifterna bli ansevärdiga med påföljd att stora fordringar uppstår på klienten
9. tvister om barn
10. Mycket sällan såsom ersättare i Rättshjälpsnämnden och då har det gällt ärenden där det varit fråga om vårdnad om barn eller annat med barn inblandade
11. Familjemål
12. bortförande av barn fastställande av faderskap
13. Processer enligt Haag-konventionen
14. Bland annat vårdnads- och tvist
15. Vårdnadstvister, Haag-konventionsmål, mål enligt Europakonventionen
16. Underhåll till barn med far i utlandet.
17. vårdnads- och tvist
18. Haagmål om bortförda barn, vårdnadstvister rättsligt stöd till i Sverige bosatta toryffer vars mål kommer upp i utlandet
19. Familjemål. Jag har varit ombud i Sverige för en tvist vid domstol i Italien, där talan förts av platsombud. Denna tvist kunde avslutas förhållandevis snabbt, annars hade 100 timmarsgränsen överskridits.
20. Familjemål
21. Mål om vårdnad och mål om återlämnande av barn enligt Haag-konventionen.
22. bodelning
23. familjerätt
24. en tvist där jag deltagit i Danmark
25. Sexualbrottsoffer utomlands
26. Bortförande av barn
27. Vårdnadstvister
28. familjerättsliga tvister, vårdnads- och tvist och underhållsbidrag
29. Äktenskapsskillnad i USA
30. Tvister rörande vårdnad om barn.
31. äktenskapsskillnad, verkställighet av domar i familjemål (där förälder tagit barn till annat land)

32. Målsägandebitråde, sexualbrott.
33. Vårdnadstvister och tvist om skadestånd
34. Familjerätt
35. Äktenskapsskillnad och sammanhängande frågor. Arvstvister
36. Vårdnad om barn.
37. Haag-konventionsärenden, vårdnads mål
38. familjemål
39. Bortförande av barn till annat europeiskt land.
40. Vårdnad om barn
41. Inte efter 1997 dvs. nya lagen
42. Haag ärenden
43. Återförande av barn, sexuella övergrepp mot barn.
44. familjemål
45. enskilda anspråk vid sexualbrott handlagda utomlands.
46. Familjerätt.
47. vårdnadsärenden
48. Ja, tillämpning av Haag-konventionen i vårdnads mål, men jag kommer inte ihåg om det ligger så långt tillbaka att det var före rättshjälpsreformen.
49. Vårdnad och boende i ärende som handlagts i Danmark
50. Faderskap till barn, verkställighetsmål med barn, underhållsbidrag då barnet bor i Sverige.
51. vårdnads- och umgänges mål
52. vårdnad om barn
53. Vårdnads mål och underhållsbidrag till maka och barn
54. vårdnads mål

25 Finns det något område inom vilket den svenska rättshjälpslagstiftningen enligt din mening inte överensstämmer med de internationella konventioner som Sverige anslutit sig till, exempelvis Europakonventionen?

ja	18 st	22,20 %
nej	63 st	77,80 %
Antal svarande: 81 st	Andel svarande: 47,4 %	

25.1 I förekommande fall, inom vilket område och på vilket sätt strider lagstiftningen i så fall mot internationella åtaganden?

1. Barnkonventionen
2. Alla har inte råd att få sin sak prövad i domstol.
3. vid relativt låga inkomster finns i praktiken ingen rättshjälp
4. Har ej uppmärksammat det
5. Möjligen kan det ifrågasättas att en person med svag ekonomi nekas rättshjälp med hänvisning till att vederbörande har en rättsskydds försäkring som i det enskilda fallet inte täcker kostnaden för rättsligt biträde. Se ovan angående "ventilen"
6. Att rättshjälpen inte omfattar en klagan till Europadomstolen, att rättshjälpen inte beviljas i arbetsskadeärenden och allmänna försäkringstvister torde strida mot artikel 6 i Europakonventionen

7. Då mina rättshjälpsärenden är mycket få, har jag inte närmare studerat denna frågeställning och kan inte ge något svar.
8. I praktiken innebär rättsskyddets subsidiaritet till rättshjälpen att ekonomiskt svaga personer förvägras rätten till en rättvis rättegång. Än mer framträdande är detta i förvaltningsrättsliga mål om exempelvis indragning av sjukpenning, rätt till arbetsskadelivränta och återkrav av utbetalda ersättningar av angivet slag där part regelmässigt helt förvägras rättshjälp (rättsskydd är undantaget genom försäkringsvillkoren) och således inte kan anlita ombud.
9. arbetsrätt samt tror jag övriga rättsliga angelägenheter
10. Problemet är att avgifterna hindrar "access to justice" för människor i små omständigheter, de söker inte ens upp advokat eller avstår när de får klart för sig kostnaderna. Detsamma gäller också rättsskydd.
11. Har aldrig knäckt på... Kanske kravet på två instansprövning, i så fall...
12. artikel 6 fair trial kränks genom lagstiftningen
13. barnkonventionen. Båda föräldrarna måste få en chans att processa om de finner det nödvändigt för att barnet skall tillgodogöra sig en trygg miljö. Rätten att få sin sak prövad går hand i hand.
14. Strider mot EU:s regler och de mänskliga rättigheterna
15. Jag har inte tillräcklig erfarenhet och kunskap för att uttala mig
16. alla människors rätt till rättshjälp även för utomlands ärenden särskilt i familjemål
17. Möjligheten till rättvis rättegång kan begränsas.
18. Mitt ja är tveksamt eftersom jag inte analyserat frågan. Emellertid är hjälpen för inskränkt. Rättsskydd gäller inte utanför Norden. Det blir ofta ingen hjälp alls för den som har rättsliga angelägenheter utomlands.
19. Haagframställning om umgänge enl. art 21 i 1980 års Haagkonvention om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn, där barnen är LVU placerade oh talan förs mot socialnämnden - Länsrätten förordnade ej ombud till offentligt biträde, rättshjälp medges ej i förvaltningsrättsliga ärenden
20. Jag påstår att RHL inte står i överensstämmelse med Europakonv. mänskliga rättigheter.

26 Rättshjälp ska enligt 8 § rättshjälpslagen beviljas endast om det med hänsyn till vissa omständigheter är rimligt att staten bidrar till kostnaderna. Anser du att domstolarna gör en ändamålsenlig bedömning av vad som är rimligt?

ja	124 st	89,20 %
nej	15 st	10,80 %
Antal svarande: 139 st	Andel svarande: 81,3 %	

26.1 Om inte, vad skulle kunna bedömas annorlunda?

1. Tror att domstolarna är för snåla vilket drabbar vissa medborgares möjligheter att processa och därmed ibland deras mänskliga rättigheter.
2. tvist om fordran kan starta på ett högt belopp o förlikas på ett lågt, då ersätts inte hela ombudsarvodet med hänsyn till resultatet av tvisten, ombudsarvodet får inte vara "oskäligt" i förhållande till resultatet
3. Oftast
4. "okynnesprocessande" i vårdnadstvister
5. I mål om allmän försäkring som prövas vid allmän förvaltningsdomstol avslås ansökan om rättshjälp trots att den enskilde har ett uppenbart behov av rättsligt biträde.

6. När det gäller vårdnads mål men kollegor beskriver annan verklighet i andra civilmål.
7. Saknar egentligen tillräcklig kunskap om den prövning som domstolen gör i det avseendet.
8. Eftersom jag praktiskt taget uteslutande arbetar med familjerätt kan jag inte svara på frågan, i familjerättsliga målen är det alltid rimligt.
9. Ibland
10. Jag har begärt och beviljats prövningstillstånd av HD i ett ärende rörande frågan om rättshjälp för svaranden i hovrätten i ett dit överklagat mål rörande enbart enskilt anspråk pga. brott. Klaganden företräds av sitt målsägandebiträde i hovrätten, eftersom sådant förordnande gäller även i ett överklagat mål enbart rörande enskilt anspråk. HD´s beslut 2008-09-08 i mål Ö 1033-08.
11. Oftast görs en bra bedömning, skulle önska mer utrymme på blanketten att förklara klientens skäl ibland.
12. Om man skall vara krass/elak anser domstolen att det är rimligt om de lättare kan avgöra en tvist om personen har juridiskt biträde, tror domstolen att de kan bli av med tvisten ändå beviljar de ej rättshjälp
13. Ingen synpunkt
14. Mina uppdragsgivare är inte beroende av rättshjälp för att kunna driva en process.
15. I det stora hela.
16. Bedömningen är alltför "fyrkantig" och mallinriktad. En större individuell prövning borde ske.
17. har inte funderat närmare, förutom för personer med relativt hög inkomst när tvist om barnen inleds direkt el kort tid efter separationen.
18. Skulle i sådant fall vara den strikta tillämpningen av näringsidkarbegreppet - se ovan p18
19. Alltför restriktiv bedömning.
20. I de flesta fall.
21. godtyckliga bedömningar.

27 Lämnar ni ut något informationsmaterial till dem som söker eller beviljas rättshjälp?

ja	63 st	39,40 %
nej	97 st	60,60 %
Antal svarande: 160 st	Andel svarande: 93,6 %	

27.1 I förekommande fall vilket material?

1. Lämnar endast muntlig information samt kopior av beslut etc.
2. Egen skriftlig info
3. Handling rubr.: "INFORMATION till Dig som beviljats rättshjälp enligt rättshjälpslagen", jag fyller i procentsatsen som beslutats som rättshjälpsavgift och så står det förtryckt tre stycken uppdelat på Rättshjälpsavgiften, Rättshjälpen och Utredning. Handlingen har kommit (från DV eller Advokatsamfundet?) med rek. att utges till klienterna efter beviljande av rättshjälp
4. Inget material men en grundlig genomgång muntligt av reglerna
5. beslut om rättshjälp och bifogade blanketter, i övrigt muntlig information,
6. muntlig information
7. information om rättshjälpsavgiften och reglerna om att de måste betala allteftersom kostnaderna för arbetet uppstår annars riskerar de att förlora rättshjälpen
8. muntligt och ibland det blad som följer med ansökan

9. Bilaga till ansökan om rättshjälp och sammanfattande information i brev el vid sammanträffande.
10. endast muntlig information
11. information om egenavgiften mm
12. Det som finns på RM:s hemsida bifogar vi när klienten fyller i ansökan.
13. Genomgång av villkor för allmän rättshjälp.
14. Huvudsakligen muntlig information
15. jag ger dem kopia på beslutet + upplyser dem vad som gäller
16. Muntlig information om innebörden av rättshjälp vad den innefattar och parts egen kostnad.
17. Till blanketten fogade instruktioner samt muntlig info
18. Ett eget informationsblad om de viktigaste reglerna
19. En skriftlig redogörelse för villkoren för rättshjälp, avgifterna för rättshjälp och betalningen av dessa.
20. Information om avgifter (rättshjälpsavgifter)
21. Anvisningarna för hur man fyller i ansökningsblanketten
22. Ej annat än om gällande bestämmelser samt om innebörden av meddelade beslut
23. vidhängande inform.
24. Muntligen. Dessutom kopia av beslutet.
25. Däremot går jag alltid igenom reglerna för rättshjälp muntligen med klienten, i de fall det är aktuellt med rättshjälp
26. Går igenom villkoren muntligt och hänvisar till myndighetens hemsida
27. Domstolsverkets
28. Klienten får en kopia av anvisningarna som bifogas ansökan.
29. Däremot informerar jag muntligen noga om villkoren för rättshjälp med löpande fakturering av avgiften mm. Min erfarenhet är att muntlig information tas in bättre än skrift med information.
30. Tidigare fanns ett informationsblad som jag sände med beslutet om rättshjälp till klient.
31. Skriftlig information om hur avgiften kommer att beräknas och taket för rättshjälp.
32. sidan 3 - 4 i DV:s blankett samt givetvis sida 1 Och 2 ansökan och beslut
33. Jag berättar om hur rättshjälp fungerar
34. Informationsblad om vad rättshjälp innebär, vilka kostnader som ersätts och hur rättshjälpsavgiften skall betalas.
35. informationsblad om rättshjälpens omfattning och betalning av avgifter m.m.
36. ja, en avbetalningsplan
37. Det som följer med ansökningsblanketten från RHjm
38. Ett av advokatsamfundet utarbetat informationsmaterial.
39. Kopia av rättshjälpsansökan och dess infoblad
40. Enbart ett brev tillsammans med beslutet med information om hur avgiften ska betalas,
41. jag informerar dem skriftligt om innebörden av rättshjälp, självklart även muntligen
42. Upplysningar till blanketten
43. informationsbladet som finns på nätet.
44. Bilagan till ansökan utöver muntlig information.
45. Endast muntligt
46. De brukar få en kopia av beslutet.
47. Information om rättshjälpsreglerna generellt
48. informationsbilagan samt muntlig information.
49. Jag redogör för de regler som gäller men lämnar inte ut något skriftligt material
50. Jag informerar klienten ingående muntligen vid första besöket

51. De erhåller muntlig information om avgiftssystemet mm vid det första besöket då även ansökan ifylles samt erhåller sedan kopia av blankett med beslut.
52. Muntlig information vid besök
53. det från myndigheten
54. Endast en muntlig genomgång
55. Info om systemet som sådant och klientens betalningsskyldigheter i sammanhanget.
56. Jag lämnar muntliga uppgifter
57. ibland kommer jag ihåg det!
58. redogör muntligt och skickar rättshjälpsmyndighetens/försäkringsbolagets beslut.
59. informationsblad om rättshjälpens omfattning och betalning av avgifter m.m.
60. "Information till Dig som beviljats rättshjälp enligt rättshjälplagen" som delades ut i samband med att 1996 års lag kom.
61. Information om innebörden av beslutet, bland annat klientens skyldighet att betala till advokaten fortlöpande.
62. Beskriver själv i brev i korthet vad som gäller avseende kostnader för rättshjälp som beslutats.
63. Informationsblad om hur rättshjälpavgiften skall regleras och 100-timmarsregeln
64. Informationen till rättshjälpsblanketten.
65. Redovisar reglerna för rättshjälp.
66. INFORMATION till Dig som beviljats rättshjälp enligt rättshjälplagen (1996:1619) Dvs. en A4 sida som utarbetades för cirka 10 år sedan.
67. bilagan till ansökningshandlingen
68. Information om rättshjälpavgiften (beräkning, betalning, procentsats m.m.) omfattning av rättshjälp (antal timmar, ersättning för utredningskostnader m.m.)
69. skriftlig information om omfattningen
70. vi skriver eget brev vari vi klargör hur betalningen av avgiften bör ske
71. Underlaget m.m.
72. informerar muntligen, hänvisar vid behov till Domstolsverkets hemsida
73. muntlig information om förutsättningar för rättshjälp, beloppsgränser samt egen andel samt
74. Vi har inga klienter som söker rättshjälp

28 Utnyttjar du möjligheten att få ersättning för utredningskostnader?

ja	53 st	34,20 %
nej	102 st	65,80 %
Antal svarande: 155 st	Andel svarande: 90,6 %	

28.1 I förekommande fall, för vilka typer av utredningskostnader har du begärt ersättning?

1. läkarutlåtanden
2. Översättningar, SKL-analyser
3. I tvister om fel i fastighet men där beviljas ej rättshjälp.
4. sakkunniga vittnen
5. Sakkunnigutlåtande av t ex ekonom beträffande värde av rörelse vid bedömning av rätt till underhåll
6. Rättsgenetisk undersökning i faderskapsmål

7. men sällan, vårdnads mål kan kräva att vissa förhållanden red ut
8. Personskadeärenden
9. Det har hänt några gånger. Översättning av dokument, läkarutlåtanden.
10. Sakkunnigutlåtande och värderingar
11. vårdnads- boende o umgänges mål
12. Värdeutlåtanden, besiktningar.
13. intygsskrivande
14. Har hänt för vissa sakkunnighetsyttranden
15. Kan förekomma någon gång.
16. Det kan röra sig om en kompletterande utredning men är inte särskilt vanligt förekommande
17. expertyttranden
18. Teknisk undersökning
19. Intyg och yttranden av sakkunniga.
20. medicinska utlåtanden och liknande
21. För psykologutlåtanden i familjemål. För besiktningsutlåtande i fastighetsmål, då ur rättsskyddet.
22. Olika typer av utredningar i familjerättsliga mål.
23. Tekniska utredningar i mål om fel i fastighet.
24. värdering av egendom
25. T.ex. fastighetsvärdering, yttrande från psykolog mm
26. viss rättsutredning, utredning av fråga när det finns stort antal handlingar.
27. Medicinsk utredning, efterforskningskostnader
28. Teknisk utredning i fastighetstvist
29. Vet att jag begärt och fått ersättning härför men kan tyvärr inte komma i håg i vilken varför
30. Läkarintyg
31. Besiktningsmän vid fastighetsrättsliga tvister.
32. sällan men förekommer vid t.ex. medicinska bedömningar.
33. Ingen erfarenhet
34. Det beviljas inte ersättning för detta. Fick svaret en gång att en advokat skall kunna lagen och är därför inte berättigad till ersättning för utredningskostnader
35. Kostnader för yttranden i familjemål.
36. Läkarutlåtanden
37. Medicinsk /psykologisk utredning vårdnads mål
38. översättning av handlingar mm
39. skriftprovsanalys och besiktningskostnader
40. Sällan
41. Sakkunnigutlåtande, läkarintyg
42. Värderingsutlåtanden och rättsutlåtanden
43. egen bevisning i brottmål
44. Intyg.
45. översättningar av utländska dokument, fastighetsbesiktningar.
46. Psykologkostnad, värderingsinstitut m.m. under 10 000 kronor se 17 §

29 Händer det att enskilda avstår från processer för att kostnaderna blir för höga trots att rättshjälp kan beviljas?

ja	132 st	84,10 %
nej	25 st	15,90 %
Antal svarande: 157 st	Andel svarande: 91,8 %	

30 Ange några för- och nackdelar med det nuvarande rättshjälpssystemet jämfört med det gamla för enskilda, advokater och övriga!

1. Anser att det tidigare systemet fungerade och att rättshjälp för den enskilde rättssökanden var mer tänkt för juridisk hjälp och vägledning, för att kunna ta tillvara sin rätt, i stället för en ren tvistekostnadstäckning.
2. Att inte advokater får bevilja rättshjälp är ett underkännande av vår titel. Också dåligt att det bara gäller retroaktivt en månad. Taket för inkomsten är alldeles för lågt.
3. Avgifterna är enligt många för höga i det nuvarande systemet. Inte särskilt hög månadsinkomst ger en större procentandel att betala än vid rättsskydd. Den som har rättshjälp kommer i ekonomiskt sämre läge i tvisten än den som har rättsskydd. Nu blivit färre klienter som har rättsskydd i sina tvister. I civilmål har jag numera i stort sett bara klienter som har rättsskydd. Beror det på att de flesta har gällande försäkringar eller om en del avstår från få sina tvister rättsligt prövade?
4. Avgiftsnivåerna är för höga.
5. Begränsade möjligheter att få sin sak prövad och få biträde. Färre uppdrag för advokater.
6. De idag höga rättshjälpavgifterna vid ganska låga inkomster är klart negativa och förhindrar för många med normala förhållanden att söka sin rätt. Inte samma problem för de med riktigt låga eller riktigt höga inkomster.
7. Den försämrade rättshjälp är allvarlig för de enskilda rättssökande och för samhället. Bristen på familjerättsadvokater lär bli synnerligen besvärande på relativt kort sikt.
8. Den minskade möjligheten att erhålla rättshjälp i äktenskapsmål och mål om underhållsbidrag till barn.
9. Den nuvarande systemet tvingar ofta advokaten att arbeta flera timmar utan att veta om han överhuvudtaget kommer att få betalt. Det är ombudet/biträdet som tvingas ta risken av att ärendet eventuellt inte leder till rättshjälp/rättsskydd
10. Den stora nackdelen är att trots att rättshjälp har försvunnit för stora delar av befolkningen så har inte rättsskyddsförsäkringarna hängt med, så beloppet är för lågt och självrisk för hög. Det går inte heller att teckna särskild rättsskyddsförsäkring, vilket innebär rättsosäkerhet för stora delar av befolkningen.
11. Det gamla systemet tillförsäkrade klienterna en bättre och starkare rätt att få sin sak prövad i domstol.
12. Det gamla systemet var mer rättvist då klientens kostnad inkomstprövades. Det nya systemet är lika för alla och drabbar de svagare hårdare. Det nya systemet innebär också ett ökat ekonomiskt risktagande för oss ombud. Ofta slutförs tvister ideellt då man slutföra ett uppdrag man tagit sig an. Det är rättsosäkert med ett system som grundar sig på en klients betalningsförmåga.
13. det gamla var mer generöst mot en sökande, mycket administrativt arbete med den fortlöpande betalningen av rättshjälpavgiften, att rättshjälp skall upphöra om avgiften ej betalas och att behöva anmäla detta till domstolen och därmed vara den som "orsakar" att rättshjälp upphör

14. Det handlar i första hand om rättvisa och rättssäkerhet. I och med att rättshjälpen försämrats och blivit subsidiär till förs. har den fattige kommit i kläm. Dessutom är timtaxan för låg innebärande att ingen nyrekrytering sker av humanjurister och att vi gamla får jobba dubbelt så mycket som våra affärskollegor för samma intäkt. Farligt på sikt.
15. Det kan i familjerättsärendet ibland vara en nackdel att det måste föreligga en tvist innan rättshjälps beviljas. Detta kan få till följd att förlikningsdiskussioner hoppas över initialt och att man stämmer först vilket i sin tur kan minska möjligheten till förlikning.
16. Det kan slå väldigt mot klienten som om denne hade beviljats rättshjälp skulle få en låg egenavgift, men då rättsskydd används regelmässigt får betala 20 %, vilket väldigt många inte förmår. För ombuden torde avskrivningar av kundfordringar avseende självriskerna vara relativt stor.
17. Det kan ta lång tid att få svar från rättshjälpsmyndigheten, vilket man ibland gör för att veta om man ska våga starta en tvist. Domstolarna brukar dock vara föredömligt snabba i sina beslut om man söker direkt dit. I övrigt se ovan
18. Det var bättre med det äldre systemet där advokaten själv kunde meddela rättshjälp! Fler kunde få rättshjälp - gynnsammare kostnadsläge för mindre bemedlade att få rättshjälp innan rättshjälpen blev subsidiär till rättsskyddet. Fler hade råd att processa med de äldre systemet!
19. Det var enklare när advokater kunde själva besluta om rättshjälp i familjerättsliga ärenden. För låginkomsttagare var rättshjälpen förmånligare
20. det var lättare när vi adv. fick bevilja rhj. tar lång tid ibland innan domstolarna beslutar, i det gamla fick man rhj först o sen rätt att betala rättshjälpsavgiften gm rsk. det blev billigare.
21. Det var mer rättvist mellan parterna förut. Nu har ofta den ena inte råd med ett ombud, medan den andra kan processa och "köra över" den som inte har så god ekonomi.
22. Det är nog, trots allt, rimligt att rättshjälpen är subsidiär... Kanske har det blivit billigare för staten, också. Nackdelarna; se ovan.
23. Det är strängare vilket medför att många "skitmål" inte kommer upp till prövning, detta är bra. Det som är dåligt är att jag ser att folk avstår från att processa av ekonomiska skäl vilket är en fara för rättssäkerheten.
24. dyrare omständligt att först behöva få avslag från försäkringsbolaget innan rättshjälp kan beviljas, tar tid
25. Dyrt för klienter nu
26. eftersom familjerättsliga mål blir sällsynta utarmas kunskapen i detta område och praxis utvecklas överhuvudtaget ej. Dessvärre är yngre jurister inte ens intresserade av området.
27. Eftersom rättshjälpen är subsidiär till rättsskyddet är det i huvudsak försäkringskollektivet som betalar den enskildes rättegångskostnader. Det är mer rimligt att det i första hand är Staten, dvs. skattebetalarna, som svarar för sådana kostnader.
28. eftersom rättsskyddet fungerar ganska bra är väl nuvarande ordning bättre än den gamla. Det gamla systemet fångade väl upp fler grupper av klienter än det nuvarande
29. Egentligen finns det inga fördelar alls med det nuvarande rättshjälpsystemet. Möjligheterna att erhålla rättshjälp är i praktiken så begränsade att de flesta inte ens ids söka.
30. En mycket stor skillnad gäller skilsmässorna. Där kunde man enligt det gamla systemet göra en insats för att få föräldrar att träffa ett bra avtal om barnen, då kunde rättshjälpen innebära råd trots att man inte var i tvist. Nu har man inte råd att gå till advokat förrän det blir tvist och då har barnen och familjen redan lidit.
31. enklare, mera förutsägbart, generösare lättare förr då rättshjälpen infördes, man fick rättshjälp i de flesta angelägenheter och med förhållandevis låga avgifter, men inser det att det gamla systemet blev för dyrt för staten.
32. fler sökte råd och fick också råd, vilket bidrog till färre framtida konflikter.

33. Framförallt att det gamla rättshjälpsystemet, innan detta gjordes subsidiärt till rättskyddet innebar att ekonomiskt svaga parter kunde anlita biträde på ekonomiskt rimliga villkor. Det var också en stor fördel att de flesta makar i samband med äktenskapsskillnad kunde få rättshjälp och därmed tillgång till ett biträde som kunde identifiera problem och bidra till att dessa löstes på ett tidigt stadium. Avsaknaden av tak var naturligtvis också en fördel.
34. Frö svårt att få rättshjälp.
35. Färre har möjlighet att få sina rättigheter prövade i domstol
36. För dyrt för den enskilde! Jättesvårt att hinna med att fakturera fortlöpande. Ojämnt då det kan bero på en slump om man får eller inte, kan skilja bara några tusenlappar i inkomst.
37. För höga egenavgifter för vanliga arbetstagare samt för låg högsta inkomstnivå.
38. För låg nivå på inkomstgränsen. Ligger man på en låg inkomst (jämfört i samhället) får man betala stora kostnader i avgift. Nackdelen blir att personer som är i behov av biträde inte har råd. Påverkar troligen deras chanser och i förlängningen även barnens rätt till båda sina föräldrar.
39. Fördel - icke två avgifter som det förra. Problemet är att det med hänsyn till inkomsten är för höga avgifter som gör att det kan ta år att få avgiften betald om den är på exvis 40 % eller 30. Fördelen är att man kan avträda om man icke får betalt vilket jag endast i ett fall utnyttjat och därmed fått betalt av RhMyndigheten direkt.
40. fördelar för enskilda är att det är enkelt och förutsägbart när det är fråga om rättsskydd, nackdel att det är så dyrt för den som har inkomst och måste använda rättshjälp
41. fördelar har jag svårt att finna. nackdelar är att enskilda sällan utnyttjar rättshjälp i familjemål i samband med separationer eftersom de förmodligen fått uppfattningen att rättshjälp ej beviljas längre i dessa situationer. för advokater innebär det färre ärenden och lägre intäkter vilket liksom den låga rättshjälpstaxan som styr även rättsskyddets timersättning sakta men säkert leder till humanjuristernas utrotning. men det kanske är meningen?
42. Fördelar med det nya systemet kan jag inte komma på. Nackdelar: se ovan under punkt 21, höga rättshjälpsavgifter även för de som har relativt låga inkomster, rättshjälpsavgifternas löpande inbetalning kräver mycket administration som innebär ökade kostnader för en byrå som arbetar med marknadens lägsta timkostnad.
43. Fördelar: Klienten mer medveten om kostnaderna Nackdelar: Dyrare för klienterna och större kundförluster för oss advokater. Skyldigheten att erlægga en rådgivningstimme innan rättshjälp beviljas. Att rättshjälpen skall upphöra om klienten inte betalar sin rättshjälpsavgift löpande, självklart nackdel för klienten men också för oss advokater som kan hamna i en mycket besvärlig situation advokatetiskt kontra rättshjälpslagen, man lämnar ju inte sin klient bara för att denna är skyldig 2 000 kr!
44. Fördelar: Läger ansvar på klienten att tillse att de har ett tillfredsställande försäkringsskydd. Nackdelar: Ett stort hinder för den mindre bemedlade klienten att få sin sak prövad. Problem för samtliga involverade personer RÄTTSSÄKERHETEN!
45. Fördelen med det nya systemet där rättshjälpen är subsidiär till rättsskyddet är att de som har hög inkomst och får en rättshjälpsavgift överstigande 20 % får en lägre avgift att betala. Nackdelen är att vissa människor hamnar helt utan skydd. Huvudansvaret för att människor får ekonomisk möjlighet att processa i viktiga angelägenheter bör åligga staten och inte privata försäkringsbolag. Risk för olika villkor och försämrade villkor föreligger.
46. Fördelen är att den enskilde är mera kostnadsmedveten genom löpande fakturering av rättshjälpsavgiften. Nackdelarna är högre egna avgifter och begränsningen till 100 timmars arbete. Vidare är det en nackdel att man avhåller sig från anlita advokat i befogade ärenden.
47. har inte så stor erfarenhet av den gamla lagen att några slutsatser kan dras
48. Höjningen av timarvodet under de senaste tjugo åren har stått stilla till följd att rättshjälpsmålen blivit olönsamma, då arvudet inte täcker kostnaderna för att bedri-

- va advokatverksamhet, anställda, lokaler, datorer, telefon etc. Med nuvarande orealistiska timtaxa och maxgräns för antalet ersättningsgilla timmar är familjerättsadvokaterna en yrkesgrupp som kommer att försvinna, trots att familjerätt är de vanligaste ärendet, där den vanliga medborgaren behöver bistånd och ombud.
49. I dag kostar det mycket även för en person med normalinkomst att anlita advokat, vilket gör att många avstår
 50. I det gamla systemet hade fler personer möjlighet att komma till sin rätt genom process. I det nya har få råd! Advokater tjänar inte in en normal lön i det nya systemet vilket leder till en utarmning. Inga nya humanjurister tillkommer vilket på sikt leder till problem i samhället.
 51. I det tidigare systemet kunde man söka både rättshjälp samt rättsskydd i samma tvist vilket innebar ett större skydd för den enskilde
 52. I inledande svar har detta berörts Idag är konflikten i familjemål mkt. större än tidigare och målen således svårare och mer tidsödande. Tidigare tvister kunde röra någon hundralapp i underhåll. Det är borta nu.
 53. Inga fördelar, för höga kostnader för löntagare och för lågt maxbelopp
 54. Inkomsttaket upplevs såsom ett hinder för den enskilde. Timtaxa är lägre. Många advokat väljer bort ärenden med rättshjälp. Taxor i brottmål innebär enbart det faktum att biträdet arbetar delvis gratis. Tidsspillan är ett av problemen. Fler fick chansen till rättshjälp tidigare såsom vid äktenskapsskillnad vilket innebar att fler tvister löstes i samband med separationen än något år senare med mer infekterade problem som följd.
 55. Jag anser inte att det är någon större skillnad, förutom 100 - timmars regeln.
 56. Jag arbetade inte mycket med rättshjälp före ändringen.
 57. Jag arbetar nästan uteslutande med brottmål och kan därför inte lämna några synpunkter beträffande rättshjälpssystemet
 58. Jag har endast arbetat i det nya systemet. Jag kan förstå att rättshjälp inte kan beviljas då parterna är överens. Emellertid vore det önskvärt att kunna beviljas rättshjälp till förebyggande av en tvist
 59. Jag har haft färre klienter i behov av rättshjälp de senaste 10 åren, så jag kan inte uttala mig
 60. Jag kan inte bedöma detta då jag inte arbetade på advokatbyrå då det gamla rättshjälpssystemet gällde.
 61. Jag kan utöver de höga avgifter som blir fallet redan vid ganska små inkomster inte se direkta nackdelar med nuvarande system. Jag tycker att den obligatoriska rådgivningen är lite trubbig, under alla omständigheter bör kostanden för denna inkluderas i den slutliga avgiften, inte debiteras separat som idag. Avgiftsberäkningen är dock enklare idag jämfört med tidigare.
 62. Jag slipper handlägga rutinmål vilka klienterna nu själva sköter om.
 63. Jag är för dåligt insatt i det gamla systemet för att kunna uttala mig, men en fördel som jag upplevde var att det med det gamla systemet var lättare för näringsidkare/småföretagare att få rättshjälp.
 64. Kan inte se några fördelar för medborgarna. Det är viktigt med rättssäkerhet på vars grund vårt samhälle vilar. Inte rätt område att spara pengar på. Det skadar människors förtroende för samhället.
 65. Merarbete för ombuden. Dyrare för klienterna. Många som inte omfattas då de tjänar för mycket, gränsen för låg, trappan för avgiften för brant. Inte ovanligt att man som ombud inte får fullt betalt, då klienten ej reglerar avgiften eller bara delbetalat i början av en tvist, men ej slutreglerar. Många saknar tillgångar vid indrivning. Avgiften kanske skall drivas in av staten som i brottmål?
 66. Mindre ersättning, större självrisker, personer med höga inkomster utan försäkring kan få orimliga ombuds och rättegångskostnader
 67. Många avstår från rimliga krav Somliga driver sina egna saker med de risker det kan ha. Vid äktenskapsskillnader glömmer man ibland den slutliga bodelningen (även

- om den inte ingår i rättshjälpen pekar man som advokat på att den bör slutföras och påminner ofta om saken i samband med att ärendet utförts)
68. Människor rätt att få tvistiga frågor har begränsats maximalt.
 69. Nackdel att rättshjälp beviljas i färre ärendetyper. Nackdel att kostnaden blir hög redan vid tämligen låga inkomster. Inkomstgränserna borde justeras uppåt löpande. Rättssökande med två barn och inkomst överstigande 290.000 kr kan ej beviljas rättshjälp. Den övre gränsen 260.000 kr (ingen underhållsskyldighet för barn) borde t ex motsvara gränsen för inkomst då statlig skatt ska betalas. Justering uppåt borde ske av förmögenhetsgränsen. Inga fördelar enligt min mening.
 70. Nackdel: 1) 100-timmars gränsen i komplicerade och stora mål, se ovan under 4 och 8. 2) reglerna kring rättshjälp till näringsidkare, se ovan under 18 och 19. 3) Möjligheten få rättshjälp då någon ej har hemförsäkring - också i andra mål än familjemål.
 71. Nackdelar att rättshjälpen är subsidiär för låginkomsttagare.
 72. Nackdelar för enskilda i familjemål. Det gamla systemet var rättvisare.
 73. Nackdelar nya systemet: För svårt att få rättshjälp i underhållstvister som ju många gånger måste tas till domstol. I vårdnadstvister väcker talan för snabbt eftersom domstolarna är mer generösa än rättshjälpsmyndigheten med att bevilja rättshjälp
 74. Nackdelar: människor vänder sig inte till advokat för hjälp vid tvist. Taket för rättshjälp 260.000 måste höjas väsentligt Fördelar: det är förstaeligt att staten försökt lägga över kostnadsansvaret på försäkringsbolagen med de gör allt de kan för att undvika ansvar.
 75. Nackdelarna är ett mer restriktivt och byråkratiskt system. Fördelarna ligger väl enbart i att staten tjänat en slant på att låta försäkringsbolagen betala. Ur klientens synvillkor var det gamla systemet till övervägande del bättre.
 76. Nackdelen är att rättshjälpen är subsidiär till rättsskyddet - se vad som tidigare anförts Det tidigare systemet gav större möjligheter för klienterna att kunna ta tillvara sina intressen än nu
 77. Rättshjälp vid bodelning fungerar ej alls. Det är väldigt sällan som rhj beviljas för bodelningsförrättare. När det sker, är det för snålt tilltaget i tid. Ersättningsnivån ligger ej i närheten av vad en normal bodelning kostar i tid.
 78. Rättshjälpen kunde tidigare kombineras med rättsskydd som även täcker rättegångskostnader när man är tappande part. Endast antingen rättsskydd eller rättshjälp räcker inte i komplicerade processer eller tvister som går i två instanser. Nackdelen är främst för den enskilda som inte har råd att processa.
 79. Rättshjälpsmyndigheten förefaller numera ha en betydligt mer aktiv roll för att ifrågasätta behovet av rättshjälp än vad som gällde under tiden före 1997. I påfallande många fall inhämtas kompletterande upplysningar i syfte att (?) försöka finna möjligheter att neka rättshjälp.
 80. Se ovan, vissa bedömer att kostnaderna blir för höga och avstår från att få sin sak prövad.
 81. Se ovan. Dessutom kan kravet på att det ska föreligga en tvist medvetet eller omedvetet ha påverkat människors konfliktbenägenhet, något som alltid är till nackdel för de inblandade barnen i familjemål.
 82. Ser inga nackdelar, fördelar mindre admin.
 83. Som ovan. Det gamla systemet var bättre på många punkter.
 84. Som sagt; systemet missgynnar de som bäst behöver hjälpen; de som ej har råd att ha hemförsäkring, många asylsökande med erhållna uppehållstillstånd etc.
 85. som tidigare sagts kan självriskan vara för hög för fattiga klienter.
 86. Svår fråga eftersom systemet varit i bruk en tid
 87. Svårare att få rättshjälp. För höga avgifter och inkomstnivåer
 88. Så långt från den ursprungliga rättshjälpsreformen 1974-75 som man nu kommit är det svårt att hitta några likheter.

89. T.ex. vid skilsmässor där parterna är överens. Det var bra att rättshjälp kunde beviljas eftersom parterna fick bra och kort information om regler i allmänhet. det kunde gälla bodelning, rätt till bidrag av olika slag. Det är inte alla som har tillgång till internet och förstår svenska.
90. Tidigare hade man rätt att bevilja allmän rättshjälp. Nu ska domstol resp. RM göra det, vilket kan komma att fördröja processen. Det är också osäkerhetsmoment att inge stämningsansökan och ansöka om rättshjälp. Beviljas den inte står man kanske där om klienten inte kan betala.
91. Vid processer i samband med separation gynnas de med lägre inkomster eftersom rättsskydd ej kommer ifråga.
92. Vid vissa internationella familjerättsliga tvister måste klienten stå kostnaden själv numera.
93. Övre gränsen för snävt satt. I viss mån ett misstroende mot oss som ombud att inte kunna bevilja rättshjälp i enlighet med tidigare bestämmelser.

31 Om du i något avseende som du inte redan nämnt anser att rättshjälpslagen bör ändras, vilken ändring bör då ske?

1. 100 - timmars regeln skall bort!
2. 100 timmars regeln borde utökas och möjligheter till ytterligare tid borde utvidgas.
3. avgiften för rättshjälp för den som har låg- medellön, dvs. främst kvinnor!
4. Avgifter och en inkomstgräns som är mer realistisk Och en bättre dialog med försäkringsbolagen så att risken att hamna i kläm blir mindre Den obligatoriska rådgivningen bör tas bort. Den är obegriplig
5. bevilja rättshjälp vid äktenskapsskillnad/samboseparation utan särskilda skäl, höj taxan
6. Borde utvidgas så att tvister i förvaltningsdomstolar omfattades i högre utsträckning samt återförs till vad reformen var när den kom på 70-talet.
7. Bättre differentiering och proportionerig mellan rättshjälp och försäkring.
8. Bättre möjligheter för personer med vanliga inkomster att få ersättning för rättegångs och ombudskostnader
9. bör bli enklare och mer generös mot en sökande
10. Bör i förekommande fall täcka motpartens rättegångskostnader.
11. Den bör enligt min mening, av rättviseskäl, utformas i enlighet med försäkringsbolagens rättsskydd. Rådgivningsavgiften bör omedelbart tas bort.
12. Det borde vara möjligt att få rättshjälp i bodelning där den mindre bemedlade ofta har svårt att göra sin rätt gällande mot en rikare motpart med åtföljande svårigheter att kunna anlita biträde i ett tidigt skede, eventuellt som ett "lån" med en återbetalningsskyldighet i paritet med utfallet i bodelningen. Större möjlighet att få rättshjälp vid tvist om underhållsbidrag där en förälder med höga inkomster bestrider att betala mer än återbetalningsbelopp enligt FK:s regler och där barns rätt inte kan tillvaratas i nuläget och där tvist ej råder om vårdnaden.
13. Det gamla systemet bör återinföras.
14. Det kan i vissa tvister, t.ex. familjerättsliga tvister, upplevas mycket orättvist att staten bidrar till den ena partens ombudskostnader med upp till 98 procent, medan motparten med ett ekonomiskt underlag som inte mycket verstiger 260 000 kr blir helt utan hjälp. Det vore rimligt att höja gränsen till 500 000 kr.
15. Det måste bli lättare att få förlängning i överdomstol.
16. Egenavgiften är för hög samt bör rättshjälp regelmässigt beviljas vid separation. Detta kan bidra till färre framtida konflikter
17. En betydligt generösare lagstiftning erfordras på det familjerättsliga området antalet timmar måste i vart fall dubblas
18. En generösare linje för båda parter i exempelvis äktenskapsskillnadsärenden skulle sannolikt leda till att antalet efterföljande stora tvister om vårdnad och umgänge

- och bodelning skulle kunna minska. Genom fler små utgifter skulle stat och försäkringsbolag sannolikt kunna få minskade utgifter för stora tvister
19. enmans eller fåmansföretag bör ges större möjligheter. bort med taxor som skapar en riktning av hur mycket tid som skall läggas ned i ett ärende. Det ombudet som lägger ned kraft att få förhandlingen smidig och kortare till fördel för klienten blir straffad i arvodesbedömningen. Förhandlingstiden är ingen bra bedömning av arvodet även om det kan vara ett riktmärke för en övre gräns. Inkomsttaket måste höjas det är inte rimligt att en medelinkomsttagare skall betala hela vårdnadstvisterna själv. Detta slår mot både barn och parter. Möjligheterna till samarbete kan snare försvåras.
 20. framförallt skulle jag vilja se ett mer tjänstvilligt bemötande, ungefär som vi idag får både av skatteverket o bolagsverket.
 21. Generösare inkomstnivåer Slopa kravet på obligatorisk rådgivningsavgift
 22. Gullack Advokatbyrå har ingen erfarenhet av rättshjälp beroende på byråns inriktning och klientunderlag.
 23. Hjälpen borde bli högre och i fler typer av tvister. Återgå till det gamla
 24. Hänvisar till vad jag anfört ovan.
 25. Högre inkomsttak för beviljande av rättshjälp. Även i ärenden i förvaltningsdomstol bör rättshjälp kunna beviljas, ofta för klienten mycket ingripande beslut och stort behov av juridiskt biträde, att utredningsskyldighet föreligger "reparerar" inte detta. Kravet på att den rättssökande skall betala en rådgivningstimma innan rättshjälp beviljas bör tas bort, eller i vart fall kallas det den är, en "grundavgift" eller "startavgift". Problem är att den rättssökande kan erhålla svaret att han eller hon "för närvarande inte har behov av mer hjälp än vad som kan tillgodoses av två timmars rättshjälp" och så står klienten där och tvingas stämma för beviljande av rättshjälp och sedan fortsätta ingångna förlikningsförhandlingar, blir dyrare både för staten och den enskilde.
 26. Högre tak, exvis 400 000 kronor med avdrag på 15000 kronor för vardera barn. avgifterna bör sänkas till i vart fall icke överstiga 25 % (som är det högst i självriskan) samt utsträcka de 100 timmar under pågående process i exvis högre instans.
 27. Högsta beloppet för när rättshjälp beviljas bör höjas betydligt och i alla familjemål bör rättshjälp beviljas även bör rättshjälp beviljas vid bodelningar. Återbetalningsskyldigheten bör ändras och ej vara så sträng samt rättshjälpen bör ej vara subsidiär till rättsskyddet för låginkomsttagare. Rådgivningsavgift skall tydligt ej behöva betalas om klienten tvingas inställa sig i ett mål där han tidigare betalat en rådgivningsavgift. 100 timmars regeln bör höjas till 150 timmar.
 28. Höj timkostnadsnormen kraftigt! Det lockar inte yngre jurister att arbeta med rättshjälp då timkostnadsnormen är så låg jämfört med om man arbetar med privata näringslivet och där kan få betydligt högre ersättning per timme. Begränsa möjligheterna för domstolarna att skönmässigt gå in och pruta ned ersättningarna som advokaterna begär! Vilken annan yrkesgrupp får finna sig i att få sina fakturor reducerade till hälften då och då?
 29. I familjerättsliga angelägenheter är det oftast nödvändigt med en del kurativa insatser och det kan även leda till att uppdragets omfattning begränsas. Detta bör beaktas. Även bör i större utsträckning ges möjlighet till en mer omfattande genomgång av bodelningsregelverket.
 30. I familjerättsliga ärenden är det ett problem för personer med låg inkomst att det krävs en arbetsinsats om ca 5 timmar innan rättshjälp beviljas, men att nedsatt rådgivningsavgift bara kan ges för två timmars rådgivning. Ibland kan de inledande timmarnas rådgivning vara avgörande för att undvika en tvist. Möjlighet till nedsatt rådgivningsavgift för "rättslig angelägenhet" för fler timmar. Höj gränsen för när nedsatt rådgivningsavgift kan beviljas. I vart fall 100 000 kr i ekonomiskt underlag vore rimligt som gräns.
 31. Inför möjlighet till rättshjälp vid gemensam ansökan om äktenskapsskillnad. Utöka rättshjälpen till att omfatta arbetsskador m.fl. tvister mot försäkringskassan som har stor ekonomisk påverkan för enskild.

32. Inkomstgränserna bör höjas så att det i vart fall kommer ett bidrag från staten även om parten har en hyfsad inkomst.
33. Inkomstgränserna för rättshjälp bör höjas.
34. Inkomsttaket i rättshjälp bör höjas kraftigt. Bättre regler för företagare att få rättshjälp särskilt i skattemål och civilrättsliga ansvarsgenombrott eller andra tvister som träffar personligen. mer hjälp för direkt rådgivning särskilt i familjerättsliga tvistemål
35. Jag , släpp detta stora kravet på att det måste föreligga en tvist, ingen går till advokat för skojs skull, vi advokater vill gärna försöka bilägga tvister i sin linda, kanske redan vid de första kontakterna med motparten. Nu, om vi söker rättshjälp från rättshjälpsmyndigheten kan vi få fråga om samarbetsamtal har skett. De allra flesta som söker advokat har redan försökt via familjerätten.
36. Jag anser att fler skall ha möjlighet att kunna nyttja rättshjälp och att inkomstnivån bör höjas åtminstone till 360.000 kr samt att procentsatsen skall vara max 20% och antal timmar 200.
37. Jag har så begränsad erfarenhet av att arbeta med rättshjälp så jag har ingen egentlig uppfattning mer än en allmän känsla av att berättigade krav inte alltid kan drivas på grund av att parten inte har råd att processa
38. Jag skulle helst se att den tidigare ordningen med både rättsskydd och rättshjälp återinfördes. Jag anser också att det är fel att rättshjälp inte beviljas i socialförsäkringsärenden.
39. Jag tror att en samordning i större utsträckning mellan rättshjälp och rättsskydd måste till.
40. Jag är så uppgiven att jag inte tror att det spelar någon roll vilka konstruktiva tankar jag framför.
41. Kanske skulle det ges möjlighet för invandrare med dålig språkkunskaper att få generösare rättshjälp. Kanske upp till 2 timmar gratis. Inkomsttaket 260.000 är för lågt. advokaten borde ges möjlighet att besluta om rättshjälp (fortfarande med rättegångsbalkens och advokatetiken som rättesnöre.)
42. lägre procentsatser. höj gränsen för när rhj beviljas.
43. Lättnad vad avser orsaken till att Du inte tecknat hemförsäkring (rättsskyddsförsäkring).
44. Man bör få möjlighet att beviljas rättshjälp för vårdnadsfrågor, boendetvister etc. efter en ekonomisk prövning.
45. Man skall kunna ha högre inkomst. Man skall inte behöva betala med än motsvarande rättsskyddets självrisk.
46. Max beloppet höjas till ca 150 000. Höja inkomstgränserna för rättshjälpsavgiftens beräkning
47. mer rättshjälp till fler med lägre avgifter
48. minska den egna avgiften
49. Nivåerna måste höjas. Det faktum att många bolag utesluter familjemålen från rättsskyddet bör beaktas. Ersättningsnivån för advokaterna måste höjas. Det går inte att försörja sig på taxemål om man är på en byrå med höga omkostnader t ex med sekreterare vilket leder till att många avstår från den här typen av uppdrag vilket på sikt kommer att få omfattande konsekvenser.
50. Part som ligger strax över övre gränsen i ekonomiskt underlag hamnar i alltför stort underläge mot den som ligger strax under. Man borde kunna införa en 50% rättshjälpsavgift i tvister i skattet 260000 - 500000 kr i ekonomiskt underlag.
51. Procentsatserna bör sättas lägre Inkomsttaket bör höjas Det skall vara möjligt att få rättshjälp på nytt när man blir instämnd till domstol trots att det inte förlöpt mer än några månader från tidigare handläggning. Ex) vårdnads och umgängestvist handläggs med rättshjälp och dom meddelas. Några månader därefter ansöker en av parterna om verkställighet av dom. Klienten bestrider på grund av kärandens olämplighet och drogmissbruk, vilket innebär hinder för verkställighet enligt klienten. I detta läge måste klienten väcka en ny talan vid tingsrätten för att inskränka umgänge el. dyl. I ett sådant läge beviljar inte tr rättshjälp under återopande av att frågan ny-

- ligen avgjorts samt att rätthjälps beviljats i verkställighetsmålet. Problemet är ju att tidigare dom måste ändras och det kan inte ske genom en verkställighetsprocess.
52. Reglerna borde ändras så att rättshjälps kan beviljas för bodelning. Här behöver många verkligen stor hjälp och nuvarande finansiering med ersättningsgaranti är försumbar.
 53. RH bör kunna utnyttjas i fall där RS är uttömt. Rimligen är det relativt få ärenden och det skulle bättre tillgodose enskildas rätt att i en rättstat fullt ut kunna få en prövning av sin sak.
 54. Rådgivningsinstitutet borde byggas ut och möjligheten till reduktion av avgiften utökas till att omfatta individer med inkomster upp till åtminstone 150.000 d v s dubbelt mot idag
 55. rättshjälpsstaxan MÅSTE justeras till en AVSEVÄRT högre nivå. Det börjar ju likna ett skämt I kombination med domstolarnas njugghet och nagelfarande av timmar är den verkliga ersättningen per arbetad timma orimligt låg såväl jämfört med andra yrkesgrupper utom rättsväsendet som inom detta. Detta har det pratats om i minst tio år men vad görs?
 56. Rättshjälps bör beviljas för tvister rörande bodelning även då inte är fråga om klander av bodelning.
 57. rättshjälps i större omfattning när en i Sverige bosatt person är involverad i en process i utlandet - saknas särskild anknytning till det landet föreligger ofta en stor rättsosäkerhet gällande förfarandet i utlandet
 58. Rättshjälps bör även gälla utländska angelägenheter angående bl.a. familjerättsliga statusmål.
 59. Rättshjälpsavgiften bör ersätta motpartens kostnader vid en förlust, Rättshjälpsavgiften bör inte överstiga 20 % någonsin. Möjligheten att domstolar prutar på arvodet bör inskränkas, tas bort eller delegeras till en oberoende myndighet. En del advokater jag talat med tar inte längre vårdnadsfall där rättshjälps kan beviljas just för den risken som finns att det arbete som vi lägger ned inte betalas av staten. Inte heller har vi rätt att ta ut kostnaden för det arbetet från huvudmannen. Detta bör ändras.
 60. Rättshjälpslagen bör bli mer tillgänglig dvs. i större utsträckning även för näringsidkare samt i andra mål
 61. Rättshjälpsstaxan bör höjas ordentligt, minst 1600 kr/tim. Risken är stor för att humanjuridiken får allt färre utövare.
 62. Rättshjälpsstaxan måste justeras upp till drägligare nivåer. Idag kan en familjerättsadvokat som har mycket att göra inte av ekonomiska skäl anställa en biträdande jurist. Detta innebär i förlängningen att återväxten av familjerättsadvokater är låg. Detta kommer att innebära svåra problem framöver, när få eller inga familjerättsadvokater finns. Dessutom är det svårt att förstå att en advokat, verksam i Stockholm med Sveriges högsta marknadshyror, skall ha samma timersättning som en advokat t.ex. Pajala
 63. Rättshjälps för bodelningsförrättare bör utökas i tid. Ingen kan på den bestämda nivån, utföra en korrekt bodelning. Det är dessutom alldeles för strikta kriterier för att bevilja rhj vid bodelning. Dessutom sker förfarandet genom domstolarnas försorg. Detta fungerar sällan. Domstolarna vet ej vad de skall göra med handlingarna, de läggs på hög, försvinner eller bara avslås...?
 64. se en artikel som undertecknad var med och skrev, finns i Advokaten 2003, nr 4.
 65. Se föregående svar. Möjlighet för mindre bemedlade att få gratis rådgivning. Höja inkomstgränsen för möjlighet att beviljas rättshjälps så att två parter inte processar på för olika ekonomiska villkor.
 66. Stämmande part kan utnyttja systemet för att inled onödiga processer. Reglerna i 18 kap utnyttjas inte.
 67. Sänk avgifterna för den enskilde. höj beloppsgränsen. Många vågar inte processa för de har inte råd ! Många tvingas ju mot sin vilja att processa p g att de är svaranden.

68. Sänkta avgifter, utvidga det ekonomiska underlaget så att fler omfattas, jämka självrisiker i rättsskyddsförsäkringen för de nästan medellösa, utöka tillämpningsområdet till att omfatta även processer i Europadomstolen och underhåll till barn samt vid klander av bodelning och arvstvister.
69. Taket måste bli högre, återbetalningsskyldigheten lägre och förutsättningarna för att få hjälp generösare. Det finns annars en risk att kvalitén på advokater som vill arbeta med rättshjälpsärenden försämras ännu mer i förhållande till affärsjurister och brottmålsadvokater.
70. Taket om 100 tim bör tas bort. En fattig person, t.ex. i stort sett utan inkomster, som har rättsskydd ska inte behöva betala 20 % av kostnaden, det gör att denna person kanske inte kan processa. Det finns ett skäl till att rättshjälpsavgiften för motsvarande person är endast 2 %.
71. Taxorna är orimligt låga. Det är mycket svårt att som humanjurist få ihop en verksamhet som bär sig trots stort antal arbetstimmar.
72. Timarvodet höjas markant och bli realistiskt i relation till andra juridiska yrkesgrupper och löneökningen för domare och åklagare, som dessutom inte har några utgifter för andra kostnader. Då det huvudsakligen är kvinnliga advokater som är verk samma inom humanjuridik är det dessa som drabbas ekonomiskt/jfr jämställdhetsperspektiv. Det låga timarvodet har fått till följd att jag numera nödgas tacka nej till rättshjälpsmål, vilket drabbar de ekonomiskt svagaste.
73. Timkostnaden för rättshjälpen är för låg att täcka alla fasta kostnader samt arvode. Dessutom bör tiden höjas till i vart fall 150 timmars arbete.
74. Timkostnadsnormen bör framförallt höjas för att advokaterna skall kunna få rimligt betalt för det arbete man utför.
75. Timkostnadsnormen måste höjas!
76. Timtaxan måste höjas. Möjlighet för ombudet att kunna vidta relevanta åtgärder för klients räkning utan att riskera att endast få betalt för halva nedlagda tiden efter domstols skälighetsbedömning.
77. Tveksamt om rättshjälpen skall vara subsidiär. Borde regeln beträffande rättsskydds-försäkring bör modifieras och större hänsyn tas till att den enskilde inte haft råd att teckna försäkring. Särskilda skäl är alltför restriktivt.
78. utvidga omfattningen
79. Utöver vad som framgår ovan vill jag poängtera vikten av att barn och ungdomar bör kunna få rättshjälp angående faderskap och underhållsbidrag och inte vara avhängiga av föräldrarnas rättsskydd. Bestämmelserna i 7 kap föräldrabalken blir , som det f.n. är, i det närmaste obsoleta.
80. Ventilen att kunna utöka rättshjälpen utöver taket på 100 timmar måste luckras upp. Domstolarna tillämpar en synnerligen strikt tillämpning och nekar utökning trots att det borde vara rimligt att staten bidrar med kostnaderna. Stegen för rättshjälpsavgiften borde också ändras så att 5 och 10 procents intervallerna blir större och därefter en utökad trappa för betalning som medför att även de som tjänar över 260 000 ska ha möjlighet att få rättshjälp. De som för närvarande får en avgift på 20-40 procent har sällan betalningsförmåga som motsvarar avgiften varför dessa intervaller nog borde ses över. Vidare borde de som tjänar minst alltid ha rätt att utnyttja rättshjälpen istället för rättsskydd när rättshjälpsavgiften blir lägre än självrisiken för rättsskydd.
81. Åter till den gamla lagstiftningen
82. Även människor med ett betydligt högre ekonomiskt underlag bör kunna beviljas rättshjälp
83. Öka möjligheten för personer med högre inkomster att erhålla rättshjälp samt lägre egenavgifter

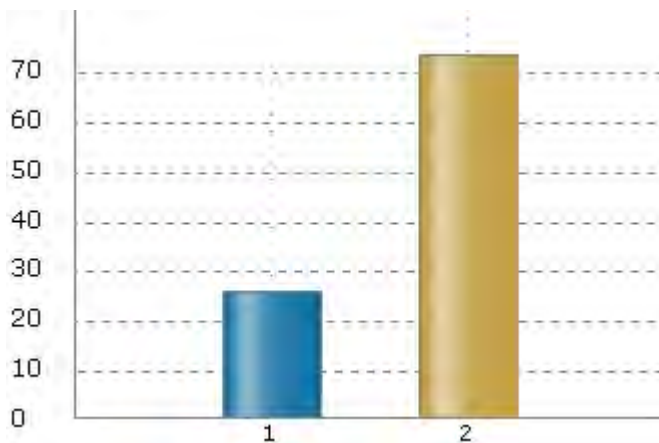
Bilaga 24 Enkät till konsumentvägledare

Domstolsverket

1. Har kommunen något informationsmaterial om rättshjälp?

Besvarad av: 126 (91%) Ej besvarad av: 13 (9%)

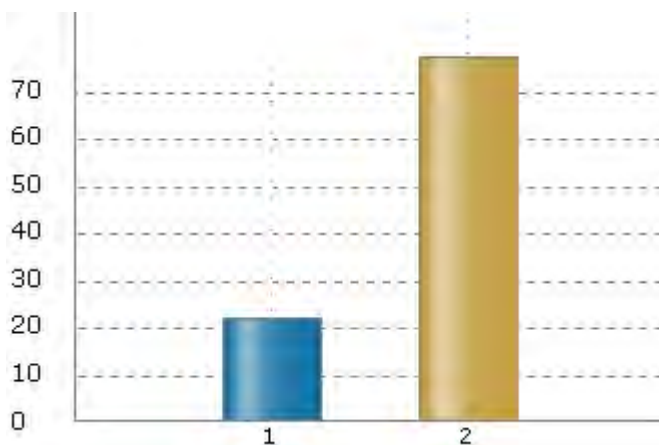
1	Ja	33 (26%)
2	Nej	93 (74%)

2. Har kommunen något informationsmaterial om rättsskydd i försäkring?

Besvarad av: 116 (83%) Ej besvarad av: 23 (17%)

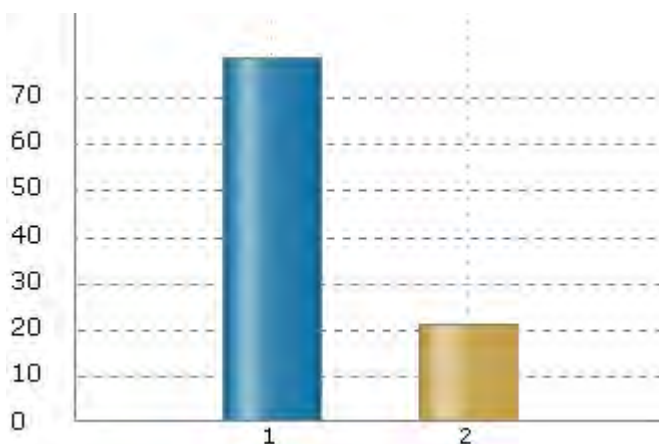
1	Ja	26 (22%)
2	Nej	90 (78%)

3. Förekommer det att ni informerar om eller diskuterar frågor som rör rättshjälp/rättsskydd med rättssökande som uppsöker er?

Besvarad av: 112 (81%) Ej besvarad av: 27 (19%)

1	Ja	88 (79%)
2	Nej	24 (21%)

4. I förekommande fall, vilka angelägenheter rör det sig i så fall oftast om?

Besvarad av: 73 (53%) Ej besvarad av: 66 (47%)

Egna kommentarer:

"Möjlighet att stämma civilrättsligt småmålsrättegång, "

"skilsmässor, vårdnadsfrågor, försäkringar, tvist med stora företag, köp/försäljning hus"

Antal svarande: 48 st

Andel svarande: 92,3%

"Oenigheter i samband med separationer.
Köp mellan privatpersoner"

"Vårdnadstvister, skilsässor, att stämma motparten Näringsidkaren i en konsumentvist . jag får ofta informera om mål enligt förenklat förfarande. Vilken tingsrätt som blir aktuell och vilka kostnader det kan bli fråga om ifall man förlorar"

"försäkringsfrågor
"

"Boendetvister"

"brottmål, ersättningstvister"

"Tvister som inte kan lösas via ARN.
Tvister som ARN avstår eller "avslår" men som konsumenten ändå vill driva vidare.
"

"Köprättsliga samt fastighetsköp."

"Skadestånd när hantverkare förstört något i konsumentens hem samt bevisfrågor"

"När de har köpt varor av privatpersoner, vid bostadsköp "

"Ärende man inte kan gå vidare med till ARN"

"köprätt"

"Om man kan få ekonomisk ersättning via sin försäkring"

"Tvister som inte ARN tar, försäkringskador, "

"Ofta är det svårare fall där inte prövning i ARN är möjlig eller lämplig. "

"privatköp som man är missnöjd med"

"familjerättsliga ärenden"

"*Vikten av att ha hemförsäkring med rättsskydd. *Vårdnadstvister. *När någon råkat ut för ngt brottsligt men säger sig inte ha råd till rättslig prövning"

"Tvister, myndighetsbeslut."

"Ofta hur man skriver ett testamente, framför allt när personer är sambo. Det är olika frågor och det handlar om juridik det mesta. Jag har läst civilrätt och även familjerätt mm och känner att jag har stor nytta av detta."

"Om det blir aktuellt med tvist vid domstol od."

"Där ARN inte är aktuellt utan K måste tvista i domstol. De flesta har dock hemförsäkring."

"Tvister i förhållandet mellan näringsidkare och konsument då det inte går att driva frågan vidare till ARN."

"Personer som känner sig lurade vid t ex fastighetsaffärer, bilköp men framför allt är det personer som har dålig ekonomi och söker mig för budget - och skuldrådgivning"

"tvister som inte ARN tar upp. "

"När inte konsumentskyddet hjälper, tex små företagare privatköp"

"Vid tvister som konsumenterna har med näringsidkare, privatperson vid köp av fastigheter, vid försäkringsärende där konsumenterna ej fått "rätt", vid brottmål ex.vis misshandelsfall m. m."

"Asylärenden
Skilsmässotvister"

Jag pratar om vikten av att ha en hemförsäkring just därför att man måste ha ett rättsskydd"

"Ekonomi i fall rättshjälp behövs, vad det kostar och vad försäkringen betalar"

"Vid privatköp med uppkommen reklamation. Husbyggen."

"Husaffärer, tvister i allmänhet, köp mellan privatpersoner"

"konsumenten vill gå vidare till TR."

"Fastighetstvister"

"Bilköp, reparationer av privatpersoner."

"Informerar om att K bör kontakta sitt försäkringsbolag innan de ger sig in i en tvistlösning via tingsrätt för att ta reda på vilken ekonomisk hjälp som finns att få. "

"tvister i fastighetsfrågor som inte lämpar sig i ARN t ex"

"civilrättslig tvist som ej kan tas upp i ARN"

"Köp av hus, dolda fel"

"I samband med reklamationer och tvister gällande fastighetsköp, bilköp, men även andra köp och tjänster "

"Privatköp"

"Tvister vid bostadsköp och hantverks- eller entreprenad tjänster, fel i värmepumpinstalleringar, tvistertvister vid köp mellan privatpersoner. Familjerätt. "

"FEL I FASTIGHETER"

"För egna skadeståndsprocesser"

"hantverkstvister
biltvister"

"Frågan rörde ett arbetsrättsligt problem"

"Boendetvister, familjerättsliga frågor etc. "

"konsumenttvister och tvister mellan småföretagare och företag som sysslar med olika former av bedrägerier och olika sätt att lura på småföretagare olika tveksamma internetjänster och hemsidesuppdrag. "

"Husaffärer köpa/bygga"

"Tvist med företag"

"Tvister som gäller större belopp"

"Tvister mellan näringsidkare och tvister mellan konsumenter. Tvist vid husköp. "

"Fastighetsaffärer"

"När någon konsument talar om att gå till domstol - brukar jag be dem läsa på Försäkringsbyråns hemsida, kontakta sitt försäkringsbolag"

"Hänvisning till försäkringsbolaget för den händelse man vill gå vidare med en tvist."

"Hantverkstjänster, bilköp (privatköp),"

"Familjerätt"

"Konsumenter som tankar på att gå till domstol för att få tvister prövade, oftast tvister mellan privatpersoner. Det förekommer också att företagare kontaktar mig som har tvister med andra företagare."

"Frågor om dolda fel i fastighet."

"Ev någon som vill vända sig domstol för att pröva en tvist som inte är lämpad för ARN. "

"Ekonomi."

"I de fall det föreligger en tvist mellan konsument och näringsidkare och man inte kommit överens trots prövning hos ARN"

"tvister mellan privatpersoner"

"Eftersom jag arbetat på Brottsofferjouren informerar jag alltid om alla rättigheter som finns i olika försäkringar och hur man kan få hjälp som privatperson eller småföretagare, men "KOMMUNEN" vår kommun har inget info om dessa frågor."

"Behov av jurist/advokat vid komplicerade konsumenträttsärenden och då konsumenten avser stämma motpart i tingsrätt"

"Advokattjänster, vad kostar det att processa?"

"Rättstvister, skilsmässotvister, skadeståndsanspråk"

"När vår information till konsumenten inte leder till att dennes problem löses. Alla typer av juridiska frågor."

"Tvister om olika slags köp som tas av ARN,"

"Försäkringsärenden
Hyrestvister, Fastghetstvister, "

"En konsument som behöver stämma en näringsidkare för att få sina rättigheter tillgodosedda"

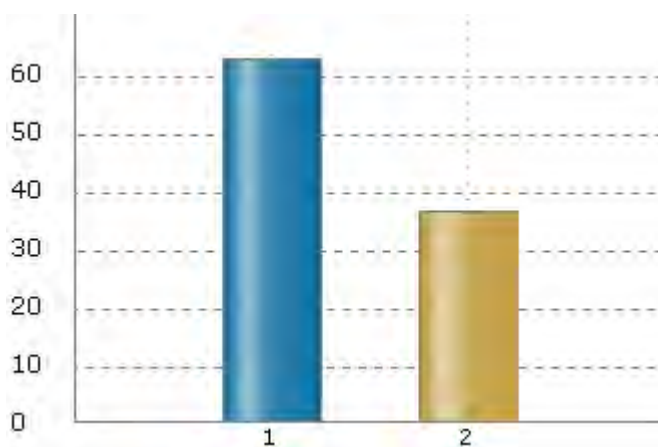
"Juridisk prövning i Tingsrätt"

5. Brukar ni hänvisa till möjligheten att få rådgivning enligt rättshjälpslagen?

Enligt 4 § andra stycket rättshjälpslagen kan rådgivning lämnas i en rättslig angelägenhet av en advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå i sammanlagt högst två timmar. Rådgivningen lämnas mot en avgift som betalas till den som lämnar rådgivningen.

Besvarad av: 111 (80%) Ej besvarad av: 28 (20%)

1	Ja	70 (63%)
2	Nej	41 (37%)

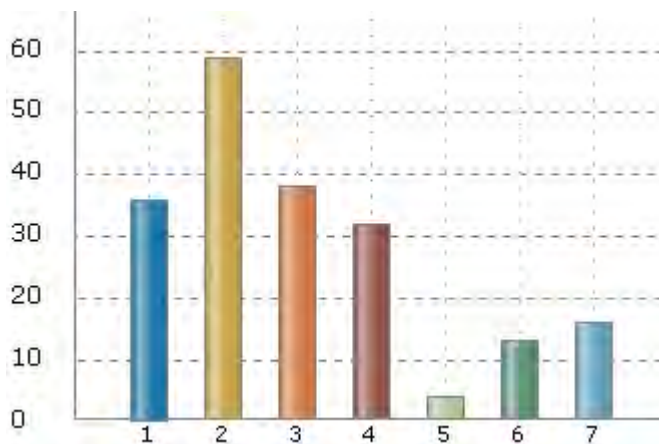

6. I vilka angelägenheter uppkommer i första hand frågor om rättsskydd/rättshjälp?

Besvarad av: 107 (77%) Ej besvarad av: 32 (23%)

Flera svarsalternativ kan anges:

1	Familjerätt	38 (36%)
2	Fastighetsrätt	63 (59%)
3	Skadeståndsrätt	41 (38%)
4	Fordran	34 (32%)
5	Inga	4 (4%)
6	Vet ej	14 (13%)
7	Annat område	17 (16%)

Besvarad av: 13 (9%) Ej besvarad av: 126 (91%)

Egna kommentarer:

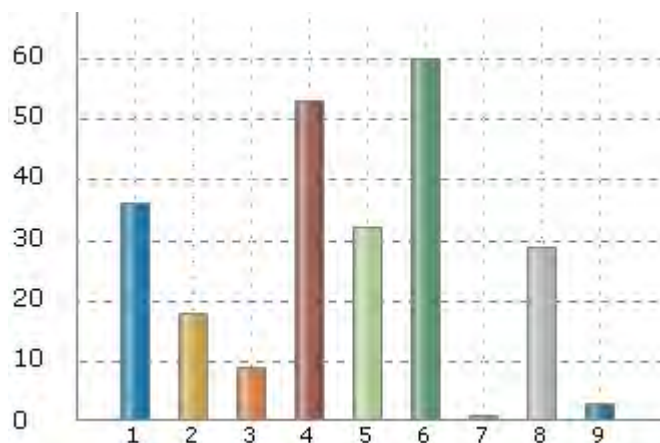
*"Konsumenträttsliga tvister om lite större värden"**"köprätt/civilrätt"**"privatköp"**"överfall, produktsäkerhet"**"Fordran tolkar jag-rätt eller fel- somett problem där det i botten finns någon tvist av något slag."**"Asylärenden"**"Be K läsa sitt försäkringsavtal eller kontakta försäkringsbolaget"**"arbetsrätt"**"tvistemål"**"Familjerätt och fastighetsrätt är de vanligaste områdena, men alla områden förekommer."**"Hänvisar till advokat som får informera"**"konsumenträtt"**"Olika slags göp. Se svar tidigare fråga."*

7. Vilka problem stöter de rättssökande på när det gäller rättsskydd/rättshjälp?

Besvarad av: 107 (77%) Ej besvarad av: 32 (23%)

Flera svarsalternativ kan anges:

1	Rättsskyddet gäller inte för tvisten	38 (36%)
2	Den maximala ersättning som kan utgå från rättshjälpen eller rättsskyddet är för lågt	19 (18%)
3	Advokaten/biträdande juristen vill inte åta sig fallet	10 (9%)
4	Den rättssökande har inte råd att själv betala sin andel av kostnaden för advokaten/biträdet	57 (53%)
5	Den rättssökande har ingen hemförsäkring	34 (32%)
6	Den rättssökande saknar kunskaper om sina rättigheter	64 (60%)
7	Inga	1 (1%)
8	Vet ej	31 (29%)
9	Annat problem, ange vilka:	3 (3%)

Besvarad av: 8 (6%) Ej besvarad av: 131 (94%)

"Den rättssökande vet exempelvis inte vilka försäkringar denne har, vilket skydd som ingår och har ingen förmåga att själv ta fram den informationen."

"Efter jag hänvisat till rättsskydd eller rättshjälp får jag nästan aldrig veta hur det går/har gått. Det är ju inte enbart människor med svag ekonomi som har svårt att betala en jurist utan t. ex. också barnfamilj som nyligen har tagit stora lån för att köpa fastighet."

"Orkar inte ta en tvist."

"Vet ej för övrigt."

"Vi hör sällan av de personer som fått informationen men som kanske ändå inte får rättshjälp/-skydd"

"Påfallande många en-persons företagare söker råd i rättsfrågor. Känner sig rättslösa i förhållande till mkt påstridiga kunder (motsv)"

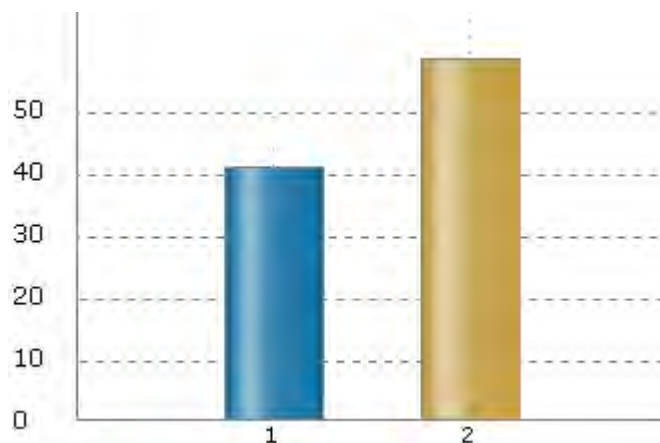
"Advokaten/juristen informerar inte om kostnaderna för "fallet" och lurar många att anlita en juridisk hjälp, ibland kan det juridiska ombudet i villkor se att det inte går att få rätt och ändå åtar sig fallet - för att själv tjäna pengar, förfärligt för konsumenten men tyvärr väldigt vanligt."

"Risken att förlora processen i domstol."

8. Förekommer det att kommunen får frågor om rättsskydd/rättshjälp från näringsidkare?

Besvarad av: 107 (77%) Ej besvarad av: 32 (23%)

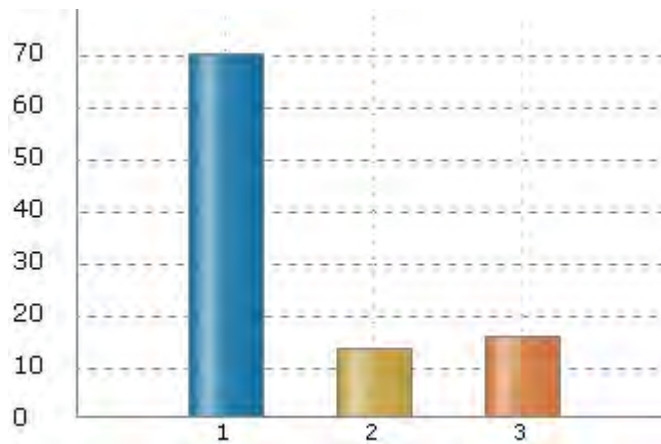
1	Ja	44 (41%)
2	Nej	63 (59%)

9. I förekommande fall, hur ofta?

Besvarad av: 44 (32%) Ej besvarad av: 95 (68%)

1	≤ 5 frågor/år	31 (70%)
2	6-10 frågor/år	6 (14%)
3	≥ 11 frågor/år	7 (16%)

Besvarad av: 2 (1%) Ej besvarad av: 137 (99%)

Egna kommentarer:

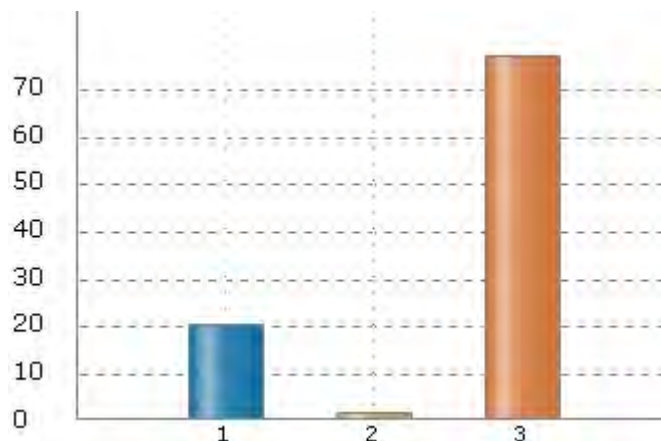
"cirka 40 - 60 ggr per år"

"OM kommunen är jag så svarar jag alltid så långt jag kan, men ingen annan på vår kommun besvarar dessa frågor."

10. Förekommer det att rättssökande inte utnyttjar rättshjälpen i den omfattning som de skulle ha möjlighet till?

Besvarad av: 106 (76%) Ej besvarad av: 33 (24%)

1	Ja	22 (21%)
2	Nej	2 (2%)
3	Vet ej	82 (77%)

11. I förekommande fall, varför?

Besvarad av: 20 (14%) Ej besvarad av: 119 (86%)

"Krångligt, egenavgift,ingen hemförsäkring"

"Krångligt och de befarar att det kan bli dyrt"

"Förmodligen känner man inte till de rättigheter som finns. Många vill ha råd och tips. En del vet men vill ändå diskutera igenom sina funderingar med en ojävig person och i många fall blir det konsumentvägledare som har till uppgift att vägleda våra konsumenter."

"de känner inte till sina rättigheter"

"Verkar som de tycker det är för krångligt att söka. Dessutom tror jag de mår dåligt av att söka sådan hjälp."

"Man har ingen kunskap"

"De har ej någon information om att den finns!"

"de tror inte att det finns hjälp att få."

"Det är en jobbig situation och man vill helst få ärendet utagerat utan tvist. Om möjligt löser man situationen utan rättshjälp."

"För lite kunskap om rättshjälp."

"De vet ej om att de kan"

"Konsumenterna i allmänhet har dålig kunskap om hur rättskyddet fungerar"

"Okunskap"

"Okunskap om och rädsla för hur man ska gå tillväga. "

"Känner inte till lagen"

"Har inge ´n kunskap"

"Dålig kunskap om rättshjälp och sina rättigheter. Våra kunskaper är ganska dåliga också. På familjerättssidan är det bättre (handhas inte av konsumentvägledningen)"

"Man är dåligt insatt i dessa frågor."

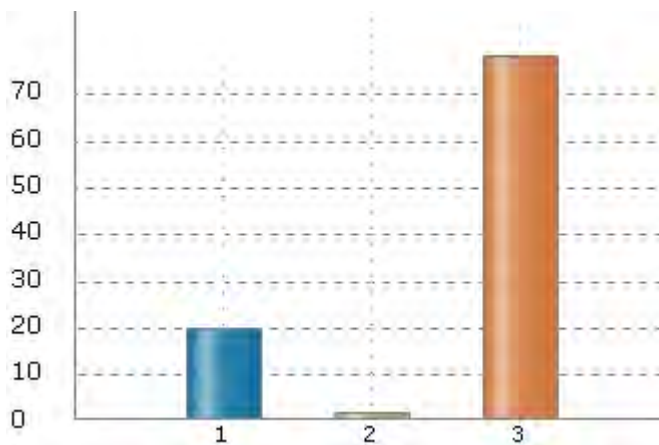
"Konsumenten har inte råd med de första kostnaderna och risken att förlora pengar i processen."

"För att man blir rädd för kostnaden för Rådgivningen, som de måste stå för själva"

12. Förekommer det att rättssökande inte utnyttjar rättsskyddet i den omfattning som de skulle ha möjlighet till?

Besvarad av: 106 (76%) Ej besvarad av: 33 (24%)

1	Ja	21 (20%)
2	Nej	2 (2%)
3	Vet ej	83 (78%)

13. I förekommande fall, varför?

Besvarad av: 14 (10%) Ej besvarad av: 125 (90%)

"krångligt, svårt att hitta rätt advokat, "

"De rättssökande har ingen förmåga att agera i dessa frågor. "

"okunskap"

"De känner inte till rättsskyddet. "

"Svårt och krångligt enl uppgifter vi får. "

"se svaret på föregående fråga. "

"Okunskap"

"de vet ej om att de kan"

"Okunskap om och rädsla för hur man ska gå tillväga. "

"P.g.a. av okunskap av rättigheterna. "

"Dåliga kunskaper, krångligt. "

"se föregående fråga. Och jag hänvisar sällan till adv/jurist, då jag vet att detta kostar mer än det smakar!!"

"Kostnadsfråga i processen"

"språksvårigheter"

14. Vilka övriga synpunkter har kommunen på rättshjälpsystemet?

Besvarad av: 35 (25%) Ej besvarad av: 104 (75%)

"borde utökas, var bättre förr, mer information, "

"Otydlighet kring vad som gäller och vad enskilda har rätt till även enskilda företagare. information om detta på ett lättfattligt sätt skulle vara av stort värde tror jag"

"Konsumentvägledare som tjänstgör deltid eller ännu mindre har inte tillräcklig utbildning, tid eller erfarenhet för att på bästa sätt kunna hjälpa konsumenten i dessa frågor. "

"Jag brukar hänvisa till tingsrätten"

"vet ej"

"Inga"

"Bättre information och generösare regler för människor med utsatt ekonomi/låga inkomster"

" Vet ej och det gick inte att komma fram till kommunjuristen som satt i telefonsamtal. "

"Får höra att det blev väldigt dyrt och att i visas fall räcker inte tiden till. Advokaten är oftast väldigt stressad och verkar inte speciellt intresserad av ärendet. De vill ju oftast känna att det ger klirr i kassan."

"Har varit för dålig information om och kring det."

"Såvitt vi vet är det hos konsumentrådgivningen de blir hänvisade..."

"Jag hänvisar oftast till Sverges Domstolar och försäkringsbolagen när det gäller information om rättshjälp eftersom vi inte själva har något informationsmaterial. Som konsumentvägledare försöker jag vägleda till rätt instans för att man ska få den kunskap man söker."

"Under min tid på kons.rådgivn har jag vid ett tillfälle fått en fråga om rättshjälp."

"Vet ej"

"Informationen från försäkringsbolagen är inte tillräcklig"

"Att den är bra men utnyttjas kanske av för få."

"Jag har inte svarat som ansvarig för kommunen utan endast Konsument Borås"

"liten info för oss konsumentvägledare samt för konsumenterna"

"Det behövs mer allmän information om rättshjälpssystemet och hur det fungerar. Frågan är så viktig att information om rättshjälpssystemet bör lämnas till alla gymnasieelever"

"Många tror att det finns möjlighet till mer hjälp än vad som faktiskt går."

"mottager gärna information"

"Det stora problemet är att vi saknar kunskap kring rättshjälpssystemet. Vet inte alls vad det innebär. Är detta något KOV har möjlighet att erbjuda seminarium kring? Skulle ju vara väldigt värdefullt för oss konsumentvägledare och även gällande budget- och skuldrådgivningen. Det finns många tillfällen när man förstår att rättshjälp/rättsskydd är aktuellt men jag kan ärligt talat i princip inget kring reglerna om detta. Som sagt. Jättevärdefullt med utbildning från KOV i detta så vi kan rådge/vägleda rätt."

"Mer information alternativt utbildning vilka möjligheter rättshjälpslagen kan ge"

"Vet ej riktigt hur människor gör men de som har kontakt med oss får ofta information om rättigheterna."

"Bristande information om företeelsen. Allt för dyrt för många "fattiga". De "fattiga" har trots rättshjälp inte mod att ta de ekonomiska riskerna som det trots allt innebär att tvista varför medling m.m. vi konsumentrådgivningen ofta (allt för ofta) efterfrågas och utnyttjas för att lösa tvister."

"vet ej"

"Vet ej!"

"Det känns mycket osäkert om våra kunder egentligen har någon användning för den rättshjälp som finns. Det kan vara så att det är så många villkor och hinder för den att de hjälpsökande inte får tillgång till den och därmed inte har möjlighet att hävda sin rätt."

"I och med att rättshjälp har blivit sämre så har det inneburit att fler drar sig för att få en tvist prövad. Rättssäkerheten har således försämrats."

Det behövs mer information om vilka möjligheter som finns till att pröva tvister och hur det går till i en tingsrätt."

"Inga, får sällan frågor om rättshjälp, det handlar mer om juristhjälp"

"Det är dåligt känt utanför brottmålsfären. Det nyttjas möjligen en del inom familjerätten, men inte så mycket som det är möjligt, bedömer jag. Bra att det utreds!"

"Är jag kommunen??"

Jag som KVL anser att rättshjälpssystemet kan vara bra, men detta blir utnyttjat av oseriösa ombud."

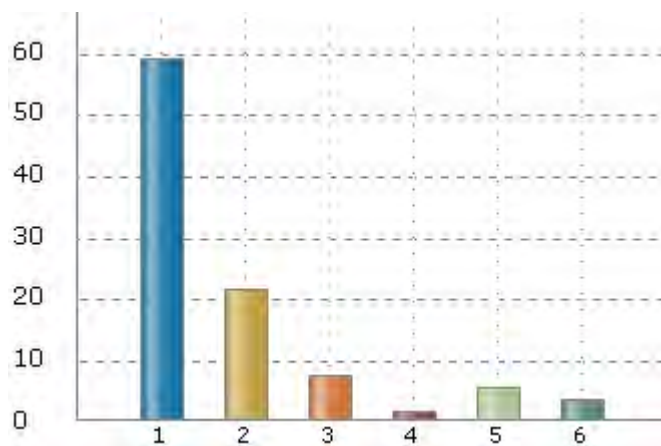
"Jag tycker att det är bra att man kan kontakta jurist för ett rimlig kostnad."

"Det är krångligt och svårt för den enskilde att förstå."

15. Hur många kommuner servar konsumentvägledningen?

Besvarad av: 106 (76%) Ej besvarad av: 33 (24%)

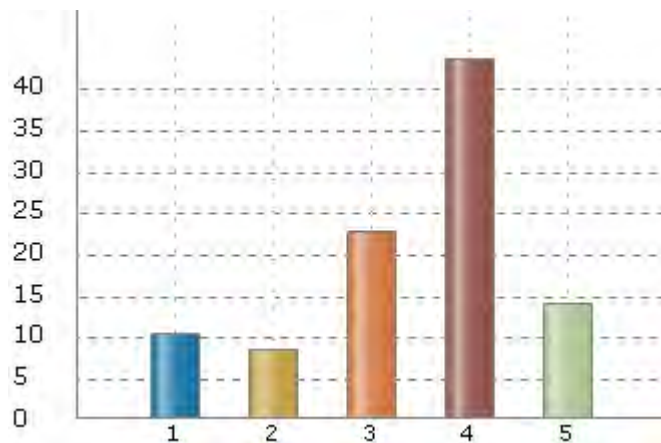
1	1	63 (59%)
2	2	23 (22%)
3	3	8 (8%)
4	4	2 (2%)
5	5	6 (6%)
6	6 eller fler	4 (4%)

16. Hur många kommuninvånare servar konsumentvägledningen?

Besvarad av: 105 (76%) Ej besvarad av: 34 (24%)

1	mindre än 10 000	11 (10%)
2	10 001 -15 000	9 (9%)
3	15 001 -30 000	24 (23%)
4	30 001 -100 000	46 (44%)
5	100 001 eller fler	15 (14%)

Bilaga 25 Enkät till familjerättssoionomer

Vi behöver era synpunkter på möjligheten att få rättshjälp!

Resultat

Sammanställning

1 Hur många kommuner omfattas av er familjerättsenhet?

1	48 st	92,3%	
2	2 st	3,8%	
3	1 st	1,9%	
4	0 st	0,0%	
5	0 st	0,0%	
6 eller fler	1 st	1,9%	

Antal svarande: 52 st

Andel svarande: 100,0%

2 Hur många kommuninvånare omfattas av er familjerättsenhet?

Mindre än 10 000 kr	1 st	1,9%	
10 001 - 15 000	3 st	5,8%	
15 001 - 30 000	8 st	15,4%	
30 001 - 100 000	24 st	46,2%	
100 001 eller fler	16 st	30,8%	

Antal svarande: 52 st

Andel svarande: 100,0%

3 Hur anser ni att det nuvarande rättshjälpssystemet fungerar för de enskilda rättssökande?

Mycket bra	1 st	2,6%	
Ganska bra	24 st	63,2%	
Ganska dåligt	13 st	34,2%	
Mycket dåligt	0 st	0,0%	

Antal svarande: 38 st

Andel svarande: 73,1%

4 Tror ni att många avstår från att skaffa sig egen juristhjälp på grund av kostnaderna?

Ja	34 st	70,8%	
Nej	14 st	29,2%	

Antal svarande: 48 st

Andel svarande: 92,3%

4.1 I förekommande fall, ange närmare varför en enskild avstår

1. De anser sig kunna föra sin egen talan.
2. Ekonomiska skäl
3. Av kostnadsskäl
4. De är de "fattiga" som oftast strider i domstol, vilket inte blir så bra för barnen. Rättshjälpen gör att vissa strider kan pågå i evighet vilket drabbar barnen.
5. -kostnaden -vill inte trappa upp konflikten -att processen tar lång tid
6. ekonomiska skäl
7. Den enskilde tycker att det kostar för mycket pengar eller har inte någon hemförsäkring som täcker kostnaderna
8. Kostnaderna. Okunskap om reglerna, både vad gäller rättshjälp och hemförsäkringarnas rättsskydd.
9. ekonomiska skäl
10. Familjerätten har ingen egentlig kunskap om rättshjälpssystemet. Vi hänvisar föräldrar som undrar, till jurister ang kostnader o villkor. Vi arb inte med den här lagstiftn. Vi efterlyser någon utbildning inom området.
11. Tycker sig inte ha råd med egenavgifterna.
12. ekonomiska skäl
13. Inga kända fall, men det kanske skulle vara fler som kontaktade familjerätten om inte kostnaden för ombud avskräckte.
14. att de inte har råd, även om de får ersättning för viss del, är deras ekonomi så ansträngd att de avstår.
15. De har inte råd och de kan inte få en garanti att de får rätt i tingsrätten.
16. Inte råd, har tidigare blivit stämd och då anlitat juristhjälp
17. pga ekonomin
18. Det märks att antalet klienter som väljer att gå till domstol utan eget ombud ökar, kanske främst bland invandrare, men även svenskar.
19. det händer men ej i större omfattning
20. Kanske inte många, men en och annan väljer att det blir för dyrt och i de fallen har en och annan valt att driva vårdnadsärendet på egen hand.
21. De resurssvaga drabbas, då de dels inte har råd med hemförsäkring och dels pga språk och ursprung har svårt att tillgodogöra sig informationen som finns på svenska.
22. Inte många, men några gör det. Några har avstått att driva frågan över huvudtaget!
23. Kostnader för något som de inte anser att de kunnat styra över. Det är den andre parten som stämt.
24. Möjligtvis i bodelningsärenden
25. För hög kostnad.
26. ekonomiska skäl
27. om han/hon inte får rättshjälp p.g.a. för hög lön anser många ändå att det blir för dyrt att betala från egen ficka.
28. Av kostnadsskäl förstås. Det finns de föräldrar som är utsatta och skulle behöva få frågan om vårdnaden för barnen prövad men som ej har råd att ta hjälp av advokat och lämna in stämningensansökan.
29. Jag tror att de inte ens tar reda på kostnader utan en advokat kontakt innebär kostnader och därför tar de ej kontakt

Antal svarande: 29 st

Andel svarande: 55,8%

5 Får ni många frågor om möjligheterna att få hjälp av en jurist vid rättsliga tvister?

Ja	33 st	66,0%	<input type="text"/>
Nej	17 st	34,0%	<input type="text"/>

Antal svarande: 50 st

Andel svarande: 96,2%

5.1 Vilka angelägenheter gäller frågorna?

1. Vårdnad boende och umgänge
2. Vårdnad, boende, umgägesfrågor
3. Vårdnads- boende- och umgägestvister, ärenden rörande underhåll till barn, ärenden rörande bodelning och kvarsittanderätt
4. vårdnad, boende umgänge skilsmässa bodelning
5. familjerätt, bodelning
6. Skilsmässor, vårdnadsfrågor.
7. Ge förslag på jurister/advokater som arbetar emd familjerättsliga frågor
8. Oftast vårdnadstvist....
9. Om kommunen har egna jurister? Vad kommer det att kosta mig? Tips om bra jurist?
10. vi får inte många frågor, men det händer då och då att vi får frågor kring kostnaderna.
11. Bodelning, vårdnadsfrågor, arvstvist
12. Förslag på jurist/advokat som har erfarenhet i familjerättsliga frågor.
13. Underhåll.
14. Bodelning Underhåll
15. vårdnad, boende, umgänge, bodelning
16. vå-bo-ug tvister samt bodelning
17. Många klienter tror (och/eller hoppas) att familjerätten har jurister anställda som de kan anlita (gratis/billigt). Det gäller då ofta skilsmässor, men kanske framför allt när man vill söka ensam (eller gemensam) vårdnad, men även umgägestvister.
18. Förekommer frågor om kommunen om vi kan tillhandahålla juridisk hjälp. Frågor om hur den juridiks processen går till.
19. Vårdnadsfrågan
20. Familjerättsliga frågor
21. Vårdnad- boende och umgägestvister
22. Det är mest allmän info om att det i ett visst läge är bäst att anlita juridiskt ombud.
23. Tvist om barns vå,bo,umg Bodelning Underhåll
24. Människor tycks veta att möjligheten finns, så de flesta frågar inte om möjligheten att få hjälp
25. Många olika frågor gällande oenighet om barn i fråga om vårdnad, boende , umgänge m.m.
26. Vårdnadstvister
27. många hör sig för gällande tvister i vårdnad/boende och umgägesmål

Antal svarande: 27 st

Andel svarande: 51,9%

6 Har antalet frågor som gäller rätten till rättshjälp förändrats sedan reformen genomfördes den 1 december 1997?

Ökat mycket	3 st	5,9%	☐
Ökat lite	7 st	13,7%	☐
Oförändrat	13 st	25,5%	☐
Minskat lite	1 st	2,0%	☐
Minskat mycket	1 st	2,0%	☐
Vet inte	26 st	51,0%	☐

Antal svarande: 51 st

Andel svarande: 98,1%

7 Har antalet frågor i juridiska angelägenheter, t ex frågor om skilsmässa,

förändrats nu när det har blivit svårare att få rättshjälp?

Ökat mycket	4 st	7,8%	☐
Ökat lite	11 st	21,6%	☐
Oförändrat	19 st	37,3%	☐
Minskat lite	0 st	0,0%	☐
Minskat mycket	0 st	0,0%	☐
Vet inte	17 st	33,3%	☐

Antal svarande: 51 st

Andel svarande: 98,1%

8 I vilka angelägenheter är det vanligast att enskilda ställer frågor?

1. Bodelning
2. vårdnad boende och umgänge
3. vårdnad, boende umgängesfrågor
4. Samma som på fråga 5.
5. vårdnadsfrågor
6. -tvister kring barn -skilsmässa -boende/bodelning
7. Hur man går tillväga, bodelning, vad som gäller för barnen
8. Separation, vårdnadstvist
9. frågor runt vårdnad
10. Frågor gällande vårdnad, boende, umgänge, underhåll, reskostnader vid umgänge, avdrag på underhåll vid umgänge överhuvudtaget frågor rörande familjerätt
11. Vårdnad, umgänge, skilsmässor, adoption.
12. Vilka rättigheter som föräldern har vid gemensam vårdnad
13. vårdnad, boende umgängesfrågor
14. Vårdnads-, boende- o umgängesfrågor Bodelningsfrågor
15. I samband med skilsmässa men också i senare skede när det gäller t ex att ansöka om enskild vårdnad om barn, eller att få umgängesfrågor prövade vid domstol.
16. Vårdnads-, boende- och umgängesfrågor Underhållsfrågor Bodelningsfrågor
17. Vilka regler gäller, vilka rättigheter och skyldigheter har föräldrar i samband men separation/skilsmässa....
18. Gäller inte rättshjälp
19. Boende Umgänge Kvarsittanderätt Folkbokföring för barnen i familjen
20. Frågor om vad som gäller för gemensamma barn vid separationer, vad gäller vårdnad, boende, umgänge och fördelning av kostnader för barnens försörjning
21. Vårdnad, bodelning, ekonomi
22. Förälderns rättighet vid gemensam vårdnad
23. Umgänge, boende, vårdnad.
24. vårdnad, boende och umgänge bodelning underhåll
25. inf om regler avseende vårdnad, boende, umgänge och bodelning.
26. Ekonomiska
27. vå-bo-ug samt bodelning
28. Vi har alltid fått många frågor om vad som gäller vid skilsmässor, och vad som gäller i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Där är det oförändrat högt tryck, och det är väl kanske typiskt för just de frågorna att man inte börjar söka information och kunskap förrän det blivit högaktuellt i ens eget liv. Antalet frågor kring just rättshjälp ökade markant efter reglernas införande 1997, och har väl sedan minskat med tiden, men de återkommer ändå frekvent.
29. skilsmässa, bodelning, vårdnadstvist
30. Boende och kvarsittningsrätt underhåll boendet är hos mig ska jag ha ensam vårdnad?
31. Vårdnad, boende och umgänge

32. Vårdnad, boende och umgänge. I bland vid bodelningen.
33. Underhåll, vårdnadsfrågor, skilsmässofrågor
34. VBU ärenden
35. Om man skall gå till domstol för att få ensam vårdnad, måste man ha advokat och vad kostar det?
36. Vad innebär gemensam vårdnad, vad är delad vårdnad, bodelning, vad säger lagen vid separationer....
37. Var kan de få tag i en advokat (Jag antar att frågan ni ställt här gäller advokat och rättshjälp)
38. 1 vårdnad/boende/umgänge 2 bodelning
39. När är det dags att ringa advokat.
40. Tvist om barns vå,bo,umg Bodelning Underhåll
41. Pga vårt arbete, familjerätt, rör frågorna vårdnad, boende, umgänge samt ibland bodelning och faderskap.
42. om vårdnads-,boende- och umgängesfrågor bodelningsfrågor
43. Frågor om vårdnad, boende och umgänge, vad gäller, hur går man till väga för att göra upp om dessa frågor
44. När de skall separeras eller när tvist om barnen uppstår
45. det är just i bodelningsfrågor och eventuella oenigheter i vårdnad/boende

Antal svarande: 45 st

Andel svarande: 86,5%

9 Ger ni råd om vart man ska vända sig om man behöver rättslig hjälp?

Ja	50 st	96,2%	<input type="text"/>
Nej	2 st	3,8%	<input type="text"/>

Antal svarande: 52 st
Andel svarande: 100,0%

9.1 I förekommande fall, vilka råd ger ni?

1. Att anlita juridiskt ombud
2. att de vänder sig till en juist/advokatbyrå
3. se till att man har en bra hemförsäkring och vända sig till en advokat
4. Advokat, inriktning familjerätt Bankjurist
5. Hänvisar till Eniro att söka jurist som arbetar med familjerätt.
6. Hänvisar till att söka via telefonkatalog/internet
7. Advokat
8. Advokat
9. vända sig till advokat
10. Att ta kontakt med juridiskt ombud, titta på gula sidorna, ger ibland namn på advokater som vi vet jobbar med familjerätt
11. 1) Att vända sig till advokat, 2) att vända sig direkt till domstolen för att få information i själva sak- och procedurfrågorna, men även ifråga om vilka advokater som är mest anlitade, samt 3) till försäkringsbolaget, rörande kostnadsreglerna.
12. Vända sig till advokat och domstol
13. Hänvisar till advokat då vi inte kan svara.
14. Rekommenderar att man bör vända sig till sitt försäkringsbolag för att undersöka möjligheten till rättsskydd.
15. Att vända sig till en advokat.
16. - Om du tror du behöver advokat, ta kontakt med en och få de upplysningar du behöver.
17. inf om rättshjälp inf om kostnadsfri rådgivning 15 min som stadsdelen erbjuder
18. Vart man vänder sig men inte till vem förutom till den Juristjour som Värmdö kommun erbjuder invånarna (15 min gratis rådgivning).
19. Att kontakta någon av de advokatfirmor i regionen som arbetar med familjerättsliga frågor, Vi informerar om den ungefärliga kostnaden för ett rådgivningssamtal

20. Att vända sig till jurist, men inte någon namngiven
21. Vända sig till advokat eller domstol
22. Att vända sig till rättshjälpsmyndigheten.
23. Kolla gula sidorna om advokater
24. Bankjurist Advokat Kvinnojour Nätet
25. till advokat med familjerättslig inriktning
26. att vända sig till advokat, se gula sidorna, familjerättserfarenhet
27. Vi hänvisar till Tingsrätten, och till Gula Sidorna, eftersom vi som kommunala tjänstemän inte får gynna advokaterna, som är egna företagare. Vi kan och får alltså inte rekommendera eller ge förslag på vilka advokater man kan kontakta. Även om vi genom vår erfarenhet naturligtvis vet vilka familjerättsadvokater som är bäst och skickligast. (Däremot kan man ju t ex alltid tipsa folk om att ringa till Tingsrätten och fråga vilka advokater som är vanligast förekommande i familjerättsliga mål.)
28. familjerättsadvokat advokatjour
29. Förslag på vart man kan vända sig, men vi betonar det egna valet.
30. Leta efter ett ombud som kan familjerätt
31. Först och främst att de skall prata med ev. ombud. Om de inte har detta att tittar på domstolsverkets hemsida eller kontaktar tingsrätten.
32. Då vi pga konkurrenslagen inte får ange en advokat, hänvisas till telefonkatalogens förteckning över advokatfirmor samt till medborgarkontor.
33. Vi hänvisar till advokat och att det ska vända sig till sitt försäkringsbolag för att se vad deras försäkring omfattar
34. Man behöver anlita en advokat och den första frågan man ställer kan vara: vad kostar det, vad kan man få för ekonomisk hjälp?
35. Att kostnadsfritt ringa advokat i kommunen, ca en halvtimmes samtal, för svar om kostnad etc.
36. Till advokat
37. 1 Kolla hemförsäkring om rättsskydd finns, rätthjälp-mer info hos advokat/jurist 2. Jurist vid bank, advokat
38. vi får inte nämna särskild advokats namn - korr.risk! viktigt anser jag. men jag säger att de ska vara noga med att deras advokat kan familjerätt.
39. Gratis rådgivning på kommunens medborgarkontor alt. se gula sidorna de jurister som annonserar att de arbetar med familje-rättsliga frågor.
40. Hänvisar till advokat eller vår kostnadsfria advokatjour.
41. till ombudet eller tingsrätten.
42. advokatjouren hitta en advokat som anlitas, som kan FB:en och SoL, av vänner och bekanta, Gula Sidor.
43. Kontakta advokat för rådgivning
44. Att vända sig till sitt försäkringsbolag eller en advokat och fråga
45. att vända sig till dels juristerna på banken (bodelning osv) dels ett antal advokatbyråer som arbetar med familjerätt i vår kommun
46. Juridiska ombud kan svara på frågor.

Antal svarande: 46 st

Andel svarande: 88,5%

10 Har ni något informationsmaterial att dela ut som gäller möjligheterna att få hjälp av jurist eller liknande?

Ja	6 st	11,5%	☐
Nej	46 st	88,5%	☐

Antal svarande: 52 st

Andel svarande: 100,0%

10.1 I förekommande fall, vilket material?

1. Öppen kostandsfri rådgivning
2. Inf på hemsidan

3. I kommunens Kommuntorg och reception finns kort med info om denna Juristjour och tel nr
4. vi skulle gärna vilja ha material att förmedla
5. Det som finns att tillgå via internet
6. Advokaterna kan informera. De skriver ju knappast en stämning utan att ha den ekonomiska sidan i hamn för egen del. I det kommer att det oftast fungerar
7. Socialstyrelsens broschyr
8. Broschyr om allmän rättshjälp
9. Broschyr fr Domstolsverket

Antal svarande: 9 st

Andel svarande: 17,3%

11 Anser ni att det inom det familjerättsliga området behövs någon annan form av hjälp vid rättsliga tvister än den som kan erbjudas idag?

Ja	34 st	73,9%	<input type="text"/>
Nej	12 st	26,1%	<input type="text"/>

Antal svarande: 46 st

Andel svarande: 88,5%

11.1 I förekommande fall, vilken hjälp?

1. Samarbetssamtal bör bli obligatoriskt när ett par separerar som har barn. Samtalen pågå tills de löst tvisten själva med hjälp av samtalsledare. Kan ligga på tingsrätterna eller separat enhet utanför familjerätten. Enstaka tvister endast lösas i tingsrätt, t. ex incestmisstanke, misshandel, missbrukande förälder.
2. möjlighet till viss juridisk hjälp till rimlig kostnad
3. Det bekymrar mig att en tvist kan tas upp gång på gång
4. -snabbare handläggning av bodelningsärenden när barn berörs. -psykosocialt enskilt stöd till föräldrar i kris
5. Familjedomstol
6. Någon mellanform, i gapet mellan rättshjälp och hemförsäkring. Det är inte bra att antalet klienter som inte har ombud/advokat bara ökar.
7. Speciella familjedomstolar och att det i rätten ingår personer som har speciella kunskaper om barns behov.
8. Kanske medling, men vet ej...
9. obligatoriska samarbetssamtal
10. Juridiskt stöd och rådgivning är nödvändig, Det får inte vara så, att barn kommer i kläm i separationskonflikter för att föräldrar inte har ekonomiska möjligheter att driva domstolsprocesser. Detta är särskilt viktigt t ex när en förälder (som regel mamman) är utsatt för våld av den andre föräldern.
11. Olika åsikter inom enheten, en del tycker att kommunen bör erbjuda någon form av rättslig hjälp.
12. familjedomstol och att domstolen ska ha kunskaper kring barns behov
13. Underhållsfrågor.
14. i underhållsfrågor
15. Bodelare med juridisk kompetens. Innan stämningsansökan inlämnas hänvisa till information via familjerätten.
16. Hjälp med bodelning, ekonomi, underhållsstöd, bostadsbidrag etc - ett samlat ekonomiskt grepp
17. Det är för stort gap mellan dem som å en asidan har hemförsäkring med rättsskydd, och å andra sidan dem som är "tillräckligt fattiga" för att få rättshjälp. Det finns en stor grupp mitt emellan dessa två grupper, som varken har hemförsäkring eller är utblottade. Rättssäkerheten blir lidande, eftersom dessa inte har råd att söka juridiskt biträde eller rådgivning, och därför låter bli att agera juridiskt trots att de kanske borde det.
18. Medling. gör man slut på sin rättshjäps kvot ska man kanske det ska finnas någon form av

tvång.

19. Att barnen själva har möjlighet till ett eget ombud, utsedd av domstolen.
20. Låta barnet ha ett eget aktivt ombud i familjerättsmål. Låta en familjerättsenhet vara knuten närmare domstol och kunna sättas in som åtgärds paket med snabbare start än det går att göra i kommuner.
21. Familjedomstolar specialiserade på familjerätt med barnkompetens samt ett utökat samarbete mellan domstolar och familjerättsutredare. Som exempel kan vi nämna att vi skulle kunna närvara vid den muntliga förhandlingen
22. Vardera förälder, part, har ombud, inte barnet. Ger barnet en ojämlig ställning i tvisten, även om vårt arbete bedrivs i ett barnperspektiv och med dess bästa för ögonen, har barnet ingen partsroll och vi därmed endast en vittnesroll!
23. En markant ökad barnkundskap hos alla inblandade myndigheter. Föräldrarätten sätter barnperspektivet åt sidan på de mest absurda sätt. Barnen behöver synas mer i domarna. Lästids på som alla som dömer i familjerättsliga tvister borde läsa: "Innerst inne var jag rädd" utgiven av socialstyrelsen och Rädda barnen.
24. 1 Information i bodelningsfrågor
25. Möjligtvis bodelning, inte minst där kvinnofrid är inblandat. Nu får kvinnorna ekonomisk hjälp på vårt kontor mot återbetalning, som sedan tas från deras ev skadestånd som utbetalas efter dom.
26. Specialiserade barndomstolar Ombud för barnen Bättre utbildade advokater
27. Mer behandlande insatser vid tvister. Det finns förstås svårigheter med det, bäst hjälp får man om man är motiverad. Att tvingas till "hjälp" kan vara motsägelsefullt. Ändå: ibland ser vi att domstolen kan erbjuda en "punkt", men familjen behöver annan hjälp att bearbeta vad som hänt och försöka fortsätta sitt liv utifrån detta.
28. Det vore bra om en avdelning inom rättsväsendet skötte dessa tvister, så att det kan bli domar utifrån barnets bästa med ett barnperspektiv i stället för ett mer brottsmåls perspektiv/tänkande samt att göra försök att minska snarare än att öka konflikterna mellan parterna. Ombud trissar ibland upp konflikter som parterna knappt har t.ex.
29. Obligatoriskt samarbetsamtal/medlingssamtal innan stämningssökan aktualiseras som tvistemål på domstolen (se norsk modell !!!!) Barnen behöver eget ombud som även skall samarbeta/meddla mellan föräldrarnas ombud, att försöka nå enighet för barnets bästa/ undvika att det bli tvistemål på domstolen.

Antal svarande: 29 st

Andel svarande: 55,8%

12 Har ni varit med om att ett barn har varit part i en tvist och inte har fått rättsligt bistånd därför att förälders rättsskyddsförsäkring inte utnyttjats?

Ja	3 st 6,0%	☐
Nej	47 st 94,0%	☐

Antal svarande: 50 st

Andel svarande: 96,2%

12.1 I förekommande fall, vilka konsekvenser fick situationen för barnet?

1. Barn är aldrig part i familjerättsliga mål, endast föräldrarna.
2. Underhåll
3. socialnämndne får ta kostnaderna
4. Nej, inte där barnet har varit part.
5. Vet inte
6. I mål om faderskap och underhåll blir en del barn utan rättshjälp och det är särskilt allvarligt. Kommunen har lämnat bistånd med stöd av SoL för betalning av kostnader för rättshjälp men jag anser att det är fel. Barnen borde få rättshjälp.

Antal svarande: 6 st

Andel svarande: 11,5%

13 Anlitar ni (externt el. internt) en jurist i ert arbete någon gång, t.ex. som ombud för barnet i ett faderskapsärende?

Mycket vanligt	7 st	13,5%	<input type="text"/>
Vanligt	11 st	21,2%	<input type="text"/>
Förekommer	29 st	55,8%	<input type="text"/>
Förekommer sällan	4 st	7,7%	<input type="text"/>
Förekommer aldrig	1 st	1,9%	<input type="text"/>

Antal svarande: 52 st

Andel svarande: 100,0%

14 Har de nuvarande reglerna om rättshjälp fått några konsekvenser för er verksamhet?

Ja	14 st	35,0%	<input type="text"/>
Nej	26 st	65,0%	<input type="text"/>

Antal svarande: 40 st

Andel svarande: 76,9%

14.1 I förekommande fall, vilka konsekvenser?

1. En del föräldrar företräder sig själv i processen eller avstår från process p.g.a kostnaderna.
2. Vet ej
3. Mycket samtal för rådgivning
4. Ärenden tar aldrig slut
5. Ökat antal frågor som eg inte berör vår verksamhet, dvs fortsatt föräldraskap efter separation.
6. Parter driver målet själva alt. avstår
7. Av flera olika skäl är det inte bra att antalet klienter som inte har ombud/advokat bara ökar. Risker för "rättsosäkra" beslut pga okunskap ökar, liksom risken för ett ökat antal "onödiga" konflikter. Plus att vi på familjerätterna hela tiden får lägga mer tid på att informera om juridiska "basfakta" rörande t ex reglerna kring vårdnad, boende, umgänge, skilsmässor, m.m.
8. Det är olyckligt då en förälder avstår att anlita advokat i vårdnadstvist av ekonomiska skäl
9. Vet ej
10. Högre kostnader i samband med faderskapsutredningar
11. I faderskapsärenden i form av egenavgift för mödrarna om hemförsäkringens rättshjälp används
12. Socialnämnden tagit självkostnad i rättsskydd i faderskapsärenden. Var inte aktuellt före förändringen 1997.
13. vet ej
14. Vi får, främst via vår telefonrådgivning, men även i övriga klientkontakter, ägna mycket tid åt juridisk information och rådgivning, både på basal och avancerad nivå.
15. Vet ej
16. Större belastning då föräldrar om inte har råd är förtvivlade, ledsna, rädda, inte känner att de får något stöd av rättssamhället.
17. Jag har ett ärende färskt i minnet, där en våldsutsatt kvinna (av barnafadern) inte stämmer i rätten, därför att hon saknar medel. I ett annat ärende, bedriver fadern familjermålet, år och och år in, inte för att vinna i sak, vilket är lönlöst, däremot kan han hämnas mamma gneom ideliga kostnader för processer, dvs ekonomisk misshandel.
18. vet ej
19. Vet ej, troligen inte. Jag är inte inblandad vad gäller fakturor.
20. Som sagt en del utgifter

Antal svarande: 20 st

Andel svarande: 38,5%

15 Vilka övriga synpunkter har ni på det nuvarande rättshjälpsystemet?

1. Fortfarande hög kostnad för många enskilda. (självriskm egenavgift)
2. har liten kunskap vad skillnaden från förr till nu är
3. Av flera olika skäl är det inte bra att antalet klienter som inte har ombud/advokat bara ökar. Risker för "rättsosäkra" beslut pga okunskap ökar, liksom risken för ett ökat antal "onödiga" konflikter. Plus att vi på familjerättsen hela tiden får lägga mer tid på att informera om juridiska "basfakta" rörande t ex reglerna kring vårdnad, boende, umgänge, skilsmässor, m.m.
4. Inga
5. Har ingen överblick, var inte med inom familjerätt före 1997 och kan inte jämföra!
6. Vet ej
7. Att rättshjälpen via hemförsäkring ska användas i första hand i faderskapsärenden kan ge signal om att hemförsäkring kostar mer för klienten
8. Jag är dåligt uppdaterad. Var och hur kan man enkelt råda bot på det?
9. Föräldrar med dålig inkomst går inte vidare till nackdel för barnen. Regeln från försäkringsbolagen att det skall vara ett år mellan skilsmässa och rättshjälp där det förekommer misshandel/missbruk/psykisk sjukdom
10. Kan bli stor obalans mellan parter i en rättslig tvist beroende på ekonomiska förutsättningar att anlita ombud.
11. Antalet klienter utan juridiskt ombud ökar, pga att man inte anser sig ha råd att anlita en advokat, trots att man inte är tillräckligt "fattig" för att vara kvalificerad för rättshjälp. Detta äventyrar naturligtvis rättssäkerheten, men ökar också arbetsbördan både för oss på familjerättsen, men sannolikt även för domstolarna, eftersom avsevärt mera tid får läggas på basal information om lagstiftning och praxis, liksom rättegångsproceduren, innebörden av olika beslut, osv.
12. Jag tycker det är för snävt, lämnar föräldrar i familjerättsmål utan stöd om de inte uppfyller kriterierna för att få rättshjälp, på så vis lämpas den juridiska bördan över på familjerätten i kommunerna.
13. Har inte reflekterat särskilt över detta, då det inte framkommit att det är ett stort hinder eller problem för folk att anlita juridisk hjälp.
14. Det är få frågor och klagomål av mina klienter och jag utgår då från att det fungerar tillfredsställande
15. ---
16. Jag/vi ser väldigt lite av hur rättshjälpsystemet fungerar. Förvånansvärt få uttrycker besvikelse över systemet. Vi skulle vilja veta mer! för att kunna lämna bättre info!
17. En del familjer uppger att de väljer samarbetsamtal eller att skriva juridiskt bindande avtal hos oss för att slippa kostnader för advokat. I någon familj väljer den välställda att fortsätta och hala ut processen för att just drabba den mindre välställda parten, säger den drabbade parten.
18. Orättvist, eftersom en föräldr. har fått rättshjälp p.g.a. låg inkomst och kan driva sin fråga hur länge som helst medan den andre föräldr. måste betala själv p.g.a. lite högre inkomst. Rättshjälp skall inte beviljas mer än 1-2 gånger för att undvika "flera åriga tvistemål" på domstolen. Rättshjälpsystemet är för dyrt för skattebetalarna och samhället.
19. Det är väl bra att man skall ta hjälp av sin försäkring i första hand men barnen borde få rättshjälp.

Antal svarande: 19 st

Andel svarande: 36,5%

Bilaga 26 Utlåtande av professor Ian Cameron avseende Europakonventionens betydelse i förhållande till rättshjälpslagen

2009-02-25

Till: Eva Fernqvist
Från: Professor Iain Cameron

Utlåtande avseende Europakonventionens betydelse för Domstolsverkets (DSV:s) utredningen om Rättshjälpslagen

Legal Aid Requirements Made on Swedish Law by the ECHR – additional report

1. I have been asked to examine again the legal aid requirements made on Swedish law by Swedish ratification of certain international conventions. In accordance with my telephone conversation with you, I have limited my report to the human rights treaty which has been incorporated fully into Swedish law, and which also has a special constitutional status by virtue of RF 2:23, namely the European Convention on Human Rights (ECHR). The following opinion is an updating of, and should be read in conjunction with, my opinion of 2001-09-03 to Susanne Bagge concerning the DSV inquiry into Swedish legal aid rules and international conventions (regeringsbeslut 2000-04-19, Ju2000/2090/DOM).

2. The Court's case law should be seen as an accumulation of general principles, something which reduces its value in specific concrete situations. The result is that the legal position is uncertain, especially where the Court's reasoning is not always clear. Generally speaking, the points made in the first opinion are still correct. However, a number of additional points, following from subsequent case law should be made. The European Court of Human Rights (ECtHR) has given a more detailed description of the situations in which legal aid is called for in the case of *Steel and Morris v. UK*.¹ The case concerned defamation proceedings, for which legal aid was not available in the UK. The Court had earlier found that the lack of legal aid for defamation cases in the UK in itself is not a violation of the Convention.² The applicants were associated with a small organisation called London Greenpeace (unconnected with Greenpeace International) which had started an anti-McDonald's campaign in the mid-1980s. A six-page fact sheet was produced and distributed as part of that campaign that contained a number of serious allegations inter alia regarding McDonald's marketing methods, lack of responsibility for the environment and exploitation of its labour force. McDonald's brought proceedings against the applicants claiming damages for libel. After a trial lasting 313 court days they were eventually held liable for publication of the fact sheet, which was found to include several statements that were untrue and others which were not justified. McDonald's did not seek an order requiring the applicants to pay McDonald's (very large) legal costs. The judge made an award for damages in favour of McDonald's. On appeal, some of the contentious allegations were considered reasonable comment and others as being justified. The Court of Appeal therefore reduced the damages award to £36,000 (for Ms Steel) and £40,000 (for Mr Morris). McDonald's did not seek enforcement of the award.

¹ No. 68416/01, 15 February 2005

² See in particular *McVicar v. UK*, No. 46311/99, 7 June 2002 and *A. v. UK*, No. 35373/97, 17 December 2002, 10 EPL 431 (2004).

As defamation is a criminal matter in Sweden, unlike the UK, the result of the case is not directly relevant to Sweden, however the statements made by the Court in its judgment are of general application and for this reason it is worth quoting the relevant passage in the Court's judgment in full.

3. The Court stated:

1. The Court recalls that the Convention is intended to guarantee practical and effective rights. This is particularly so of the right of access to court in view of the prominent place held in a democratic society by the right to a fair trial (see the *Airey v. Ireland* judgment of 9 October 1979, Series A no. 32, § 24). It is central to the concept of a fair trial, in civil as in criminal proceedings, that a litigant is not denied the opportunity to present his or her case effectively before the court (*ibid.*) and that he or she is able to enjoy equality of arms with the opposing side (see, among many other examples, *De Haes and Gijssels v. Belgium*, judgment of 24 February 1997, *Reports* 1997-I, § 53).

2. Article 6 § 1 leaves to the State a free choice of the means to be used in guaranteeing litigants the above rights. The institution of a legal aid scheme constitutes one of those means but there are others, such as for example simplifying the applicable procedure (see *Airey*, § 26 and *McVicar*, § 50).

3. The question whether the provision of legal aid is necessary for a fair hearing must be determined on the basis of the particular facts and circumstances of each case and will depend *inter alia* upon the importance of what is at stake for the applicant in the proceedings, the complexity of the relevant law and procedure and the applicant's capacity to represent him or herself effectively (*Airey*, § 26; *McVicar*, §§ 48 and 50; *P., C. and S. v. the United Kingdom*, no. 56547/00, § 91, ECHR 2002-VI; and also *Munro v. the United Kingdom*, no. 10594/83, Commission decision of 14 July 1987, *Decisions and Reports* 52, p. 158).

4. The right of access to a court is not, however, absolute and may be subject to restrictions, provided that these pursue a legitimate aim and are proportionate (see *Ashingdane v. the United Kingdom*, judgment of 28 May 1985, Series A no. 93, pp. 24-25, § 57). It may therefore be acceptable to impose conditions on the grant of legal aid based, *inter alia*, on the financial situation of the litigant or his or her prospects of success in the proceedings (see *Munro*, above). Moreover, it is not incumbent on the State to seek through the use of public funds to ensure total equality of arms between the assisted person and the opposing party, as long as each side is afforded a reasonable opportunity to present his or her case under conditions that do not place him or her at a substantial disadvantage vis-à-vis the adversary (see *De Haes and Gijssels*, cited above, § 53, and also *McVicar*, §§ 51 and 62)."

4. Applying the factors (above para. 61) to the case, the Court found that it involved very complex issues, and extensive leading of evidence (40,000 pages of documentary evidence and 130 oral witnesses). The financial consequences had been potentially severe for the applicants. They had received some help on the legal and procedural aspects of the case from barristers and solicitors acting *pro bono*, but for the bulk of the proceedings, including all the hearings to determine the truth of the statements in the leaflet, they had acted alone. The disadvantages suffered by the applicants came across *inter alia* in the fact that one of them had stated in an affidavit in another context that the libel action had

arisen “from leaflets we had produced concerning, *inter alia*, nutrition of McDonald's food ...”. McDonald's later applied for this affidavit to be adduced as evidence in the libel trial as an admission of responsibility for the publication, and the trial judge agreed to this request. The Court concluded unanimously that, in these circumstances, the denial of legal aid to the applicants had deprived them of the opportunity to present their case effectively before the court and contributed to an unacceptable inequality of arms with McDonald's.

5. Rättshjälpslagen sets out categories of non-criminal dispute for which legal aid is not available. As indicated in the original opinion, legal aid can be said to be one means for securing certain Convention rights, namely those for which Article 6 in the Convention (or, exceptionally, Article 13) require the provision of a court to vindicate. There is very large variations between European states as regards the provision of legal aid, something which strengthens the margin of appreciation states have in this respect.³ As mentioned in the original opinion, and the excerpt from *Steel and Morris* above, there are other ways of securing a fair trial, notably simplifying the procedure, and requiring the court to assist a plaintiff, so that a person does not require legal aid. The comparative data indicates that Sweden is relatively generous with legal aid.⁴ The *Steel and Morris* case is also relevant as it shows the interplay between legal aid and a requirement to pay the winning side's costs.⁵ The latter can, exceptionally, involve a breach of the Convention, in that it can act as a powerful disincentive for a poor person to institute proceedings against a richer person, or the state (where even the state can receive costs if it wins) where the costs are likely to be very great. However, as the ECtHR makes a “global assessment” of whether or not Article 6 has been breached, a more generous approach to legal aid can under certain circumstances counteract this disincentive, and thus “cancel out” a situation which might otherwise be in breach of the Convention.

6. Where a right is not “civil”, or where the charge is not “criminal”, within the meaning of Article 6, Article 6 obviously does not apply. Even where the right is “civil” legal aid need only be provided under certain circumstances (see the original opinion). Where the charge is “criminal”, it follows from both Article 6(1) and Article 6(3)(b) and (c) that it will be necessary to provide legal aid to all people charged who are unable to provide for a lawyer themselves, at least where the facts are complicated, or the procedures are complex and they are thus at a disadvantage vis a vis the other (“prosecuting”) party. The

³ See the comparative material in the European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), *European judicial systems, Edition 2008 (data 2006): Efficiency and quality of justice* http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/Source/Rapport2008final_en.doc pp. 52-3. See also European Commission for the Efficiency of Justice

Access To Justice In Europe, Report prepared by the Research Team on enforcement of court decisions (University Nancy (France) / Swiss Institute of comparative law) http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/series/Etudes9Acces_en.pdf

⁴ *Ibid.*

⁵ See also in this respect the application to the UN Human Rights Committee *Äärelä and Näkkäläjärvi v. Finland*, No. 779/1997, Views of 24 October 2001. This concerned a claim against a state agency made by Sami reindeer herders which failed on appeal, and the losing party had to pay the considerable costs of the state agency. The Finnish law at the time did not allow for adjustment of the costs where hardship would result or where this was otherwise appropriate.

exclusionary approach of Rättshjälpslagen will only cause a problem where the categories excluded do not fully coincide with the autonomous ECHR concepts of “civil right” and “criminal charge”. There is no exhaustive definition of either of these concepts. The ECtHR applies a teleological interpretation, meaning that these concepts can expand over time. The Swedish courts have come to the conclusion that several types of penalty classified as administrative under Swedish law are nonetheless “criminal charges” under the Convention.⁶ The Swedish legislature has also drawn the conclusion that competition law penalties (konkurrensskadeavgift) and civil disabilities (näringsförbud) involve “criminal charges”.⁷

7. It is desirable that the relevant provisions of Rättshjälpslagen should be formulated in such a way as to enable the provision of legal aid in all cases involving criminal charges within the meaning of the Convention where these satisfy the other conditions set out in the original opinion (complexity, inability to afford representation etc). However, as pointed out in the original opinion, the existing formulation of §11 may be sufficient. Where it is not possible to interpret Rättshjälpslagen in a Convention conform way, the courts will, by virtue of RF 2:23, be justified (indeed, obliged) to base a right to legal aid in such cases directly on the Swedish statute incorporating the Convention (SFS 1994:1219). This approach has been followed by the Supreme Administrative Court (even if, on the facts of the case, legal aid was not granted).⁸

8. The above point also applies to proceedings against companies, e.g. for the recovery of tax penalties. As far as one-man companies are concerned, this obviously has significance bearing in mind exclusions applicable to business activity (näringsverksamhet) in home insurance contracts. Charges which are regarded as being criminal in nature brought against a one-man company mean that the person in question is entitled to invoke his/her rights under Article 6.⁹ Even larger companies are entitled to invoke certain Convention rights, one of which is Article 6.¹⁰ As a company acts through, and can only act through, its officers (directors etc.) the company itself can claim on good grounds that it is the “victim” (under Article 25) of conduct breaching the Convention. As far as larger companies are concerned, however, in many cases presumably these will not satisfy the criterion of inability to pay for legal representation and so legal aid for the officers of the company will not be necessary.

9. The same point – that Rättshjälpslagen should be capable of being interpreted in a Convention conform way - applies in principle to civil rights disputes too. However, as explained in the original opinion, it is only very exceptionally that disputes over civil rights will require will the provision of legal aid. The factors of factual complexity and

⁶ See as regards tax penalties (*skattetillägg*), NJA 2000 s. 622, RÅ 2000 ref 66 I and II, revocation of driving licences, RÅ 2000 ref 65, penalties for insider trading, RÅ 2004, ref. 17, administrative fines (*vite*) Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål nr B 2733-02, dom 2003-07-28 and MÖD 2007:41 and environmental penalties (*miljösanktionsavgift*) NJA 2004, s.840.

⁷ See SOU 2006:99, s. 247), Prop. Xx s. LR Remiss, s.164.

⁸ RÅ 2003 ref 56.

⁹ *Ankarcrona v. Sweden*, No. 35178/97, decision 27 June 2000.

¹⁰ *Noviflora v. Sweden*, No. 14369/88, decision 12 October 1992.

complex law have already been mentioned. Another factor, mentioned in the original opinion which it is important to stress is the interests at stake for the party. Certain types of civil rights case, e.g. disputes over custody of children, will fall into the category of cases which are of great importance to a party. And it should be remembered that, in some cases, an interim administrative decision by a court to award custody can in practice determine the case. In understanding the relevance of the factor of “interests at stake” an analogy can be drawn here with the UK guidelines on legal aid when a civil right within the meaning of the Convention is invoked.¹¹ It is however important to bear in mind that the UK legal system is very different from the Swedish legal system, and often much more complicated and much less “user friendly” for ordinary people, which in turn necessitates the more frequent legal aid on legal aid. These guidelines, incorporated in a Code, like Rättshjälpslagen, set out categories of dispute for which legal aid can be allowed, and categories for which it is not allowed, adding a “catch-all” (slasktratt) provision if the following conditions are fulfilled:

i). There is a significant wider public interest (as defined in the Funding Code) in the resolution of the case and funded representation will contribute to it...

ii) The case is of Overwhelming Importance to the Client as defined in the Code.

iii) There is convincing evidence that there are other exceptional circumstances such that without public funding for representation it would be practically impossible for the client to bring or defend the proceedings, or the lack of public funding would lead to obvious unfairness in the proceedings.

10. Finally, it can be noted as regards civil rights that the Swedish courts have accepted that damages for non-pecuniary loss can be payable for breaches of the Convention.¹² As far as actions against the state are concerned, the quick and cheap option of bringing a case directly to JK will mean that legal aid will seldom be necessary in such cases. However, where the applicant is not satisfied with JK’s response and brings court proceedings, legal aid cannot be ruled out entirely in such cases, where the other conditions are satisfied. The question of damages claims against local authorities for alleged breaches of the Convention is still open, and until this is settled, the legal complications involved argue for legal aid being made available in appropriate cases. As regards disputes between private parties concerning Convention rights, the Supreme Court has ruled that the Convention has no direct horizontal effect (drittwirkung) in Swedish law.¹³ The position is thus fairly clear that under Swedish law, no claims can be brought by private persons against other private persons (including legal persons) for violations of Convention rights, and so legal aid will not be necessary in such cases. I write “fairly clear” because the Supreme Court’s reasoning is thin in the case. Moreover, the boundary line between private claims inter se and “state” inaction in a private dispute

¹¹ See Excerpt from Legal Services Commission, Focus, July 2001
http://www.legalservices.gov.uk/docs/archive/focus_35.pdf

¹² NJA 2005, s. 462, NJA 2005 s. 726, Ds 2007:10, NJA 2007 s 584, NJA 2007 s 891, Svea HR avgörande den 30 maj 2008 i Mål nr T 1154-07, Svea hovrätt avgörande den 31 mars 2008 i Mål nr T 2496-07
 Hovrätten för Nedre Norrland avgörande den 30 maj 2008 i Mål nr T 2939-07.

¹³ HD beslut den 29 oktober 2007 i mål nr. Ö4869-06.

which causes one party damage (and for which a claim can be brought) is not hard and fast. Thus, this judgment has not solved all the issues involved.

11. Some of the above points complicate rather than simplify the question as to whether the Convention requires the provision of legal aid in a given situation. They can also involve a limited expansion of the practice of giving legal aid, e.g. in a very few situations of business activity (näringsverksamhet). The general conclusion in the original opinion was that in civil rights cases not already falling within the existing categories set out in Rättshjälpslagen for which legal aid granted it will only rarely be necessary to provide legal aid so as to avoid a breach of the Convention. This general conclusion still applies. The way of approaching the exception which seems most sensible is as follows. Where an applicant makes a good case that strong and (relatively) clear ECtHR case law recognizes that the case in question concerns a civil right, and that the interests involved are of major importance for him/her, that they furthermore are not able to afford adequate legal representation and the case is either very complex or the law very complicated, then they should be entitled to legal aid. As already mentioned, it should be possible to interpret Rättshjälpslagen in such a way as to provide the necessary legal aid, but failing that, a claim can exceptionally be brought directly on the basis of the incorporation statute.

DOMSTOLSVERKET

SVERIGES DOMSTOLAR